

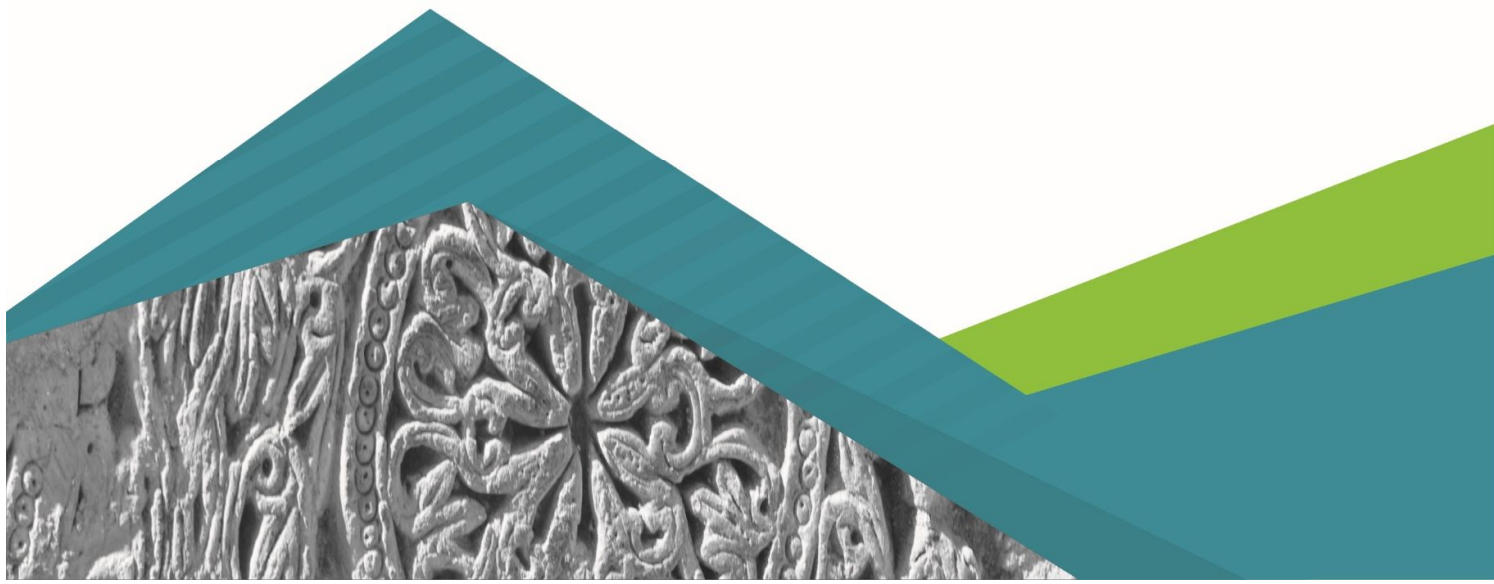
2020
14 ҚАРАША
НОЯБРЬ
NOVEMBER
NUR-SULTAN

Халықаралық білім және ғылым академиясы
Международная академия образования и науки
International Academy of Education and Science

**«БІЛІМ, ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ МӘДЕНИЕТ
ДАМУЫН ҚОҒАМНЫҢ ИНДИКАТОРЛАРЫ»
II ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ-ПРАКТИКАЛЫҚ ИНТЕРНЕТ КОНФЕРЕНЦИЯ**

**II МЕЖДУНАРОДНАЯ НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКАЯ ИНТЕРНЕТ КОНФЕРЕНЦИЯ
«ОБРАЗОВАНИЕ, НАУКА И КУЛЬТУРА
ИНДИКАТОРЫ РАЗВИТОГО ОБЩЕСТВА»**

ӘОЖ (УДК) 001
ҚБЖ (ББК) 72
М 35
Б 94

Редакциялық кеңес:
Батырбаева Надия Кадыровна (төраға)
Алибаев Е.А.

Конференция өткізуге жауаптылар:
Алибаев Ерлан Акылжанович
Джуасбаев Болат Дуанбаевич

«БІЛІМ, ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ МӘДЕНИЕТ ДАМУЫҢА ҚОҒАМНЫҢ ИНДИКАТОРЛАРЫ»
II Халықаралық ғылыми-практикалық интернет конференцияның материалдары.
«ОБРАЗОВАНИЕ, НАУКА И КУЛЬТУРА ИНДИКАТОРЫ РАЗВИТОГО ОБЩЕСТВА» Материалы II международной научно-практической интернет конференции.
Нұр-Сұлтан: Халықаралық Білім және Ғылым Академиясы, 2020.
Қазақ, орыс, ағылшын, тәжік тілдерінде.

Бұл ғылыми басылым 2020 жылдың 14 қарашасында өткен **«БІЛІМ, ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ МӘДЕНИЕТ ДАМУЫҢА ҚОҒАМНЫҢ ИНДИКАТОРЛАРЫ»** атты II Халықаралық ғылыми-тәжірибелік интернет-конференциясының жинағы болып табылады.

Жинақ ұстаздар, мектепке дейінгі білім беру ұйымдарының педагог қызметкерлері, мектеп мұғалімдері, ғылыми қызметкерлер, студенттер, магистранттар, PhD докторанттарының (аспиранттар) ғылыми тәжірибесі, зерттеулерінің нәтижесі болып табылады.

Жас ғалымдарға арналған.

ЖОМ 001
КБЖ 72

ISBN 978-601-06-6813-3

© Халықаралық Білім және Ғылым Академиясы
© Международная Академия Образования и Науки
2020

ESA (Engage, Study, Activate) METHOD FOR IMPROVING STUDENTS' SPEAKING ABILITY IBRAGIMKYZY Akbota, TUSSUPBEKOVA Madina Zhanbirbayevna

Eurasian National University
Nur-Sultan, Kazakhstan
bota..93@inbox.ru, tusupbekova_mzh@mail.ru

Аңдатпа

Бұл мақалада студенттердің сөйлеу дағдысын қалыптастыру мақсатында ҚЖІ (қатысу, жаттығу, іс-қимыл) әдісі қолданылды. Сөйлеу - бұл студенттердің ағылшын тілі сабағында игере алатын тілдік дағдыларының бірі. Студенттер өз ойларын қорқынышпен білдіре алмайды, олар қарым-қатынас жасауда қателіктер жібереді және ынталары мен қызығушылықтары нашар болғандықтан ҚЖІ әдісін қолданамыз.

Abstract

This paper aims to illustrate how to develop the ability of students to speak by the use of ESA (Engage, Study, Activate) process. Speaking is one of the language skills that students can master in English classes. The students are not willing to express their idea and fear that they will make mistakes in learning to communicate and poorly motivated and engaged. Therefore, we use ESA method for solving students difficulties and weaknesses.

Key words: speaking skills, ESA method, speaking situations, interactive, semi-interactive, non-interactive.

Teaching English must be attended effectively to attain the excellent outcome for students. The effective teaching can be seen from how teacher determines the appropriate method into learning process. The effective teaching English can bring a successful learning for student's achievement. Furthermore, appropriate method for teaching is a method that stimulates student to learn, to be active and get a chance to study language. Concerning with this idea, there are elements for successful language learning and teaching which an English teacher needs to take into consideration to get successful learning. These elements are called Engage, Study, and Activate element.

ESA method has three stages: engage, study and activate

Engage stage

The goals of this stage are getting the students interested in the subject, classroom, language, and hopefully enjoying what they are doing. Park notes that students who actively engage with what they are studying tend to understand more, learn more, remember more, enjoy it more and be more able to appreciate the relevance of what they have learned [1].

Study stage

Harmer says that the main focus of this stage is the constructed of language and any aspect of language, such as grammar or vocabulary and pronunciation [2].

Activate stage

This stage describes exercises or activities which are designed to get students using language as freely and communicatively as they can. Thus, this stage gives students a chance to practice real language for the real world.

Teachers need to find a method that can make them become interested and motivated in speaking. ESA method can be used as one of the effective method in teaching speaking

Rivers in Imane write that speaking is used twice as much as reading and writing. Because speaking used in most daily interactions and transaction to get the goals in human relationship [3]. That is why speaking is one of crucial parts in English that should be mastered by students.

Non-English teachers also need speaking skills in English. Speech skills are known to be three types of speaking situations, namely interactive, semi interactive, and non-interactive. Interactive speaking situations, for example, occur in face-to-face conversations and talk over the phone. Activity speaking in this interactive situation allows for a change of role / activity between speaking and listening. In addition, this interactive situation allows communication actors to ask for clarification, repetition of words / phrases, or to ask the other person to slow down the speech tempo, and so on. The activity of speaking in an interactive situation is done face-to-face, two-way, or even multidirectional. Then, there are also semi-interactive speaking situations, for example in public speaking, campaigns, sermons / lectures, etc., whether it is done through face to-face or one-on-one. In this situation, the audience can not interrupt the conversation, but the speaker can see the audience's reaction from their facial expressions and body language. Some speaking situations can be said to be non-interactive if the conversation is in one direction and not through face-to-face, such as radio or television. State speeches delivered on television or radio are included in this type. To apply the three forms

of English speaking skills - interactive, semi interactive and non-interactive - is a challenge for non-English teachers today and in the future. The rapid growth of social media in the form of WhatsApp, Facebook, Instagram, Twitter, Messenger, E-mail, Telegram, and so on requires the teachers ability in English. Realizing the importance of mastering speaking English, the students should be able to master some daily conversation in English such as expression of greeting and expression of asking and giving opinion. Therefore, students should be able to have a good ability in speaking as one of achievement in learning English. The fact shows that the students' performance in speaking activities sometimes far from expectation. Students don't feel confident enough to join a conversation due to some difficulties and as a result, they are quite passive and unwilling to participate actively in speaking class. The students mostly are not confident to share their idea and afraid of making mistakes in speaking. They also feel uncomfortable to speak English because their classmates laugh when they do mistake in speaking English.

Another question is the students keep using their own language (mother tongue). In practicing English, students always use their mother tongue to speak with the teacher or other students because it is easier than English. They feel unnatural to speak to others in English [4].

The other issue come from the teacher. As a result, teaching activities do not promote interactive session which has a one-way interaction. Similarly, Purnawati states that the teachers tend to apply the conventional and monotonous strategy in presenting speaking materials because they lack of variety ways in activating their students in oral production [5]. This gives negative attitudes for students toward English and makes students feel unmotivated, bored, and frustrated.

As far as speaking is concerned, it is regarded as one of the prime skills to be mastered. With the increasing attention on the acquisition of language skills, especially speaking, it seems indispensable to find and implement techniques and methods which significantly can help teachers and learners to master this skill. Due to this reason, it is the skill that displays the language proficiency and competency of the learners.

In teaching, one of the salient features of IXth century revolution was the focus on the spoken language and the methods presented including Audio-lingual and Audio-visual were mostly speech based. Therefore, speaking is a way of communicating our thought, feeling and intention orally and student's ability to communicate these, needs to be applied in real communication settings. Harmer's 'How to teach' also encapsulates the real communicative aspect of language teaching and learning and this approach is entirely relevant to the notion that ample exposure and engagement to the language use would boost learners speaking abilities as well as their motivation [6].

In teaching speaking, Brown proposes seven most significant reasons for designing speaking techniques:

- 1) Use techniques that cover the spectrum of learner needs, from language based focus on accuracy to message-based on interaction, meaning, and fluency.
- 2) Provide intrinsically motivating techniques.
- 3) Encourage the use of authentic language in meaningful contexts.
- 4) Provide appropriate feedback and correction.
- 5) Capitalize on the natural link between speaking and listening.
- 6) Give students opportunities to initiate oral communication.
- 7) Encourage the development of speaking strategies [7].

Conclusion

To sum up, speaking is an important skill that should be taught in teaching English because speaking is one of the central elements of communication to express the idea to the others. As we know, there are three types of speaking situations, namely interactive, semi-interactive, non-interactive. Regarding to the lessons for pre-intermediate students, I used semi-interactive and non-interactive speaking situations as in terms of pandemic we teach a lesson at home. In addition we haven't face-to-face contact, afterwards in semi-interactive situation student's answer the questions orally, included discussions, as for non-interactive situation students' listen recordings of native speakers. However, teaching speaking is really challenging for the teachers. It is because the students are not confident and keep using their mother tongue in the classroom. They also have no interest and motivation in speaking class so that the teachers should use an appropriate method to motivate and encourage students in speaking performance. ESA method can be used as one of the effective method in teaching speaking to EFL students. This method helps teachers to arouse students' interest, curiosity, emotion, and motivate them to express their opinion, knowledge and language orally. By implementing ESA Element, there was positive change. Due to implementing ESA Element, the students' behavior showing the low motivation of learning has changed into behavior which shows good motivation of learning from the students.

REFERENCES

1. Park C., Engaging Students in the Learning Process // The Learning Journal. Journal of Geography in Higher Education - July 2003 - 27 (2). 183-199

2. Harmer J., How to Teach English. England // Longman -1998).
3. Imane K.K., Enhancing EFL Learners' Speaking Skill Through Effective Communicative Activities and Strategies The Case of First Year EFL students // Retrieved on August 2nd - 2016-2018.
4. Ur P., A Course in Language Teaching Practice and Theory // Cambridge: Cambridge University Press - 1991.
5. Purnawati., "Running Dictation to Activate Students In Speaking Class"// Journal of English Teaching and Research - October 2017- 2 (2).
6. Harmer J., The changing world of English. In The practice of English language teaching // Cambridge: UK, Pearson Longman - 2007.
7. Brown H., Douglas Teaching by Principles. An Interactive Approach to language Pedagogy (2nd Ed.)// New York: Addison Wesley Longman, Inc. -2001.

THE EFFECTIVE USE OF TECHNOLOGY IN EDUCATION

KOKEBAYEVA Nazym Ruslankyzy

East Kazakhstan Museum of Art

Ust-Kamenogorsk, Kazakhstan

nazik1094@gmail.com

Аннотация

Қазақстан Республикасының Білім туралы заңында: Білім беру жүйесінің басты міндеті – ұлттық және адамзаттық құндылықтар, ғылым мен практика жетістіктері негізінде жеке адамды қалыптастыруға және кәсіби шыңдауға бағытталған білім алу үшін қажетті жағдайлар жасау, оқытудың жаңа технологиясы мен инновациялық әдіс – тәсілдерді енгізу, білім беруді ақпараттандыру, халықаралық ғаламдық коммуникациялық желілерге шығу – деп білім беру жүйесін одан әрі дамыту міндеттерін көздейді. Бұл міндеттерді шешу мұғалімнің ізденісіне байланысты. Жаңартылған әдістемелік жүйенің оқыту процесінде іске асуы үшін технологияландыру қажеттілігі туындады.

Annotation

The Law of the Republic of Kazakhstan on Education states: The main task of the education system is to create conditions for the formation of personality and development of professional development education based on national and human values, scientific and practical achievements, introduction of new teaching technologies and innovative methods, informatization of education, access to international global communication networks - are the task of further development of the education system. The solution to these problems depends on the search of my teacher. The ability of technology to implement the updated methodological system in the learning process has increased.

The effective Use of Technology in Education has changed the face of education and it has created more educational opportunities. Both teachers and students have benefited from various educational technologies, teachers have learned how to integrate technology in their classrooms and students are getting more interested in learning with technology. The use of technology in education has removed educational boundaries, both students and teachers can collaborate in real time using advanced educational technologies.

To implement the cognitive and creative activity of a student in the educational process, modern educational technologies use, which make it possible to improve the quality of education, use study time more efficiently and reduce the share of reproductive activity of students by reducing the time allotted for homework.

Innovative pedagogical technologies are interconnected, are interdependent, and constitute a certain didactic system aimed at fostering values such as openness, honesty, benevolence, empathy, mutual assistance, and providing the educational needs of each student following his characteristics.

With the development of pedagogical technologies, the problem of determining to arise difference from the traditional method. There are several opinions on this:

1. Technology is a technique with a hard-coded result that can be achieved and certain means designed to achieve this result.

2. Technology and methodology are equivalent concepts, but in the latter, more attention is paid to the personality of the student and teacher, the ways of their interaction.

3. Methodology is a broader concept; it can include several technologies. In this case, most often, the methodology is considered as an integral pedagogical system.

4. Methodology and technology are the same.

5. Technology is a way of teaching, in which the main load on the implementation of the teaching function is performed by a teaching tool under human control. In this case, the leading role is assigned to the teaching tool, which, without the help of the teacher, performs the teaching function. The teacher does not teach, but performs the functions of stimulation, organization and coordination of student activities.

The composition of the technology is not a set of methods, but the prescription of the steps of activity leading to the desired result, which is possible when relying on objective stable connections (laws) of the sides of the pedagogical process.

Teachers must use various types of Modern teaching aids to connect with students. Modern teaching aids incorporate audio-visual techniques like speakers, screens that influence and create the interest and memory of students. Utilizing Modern teaching aids successfully will create well-educated students as it states the best platform for learning and teaching. Teachers are using multimedia content which makes students see more interestingly as they watch films with audio and video in their lessons. The teacher has to be sure to identify the main points of the contents so that children can absorb knowledge. A multimedia and flash content gives the student a better learning and new experience as they can watch the actual phenomena and understand the processes and subjects well.

With Interactive Whiteboards, Teachers can teach and save on their content with the important points which they want to teach and save it in computer files that can't be done through traditional boards. Due to this, the time factor is reduced and also a teacher is not needed to write each time on boards the same lessons. The time has come to integrate the use of modern teaching aids into the classroom for effective learning, understanding and teaching for students. Students, who come to schools for education especially small children almost, find them very difficult to loathe about their daily assignments and homework which are filed to them. These young minds find it more strain and stress and make the to get envious of their teachers as they come in the classroom, teach and leave where they do not have any homework, tests and assessments for them. They just tell all those things to students and leave. But that may not be true in the coming era of modern teaching aids where teachers themselves have to prepare and do a lot of homework before coming to the classroom. The textbook, writing and dictation have become a practice of the past. Modern teaching aids like Power Point Presentations, Audio and Video presentations demand more preparation and homework from the teacher.

Among the various areas of new pedagogical technologies, the most popular and universal in Kazakhstan are the project method, game technologies, the technology of advanced tasks, ICT (Information and Communication Technologies), the technology "Development of critical thinking through reading and writing", project technology. Various game situations can serve as an effective means of developing the creative abilities of trainees, regardless of the age category. While playing, we set ourselves creative tasks, in the solution of which deep knowledge, various skills and abilities, invention, imagination, fantasy will help us. Games can encourage learners to come up with original ideas and non-standard decisions. A one-sided view of play only as a means of teaching and upbringing leads to a limited assessment of its impact on a person's future. It does not take into account the remarkable impact that it has on the optimistic outlook of the younger generation today. This form of activity provides an opportunity to communicate, while showing those qualities that are not available in everyday student or school life. Communication of students in game situations gives them a sense of reality, introduces irony, joke, humor, relieves tension, monotony, increases motivation for learning activities. At the same time, in the game, motivation acquires a whole complex of cognitive, aesthetic, moral, social motives that require the participants to make specific decisions. It is only necessary to clearly take into account the age characteristics of students in the preparation and use of didactic, business, intellectual games in the classroom. The technology "Development of critical thinking through reading and writing", namely, the method of working with clusters and exercises on the associative array, allow low-performing inert learners to get involved in the class, and the study of clusters (information sheets) teaches them to compare, reason, draw conclusions. The technology of advanced assignments contributes to the independent acquisition of knowledge by students, the ability to work with information sources, the selection of the most significant information, which cannot but have a positive effect on the educational process as a whole. This is especially true for higher educational institutions, where students, already at a sufficiently high level, must show independence and literacy in the selection of material for classes. If this technology has not been applied at school, then in student life it will be difficult to perform tasks of an advanced nature at a qualitative level. Therefore, schools should pay more attention to this technology and use it systematically. In the process of performing creative projects, the direct and main result of purposeful project activity is a change in the subject himself. The learner turns from a consumer into a creator and creator. It is the technology of project-based learning that allows you to go beyond the scope of subject programs, gives the maximum development of thinking, speech, imagination. This technology is perfectly combined with the group form of work, which makes it possible to solve a number of educational moments in the lesson. The sense of collectivism, empathy, sympathy, solidarity are the sinking links in today's youth. The ability to jointly perform intellectual work

certainly unites and strengthens a sense of respect for each other. Of particular importance today is the use of ICT in the classroom due to the use of the wide possibilities of interactive equipment. Using interactive equipment makes it possible to make classes more productive for the following reasons: 1) the variety of colors available on the interactive whiteboard allows you to highlight important areas and draw attention to it, connect common ideas or show their difference and demonstrate the course of thought; 2) the ability to take notes allows you to add information, questions to text or images on the screen; all notes can be saved, viewed or printed; 3) audio and video attachments greatly enhance the presentation of the material: you can capture video images and display them statically so that you can discuss and add recordings to it; 4) text, diagram or drawing on an interactive whiteboard can be selected, while part of the screen is easy to hide and show it when needed, and the "spotlight" tool allows you to focus on certain areas of the screen; 5) objects can be cut, erased from the screen, copied, pasted, undo or redo; 6) the pages can be viewed in any order, demonstrating certain topics of the lesson or repeating what is poorly learned, and dragging pictures and texts from one page to another. This is very important, because all this together makes the lesson more dynamic, allows you to activate the cognitive interest of students throughout the lesson. In addition, there are topics that are practically not reflected in modern textbooks, and then the use of interactive equipment is all the more justified. An interactive whiteboard can be used throughout the lesson when, when explaining new material, it is necessary to use a large amount of clarity, made at the highest level and the demonstration capabilities of interactive equipment come to the rescue. An interactive flipchart also frees you from the need to write down a large amount of information by providing more opportunities for participation in teamwork, development of personal and social skills, thanks to the ability to save and print everything that appears on the board. Students begin to work more creatively, classes for them become interesting and exciting due to the varied and dynamic use of resources, it allows you to save lesson material in the form of flipcharts with the possibility of subsequent reference to this material and, if necessary, further refinement.

On teaching certain subjects like History, Social and Sciences, teachers find some difficulties to teach them as they cannot completely fully described on the blackboard or by oral recitation. Even take an example of the development stages of living cells, Human body, functioning or various organs, organ systems, etc. Even though the teacher may carry a chart or draw a neat diagram on the board, but effective learning still misses out. A video presentation or short film based on it will give students a better understanding. This gives the student a better learning experience as they can watch the actual phenomena and processes. The teacher has to be sure to identify the main points or emphasize these points so that children can assimilate knowledge. So I could say it is better we follow modern teaching aids in our education but we should not be addicted to it. So we have limits in following each technology and should use it according to our use.

Used literature:

1. International Journal for Innovation Education and Research © 2019JETIR April2019, Volume 6, Issue 4. P356.
2. INNOVATIONS IN PEDAGOGICAL TECHNOLOGIES. INNOVATIVE EDUCATIONAL TECHNOLOGIES IN THE CONTEXT OF THE IMPLEMENTATION OF FGOS. PROBLEM LEARNING TECHNOLOGY. <https://churilovocity.ru/en/innovacii-v-pedagogicheskikh-tehnologiyah-innovacionnye-obrazovatelnye-tehnologii-v-usloviyah-realizac/>
3. <https://articlekz.com/article/7888>

PEER-REVISION IN THE ESSAY WRITING PROCESS AND ITS INFLUENCE ON STUDENTS' WRITING PROFICIENCY

PLYUSHKO Olga Stepanovna

Nazarbayev Intellectual school of Physics and Mathematics

Kokshetau, Kazakhstan

Plyushko_o@kt.nis.edu.kz

Андапта

Бұл іс-әрекетті зерттеу жұмысы тексеру парақтарын қолдану арқылы эссе жазу дағдыларын дамыту жолдарын қарастырады. Аталмыш техниканың артықшылығы мен кемшіліктерін анықтап, оларды түрлендіру жолдарын ұсынады

Abstract

The action research revolves around an essay writing skills enhancement by means of a peer-checklist implementation at the stage of an essay editing, detects the benefits and drawbacks of the technique and proposes its upgrading.

The topic of the study derived from the analyses of the first IELTS mock exam is organized by the English department Grade 11 English teachers. To clarify the background, IELTS, the International English Language Testing System, is required to be taken as a part of external assessment by students at the finish of High school. IELTS overall score is converted into the final English grade. What is more, the possibility to be accepted to prestigious international and national universities increases considerably with a higher IELTS band score. To illustrate, one of the requirements when applying to Nazarbayev University is to get not less than 6.0 in reading, speaking, listening and writing. Comparative analyses of the mock exam results revealed that writing was the most vulnerable skill.

Consultation with the colleagues detected that the majority of them found writing essays to be the most challenging in particular when the students were attempting high order questions. It was obviously a concern that needed to be addressed. One of the international English teachers suggested to launch peer-revision by means of a thoroughly elaborated checklist during the stage of revision which was proved to be beneficial for foreign language writing ability enhancement [1].

In order to study the issue in depth, an action research plan was elaborated to provide guidance to answer the research question, which sounded, “To what extent peer-revision process at the stage of revision can improve writing skills?”

Participants of the action research were 40 Grade 11 students, including 16 boys and 24 girls. Twenty students studied in the classes with the Russian language of instruction, while the other half were the students for whom the Kazakh language was both their native language and the language of instruction, Russian was the second language, which they spoke fluently as well, whereas English was the foreign language for all of them. Before the study, all the participants were informed about the launch of the action research in class, which aimed at helping them to enhance their writing proficiency and increase their IELTS results. When obtaining the written consent of the participants, it was announced that each of them had the right to leave the project at any time since it was voluntary [2].

To ensure valid and reliable data collection a number of instruments was utilized to accomplish triangulation. The study involved quantitative and qualitative data collection methods such analyses of students’ checklist notes, first and final drafts, questionnaire with a rating scale of peer-revision usefulness, open-ended questions to obtain the students’ feedback and comparative analyses of the three mock exams and the final real IELTS exam results.

It is important to note that the written works of students after all the three IELTS mock exams were graded by an international English teacher, a recognized, qualified IELTS examiner who had a lot of experience in this field behind him. This fact confirms the reliability of the assessment procedure and accuracy of the writing band score.

As the participation in the study was voluntary, only 28 students were willing to complete the questionnaire after the introduction of the peer checklist in order to monitor to what extent they found this intervention useful and what pros and cons they had to face after the first peer-revision experience. Students were also asked to comment on possible changes that they believed should be made to improve the first draft editing process. To address the ethical aspect of the study the participants answered the questions anonymously and in order to gain more trustworthy and valid data, the questionnaire was completed independently to avoid students’ opinion sharing. Overall, the questionnaire completion took approximately 15 minutes.

Thus, study lasted for eight months from January 2018 after the students sat their first mock exam until November 2019, the date of their real IELTS exam. According to the course plan, each term students practised writing a certain essay type going through a 5-phase writing process in order to facilitate the process of writing and make it more structured and sophisticated. According to Graves (1983), the writing process should include five stages: pre-writing or planning, writing itself, revision, editing and publication or submission [3].

The intervention proposed to focus on the stage of revision when students proofread their first draft and had it peer-revised by means of a checklist created by the teacher specifically to meet all the requirements of the lesson objectives and with the help of the peer’s feedback improve it in terms of the structure, vocabulary, spelling, grammar, etc. [4]. Typically planning was assigned as a part of the homework, writing the first draft took two lessons, approximately 80 minutes, one lesson was devoted to revision and editing and the final draft was usually completed at home.

During the first set of writing lessons, students were to write a problem solution essay. In order to achieve the learning objectives they were to plan, write and edit a properly structured essay, use a range of

advanced subject-specific vocabulary and utilize conditional sentences accurately. On the stage of editing, a checklist created by the teacher was introduced, students switched their first drafts and the process of peer-revision was launched. It took more than one lesson and observation showed that some students were involved into the procedure with enthusiasm while others struggled to identify areas for improvement to write comments.

A decision was taken to conduct a questionnaire right after the intervention in order to reveal students' attitude to it and if needed modify the peer-revision process taking into consideration their reflection and suggestions.

The students' responses to the first question, which asked them to rate the usefulness of the peer checklist usage on the scale from 1 - not useful to 10 - very useful, confirmed the positive views of the colleagues and some scholars [4]. The respondents' answers ranged from 3 to 8 and the average indicator constituted about 6.7 which still demonstrated the worthiness of the intervention. Upon reviewing respondents' notes to the open-ended questions a list of the most common strengths and weaknesses of the peer-revision by means of a checklist was revealed. Firstly, around 45% of respondents stated that it raised the awareness of the essay structure. Secondly, it built their confidence concerning the usage of conditional sentences (62%). Approximately one half asserted it allowed them to be acquainted with the peer's writing style and explore different ways to express the same idea. The majority of the answers reviewed revolved around the possibility to borrow advanced collocations and enhance vocabulary.

Referring to the respondents' notes concerning the drawbacks of the peer-revision activity it was evident that it is quite time-consuming (64%). Furthermore, about 15% of 'writers' resented that 'checkers' imposed their own vision rather than comprehended the proposed ideas. Almost a quarter identified the comments doubtful as some "checkers" put little effort to provide constructive feedback and just ticked all the items in the checklist providing confusing recommendations due to their either carelessness or low level of language proficiency.

Analyses of the questionnaire results, teacher's observation and the students' written works allowed to make appropriate adjustments to the initial peer-revision process. First, the main transformation implied implementation of self-revision process by adding an extra column into the checklist, which was to precede the peer revision. Furthermore, additional instructions in parenthesis specified whether the items should be highlighted, underlined or circled in the first draft. For example, some item could say "The student uses at least two conditional sentences correctly (underline the conditional sentences with a wavy line)." These instructions were added deliberately in order to involve students into thorough self-revision procedure. On top of that, this intervention was supposed to decrease the amount of time 'editors' spent on identification of the items in the essay first drafts. Moreover, the specific and concise items of the checklist not only addressed the learning objectives but also were focused on the general essay structure and the structure of the introduction, body and conclusion paragraphs in particular which would help students to raise even more awareness of the essay structure peculiarities through constant practice.

After these modifications, over the whole period, students underwent the procedure of self and peer revision for three times when creating different types of an essay because they had an essay writing practice only once a term. As a result, this intervention had a beneficial influence on high school students' essay final drafts and academic writing skills in general [5]. Comparative analyses of the IELTS mock exams and real IELTS exam average indicators demonstrated a stable growth in writing band score, which is a solid proof of the students' writing competence enhancement.

Table 1. Participants' IELTS writing band scores in comparison.

Before intervention	Intervention period		
IELTS mock exams	Real IELTS exam		
November, 2018	March, 2019	September, 2019	November, 2019
5.3	5.75	5.94	6.3

When conducting the action research, a number of new questions aroused, for example, what should be taken into consideration when choosing partners for effective peer revision or how to organize productive correction work after receiving the essay with the final teacher's feedback. More and more issues are seeking for clarification but these are the other stories of the endless action research cyclical process.

References

1. Mansour, H. F. (2015) Enhancing first year management students' engagement: an action research project to explore the use of the Essay Feedback Checklist (EFC). *International Journal of Management Education*.13(3), pp. 218226.14728117

2. Sagor, Richard (2004) *The Action Research Guidebook: A Four-step Process for Educators and School Teams*. Thousand Oaks, CA: Corwin Press.
3. Graves, D. (1983). Writing: Practitioners and Children at Work. Portsmouth, N.H, Heinemann
4. Garofal, R.(n.d.) How the Implementation of Peer-editing Checklist Impacts the Peer Revision Process in EFL Writing Classes
5. Qu, W., & Yang, S. (2010). A peer and self-assessment project implemented in practical group work. *Journal of Language Teaching and Research*, 1(6), 776-781. doi:10.4304/jltr.1.6.776-781.

THE FORMS, DIRECTIONS AND HISTORICAL STAGES OF THE UZBEK FOLK PEDAGOGY

SHUKUROVA Zamira Shodiyevna, A.R.SOKHIBOV

Karshi State University

Karshi, Uzbekistan

m6160415z@gmail.com

Аннотация

Бул мақалада этнопедагогиканың түрлері, бағыттары мен даму кезеңдері анықталған. Халықтық педагогиканың тарихнамасын периодизациялау принциптері де дамыған. Ұлттық тәуелсіздік идеологиясын қалыптастырудағы халықтық педагогиканың рөлі алғаш рет ғылыми негізделген.

Annotation

This article identifies the types, directions and stages of development of ethnopedagogy. The principles of periodization of historiography of folk pedagogy are developed as well. For the first time, the role of folk pedagogy in the formation of the ideology of national independence is scientifically justified.

The mixing of types and means of folk pedagogy causes a great deal of confusion, including many genres of folklore that are really the tools of education in many scientific studies on folk pedagogy and its history. Folk pedagogy and its oral art are completely different phenomena. The notion of public pedagogy includes, first and foremost, the system of verbal tracts or labels of the people to live and work. Such a system consists of elements such as rituals, taboos, benevolence, incentives and punishments. Based on this, the Uzbek folk pedagogy can be conventionally divided into the following areas:

1. Pedagogical actions aimed at building relationships between people:
 - a) Greetings to adults first;
 - b) doing what adults say;
 - (c) Adults are often assured that they are right;
 - d) honoring an adult;
 - (d) Taking a job from an adult.
2. Pedagogical actions aimed at regulating the child's relationship with the father:
 - (a) The father's authority, always fair, and without doubt,
 - (b) the father's words in the relationship of father and child are always directed toward the right purpose.
 - c) Speech before the father, hand in hand, food cannot be eat, his disadvantages and actions are not discussed or taboo pedagogy;
 - d) unconditional obedience to the commandment of the father;
 - (d) Parent educator.
3. Pedagogical actions aimed at regulating the child's attitude to the mother:
 - a) Chief executive officer of the parenting process
 - (b) that the mother is the sole intermediary between father and child
 - c) the existence of the mother-daughter and son-son relationship
 - (d) The existence of a particular democracy in the relation of mother and child
4. Pedagogical practices aimed at ensuring livelihoods.
 - a) Adherence to eating habits (eating less, eating on his own, eating spontaneously, eating with urgency, etc.);
 - b) Adherence to the rules of speech (not to talk too much, to yell or whisper, not to laugh, not to talk to others, not to speak to adults, not to speak rude, to say bad things, etc.);
 - c) observe the dress code (dress appropriately, dress in a way that does not attract attention of others, dress neatly, wear decent clothes)

(d) Conduct public behavior (behaviors, interference with others, keeping the body upright, not moving too much, respecting the rules of conduct, youth, adults, women, and so on).).

5. Pedagogical actions aimed at establishing relationships between representatives of different sexes:

a) The shyness of the boy or girl:

b) that the young man is the defender of a woman's honor:

(c) the strict division of labor between men and women in the home and the obligation to observe them:

d) male landlord, family breadwinner, performer of heavy male work:

c) The housewife, the creator who cannot do the work that requires effort.

Folk pedagogy can be further divided into many types according to countless aspects of life. The most vivid and most obvious forms of folk pedagogy are: traditions, labels, rituals and customs.

Often, researchers point out that it is verbal as a major sign of folk pedagogy. However, while writing some kind or form of original folk pedagogy, it does not become a scientific pedagogy and does not have an author. Almost everybody knows that the best version of the epic poem Alpomish was told by Fozil Yuldash, it has been published many times, but its essence does not change, as no one has ever said that Alpomish was created by Fozil Yuldash. . Obviously, verbalization is not the only sign for folk pedagogy.[1]

Every folk pedagogy lives, develops, changes, elevates and degrades with the people themselves. Because pedagogy is a way of life. The pedagogy of a particular nation is determined by its pedagogy. Just as education is a human being, the image of the people is determined by its pedagogy. The creator of folk pedagogy, the performer, the object and the subject are the people. The people are also educators. Most importantly, all these processes occur simultaneously in the same space and time. This is because the people are not engaged in pedagogical activity, it is a condition of the nation's existence.

In order to conduct research on historical and pedagogical historiography in the right direction, it is important to determine the stages of development of Uzbek folk pedagogy. It is well known that stagnation, repetitiveness, the existence of rigid forms, conservatism are the most important features of folk pedagogy and their survival. Unless there is a certain conservative nature in the people's psyche, it cannot resist external forces. By accepting the various spiritual qualities that come from outside, it becomes an impassioned, perpetual gang and cannot live as a separate ethnic, independent nation.[2]

Every nation undergoes a number of changes in its course of historical development for a variety of reasons, first and foremost in the pedagogy of the people. It is worth noting that the Uzbek folk pedagogy also underwent a number of significant changes during its development. As mentioned above, while folk pedagogy is the most conservative and therefore conservative area, fundamental changes in the social, economic, religious, spiritual life of the nation have led to significant changes in its pedagogy. If we look at the history of many Turkic peoples, including the Uzbek nation, which we know so much, it can be seen that the following stages of Uzbek folk pedagogy differed significantly:

- Pre-Islamic national pedagogy;
- National pedagogy of Islamic influence;
- Uzbek folk pedagogy of external influences;

It is no coincidence that the pedagogy of independence in this way is cyclical. It has taken into account the peculiarities of the national quality, the quality of living and thinking. It is well-known that the Uzbek people, with their millennia of history, have been completely corrupted and fragmented, and have lived in a completely different way before they embraced Islam, interpreting and interpreting world events differently, and influenced, living and death, it is the world and this world, the concepts of good and evil, beauty and ugliness, good and sin, halal and unholy. Research on the work of Avesto as a pedagogical source is also supported by monuments found in such local cultures as Selengur, Khorezm, Childhood Peak, Issikkurgan, Chust, Rishtan.

The advent of Islam has completely changed the way of life of the Uzbek people, brought the ethnic group together with the so-called Muslim people of the world, and has had a tremendous impact on the lifestyle, culture, spirituality, economy, and social life of the nation. At the same time, the people did not lose their national identity. It had a system of rituals, customs and traditions, which was formed from ancient times. When our people embraced Islam, there was a significant change in their way of life, their thinking and their impact, which was reflected in the pedagogy of the people. Now the people have acquired innumerable new values about the world, life, death, and resurrection, and they have transformed it into a way of life, customs, traditions, ceremonies, and popular pedagogy. The labels, traditions, customs and habits of this period are reflecting these aspects of spiritual life. For a long time, the Uzbek nation lived under the influence of Islamic pedagogy.[3]

In the second half of the 19th century, in the light of Russia's entry into Central Asia, significant changes have occurred in the way of life, thinking, and influence of our people. We deliberately say, "On the

basis of Russia's entry into Central Asia." Since the life of the people has reached such a stage of development, global progress has reached such a level that the influence of the lifestyle of the elites in the world has become so large that it is now possible to live by Islamic beliefs, traditions and customs. was no longer available. The entry of Russia, the influence of external influences, on the part of the world, has accelerated the process, which has to take place, without even asking anyone and even forcing them to do so. As the minds, morals, ideas and lives of the people began to change, it's pedagogy began to change as well. These changes were sometimes painless, at their natural pace, and sometimes with violent means. Things that were once blamed have become a boon. New traditions have come and gone, new labels have been established. Many valuable pedagogical values and moral principles have been destroyed. Such losses have been significant, especially during the Soviet era. However, when examining the history of Uzbek folk pedagogy, it must be taken into account that the influence of social, economic and political systems and external moral and ethical concepts on its essence is not as strong as in the European countries, particularly Russia. In Turkish Islamic life, spirituality and education have always been a priority, and it has never been a product of economic, social and economic order. Uzbek people have always regarded morality as more important than living. That is why folk pedagogy is not lost in the vicious cycle of social life, thus saving the Uzbek people from extinction.[4]

The independence was accomplished as a result of the Uzbek people's self-awareness and greatly accelerated the process. New ways of thinking, way of life, understanding and interpretation of the world have begun to emerge. Some of the things that we were proud of yesterday were proud of a number of qualities that we are ashamed of today and trying to hide yesterday. This indicates that the folk morale and their spirituality have acquired a new quality. These changes are reflected not in the form of official decisions and personal desires, but in the way of new customs, traditions, labels and customs that arise in the people's way of life. It is noteworthy that many of the Islamic traditions of independence and sovereignty, which were abandoned during the period of external influences, have been revived, and they have begun to be embedded in the process of practical upbringing, with a deeper understanding of the truth.[5]

In short, the nation's pedagogy, that is, the philosophy of applied science, has renewed its system of spiritual and philosophical views because of its independence. National pedagogy is always based on the practical philosophy, psychology, ethics and art of the people, which in turn stimulates their development.

Based on the above theoretical considerations, the following conclusions can be drawn.

The current level of learning of pedagogical science in the country, in particular its branch of national pedagogy, can be a sufficient scientific basis for formation of the Uzbek pedagogical historiography as a separate science.

Because Uzbek folk pedagogy is a complex set of activities, its nature is highly dependent on the space and region in which it is implemented. This allows for a wide range of historical and pedagogical historiographic research.

In the course of Uzbek folk pedagogy, it is important not to take into account the nature of qualitative changes in the intellectual, spiritual and ethnographic features of the nation, rather than the socio-economic formations of the Soviet era.

List of used literature

1. Abdullaev H. Pedagogical heritage of the peoples of Movarounnahr. Ethnopedagogy (course program). Fergana. 1993.
2. Bobokhonov A. "From the history of development of pedagogical thought in Uzbekistan". Instructor, 1967.
3. Bendrikov A. "Articles on the history of folk education in Turkistan". (1865-1924). M., 1960.
4. Vohidov H. "Sociological views of Uzbek educators". Uzbekistan, T. 1976.
5. Volkov G.N. Ethnopedagogics. M. Academia 1999. p.62
6. Dneprov E.D. Soviet historiography is an excellent teacher. 1918-1977. Problem, Tendency, Perspective.-M.: APN. 1981
7. Dneprov E.D. Russian schools and pedagogics in the middle of XIX century: Soviet problems and methodology problems. 1986. APN-S.
8. Izmaylov A. "Folk Pedagogy: Pedagogics of in Central Asia and Kazakhstan", "Pedagogy", T., 1991.
9. Tolstov S. "Ancient Culture of Uzbekistan". "Uzdetnashr". T. 1943.
10. The Uzbek Soviet Encyclopedia. p.14. T. 1980.
11. Uzbek folk proverbs. Science, T., 1987.
12. Christova E. Folk Pedagogy: Historiography and Theoretical-Methodological Problems. Thesis. - M.1988.

TEACHERS IN 2020: CHALLENGES AND INSIGHTS
SULEIMENOVA Aigul Dulatovna
Nazarbayev Intellectual School of Chemistry and Biology
Karaganda, Kazakhstan
aiguldulatovne@gmail.com

Аңдатпа

Бұл мақалада мұғалімдердің қоғамдағы рөлі жайлы қысқаша мағлұмат берілген. Қазақстандағы онлайн оқыту барысында мұғалімдерде туындаған қиындықтарға осы мақалада негізгі назар аударылған. Сонымен қатар сол қиындықтардан шығу жолдары жайлы ұсыныстар берілген

Abstract

This article gives a short description of the role of teachers in society. The main focus of the article is on online education and challenges that an average teacher in Kazakhstan experienced at the beginning of online learning. Furthermore, some suggestions of overcoming major difficulties are given.

The role of teachers has always been under a huge dispute. Initially, teachers were known as people who deliver some information to like-aged pupils. With the development of countries, the requirements set to the teachers as well as their roles have been changed [Lanier, 1997]. Today the world wants teachers to be an external parent, counselor, mentor, role model, facilitator, etc.

As a response to changing roles of teachers, countries are working on coping with the needs of citizens. Some countries are using flipped classrooms, others are just implementing project-based learning and CLIL methods. But in 2020 all countries faced the same problem: studying online. That sudden change in teaching environment has affected everyone on our planet. That is probably one of the rarest moments when the world is so united and looking for the best online practices.

In order to understand what teaching community was supposed to do it is necessary to understand what teaching online or distance learning means and what the requirements are. According to Isman and Dabaj [2004] distance education is an opportunity to provide wide-mass education to everyone, but it involves mutual responsibility from participants: teachers, students and parents. The definition is quite vague and leaves a lot of room for frustration: what kind of responsibility, how to organize it, what should be taught and what should be sent as assignments, and many other questions.

Frustration is a good word to describe the emotions that overwhelmed people in March 2020. Nevertheless, we all started thinking over the procedures of conducting online lessons. At some point I realized that being ready to take up any challenges is the key. So, there was no time for panic. There were my students who deserved getting knowledge and comfortable learning environment and me, a person, who was ready to use critical and creative thinking to meet the needs of students. In this article I want to share my experience of working online. I hope that it will be useful for anyone who is interested in online education.

As I said it was March 2020. The new virus forced us to sit at home and try to live normal life. There were millions of students waiting for lessons, and their parents worrying about managing online work and life balance, and teachers who had no or little idea where and how to start. Obviously, there were different challenges that every person encountered. But these are my top problems that I am willing to share.

The first challenge was to overcome the fear and start teaching. I could not do it myself, so I started searching for people who could help me. It was not that difficult as I expected. There are many courses about online teaching. I have chosen the one that was the closest to my settings: location, time and the involvement of participants. There I found teachers from different countries who were experiencing the same difficulties. We started sharing ideas and discussing opportunities of being online. That bond made me more confident and I was not afraid to use creativity in the new teaching environment. Moreover, in my English department there were great people who started experimenting with various applications and conducting workshops where we could organize online demo lessons.

This support of colleagues can help you be ready with some methods and ideas of incorporating your teaching into lessons. But the emotions were still overwhelming. I did not know what to say to my students and how to convey my thoughts so that they would understand the situation correctly. I saw that they were about to cry because of everything that was happening around. Therefore, I started searching for opinions and experience of other students in pandemic time to understand better what they felt. This time I did not put any restrictions to my search and looked for experiences of students from many countries. I have found that in Harvard many lessons start with some meditation minutes [Kay, 2020]. That helped me to understand what kind of support is needed. As a result, every lesson I started with short talk, focusing on positive things that they had seen or done. For example, one great thing that I realized about my home, what I liked about my weekend, why this day is special, or what I can do to make this day better. Then I have noticed that students

started noticing these small and positive things. This warm up activities helped me to build collaborative and safe environment for my students.

Another significant challenge was health and safety check. The time spent online could affect negatively on students and teachers. That is why I decided to add some physical activities to every lesson. I asked students to bring something as quickly as they could (bring something yellow, the most unusual object in your room), or asked them to look at the window and describe what they see. I asked my students to do something completely different from studying on their break. Thus, we knew who could play musical instruments, because we could hear the strings of guitar, or the calming sounds of piano.

The final challenge was my well-being. My family was asking for my attention screaming and playing in the next room. My thoughts about relatives and close people who suffered in that pandemic. The increased time that I spent for planning lessons. All these factors influenced negatively on my emotional and physical state. I realized that anything can be treated if only you go outside and breathe fresh air and meditate for a while. But we were allowed to go outside only in emergency cases. So, I started writing the gratitude journal.

The experience that I had witnessed myself coincides with the results of the research conducted earlier on virtual education. For example, Nir-Gal described that distance learning in a virtual environment calls for the teacher's role in a computer-mediated environment. However, she admits that "in order to carry out effective teaching-learning in a virtual environment, one must take into account various other learning needs of students in online courses, including: social needs to meet face-to-face; personal-emotional needs; cognitive needs that arise from the demands of learning assignments; and of course, vehicles and techniques for facilitating acquaintance and mastery of the technical tools students requires in order to engage in distance learning" [Nir-Gal, 2012, p. 25].

References:

1. Redefining the Role of the Teacher: It's a Multifaceted Profession, Judith Taack Lanier. 1997 retrieved from <https://www.edutopia.org/redefining-role-teacher>
2. Distance Learning: The Role of the Teacher in a Virtual Learning Environment, Ofra Nir-Gal, 2012 retrieved from https://www.achva.ac.il/sites/default/files/achvafiles/maof_book/8/2002_2.pdf
3. Roles of the Students and Teachers in Distance Education, Aytekin Isman and Fahme Dabaj, 2004 Retrieved from <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED495700.pdf>
4. Один день из жизни во время пандемии! Гарвард влог | Эпизод #20, Anastacia Kay, 2020 Youtube channel: <https://www.youtube.com/c/funastacia/videos>.

ПЕРСОНАЛИЗИРОВАННАЯ СРЕДА – ПРИОРИТЕТНОЕ НАПРАВЛЕНИЕ В СПЕЦИАЛЬНОМ ОБРАЗОВАНИИ

ИБРАГИМОВА Елена Валентиновна, АБИЛЬМАЖИН Ж.Т.

КГУ «Областная специальная (коррекционная) школа-интернат для детей с нарушениями слуха»
Петропавловск, Казахстан
ibragimova.elena.70@mail.ru

Аңдатпа

Мақалада арнайы мектеп-интернат жағдайында есту қабілеті бұзылған балаларға арналған гуманистік дербестендірілген орта кұру бойынша жұмыс тәжірибесі ұсынылған. Ұсынылған материалдар арнайы және инклюзивті білім беру ұйымдарының басшыларына, педагогтарына, ерекше білім беру қажеттілігі бар балалардың ата-аналарына пайдалы болады.

Аннотация

В статье представлен опыт работы по созданию гуманистической персонализированной среды для детей с нарушениями слуха в условиях специальной школы-интерната. Данные материалы будут полезны руководителям, педагогам организаций специального и инклюзивного образования, родителям детей с особыми образовательными потребностями.

Abstract

The article presents the experience of creating a humanistic personolized environment for children with hearing impairments in a special boarding school. These materials will be useful to managers, teachers of special and inclusive education organizations, parents of children with special educational needs.

«Ранее мы не задумывались, как живётся в стране глухих, когда мир вокруг тебя лишен звуков. Сейчас, работая и общаясь с детьми с нарушениями слуха, я прочувствовал важность двух слов: принятие и участие. Принятие – когда я вместе с детьми, хочу заявить «Мы есть! Мы хотим жить полноценной жизнью!». А участие - это создание для них персонализированной среды, в которой наши дети смогут реализовывать себя и выйти за рамки возможного, достигая тех же высот, что и обычные дети».

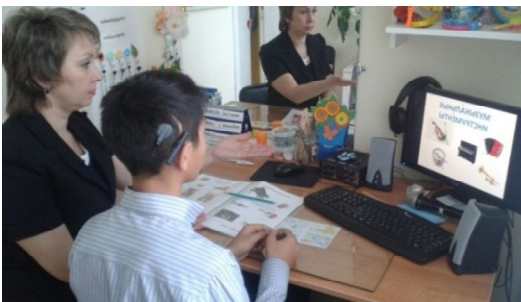
Послание Президента Касым-Жомарта

Токаева народу Казахстана от 1 сентября 2020г. «Казахстан в новой реальности: время действий» отражает приоритетное направление модернизации современного казахстанского общества - социальное благополучие граждан.

Создавая в школе персонализированную среду, руководящая команда специальной (коррекционной) школы-интерната для детей с нарушениями слуха опиралась на теорию о гуманитарной образовательной среде российского психолога Георгия Алексеевича Ковалёва. Учитывая психологические особенности каждого ребёнка, искали пути и возможности для индивидуального роста детей с нарушениями слуха.[1, с.21] Мы, всем коллективом стремились создать включающую персонализированную среду, которая не вытесняет, не сегментирует, не отделяет детей с нарушениями слуха от других обычных детей, а наоборот позволяет обеспечить все необходимые условия для того, чтобы они смогли быть успешными в результатах и научились жить вместе с ними.

Формирование включающей персонализированной среды потребовало от нас не только организационных, ценностных, содержательных изменений, но и чёткого структурирования нашей деятельности.

С чего мы начали? С раннего включения ребенка в коррекционно-развивающий процесс. Сделав родителей партнёрами в обучении детей с нарушениями слуха, мы системно и методично обучали их способам перестройки взаимодействия с ребенком после кохлеарной имплантации. В результате комплексного, а главное командного сотрудничества наших специалистов и родителей, многие дети с кохлеарным имплантом сегодня успешно обучаются в общеобразовательных школах города, области и республики.

Если позиция школы в отношении персонализированной среды выстроена как школьная культура и её разделяют все: руководитель, педагоги и родители - то эта среда трансформируется и открывает большие возможности для активного участия детей с нарушениями слуха во всех видах деятельности обычных детей, [2, с.40] в том числе в интеллектуальных олимпиадах.

Следующим значимым этапом формирования персонализированной среды в нашей школе стала разработка, техническая поддержка и проведение первой и единственной на сегодняшний день в Казахстане международной предметной дистанционной интернет-олимпиады «Ес Назар: Взор Разума»

для детей с нарушениями слуха. Данная олимпиада объединила учащихся с нарушениями слуха Казахстана, России и Белоруссии.

Мы убеждены, что формировать персонализированную среду должны педагоги, готовые изменяться вместе с ребенком и ради ребенка. Понимание этого мотивировало нас в стать разработчиками и организаторами Международной интернет-олимпиады «Дыбыс» для сурдопедагогов и дефектологов. Её цель – создание оптимальных условий по расширению коррекционно-развивающего пространства у детей с нарушениями слуха, а также повышение качества коррекционной помощи и реабилитации детей с ограниченными возможностями. В ней приняли участие педагоги из 42 городов Казахстана и России.

В поиске новых подходов коллективу нашей школы всегда интересно сопоставить собственный опыт с опытом коллег не только из других регионов Казахстана, но и других стран. Интеграция в международное педагогическое сообщество, публикация результатов исследовательской деятельности наших педагогов в научно-методических изданиях Казахстана, России, Чехии, Польши, Болгарии, обсуждение острых проблем в области кохлеарной имплантации на On-line вебинарах со специалистами из Германии, США, России и Армении даёт новые импульсы для улучшения персонализированной среды в нашем учебном заведении.

Но работа сурдопедагога должна вестись параллельно с работой социальных служб, здравоохранения, родителей. И выпадение одной из структур может вернуть ребенка, который познал мир звуков, в мир глухих.

Организация и проведение международных научно-практических конференций и семинаров позволили нам объединить участников сурдологической помощи, совместно наметить пути решения.

На конференциях поднимались следующие актуальные вопросы: использование инновационных технологий, психолого-педагогическая реабилитация детей с кохлеарными

имплантатами, медико-социальное сопровождение лиц с ограниченными возможностями здоровья, включение детей с нарушениями слуха в общеобразовательную школу, воспитание

юных граждан с особыми образовательными потребностями в соответствии с ценностями Рухани жаңғыру.

Показателем высокого уровня профессионализма нашего коллектива в области обучения и воспитания детей с кохлеарными имплантатами стал государственный заказ на проведение слухоречевой реабилитации на базе нашей школы, организованной Республиканским научно-практическим центром развития социальной реабилитации.

К сожалению, мир ребенка с нарушениями слуха ограничен из-за трудностей коммуникации. В основном дети общаются только в своей среде. Поэтому ключевым звеном развития персонализированной среды в школе стало дополнительное образование, которое является вариативной, изменяющейся, развивающейся системой включения детей с нарушениями слуха в социальное пространство, что позволило нашим детям выйти за рамки школы, и успешно реализовываться в системе учреждений дополнительного образования города Петропавловска, заниматься спортом и творчеством совместно со здоровыми сверстниками и свободно общаться с ними в рамках различных культурно-массовых, спортивных мероприятий.

Многообразие кружковой работы позволяет выявить творческий потенциал у детей с нарушениями слуха с раннего возраста. Практически каждый ребенок школы занимается разнообразной творческой деятельностью в 2-3-х кружках художественно-эстетического, декоративно-прикладного и спортивного направления. За последние 10 лет наши воспитанники участвуют и завоёвывают самые высокие награды в городских, областных, республиканских и международных конкурсах детского творчества, спортивных и профессионально-технических соревнованиях не только среди сверстников с особыми образовательными потребностями, но и наравне со здоровыми детьми. Цель построения персонализированной среды в нашей школе не только в образовании и воспитании детей с нарушениями слуха, а ещё и в их дальнейших судьбах и жизнях, которые они будут реализовывать в самостоятельной жизни после окончания школы. Создавая персонализированную среду, мы задумались о жизненной перспективе наших детей, о том, кого мы хотим получить в будущем в лице такого ребёнка? Активного человека, который возможно может поступить в вуз, получить профессию, получить работу, а главное жить вместе со всеми. И жить не на иждивении государства, а полноценно обеспечивать себя теми ресурсами, которые они смогут получить в этой персонализированной среде.

Не случайно Первый Президент Республики Казахстан Н.А.Назарбаев определил парадигму современного образования, в том числе и специального – воспитание не социальных аутсайдеров и потребителей, а конкурентоспособных граждан, способных жить и работать на благо общества, переход от иллюзорной концепции потребительского общества к обществу всеобщего труда.

Профессиональное определение, конкурентоспособность, успех молодых людей с нарушениями слуха в самостоятельной жизни после окончания школы является итогом организации персонализированной среды нашего образовательного учреждения.

Основными направлениями трудовой деятельности наших выпускников являются: сфера обслуживания и предпринимательство (парикмахерские, швейные цеха, магазины товаров широкого потребления), государственная служба, работа в общественных объединениях (сурдопереводчик, юрист), образовательные и спортивные организации (педагог дополнительного образования, воспитатели и помощники воспитателя, хореография, спортивная тренерская работа).

Создавая персонализированную среду в нашей школе мы пришли к выводу, что дети с нарушениями слуха способны занять достойное место в обществе, создавать семьи, иметь друзей, возможность обрести интересную посильную работу.

Перед современным обновляющимся казахстанским образованием поставлена очень важная задача: вырастить толерантное поколение, способное жить в содружестве. Но для создания равных возможностей - каждому необходима персонализированная среда.

В этом направлении – создании персонализированной среды для незлышащих и слабослышащих школьников – лидером является команда

КГУ «Областная специальная (коррекционная) школа-интернат для детей с нарушениями слуха» акимата Северо-Казахстанской области.

Список литературы:

1. Ковалёв Г. А.: Психическое развитие ребенка и жизненная среда/ ООО «Вопросы психологии» НИИТ МГАФК, 93'1 с.13-24

2. Психолого-педагогическое сопровождение детей с особыми образовательными потребностями в общеобразовательной школе: метод. рекомендации/ Елисеева И.Г., Ерсарина А.К. – Алматы: ННПЦ КП, 2019.- 118с.

КРИТИЧЕСКОЕ МЫШЛЕНИЕ УЧАЩИХСЯ КАК НАВЫК XXI ВЕКА

АЛЕКСЕЕНКО Ольга Михайловна

КГУ "Новоишимская средняя школа №1"

с.Новоишимское, район им.Г.Мусрепова, СКО, Казахстан

Olga.Alekseenko.1975@mail.ru

Аннотация

Бұл мақала оқу үрдісінде оқушылардың сыни ойлауын дамыту мәселесінің өзектілігін негіздеуге арналған. Автор сыни ойлауды дамыту арқылы оқыту тәсілдерін қайта қарастыру қажеттілігін түсіндіреді. Мақалада сын тұрғысынан ойлау әдістемесінің негіздері ашылады, оған сабақтың үш кезеңі, үш сатысы кіреді: шақыру, түсіну, ойлау.

Аннотация

Данная статья посвящена обоснованию актуальности проблемы развития критического мышления у учащихся в учебном процессе. Автор объясняет необходимость переосмысления подходов к обучению через развитие критического мышления. В статье раскрыты основы методики критического мышления, которые включают три стадии, три этапа урока: вызов, осмысление, размышление.

Критика была бы, конечно, ужасным орудием для всякого, если бы, к счастью, она сама не подлежала критике же.

В. Г. Белинский

Одна из ведущих ролей в современном мире отводится образованию. Ведь, именно, способность человека к обучению превращает его в личность. И, естественно, что образование должно прогрессивно воздействовать на людей. Обучать своих детей люди начали в давние времена. И во все времена важно было знать: чему и как учить. И, думаю, в первую очередь учитель - это воспитатель такого гражданина, который необходим стране.

Динамичность происходящих в современном мире перемен обусловила необходимость переосмысления функционирующих мировых систем образования. В условиях стремительно меняющегося мира ключевыми вопросами и для политиков в сфере образования, и для школ в целом, и для учителей в частности являются: первый - "Что подлежит изучению учащимися в 21-м веке?" и второй - "Каким образом учителя подготовят учащихся к 21-му веку?". Принципиальным отличием современных процессов преподавания и обучения является их приоритетность в формировании готовности учащихся к практическому использованию имеющихся знаний, помимо формального обладания ими, что в большей степени соответствует сущности навыков, востребованных в 21-м веке.

В Казахстане реализуется комплекс системных мер по развитию образования и науки. В 2015 году республика приняла на себя обязательства по достижению Целей устойчивого развития Организации объединенных наций до 2030 года, в т.ч. обеспечение всеохватного и справедливого качественного образования и поощрения возможности обучения на протяжении всей жизни для всех. Для ее достижения определены основные направления развития образования в мире: обеспечение дошкольной подготовки, модель 12-летнего школьного образования, развитие у обучающихся навыков 21 века, равный доступ к недорогому и качественному ТипО и высшему образованию. Указанные направления являются приоритетными и для казахстанской системы образования. Соответствующие цели обозначены в ГПРОН на 2020-2025 годы.[1]

В связи с этим перед школой стоит задача подготовки выпускников, которые смогут легко адаптироваться в стремительно меняющихся жизненных ситуациях, самостоятельно приобретать необходимые знания; выпускников, умеющих критически мыслить, умеющих видеть возникающие в реальной действительности проблемы и находить пути их решения, используя современные технологии; выпускников, умеющих грамотно работать с информацией (анализировать, выдвигать гипотезы решения проблемы, обобщать, проводить аналогии, устанавливать закономерности, делать аргументированные выводы и применять их для решения новых проблем). Эти задачи не могут быть достигнуты без знания о природе критического мышления, а также о приемах и способах его развития, в том числе в процессе обучения химии, как одной из предметов естественно-научного цикла, которому

в настоящее время уделяется особое внимание. Формирование критического мышления учащихся в процессе обучения связано не только с новыми задачами, которые поставлены перед школой в современных условиях, но и с тем, что критическое мышление тем или иным образом занимает существенное место в новых, нетрадиционных формах обучения.

Правильный подбор методов обучения позволяет развивать мышление учащихся комплексно, в том числе, развивать их критическое мышление. Известный философ Т. Эдисон писал: «Важнейшая задача цивилизации - научить человека мыслить». Трудно научить ребенка анализировать факты, выдвигать гипотезы по поводу тех или иных событий, давать правильную оценку личным поступкам, делать аргументированные выводы, высказывать критические суждения, если он не владеет «правилами» мышления. Необходимо учить находить более рациональные и альтернативные способы решения той или иной задачи, правильно оценивать события, аргументировать полученные выводы, способствовать выдвижению ряда новых идей, быть ответственными за свою точку зрения и быть терпимыми к другим, работать над развитием собственно интеллекта - вот цель обучения критическому мышлению.

Естественно, что развитие критического мышления должно происходить одновременно с приобретением учащимися предметных знаний, умений и навыков, установленных государственным стандартом образования. Но, к сожалению, несмотря на то, что современный подход к обучению предусматривает развитие таких способностей у учащихся, не секрет, что предметно-знаниевый подход к обучению значительно преобладает. Из результатов бесед с учителями школы и по моему собственному видению считаю, что в целом деятельность школы в большей степени нацелена на качественную подготовку выпускников к ЕНТ (в Казахстане), на прослеживание мониторинга успеваемости и качества обучения. Успешность работы учителя оценивается его аттестацией, при которой тоже учитывается мониторинг качества знаний учащихся. Поэтому не все перечисленные выше задачи решаются школой в полной степени.

Таким образом, актуальность использования технологии развития критического мышления заключается в следующих характеристиках сегодняшнего ученика:

- неумение применять полученные в школе знания и умения в реальных жизненных ситуациях;
- отсутствие мотивации к познавательной деятельности, к поиску пути к цели в поле информации и коммуникации;
- недостаточно высокий уровень мышления;
- недостаточный уровень индивидуальной культуры работы с информацией;
- неумение анализировать и делать самостоятельные выводы, прогнозировать последствия своих решений и отвечать за них;
- неумение учащихся определить собственные приоритеты в личной и профессиональной жизни.

Дать определение термина критическое мышление весьма непросто: слишком много различных параметров – умений, видов деятельности, ценностей – он в себя включает. Так о чем мы, собственно, говорим, когда произносим: критическое мышление? [2] Предлагаемое Дэвидом Клустером определение состоит из пяти аспектов:

1. Критическое мышление есть мышление самостоятельное.
2. Информация является отправным, а отнюдь не конечным пунктом критического мышления. Знание создает мотивировку, без которой человек не может мыслить критически.
3. Критическое мышление начинается с постановки вопросов и уяснения проблем, которые нужно решить.
4. Критическое мышление стремится к убедительной аргументации.
5. Критическое мышление есть мышление социальное. [3]

Технология критического мышления – одна из новых образовательных технологий. Она была предложена в середине 90-х годов 20 века американскими психологами Д.Стилом, К. Мередитом и Ч. Темплом. В чем же специфика образовательной технологии развития критического мышления?

Во-первых, учебный процесс строится на научно-обоснованных закономерностях взаимодействия личности и информации.

Во-вторых, фазы этой технологии (вызов, осмысление, рефлексия) инструментально обеспечены таким образом, что преподаватель может быть максимально гибким в каждой учебной ситуации в каждый момент времени: речь идет о разнообразных визуальных формах и стратегиях работы с текстом, организации дискуссий и процесса реализации проектов.

В-третьих, стратегии технологии позволяют все обучение проводить на основе принципов сотрудничества, совместного планирования и осмысленности. Существует определенный алгоритм формирования критического мышления, предполагающий ответы на следующие вопросы.

1. Какова цель данной познавательной деятельности? Цели могут включать в себя выбор одного из вариантов решения, выработку решения при отсутствии вариантов; обобщение информации; оценку надежности аргументов; оценку вероятного развития событий; проверку достоверности источника информации: количественную оценку неопределенности.

2. Что известно? Это отправной пункт направленного или критического мышления. Этот этап также включает в себя нахождение недостающей информации.

3. Что делать? Какие навыки мышления позволяют достичь поставленной цели? Знание того, как добраться от начальной до конечной точки маршрута, — движущая сила критического мышления. Здесь как раз и предполагается использование сформированных ранее интеллектуальных умений.

4. Достигнута ли поставленная цель? Точность при выполнении заданий является решающим фактором успеха. Имеет ли смысл принятое решение? Для чего? RWCT – это американская технология, она включает в себя до 80 стратегий. Их можно использовать как отдельно, на любом этапе урока, так и строить весь урок по определённой структуре.

Основы методики критического мышления включают три стадии, три этапа урока: вызов, осмысление, размышление.

Первая стадия – вызов (побуждение), когда определяется тема урока, происходит актуализация имеющихся знаний по теме, выясняется, что дети уже знают об этом или думают, что знают, что хотят узнать или что нужно узнать и для чего это нужно знать. С этой целью используются разные приемы обучения (например, составление кластера или ассоциации), в котором наглядно видна связь ключевого слова темы урока с другими понятиями или явлениями. Роль учителя на этом этапе невелика, дети должны чувствовать себя комфортно.

На этой стадии используется прием “мозгового штурма”, который активизирует внимание всех учеников (и слабых, и сильных). У детей появляется интерес к предмету разговора. На стадии вызова у учащихся есть возможность, используя свои предыдущие знания, строить прогнозы, самостоятельно определять цели познавательной деятельности на данном уроке.

Вторая стадия – осмысление (поиск ответов), поиск ответов на вопросы, поставленные в начале урока. Ребенок больше работает самостоятельно, в парах или группах. Если что-то не понятно, то он может обратиться за помощью к учителю. Это этап познания, где учащиеся получают возможность познакомиться с новой информацией, идеями или понятиями, связать их с уже имеющимися знаниями, активно отслеживая своё понимание. Для этого используются самые разнообразные приемы: чтение текста с остановками, составление семантической таблицы, диаграмма ВЕНН, дневник двойной записи, развивающая лекция, ЖИГСО I, ЖИГСО II, изложение в паре, углы и др.

Третья стадия – размышление (рефлексия) – позволяет выяснить, насколько ребенок понял тему. Должны задаваться как закрытые (выражающие одно мнение), так и открытые (выражающие несколько мнений) вопросы. Ответы должны быть по возможности полными и расширенными. Учащиеся осмысливают все то, что они изучали на уроке, выражают мысли и понятия через информацию, которую они получили. Эта стадия реализуется также с помощью различных приемов (стратегий): групповой дискуссии, написания мини-сочинения или эссе, пятистишия, кластера, дискуссионной карты, авторского стула. Происходит целостное осмысление, обобщение и усвоение полученной информации, выработка собственного отношения к изучаемому материалу, выявление еще непознанного.

Важно отметить, что данная структура урока является как процессом обучения, так и изучением процесса познания самими учащимися.

Эти три стадии могут плавно переходить одна в другую, но они должны присутствовать на каждом уроке, так как это позволяет увидеть сложный мыслительный процесс, который начинается с информации, а заканчивается ее осмыслением, принятием решения.

Список литературы:

1. Об особенностях учебного процесса в организациях образования Республики Казахстан в 2020-2021 учебном году. Инструктивно-методическое письмо. г. Нур-Султан-2020.

2. Клустер Д. Что такое критическое мышление? журнал "Первое сентября" №29 2002 г

3.Александр Р.И. Культура и педагогика: международные сравнения в начальном образовании.-2012г.-159с.

Бозой жалпы орта білім беретін мектебі
Ақтөбе облысы, Шалқар ауданы, Бозой ауылы, Қазақстан
Shkola_bozoi@mail.ru

Ұрпақ тағдыры дегеніміз - ұлт тағдыры. Әрбір ұлттың болашағы оның білімді де іскер, талантты да мәдениетті, адамгершілік асыл қасиеттерді бойына сіңірген тәрбиелі ұрпақтарының қолында.

Қазіргі кезеңде қазақ халқының өмірінде бұрын-соңды болмаған оқуға, еңбекке, қоғамдық өмірге ықыласы жоқ балалар саны артуда. Шындығы сол қазіргі жастардың бар ойы жеңіл жолмен табыс табу немесе ата-ананың бар тапқанын ысырап қылу десек артық болмас. Көпке топырақ шашпаймыз, бірақ жасөспірімдердің арасында дөрекі, әдепсіз барлық жағымсыз әдеттерге еліктейтін және соған бейім келетін балалар өте көп. Сондай балалардың өз араларында көшбасшылық жасайтынын күнделікті өмірде де көріп отырғанымыз жасырын емес.

Бұл мәселені тудыратын себептердің бірі - отбасы тәрбиесіндегі ата-ананың жауапкершілік сезімінің жоқтығы бала мінезінде мейірімсіздікті, қатыгездікті, кекшілдікті, дөрекілікті, өзімшілдікті туғызады. Ал, тарихқа көз жүгіртсек кең-байтақ өлкемізде ұрпақтан-ұрпаққа жалғасып келе жатқан ұят, әдептілік, көргенділік, мейірімділік салтанат құрып, үйлесім тауып жатқан.

Қазақ халқы өз тіршілігінің сан ғасырлық тарихында өмірінің жалғасы, мұрагері балаға тәрбие берудің өзіндік әдет-ғұрпын жинақтады. "Қанағат қарын тойғызар" деп қанағатшылдыққа, үнемшілдікке пайымдап, "бұлақ көрсең, көзін аш" деп табиғатқа деген аяушылықты үйретті. Бес уақыт намаз гигиеналық тазалыққа баулыса, қырық парыздың бірі - ілім деп өнерге, білімге, имандылыққа үйретті.

Имандылық - адамның қоғамдағы күнделікті өмірдегі іс-әрекеттерін белгілі бір қалыпқа түсіретін ішкі рухани реттеуші қадір-қасиет, адам бойындағы адамгершілік, ізгілік, кісілік белгісі.

Дәстүрлі қазақ қоғамында адамның имандылығына мінез-құлық жүйесіндегі ерекшеліктеріне көп көңіл бөлінген. Адамның жарық дүниеге келуі, өсуі, ер жетуі, тіршілік етуі, қартаюуы, ата мен баланың қарым-қатынасы, сыйластық, инабаттылық тәрізді маңызды мәселелер имандылықтың маңызды құрамдас бөлігі ретінде ешқашан да назардан тыс қалмаған және жастардың үлкендерге құрмет көрсетуі, үлкендердің кішілерге ізет білдіруі өмір сүру салтына айналған. Қоғамда берік қалыптасқан көргенділікпен өмір кешу дағдылары жинала келіп, барша адамгершілік қағидалардың, имандылықтың жазылмаған кодекстердің қалыптасуына негіз болған. Бойына адамгершілік асыл қасиеттерді жинап өскен жасты "көргенді" деп жүрегінен нұр, өңінен жылу кетпейтін, әрдайым жақсылық жолын ойлайтын, айналасындағыларға әр істе әділдік көрсететін адамдарды "иманды бала" деп атаған.

Иманды адам - бүкіл адамзатқа тек жақсылық ойлайды, оларға мейірім-шапағатын төгіп, жанашырлық танытып қамқорлық, қайырымдылық жасап жүреді. Әркімге ізетпен, инабатпен қарайды. Сондықтан да иманды адамды бет-бейнесінен танып, халық оны "иман жүзді адам" дейді. Адамгершілік қалыпты бұзған адамды "имансыз" деп одан түңіледі.

Атам қазақ қай кезде де бала тәрбиесіне жауаптылықпен қараған. Баланы тәрбиелеудегі мақсат - оны жан-жақты кемелдендіріп, қоғамға пайдасы тиетін азамат етіп шығару. Осы орайда Ислам дінінің кемел тәрбиеге қосар үлесі зор. Шығыс халықтарында айтылатын "Бала қымбат болса, баланың тәрбиесі одан да қымбат" деген нақыл сөз бар.

Жаратылысынан жүрек жылуы мен мейірім шуағы мол халықтың бірі - қазақ. Бала тәрбиесіне деген немқұрайлық оның табиғатына мүлдем жат. Өйткені қазақтың ел алдындағы абройы, беделі, қадір-қасиеті тек жеке басының жақсылығы немесе дәулетімен ғана емес, бауырынан өрген ұрпақтарының саналығымен, салауаттылығымен өлшенген.

Ата-бабаларымыздың сондай-ақ тектілік деген киелі ұғымды ежелден қастерлеп, оны атадан балаға мирас қып қалдыруында да терең сыр жатыр. Туа бітті тектілігін, табиғи қадір-қасиетін сақтап қалу үшін олар мүмкіндігінше тәрбиелі отбасылармен құдалы, жекжат болуға ұмтылған.

Өркениетті ел қатарына қосыламыз, келешекте көш бастайтындай ұрпақ өсіреміз дейтін болсақ, ұлттық тәрбие сырларын, тағылымдарын еш уақытта да естен шығармауымыз керек. Шығыстың ғұламасы Әл-Фараби: "Жас жеткіншектеріңізді көрсетіңіз, мен сіздердің болашақтарыңызды айтып берейін" - деген екен.

Қазіргі кезде қоғамда болып жатқан жастардың жағымсыз, дөрекі, мәдениетсіз қылықтарын көріп шошынамыз, жиренеміз, қорқамыз.

Адам өмірге бәрі бірдей болып келеді, бірақ та өсе бара олардың тағдыры әртүрлі болып қалыптасады. Баланың күдіреті санасында, сондықтан да әрбір бала саналы өмір сүрсе және бәрін

ақылға салып, ойлап істесе, оның алдына қойған мақсатына да, байлыққа да, бақытқа да қол жеткізетінін қоғам болып, ата-ана, ұстаз тәрбиелей отырып, сезіндіре, ынталандыра отыру керек.

Адамзат баласының осы кезге дейін құрған қоғамы, жасаған рухани және материалдық байлығы, осының бәрі мәдениеттің, сананың жемісі. Ендеше біз баланы адамгершілік әдетке баулығанда оның санасына салмақ салуымыз керек. Сана арқылы адамның 5 дүниетанымы, өмірге көзқарасы, рухани мәдениеті қалыптасады. Адамның ғұмыры жан мен тәнге негізделген. Яғни, адам жан мен тәннен тұрады. Жан жайбарақат болуы үшін тәннің жайбарақат болуы шарт. Олай болса, адам бақытты болуы үшін жаны мен тәнін қоса тәрбиелеу керек.

Қазіргі жастардың ақыл, парасаты құлдырау үстінде. Олар аяқ астынан бөлеге ұрынып, абыройынан айырылып қалатын жәйіттер де баршылық. Осы кезде оларды жақсы тәрбие ғана түзеп, дұрыс жолға сала алады. Кейбіреулері білімді болса, тәрбие өзі-ақ қалыптасады дейді. Сондықтан білімді болған жөн деседі. Білім алғанның бәрі жақсы тәрбиелі бола алмайды. Білім алу үшін де тәрбие қажет. Тәртібі осал, ата-анасының ақылын алмай сабақ бетіне қарамайтын бала қалай білімді бола алады. Тәрбие ақылмен тығыз байланысты. Адамды адам қылатын - ақыл. Ақылсыз адамға дұрыс тәрбие қалыптаспайды. Халқымызда "Ақылдыға ерсең адаспайсың" деген тәмсіл бар. Ата-ана мен аға буындардың ақылын алып, солар сілтеген дұрыс жолмен жүретін болса, жас жеткіншектерге тәлім-тәрбие де жоқ емес. Әсіресе, бала үлкендерге еліктегіш келетінін ескерген жөн. Баланы тәртіпке бағындыра отырып, дұрыс тәрбиелеу - тек ата-ананың ғана міндеті емес. Бұл қоғамның, мектептің яғни баршаның ісі.

Тәртіп баланы салауатты тепе-теңдікпен өмір сүруге үйретеді. Тәртіп баланың дұрыс және теріс, халал мен харамды айыру, өзін бақылау, адамгершілік қарым-қатынастарына шек қоя білу, жақсы, жаманды айыра алатын саналы сезімдерін қуаттандырады, имандылыққа, мәдениеттілікке баулиды.

Баланың қасында ғайбат сөз айту, оғаш қылық көрсету орасын зор зиянды екендігін біз білуге тиіспіз. "Ұяда не көрсең, ұшқанда соны алады" деген мәтел осыны ескертеді. Алланың іліміне негізделіп, құдіретімен жазылған "Ғалам" атты кітапта: "Бойдағы ақыл-жігерді ақылмен басқара біліп, ақылы мен ар-ұжданның үніне құлақ асқандар ғана ақиқатқа көз жеткізеді" делінген. Ата-бабаларымыздың "Қабырғаңмен ақылдас" дегені ісінді әуелі жақсылап ойланып баста дегені ғой. Сол себептен бала өзі мәселені парасатты түрде дұрыс шеше алатын халде болуы керек.

Парасатты әрекет - адамның өз іс-әрекеттері мен ұстанған жолының ең жақсы, ең дұрыс жол екеніне кәміл илана отырып, көңілін өзгелерге деген жаман пиғылдан таза ұстауын білдіреді. Ардақты Пайғамбарымыз: "Бір-бірлеріңе теріс қарамаңдар, кек сақтамаңдар, бір-бірлеріңді көре алмай жүрмеңдер, қарым-қатынастарыңды үзбендер, ей Алланың құлдары дос болыңдар" деп ескерткен.

Әр адамның тағдыры тәрбиеге тығыз байланысты. Жақсы тәрбиелі адам дұрыс өмір сүре алады. Яғни, басқаға кіріптар болмайды. Ақылсыз бала теріс тәрбие алады да өмірі күнгірт, көлеңкелі болады.

Әкеге қарап ұл, шешеге қарап қыз тәрбиеленетіндігін білгенімізбен, аса мән бермегендіктен теріс тәрбиелі болып, балалар қылмыс, қайшылыққа көптеп ұрынууда.

Ақыл, парасаты аз, жеңілтек, ұшқалақ кейбірі ішімдікке беріліп, ес ақылынан айырылып, әр түрлі қылмысқа ұрынған ата-анадан не қайыр. Әке-шеше құлдыраса балаға кесепаты тиеді, өмірін құлазытады.

Біздің елімізде заңның мүлтіксіз орындалу жағдайы өте қанағатсыз. Мектеп бағдарламасынан бастап қылмыс, қайшылықтың алдын алу үшін балаларға заңды таныту, түсіндіру жұмысы белсенді түрде "Заң" сабағы енгізіліп, жасөспірімдерге насихатталу керек. Өмір сүру қағдаларын балалардың бойына мектеп қабырғасынан бастап терең меңгертуге күш салыну керек.

Сонымен қатар жастарға тәрбиелеу мен мәдениетті қалыптастыру үшін ата-бабадан бері жалғасып келе жатқан наным-сенім, ырым, салт-дәстүр мен дініміздің тәрбиелік маңызын ерекше пайдаланған жөн. Ислам дінінде ұрлық істеуді "харам" деп шектегендіктен өркениетті мұсылман елдердің халқы дүние - мүлкі ашық-шашық жатса да біреулер оны қымқырып жымқырмайды. Жетім - жесірдің, кем-кетіктің ақысын жемейді. Міне, мұның бәрі нағыз мұсылмандық, адамгершілік қасиет. Ал, біз қоғамымызда балаға мұсылманбыз деген сөзді көп айтуға, мектепте Алланы аузымызға алуға әлі де қорқамыз, сенімсізбіз. Жүрегіне иман ұялаған пенде ар-ұятты, ақыл-парасатты болады емес пе?

Егемен елдің тірегі болатын жас ұрпақтың білімге, мәдениетке деген бүгінгі сұранысы жоғары. Қазіргі жастарға заман талабына сай жаһандану үдерісінен қалмай өзіне қажетті, жеткілікті білімді, мәдениетті меңгерту ұлттық мүдде. Ұлттық тәрбие мен рухты сақтап қалу - баршамыздың алдымыздағы өте үлкен міндет.

Пайдаланған әдебиеттер

1. /Әбілова З/ Энопедagogика орталығы/ - Алматы. 2010

2. /Төреқұлов Н// Нақыл сөздердің тәрбиелік мәні/Алматы. Мектеп.2008
3. /Көбесова А/ /Әл-Фараби / - Алматы.Қазақстан. 2004
- 4./"Заң"газеті / 30сәуір. №.1. 2018ж.
- 5./Дербісалы А //"Қазақстанның қоғамдық өміріндегі Исламның орны"2008ж

КАК С ПОМОЩЬЮ ГРУППОВОЙ РАБОТЫ ПОВЫСИТЬ КАЧЕСТВО ЗНАНИЯ УЧАЩИХСЯ

**АРТЫКБАЕВ Бакытжан Балтыкович, ШӘКЕН Марат Манатұлы, ЖУНУСОВА Айгуль
Турысбековна**

Назарбаев Интеллектуальная школа физико-математического направления, Жетысуский университет
им. И.Жансугурова
Талдықорған, Казахстан
marshak1304@gmail.com

Аңдатпа

Бұл мақалада топтық жұмысты қолдана отырып, оқушылардың білім сапасын арттыруға арналған зерттеу жұмысы ұсынылған. Құрылған топтық жұмыстың қадамдары келтіріліп, оның жағымды және жағымсыз жақтары, артықшылықтары мен қауіптері көрсетілген. Мысал ретінде түсініктемелері бар тапсырмалардың екі нұсқасы келтірілген.

Аннотация

В данной статье предствалена исследовательская работа по повышению качества знаний учащихся с применением групповой работы. Приведено описание разработанной групповой работы, указаны ее положительные и отрицательные аспекты, польза и риски. В качестве примера даны два варианта заданий с комментариями.

Согласно Государственному общеобязательному стандарту основного среднего образования Республики Казахстан, приведенные ниже понятия, определяются следующим образом:

- ожидаемые результаты обучения – совокупность компетенций, выражающих, что именно обучающийся будет знать, понимать, демонстрировать по завершении процесса обучения;
- оценивание – процесс соотнесения реально достигнутых обучающимися результатов обучения с ожидаемыми результатами обучения на основе выработанных критериев;
- критерии оценивания – признаки, на основании которых производится оценка учебных достижений обучающихся;
- формативное оценивание – вид оценивания, которое проводится в ходе повседневной работы в классе, является текущим показателем успеваемости обучающихся, обеспечивает оперативную взаимосвязь между обучающимся и учителем в ходе обучения, обратную связь между учеником и учителем и позволяет совершенствовать образовательный процесс;
- суммативное оценивание – вид оценивания, которое проводится по завершении определенного учебного периода (четверть, триместр, учебный год), а также изучения разделов в соответствии с учебной программой [1].

Во избежание разночтений термины в статье использованы именно в вышеприведенном контексте.

Как правило, суммативное оценивание включает задания из всех пройденных тем и разделов. Поэтому, зачастую получается так, что ученики хорошо помнят материал из последних уроков и при написании контрольной работы допускают ошибки при решении заданий из ранее пройденных тем. Тем самым они показывают не самый лучший результат, хотя в свое время их достижения по разным темам были значительно выше. Появляется необходимость систематизировать знания, повторить и закрепить пройденный материал в кратчайшие сроки. С целью исследовать и решить вышеуказанную проблему были апробированы некоторые методические приемы, активные формы обучения, такие как: «Зигзаг», «Jigsaw», «Снежный ком», «Пазлы», «Кооперативное взаимообучение» [2, 3].

В групповой работе «Зигзаг» очень хорошо работает группа экспертов. При возвращении эксперта в свою группу есть риск, что он не донесет информацию целиком, либо члены группы поймут его неправильно.

Групповые работы «Jigsaw», «Снежный ком», «Пазлы» хорошо применять при изучении одной темы или ее систематизации. Но при подготовке к суммативному оцениванию необходимо повторить несколько тем одновременно.

При «Кооперативном взаимообучении» очень хорошо получается охватить все темы, но требуется больше времени, которого часто не хватает.

Чтобы определить фокус исследования был проведен сбор данных о преимуществах и недостатках используемых методов, а также наблюдались ученики и рассматривался уровень выполненных ими работ. В процессе исследования были использованы суммативные оценивания за раздел (СОР) и за четверть (СОЧ) учеников, данные мониторинга достижений учащихся и обратная связь во время урока. Для проведения исследования были отобраны несколько методов для того чтобы определить, какой из отобранных методов наиболее благоприятен для достижения цели. Эти методы привели к изменению динамики качества знаний учащихся, которые наблюдались по результатам формативного оценивания, СОР и СОЧ.

Не является секретом, что ученики неохотно задают вопросы учителю, но вместе с тем легко вступают в диалог со сверстниками, дискутируют и вступают в полемику, выясняя все что было непонятно при изучении нового материала, тем самым создавая кооперативную среду, выявляют и решают проблемы, отстаивают свою точку зрения и учатся слушать других. В случае если учащиеся не приходят к общему «знаменателю», то они могут без стеснения просить помощи учителя.

Групповая работа – это одна из широко известных активных форм работы учащихся на уроке. В контексте математики эту работу можно отнести к индивидуальной и взаимообучаемой форме работы. Здесь происходит взаимодействие между учащимися без вмешательства учителя, то есть взаимообучение, а также индивидуальная работа, так как ученик вносит свою лепту для достижения общей цели. В этом и заключается уникальность данной формы работы.

Метод разработанный авторами статьи условно называется «Калейдоскоп», его суть заключается в следующем.

В начале ученикам раздаются варианты заданий, причем количество вариантов соответствует примерно трети или четверти числа учащихся в классе, а объем заданий из расчета 10-20 минут на выполнение. По истечению этого времени ученики делятся на группы, при этом ученики которые решали одинаковые варианты попадают в одну группу. После этого члены группы делятся своими версиями решений заданий, высказывают и защищают свое мнение, ведь зачастую предлагаются различные решения одной и той же задачи. Затем учителю сообщают результаты, учитель проверяет, дает обратную связь, и, если при этом задание оказалось решенным неверно, направляет учеников подсказками, наводящими вопросами, частичным или даже полным решением. Этап считается завершенным, когда у каждого ученика будет на руках правильное решение с критериями оценивания.

Второй этап начинается с того, что каждый участник группы получает новый вариант заданий, который отличается от варианта другого члена группы. Далее повторяются все действия первого этапа. За урок можно провести 2-3 этапа. И если в классе, к примеру, 24 ученика, то можно придумать 6-8 вариантов заданий. Тогда за спаренный урок можно провести 5-6 этапов, каждый учащийся решит 5-6 вариантов, то есть 15-20 полностью разобранных и усвоенных задач, а оставшиеся варианты можно задать на дом.

После каждого этапа дети сами отмечали свой прогресс, так как после каждого обсуждения они могли предоставить больше решений, что, в свою очередь, говорит об общей вовлеченности учащихся в групповую работу. Кроме того, можно наблюдать, что учащиеся легко вступают в диалог, делятся идеями и результатами, помогают друг другу, приобретают навыки уточнения, обобщения, проводят само- и взаимооценивание.

Задания для вариантов можно составлять из следующих соображений:

- если нужно повторить весь раздел, то задания лучше брать по разным целям;
- если необходимо подготовиться к СОЧ, к итоговому суммативному оцениванию или к вступительным экзаменам, то задания целесообразно подбирать из разных разделов.

В связи с тем, что задания в варианте составлены по разным целям или разделам, учащиеся самостоятельно используют дополнительные ресурсы: тетради, книги, интернет.

В процессе групповой работы такого вида у учащихся формируются навыки выполнения индивидуальной работы, возникает интерес к предмету, хорошо закрепляются знания, появляется организованность. Они учатся приходить к одному соглашению (решению), слушать и слышать друг друга, с радостью делятся своими умозаключениями.

Было замечено, что нецелесообразно частое применение этой формы работы, ученики могут воспринять этот процесс как игру. Стоит отметить, что задания должны составляться с учетом уровня учащихся и их возрастных особенностей, иначе ожидаемые результаты могут быть не достигнуты. Кроме того наблюдения показали, что старшеклассники эту работу выполняют без труда, а ученики среднего звена нуждаются в поддержке учителя и в более подробной обратной связи.

Примеры вариантов заданий для 11 класса.

Вариант 1.
$\lim_{x \rightarrow 2} \frac{x^2 + x - 6}{x^2 - 4}$
1. Вычислите
2. Найдите уравнение касательной проведенной к графику функции $y = 2xe^{1-x}$ в точке $x = 1$.
$\int_1^4 \left(9\sqrt{x} - \frac{6}{\sqrt{x}} \right) dx$
3. Вычислите
Вариант 2.
$y = \frac{3x^2 - 5x + 2}{x^2 - 1}$
1. Найдите асимптоты графика функции
2. Найдите производную функции $y = 2x^3 + \cos x + 3 \sin 3x$
3. Используя замену $t = \cos x$ найдите $\int \sin x \cos^3 x dx$.

Комментарии к заданиям.

В каждом варианте первое задание относится к разделу «Пределы», второе – к разделу «Производные», а третье задание – к разделу «Интегралы».

В разных вариантах целесообразно брать не однотипные задания и разного уровня.

Желательно, чтобы варианты охватывали все цели обучения выбранных разделов.

Авторы статьи, проделав определенную исследовательскую работу, синтезировали и получили вид групповой работы, названной «Калейдоскоп», который зарекомендовал себя как хороший инструмент для общего повторения и закрепления материала за короткое время. Некоторые положительные и отрицательные стороны этой групповой работы были указаны выше.

Авторы надеются, что результаты данной работы будут полезны педагогам и найдут свое место в их практике.

Литература

1. О внесении изменений в постановление Правительства Республики Казахстан от 13 мая 2016 года № 292 "О внесении изменений и дополнений в постановление Правительства Республики Казахстан от 23 августа 2012 года № 1080 "Об утверждении государственных общеобязательных стандартов образования соответствующих уровней образования" (Постановление Правительства Республики Казахстан от 15 августа 2017 года № 485)

2. Групповая работа обучающихся как эффективная форма организации учебно-воспитательной деятельности. <https://infourok.ru/grupprovaya-rabota-obuchayuschihsya-kak-effektivnaya-forma-organizacii-uchebnovospitatelnoy-deyatelnosti-2123858.html>

3. Кайсина Н.А., Рогачева Т.В. Восемь форм группового обучения учеников: одна голова хорошо, а две лучше. <https://pedsouvet.su/publ/205-1-0-1133>

ШЕТЕЛ ТІЛІН ОҚЫТУ ҮРДІСІНДЕ ЖАҢА ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНУДЫҢ МАҢЫЗЫ

АСАНОВА Гүлшат Сембекқызы

Балалар мен жасөспірімдер орталығы

Жамбыл облысы, Талас ауданы, Қаратау қаласы, Қазақстан

talas.zhasospirimderortalygy@mail.ru

Аннотация

Шетел тілін оқыту үрдісінде жаңа технологияларды қолданудың маңызы тақырыбы жайлы толық мағлұмат беру. Білім берудегі қазіргі оқу процессіндегі ағылшын тілін жылдам меңгеру технологиялары. Балалардың ағылшын тілін меңгерудегі жан –жақты дағдыларын дамыту.

Еліміз жылдар бойы аңсаған тәуелсіздікке қол жеткізісімен, шетел тілі де мемлекетаралық тіл мәртебесіне ие болды. Ендігі кезекте шетел тілінің қолданылу аясын кеңейту кезек күттірмес мәселенің бірі болды. Осы орайда мектептерде ағылшын тілі пәніне көңіл де, ықылас та жылдан жылға артып, оны оқытудың тиімді әдіс- тәсілдері, технологиялары бойынша зерттеу жұмыстары, оларды тәжірибеге енгізу шаралары қолға алынды.

Менің мақсатым әр түрлі әдіс тәсілдерді қолдана отырып ағылшын тілі сабақтарын қызықтыра тиімді өткізу. Әр тәсілдің өзіндік ерекшеліктері мен оқушылардың қабылдау ерекшелігін ескере отырып меңгерту.

Ағылшын тілін саналы меңгерту, оны өз деңгейінде қажеттілікке айналдыру, бір жылғы мәселе емес, сондықтан ағылшын тілін оқыту ісімен шұғылданатын мамандар арасында туындайтын бір сұрақ: ағылшын тілінде өз ойын ауызша және жазбаша еркін жеткізе алуға қалай үйрету керек? Оқушыны ынталандыру үшін қандай әдіс-тәсілдерді, технологияларды қолданған жөн?

Білім берудегі қазіргі заманғы технологиялардың көмегімен жаңа білім беру парадигмасы іске асатын құрал ретінде қарастырылады. Білім беру технологияларының даму тенденциялары тұлғаның өзін-өзі тануына және өзін-өзі дамуына мүмкіндік беретін гуманитарлық білім берумен тікелей байланысты. "Білім беру технологиялары", "педагогикалық технология" терминімен қатар "оқыту технологиялары" термині қолданылады. Оның біріншісі көлемді болып келеді. Өйткені, білім беру технологиясында оқушының үйренушінің тұлғалық сапасын дамыту және құру мен байланысты болатын тәрбиелік аспекті бар.

Педагогикалық технология әр түрлі жағдайлардағы нақты өзара іс-қимылдарды, жүйеленген, бағдарланған, оқыту және тәрбиелеу стандарттарына сай тәсілдер негізінде компьютер мен техникалық құралдар қолдану арқылы да ұйымдастырылады. Бүгінгі таңда білім беру жүйесінің құрылымдарында оқытудың айқындалған көптеген технологияларын пайдаланып жатқандығы белгілі. Болашақ маманға тәжірибе беруде ақпаратпен жұмыс істеу әдістеріне, жаңа білімдерді құру әдістеріне, ең маңыздысы - әлемнің дамуы туралы білімдердің қажетті деңгейін қалыптастыратын әдістерге үйрету. Сондықтан әрбір оқытушыға және оқушыға "оқыту" мен "үйрену" процестерін игеру үшін 3 тілді меңгеруі қажет: ана тілін, ғылым тілін және технология тілін. Сонымен технология көмегімен білімдерді, іскерлікті, дағдыларды игеру процесінде тұлғалық қасиеттің дамуында нәтижелі шешімге жету мүмкіндігі қамтамасыз етіледі. Ш.Т.Таубаева оқытудың қазіргі технологияларының аттарын атап көрсетіп, олардың мақсаттарын, тұжырымының және мазмұны мен әдістерінің ерекшеліктерін сипаттап көрсетеді. Жұмыста педагог-ғалымның зерттеулері басшылыққа алынған. Сонымен педагогикалық технологиялардан төмендегілерін бөле жарып көрсетуге болады:

- ойын арқылы оқыту технологиясы;
- проблемалық оқыту технологиясы;
- тірек сигналдары арқылы оқыту;
- деңгейлік саралап оқыту;
- міндетті нәтижелерге негізделген деңгейлік оқыту технологиясы;
- бағдарламалап оқыту технологиясы;
- оқытудың компьютерлік технологиясы;
- дидактикалық бірліктерді ірілендіру технологиясы;
- дамыта оқыту технологиясы;
- модульдік оқыту.

Сондай-ақ Қазақстандық ғалымдардың оқыту технологиялары белсенді түрде білім беру жүйесінде қолданылуда. Бұл технологиялардың өздеріне тән ерекшеліктері бар. Мәселен, В.Ф.Шаталовтың тірек сигналдары арқылы оқыту технологиясының ерекшелігі:

- үнемі қайталау;
- ірі блокпен оқыту, тіректі қолдану;
- жеке бағдарлы қарым-қатынас, ықпал;
- ізгілік;
- зорлықсыз, еркімен оқыту;
- әр оқушының табысының жариялылығын түзетуге, өсуге, табысқа жетуге жағдай жасау;
- оқыту мен тәрбиелеуді біріктіру.

Сондай-ақ әрбір педагогикалық технологияның өзіндік ерекшеліктері бар. Олардың негізгі қарастыратыны оқытуды нәтижелі ету. Педагогикалық жүйедегі негізгі өзекті мәселе – оқушылардың

ойлау қабілетін дамытып, өздігінен жұмыс істеуге баулу, өз ойын тұжырымдауға дағдыландыру болғандықтан сабақ барысында кеңінен деңгейлеп, дамыта оқытудың модульдік әдісін жиі пайдалану қолдау табуда.

Оқытудың қазіргі заманғы технологиялары - саралап деңгейлеп оқыту технологиясында оқытудың мазмұны мен әдістері шығармашылық ізденіс іс-әрекет жасау негізінде адамның инновациялық қабілеттерінің қалыптасуына бағытталады.

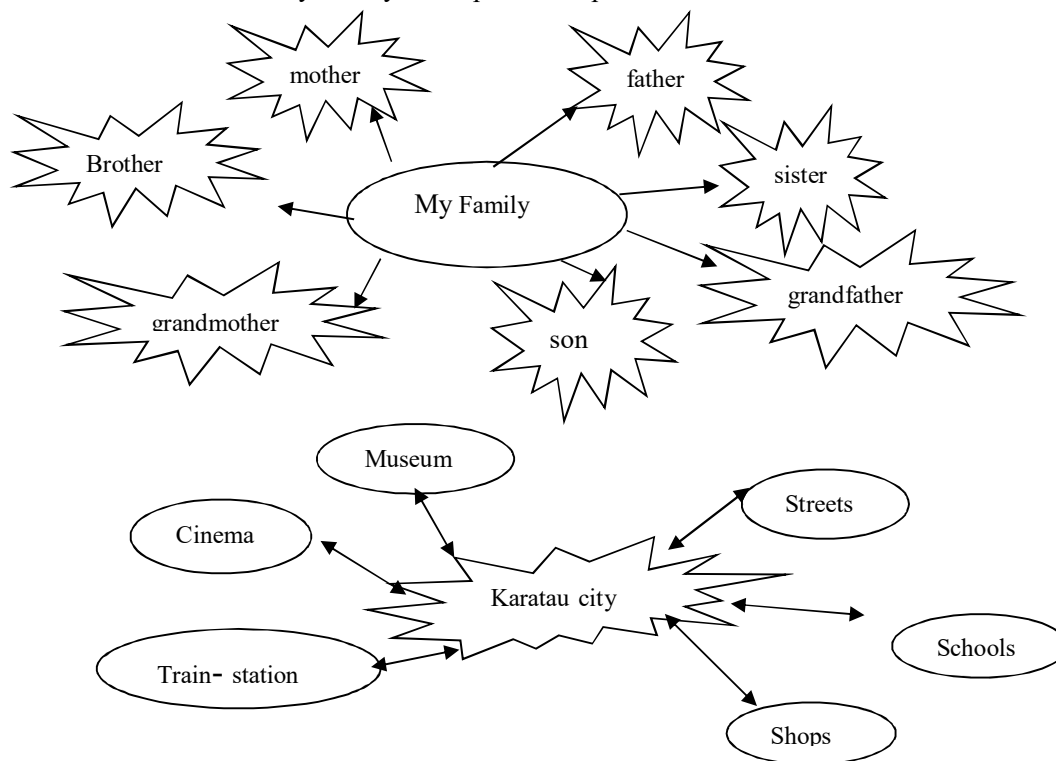
Деңгейлік саралау-оқушылардың бір сыныпта бір бағдарлама және бір оқулықпен оқу материалын түрлі деңгейде меңгеруі. Оқушыларды өзгермелі өмірде қорықпай, еркін өмір сүруге бағыттау. Білімі мен білігіне сай келетін бағдар таңдап алатындай дәрежеге тәрбиелеу. Өз бетінше жұмыс істеу дағдыларын қалыптастыру, дамыту. Аналитикалық ойлау қабілетін дамыту. Қазіргі қоғамда жүріп жатқан әлеуметтік терең өзгерістер білім беруді әдетке айналған оқу үрдісінде мұғалімге басымдылық рөл берілсе, ол қазір оқу үрдісінде оқушы белсенділік көрсетуі тиіс, оны оқытпайды, ол өздігінен оқу керек. Ал мұғалімнің негізгі көңіл аударатын жағдайы әрбір жеке қызығуымен мүмкіндіктерін ашу болмақ. Оқушылардың білім – білік дағдыларын жетілдіру үшін деңгейлеп саралап оқыту технологиясын өз тәжірибеме енгіземін. Саралаудың негізгі ұстанымы оқыту мазмұнын тарылту емес, ол мұғалім тарапынан оқушыларға берілетін көмек болуы тиіс. Негізінен тәжірибеде саралап оқытудың екі түрі кеңінен қолданылады:

- 1 . Деңгейлеп саралау
- 2 . Бағдарлық саралау

Модульді оқыту технологиясы

1. Инновация жолында модульдік технологияның алатын орны
- 2 . Модульдік оқыту технологиясының құрылымы
3. Оқыту модулін әзірлеуге ұсыныстар. Оқу модулін даярлау технологиясы модульдік технологиясы бойынша оқушылардың сөйлеу дағдысын қалыптастыруда аймақтық компонентті пайдалана отырып, әр тақырыпты тірек-сызба арқылы түсіндіремін. Тірек-сызба мұғалімнің жұмысын жеңілдетеді, әрі оқушыларды осы тірек-сызба арқылы өз ойларын жүйелі түрде жеткізуге көмектеседі, яғни сөйлеу дағдысын қалыптастырады.

Мысалы: «My Family» тақырыбына тірек-сызба.

Қорыта келгенде, әр түрлі әдіс тәсілдерді қолдана отырып ағылшын тілі сабақтарын қызықтыра тиімді өткізу. Әр тәсілдің өзіндік ерекшеліктері мен оқушылардың қабылдау ерекшелігін ескере отырып оқушылармен жұмыс жасау.

САБАҚ БАРЫСЫНДА 7 МОДУЛЬДІ ЫҚПАЛДАСТЫРУДЫҢ ТИІМДІЛІГІ

АСАНОВА Марал Абдулхамитовна

«Қызылту ОМ» ММ

Ақмола облысы, Қорғалжын ауданы, Жантеке ауылы, Қазақстан

maral_asanova_77@mail.ru

Қазіргі білім беру мектепте күннен-күнге дамып келе жатыр. Білім беру жүйесін жақсарту мақсатында мұғалім өз біліктіліктерін жетілдіріп отыруы керек. Ұстаз еңбегінің алтын арқауы-жаңа ізденіс, талпыныс. Әрбір бала табиғаттың ғажайып құбылысы. Сабақ-ұстаз бен шәкірттің адами қарым-қатынасы. Сабақтың мақсаты – баланың басқаға ұқсамайтын қасиетін анықтау. Ең алдымен сабаққа дайындықты неден бастау керек? Нақты тақырыпты ашу бағытындағы мақсат міндеттерді айқындау, сабаққа негіз болатын басты түсінікті анықтап алу, оны оқушының жас ерекшелігі мен қабылдау мүмкіндіктеріне орай жеткізуді көздеу, оқу материалын өз деңгейінде жеткізудегі өзіңіздің әрекет, тәсілдеріңізді ой елегінен өткізу керек. Сабақтың мақсатын айқындап белгілеуде шынайылыққа ұмтылып, өзің немесе оқушы үшін қажеттілігі неде екенін ойланып көру керек. Жаңа сабақ материалын даярлау барысында тақырыпқа сай әдебиеттерді таңдау қажет. Сыныптағы оқушының тек өзіне тән ерекшеліктері мен белсенділік деңгейін бақылау аса маңызды. Әр оқушының өзіндік, ешкімге ұқсамайтын қасиетін тануға назар аудару, арнайы тапсырма беру, бақылау нәтижесін баламен жұмыс барысында, сабақ құрылымын жүйелеуде пайдалану басты мақсат болып табылады. Сол себепті білім беру жүйесінде озық, жаңа тәсілдер сабақ оқытудағы үдеріске енгізілуде. Орта білім беру жүйесінде әлемдік жоғарғы деңгейге қол жеткізген анағұрлым танымал оқыту әдістемелері арасында сындарлы теориялық оқытудағы негізделген тәсіл кең тараған. Сындарлы оқытуға негізделген сабақтар оқушыларға өз білімдері мен ұстанымдары жайында ойланып, сұрақтар қойып, білімін толықтырып, белгілі бір тақырыпты оқып-білу кезеңінде өз түсінігін өзгертуге мүмкіндік береді деген ойтолғамға келдім. Бұл үдеріс оқушының өз болжамына сенімсіздікпен, сол сенімсіздікке сыни тұрғыдан қарай отырып, соның ішіндегі әлем, тіршілік, жаратылыс туралы өзінің түсінігін терендетіп, кеңейтуге ұмтылу дағдысын қалыптастырады. Мектептегі тәжірибе кезінде бағдарламаның жеті модульін қарастырып, алғашқы сабағымнан бастап ықпалдастыра қолдануға тырыстым. Сондықтан, оқытудың жаңаша тәсілдерінің ерекшеліктерін ұғынып, тәжірибе кезінде қолдануды жөн көрдім. Бұрынғы дәстүрлі сабақтарыма өзгерістер енгізуді дұрыс деп қабылдадым.

Мұғалім оқушыларда Чиксентмихай «Өзіндік мақсат» деп атайтын және Раян мен Деки «Ішкі уәж» деп атайтын қасиеттердің болуына жағдай жасауға тырысуға тиіс. Яғни, оқушылар өз-өзін ынталандыра алады және осыған орай оларда ұмтылыс пен қызығушылық пайда болады. Нәтижесінде оқушылардың сабаққа деген құлшынысын, талпыныстары байқалды. Сындарлы оқу-мұғалімдерге оқушыларды оқыту барысында ең ұтымды, тиімді тәсіл. Себебі, баланың қандай деңгейде екендігін түсінуіне көмектеседі. Дәстүрлі сабақтар кезінде оқушы тек тыңдаушы болса, енді ізденуші, ойланушы, өз ойын дәлелдеуші, алған білімін өмірде қолдана алатын жеке тұлға. Ал мұғалім осы әрекетке бағыттаушы, ұйымдастырушы, көшбасшы.

Жалпы өткізілетін сабақ барысында жеті модульді ықпалдастыра жұмыс жасауды қамтамасыз ету керек. Тек сонда ғана оқушылар білімдері дамып, ары қарай өмірде де пайдалана алады деген ой тұжырымдалады. Мұғалімнің баланы сабақта әртүрлі дамытудағы әдістер жаңаны үйренуде көмектесуімен өз шешімін табады. Оқушылардың таланты мен қабілетін ашып оларды оқыту барысында дамыту маңызды. Таланатты және дарынды санатындағы оқушылар өздерінің оқуларының нәтижелілігін арттыруға, өзін-өзі бақылау қабілетіне ие.

Жаңалыққа жаны құмар оқушылар әрдайым өз білімдерін толықтырып отырады. Оқушылар топтық жұмыста өз білімдерін жинақтайды. Оқушылар тақырыпқа сай өз білім дағдыларын анықтай алады, ізденушілік өздігінен орындалатын тапсырмаларға құлшыныс білдіреді. Талантты, дарынды оқушыларды анықтап, болашақта оларды дамытуда әртүрлі әдіс-тәсілдерді пайдаланып, мысалы сергіту сәті, жас ерекшеліктеріне сай тапсырмалар, деңгейлік тапсырмалар, семантикалық карта, реттілігін анықтау, синквейн, сәйкестендіру кестесі тағы сол сияқты шығармашылық қабілеттерін анықтауда жұмыстар атқару қажет. Болашақтағы сабақтар барысында түрлі тәсілдерді пайдаланып, сабағымды пәнаралық байланыста өткізуді мысалы ән сабағымен оқушылардың икемділіктеріне қарай өткізуді мақсат етемін. Қазақстанның өркендеп дамуына өз үлесін қосатын болашақта елдің тұтқасын ұстайтын адал, еңбекқор, білімді, кез-келген қиындыққа төтеп беретін тұлға қалыптастыру үшін мұғалімдер көп еңбек ету керек. Сол себепті ұстаздар қауымы бір орында қалып қоймай, өз білімдерін әрқашан жетілдіріп, білімді де білікті жанашыр ізденімпаз адам болуы керек деген пікірді естен

шығармау қажет. Сабақ барысында «Кім көп біледі?», «Сөз ойла, тез ойла», сөзжұмбақ, ребус, сергіту сәттерінің әртүрлілігі оқушылардың пәнге деген, сабаққа деген көзқарастарын өзгертті және қызығушылық қабілеттерінің басымдылығы байқалды. Ертеңгі сабаққа мұғалім қандай қызықты көрнекі құралдар әкеледі, қалай топқа бөлінеміз деген сұрақтарды бір-біріне айтып жатқанынан аңғаруға болады. Оқушының пәнге деген көзқарасының ерекшелігін байқадым. Бойында сенімсіздік пен қорқыныш, көп алдына шығып өз ойын білдіруде жасқаншақ оқушылардың алға ұмтылысына қатты қуандым. Сындарлы оқыту тәсілдерінің тиімділігіне орай болашақтағы сабақтарда жүзеге асыруды мақсат етемін. Оқушылар қалай оқу керектігін үйренеді. Сонымен қатар өзінің ойын, көзқарасын толық жеткізе алатын, өз-өзіне сенімді, сыни ойлай алатын, қазіргі кездегі сандық жүйелерді меңгерген жеке тұлға қалыптасады. Ол үшін мұғалім жаңа тәсілдерді игеріп, бағдар беруші рөлін атқарады. Сабақ нәтижесі-оқушылардың іс-әрекетінен көрініс табады. Осыдан оқушылардың бұрынғы дәстүрлі сабақтардан жаңа сабаққа деген құлшыныстарының артқаны байқалды. Осы әдіс-тәсілдің артықшылығы уақыт үнемділігі, ұстаз бен оқушы шаршамайды, үдерісті басқару тиімділігінің артуы байқалады. Осы сабақтарды жүргізу барысында балалардың бойынан білімге деген құштарлығын, жаңашыл дүниеге қызығушылығын, өздеріне деген сенімділігін өзінің дүниесін өзгемен бөлісуін сынып ішіндегі ынтымақтастық атмосферасын өз-өздерін реттеу бәсекеге түсу арқылы топ үшін белсенділігін байқадым. Сонымен қатар тәжірибе барысында сыныптағы психологиялық ахуалға ерекше мән берілгеннің нәтижесінен оқушылардың өздерін еркін ұстауын байқадым. Сынып оқушыларын топтарға бөліп оқытудың тиімділігі қимылы баяу, белсенділігі төмен оқушылар көпшіліктің көлеңкесінде қалып қоймайды, әр оқушы өздігінен жұмыс жасайды. Заман талабына сай оқушы шығармашылығын дамытуға, мұғалім қажеттіліктеріне жан-жақты жауап беретін тиімді әдіс-тәсіл. Сыни ойлау-өзіндік және жеке ойлау. Себебі ойлау барысында әркім өз ойын және пікірін басқалардан тәуелсіз құра алады. Мәселені өз бетінше шешуді қамтамасыз етеді. Сыни тұрғыдан ойлауға үйрету тәсілінің дәстүрлі оқытудан басты айырмашылығы білімнің дайын күйінде берілмеуі. Оқушы мұғалім ұсынған әдісті пайдалана отырып, мәтінді оқиды, тыңдайды, жаңа мәліметті белгі қою немесе ойын қорыта жазу арқылы меңгеру қадамдарын жүзеге асырады. Оқушы өз қорындағы «жаңа» мәліметтерді «ескілермен» салыстыра қарап, мағынаны тану кезеңіндегі алынған ақпараттарды пайдалана отырып, жаңа игерілген материалды, тапсырмаларды орындау барысында қолдану мүмкіндігіне ие болады. Шығармашылық ізденіс, талдау, ақпаратты зерделеу жұмыстары жеке, жұп, топпен атқарылады. Жұмыс кезеңдерін нақты белгілеп, жүйелі ретті жұмыс істеуге бағыт береді. Шығармашылық деңгейде оқушы құбылысты өзі талдай келе, шағын зерттеу жұмысына бейімделеді. Бұл оқушының ойлау сатыларына бағдар берумен қатар, мұғалімнің де жұмыс барысындағы басқара білу шеберлігін шыңдайды. Оқушы тақырып бойынша білетіндерін еске түсіреді, мәліметтерді жүйелеп, қажет ақпараттарды білуге ұмтылады. Оқыту мен оқудағы жаңа тәсілдер өте тиімді. Әрбір ұстаз ізденісте болса, оқушылардың сабаққа деген қызығушылығы молаяды. Келешекте осы бағдарламаның жеті модульдерін ықпалдастыра отырып, сабақ барысын түрлендіргім келеді. Мұғалімнің алдында отырған әр бала – таңғажайып тылсым иесі. Сондықтан бар күш жігерімізді ынталандырып, дамыта білу-біздің ерекше іс-әрекетіміз болары анық.

Мұғалім білім беру үрдісін бақылап, бағыттап, қажетті ресурстарды дайындаумен айналысады. Ал, оқушы немен шұғылданады? – Оқушы өздігінен білім алып, соның нәтижесінде алған жаңа ақпаратты әлеуметтік ортада тиімді қолдана алады. Оқушыларды өздігінен білім беруге бағыттауда бұл курстың мазмұны негізгі жеті модуль аясында құрастырылған. Осы оқумен оқытудағы жаңа әдіс-тәсілдер арқылы оқушыларымыздың еркін сөйлеп, сөздерін дәлел келтіре отырып, өз-өздеріне сенімді, сыни пікір көзқарас бере алатын жеке тұлға қалыптастыруда көп септігі болады.

Топтық жұмыстардың маңыздылығын түсініп, оқушылардың жаңа білімді үйренуде үнемі топ ішінде орындауға арналған тапсырмалардың берілуін қадағалап отырдым. Осы топтық жұмыстарды, оқушылардың ойлауын сыни тұрғыдан дамытуда қолдандым. «Ой шақыру», «қызығушылықты ояту», «интербелсенді тақтамен жұмыс», «венн диаграммасы», сергіту сәті сияқты жұмыстар. Әсіресе, топтық жұмыстарда белсенді оқушылардың көшбасшылық қабілеттері байқалып отырады, себебі көшбасшы оқушы өз тобының әр мүшесіне көмектесіп, бағыт-бағдар ұсынып отырады. Көшбасшы үнемі өз тобын басқарады. Топ мүшелерінің ұйымшылдықпен жұмыс атқарулары бірлескен жұмысты және бірін-бірі тыңдай білу қағидаларын ұстануға үйренеді. Бірлесіп ойлауға, жұмыс жасауға топтық жұмыстың ықпалы зор. Топтық жұмыста «оқушы үні» негізге алынады.

Жоғарыда айтылған әдіс-тәсілдермен бірге, оқушылардың жас ерекшелігін ескере отырып, оқыту маңызды. Бұл модуль бойынша әр тапсырма сараланып алынды. Осы орайда, оқушылардың шығармашылығын дамытуда үйге алдағы болатын тақырыпқа сай ізденушілік Наурыз мейрамы туралы мәліметтер жинастыру берілді. Бұл тапсырмалардың оқушыларымның үйде өз қабілетінде орындап, қызығушылық танытатынын байқадым. Қазіргі білім беруде ақпаратты-коммуникациялы

технологиялардың маңызы зор. АКТ оқушылардың қызығушылығын оятумен қатар, жан-жақты білім алуына ықпал етеді. Сондықтан, оқушыларымыздың сандық технологияда жұмыс атқара алуын көздедім. Сабақтарымызда АКТ енгізу барысында мынандай кедергілер кездесті. Бұрын интербелсенді тақтамен жұмыс жасап көрмеген оқушыларым тапсырмаларды тез қабылдай алмады. Бірақ, қызығушылықтарының бар екенін көрсетті. Сондықтан кейінгі сабақтарда интербелсенді тақтаны қолданғандықтан оқушылардың белсенділіктері артты. Александр (2001) «Сыныптағы бағалау тек қана техникалық тәсіл емес. «Мұғалімдер жазбаша немесе ауызша түрде баға қою жолымен бағалайды. Олар қолданатын кез-келген нысанның артында объективті немесе жеткілікті дәрежеде объективті емес нормалар мен стандарттар ғана емес, сондай-ақ баланың дамуы, оқуы мен ынтасы туралы түсінік, сонымен қатар өзін-өзі бағалау, қабілеттілік және күш-жігер сияқты ұғымдарға қатысты құндылықтар жатады»» деп айтқан. Осы тұжырымдамаға сүйене отырып, мен оқушыларымыздың әр жетістігін формативті бағалауға тырыстым.

Дарынды әрі талантты балаларды оқытуда балалар бір ғана пәннен емес, бірнеше академиялық пәндерден олардан күткеннен жоғары деңгей көрсетуі мүмкін: мәселен, әртістік, спорттық, музыкалық және басқа таланттарымен танылуы ықтимал. Осы сілтемеге сүйене отырып, мен сынып оқушыларының дарындылығы мен талантын дамытуда сергіту сәтін, арнайы тапсырманы, шығармашылық жұмыстарды, сурет салуды беріп отырдым. Әр оқушының өзіндік жеке қасиеті бар. Яғни, біз осы қасиеттерін ескере отырып, оны дамытып отыруымыз тиіс. Осы жұмыстағы оқушыларымыздың таланттарын анықтауда сергіту сәттерінде бейне материалдың әуені мен биі арқылы жүзеге асырдым.

Ұстаз алдындағы басты мақсат- сапалы білім мен саналы тәрбие беру, тұлғаның заман талабы мен ағымына сай қалыптасуына ықпал ету. Тұлғаны жан-жақты жетілдіруде таным баспалдақтарына жетелер дағды қалыптастыруға жол ашатын оқыту мен тәрбие тәсілдеріне жете білу, меңгеру, біліктілігін арттыру, әлемдік даму үдерісіне қатысатын тұлға даярлау- мұғалім мақсатының бастау көздері.

«Айналамыздағы әлем қалай тез өзгертін болса, еліміз бен қоғамымыз да солай жылдам өзгеруі тиіс», -деп Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті Н.Ә.Назарбаев атап өткендей, әлемнің өзгерісінен кеш қалмай, білім кеңістігіне де өзгеріс қажет. Яғни, замануи инновациялық технологиядан алшақтамай, үнемі даму үрдісін жетілдіріп отыруымыз керек. Тұлғаны жан-жақты жетілдіруде таным баспалдақтарына жетелер дағды қалыптастыруға жол ашатын оқыту мен тәрбие тәсілдеріне жете білу, меңгеру, біліктілігін арттыру, әлемдік даму үдерісіне қатысатын тұлға даярлау-мұғалім мақсатының бастау көздері. Мұғалімнің өзіндік кәсіби дамуы арқылы оқыту мен оқуды жақсартуда 7 модульді ықпалдастыру тиімді болмақ. Сабақ барысында 7 модульдің қандай тиімді жақтары бар? Сабақ барысында қолданған тәсілдердің тиімділігін тәжірибелік сабақтардан байқауға болады. Оқушылардың сабаққа деген құлшынысының ерекшеліктеріне риза болдым. Бұл тәжірибе кезінде қолжеткізген жетістіктеріміздің бірі деп санадым. Сындарлы оқытуға негізделген сабақтар оқушыларға өз білімдері мен ұстанымдары жайында ойланып, сұрақтар қойып, білімін толықтырып, белгілі бір тақырыпты оқып-білу кезеңінде өз түсінігін өзгертуге мүмкіндік береді деген ойтолғамға келдім. Бұл үдеріс оқушының өз болжамына сенімсіздікпен, сол сенімсіздікке сыни тұрғыдан қарай отырып, соның ішіндегі әлем, тіршілік, жаратылыс туралы өзінің түсінігін тереңдетіп, кеңейтуге ұмтылу дағдысын қалыптастырады. Мектептегі тәжірибе кезінде бағдарламаның жеті модульін пайдаланып, алғашқы сабағымнан бастап ықпалдастыра қолдануға тырыстым. Сондықтан, оқытудың жаңаша тәсілдерінің ерекшеліктерін ұғынып, тәжірибе кезінде қолдануды жөн көрдім. Бұрынғы дәстүрлі сабақтарыма өзгерістер енгізуді дұрыс деп қабылдадым. Себебі, сабақты дәстүрлі сабақ сарынында өткізбей, жаңа тәсілдерді меңгеріп, білім сапасын арттыруға ықпалы бар екенін білдім. Әсіресе, топтық, жұптық жұмыстарда бірлескен оқу, диалогтік оқу, сыныптағы көшбасшылық, талантты әрі дарынды оқушыларды оқыту әдістерінің ерекшеліктері байқалды. Оқыту мен оқуды жетілдірудегі өзгерістер тек, маған ғана емес, мектептің де жаңа бағытқа өзгеруіне ықпалы болары анық.

«Мұғалім өзінің білімін үздіксіз көтеріп отырғанда ғана мұғалім, оқуды, ізденуді тоқтатысымен оның мұғалімдігі де жойылады», -деп К.Д. Ушинский айтқандай, мұғалім үздіксіз білім алумен және ізденумен шұғылданыуы тиіс.

Кері байланыс-мақсатқа жету жолындағы нақты әрекет, жағдайлар, даулы сұрақтарды шешуге түсініктеме беру және хабар алу үдерісі. Тиімді кері байланыс арқылы көшбасшылар: мұғалімдерге өз күші мен осал жерлерін, олардың өз жұмыстарын жақсартуға қаншалықты көмек беретінін түсінеді; жұмыс істегенде олардың оқытуын жақсартатындай тиімді кері байланыс құра алатындай жағдайда болады; сабақтарында кері байланыстың тиімді әдістерін жүзеге асыруды жоспарлауды іске асыра алуға бағыттайды». Міне, кері байланыс жұмыста мұғалімдермен жақсы қарым-қатынасты және

бірлескен жұмыс ортасын қалыптастырады. Мұғалімнің кәсіби дамуы үшін кері байланыстың орны ерекше болып табылады. «Жақсы сөз-жан жылытады», - дегендей, алғашқыда мұғалімнің мықты жағын айтып, ескерту айтпай ұсыныс айту қажет. Сонда мұғалімнің өзіне деген сенімі артады. Сенім пайда болды. Ал, сенім болғанда жұмысқа деген құлшыныс, жігер қалыптасады.

«Бұрынғы педагогикалық тәжірибеміздегі сабақты бақылау үдерісі білім сапасын арттыруға ықпал етті ме? Сол бақылау арқылы біз мұғалімнің оқыту тәжірибесін өзгерте алдық па? Сабақты бақылау нәтижесі оқушының білім алуына әсер етті ме?» деген сұрақтарды сындарлы оқыту теориясының негіздерін оқып білген соң қоя алдық. Сол кездегі сабақты бақылау әдісіміз бен бүгінгі әдістің арасында елеулі айырмашылық бар екеніне көзіміз жетеді.

Орта мерзімді жұмыс жоспарында оқып-үйренудің негізгі мақсаттары мен күтілетін нәтижелерін айқындап алуға төселдік. Оқытудағы қолданатын жаңа әдіс-тәсілдерді барлық оқушыларды жұмысқа тарту үшін қолданамыз. Мысалы, Блум таксономиясы, синквейн, диалогтік оқыту, сын тұрғысынан ойлау, кубизм әдістерін пайдаланамыз. Мұғалімдер дәстүрлі сабақтан арылды, яғни жаңа тәсілдердің үлесі бар деген сөз. Топтық, жұптық жұмыста оқушылар бірлескен жұмысқа дағдыланды, көшбасшы қасиетіне лайық оқушылар көрінді. Әсіресе, белсенді оқушылардың бірлескен жұмыс арқасында топты алып шығулары басымырақ болды. Алғашқыда оқушылар бір-біріне кері байланыс беруге қиынсынды, бірақ мұғалімдердің кері байланыс түрлерін қолдануының арқасында оқушылар тез дағдыланып қалды. Сабақтың әр бөлігінде жаңа тәсілдерді қолдану кезінде кері байланыс жасалынып отырды. Мысалы, эссе оқыған кезде келесі оқушы жазылған эсеге кері байланыс берді, үй тапсырмасын орындағанда немесе постер жұмыстарына да кері байланыс жасалды. Бұдан тек, сабақ соңында ғана емес, яғни кері байланыс сабақтың әр бөлігінде қолданылады деген сөз. Үйрену барысын бағалау кезінде «сендвич, бағдаршам, бас бармақ, еркін микрофон, тазалық құралдары, бес саусақ әдістерімен кері байланыс жасауға оқушылар дағдыланды. Сонымен қатар, оқушы үні де назарға алынды. Оқушылар сабақ туралы стикерлерге өз ойларын ашық жаза алуға қалыптасқандығын көруге болады. Яғни, «не үйрендім? нені түсінбедім? нені білгім келеді?» сауалдарына оқушылар ойларын ашық білдіре алды.

Мектепте үш одақтың: мұғалім, оқушы және ата-ананың бірлескен жұмысы жақсы нәтижеге қол жеткізері сөзсіз. Сондықтан ата-аналар қоғамдастығында ата-аналармен терминтер, ашық есік күндері, ашық әңгіме алаңдары өткізілді. Тренингтер жұмысында ата-аналардың мектеп туралы көзқарастары өзгерді. Ата-аналар да өз ойларын ашық жеткізуге үйренді. Мектептегі атқарылып жатқан іс-әрекеттердің барлығына ата-аналар қамтылды. Оқушылар қоғамдастығында балалармен пәндік іс-шаралар, танымдық ойындар және дарынды, талантты балалармен жұмыс түрлері жалғасын тауып жатты. Дарынды балалармен жұмыста талантты оқушыларды қалай дамыту керектігі жөнінде жаңа тәсілдер өз көмегін тигізді. Мысалы, ақындық өнерге, сурет өнеріне және актерлік өнерге бейім оқушыларға кинофильмнен үзінді көрсету арқылы берілген тапсырмалар, олардың қабілеттерін шыңдауға көп пайдасын көрсетті. Бұл тапсырманы оқушылар әсерлі түрде, қызығушылықпен орындады. Оқушылардың белсенділігін арттыру және оқушы үнін есту мақсатында ұйымдастырылған жұмыстар өз нәтижелері мен өзгерістерін берді. Қоғамдастық жұмысында оқушылардың қабілеттері шыңдалды және белсенділіктері артты, кері байланыс жасау дағдылары мен бірлескен орта қалыптасты. Оқушылар өз ойларын ашық айтып, кері байланыс жасау кезінде шынайы болуға тырысты. Өйткені, шынайы болуларының себебі, оқушылар сабақ барысында кері байланысты жиі қолданатындықтарының дәлелі деуге болады. Бұл оқушылардың да өзгеріске бет бұрғанының бір айғағы іспеттес. Әрдайым оқушылар өздеріне ұнаған сабақтарын жасырмай айта алады.

Жаһандану кезінде білім үрдісінде үздіксіз дамудың және жаңашылдықтың болуы заман талабының құралы болып табылады. Сондықтан мұғалімдердің құзыреттілігіне қойылатын талаптар жылдан-жылға күшейіп келеді. Мектепте мұғалімдер өзгеріс енгізу тетігі болатыны белгілі. Мұғалімнің жаңашылдыққа бет бұруы, өзгеруі мектептің даму құралына айналары сөзсіз.

Кемеңгер Елбасы Н.Ә.Назарбаев «Қазір бой жарыстыратын заман емес, ой жарыстыратын заман» деген накыл сөзі бүгінгі күннің және болашақ ұрпақтың ойы кемел, саналы азамат болуы керек дегенді білдіреді. Білім көкжиегіндегі өзгерістер мен даму үрдісі болашақтың жарқын болуына өз үлесін қосары анық. Ойын, пікірін ашық білдіре алатын тұлға өз елінің нағыз патриоты болатынына кәміл сенемін. Көзі ашық, көкірегі ояу бүгінгі ұрпақ ел қазынасын таусылмайтын білім кенімен молайтатыны сөзсіз. Сондықтан оқушыларға тек білім ғана беріп қоймай, сол алған білімді қалай қолдану керектігін де үйреткеніміз абзал. Себебі, ол бүгінгі жаһандану заманының талабы.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Мұғалімге арналған нұсқаулық
2. «Бастауыш сыныпта оқыту» әдістемелігі, 2019ж.

3. Бастауыш сыныпта оқу үдерісін ұйымдастыру туралы әдістемелік ұсыныстар, 2016

ОСОБЕННОСТИ ИЗУЧЕНИЯ АНГЛИЙСКИХ, РУССКИХ И ТАДЖИКСКИХ ТЕРМИНОВ НА ЗАНЯТИЯХ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА.

АХМЕДОВА Нусрат Кадыровна

Худжандский Политехнический институт Таджикского технического университета имени академика
М.С.Осими

Худжанд, Таджикистан

nusrathon1959@mail.ru

Аннотация

Бұл мақалада ағылшын, орыс және тәжік терминдерін ағылшын тілі сабағында оқытудың ерекшеліктері туралы мәселе қарастырылған. Соңғы жылдары лингвистердің терминологияға деген назары арта түсті, бұл өте түсінікті және негізделген.

Ғылымның жекелеген салаларының, әсіресе гуманитарлық, экономикалық және физикалық ғылымдардың терминологиясын зерттеу проблемасы өте өзекті және сонымен бірге салыстырмалы лингвистика тұрғысынан аз дамыған. Терминдер мен кәсіби салалық лексика бір топқа кірмейді, бірақ әртүрлі қабаттарды құрайды. Терминдер - бұл ұғымның атауы болып табылатын ғылым, өндіріс, технология, ауыл шаруашылығы салаларында ресми түрде қабылданған сөздер.

Кілт сөздер: термин, терминология, гуманитарлық, экономикалық, физикалық, ғылым, технология

Аннотация

В данной статье рассматривается вопрос об особенностях изучения английских, русских и таджикских терминов на занятиях английского языка. Пристальное внимание лингвистов к терминологии усилилось в последние годы, что вполне понятно и оправдано. Проблема исследования терминологии отдельных областей науки, особенно гуманитарных, экономических и физических наук, являются весьма актуальной и в то же время мало разработанной с точки зрения сравнительного языкознания. Термины и профессионально отраслевая лексика не входит в одну группу, а составляют разные пласты. Терминами являются официально принятые в отраслях науки, промышленности, техники, сельского хозяйства слова, которые являются наименованием понятия.

Ключевые слова: термин, терминология, гуманитарные, экономические, физические, наука, техника

В настоящее время лингвистика большое внимание уделяет сопоставительному анализу языков. Всемирная активизация сопоставительно-типологического исследования языков объясняется возросшей необходимостью раскрыть глубоко и детально особенности функционирования системы каждого из языков и отдельных её элементов. [1.с.38]

В данной статье рассматривается вопрос об особенностях изучения английских, русских и таджикских терминов на занятиях английского языков. Пристальное внимание лингвистов к терминологии усилилось в последние годы, что вполне понятно и оправдано. Это ответная реакция на огромное количество терминологических наименований, которые формируются в различных отраслях знаний. Проблема исследования терминологии отдельных областей науки, особенно гуманитарных, экономических и физических наук, являются весьма актуальной и в то же время мало разработанной с точки зрения сравнительного языкознания, конкретного типологического изучения таджикского и английского языков. Необходимость изучения терминов вызвана очень бурным развитием культурных, научных телекоммуникационных связей, диктуется расширением сферы использования английского языка, как одного из самых распространённых и востребованных языков межнационального и международного общения [5.с.2-6]

Терминология является одним из специфических пластов лексики, который в силу особенностей структурного, семантического, словообразовательного и стилистического характера отличается от употребительных слов и тем самым занимает особое место в лексической системе языка. [3.с.289] анализ семантических отношений в терминологии даёт возможность не только раскрыть системные отношения в лексике сопоставляемых в работе таджикского, английского и в отдельных случаях русского языков, но и выявляет изоморфные и алломорфные отношения в терминологической системе названных языков.

В последние годы в области терминоведения, благодаря исследовательским работам Б.Г.Головина, Берёзина Ф.М, Винокура Г.О.Ахмановой, О.С.Бурдина, С.М.Герда, А.С.Даниленко, В.П.Канделаки Т.Л.Бердиевой, Т.Рустамова, Ш.Шаропова, Н.Тоджиева, Д.Гафарова Р.Шукурова и многих других, были достигнуты значительные успехи, обусловленные практическим подходом исследователей к рассмотрению терминологической лексики. [2.с.16]

Таким образом, мы попытаемся предложить наше определение понятия “Термин”. Понятия “термин” и “терминология” получили многочисленные определения, при этом иногда противоположны. **Термин-слово или словосочетание, обозначающие понятие специальной области знания или действительности.** Термины и профессионально-отраслевая лексика не входит в одну группу, а составляют разные пласты. Терминами являются официально принятые в отраслях науки, промышленности, техники, сельского хозяйства слова, которые являются наименованием понятия. Профессионально-отраслевая лексика, в отличие от терминов, является полуофициальными, распространёнными в определённой среде той или иной группы людей словами, и если говорить по существу, не выражает точные, научные понятия.[3 , с. 141]

40 лет работая преподавателем английского языка в средних школах, а затем в высших учебных заведениях пришла к выводу, что ученики и студенты при переводе с английского на русский или на таджикский язык приходится тяжело.[2.] Хочется привести несколько примеров, например спортивные термины. Отличительной чертой спортивных терминов является, то что они почти полностью состоят из терминов, присущих только данному виду деятельности, и большинство из них – это сложные слова заимствованные из греческого, латинского, французского немецкого и других языков.[2.]

В общеязыковой лексике и в терминологических системах любого языка словообразование играет заметную роль. Следует отметить, что большинство спортивные термины являются сложными чаще аффиксальными. Аффиксация представляет собой один из наиболее продуктивных способов в системе словообразования английского и таджикского языков. Так, среди аффиксов, наиболее продуктивных в английском языке, можно назвать префиксы **mis-, over-, up-**, суффиксы **ed-, ful-, ish-, -riss-, -y-, -er-, -ness-, -ing-, -ly-, -ward.** [4.с.6-9]

Одним из самых употребительных аффиксов английского языка, считается суффикс существительного – **er**: **carcher, swimmer, jumper, runner**, также же продуктивным является суффикс абстрактного существительного **-ing**, использующегося для обозначения процесса или внутреннего состояния: **running, driving, hiking, figure, skating, swimming, boxing, racing.** В таджикском языке самым продуктивным аффиксом является суффикс **-й** : **шиноварй, аспдавонй, завракронй, тирпаронй, муштзанй, найззанй, гүштингирй, олимпй, вазнбардорй** и другие. Другим терминообразовательными аффиксами, но менее продуктивным являются суффиксы **-чй, -гар-, -бозингар-, -игрок-, -варзишгар-, -спортсмен-, -химоягар-, -защитник-, -боксчй - боксёр-, -химоячй-, -судья** и другие.

В таджикском языке термины - толкования, носящие описательный характер, состоят обычно, из нескольких слов: **лижаҳои кӯҳи тезрав-ski, бозии биярд – pool, гелонии дар кӯҳ бо матрасҳои дамшаванда ва камераҳои автомобилӣ- tubing, соҳаи пластикии дамшаванда - Zozb** и др.

В таджикском языке более развита вербальное спортивное терминообразование: **давидан-бегать, пеш гузаштан-идти вперёд, ғолиб гардидан-победить, ғалаба ба даст овардан-выигрывать, ақиб мондан-отставать, мукофот гирифтан - получить награду, ҷаҳидан –прыгать, футболбозӣ кардан-играть.**

Так, общеупотребительные глаголы **задан – бози кардан - ғалаба кардан химоя кардан** обозначают важные футбольные шире - общеспортивные понятия т.е.являются футбольными общеспортивными терминами. В целом доля глаголов в футбольной терминологии достаточно весома. Так, спортивная терминология в романе J.Mitchel “The Way to the Olympus” используется для придания коорита соответствующей обстановки. К общеизвестным терминам относятся такие, как **star game - игра звёзд catcher- игрок защиты, стоящий позади игрока с битой, home run - далеко посланный мяч, infield- внутренняя часть бейсбольного поля, inning- один из девяти игровых периодов, на которые делятся матчи в бейсболе, infielder- бейсболист, занимающий позицию на внутренней площадке, heavy hitter - бейсболист , наносящий сильный удар по мячу и часто приносящий очки своей команде.**

Термины спорта таджикского и английского языков составляют значительную часть всей спортивной терминосистемы. При прохождении темы посвящённое к 9 мая –День Победы и 23 февраля День национальной армии мы на уроках используем следующие лексико-тематические разряды военной лексики обоих языках; [7.с.12-16]

а) кадровый состав: **англ. cadre, captain, descent, forse, general, commando, тадж. десант, кадр, капитан, кувва, генерал, чанговари дастаи махсус,**

б)военные строения: **англ. camp, canteen, garrison, command, parade, тадж.лашкаргоҳ, ошхона, гарнизон, гурӯҳ, парад.**

в) военные действия: **англ.** battle, charge, combat, field, fight, defense, offence, drive **тадж.** набард, гирифтор кардан, задухӯрд, майдон, муҳофизат, ҳучум, рондан.

г) оружие: **англ.** mine, missile, gun, piece etc. **тадж.** мина, ракета, аслиха, пора.

Немало фразеологизмов пришло из Библии, которая является важнейшим литературным источником фразеологических единиц: beat swords into plough - “перекочевать мечи на орала” перейти к мирному труду” - ба меҳнати озоишта гузаштан.

Большое число английских военных фразеологизмов связано с античной мифологией, историей, литературой. The apple of discord “яблоко раздора” sow dragon’s teeth-“ посеять зубы дракона” “сеять раздоры” “вызвать войну”-чангҷӯи кардан.

Военная лексика каждого из сопоставляемых языков представляет собой постоянно развивающуюся открытую систему, подверженную разного рода эволюционным изменениям.

На занятиях английского языка со студентами экономического факультета изучаем налоговые термины. В структурном плане налоговая терминология таджикского языка представлена простыми, т.е. однокорневыми, единицами – это корневые слова, состоящие из одного морфологического элемента. Например: бор- burden,- бремя; вуруд-import,-ввоз; каср—deduction,- вычет; андоз - tax,- налог; даромад- income—доход; қонун- law,-закон; назорат- control-контроль; қарз—credit,-кредит; имтиёз—privilege, -льгота; маблағ— sum, сумма; пардохт—payment, платёж; боҷ—duty, пошлина; низом— system, система; меъёр—rate, ставка; асос-base,- основа; муҳлат—term, - срок; натиҷа-result,- результат; тафтиш—check,- проверка и др.

В образовании налоговых терминов в современном таджикском языке участвует множество различных словообразовательных суффиксов, но не все они обладают одинаковой продуктивностью.[6.11-16]

Суффикс – **гар-** является продуктивным, образует имена деятеля в налоговой терминологии пардохтгар –payer- плательщик; бимагар- insuarant-страхователь; иҷрогар—functioner-функционар;

Суффикс – **-а** в процессе словообразования, присоединяясь к существительным, образует существительное с новым значением. Например: давра –period,-период; баҳра,-interests-проценты; таърифа-tariff-тариф;

Суффикс – **-а** образует абстрактные существительные от прилагательных андозбанда –taxation-налогообложение; саркашӣ - evasion-уклонение; иҷорадиҳӣ-renting,сдача в аренду;

Многие налоговые термины образуются от прилагательных қиматнок –valuable,- ценный, муҳлатнок- term, сведения, дароматнок- profitable- доходный.

Морфологический способ в налоговой терминосистеме английского языка является одним из основных путей пополнения и расширения терминосистемы. Суффикс –**ment-** assessment--налогообложение, investment-инвестиция, abatement-скидка.

Суффикс **-ing-** checking - контроль,accounting – отчёт, charging- взимание, taxing-налогообложение, dodging-уклонение

Семантическое значение суффиксов деятель,производящий действие.Основанием для такой трактовки служит общность словообразовательного значения, как разнообразных видов деятельности субъекта в экономике,образует по модели V+or-N: depositor-вкладчик, investor – инвестор, advisor-консультант, auditor- ревизор.

В налоговой терминологии английского языка, описывающей экономические процессы, производные термины, образованные при помощи суффиксов – (**ion, tion, sion, ation**) transaction-оборот, abolition - отмена, reduction - снижение, taxation - налогообложение, bonification- бонификация, fiscalization – фискализация, revision- ревизия, concession-льгота, evasion-уклонение, sanction-санкция и др.

В ходе изучения налоговых терминов студенты затрудняются в переводе сложных терминов, которые отражают морфологическую природу компонентов сложного термина и способ их объединения в цельно-оформленную единицу терминосистемы, такие как, custom – house - таможня; taxman - сборщик налогов; export – import - экспорт-импорт; duty – free - беспошлинный; tax-exempt - необлагаемый налогом; interest - free- беспроцентный; double-tax- двойное налогообложение; excise-duty- акцизный сбор; heavy-duty - высокий таможенный платёж; pay-pocket-конверт с заработной платой; pay - list платёжная ведомость; pay - back- возврат инвестированных средств; after-tax- прибыль после вычета налога; pre - tax-прибыль до вычета налога; offset- зачёт; offshore - оффшор; charge off - вычет; setback - переезд; burn - out- прекращение действия налоговых льгот; value – added - надбавленная стоимость; taxpaid - с уплаченным налогом; tax-ridden - обременённым налогом; money – making - накопительство; ballot-rigging - фальсификация; и др.

При прохождении занятий со студентами энергетического факультета по теме Electric Circuit и Ohm's Law мы используем такие термины как, [2.с. 58-64] circuit занчир, контур, conductor –

проводник, function- назначение, difference - фарқият, разница, open - кандашавй, обрыв, short -короткое замыкание, trouble - зарар, повреждение, no- ягон никакой, нисколько, to reduce to - ихтисор кардан, сокращать, supply to - таъмин кардан, снабжать, connect to- пайваст кардан, связывать, compare (with) - муқоиса кардан, сравнивать, to pass through - аз байн гузаштан, проходить через, to result in - оварда расонидан, натиҷа шудан, to result from - следовать, проистекать из

Translate into Tajik:

1. An open and a short are troubles in a circuit.
2. A trouble in a circuit results in no current in it.
3. What does an open in a circuit result in?
4. What does a short in a circuit result in?
5. What does a trouble in a circuit result from?

Cover the left column and translate the Tajik words back into English.

current ток, энергия, қувваи электриякӣ
resistance муқовимат, сопротивление
voltage to волтаж
suppose тасаввур кардан, предсавить
law қонун, закон

$$R = \frac{V}{I}$$

Resistance equals voltage divided by current.

$$I = \frac{V}{R}$$

Current equals voltage divided by resistance.

$V = IR$ Voltage equals current times resistance.

Таким образом, слово термин означает граница, предел. Это значит, что его значение свободно от субъективности жизненного опыта и имеет точно определенную область знаний, где он применяется.

Использованная литература

- 1.Ахманова О.С. Очерки по общей и русской лексикологии. М. Учпедгиз, 1957, стр.38.
2. Ахмедова Н.К. Учебно – методическое пособие для технических вузов. Худжанд. 2018. стр.120.
- 3.Даниленко В.П. Русская терминология. Опыт лингвистического описания.- М. Наука, 1977, стр.289.
- 4.Мирзоев З. Спортивная терминология в таджикском и английском языках. Д. 2009. стр. 2-9.
- 5.Пулатова Н.Ю. Семасиологические отношения в терминологии. Автореферат. Д. 2006 .стр.20
- 6.Сабирова С.Г. Структурно-семантический анализ налогового терминологии таджикского и английского языков. Д. 2007. стр. 20
- 7.Саидов Х.А. Сопоставительный анализ военной лексики в таджикском и английском языках. Д. 2006. стр.10-15.

4К МОДЕЛІ НЕГІЗІНДЕ МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДЫҢ ДАҒДЫЛАРЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

БАЯНДИНА Ляйля Ермековна

МКҚК «Алтын бесік»

Петропавл, Қазақстан

nebo.11111111.ru@mail.ru

«Еліміздің ертеңі бүгінгі жас ұрпақтың қолында,
ал жас ұрпақтың тағдыры ұстаздардың қолында»

Н.Ә.Назарбаев

Қазіргі таңда әлем өзгеруде. Әлеммен бірге қоршаған орта өзгеруде. Сонымен қатар қазіргі әлемде 21 ғасырдың кең ауқымды дағдылары әлеуметтік, мәдени, саяси, экономикалық қызметке белсенді қатысуына ықпал ететін негізгі факторлардың біріне айналады.

Заманауи білім берудің міндеттерінің бірі –21 ғасырдың кең ауқымды дағдыларын қалыптастыру болып табылады.

Бұл мектепке дейінгі білім беру үшін маңызды ма? Әрине - СӨЗСІЗ

Қазіргі бала - XXI ғасырдың тұрғыны, туғаннан бастап олар заманауи жоғары технологиялық жетістіктерге тап болады. Сондықтан да педагогтың міндеті-балаларға айналасындағы әлемді оңай қабылдауға көмектесу, кез-келген жағдайда бейімделуге, белсенді болуға, шығармашылық ойлауға, стандартты емес шешімдер табуға және мақсатына жетуге үйрету.

Оқытудың бастапқы кезеңінде - әр баланың талдау, синтез, салыстыру, жалпылау, жіктеу сияқты логикалық әдістерді қолдана отырып ойлау қабілетінің және 21 ғасыр кен ауқымды дағдыларының төмен дамуы яғни сыни тұрғысынан ойлауы, тілдік қарым-қатынасқа еркін түсе алуы, проблемаларды өздігінен шеше алуы, танымдық белсенділіктерінің артуы, талдау жасай алуы өзекті мәселеге айналды.

Бірақ, бұл өзекті мәселені қалай шешуге болады? Мектеп жасына дейінгі балалардың дағдыларының алғышарттарын қалыптастырудың өнімділігін қамтамасыз ету үшін не істеу керек, қандай технологияларды қолдану керек?

Өзекті мәселені шешуде негізгі идеяны – Елбасы, ҚР Тұңғыш Президенті Н.Ә.Назарбаев 2018 жылы 5 қазанда халыққа арналған «Қазақстандықтардың әл-ауқатының өсуі: табыс пен тұрмыс сапасын арттыру» жолдауында атап өтіп, «Білім беру үрдісінде 4К моделіне: креативтілікті, сыни ойлауды, коммуникативтілікті дамытуға және командада жұмыс істей білуге басты назар аударылуда» деп атап өткен болатын. Осы тұрғыда мектеп жасына дейінгі балалардың дағдыларын қалыптастыруда 4К моделін кәсіби педагогикалық іс әрекетімізде қолдануда тиімді болды.

Себебі Педагогтың қолында баға жетпес нәзік қазына ол – бала. Оның жұмысының нәтижесі - 21 ғасыр кен ауқымды дағдылары қалыптасқан жеке тұлға болып келеді.

Жыл басындағы балалардың даму деңгейінің диагностикасы мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың үлгілік оқу бағдарлама мазмұнын игерудің төмен деңгейін көрсетті. Бұл жағдайдың себебі - мектеп жасына дейінгі баланың дағдыларының қалыптасу ерекшеліктерінде болды деп ойлаймын.

Зерттеу нәтижелерін алу үшін бірнеше әдістерді қолдандым: «Древо желаний» , «Пішіндерді аяқтап салу», «Графикалық диктант» , «Үлгі бойынша тапсырмаларды орындау»

- 5 % сын тұрғысынан ойлай алады;
- 40 % Кеністікте бағдарлай алады;
- 10 % Өздігінен дербестік іс әрекет жасай алады;
- 10% Өз ойынан ашық айта алады
- 35% Командада жұмыс істей алады.

Қазіргі кезеңде оқу қызметін ұйымдастырудың басты ерекшелігі - бұл білім беру салаларын интеграциялау аясында АКТ, жобалық іс-шаралар, проблемалық-оқыту жағдайларын процесске енгізе отырып, 4К моделін тиімді қолдану.

4К моделі жаңартылған білім беру бағдарламасының түйінді идеяларының бірі болып келеді. Проблемалық оқыту кезінде мәселелерді шешуге, ізденуге, сын тұрғысынан ойлауға, зерттеуге және белсенді позициясын дамытуға ықпал етеді. Тәрбие мен оқыту процесі барысында мектепке дейінгі балаларды тәрбиелеу мен оқытудың жаңа мүмкіндіктерін ашатын заманауи педагогикалық технологиялар қолданылды. Сондай-ақ ойын технологиясын, STEM технология элементтерін, АКТ технологиясын кеңінен қолдандым. Түрлі шығармашылық, зияткерлік тапсырмаларды орындау барысында өздігінен дербестік іс әрекет жасауына жағдай жасалды. Олар мүмкіндігінше ерекше, қызықты, жағдайға сәйкес келеді сонымен қатар жеке, жұптық, топтық жұмыстары жүргізіледі. Мектеп жасына дейінгі балалардың дағдыларын жоғары деңгейде қалыптастыру үшін интербелсенді әдіс-тәсілдер ұйымдастырылды. Атап өтсек: «Квест тапсырмалары», «Интеллектуалды олимпиадалар», «Ой қозғау», «Миға шабуыл». «Ойлан, жұптас, бөліс», «Ойын жарысы», «Идеялар жәрменкесі», «Ребустар», «Жұмбақтар» , «Логикалық ойындар» «Қызықты жаттығулар» «Сюжетті-рөлдік ойындар» «Қимыл-қозғалыс ойындары» т.б.

4К моделі жоғары даму әлеуетіне ие, себебі ол баланың ынтымақтастық бастамшылдық және іскерлік, бейімделушілік, дағдыларын қалыптастыруға бағытталған. Бұл, ең алдымен, баланың іс-

әрекеті, онда ол өз бетінше немесе ересек адаммен бірге жаңа практикалық тәжірибе арқылы 21 ғасырдың кең ауқымды дағдыларын қалыптастыра алады.

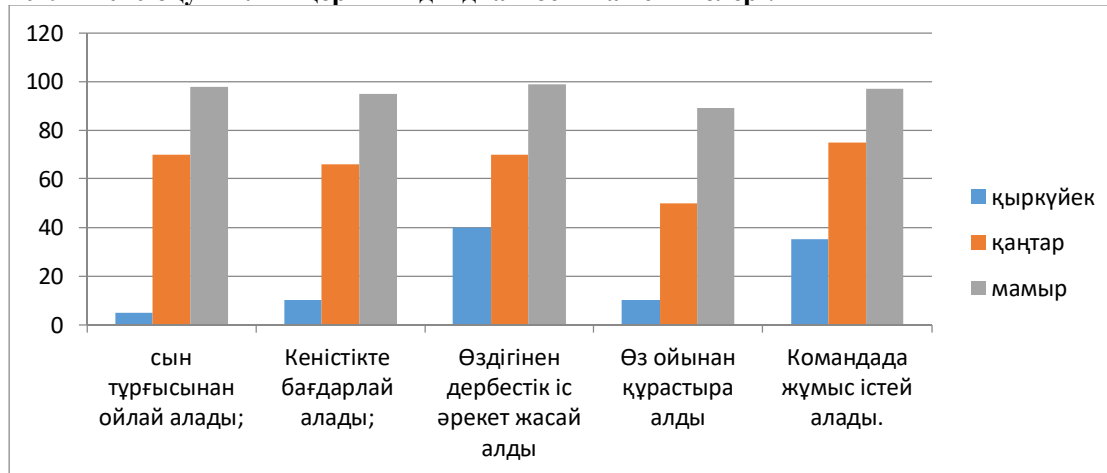
Балалар әртүрлі проблемаларға тап болады, олармен қалай күресуге болатынын айта алады және ойын соңында белгілі бір нәтиже алады. Бұл, әрине, ойын барысында жүзеге асырылатын шығармашылық әрекет. 4К моделі мектеп жасына дейінгі балалар іс-әрекетінің заманауи тиімді білім беру нысаны болып табылады.

Ұйымдастырылған оқу қызметі әр түрлі форматта қызықты өтуі мүмкін. Бұл қызықты саяхаттар, танымдық экскурсиялар, дөңгелек үстелдер, қызықты кездесулер, бірақ кез-келген жағдайда мұғалімнің шығармашылық белсенділігінің көрінісі қажет. Балалар әрдайым педагогтің берген тапсырмаларын нақты орындауы міндетті емес, себебі келеңсіз, қиын жағдайлар туындаған кезде педагогтің өздігінен дамуына мүмкіндік туады. Педагог іздеу барысында сценарийлерді оңай өзгерте алады, тапсырмаларды қосады немесе алып тастай алады. Педагог тапсырмалардың немесе саяхаттың бағытын қатаң құрып, шектеу қойылса, ол баланың еркін таңдауында, шығармашылық қиялының дамуында қарамақайшылық туындайды.

Мектеп жасына дейінгі балалардың дағдыларын қалыптастыруда 4К моделінің ерекшеліктері

- 4К моделі бала үшін тартымды, тапсырмаларды орындау кезінде оның назарын аударуға және дағдыларын қалыптастыруда мүмкіндік береді;
- Балаға жетекші рөл беріледі, ал мұғалім тек өз қызметін дұрыс бағытқа бағыттайды;
- 4К моделінде ересектермен және балалармен еркін тілдік қарым-қатынасқа түсу дағдылары қалыптасады. Балалар өз жұмыстарын, достарының жұмысын бағалауды, бір-біріне колдау көмек көрсетуді үйрене алады;
- 4К моделі ынтымақтастық принципін жүзеге асыруға көмектеседі, достық қарым-қатынасты тәрбиелеуге ықпал етеді;

2019 – 2020 оқу жылғы қорытынды диагностика нәтижелері:

Өз кәсіби қызметінің нәтижелеріне қол жеткізу үшін мұғалім өзінің шығармашылық әлеуетін жүзеге асыра білуі қажет, сонымен бірге ол сауатты, парасатты абзал жан болуы керек. Тәрбиеленушіні жеке тұлға ретінде қалыптастырып дамыту үшін академиялық білімді дайын түрде қабылдаған кезде емес, "жаңа білімді ашуға" бағытталған қызмет барысында жүзеге асырылатындығын есте ұстаған жөн. Балалар өздігінен дербес іс-әрекет жасаған кезде ғана дағдыларының қалыптасып дамуына зор ықпалын тигізеді. Педагогтің күнделікті жұмысы, инновациялық технологиялары арқылы жас ерекшелігіне сәйкес келетін дағдыларын қалыптастыруға жағдай жасау.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Елбасы, ҚР Тұңғыш Президенті Н.Ә.Назарбаев 2018 жылы 5 қазанда халыққа арналған «Қазақстандықтардың әл-ауқатының өсуі: табыс пен тұрмыс сапасын арттыру» Жолдауы;
2. Балалардың мектепалды даярлығы бойынша мектепке дейінгі ұйым педагогтерінің біліктілігін арттыру курсының білім беру бағдарламасы, Нұр-Сұлтан қ., 2019 жыл;
3. <http://adilet.zan.kz/>
4. <https://nsportal.ru/user/970177/page/diagnostika-detey-doshkolnogo-i-mladshego-shkolnogo-vozhraasta>

РАЗВИТИЕ ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИХ НАВЫКОВ УЧАЩИХСЯ ЧЕРЕЗ STEM ПРОЕКТЫ

МУҚАНОВА Мақпал Абусадыққызы, БЕСЕНБАЕВА Гүлмира Семабевна, МАНАСHEBA Венера Каирдиновна, МОЖАНОВ Жалын Уазирханович

Назарбаев Интеллектуальная школа химико-биологического направления

Алматы, Казахстан

mukanova_m@hbaln.nis.edu.kz, besenbaeva_g@hbaln.nis.edu.kz, manasheva_v@hbaln.nis.edu.kz,
mozhanov_zh@hbaln.nis.edu.kz

Андатпа

Қазіргі уақытта әлемде төртінші технологиялық революция жүріп жатыр: жылдам ақпараттық ағындар, жоғары технологиялық жаңалықтар біздің өміріміздің барлық салаларын өзгертті. Қоғамның өзгеруі мен сұраныстары да, жеке мүдделері де өзгерді. Сонымен қатар робототехника, дизайн, бағдарламалау, модельдеу, 3D-дизайн және тағы басқалар сияқты негізгі академиялық бағыттарда дамуға қажеттілік туды - бұл қазіргі мектеп оқушыларың қызығушылықтары. Осы мақсатқа жету барысында пәндер интеграциясын зерттеу өте тиімді. Бұл оқушыларға тек оқуға ғана емес, сонымен қатар ойлап табуға мүмкіндік береді, инженерлік, дизайнерлік, бейіндік пәндер бойынша және тіпті шығармашылық жағын көрсетеді. Осы қызығушылықтарды жүзеге асыру үшін бізге оқушылардың әрқайсысында STEM жобаларының көмегімен жоғарғы санатты дағдыларды дамыту қажет.

Аннотация

В настоящее время в мире происходит четвертая технологическая революция: стремительные потоки информации, высокотехнологичные инновации и разработки преобразовывают все сферы нашей жизни. Меняются и запросы общества, и интересы личности. Необходимо одновременно развиваться в таких ключевых академических областях, как робототехника, конструирование, программирование, моделирование, 3D-проектирование и многое другое – вот что теперь интересует современных школьников всего мира. В достижении данной цели очень эффективно использовать в обучении интеграцию предметов, которые позволяют не только исследовать, но и изобретать, проявить свою творческую сторону в инженерии, дизайне, в профильных предметах и даже в математике. Для реализации этих интересов необходимы более сложные навыки и компетенции, которые можно развить в каждом из учащихся с помощью STEM проектов.

Ключевые слова: STEM, интеграция предметов, проект, исследования,

Сегодня в век технологий, новых инноваций и роботов, в век, когда во всем мире уже исследуют искусственный интеллект, нельзя и невозможно обучать детей по традиционной, или репродуктивной схеме обучения, которая была актуально еще каких-нибудь 20-30 лет назад. Задача педагога заключается в том, чтобы научить детей учиться, а не учить их самому. Учащихся надо заинтересовать уроком, ведь увлеченный ученик может самостоятельно узнать все по интересующей его теме, т.к. сегодня существует множество путей получения необходимой информации.

Решение

В нашей школе педагоги применяют технологию STEM-обучения, которая считается новаторской методикой. В интегрированных уроках можно развивать исследовательские, инженерные, технические навыки детей и знания по робототехнике. Для развития вышеперечисленных навыков мы провели опрос среди учащихся 7-12 классов по всей республике, в котором приняли участие 136 учеников. По итогам опроса было выявлено что 65 учащихся из 136 уже работали над исследованием научных проектов и они были связаны в основном с предметом информатика и биология как показано на рисунке 1.

Если да, то с каким школьным предметом он был связан?

Дополнительные сведения

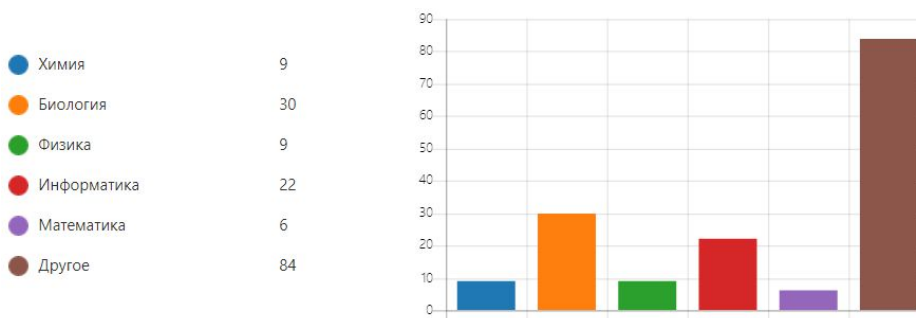

Рисунок 1

98% учащихся считают, что изучение какого-либо явления можно рассматривать с точки зрения разных наук. Это позволяет нам понять, что дети предрасположены к исследованию с помощью интеграции предметов. Очень интересные ответы предоставили учащиеся на вопрос: Какие трудности вы испытывали при работе над проектом? Из 47% учащихся, которые ранее работали над проектами, отметили следующие пункты:

- нехватка времени, *написали более 30% учащихся;*
- у учителей обычно нету времени и приходится всю информацию про проект находить самой;
- поиск нужных материалов, поиск источников достоверной информации в виде книг и т. п., *ответили около 20%;*
- его трудно делать;
- не испытывали;
- реализация проекта: программирование;
- вообще не было инструкции, критериев для работы, презентации, также, было довольно сложно выбрать действительно актуальную тему для исследования;
- не было примеров и обучения тому, как вести работу над проектами, *более 10%;*
- документация проекта, *больше 5% учащихся.*

Выводы

Каждый ребенок, который находится в стенах нашей школы, является одаренной личностью, к которой нужен индивидуальный подход. Как говорил Альберт Эйнштейн: «Каждый – гений. Но если вы будете оценивать рыбу по ее способности лазить по деревьям, она так и проживет всю свою жизнь, веря в то, что она тупая». Для учителя каждый ученик – личность, которая развита по-своему, именно поэтому мы не ставим целью сделать из всех учащихся программистов или профессоров технических наук, а применяем индивидуальный подход к каждому одаренному ученику.

Благодаря применению STEM-методики обучения, мы развиваем в детях научно-исследовательских навыки, подготавливаем к техническому творчеству, а использование ИКТ-ресурсов позволяет ребенку свободнее чувствовать себя в современном цифровом мире. Сегодня математика или физика не могут существовать отдельно от информатики. Понимая это, мы учим наших школьников применять знания, полученные при изучении разных точных наук. Такое комбинированное обучение по темам, а не по предметам, приносит отличные результаты, учит решить творческие задачи, развивает в учащихся активность, помогает увидеть прикладной характер изучаемых дисциплин.

Использованная литература:

1. Kuenzi J. J. Science, technology, engineering, and mathematics (STEM) education: Background, federal policy, and legislative action. – 2008.
2. Karahan E., Canbazoglu Bilici S., Unal A. Integration of Media Design Processes in Science, Technology, Engineering, and Mathematics (STEM) Education //Eurasian Journal of Educational Research. – 2015. – Т. 60. – С. 221-240.
3. Corey S. M. Action research to improve school practices. – 1953.
4. Avison D. E. et al. Action research //Communications of the ACM. – 1999. – Т. 42. – №. 1. – С. 94-97.

ПРИМЕНЕНИЕ ЭФФЕКТИВНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ НА УРОКАХ В НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЕ **ВАСЕНЕВА Елена Александровна, ВИНОГРАДОВА Лариса Николаевна, КОРЕЦКАЯ Вера**

Александровна

Средняя общеобразовательная школа № 16

Караганды, Казахстан

vaseneva.1966@mail.ru, v_larisa72@mail.ru, vera.k62@mail.ru

Андатпа

Осы мақала жаңартылған білім мазмұнына байланысты инновациярақылы оқуға деген қызығушылықты арттыруға көмектесетін ақпараттық технологияларды сабақтарда қолдану, қазіргі уақытта өзекті болып отырғанын көрсетеді.

Аннотация

Данная статья показывает, что в настоящее время, в связи с обновленным содержанием образования, актуальным стало использование на уроках эффективных технологий, которые помогают повысить интерес к учебе, через инновации.

В условиях глобализации экономики и информатизации мирового пространства повышаются требования к подготовке выпускников учреждений общего образования. Важным результатом образования должен стать не объем полученных знаний, а развитие личности, её мотивационной сферы, волевых качеств, способности сознательно воспринимать окружающую среду, адекватно оценивать собственные возможности.

Педагогическое мастерство основано на единстве знаний и умений, соответствующих современному уровню развития науки, техники и их продукта – эффективным технологиям.

В этих условиях традиционная школа, реализующая классическую модель образования, стала непродуктивной. Перед педагогами возникла проблема – превратить традиционное обучение, направленное на накопление знаний, умений, навыков, в процесс развития личности ребенка.

Уход от традиционного урока через использование в процессе обучения новых технологий позволяет устранить однообразие образовательной среды и монотонность учебного процесса, создаст условия для смены видов деятельности обучающихся, позволит реализовать принципы здоровьесбережения. Рекомендуется осуществлять выбор технологии в зависимости от предметного содержания, целей урока, уровня подготовленности обучающихся, возможности удовлетворения их образовательных запросов, возрастной категории обучающихся.

Часто педагогическую технологию определяют как:

- Совокупность приёмов – область педагогического знания, отражающего характеристики глубинных процессов педагогической деятельности, особенности их взаимодействия, управление которыми обеспечивает необходимую эффективность учебно-воспитательного процесса;
- Совокупность форм, методов, приёмов и средств передачи социального опыта, а также техническое оснащение этого процесса;
- Совокупность способов организации учебно-познавательного процесса или последовательность определённых действий, операций, связанных с конкретной деятельностью учителя и направленных на достижение поставленных целей (технологическая цепочка).

Наиболее актуальными становятся технологии:

1. Информационно – коммуникационная технология
2. Технология развития критического мышления
3. Проектная технология
4. Технология развивающего обучения
5. Здоровьесберегающие технологии
6. Технология проблемного обучения
7. Игровые технологии
8. Модульная технология
9. Технология мастерских
10. Кейс – технология
11. Технология интегрированного обучения

На наш взгляд, использование эффективных технологий в учебном процессе это требование времени, что позволяет вовлечь детей в активную работу и вызвать у них стремление к получению знаний.

Нам очень нравится проводить уроки с использованием современных технологий. Хотим поделиться с наиболее эффективными технологиями, которые мы используем на практике.

1). Информационно – коммуникационная технология

Применение ИКТ способствует достижению основной цели модернизации образования – улучшению качества обучения, обеспечению гармоничного развития личности, ориентирующейся в информационном пространстве, приобщенной к информационно-коммуникационным возможностям современных технологий и обладающей информационной культурой, а также представить имеющийся опыт и выявить его результативность.

Достижение поставленных целей мы планируем через реализацию следующих задач:

- использовать информационные – коммуникационные технологии в учебном процессе;
- сформировать у учащихся устойчивый интерес и стремление к самообразованию;
- формировать и развивать коммуникативную компетенцию;
- направить усилия на создание условий для формирования положительной мотивации к учению;
- дать ученикам знания, определяющие их свободный, осмысленный выбор жизненного пути.

В настоящее время необходимо умение получать информацию из разных источников, пользоваться ей и создавать ее самостоятельно. Широкое использование ИКТ открывает для педагога новые возможности в преподавании своего предмета, а также в значительной степени облегчают его работу, повышают эффективность обучения, позволяют улучшить качество преподавания.

Система применения ИКТ можно разделить на следующие этапы:

1 этап: Выявление учебного материала, требующего конкретной подачи, анализ образовательной программы, анализ тематического планирования, выбор тем, выбор типа занятия, выявление особенностей материала занятия данного типа;

2 этап: Подбор и создание информационных продуктов, подбор готовых образовательных медиаресурсов, создание собственного продукта (презентационного, обучающего, тренирующего или контролирующего);

3 этап: Применение информационных продуктов, применение на уроках разных типов, применение в воспитательной работе, применение при руководстве научно – исследовательской деятельностью обучающихся.

4 этап: Анализ эффективности использования ИКТ, изучение динамики результатов, изучение рейтинга по предмету.

2) Технология критического мышления

Что понимается под критическим мышлением? Критическое мышление – тот тип мышления, который помогает критически относиться к любым утверждениям, не принимать ничего на веру без доказательств, но быть при этом открытым новым идеям, методам. Критическое мышление – необходимое условие свободы выбора, качества прогноза, ответственности за собственные решения. Критическое мышление, таким образом, по сути – некоторая тавтология, синоним качественного мышления. Это скорее Имя, чем понятие, но именно под этим именем с рядом международных проектов в нашу жизнь пришли те технологические приемы, которые мы будем приводить ниже.

Конструктивную основу «технологии критического мышления» составляет базовая модель трех стадий организации учебного процесса:

На этапе вызова из памяти «вызываются», актуализируются имеющиеся знания и представления об изучаемом, формируется личный интерес, определяются цели рассмотрения той или иной темы.

На стадии осмысления (или реализации смысла), как правило, обучающийся вступает в контакт с новой информацией. Происходит ее систематизация.

Этап размышления (рефлексии) характеризуется тем, что учащиеся закрепляют новые знания и активно перестраивают собственные первичные представления с тем, чтобы включить в них новые понятия.

В ходе работы в рамках этой модели обучающиеся овладевают различными способами интегрирования информации, учиться вырабатывать собственное мнение на основе осмысления различного опыта, идей и представлений, строят умозаключения и логические цепи доказательств, выражают свои мысли ясно, уверенно и корректно по отношению к окружающим.

Функции трех фаз технологии развития критического мышления

Вызов

Мотивационная (побуждение к работе с новой информацией, пробуждение интереса к теме)

Информационная (вызов «на поверхность» имеющихся знаний по теме)

Коммуникационная (бесконфликтный обмен мнениями)

Осмысление содержания

Информационная (получение новой информации по теме)

Систематизационная (классификация полученной информации по категориям знания)

Рефлексия

Коммуникационная (обмен мнениями о новой информации)

Информационная (приобретение нового знания)

Мотивационная (побуждение к дальнейшему расширению информационного поля)

Оценочная (соотнесение новой информации и имеющихся знаний, выработка собственной позиции, оценка процесса)

Основные методические приемы развития критического мышления:

1. Прием «Кластер»
2. Таблица
3. Учебно- мозговой штурм
4. Интеллектуальная разминка
5. Зигзаг, зигзаг -2
6. Прием «Инсерт»
7. Эссе
8. Приём «Корзина идей»
9. Приём «Составление синквейнов»
10. Метод контрольных вопросов
11. Приём «Знаю../Хочу узнать.../Узнал...»
12. Круги по воде
13. Ролевой проект
14. Да – нет
15. Приём «Чтение с остановками»
16. Приём «Взаимоопрос»
17. Приём «Перепутанные логические цепочки»
18. Приём «Перекрёстная дискуссия»

3). Проектная технология

Метод проектов не является принципиально новым в мировой педагогике. Он возник еще в начале нынешнего столетия в США. Его называли также методом проблем и связывался он с идеями гуманистического направления в философии и образовании, разработанными американским философом и педагогом Дж. Дьюи, а также его учеником В. Х. Килпатриком. Чрезвычайно важно было показать детям их личную заинтересованность в приобретаемых знаниях, которые могут и должны пригодиться им в жизни. Для этого необходима проблема, взятая из реальной жизни, знакомая и значимая для ребенка, для решения которой ему необходимо приложить полученные знания, новые знания, которые еще предстоит приобрести.

Цель технологии – стимулировать интерес обучающихся к определенным проблемам, предполагающим владение определенной суммой знаний и через проектную деятельность, предусматривающим решение этих проблем, умение практически применять полученные знания.

Суть проектной методики заключается в том, что ученик сам должен активно участвовать в получении знаний. Проектная технология – это практические творческие задания, требующие от учащихся их применение для решения проблемных заданий, знания материала на данный исторический этап. Являясь исследовательским методом, она учит анализировать конкретную историческую проблему или задачу, создавшуюся на определенном этапе развития общества. Овладевая культурой проектирования, школьник приучается творчески мыслить, прогнозировать возможные варианты решения стоящих перед ним задач. Таким образом, проектная методика:

1. характеризуется высокой коммуникативностью;
2. предполагает выражение учащимся своего собственного мнения, чувств, активное включение в реальную деятельность;
3. особая форма организации коммуникативно-познавательной деятельности школьников на уроке истории;
4. основана на цикличной организации учебного процесса.

Поэтому как элементы, так собственно и технологию проекта следует применять в конце изучения темы по определенному циклу, как один из видов повторительно-обобщающего урока.

3) Кейс – технология

Кейс-технологии объединяют в себе одновременно и ролевые игры, и метод проектов, и ситуативный анализ.

Кейс-технологии – это не повторение за учителем, не пересказ параграфа или статьи, не ответ на вопрос преподавателя, это анализ конкретной ситуации, который заставляет поднять пласт полученных знаний и применить их на практике.

Данные технологии помогают повысить интерес учащихся к изучаемому предмету, развивают у школьников такие качества, как социальная активность, коммуникабельность, умение слушать и грамотно излагать свои мысли.

При использовании кейс–технологий в начальной школе у детей происходит

- развитие навыков анализа и критического мышления
- соединение теории и практики
- представление примеров принимаемых решений
- демонстрация различных позиций и точек зрения
- формирование навыков оценки альтернативных вариантов в условиях неопределенности

Перед учителем стоит задача – научить детей как индивидуально, так и в составе группы:

- анализировать информацию,
- сортировать ее для решения заданной задачи,
- выявлять ключевые проблемы,
- генерировать альтернативные пути решения и оценивать их,
- выбирать оптимальное решение и формировать программы действий.

Кроме того, дети:

- получают коммуникативные навыки
- развивают презентационные умения
- формируют интерактивные умения, позволяющие эффективно взаимодействовать и принимать коллективные решения
- приобретают экспертные умения и навыки
- учатся учиться, самостоятельно отыскивая необходимые знания для решения ситуационной проблемы
- изменяют мотивацию к обучению

При активном ситуационном обучении участникам анализа предъявляются факты (события), связанные с некоторой ситуацией по ее состоянию на определенный момент времени. Задачей учащихся является принятие рационального решения, действуя в рамках коллективного обсуждения возможных решений, т.е. игрового взаимодействия.

4) Технология интегрированного обучения

Интеграция – это глубокое взаимопроникновение, слияние, насколько это возможно, в одном учебном материале обобщенных знаний в той или иной области.

Форма проведения интегрированных уроков нестандартна, интересна. Использование различных видов работы в течение урока поддерживает внимание учеников на высоком уровне, что позволяет говорить о достаточной эффективности уроков. Интегрированные уроки раскрывают значительные педагогические возможности.

Преимущества интегрированных уроков.

Способствуют повышению мотивации учения, формированию познавательного интереса учащихся, целостной научной картины мира и рассмотрению явления с нескольких сторон;

В большей степени, чем обычные уроки способствуют развитию речи, формированию умения учащихся сравнивать, обобщать, делать выводы;

Закономерности интегрированных уроков:

- ✓ весь урок подчинён авторскому замыслу,
- ✓ урок объединяется основной мыслью (стержень урока),
- ✓ урок составляет единое целое, этапы урока – это фрагменты целого,
- ✓ этапы и компоненты урока находятся в логико- структурной зависимости,
- ✓ отобранный для урока дидактический материал соответствует замыслу, цепочка сведений организована как «данное» и «новое».

Методика интегрированного урока.

Процесс подготовки и проведения интегрированного урока имеет свою специфику. Он состоит из нескольких этапов.

1. Подготовительный 2. Исполнительный 3. Рефлексивный.

В заключительной части урока необходимо обобщить всё сказанное на уроке, подвести итог рассуждениям учеников, сформулировать чёткие выводы.

И самым оптимальным вариантом является использование смеси этих технологий. Так как учебный процесс в большинстве своем представляет классно-урочную систему.

Таким образом, образование по своей сути уже является инновацией. Применяя данные технологии в инновационном обучении в начальных классах, учитель делает процесс более полным, интересным, насыщенным. Мы полагаем, что применение различных технологий в учебном процессе способствует эффективной организации учебной деятельности.

Интернет и литература.

- 1) <http://yandex.ru/yandsearch?text=проектная%20технология&clid=1882611&lr=2>
- 2) <http://nsportal.ru>
- 3) <http://murzim.ru/nauka/pedagogika>
- 4) <http://www.imc-new.com>
- 5) <http://yandex.ru/yandsearch?text>
- 1) Манвелов С.Г. Конструирование современного урока. – М.: Просвещение, 2002.
- 2) Ларина В.П., Ходырева Е.А., Окунев А.А. Лекции на занятиях творческой лаборатории «Современные педагогические технологии» - Киров: 1999 – 2002.
- 3) Петрусинский В.В. Игры – обучения, тренинг, досуг. Новая школа, 1994
- 4) Громова О.К. «Критическое мышление – как это по-русски?» Технология творчества. //БШ № 12, 2001

КОМПЛЕКС ПРИЕМОВ КАК СРЕДСТВО ФОРМИРОВАНИЯ САМООЦЕНКИ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ В 4 КЛАССЕ

ВАСИЛЬЕВА Кристина Николаевна, научный руководитель: **Е.А. ДЕМИДОВИЧ**

Филиал Федерального государственного бюджетного образовательного учреждения высшего образования «Омский государственный педагогический университет»

Тара, Россия

kristina08021999@mail.ru

Түйіндеме

Мақала 4-сыныптағы математика сабақтарында бастауыш сынып оқушыларының өзін-өзі бағалауын қалыптастыру мәселесін зерттеуге арналған. Кіші оқушының өзін-өзі бағалауын қалыптастыру құралдарының бірі-математика сабақтарында қолданылатын әдістер жиынтығы.

Аннотация

Статья посвящена исследованию проблемы формирования самооценки обучающихся начальной школы на уроках математики в 4 классе. Одним из средств формирования самооценки младшего школьника является комплекс приемов, использующийся на уроках математики.

Федеральный государственный образовательный стандарт начального общего образования (ФГОС НОО) ориентируется на развитие личности младшего школьника. Одним из значительных факторов становления личностных характеристик, возрастных и индивидуальных особенностей является самооценка.

Опираясь на ФГОС НОО можно сказать, что необходимость формирования самооценки на уроках относится к регулятивным универсальным учебным действиям (уметь оценивать свою деятельность на уроке, соотносить свою оценку с оценкой учителя, уметь находить и исправлять свои ошибки). Поэтому вопрос о формировании самооценки у младшего школьника является актуальным в наше время.

Математика – учебный предмет, который способствует формированию у обучающихся критическую самооценку и самоконтроль в своих действиях. Курс математики предполагает, что у обучающихся будет развито умение самоконтроля и критическое отношение к результатам своей учебной деятельности. Качество обучения математике определяется не только усвоенными знаниями, умениями и навыками, которые предусматриваются программным содержанием, но и личностным развитием обучающихся.

Как показывает практика начального обучения математике, многие младшие школьники либо совсем не владеют навыками самоконтроля и самооценки, либо владеют ими на низком уровне. Именно поэтому перед учителем на уроках математики стоит важная задача: развивать навыки самооценки и воспитывать привычку оценки результата своей деятельности.

Проверка и оценка достижений младших школьников является весьма существенной составляющей процесса обучения на уроках математики в начальных классах. Система оценивания

учебной работы обучающихся не может быть ограниченной узкой целью – контролем усвоения знаний и формирования умений и навыков по конкретному учебному предмету. Она назначает более значительную общественную задачу: сформировать у школьников умение контролировать и проверять себя, критически оценивать свою деятельность, определять ошибки и устранять их [1].

Самооценка является одним из основных компонентов успешной учебной деятельности. Роль учителя в формировании самооценки младших школьников на уроках математики очень велика:

- учитель создает благоприятную на уроке атмосферу, мотивирует учеников к учебной деятельности и самооценке;
- помогает обучающимся избавиться от страха выступления перед своими сверстниками или у доски;
- учитель продумывает весь ход урока, возможные ошибки обучающихся, что способствует снижению уровня тревожности у учеников;
- учитель направляет деятельность обучающихся в нужное «русло», тем самым давая детям уверенность и безошибочное самооценивание на разных этапах урока.

Правильный подбор приемов на уроках математики способствует формированию самооценки у младшего школьника. Нами был подобран следующий комплекс приемов для учащихся 4 «а» класса, который направлен на формирование самооценки младших школьников на уроках математики (Табл.1).

Таблица 1

Комплекс приемов, направленный на формирование самооценки младших школьников на уроках математики в 4 классе

№	Тема урока	Этап урока	Прием
1.	«Письменное умножение на двузначное число»	Практическая деятельность	Прием «составление заданий с ловушками»
2.	«Письменное умножение на трехзначное число.»	Самоопределение к деятельности	«Смайлик»
3.	«Алгоритм письменного умножения многозначного числа на двузначное число.»	Работа по теме урока	Проверка по образцам
4.	«Решение задач на нахождение неизвестных по двум разностям, геометрические задачи»	Работа по теме урока	Обратные задачи
5.	«Решение задач на противоположное движение»	Открытия нового знания	Решение задач при помощи всевозможных способов
6.	Обобщающий урок «Что узнали. Чему научились»	Актуализация знаний	Математический диктант
7.	«Закрепление пройденного. Прием письменного деления на числа, оканчивающиеся нулями»	Актуализация знаний	Задачи с недостающими данными
8.	«Умножение числа на сумму»	Подведение урока. Рефлексия	«Лестница успеха»
9.	«Письменное деление на числа, оканчивающиеся нулями»	Актуализация знаний	«Цветовая дорожка»
10.	«Прием устного умножения на двузначное число»	Актуализация знаний	«Создание алгоритма-помощника для проверки работы»
11.	«Письменное деление на числа, оканчивающиеся нулями»	Самоопределение к деятельности	Задание с ошибкой

Приведем примеры реализации приемов из составленного нами комплекса на уроках математики.

Рассмотрим прием «Смайлик». На уроке математики «Письменное умножение на трехзначное число» на этапе самоопределения к деятельности очень эффективно работал этот прием. У каждого обучающегося на парте лежал набор смайликов, которые также могут служить атрибутом в определении

самооценки. Обучающимся было предложено следующее задание: «Чтобы нам найти сундук с кладом, посмотрите внимательно на примеры и сравните их (*побуждаю к осознанию темы и цели урока*). Чем они похожи и чем отличаются? Какие из предложенных примеров, ты сможешь решить, а какие нет? Почему?»

$$1) 425 \cdot 6 = \quad 2) 425 \cdot 62 = \quad 3) 425 \cdot 623 =$$

Дети рассуждают так: «Все примеры на умножение. Первый множитель одинаковый, второй множитель в первом выражении – однозначное число. Во втором – двузначное, в третьем – трехзначное число». То есть, исходя из имеющихся у детей знаний, они не могут решить третий пример, так как они еще не умеют их решать.

Если у обучающегося все получалось, и он активно работал, то он поднимал веселый смайлик. Если что-то не получалось или возникали сложности-то спокойный. Если весь урок у обучающегося ничего не получалось и он не справлялся с этой работой -то грустный.

Прием «составление заданий с ловушками» являются хорошим приемом по формированию самооценки младшего школьника на уроках математики. Так, например, на уроке «Письменное умножение на двузначное число» на этапе практической деятельности обучающимся была предложена следующее задание: «В каких заданиях ученик ошибся? Как ты думаешь, почему ученик допустил ошибки? Проверь, правильно ли выполнены заготовки к произведениям.

$$\begin{array}{r} \times 327 \\ 67 \\ \hline + *** \\ ****0 \\ \hline ***** \end{array} \quad \begin{array}{r} \times 35 \\ 28 \\ \hline + *** \\ *0 \\ \hline **** \end{array}$$

Такой прием, как **проверка по образцам**, считается не только хорошей возможностью проверить уровень овладения знаниями, но и сформированности самооценки. На этапе первичное закрепление нового материала урока по теме «Алгоритм письменного умножения многозначного числа на двузначное число», после проверки по эталону обучающимся предлагалось самостоятельно оценить себя, найти свои ошибки и исправить их. Задание было следующим: «Решите примеры на умножение многозначного числа на двузначное число. После решения проверьте по эталону».

1 вариант – № 161 (1 строка):

$$1462 \cdot 54 = \quad 4361 \cdot 12 = \quad 55941 \cdot 31 =$$

2 вариант № 161 (2 строка):

$$77431 \cdot 42 = \quad 8213 \cdot 22 = \quad 6634 \cdot 15 =$$

Далее мы предлагаем использовать карту самооценки по итогу решения примеров, в которой в дальнейшем можно будет увидеть результативность деятельности на уроке: что могут дети выполнять, а что у них плохо получается.

Карта самооценки

Ф.И.

Вид деятельности	У меня все получалось (++)	Были затруднения, но я справился (+ -)	У меня ничего не получилось (--) (Почему?)
Умножение многозначного числа на двузначное	++		

Такой прием, как **«Лестница успеха»**, часто применялся на практике как способ формирования самооценки. Использовался этот прием на этапе рефлексии при изучении темы «Умножение числа на сумму». После изучения темы, в конце урока, обучающимся предлагалось оценить себя и свою деятельность с помощью лестницы, состоящей из четырех ступеней. Если ученик ставил себя на:

- первую ступень, то это говорит о том, что полученные знания не понятны, не запоминаются, остается много вопросов, самостоятельная работа вызывает трудности.

- вторую или третью ступень, то у обучающегося остаются вопросы по изучаемому материалу, самостоятельная работа содержит некоторые ошибки.

- четвертую ступень, то значит хорошее усвоение всех новых знаний, учащийся самостоятельно разбирается в материале, самостоятельная работа выполняется успешно.

Прием **«обратные задачи»**, использовался этот прием на уроке «Решение задач на нахождение неизвестных по двум разностям» на этапе проверки решения задач. Детям предлагалось следующее задание:

- Прочитай задачу. К данной задаче составь обратную задачу и реши ее.

«На костюмы для участников танцевального коллектива купили по одинаковой цене два куска шелковой материи: в одном было 18 м, а в другом 15 м. За первый кусок уплатили на 2100 руб. больше, чем за второй. Сколько стоил каждый кусок?»

Такие задачи очень хорошо помогали ученику понять, что он может решить, а где у него могут возникнуть трудности.

Решение задач при помощи всевозможных способов - это очень увлекательное занятие для обучающихся. Использовался этот прием на уроке математики по теме «Решение задач на противоположное движение». Такой вид деятельности на уроках математики очень привлекал ребят, так как появлялся сразу интерес, желание решить правильно, любопытство и творчество, особенно на этапе открытия нового знания. Предлагалось следующее задание: «Прочитайте задачи. Измени условия той задачи, которую ты сможешь решить только одним способом так, чтобы она решалась несколькими способами»:

- Из поселка выехали одновременно в противоположных направлениях два велосипедиста. Скорость одного пешехода 13 км/ч, скорость другого 15 км/ч. На каком расстоянии друг от друга будут пешеходы через 3 ч?

- «Две лодки находятся на одной реке на расстоянии 30 км друг от друга. Если одна из них проплывет 6 км вверх по реке, то, какое между ними будет расстояние?»

Именно решение таких задач смогло очень хорошо показать уровень самооценки у младшего школьника: высокий уровень- ребенок смог выполнить задание правильно и быстрее всех ребят, без подсказки учителя; средний уровень- ребенок не торопился, думал, четко и по алгоритму смог решить задачу; низкий уровень- у обучающегося возникало много вопросов при решении такого рода задач, не было предположений решения задачи.

Математические диктанты. Использовался этот прием на уроке обобщающего типа «Что узнали. Чему научились» на этапе актуализации знаний.

- «Прежде всего, предлагаю небольшую разминку в виде математического диктанта. Читаю утверждение, если вы считаете утверждение верным, ставите «+», если не верным – ставите «-».

1. 56 в 4 раза больше, чем 14. (Да)
2. Если 36 увеличить в 4 раза получится 9. (Нет)
3. Сумма чисел 35 и 45 равна 80. (Да)
4. Частное чисел 800 и 2 равно 1600. (Нет)
5. 1 км 6 м = 106 м. (Нет)
6. 4 часа - это 240 мин. (Да)
7. Чтобы найти делитель нужно делимое разделить на частное. (Да)

При проверке таких диктантов, если ученик допускал ошибку и не хотел ее признавать или объяснять, то это говорило о завышенной самооценке; если же ученик смог увидеть свои ошибки и смог их объяснить- это говорило об адекватной самооценке; ну а если ученик не мог или не желал искать ошибки и их объяснять, сидел просто отмалчивался, то это говорило о заниженной самооценке ученика.

Задачи с недостающими данными. На уроке «Закрепление пройденного. Прием письменного деления на числа, оканчивающиеся нулями» на этапе актуализации знаний использовался такой прием. Предлагалась обучающимся следующее задание.

- Определи, какие из текстов являются задачами, которые ты можешь решить. В остальных запиши, чего не хватает для решения. Если есть лишние данные – подчеркни их.

1. В школу привезли 60 новых парт и 18 стульев. Парты расставили поровну в трех классах. Сколько парт поставили в каждом классе?
2. Сколько нужно колес для пяти двухколесных велосипедов? На сколько трехколесных велосипедов хватит этого количества колес?
3. Учительница принесла каждому ученику по 2 тетради. Сколько всего тетрадей принесла учительница?
4. Каждый день Таня читает по 5 страниц. Сколько страниц Таня прочитает в январе?

При решении задач с недостающими данными, если обучающийся мог поставить правильный вопрос к задаче, дополнить недостающие компоненты, реально оценивал свои шансы на успех, при решении подобного рода задачи, то это говорило об адекватной самооценке. Если же у обучающегося не получалось выполнить решение, он нервничал, не задавал вопросов, то у таких ребят низкая самооценка. Если обучающийся решал задачу и утверждал о правильности ее решения, а на самом деле в его работе были допущены ошибки, то это означало о завышенной самооценке у обучающегося.

Цветовая дорожка, та, которая помогала учащемуся, используя цветные карандаши, самостоятельно оценивать, как хорошо им был воспринят материал, способен ли он выполнить

задание, чувствовал ли себя уверенным при ответе на вопрос, задаваемый учителем. Использовался этот прием на уроке «Письменное деление на числа, оканчивающиеся нулями» на этапе актуализации знаний. Задание было следующего характера: «Рассмотри задание, определи, сколько их них, ты сможешь выполнить верно, и отметь на шкале. Выбери зеленый карандаш под заданиями, которые ты считаешь, что выполнишь верно; выбери желтый карандаш под заданиями, которые ты считаешь, что не сможешь выполнить верно; выбери красный карандаш, если ты считаешь что не справишься с представленной работой».

- *Найди произведение и частное.*

$$352 \times 8 =;$$

$$503 \times 6 =;$$

$$520 \times 30 =;$$

$$83 \times 620 =;$$

$$2816 : 8 =;$$

$$33280 : 520 =;$$

$$9348 : 57 =;$$

$$96304 : 463 =.$$

При выборе одного из трех цветов учащийся делал пометку на полях рядом с выполненным заданием:

- *красный цвет* — «мне было трудно»

- *желтый* — «я не смог со всем разобраться»

- *зеленый* — «я успешно справился с заданием.»

Прием «создание алгоритма-помощника для проверки работы». Одним из приемов формирования самооценки ученика выступал этап проверки домашнего задания на этапе актуализации знаний, так как именно оценка выполненного домашнего задания влияла на изменение самооценки ребенка. Использовался этот прием на уроке «Прием устного умножения на двузначное число». Учащимся предлагался вариант самостоятельной проверки домашнего задания по составленному ранее алгоритму.

Учитель напомнил принцип работы над данным алгоритмом:

1) При решении примера, который содержит в себе несколько действий, проверь правильность порядка выполнения действий.

2) При решении примеров обязательно сделай проверку устно и письменно.

Или, например, «Проверь, правильно ли ответили дети на вопрос: «Что должен уметь ученик, чтобы правильно решать задачи?»:

– составить краткую запись по тексту задачи;

– составить схему по тексту или по краткой записи;

– по тексту, схеме или краткой записи составить уравнение или выражение;

– решить уравнение или вычислить числовое значение выражения;

– находить значение выражения;

– проверять себя на каждом этапе работы над задачей.

Как ты считаешь, достаточно ли этих умений для решения задач или нет? Чем бы мог дополнить эти умения?

Ученик успешно выполнил объяснение по алгоритму, значит у ученика средняя самооценки. У ученика будет высокая самооценка, если же он не воспринимал советы учителя, а неудачу при решении воспринимает как негативное стечение обстоятельств. А если же ученик пассивно отвечал, неуверенно аргументировал решение примеров, то это говорило о заниженной самооценке.

Задания с ошибками. На уроке «Письменное деление на числа, оканчивающиеся нулями» на этапе самоопределения к деятельности, обучающимся предлагалось задание: «Что нужно обязательно учесть, чтобы решить задачу? Какая ошибка тебя ожидает в этой задаче?»

«Для посадки яблонь выкопали 80 ям размером $125 \times 100 \times 60$ см каждая. Сколько кубометров грунта вынули из всех ям».

Или, например «Где можно допустить ошибку при нахождении значения каждого из выражений? Какие вычисления ты можешь сделать устно? Найди значения выражений»:

$$(154 \times 267 + 733) - 181818 : 8 =;$$

$$134832 : 636 - 101 \times 2 =;$$

$$208 \times 5 : 462 =.$$

Для развития умения у ученика критического отношения к себе, к своей деятельности нужно было научить его находить ошибки у себя и у других. Намеренно допущенные ошибки заставили учащегося критически переосмыслить, оценить уровень своих знаний.

Таким образом, составленный нами комплекс приемов, направленный на формирование самооценки младших школьников на уроках математики, может успешно применяться на любом из этапов урока, в зависимости от цели их выполнения.

Список литературы

1. Выготский Л. С. Развитие высших психических функций в переходном возрасте [Текст] / Л. С. Выготский // Возрастная и педагогическая психология: хрестоматия для студентов пед. вузов / сост. И. В. Дубровина [и др.]. – М., М., 2007.
2. Демидович Е.А. Учебные задачи как средство формирования оценочной самостоятельности младших школьников в процессе обучения математике: дис. Демидович канн.пед.наук. Омск, 2011

ПОЛИЯЗЫЧИЕ – ЗАЛОГ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ КАБДЫЛОВА Гульназ Отарбаевна, АМРЕЕВА Зайра Мубараковна

Учреждение «Школа-лицей «Нурорда»

Усть-Каменогорск, Казахстан

kabdylova.gulnaz@mail.ru

Аннотация

Аталған мақала мектепте білім берудегі көптілдік бағдарламаны жүзеге асырудағы мәселеге негізделген. Мақала авторлары білім саласындағы ерекшеліктерді талдай келе, бағдарлама мазмұнына және әдіс-тәсілдерінің заңдылығына түсіністікпен қараған. Көптілдік бағдарламасының арқасында мұғалімдердің қоғамдық ортамен және белгілі тұлғаларымен тығыз қарым қатынас іс-әрекеті негізінде жан-жақты мәдени дамыған тұлға қалыптасуының нәтижелілігін корсеткен.

Аннотация

Данная статья посвящена проблеме реализации программы полиязычия в школьном образовании. Авторы проанализировали характерные особенности подхода в обучении, связанные с пониманием содержания и форм, методов и закономерностей. Особое внимание обращается на результативность и практическую деятельность учителей в становлении поликультурной личности благодаря программе полиязычия, а также характера взаимодействия с общественными организациями и известными деятелями страны.

«Если для народа главное богатство – здоровье, главные богатства для души – знания и искусство. Только при их помощи народы находят свое место в рядах цивилизации. Главная задача – дать знания молодежи, научить ремеслу, дать им профессию».

Ахмет Байтұрсынов.

На современном этапе развития общества образование – одна из самых важных сфер человеческой деятельности. Глобальные изменения, происходящие в жизни общества, приводят к появлению новых социально значимых ориентиров в системе образования.

Первый Президент страны Н.А. Назарбаев поставил высокую планку перед отечественным образованием. Оно должно стать конкурентоспособным, высококачественным, таким, чтобы выпускники казахстанской школы могли легко продолжать обучение в зарубежных вузах.

В современном мире владение несколькими языками играет исключительно важную роль в различных областях человеческой деятельности. Усилился интерес и к овладению английским языком, являющимся основным при ведении деловых переговоров, деловой переписки с иностранными партнерами, при оформлении контрактов, договоров, деловых документов. Профессиональная подготовка специалистов, владеющих иноязычной речью, - задача огромной социальной значимости в настоящее время, в реализации которой особую роль играет школа.

Сегодня не возникает сомнения в актуальности поликультурного образования, его достойном месте в теории и практике формирования подрастающего поколения. Слагаемыми полиязычия должны явиться родной язык, который закрепляет осознание принадлежности к своему этносу, казахский язык как государственный, владение которым способствует успешной гражданской интеграции, русский язык как источник научно-технической информации, иностранный и другие неродные языки, развивающие способности человека к самоидентификации в мировом сообществе.

При наличии общих содержательных компонентов «концептуальные поля истины»[1] в различных языках и культурах имеют различные очертания, отражая разные стороны и аспекты бесконечно многообразного, объективного мира. Поэтому через познание неродных и, в частности, иностранных языков человек может непосредственно ощутить свою принадлежность к мировой истории и одновременно глубже понять свою национальную культурно-историческую уникальность.

Мы работаем в школе-лицее «Нурорда» города Усть-Каменогорск, где практически осуществляется реализация программы полиязычия в школьном образовании. Наша школа - одна из немногих школ в городе, где учащиеся обучаются одновременно на нескольких языках. Воспитанники отлично владеют казахским, русским, английским и турецким языками.

Для реализации целей полиязычия на сегодняшний день в школе-лицее «Нурорда» города Усть-Каменогорск Восточно-Казахстанской области осуществляется раннее обучение английскому языку, начиная с класса дошкольной подготовки, а также его углубленное изучение в старших классах. Обучение осуществляется по учебникам нового поколения и в тесном взаимодействии родного, казахского, и русского языков.

Опыт показывает, что раннее и углубленное изучение иностранного языка в школе целесообразно. Важное место при этом отводится прикладным курсам, элективным курсам и курсам по выбору для учащихся профильных старших классов соответствующим запросам учащихся, которые их выбирают. В настоящее время в нашей школе ведутся курсы по выбору в 10 и 11 классах «Абайтану», «Русская грамматика», «Английская грамматика». Эти курсы носят характер интенсивного языкового практикума. При реализации данной программы у учащихся систематизируются грамматические структуры, указанные в программе, активизируются умения и навыки различения и употребления грамматических структур, как в устной, так и в письменной речи, в чтении.

Проводятся ежемесячные тестирования по программе «KATEV» с последующим мониторингом полученных результатов, школьные консультации по предмету, пробные тестирования, подготовка учащихся на каждом уроке по наиболее сложным аспектам грамматики и лексики казахского, русского и английского языков. Непосредственно самими учителями наших школ разрабатываются разноуровневые тестовые задания для всех параллелей, изучающих английский, русский язык с учетом как умственных способностей отдельного учащегося, так и его физиологических особенностей.

Научный анализ образовательной системы позволяет нам говорить о необходимости осмысления принципов для организации трехязычного образования. В процессе анализа постоянно возникают вопросы, связанные с пониманием содержания, форм, методов и закономерностей. Поэтому проблема методологического обоснования сводится к существу раскрытия смысла идеальных связей и отношений в основании логических структур языкового поля.[3]

В качестве центральной идеи мы предлагаем подход, обусловленный смыслом логико-языковых средств его представления (выражения). Языковое знание строится по трем основным логическим формам: термин, высказывание, последовательность высказываний.

Так, например, термины и высказывания являются основной формой выражения фактического знания и используются в описаниях или в реализации познавательной функции. Описание в научном познании предполагает использование фиксированных языковых средств. Реализация описательной функции позволяет расширять круг тематических слов, узнавать, сопоставлять, идентифицировать, сравнивать отдельные объекты и факты как знания о них. И, наконец, объяснительная функция связана не только с узнаванием, запоминанием, сопоставлением и т.д., но и с умением рассуждать, размышлять по поводу описанных фактов, понимать связи между ними, критически оценивать различные ситуации, не спешить принимать за верное любую информацию. Прогноз или предсказание связаны с процедурами получения нового знания, с образованием предположений о будущих событиях на основе заранее известного.

Специфика методологии обоснована основными целями обучения «языков» являются:

- 1) овладение лексико-грамматическим минимумом, необходимым для профессионального общения (устные и письменные формы общения);
- 2) формирование умения читать литературу по заданным темам без словаря с целью поиска информации;
- 3) переводить тексты по заданным темам со словарем;
- 4) формирование умения оформлять деловые бумаги и писать письма установленного образца.

Иначе говоря, речь идет о формировании коммуникативной компетенции, то есть способности и готовности осуществлять как непосредственное общение (говорение, понимание на слух), так и опосредованное общение (чтение с пониманием иноязычных текстов, письмо). Именно с этой целью школа-лицей «Нурорда» в режим работы включает ежедневное двадцатиминутное совместное чтение разного рода литературы на разных языках: казахского, русского, английского и турецкого в зависимости от возраста и интереса класса. За счет чтения повышается не только грамотность, но и речевые навыки — способность четко, ясно и красиво формулировать свои мысли. После прочтения определенных произведений проводится обсуждение идеи произведения. Представляют детали:

персонажей, их одежду, окружающие предметы. В разговоре учащиеся демонстрируют высокую эрудицию и глубокое знание того или иного предмета, ведут себя более уверенно и собранно. А признание окружающими познаний положительно сказывается на самооценке учащегося. Такая работа ведется не только с учениками, но и с родителями школы. Проводится два раза в год акция «Одна книга - одна семья», в которой могут участвовать все желающие родители, по результатам определяются сильнейшие. Это, безусловно, служит наглядным примером для подражания подрастающему поколению. Нужно отметить, что среди родителей есть такие, которые свободно говорят на трех языках.

В рамках реализации полиязычия наша школа тесно сотрудничает с областной библиотекой имени Пушкина, которая является одной из крупных библиотек области, стратегия развития которой основана на внедрении современных инновационных технологий. Проводятся совместные мероприятия, направленные на языковые развития учащихся. Таким образом, деятельность учащихся не ограничивается рамками школы, а создаем условия для интеграции и адаптации личности через активные процессы самопознания, саморазвития, способствующей развитию механизмов рефлексии.

Проводятся встречи с известными деятелями города, страны, прославленными спортсменами. Такие мероприятия позволяют учащимся обменяться информацией на разных языках. Так, например, прошла встреча с известной казахстанской легкоатлеткой Ольгой Рыпаковой, специализирующейся в прыжке в длину, президентом акционерное общество "Усть-Каменогорский титано-магний комбинат" Мамутовой Асем Тлековной, президентом Казахстанско-Американского свободного университета, академиком НАН РК, «Заслуженным работником образования», Ережем Альхаировичем Мамбетказиевым.

Следовательно, современный подход в реализации программы полиязычия в школе-лицее «Нурорда» основывается на целостности социального и природного бытия, культуры и личности ученика. Правомочность данного подхода обусловлена с учетом гармонизации взаимодействия учащихся с общественным сознанием: 1) обусловленность методов познания; 2) саморазвитие, самоконтроль, самореализация; 3) формирование межличностных отношений.

Список литературы:

1. Бургин М.С. Понятия и функции методологии педагогики / М.С. Бургин // Советская педагогика, 1990. – №10. – С. 73-77.
2. Бургин М.С. Нормативно-структурный анализ педагогических теорий / М.С. Бургин / И.С. Дмитрик / В.И. Кузнецов // Советская педагогика. – 1989. – №3. – С. 59-64.
3. Алексахина И.Ю. Педагогическая идея: зарождение, осмысление, воплощение: Практическая методология решения педагогических задач. - СПб.: Специальная литература, 2000. - 223 с.
4. Артемов В.А. Психология обучения иностранным языкам. М., 1969.
5. Банкевич Л.В. Система тестов в американской методике преподавания //ИЯШ. 1965. №6.
6. Бим И.Л. Теория и практика обучения иностранному языку в средней школе. М., 1988.
7. Блейхер В.М. Бурлачук Л.Ф. Психологическая диагностика интеллекта и личности. Киев: Высшая школа, 1978. - 88 с.

ПРОГРАММА ИНТЕГРИРОВАННОГО ПРИКЛАДНОГО КУРСА «МЕТАПРЕДМЕТНЫЙ ПОДХОД К ФОРМИРОВАНИЮ ЕСТЕСТВЕННОНАУЧНОЙ ГРАМОТНОСТИ МАТЕМАТИЧЕСКИМИ МЕТОДАМИ»

ГАРДТ Наталья Федоровна

КГУ «Киялинская средняя школа имени Андрея Хименко»
Аккайынский район Северо-Казахстанская область, Казахстан
sinyagina_natacha@mail.ru

Дерексіз

Мақалада автор жалпы білім беру мектептерінің оқушыларының құзыреттілігін қалыптастыруда қолданбалы курстың мүмкіндіктері туралы әңгімелейді. Қолданбалы курс білімін практикада қолданқ мүмкіндігін қалыптас тырады.

I. Пояснительная записка

Программа прикладного курса разработана с целью реализации одного из основных направлений Государственной программы развития образования Республики Казахстан, касающейся повышения конкурентоспособности образования и согласно Государственного общеобязательного стандарта образования. Введение программы прикладного курса должно способствовать достижению главной цели общего среднего образования: обеспечение равного доступа к качественному среднему образованию, формирование интеллектуально, физически, духовно развитого и успешного гражданина.

Актуальность определяется обновлением образовательной программы и новыми требованиями к результатам обучающихся, которые вызывают необходимость в изменении содержания обучения естественнонаучным дисциплинам на основе принципов метапредметности как условия достижения высокого качества образования. Метапредметный подход позволяет обеспечить переход от существующей практики дробления знаний на предметы к целостному образному восприятию мира, объединить учащегося знания из разных предметных областей в единое целое. Осуществление метапредметного подхода даёт возможность учащемуся осознать, где нужны будут эти знания. При использовании алгебраических методов и методов математического анализа в процессе решения задач по естественнонаучным дисциплинам формируются математическая и естественнонаучная грамотность.

Новизна курса заключается в разработке интегрированного курса по использованию алгебраических методов и методов математического анализа при решении задач естественнонаучных дисциплин. На основе модели разработана авторская программа, в которой представлена система заданий по естественнонаучным дисциплинам с применением алгебраических методов и методов математического анализа.

Задачи, предлагаемые на данном курсе, позволяют развивать функциональную грамотность учащихся в нестандартной ситуации. Вместе с тем, содержание курса позволяет ученику любого уровня активно включиться в учебно-познавательный процесс и максимально проявить себя. Направленность данного курса – развивающая, так как он ориентирован на удовлетворение и поощрение желаний учащихся получить дополнительные знания по научно-техническому, эколого-биологическому направлению.

Данный курс направлен на:

1. Реализацию субъективной позиции учащегося в учении и создание собственной траектории обучения.
2. Развитие функциональной грамотности учащихся; творческого и критического мышления; повышению интереса к предметам ЕМЦ.
3. Формирование компетенций, связанных с опытом применения математических знаний в практической деятельности.

II. Организационно-методический раздел

1. Общая характеристика прикладного курса

Межпредметный прикладной курс является интегрированным курсом. Объём данного курса 34 учебных часа для естественно-математического направления и является продолжением и углублением обязательного стандарта образования в старшей школе.

2. Цель курса:

Формирование функциональной естественнонаучной грамотности учащихся при решении задач по химии, биологии, физике математическими методами.

3. Задачи курса:

- формировать представление о единой научной картине мира;
- развивать метапредметные умения в процессе изучения естественнонаучных дисциплин;
- развивать умения решать задачи по химии, биологии, физике математическими методами;
- развивать умения строить и интерпретировать модели тех или иных практических задач и производственных процессов;
- формировать мотивации к изучению инженерных профессий.

4. Место курса в системе профильной подготовки

Курс ориентирован на профильную подготовку учащихся по предметам ЕМЦ. Он расширяет базовый курс по математике, физике, химии и биологии, является практико- и предметно-ориентированным и дает учащимся возможность познакомиться с интересными, нестандартными

вопросами, методами их решения. Данный прикладной курс будет способствовать совершенствованию и развитию функциональной грамотности в области математики, физики, химии и биологии, предусмотренных школьной программой, поможет оценить свои возможности и более осознанно выбрать профиль дальнейшего обучения.

5. Место курса в учебном плане и формы организации занятий.

Преподавание прикладного курса осуществляется по выбору учебного заведения как элемент естественно-математического профиля.

Разные виды занятий при построении прикладного курса обеспечивают развитие и совершенствование функциональной грамотности и мыслительной активности учащихся.

При изучении материала курса используются лекционные и практические занятия. Основной единицей курса является блок уроков, охватывающий определённую тему из алгебры и математического анализа. Каждый блок начинается с повторения основных понятий темы, законов, теорем, правил.

При выполнении практических работ учащиеся самостоятельно работают над темой, выполняя определённые задания. Учитель оказывает индивидуальную помощь, разъясняя принципиальные моменты выполняемой работы. Для успешного проведения занятий необходимо, чтобы у каждого ученика был персональный компьютер с программным обеспечением данного прикладного курса. Контроль знаний учащихся осуществляется учителем по результатам выполнения практических, контрольных заданий и творческих работ. Итоговый контроль проводится в виде урока-конференции, на котором осуществляется защита представляемых индивидуальных работ.

III. Содержание курса

Блок 1. Метапредметный подход к изучению естественнонаучных дисциплин.

Историческая справка о развитии метапредметных связей математики, физики, химии и биологии. Значимость математических методов при решении задач естественнонаучных дисциплин. Математические методы, используемые при решении задач естественнонаучных дисциплин.

Блок 2. Решение расчетных задач с помощью систем уравнений и пропорций (5 ч)

Использование свойств пропорции при решении задач на составление молекулярных формул, на расчет массы вещества по уравнению химических реакций. Решение задач на нахождение массы вещества в исходной смеси. Решение задач по кинематике и динамике с помощью систем уравнений.

Блок 3. Функциональная зависимость величин (8ч)

Задания функциональной зависимости в виде формул. Графическое представление различных процессов в физике, химии и биологии. Табличное задание функциональной зависимости исследуемых величин.

Блок 4. Применение формул комбинаторики и статистических законов. (5 ч.)

Применение статистических законов при решении прикладных задач.

Блок 5.Использование методов дифференциального и интегрального исчисления при решении задач (6 ч)

Решение физических задач на нахождение основных характеристик движения: координаты материальной точки, скорость, ускорение. Решение задач на нахождение изменяющейся величины.

Применение определённого и неопределённого интеграла к вычислению различных величин: путь, пройденный точкой; работа различных сил; давление жидкостей и газов; скорости химических реакций.

Блок 6. Решение задач смешанного типа. (6 ч)

Решение задач на растворы, расплавы, концентрацию веществ. Задачи по экологии. Решение задач из сборников тестов для подготовки к ЕНТ по математике, химии, физике и биологии.

Блок 7. Защита индивидуальных работ учащихся. (2 ч)

1. Дифференциалы и интегралы на вооружении у физиков.
2. Процентные вычисления в жизненных ситуациях.
3. Графическая интерпретация задач по биологии.
4. Элементы комбинаторики и статистики при выполнении лабораторных и практических работ по предметам ЕМЦ.

IV. Тематическое планирование курса

№	Тема	Кол час	Дата	Технология реализации	Контроль
---	------	------------	------	--------------------------	----------

1	Подготовительный этап: постановка цели, проверка владения базовыми навыками Историческая справка о развитии метапредметных связей математики, физики, химии и биологии. Значимость математических методов при решении задач естественнонаучных дисциплин. Математические методы, используемые при решении задач естественнонаучных дисциплин. Приложение 1	2		Беседа, практикум Лекция, выступления учащихся	Тестирование
2	Использование свойств пропорции при решении задач на составление молекулярных формул, на расчет массы вещества по уравнению химических реакций. Приложение 2	2		Лекция, практикум	
3	Решение задач на нахождение массы вещества в исходной смеси. Приложение 2	2		Практикум	
4	Решение задач по кинематике и динамике с помощью систем уравнений. Приложение 2	1		Дифференцированная практическая работа	Выполнение зачетной работы
5	Задания функциональной зависимости в виде формул. Приложение 3	2		Лекция, практикум	
6	Табличное задание функциональной зависимости исследуемых величин. Приложение 3	1		Практикум	
7	Графическое представление различных процессов в физике, химии и биологии. Приложение 3 Приложение 4	4		Практикум	
8	Выполнение заданий на проверку естественнонаучной функциональной грамотности	1		Тестовые задания	зачет
9	Применение формул комбинаторики и статистических законов при решении прикладных задач. Приложение 5	4		Лекция, практикум-исследование	Зачетная работа
10	Анализ тестовых заданий из сборников по подготовке к ЕНТ по физике, химии и биологии на комбинаторику и статистику	1		Практическая работа	Зачетная работа
11	Решение физических задач на нахождение основных характеристик движения: координаты материальной точки, скорость, ускорение. Приложение 6	2		Лекция, практикум	Письменный зачет
12	Применение определённого и неопределённого интеграла к вычислению различных величин: путь, пройденный точкой; работа различных сил; давление жидкостей и газов. Приложение 6	3		Лекция, практикум	Письменный зачет
13	Применение определённого и неопределённого интеграла к вычислению скорости химических реакций. Приложение 6	1		Лекция, практикум	Письменный зачет

14	Решение задач на растворы, расплавы, концентрацию веществ. Задачи по экологии. Приложение 7	3		Практикум	
15	Решение задач из сборников тестов для подготовки к ЕНТ по математике, химии, физике и биологии.	3		Тестирование	Зачет
16	Заключительное занятие	2		Научно-практическая конференция	Выполнение творческой работы

Заключение

Изучение данного курса способствует овладению учащимися необходимой системой общеобразовательных компетенций, которые определяют возможности активного взаимодействия выпускника школы с окружающим миром и эффективного решения задач, возникающих в разных сферах науки и практической деятельности людей.

Программа данного курса нацелена на формирование личности, отвечающей общественным потребностям, перспективам развития общества, способной адаптироваться и активно трудиться, уметь самостоятельно проектировать и осуществлять выбор своего жизненного пути.

Данный курс направлен на осмысление мотивации обучения, совершенствованию практических навыков работы с прикладными задачами. Математический аппарат является одним из методов описания и изучения различных процессов в физике, биологии, химии, технологических процессов и статистических данных.

V. Ожидаемые результаты.

В результате изучения курса ученик должен :

- знать и уметь описывать и объяснять физические, химические и природные явления посредством математического аппарата;
- уметь представлять результаты вычислений с помощью таблиц, графиков и выявлять на этой основе эмпирические зависимости;
- уметь самостоятельно осуществлять самостоятельный поиск информации естественнонаучного содержания с использованием различных источников (учебных текстов, справочных и научно-популярных изданий, компьютерных баз данных, ресурсов Интернета), ее обработку и представление в разных формах (словесно, с помощью графиков, математических символов, рисунков и структурных схем);
- уметь использовать приобретенные знания и умения в практической деятельности при решении задач повышенной сложности и подготовке к итоговой аттестации.

Используемые источники.

1. Учебные программы по предметам. Национальная академия образования им. Ы. Алтынсарина. Астана 2013 г.
2. Об особенностях преподавания основ наук в общеобразовательных организациях Республики Казахстан в 2016-2017 году. Инструктивно-методическое письмо. Национальная академия образования им. Ы. Алтынсарина. Астана 2016 г.
3. Проектирование содержания и проведения прикладных курсов
Учебно-методическое пособие. Национальная академия образования им. Ы. Алтынсарина. Астана 2014 г.
4. Перечень учебников, учебно-методических комплексов, пособий и другой дополнительной литературы, в том числе на электронных носителях, разрешенных к использованию в организациях образования, определённых приказом МОН РК от 27 сентября 2013 года № 400 (приказ о внесении изменений от 10 декабря 2014 года № 515)
5. Методическое пособие. Сабиева К. У., Корчевский В. Е. Развитие функциональной грамотности на уроках естественно-математических дисциплин (методические рекомендации). АО «НЦПК «Өрлеу» ИПК ПР по СКО». Петропавловск 2014г.
6. Интернет ресурсы: nao.kz/files/blogs/moluch.ru/archive/ped-kopilka.ru/blogs/irinatak-toent/load/

**МЕКТЕПKE ДЕЙІНГІ ЖАСТАҒЫ БАЛАЛАРДЫ ОҚЫТУ МЕН ТӘРБИЕЛЕУДІҢ
ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ-ПЕДАГОГИКАЛЫҚ НЕГІЗДЕРІ**
**МУБАРАКОВА Гульнар Туяковна, АУБАКИРОВА Кульнар Шаметовна, АЙДАРХАНОВА
Анар Раушановна**

№5 «Жұлдыз» бөбектер бақшасы коммуналдық мемлекеттік қазыналық кәсіпорныны
Павлодар облысы, Екібастұз, Қазақстан
sad5@ekbgoo.gov.kz

Кіріспе

Білім беру балабақша табалдырығынан басталады десек ешқашан қателеспейміз. Барлық білімнің бастауы – балабақшада. Мектепке дейінгі мекемелерде тәрбие мен білім саласында заманауи педагогикалық технологиялар қаншалықты маңызды болса, мектеп жасына дейінгі балаларды оқыту мен тәрбиелеуде де педагогикалық технологиялар ұғымы кеңінен қолданылатын ұғымның біріне айналды. Ендеше мектепке дейінгі білім беру саласының басты міндеттерінің бірі – өскелең ұрпақты оқыту мен тәрбие беру үрдісіне заманауи әдістерін енгізу.

Жаңа заман баласы –ертеңгі еліміздің болашағы. Жаңа заман баласын қалыптастырып, дамыту үшін тұлғаның ішкі дүниесі мен оның қыр-сырын анықтап, мүмкіншіліктері мен қабілетінің дамуына жағдай жасау қажет.

Мектепке дейінгі мекеме балаларына үздіксіз тәрбие мен білім беру келешек ұрпақтың еркін дамуына, жан-жақты білім алуына, белсенді, шығармашыл болуына тікелей әсер ететін балабақша мен тәрбиешілері. Мәселен, ынтымақтастық педагогикасы, білім беруді ізгілендіру, ойын арқылы оқыту, психологиялық, педагогикалық әдістемелік білімді, педагогикалық шеберлікті, балалардың жан-дүниесіне терең үңіліп оны ұғына білуді талап етеді.

Мектепке дейінгі шақ адам өміріндегі ең маңызды кезең болып келеді. Өйткені осы кезде баланың бойындағы табиғи бар дарындылық жан-жақты дами бастайды. Сондықтан осы шақта балалармен анағұрлым жан-жақты дамытушылық әрекеттер жүйелі жүргізілсе, жұмыс соншалықты нәтижелі болады. Тәрбиелі, білімді ұрпақ балабақшадан мектепке дайын шәкірт болып шығады.

Мектеп жасындағы дене тәрбиесінің маңызы мен міндеттері

Дене тәрбиесі үрдісі күрделі, әр жақты және мектептің басқа оқу-тәрбие жұмыстарымен өте тығыз байланысты болғандықтан, ол терең ой-толғаныстарын, көлемді білімділікті керек етеді. Дене тәрбиесі міндеттерін дұрыс түсінген жетекші жеке баланы таңдап алған спорт түрлерінен жоғарғы жетістіктерге жетуін ғана емес, барлық балалардың денсаулықтарын нығайту, қозғалыс ептілігі мен дағдыларын қалыптастыру арқылы оларды үлкен өмірге дайындайды. Жетекші балаларды дене жаттығуларымен тұрақты, жүйелі шұғылдануға үйретеді.

Осы барлық міндеттерді дұрыс бағалау, ұйымдастыру, орындау үшін мақсатты түрде жақсы, шебер жоспарлай білу қажет. Дұрыс ойластырылған барлық жұмыстар келісілген жоспар, жүйелі, тиянақты жұмыс тудырады.

Мектепке дейінгі кезеңде баланың денсаулығы, әр түрлі қабілеттері, адамгершілік қасиеттері, мінез-құлқы қалыптаса бастайды. Баланың денесін шынықтыру, өмірге керек қозғалыс шеберлігін қалыптастыру, гигиеналық және тазалықты сақтау әдеттерін бойларына сіңіру үшін осы бір балалық балғын шақ өте бір қолайлы кезең

Баланың ағзасының жан-жақты дамуының негізі, тәрбие көзі дене тәрбиесі болып табылады. Табиғи, дұрыс өсіп келе жатқан бала тұрақты түрде қозғалғысы келіп тұрады. Оның осы қозғалыс әрекетін жанұяда, бала бақшасында дұрыс ұйымдастыру оның жүрек-қан тамырлары, дем алу, жүйке жүйесі, зат алмасу жүйесі қызметтерін жақсартады, қозғалыс-тірек аппараттарын нығайтады. Баланың ауруға қарсылық күшін, ағзаның қорғаныс күшін күшейтеді. Қозғалыс арқылы бала өмірді, табиғатты тани бастайды, оның психологиясы, ерік-күші, өзіндік қасиеттері дамиды. Бала көбірек қозғалыстарды білген сайын оның таным, түйсік, қабылдау, сезім, қабілет және басқа да әр түрлі психикалық мүмкіншіліктері кең көлемде дамиды. Сондықтан да осы кезеңде дене тәрбиесі сауатты, дұрыс жүргізілмесе, өткізіп алған уақытты қуып жету, жіберілген қателіктерді түзету қиын болады.

Дене тәрбиесі жұмыстарын мектепке дейінгі балалар мекемелерінде міндетті түрде ұйымдастырылуы керек. Қазіргі кезде ата-аналары күні бойы жұмыста болғанда балалар бос қамалып отырмай, немесе жалданған бір тәрбиеші, бір мамандық иесінің ғана тәрбиесінде болмай, жоғары дәрежелі мамандардың қарауында болып, жан-жақты тәрбие, білім алулары керек болатын жағдай туды. Жоғары дәрежелі ұстаздар, өз кәсіптерін, мамандықтарын өте жақсы меңгерген адамдар күні

бойы жұмыста жүрген жұмысшылардың, қызметкерлердің балаларын өте жоғары деңгейде тәрбиелеуге міндетті. Сол тәрбиенің бірі, маңыздысы – дене тәрбиесі. Сондықтан да біз келешек дене тәрбиесі мамандары мектеп жасына дейінгі балалардың дене тәрбиесі жұмыстарын сауатты, білікті, әдістемелік дұрыс жолдармен іске асыруымыз керек.

Мектепке дейінгі жасындағы кезең әр түрлі қимыл-әрекеттерді үйретуге, жетілдіруге, өмірге қажет қимыл ептілігі мен дағдысын қалыптастыруға ең қолайлы кезең болып есептеледі. Осы кезеңде үйренбеген қимыл-әрекеттерді, кейін адам денесі қатып, буын жылжымалығы, сіңір созылымдылығы азайып, қозғалыс шеберлігі нашарлап қалған кезде үйрену, жетілдіру қиынға түседі. Бала кезінде әр түрлі, көп үйренген, жетілдірілген, дағдыланған қимыл-әрекеттер адамға кеңістікте оңтайлы, епті, жеңіл қозғалуға мүмкіншілік береді. Жаңа, күрделі қимыл-әрекеттерді жылдам үйреніп алуға жол ашады.

Мектепке дейінгі жасындағы балалардың денсаулығына, дене дайындығына, өмірге қажет әр түрлі қозғалыс іскерлігі мен дағдысының қалыптасуына дене тәрбиесінің маңызы өте зор. Осы кезеңде балалар дене тәрбиесі және спорттық қимыл-әрекеттермен белсенді шұғылданбаса, олардың денесі жан-жақты, толық дамымайды.

Мектеп жасында балалардың ағзаларына әсер ететін дене тәрбиесі жұмыстары дұрыс ұйымдастырылса, ол баланың дене және ақыл-ой жұмыс қабілеттілігі деңгейінің көтерілуіне себеп болады. Дұрыс ұйымдастырылған дене тәрбиесі жұмыстары балалармен жүргізілетін басқа өнегелік, эстетикалық, еңбек, ақыл-ой тәрбиелерінің міндеттерін орындауды оңайлатады, психологиялық және эмоционалдық күйлерін жақсартады.

Дене тәрбиесі жаттығулары, әр түрлі қозғалмалы ойындар осы қасиеттерді дамытады. Қозғалыс кезеңдерінде және қозғалмайтын статикалық жаттығулар кезінде мүсін түзулігін, тұлғаны қалыптастыру үшін отырғанда, тұрғанда, жүргенде, жаттығулар жасағанда тұлғаны түзететін арнайы жаттығулар беріп отыруымыз керек.

Оқушыларды бастауыш сыныптардан бастап Президенттік және Ұлттық сынама сынақтары оқушылардың жаттығуларын меңгеруге, орындауға дайындай бастағанымыз жөн.

Оқушылардың дене тәрбиесі мен спортқа деген ынтасын, қызығушылығын оятап, оларды спортпен тұрақты, жүйелі шұғылдануға дағдыландыру керек.

Балабақшада орыс тілін үйретудің тиімді жолдары

Қазақстан Республикасының мемлекеттік жалпыға білім беру стандарты бойынша мектепке дейінгі тәрбиемен оқыту барысында бүлдіршіндерге орыс тілін үйретудің білім - деңгейі нақты бағдарламамен берілген. Орыс тілін оқыту Тұрпатты бағдарламамен жүзеге асырылады.

Заман талабына сай әр мұғалім өз сабағын жаңаша ұйымдастырып, шығармашылық ізденіспен өткізеді. Осы мақсат пен міндеттерді негізге ала отырып, қазақ балаларына орыс тілін үйретуде тек қана сөздерді қайталау арқылы үйретпей, оларды ойындар мен көрнекіліктер арқылы үйреткен тиімді болып табылады. Ойын мен көрнекілік — балалардың тілді үйренуге деген қызығушылығын арттырады, сенімін оятады. Ойын элементтері оқытудың бір түрі болып табылады. Бұл әдістің тиімділігі балалардың белсенділігін пәнге деген қызығушылығын, ынтасын арттыруында болып табылады.

Оқудың алғашқы кезінде балалардың тілдік материалдарды жеңіл меңгеріп кетуіне көмектеседі. Ойын түрлерін дұрыс өткізілген сабақта балалардың тілді үйренуіне ынтасы артып, сол тілді

білуге

қызығады.

Баланың шаршауын сейілтіп, қызығушылығын арттыратын тек ойын элементтері болып саналады. Ойын баланы бірігіп жұмыс істеуге бағыт береді, іздендіруге дағдысына қалыптастыруына мүмкіндік туғызады.

Орыс тілін оқытуда ойын түрлерін мынадай мақсатта қолдану тиімді.

1. Мұғалімнен кейін қайталау арқылы сөздердің фонетикалық жағын меңгерту.
 2. Балалардың тыңдау зейінін қалыптастырып сөздерді дұрыс айтуға дағдыландыру
 3. Балалардың сөздік қорын молайтып, оны дұрыс қолдана білуге үйрету.
- Балалардың ойын дамыту, дұрыс айту, дұрыс білу дағдысын қалыптастыру.

Балаларды орыс тілінде сөйлеуге қарым - қатынас жасауға орыс тілін әрбір мұғалім өз сабақтарында жаттығудың бір түрі ретінде ойындарды қолданып, сабақты қызықты өтуге, балалардың тілге деген қызығушылығын арттыруға білім деңгейін тексеру құралы ретінде пайдалануға болады.

Таңдап алынған ойындар балалардың тіл қорына сай болу керек. Мұғалім кез - келген ойынды өткізу үшін алдын - ала жоспар құрып алуы қажет. Сонымен бірге мұғалім ойынға қойылатын төмендегі әдістемелік талаптарын біліп орындауы тиіс.

Ол әдістемелік тұрғыдан алғанда мынадай бөліктерден тұрады:

1. Ойынның өтілетін сабақтарының мазмұны мен тақырыбына сай болуы.
2. Ойынға берілген уақытты нақты белгілеу.
3. Ойынның ойналу түрі, топ болып ойнау.
4. Ойынға қажетті материалдардың түгел дайындалып қойылуы.
5. Қолданылған сөздер, сөз тіркестері, өлең таңдау
6. Ойындардың өту барысының жоспарын жасау.

Мұғалім алдымен баланың оқуға қызығушылығын ояту қажет. Баланың қызығу жәрдемімен оқып үйрену барысында қабілеті ашылып, өз күшіне мүмкіндігіне сенімі арта бастайды.

Қызығуды туғызу үшін ойын түрлерін пайдаланудың орны бөлек. Тиімді пайдаланылған ойын түрлері мұғалімнің түсіндіріп отырған материалын бүлдіршіндердің зор ынтамен тыңдап берік меңгеруіне көмектеседі. Өйткені балабақшадағы балалардың аңсары сабақтан гөрі ойынға ауыңқырап отырады. Қызықты ойын түрінен кейін олар тез серігіп тапсырманы ынталанып әрі сапалы орындайтын болады. Бұл ойындарды барлық (ересек, ортаңғы, мектепалды) топтарда қолданамын.

Сонымен бірге топ ішінде ойнайтын ойындар мен іс - әрекеттер арқылы да оқытуға болады. Біз топ ішінде ойындарды қашан қолдануымыз керек. Мысалы ұйымдастырылған оқу қызметі үстінде жаңа сөздерді қайталау үшін, өтілген тақырыптарды еске түсіру үшін қолданған жөн. Ұйымдастырылған оқу қызметі кезінде мынадай ойындарды ойнауға болады:

Сықырлы қоржын. (тақырыптар: «Жемістер», «Көкөністер», «Ыдыс - аяқ», «Ойыншықтар» т.б.)

2. Үйде кім жоқ? (тақырып: «Отбасы мүшелері»)

3. Аудармашы. (барлық тақырыптарға келеді. Мұғалім сөзді қазақша айтса бала орысшаға аударары, немесе мұғалім орысша айтып қазақша аудармасын сұрайды)

4. Снежный ком. (Балаларға сөздерді жаттатып отырып, бір сөзден төрт сөзге дейін жаттатып, үйрету, лексиканы үйрету кезіндегі барлық тақырыптарда қолдануға келеді.)

5. Не жоқ? (тақырыптар: «Үй жануарлары», «Жабайы жануарлар», «Киімдер» т.б.)

6. Кімнің дауысы? («Үй жануарлары, Жабайы аңдар, Үй құсары!» тақырыптарға қолдануға болады. Ұнтаспадан тыңдату немесе бір бала тақтаға шығып теріс қарап тұрады, мұғалім келесі бір баланы шақыртып («Үй жануарлары, Жабайы аңдар, Үй құсары!» дауысын айтуды сұрайды, бірінші бала кімнің дауысы екенін айтып және сол жануардың суретін көрсетеді)

7. Үстелде не жоқ? т. б. («Оқу құралдары», «Азық – түлік», «Киімдер» т. б.)

Бұл ойындар балалардың танымын кеңейтіп, білім мен білік дағдыларын жан - жақты дамып, қалыптасуына, тілдік материалдарды жақсы білуге көп көмектеседі.

Ойындар балалардың танымын, ақыл – ой белсенділігін қалыптастырудың маңызды құралы бола отырып, олардың бағдарлама материалының негізгі тақырыптары бойынша алған білімдерін тереңдете түсуді, әрі пысықтауды көздейді. Бұл ойындар балалардың сабақ үстіндегі жұмысын түрлендіре түседі, олардың пәнге қызығушылығын оятып, ынта – ықылас қоюына баулиды және бүлдіршіндердің зейінін, ойлау қабілеттерін дамытады. Ойындар арнайы мақсатты көздейді және нақты міндеттерді шешеді.

Ойынның мақсаты бағдарламада анықталған білім, білік, дағдылар жайында түсінік беру, оларды қалыптастыру, және тиянақтау және пысықтау немесе тексеру сипатында болып келеді. Ойынның міндеті баланың қызығушылығын оятып, белсенділігін арттыру мақсатында іріктеліп алынған нақты мазмұнымен анықталады.

Ойын ұғымына түсінік берсек, бұл баланың мінез-құлқына өзі басқарумен қатар топпен жұмыс жүргізе білу әрекеті, ол баланың бір - біріне көмектесу, тез ойлау қабілетін, алға ұмтылу ісін дамытады.

Сондықтан бағдарлама бойынша ұйымдастырылған оқу іс - әрекеті кезінде ойын түрлерін үнемі пайдаланып отыру керек.

Қорыта келгенде, Ұйымдастырылған оқу іс - әрекеті кезінде «ойын түрлерін пайдалану біріншіден, балалардың білімін берік меңгерту құралы болса, екіншіден балалардың сабаққа деген қызығушылығын артыру болып табылады. Ойын түрлерін пайдалану мынадай нәтижеге жеткізеді.

Нәтиже

1. Әр баланың шығармашылығы артады.

2. Жылдам жұмыс істеуге дағдыланады

3. Баланың жеке қабілеті анықталады

4. Бала топ жаруға ұмтылады.

5. Баланың ойлау қабілеті дамиды

6. Әр бала өз деңгейімен бағаланады.

Сонымен қатар, балалардың тілдерін дамыту үшін әр сабақта өлең – тақпақ, жұмбақ, мақал – мәтел, сергіту сәттерін жиі пайдаланамыз. Жоспар бойынша мерекелік іс – шараларға өлеңдер, әндер жаттап, түрлі ойындар үйренеді.

Балабақшада тренингтік сабақтарды қолданудың тиімділігі

Мектеп жасына дейінгі балалардың жалпы психикалық дамуы, әлеуметтік ортаға бейімделу мүмкіндіктері, оқу-тәрбие процесіне психологиялық тұрғыдан даяр болуы олардың қарым-қатынас генезисі бойынша жасына лайық қарым-қатынас формасының қалыптасуымен тікелей байланысты. Мектепке дейінгі жастағы балалардың қарым-қатынас формасында ересектермен және басқа балалармен өзара әрекеттестік және ақпарат алмасатындығын айтады. Баланың жасына лайықты қарым-қатынас формасының қалыптасуына отбасы, балабақша, мектеп жасына даярлықтың әсер ету мүмкіндігі ерекше болатыны белгілі.

Сондықтан балалардың ересек адаммен, басқа балалармен қарым-қатынас формасының жасына сәйкес параметрлерінің қалыптасып, дамуы, мақсат-бағдарлы, жедел ұйымдастырылатын коррекциялық-дамытушы әдіс-құралдардың жүйесін қолдануды қажет етеді.

Қазіргі кезде тренингтік сабақтарды ұйымдастырып өткізудің жалпы шарттарын сақтаумен қатар, жас ерекшелік идеологиялық, психологиялық, әлеуметтік және ұлттық мәселелерге қатысты негіздерді енгізудің орны ерекше. Мектепке дейінгі жастағы балалардың қарым-қатынасын жетілдіруге арналған тренингтік сабақтарды тиімді ұйымдастырудың жағдайларын қарастыру.

Тренингтік сабақтар балалардың үйреншікті іс-әрекеттер аймағында өткізілуі керек (балабақша тобында, музыка залында, спортзалында).

Тренингтік сабақтарды аптасына екі рет өткізу ең ыңғайлы вариант болатыны анық.

Бұл жағдай, біріншіден, балалардың жаңа формада ұйымдастырылатын іс-әрекетке деген қызығушылықтарын ұзақ мерзімге сақтауға, жаңалыққа «тойынып алу» феноменімен, шаршаудан, қажудан сақтайды.

Екінші жағынан, балаларға біртіндеп тренингтік әсер болады да, оларды жинақтылық эффектісіне бар мәліметтердің негізінде абдырап, енжарлыққа бой ұрып қалмауға мүмкіндік береді. Соңында балалардың тренинг жүргізушіге бауыр басып қалып, өздерінің бұрынғы, тренингтен тыс болатын іс-әрекеттерінен, педагогтарынан аулақтап кетуден сақтайды.

Тренингтік сабақтарды өткізу жолдары мен мазмұнына даралау, саралау элементтерін енгізуге және сабақтардың тиімділігін білуге мүмкіндік береді.

Тренингтік сабақтардың аспектісін қарастыру – бұл тренинг бағдарламасын анықтау болып табылады. Тренингтік сабақтар балалардың қарым-қатынас дағдылары мен біліктерін жетілдіруге арналған дағдылар тренингі болып табылады, сабақ барысында психологиялық ахуал туғызады.

Тренингтік сабақтарда сергіту ойындар, сергіту сәттері, психожаттығулар, шеңберлер үлкен роль атқарады.

Сергіту ойындарын басқаша қыздыру жаттығулары деп те аталады. Бұл ойындар балаларды топтық іс-әрекетке эмоционалды түрде келтіретін, баптайтын мақсатқа бағытталады. Сергіту ойындары әрбір сабақтың алдында және соңында өткізіледі. Балалардың ойынын ғана қыздырып қоймай, белсенділіктерін арттыруға мүмкіндік беретін жаттығулар түрлері – жаңылтпаштап, сөздік ойындар, өтірік өлеңдер, т.с.с. Сюжетті-рөлдік ойындар тренингтік сабақтардың негізі. Мұндай ойындар түзету мақсатын көздейді.

Сюжеттік-рөлдік ойындардың психологиялық әсерімен балада:

- өз-өзіне деген сенімінің беку;
- этикалық және адамгершілік негізінде мінез-құлық, жүріс-тұрыстың меңгерілуі;
- қарым-қатынас дағдылары мен біліктерінің дамуы болатындай түрлері жинақталып,

іріктеледі.

Сюжетті-рөлдік ойында балалар сценарий ойнаушының рөліне толық кіргенде ғана, тренинг әсер алады. Сол себептен сюжетті-рөлді ойынның сценарийын алдын-ала жоспарлап, балаларға рөлдерді беріп, бірнеше рет түсіндіру. Берілген рөлдер бала жасына және ыңғайына лайықты болу керек. Ересек топ балалардың тренингтік сабақтарында ойналатын сюжетті-рөлді ойынға 1 – 1,5 сағат уақыт керек.

Балалардың қарым-қатынасын жетілдіруге арналған тренингтік сабақтардың базалық әдісі – ойын-пікірталас. Оның негізінде тренинг жүргізушінің балалармен, балалардың өзара қарым-қатынасы жатады. Балалардың жас ерекшелігі ескеріліп пікірталас ойын формасында өтеді. Басқаша айтқанда пікірталас барысы қарым-қатынасқа ойын арқылы үйретумен сипатталады. Ойын-пікірталасының құндылығы – оның әрбір баланың өзін-өзі көрсетуін талап ете отырып, бір-бірін, ересектерді тыңдауға, әңгіме мазмұнына назар аудару біліктерін дамытып, әңгімені толықтыруға, пікір айтуға, сұрақ қоюға, суырып салушылыққа дағдылануға мүмкіндік беретіндігінде.

Ойын-пікірталасты ұйымдастырудың қажетті шарты – балалардың жұмысына психологиялық, эмоциялық қолайлы жағдай жасау. Ойын-пікірталас кезінде балалардың дөңгелене отыруы тиімді әсер береді. Ұялу қасиеттері бар балалардың да топтық пікірталасқа қатынасуы үшін сөз кезекпен дөңгелек

бойынша беріледі. Ұялақ балаларды да ойын-пікірталасқа тарту үшін, асықтырмай, ойлануға уақыт беру қажет. Ойын-пікірталасқа 10-15 уақыт беріледі.

Ойын-пікірталасты ұйымдастырып, жүргізу алгоритмі:

1. Пікірталас тақырыбы мен мақсаты тұжырымдау.
2. Пікірталас бойынша мәлімет жинау (балаларға сұрақтар беру, пікірлерін тыңдау, барлық балалардың пікірлерін білу).

3. Алынған мәліметтердің ішінен ең мәндісін бөліп көрсету.

4. Жалпы қорытынды жасап, әрбір баланың мақсатқа сәйкес пікірталас жасауда қосқан үлесін атап кету.

Тренингтік сабақтардың мақсатына және балалардың жас ерекшеліктеріне орай ойын-пікірталастың тақырыптарын алдымен іріктеп дайындалады.

Осы қарастырылған балабақша балаларына арналған тренингтік сабақтарына құрамдас компоненттерімен қоса рәсімдік сәттер де бар. Ол әрбір тренингтік сабақтың бастапқы және соңғы кезеңдеріндегі сәлемдесу, және қоштасу, шаттық шеңберлері жасалынуы болып табылады. Тренингтік сабақтардың құрылым компоненттерінің – психожаттығу, психологиялық ойындар түрлері, тренингтер және пікірталас пен рәсімдердің мазмұны әр жақты. Сондықтан шығармашылық қадам жасалса, яғни түрлі әр мақсат-міндеттер, топтық ерекшеліктер ескеріле отырып тренингтік сабақтар әсері күшті болмақ.

Қорыта келе, барлық нәрсенің өлшемі – адам, оның жан-жақты тәрбиесі қайта құру процесінің бұлжымас заңына айналып отырған қазіргі кезеңде тәрбие әдісі теориясын және практикасын одан әрі жетілдіру актуалды мәселе екені айқын.

Қазіргі кезеңде тәрбие әдісінің негізгі мәні – баланы жан-жақты қалыптастырудағы әлеуметтік міндетті жүзеге асырудың басты құралы болып табылатын тәрбиенің әдістерін жетілдіру.

Тәрбие әдістерін психологиялық тұрғыдан оны баланың жеке басына жанасудың, ықпал етудің құралы ретінде қарастырса, педагогикалық еңбектерінде оны тәрбиешілер мен тәрбиеленушілердің іс-әрекеттерінің өзара байланыс тәсілдері деп сипатталады.

Тәрбиенің әдістеріне берілген мұндай әртүрлі анықтамаларға талдау жасасақ, онда:

- жеке басқа ықпал ету құралы;
- тәрбиешілер мен тәрбиеленушілердің іс-әрекеттерінің өзара байланыс тәсілдері;
- тәрбиенің мақсатына сай баланың санасы мен ерік-күшіне ықпал ету тәсілдерінің жиынтығы;
- тәрбие мақсатына жету жолдары ретінде қарастырылғанын байқаймыз.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Ядэшко В. И., Сокин Ф. А. Мектепке дейінгі педагогика. - Алматы, 1982
2. Нурлыбекова А. Б. Принципы педагогики развития при построении программ физического воспитания дошкольников. – Алматы, 1998.
3. Сағындықова Е. Қазақтың ұлттық ойындары. Алматы, 1991.
4. Дьяконов Г.В., Психология педагогического общения.- Кировоград.,1992.
- Зимняя .А., Гализина И.Ф., Педагогическая психология.-М.,2000.
5. Балалар психологиясы: оқулық / Ж.Қ.Дүйсенова, Қ.Н.Нығметова / - 2012.
6. С.Әбенбаев «Тәрбие теориясы мен әдістемесі», Алматы – Дарын 2004 ж.
7. Бабаев С.Б., Оңалбек Ж.К. «Жалпы педагогика» , Алматы – 2005 ж.
8. Айтмамбетов Б.Р. «Жаңашыл педагогтар идеялары мен тәжірибелері» Алматы –1991 ж

МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДЫҢ СӨЙЛЕУ КОММУНИКАЦИЯСЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

**ДЖУМАШЕВА Гульаим Жилкайдаровна, СЫМТИКОВА Жанаргуль Кабдылхамитовна,
КИЗИРОВА Мадина Камешовна**

№5 «Жұлдыз» бөбектер бақшасы коммуналдық мемлекеттік қазыналық кәсіпорныны

Павлодар облысы, Екібастұз, Қазақстан

sad5@ekbgoo.gov.kz

Аңдатпа

Тіл- ұлт мәдениетінің қайнар көзі, Әр халықтың ұлттық дәстүрінің, сана сезімінің, сөйлеу, ойлау тәсілінің, мінез-құлқының, мәдениеті мен әдебиетінің айрықша белгілері тіл арқылы бейнеленеді. Тіл өнерінің құнын халқымыз өте биік бағалап, «Өнер алды- қызыл тіл» деген.

Балабақшадағы балаларда сөйлеу коммуникациясын қалыптастыру мамандардың маңызды міндеттерінің бірі, себебі мектепке дейінгі жастағы уақытта оны шешу үшін неғұрлым сензитивті болып табылады.

Педагогикалық және психологиялық әдебиетте мектеп жасына дейінгі балалардың сөйлеу коммуникациясын меңгеру процесін А. Н. Гвоздев, В. И. Бельтюков, Д. Б. Эльконин, М. Е. Хватцев еңбектерінде толық зерттелген және сипаттамалар берілген [1,2,3,4].

Олардың пікірінше, дұрыс дыбысты айтуға үйрету, сөйлеу коммуникациясын меңгеруді мүмкіндігінше ертерек бастау қажет.

Кез келген балабақшаларда тұлғаны қалыптастыру мектепке дейінгі балалардың өз ой-пікірін ана тілінде еркін, дұрыс, түсінікті жеткізе білуден басталады. Мектепке дейінгі бала айтайын деген ойын, біріншіден, жасқанбай жеткізе білуі; екіншіден, сөйлемдерді дұрыс та нақты құрастыра алуы; үшіншіден, сөйлеу мәдениетінің алғашқы қарапайым бастамасын меңгеруі; төртіншіден, қоршаған ортаға сай қарым-қатынас жасай білуі тиіс. Сайып келгенде, осының бәрі, тұжырымдамада көрсетілгендей, тілдік қатынастың басты қағидалары мен ұстанымдарын меңгеруді қажет етеді. Сондықтан балабақшаларда балалардың ауызша сөйлеу дағдысын қалыптастыру қазіргі кезде өзекті мәселеге айналып отыр.

Мектепке дейінгі жас — бұл баланың сөйлеу тілін белсенді меңгеруі, фонетикалық, лексикалық, грамматикалық тілдің барлық жақтарын қалыптастыру және дамыту кезеңі. Мектепке дейінгі балалық шақта ана тілін толық меңгеру балалардың ақыл-ой, эстетикалық және адамгершілік тәрбиесі міндеттерін шешудің қажетті шарты болып табылады. Бұл ретте ол білім алып қана қоймай, ойлауға үйренеді, өйткені ойлау - бұл дауыстап сөйлеуді білдіреді, яғни айта отырып ойлау. Балалар өз ойларын, сезімдерін білдіру үшін сөйлейді, яғни қоршаған ортаға өздерінің әсерлерін және пікірлерін жеткізеді.

Кез келген адам үшін оның ішінде балалар үшін ең бастысы қоршаған ортаға бейімделу, қарым – қатынасқа түсе білу, оқуға қажетті білім, дағды, шеберлікті меңгере білу.

Осының ішінде мектепке дейінгі балалардың сөйлеу дағдыларын қалыптастыру мен дамыту маңызды орын алады. Қазіргі заманның талабына сай мектепке дейінгі мекемелерде сөйлеу дағдылары жөнінде көптеген мәселелер қаралып, олар философиялық, педагогикалық, психологиялық тұрғыдан зерттелінген және зерттелініп жатыр.

Мектеп жасына дейінгі балалардың сөйлеу дағдыларын қалыптастыру ауқымды мәселе. Көптеген жұмысты талап етеді. Дұрыс тілдің қалыптасуы мектепке дейінгі білімнің негізгі бір міндеті болып табылады. Бірақ та соңғы бірнеше жылдағы тәжірибелік жағдайдың динамикалық анализі бойынша мектеп жасына дейінгі балалардың сөйлеу ақауларының саны жыл сайын өсіп келеді. Жақсы тіл — баланың жан — жақты толық дамуындағы маңызды шарты болып табылады. Баланың тілі неғұрлым бай және дұрыс болса, соғұрлым оған өз ойын айтуға жеңіл, оның айнала әрекетін тану мүмкіндіктері кең болады. Сондықтан баланың тілінің уақытылы қалыптасуын ойлау керек. Тілдің әр түрлі ақаулары қандай да дәрежеде болмасын баланың мінезі мен әрекетінде көрінуі мүмкін. Жаман сөйлейтін балалар, өзінің жетіспеушіліктерін түсіне келе, жабық, ұялшақ болып, батыл болмайды [5].

Әрине, балабақшада да өзіндік әдіс - тәсілдерін қолданады, сабақтар өткізіліп, балалармен жұмыс жүргізіп, сөйлеу дағдыларын дамытады. Алайда баланың жан - жақты дамуына, олардың сөйлеу коммуникациясының дамуына ата - аналар көп әсер етеді.

Зерттеу Екібастұз қаласы әкімдігі білім бөлімінің №5 «Жұлдыз» бөбектер бақшасы коммуналдық мемлекеттік қазыналық кәсіпорнының базасында өткізілді. Мектепке дейінгі ересек жастағы (5-6 жас) 36 баланы тексердік. Зерттеу екі топта өтті: «Балғын» мектепалды даярлық тобында - 17 бала (эксперименттік топ), «Қарлығаш» мектепалды даярлық тобында - 19 бала (бақылау тобы). Сөйлеу коммуникациясын зерттеу үшін біз келесі әдістемелерді қолдандық: сауалнама, бақылау, әңгімелесу, «Баламен сұхбат», «Әңгімелерді жанғырту» әдісі.

Балалардың сөйлеу дағдысын қалыптастыруда тапсырмаларды құру барысында балалардың жас ерекшеліктеріне, сөйлеу тіл мүмкіндіктеріне, – тапсырмаларды қалай түсінетініне назар аударылды. Тапсырмалар ауызша және көрнекілік арқылы берілді.

Бірінші кезеңде ортаңғы, ересек, мектепалды даярлық топтарының тәрбиешілеріне сауалнама жүргіздік. Зерттеу мәселесі бойынша сауалнама әзірледік. Топ тәрбиешілеріне келесі сұрақтарға жауап беру ұсынылды:

1. Сөйлеу коммуникациясы деп нені түсінесіз?
2. Сіздің ойыңызша, бала өмірінде сөйлеу коммуникациясы қандай маңызға ие?
3. Балалар ертегі, мультфильм және т. б. мазмұнын айта алады ма?
4. Баланың сөздік қорын қалай бағалайсыз?
5. Бала ойын барысында құрдастарымен сөйлесе алады ма?

6. Баланың ересектермен байланыс деңгейін қалай бағалайсыз?
7. Бала басқалармен қарым-қатынас жасаудың қажеті жоқ қызмет түрлерін ұната ма?
8. Сіздің ойыңызша балада қарым-қатынас барысында қандай қиындықтар туындайды?
9. Сөйлеу коммуникациясын тиімді дамыту үшін не істеу керек?
10. Баланың сөйлеу коммуникациясын дамыту үшін ата-аналарға қандай ұсыныстар жасар едіңіз?

Зерттеу көрсеткендей, барлық тәрбиешілер «сөйлеу коммуникациясы» ұғымының мәнін дұрыс түсінеді, олар бала өмірінде ерекше орын алады деп санайды, балалардағы сөйлеу коммуникациясының даму деңгейін бағалағанда, бірқатар факторларды бөліп, көрсете білді. Мысалы, балалардағы белсенді сөздік қоры әртүрлі, қарым-қатынас үшін бір балалар ересектерді, басқалар құрдастарды таңдайды, балалардың бір-бірін түсінбеуі салдарынан дау-жанжал туындайды.

Барлық тәрбиешілердің пікірінше, отбасы, баланың ата-аналары баланың өмірінде үлкен рөл атқарады, сондықтан олар баланың сөйлеуін тиімді дамыту үшін көп жұмыс жасай алады.

Бала тілінің дамуы ата-ананың баланы жалғыз теледидар не компьютер алдына отырғызып, ғаламтордан түрлі бағдарламалар мен фильмдерді көруіне жағдай жасаумен емес, керісінше, ертегілерді бірге көріп, не болмаса ертегіні ата-ана өзі оқып беріп, баланың ертегіні түсінгенін, я түсінбегенін байқап, сұрақтарына жауап бергенде ғана нәтижелі болады. Сондықтан әрбір ата-ана өз баласының мүмкіндігін, жас ерекшелігіне тән сөздік қорын жетілдіріп отыруға тырысуы тиіс. Ата-аналарға ұсыныстар ретінде олар өз балаларымен әртүрлі тақырыптарға көбірек сөйлесуді, баланы тыңдауды, оның проблемаларымен қызығуды, баламен бірге ойнауды, баланың қарым-қатынас аясын кеңейтуді, балаларға балалар кітаптарын оқуды ұсынады. Біздің зерттеуіміздің бірінші кезеңінде мектепке дейінгі балалардың сөйлеу коммуникациясының қалыптасу деңгейін анықтау үшін біз бақылауды пайдаландық.

Бақылау табиғи жағдайда өткізілді: сабақта, серуендеуде, ойын ұйымдастырылған оқу қызметінде, еркін қызметте. Сөйлеу коммуникациясының даму жағдайы екі бағытта зерттелді: ересектермен қарым-қатынаста сөйлеу дағдысының қалыптасу деңгейін анықтау және құрдастарымен қарым-қатынаста сөйлеу коммуникациясының қалыптасуы.

Ересектермен қарым-қатынаста мектепке дейінгі балалардың сөйлеу коммуникациясының қалыптасу деңгейін бағалау келесі критерийлерді ескере отырып жүргізілді:

1. Ересек адамға қалай жүгінеді: тәрбиешіні, тәрбиешінің аты, әкесінің аты бойынша көмекшісін атай ма, сыпайы, сабырлы, өз ниетін, өтінішін білдіре ала ма, ересектердің талап етілетін тапсырмаларды орындаудан бас тартуына қалай жауап береді, сыпайы сөздерді қолдана ма, қай және қандай жағдайларда.

2. Үлкендермен жүзіне қарап, тыныш сөйлесе алады ма; ересек адамды үзіліссіз тыңдай ма; өз кезегін күте ме.

3. Бала ересек адамға қаншалықты мұқият. Ересек адамның өтінішіне қалай жауап береді, оның тапсырмаларын қалай орындайды. Ересектерге қатысты қамқорлық, көңіл, сезімталдық таныта ма?

II. Құрдастарымен қарым-қатынас.

1. Ол өз құрдастарымен достық қарым-қатынаста: сәлемдесу және қоштасу әдеті бар ма; ол сыпайы сөздерді қолдана ма?.

2. Құрдастарына мұқият; оның көңіл-күйін байқайды; көмектесуге тырысады; қызмет атқару кезінде құрдастарын алаңдатпайды, кедергі жасамауды біледі; оның пікірі деп есептеледі немесе тек өз мүддесінде әрекет етеді.

3. Құрдастарымен қайшылықтар қаншалықты жиі және қандай себептермен пайда болады, баланың оларды қалай ажыратады. Қақтығыс жағдайларында өзін қалай ұстайды (орын береді немесе айқайлайды, дөрекі сөйлейді), ересек адамнан көмек іздейді және т.б.

4. Құрдастарымен қарым-қатынаста қандай қатынастар басым болады: барлық балаларға немқұрайлы қарау; жасырын теріс; ашық теріс; таңдамалы.

Осылайша, басқа балаға көңіл бөлу және қызығушылық, әріптестің әсерлерін қабылдаудың эмоционалдық бояуы, басқаның қызығушылығын тудыруға ұмтылу, өзіне назар аудару, баланың оған әріптес көрсететін қарым - қатынасқа сезімталдығы сияқты сөйлеу коммуникациясының критерийлерін анықтай отырып, біз сөйлеу коммуникациясының көрсеткіштерін бөлдік: қарым-қатынас барысында балалардың қанағаттандыратын қажеттіліктің мазмұны; баланы оған итермелейтін себептер; басқа адамдармен қарым-қатынас жасайтын құралдар.

Бақылау деректері бойынша «Балғын» тобында анықталғаны:

Жоғары деңгей - 4 бала (23,6%);

Орташа деңгей - 8 бала (47%);

Төмен деңгей - 5 бала (29,4%).

«Қарлығаш» тобында анықталғаны:

Жоғары деңгей - 4 бала (23,5%);

Орташа деңгей - 9 бала (53%);

Төмен деңгей - 4 бала (23,5%).

Сөйлеу коммуникациясының жоғары деңгейі бар балалар үлкендер мен құрдастарына сыпайы қарым-қатынас жасай алады, өз ниеттерін, өтініштерін тыныш білдіреді. Олар әрдайым тыныш сөйлейді, сөйлеушіні бөлмейді. Үлкендерге мұқият қарайды: қамқорлық, назар, көңіл бөлу. Осындай мектепке дейінгі балалар құрдастарымен сәлемдеседі: амандасады және қоштасады, аты бойынша атайды. Басқа балаларға мұқият болады, көмектесуге тырысады, басқа балалардың пікірімен санасады. Ол жанжалға сирек түседі. Жанжал жағдайларында олар қалай берілуді біледі, айқайламайды. Олар құрдастарымен тең және достық қарым-қатынаста.

Орта деңгейге қарым-қатынас мәдениетін білетін, бірақ оларды үнемі қолдана бермейтін балалар кіреді. Мектепке дейінгі жастағы бала ересек адамға немесе басқа балаға сыпайы сөздер қолданады. Ересектермен тыныш сөйлесе алады, бірақ кейде сөйлеушіге кедергі келтіреді. Ересек адамның нұсқауларын өз бетінше орындайды, бірақ саналы түрде емес, оның өтініші бойынша. Ол ересек адамдар тобына кіргенде, қарым-қатынас мәдениеті ережелерін әрдайым есіне түсіре бермейді. Құрдастармен достық қарым-қатынаста, бірақ сәлемдесу және қоштасу әдеті күн сайын қалыптаспайды. Іс-әрекеттерді орындау кезінде кейде көңілі басқа жаққа аударылады. Ол мерзімді жанжалға түседі. Жанжал жағдайларында ересек адамның көмегіне жүгінеді. Балалармен қарым-қатынас таңдамалы, тең.

Мектеп жасына дейінгі балаларда сөйлеу қарым-қатынасының қалыптасу деңгейінің төмендігі ересектермен амандасу және қоштасу, оларды аты, әкесінің аты арқылы шақыру қабілетінің жоқтығымен сипатталады. Бала іс жүзінде сыпайы сөздерді қолданбайды, сөйлеушінің сөзін бөледі. Ересек адамға көңіл аудармайды, көмек сұрауға тиісті түрде жауап бермейді. Ол құрдастарымен достық қарым-қатынаста емес, сыпайы сөздерді қолданбайды, дөрекі. Бірлескен іс-шараларды орындау барысында назары бөлініп, басқаларға кедергі жасайды. Жанжал тудырады. Жанжал жағдайларында төбелеседі, ренжиді. Құрдастарымен қарым-қатынас көбінесе теріс, таңдамалы болады.

Балалардың коммуникативтік қарым-қатынас деңгейін зерттеу мақсатында біз «Баламен сұхбат» әдістемесін өткіздік. Өткізу әдісі: балаға бірқатар негізгі сұрақтар ұсынылады[6].

- Үйде кіммен тұрасың?
 - Егер елестететін «Отбасы» ойынын ойнасаң, онда сен кімді: анаңды, әкеңді немесе өзіңді бейнелейсің?
 - Егер үйде ешкім болмаса, бірінші кезекте кімді күтіп тұрар едің: әкеңді, анаңды?
 - Егер сен қайғыға душар болсаң, біреу сені ренжітсе, сен ол туралы анаңа айтармедің, онымен бөлісермедің, әлде жоқ па? (бұл сұрақ әкесіне қатысты қайталанатын).
 - Айтшы, сен анаңның (әкеңнің) сені жазалайтынынан қорқасың ба, жоқ па?
 - Егер сен өсіп, өзің ата-ана болсаң, сенің балаларың болса, онда сен оларды сенің ата-анаң сені тәрбиелеп жатқандай, тәрбиелермедің?
 - Сен өскен соң, әкең (анан) сияқты жұмыс істейсің бе?
- Сөздік қоры, коммуникабельділігі бағаланады.

4-кесте. «Баламен сұхбат» әдістемесі бойынша зерттеу нәтижелері

Деңгей	Эксперименттік топ				Бақылау топ			
	Сөздік қоры		Коммуникабельділік		Сөздік қоры		Коммуникабельділік	
	адам	%	адам	%	адам	%	адам	%
жоғары	4	23,6	5	29,4	3	17,6	2	11,7
орташа	8	47	7	41,2	10	58,8	11	64,7
төмен	5	29,4	5	29,4	4	23,6	4	23,6

Бақылау экспериментін өткізу кезінде келесі мақсат қойылды: тәрбиешінің сөздік қоры бай, тілі орамды, стилі жатық, дыбыстау мәдениеті өрісті де өрелі болғаны. Мектеп жасына дейінгі балалардың сөйлеу коммуникациясының дамыту үшін әр-түрлі лингвистикалық ойындар ұйымдастыру.

Лингвистикалық ойындар балалармен күніне 2 рет, 5-7 мин. уақыт аралығында жүргізіліп отырды. Сабақтарда негізгі педагогикалық принциптер – материалдың бірізділігі, біртіндеп күрделенуі

және қайталануы сақталды. Лингвистикалық ойындарды жүргізгенде көрнекіліктер қолданылып отырды. Ол балалардың жас ерекшелігін ескеруден туындап, балалардың жалығып кетпеуіне жағдай жасалды. Ұйымдастырылған ойындар барысында балалардың эмоциялық жағдайы, көңіл-күйі және қызығушылықтары да ескерілді.

Осылайша, жүргізілген эксперименталды жұмыс мектепке дейінгі жастағы балалардың сөйлеу коммуникациясының дамуында оң динамиканы көрсетті.

Бүгінгі өмірдің бізді- «Жас буынның рухани дүниесінің сәулеткері, қоғам өзінің ең қымбаттысын, ең құндысын, өзінің өмірі мен болашағын тапсырған сенімді өкілі» деп аса жоғары бағалап отырғаны мәлім. Сапалы білім берудің күн сайын тиімді жолдарын ойластырып отыруды ерекше талап етіп отырған жаңа кезеңде, әрине, балабақшадан бастап жас жеткіншектің дұрыс сөйлеу дағдысын жетілдіру, дамыту үшін келешек тәрбиешілік жұмысымызда өз шеберлігімізді шыңдай түсуге міндетті екенімізді түсінеміз.

Қолданылған әдебиеттер

1. Гвоздев А.Н. Вопросы изучения детской речи – М.: Просвещение, 2015. –306с.
2. Бельтюков В.И. Взаимодействие анализаторов в процессе восприятия устной речи. - М.: Издательство: Педагогика, 1977.-350с.
3. Эльконин Д.Б. Детская психология.- М.: Просвещение, 2015. –306с.
4. Хватцев М.Е. Логопедическая работа с детьми дошкольного возраста М.: Академия, 2017. –348с.
5. Жукова Н.П. Риторика и культура речи. – М.: Просвещение, 2004.-240с.
6. Люблинская А.А. Детская психология. – М.: Просвещение, 2001. – 416с.

РАЗВИТИЕ ГРАМОТНОСТИ ЧТЕНИЯ КАК КОМПОНЕНТА ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ В ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ШКОЛЕ

ДЬЯКОВА Елена Анатольевна

КГУ «СОШ №41»

ВКО, Семей, Казахстан

diakova71@mail.ru

Аннотация

Тілді білу мен практикалық тілдік дағдылар арасындағы байланыс проблемасы әлі шешілген жоқ. Орыс тілі мен әдебиетін оқыту процесінде коммуникативті құзыреттілікті қалыптастыру - бұл мәселені шешудің бір жолы. Жұмыста осы мәселені шешуге ықпал ететін, функционалдық сауаттылықтың құрамдас бөлігі ретінде сауатты оқу дағдыларын дамытуға көмектесетін оқытудың формалары, әдістері мен әдістері келтірілген.

Аннотация

Проблема соотношения знаний о языке и практического владения языком еще не решена. Формирование коммуникативной компетенции в процессе обучения русскому языку и литературе – один из путей решения данной проблемы. В работе представлены формы, методы и приемы обучения, которые будут способствовать решению данной проблемы, помогут развить навыки грамотного чтения как компонента функциональной грамотности.

Annotation

The problem of correlation of knowledge of the language and practical knowledge of the language has not yet been solved. The formation of communicative competence in the process of teaching the Russian language and literature is one of the ways to solve this problem. The work presents the forms, methods and teaching methods that will contribute to solving this problem, help to develop literacy skills as a component of functional literacy.

В Государственной программе образования Республики Казахстан определены ориентиры развития функциональной грамотности. Важной целью программы является формирование в общеобразовательных школах интеллектуального, физически и духовно развитого гражданина Республики Казахстан, также подчеркивается важность потребности в получении образования, которое обеспечит успех и социальную адаптацию в быстро меняющемся мире. Международные исследования PISA и PIRLS под грамотностью чтения предлагают понимать «способность ученика к осмыслению письменных текстов и их рефлексии, также использование содержания текстов для

достижения целей развития личности и ее возможностей активного участия в жизни общества» [1, с. 6]. «Грамотность» - это успешность в овладении учащимися чтением. «Функциональная грамотность школьников включает систему действий по содержательному, учебно-методическому, материально-техническому обеспечению. Цель Национального плана – создать условия для развития функциональной грамотности школьников Республики Казахстан» [2, с. 8]. «Результат развития функциональной грамотности – это овладение учащимися системой ключевых компетенций: языковой, прагматической, разговорной, социально-лингвистической, стратегической, речемыслительной. Функциональную грамотность составляют предметно-информационный, деятельностно-коммуникативный, личностно-ориентационный компоненты, из этого складывается целостная система личных свойств обучающихся» [3, с. 39].

«Современное состояние преподавания русского языка и литературы показывает, что в школе формируются навыки и умения устной и письменной речи, используются теоретические сведения о русском языке и литературе, но не в полной мере, как требуется для формирования практической речевой деятельности» [4, с. 6]. Это означает, что проблема соотношения знаний о языке и практического владения языком до сих пор не решена, и формирование коммуникативной компетенции в процессе обучения русскому языку и литературе – это путь решения данной проблемы. Что может сделать учитель русского языка и литературы, чтобы обеспечить функциональную грамотность учеников? Прежде всего, создать оптимальные условия для продвижения каждого ученика в образовательном пространстве. Для этого необходимо учитывать учебные возможности школьников каждого возраста. Для учащихся 10-11 классов школы общественно-гуманитарного направления мною составлена программа курса по выбору «Грамотность чтения». На занятиях данного спецкурса в программе предусмотрено использование инновационных педагогических технологий: исследовательский метод, дискуссии, мозговой штурм, технология «критического мышления», технологии проектной деятельности, технологии продуктивного чтения, пирамида Блума, приемы работы с текстом, развивающие функциональную грамотность учащихся, интерактивные, групповой и коллективный способы обучения и другие методы активного обучения. Я считаю, что Программа спецкурса «Грамотность чтения» является актуальной на сегодняшний день в системе обновления содержания образования. Комплексному решению проблемы, на мой взгляд, может способствовать введение единого режима работы ученика со сплошной и несплошной текстовой информацией. К 10-11 классу не все учащиеся показывают великолепное владение языком. «Необходимо развивать речевую грамотность учащихся. Нужно помнить, что чтение - это важная функция культуры» [5, с. 27]. Цель программы «Грамотность чтения» – развитие личности через работу над смыслом текста, через грамотное чтение к грамотному письму. Педагог сегодня должен стать педагогом-новатором, разрабатывать новые ситуации, задачи, разноуровневые задания, направленные на использование обобщенных способов деятельности и создание обучающимися собственных результативных продуктов в освоении знаний. Грамотность чтения – это способность человека к осмыслению письменных текстов и рефлексии на них. Текст может включать не только слова, но и визуальные изображения в виде диаграмм, рисунков, карт, таблиц, графиков. Программа носит интегрированный метапредметный характер, так как проводится интеграция с другими предметами и видами искусства. Программа состоит из самостоятельных подпрограмм, каждая из которых может существовать как самостоятельная дидактическая единица. Годовой курс составляет 34 часа, то есть 1 час в неделю. Контроль за качеством знаний и овладением программы осуществляется через творческие работы или отчеты, проекты, презентации. Ожидаемые результаты: формирование надлежащего уровня грамотного читателя должно достигаться к концу 11 класса. Ученик 11 класса должен уметь проводить комплексный поиск информации в источниках разного типа, осуществлять внешнюю и внутреннюю критику источника, классифицировать источники по типу информации, формировать собственный алгоритм решения познавательных задач. Учащиеся, работая в группах, формируют собственную позицию по обсуждаемым вопросам, представляют результаты индивидуальной и групповой грамотной читательской познавательной деятельности в формах конспекта, реферата, литературного сочинения, эссе, резюме, рецензии, презентации. Программа составлена на основе работы Минеевой Н. Ю. «Интерпретация текста: основы грамотного чтения». «В работе предусмотрено использование текстов заданий PISA, задачи на грамотность чтения разных типов: аналитические, интерпретационные, позиционные, используются информационно-коммуникационные технологии» [6, с. 4]. Так, в 10 классе на занятиях учащиеся узнают, что такое медиаграмотность, визуальная грамотность, кинограмотность, что подразумевать под экранным чтением, как правильно прочитать и понять электронный текст, законы построения электронного текста, интерпретировать информационные тексты и медиатексты. Разработаны практикумы «Электронный текст в режиме on-line, его структура», «Общение в чатах, речь чатов: плюсы и минусы», «Участие в on-line

конференциях». Для осмысления содержания текста, обнаружения личностного смысла на занятиях я чаще всего использую приемы: «Чтение с остановками», «Чтение с пометками», «Составление кластера», «Ромашка Блума», «Фишбоун», «5-5-5», «Лидер», «Пирамида логики», «Смысловые лакуны», «Паутинка связей» и другие. В 11 классе учащиеся применяют на практике методы стратегии экранного чтения: восприятие островов информации, метод газетного столбца, метод пяти строк, «Притягивание или подталкивание взгляда» и другие. Содержание занятий строится в соответствии с языковой целью, с идеей общенационального дома «Мәңгілік Ел», раскрывается ценность патриотизма, нравственного долга. На каждом занятии предусмотрены межпредметные связи. Например, в 11 классе я проводила занятие о форме и содержании эссе, практикум «Чтение учащимися текстов различных дисциплин», для анализа предлагались тексты по биологии, химии, физике. Также учащиеся с интересом и увлечением на занятиях решали задачи на грамотность чтения «Полиглот», «Есть или не есть?», «Три похищения», «Кухонные часы», «Хочу быть кроликом», «Затеси» и другие. Эффективными оказались задачи на логику и критическое мышление, творческие задания различного уровня, как то: реклама, киноафиша, буктрейлер, постер, брошюра. Так, работая с текстом «Моя профессия – парить над землей» /Пассажирская авиация. Работа в авиации/, учащиеся доказали, что летчик – это герой, что даже будничные вылеты – это подвиг. Работа с текстом «Хочу быть кроликом» вдохновила учеников 11 класса «А» на организацию и проведении общешкольной акции «Твори добро». Ученик 11 класса «А» Кусманов Джохангир написал стихотворения и рассказы и составил сборник «Тепло руки родной», который посвятил своей родине Республике Казахстан и городу Семей. Чувством патриотизма пронизаны строки учащегося: Живем в стране счастливой самой.

Мы – братья, дружбою сильны.
Пусть будут дружба, мир и мама!
Тепло руки родной страны
Для нас опорой твердой будет.
И вы цените это, люди!

Ученица 11 класса «А» Семейканова Аружан после участия в акции «Посади дерево» написала: «Мне кажется, что каждый человек на этой земле просто обязан внести свой вклад в сохранение природных богатств нашей планеты. Это не так трудно, к тому же эта полезная работа приносит чувство радости. Мне очень приятно, что я принимала участие в посадке саженцев, что внесла хоть и небольшую, но существенную лепту в озеленение нашего города. Если исчезнут леса, эти легкие нашей планеты, вместе с ними исчезнет и частичка нас, та частичка, отвечающая за единение с природой. Если исчезнут леса, то любой нормальный человек должен ощутить острый укол совести за то, что случилось именно так.

Надеюсь, каждый из нас сделает все возможное для того, чтобы наш родной край процветал, чтобы наш реликтовый сосновый бор возродился и продолжал радовать своей красотой». Таких примеров много в моей практике, а подводят итог обучения запланированные Кейс-стади, где также есть возможность раскрыть себя каждому учащемуся. На занятиях создаются видеоролики, видео- и кинопроекты, есть возможность почувствовать себя режиссером. Учащиеся выбирают профессию журналиста, пишут стихи и поэмы, повести, очерки и рассказы. Мониторинг показал, что уровень качества знаний учащихся по русскому языку и литературе в 10-11 классах повысился на 22% (с 66% до 88%). Это доказывает, что формы и методы работы выбраны правильно, цели занятий по спецкурсу конкретны, измеримы и достижимы. Трудности, возникшие при проведении занятий: учащимся не всегда удается говорить точно и грамотно, избегая избыточной информации. Педагогу важно помочь ученикам, задавая вопросы, тактично отвергая периферийную информацию и подчеркивая главную для развития темы диалога. Когда я начала применять на своих уроках методы активного обучения, то с радостью отметила положительный результат: дети, как нежные бутоны цветочков, стали раскрываться от урока к уроку. Ученики помогли мне убедиться в правильности выбранных стратегий, я стала замечать, что сама начинаю чувствовать себя увереннее. Захотелось создавать творческие проекты, участвовать в конкурсах и олимпиадах. Захотелось учиться и развиваться. И эта обратная связь передалась моим ученикам. Возникло полное взаимопонимание «учитель-ученик», «ученик-учитель». После каждого урока получаю отзывы, обращаю внимание на пожелания детей, работаю над рекомендациями родителям ребят. Теперь на каждый урок и на каждый этап урока смотрю как на звено в цепочке: не будет одного звена — не станет и цепочки. Только в таком случае достижима успешность в обучении, только тогда можно увидеть конечный результат поставленной цели на уроке.

Применяя задания по грамотности чтения, я пришла к выводу, что учащиеся с большим интересом учатся, легче преодолевают коммуникативные барьеры в общении. Если слабый ученик в чем-то затрудняется, то без стеснения может обратиться за помощью к сильному. Сильные одаренные учащиеся активней идут на контакт, помогая слабым. Анализируя активность учеников на уроках, их

ответы, способы решения ими заданий, повышение качества знаний учащихся, проведя мониторинг, я доказала, что функциональная грамотность чтения действительно расширяет кругозор, формирует мировоззрение, интерес к осознанному обучению, создаст мотивацию для выполнения более сложных заданий.

Список литературы:

1. Международная программа PISA. Примеры заданий по чтению, математике, естествознанию. Составители: Ковалева Г.С., к.п.н., Красновский К.А., к.п.н. и др. ИОСО, РАО, 2003. 100 с.
2. Основные результаты международного исследования образовательных достижений 15-летних обучающихся PISA-2012. А. Култуманова, Г. Бердибаева, Б. Картпаев, И. Иманбек, К. Шарбанова, М. Рахимова, Ж. Жумабаева, З. Пирнепесова, Б. Окенова, А. Увалиева. Астана: НЦОСО, 2013. 283 с.
3. Развитие критического мышления на уроке: пособие для учителей общеобразоват. учреждений / С.И. Заир-Бек, И.В. Муштавинская. 2-е изд. дораб. М.: Просвещение, 2011. 223 с.
4. Руководство для учителя. АОО «Назарбаев Интеллектуальные школы», 2017. 56 с.
5. Бунеев Р.Н. Понятие функциональной грамотности // Образовательная программа «Школа 2100», Педагогика здравого смысла / Сборник материалов / Под научной редакцией А.А.Леонтьева. – М.: «Баласс», Издательский Дом РАО, 2003. 368 с.
6. Минеева Н.Ю. Интерпретация текста: основы грамотного чтения. Тольятти, 2016. 16с.

ПРИМЕНЕНИЕ ИКТ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА В 1 КЛАССЕ

ӘУБӘКІР Гүлмира Сапарбекқызы

ГКП на ПХВ «Школы-лицея №60»

Нур-Султан, Казахстан

agc60@mail.ru

Аннотация

Автор интерактивті тақтаны пайдалану кезінде қарапайым сабақтың 1-сынып оқушысы үшін өте әсерлі болатыны жөнінде. Сонымен қатар сабақтың динамикасының артатынын, бейне әрекеттің мүмкіндігінің, ақпаратты жеделден алу мүмкіндігі кеңінен ашылатыны жөнінде жазған.

Аннотация

Автор рассказывает при использовании интерактивной доски обычный урок для ученика 1-класса становится более эффективным, повышается динамичность урока, открывается возможность видео действия, возможность оперативного получения информации.

В.Г. Белинский говорил: «Без стремления к новому нет жизни, нет развития, нет прогресса»[3]. Без использования современных средств информационно-коммуникационных технологий уже невозможно представить образовательный процесс, отвечающий требованиям современного информационного общества.

С развитием технологий, методические разработки с использованием интерактивной доски приходят и в начальную школы, что вызывает не только интерес учеников к обучению, но и влияет на получение и усвоение знаний, преподаваемых в школе. Важно учитывать эти факторы в начальной

школе, когда бывшему дошкольнику достаточно сложно самоорганизоваться на уроках, переступить порог от детского сада к школьной парте и усваивать огромное количество информации.

Для начальной школы это означает смену приоритетов в расстановке целей образования: одним из результатов обучения и воспитания в школе первой ступени должна стать готовность детей к овладению современными компьютерными технологиями и способность актуализировать полученную с их помощью информацию для дальнейшего самообразования. Для реализации этих целей возникает необходимость применения в практике работы учителя начальных классов разных стратегий обучения младших школьников и в первую очередь использование информационно-коммуникативных технологий (ИКТ) в учебно-воспитательном процессе. Уроки с использованием компьютерных технологий позволяют сделать их более интересными, продуманными, мобильными. Учителю начальной школы всегда приходилось самому делать много наглядности к урокам. Сегодня этот нелёгкий труд заменил монитор компьютера, возможность которого намного выше, чем классной доски [2].

Очевидно, что ИКТ – мощный педагогический инструмент в руках учителя, им надо владеть и широко использовать на своих предметных уроках.

Организация учебного процесса в начальной школе, прежде всего, должна способствовать активизации познавательной сферы обучающихся, успешному усвоению учебного материала и способствовать психическому развитию ребенка.

Информатизация начального образования проходит по следующим направлениям[1]:

-использование ИКТ в качестве дидактического средства обучения (создание дидактических пособий, разработка и применение готовых компьютерных программ по различным предметам, и т. д.);

-проведение урока с использованием ИКТ (применение ИКТ на отдельных этапах урока, использование ИКТ для закрепления и контроля знаний, организация групповой и индивидуальной работы, внеклассной работы и работы с родителями).

Использование ИКТ в начальной школе не только позволяют повысить эффективность преподавания, но и более рационально использовать время и силы учителя.

В этом случае, использование интерактивных досок на уроках в начальной школе становится для педагога неотъемлемым помощником в борьбе за усидчивость, интерес к предмету и организации коллективной работы класса.

Рассмотрим три ключевых направления применения интерактивных досок в образовании:

- Презентации, демонстрация и моделирование.
- Как использовать соответствующее программное обеспечение и другие ресурсы вместе с интерактивной доской для улучшения понимания материала урока.
- Повышение активности учеников на уроке.
- Как использование интерактивной доски может увеличить активность учеников на уроке.
- Увеличение темпа урока при использовании интерактивной доски.

Как использование интерактивной доски может улучшить планирование урока и увеличить его темп[2].

1. Презентации, демонстрация и моделирование

Интерактивная доска - ценный инструмент для обучения всего класса. Это - визуальный ресурс, который может помочь учителям сделать уроки живыми и привлекательными для учеников. Интерактивная доска позволяет преподнести ученикам информацию, используя широкий диапазон средств визуализации (карты, таблицы, схемы, диаграммы, фотографии и др.).

Учителя могут использовать управление интерактивной доской, чтобы преподнести изучаемый материал захватывающими и динамическими способами. Интерактивная доска позволяет моделировать абстрактные идеи и понятия, не прикасаясь к компьютеру, изменить модель, перенести объект в другое место экрана или установить новые связи между объектами. Все это делается в режиме реального времени.

Как использовать возможности интерактивной доски на уроке русского языка в первом классе: правописание трудных слов – одно из направлений русского языка. При изучении этих слов можно использовать презентацию. Презентация построена таким образом:

сначала ребята отгадывают слово с помощью ребуса,

проговаривают слово, находят ударный слог, объясняют правописание слабой позиции,

появляется запись слова с пропуском буквы в слабой позиции, ученики записывают слово в тетрадь, выделяют орфограмму,

затем знакомятся со значением этого слова с помощью учителя (смысл слова), происхождение слова (этимология),

делят слово на слоги, дают характеристику каждого звука, записывая при этом слово в транскрипции, сравнивают буквенную и звуковую запись слова,

подбирают к слову однокоренные слова,

подбирают синонимы, антонимы (если это возможно),

следующий слайд демонстрирует сочетаемость слов с изучаемым словом,

выделение этого слова в фразеологизмах, пословицах, поговорках,

составление предложения с этим словом, или запись предложения со слайда.

Такая работа поможет реализовать один из принципов работы с трудными словами – целенаправленный выход в речевую практику.

2. Повышение активности учеников на уроке

Многие учителя утверждают, что ученики становятся более активными и заинтересованными на уроке, на котором используется интерактивная доска. Информация становится для них более доступной и понятной, что улучшает атмосферу понимания в классе, и ученики становятся более нацеленными на работу.

3. Увеличение темпа урока. Если у вас есть интерактивная доска, на уроке вам больше не придется ждать, когда ученик напишет задание на доске, и несколько минут урока будут потеряны - учитель может выводить на экран заранее подготовленные материалы, и время урока будет использовано только на решение поставленных задач.

Все записи на интерактивной доске могут быть сохранены на компьютере и вновь открыты при повторении пройденного материала или переданы ученику, который пропустил урок по болезни.

Применяемые формы и методы работ, помогают учащимся добиться высоких результатов в обучении, повышение познавательной активности и роста их успеваемости, повысилась познавательная активность учащихся.

СПИСОК ИСПОЛЬЗУЕМОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

1. Андреев А.А., Солдаткин В.И. Дистанционное обучение: сущность, технология, организация. – М.: Издательство МЭСИ, 1999

2. Ковалева Т.М. Инновационная школа: аксиомы и гипотезы. – М.: Издательский дом Российской академии образования, 2003.

3. Эльконин Д.Б. Психология обучения младшего школьника. – М.: Знание, 1974.

ОРГАНИЗАЦИЯ ДИСТАНЦИОННОГО ОБУЧЕНИЯ В ШКОЛЕ

ДЮСЕНОВА Айман Жумагалиевна

ГКП на ПХВ «Школа-лицей №60»

Нур-Султан, Казахстан

agc60@mail.ru

Аңдатпа

Бұл мақалада автор білім беру жүйесіне заманауи техникалық құралдарды белсенді енгізу арқылы, білім беру үдерісіне көзқарасты түбегейлі өзгеріс енгізгенін айта отырып, қазіргі таңдағы оқытудың кеңінен таралып келе жатқан түрлерінің бірі-қашықтықтан оқыту екенін сөзге тиек етіп отыр.

Оқытудың осы түрінің мақсаттары мен міндеттерін ашады. Қашықтықтан оқытудың негізгі ерекшеліктерін атап көрсетеді. Қашықтықтан оқытудың тиімді түрлерін ұсынады.

Аннотация

В данной статье автор рассказывает об активном внедрении современных технических средств в систему образования коренным образом изменило подход к образовательному процессу. Получили широкое распространение новые формы обучения, одно из которых – дистанционное обучение.

Раскрывает цели и задачи данного вида обучения. Акцентирует внимание на главные особенности дистанционного обучения. Предлагает наиболее эффективные формы дистанционного обучения в школе.

Активное внедрение современных технических средств в систему образования коренным образом изменило подход к образовательному процессу. Получили широкое распространение новые формы обучения, одно из которых- **дистанционное обучение**.

Новые требования к знаниям, стремительное развитие информационных технологий, появление новых методик обучения, стандартизация программ общего среднего образования – все это требует тщательного пересмотра подхода к системе обучения, которая должна максимально использовать доступные телекоммуникационные, информационные и педагогические технологии.

Дистанционное обучение в настоящее время может рассматриваться как инновационная форма обучения, которая позволяет получать знания через интернет под контролем учителя-тьютора [1].

Цель дистанционного обучения - предоставить ученикам элементы универсального образования, которые позволят им эффективно адаптироваться к изменяющимся социально-экономическим условиям и успешно интегрироваться в современное общество. Данный вид обучения базируется на основе передовых информационных технологий, применение которых обеспечивает быструю и гибкую адаптацию под изменяющиеся потребности ученика.

В средней школе под дистанционным обучением понимают образовательную систему, построенную с применением компьютерных телекоммуникаций и использованием современных информационных и педагогических технологий.

Главная особенность дистанционного обучения – возможность получения образовательных услуг без посещения учебного заведения, так как все изучение предметов и общение с преподавателями осуществляется посредством интернета и обмена электронными письмами.

О необходимости использования такого метода обучения говорят следующие факторы [1]:

- возможность организации работы с часто болеющими детьми и детьми-инвалидами;
- проведение дополнительных занятий с одаренными детьми;
- возможность внести разнообразие в систему обучения за счет включения различных нестандартных заданий (ребусы, кроссворды и т.д.);
- обеспечение свободного графика обучения.

С помощью дистанционного обучения удастся решать такие педагогические задачи, как:

- формирование у учеников познавательной самостоятельности и активности;
- создание эффективного образовательного пространства;
- развитие у детей критического мышления и способности конструктивно обсуждать различные точки зрения.

Выделяют следующие основные направления внедрения электронного дистанционного обучения в систему общего образования:

- обеспечение доступности образования для детей инвалидов и детей, которые имеют поведенческие проблемы;
- повышение качества образования в малокомплектных школах;
- обеспечение доступности образования для детей, которые временно по каким-либо причинам не могут посещать школу;
- возможность продолжения обучения при введении в школе карантина;
- обеспечение возможности получения дополнительного образования;
- возможность обучения по отдельным предметам с применением дистанционных технологий;
- получение доступа к обширной базе данных, что позволяет детям более успешно подготовиться к сдаче единого национального тестирования.

Дистанционное обучение предоставляет и учителям уникальные возможности по повышению своей квалификации, ведь через различные методические объединения можно обмениваться опытом со своими коллегами, а также участвовать в онлайн мероприятиях.

Дистанционные образовательные технологии- технологии, реализация которых преимущественно осуществляется с применением информационно-телекоммуникационных сетей при удаленном взаимодействии учеников и педагогов [4].

Образовательная технология – это комплекс, который включает в себя:

- средства диагностики;
- планирование результатов обучения;
- критерии выбора оптимальной модели для определенных условий;
- набор моделей обучения.

Обучение с применением дистанционных образовательных технологий считается одной из форм электронного обучения, при котором:

Ученик:

- самостоятельно определяет для себя время и форму обучения;

-самостоятельно выбирает последовательность изучения материала.

При этом ученик должен:

-достичь запланированных результатов обучения;

-изучить весь материал в соответствии с образовательной программой.

Задачи учителя:

-организация образовательного процесса с применением дистанционных образовательных технологий;

-разработка системы и проведение итогового оценивания ученика;

-оказание консультационной поддержки.

Кроме того, учитель является ответственным за достижение его учениками запланированных результатов обучения.

Применение дистанционных образовательных технологий может быть организовано для изучения всего учебного курса или же отдельных разделов. Изучение отдельных тем курса рекомендуется проводить по отдельности для «слабых» и «сильных» учеников.

Важный аспект дистанционного обучения – сохранение коммуникации между участниками учебного процесса. Для обеспечения данной задачи используются современные телекоммуникационные технологии. Если используется **методика синхронного дистанционного обучения**, то преподаватель и его ученики общаются онлайн. Если же применяется **методика асинхронного дистанционного обучения**, то общение между учеником и преподавателем уже происходит офлайн, то есть посредством отправки электронных писем.

Надо учитывать, что синхронная и асинхронная методика предполагают различную нагрузку на всех участников учебного процесса. При синхронной методике ученик и учитель постоянно активно взаимодействуют, поэтому преподаватель здесь выступает в роли «локомотива», который тянет за собой ученика.

Асинхронная методика обучения предполагает уже большую ответственность обучаемого за итоговый результат. На первый план выходит уже самообучение и самостоятельное определение темпа изучения нового материала. Преподавателю в этом случае уже принадлежит роль консультанта.

Однако наибольшего образовательного эффекта удастся добиться при одновременном использовании двух методик.

Основные формы дистанционного обучения[3].

К ним относятся:

1) **Видеолекции**

2) **Видеоконференции**, различные форумы и дискуссии.

3) **Чат** – учебные занятия, которые предполагают использование чат-технологий. Такие занятия проводятся синхронно, то есть всем участникам одновременно предоставляется доступ к чату.

4) **Вебинары**. Под ними понимаются дистанционные уроки, деловые игры, семинары, конференции, лабораторные работы и другие мероприятия, которые проводятся с применением средств телекоммуникаций и других возможностей сети интернет. Вебинары отличаются от чат-занятий большей продолжительностью работы (несколько дней или даже месяцев), а также применением асинхронного метода взаимодействия.

Все формы дистанционного обучения можно задействовать для **реализации различных образовательных программ:**

-участие (онлайн, офлайн) в разнообразных интернет-мероприятиях (интернет-фестивали, олимпиады, конкурсы, викторины и т.д.);

-подготовка к экзаменам;

-участие в разнообразных школьных телекоммуникационных мероприятиях;

-осуществление проектной и исследовательской деятельности, а также ведение сетевых проектов;

-организация дополнительного обучения по «интересам».

Необходимо учитывать, что при использовании дистанционного обучения **к организации процесса самого обучения предъявляются определенные требования:**

-наличие специального мультимедийного интерактивного учебного курса;

-применение аппаратно-программного обеспечения для управления учебным процессом;

-обеспечение технической поддержки, что предполагает привлечение к работе сетевых администраторов, инженеров, программистов, лаборантов для обслуживания программной среды, учебного процесса и техники;

-разработка соответствующего комплекса нормативных правовых документов.

Кроме того, учитель, который ведет обучение дистанционно, должен быть уверенным пользователем компьютера, ведь в его обязанности входит размещение на Интернет-ресурсе домашнего задания, осуществление контроля, организация онлайн-обсуждения какой-либо темы.

Педагогические принципы построения дистанционного курса

1) В центре обучения должна находиться самостоятельная познавательная деятельность ученика, а не сама дисциплина или способы ее преподавания.

В ходе обучения у ученика должны быть сформированы способности по самостоятельному поиску информации и правильной ее обработке. При этом процесс самостоятельного приобретения знаний не должен носить пассивный характер, а, наоборот, сам ученик должен с самого начала быть вовлечен в активную познавательную деятельность и не ограничиваться только информацией, содержащейся в учебных материалах.

2) Применение новейших педагогических технологий, которые соответствуют специфике дистанционной формы обучения и максимальным образом способствуют раскрытию внутренних резервов каждого ученика.

3) Обеспечение активного взаимодействия ученика не только с преподавателем, но и другими участниками учебного процесса.

4) Система контроля должна иметь систематический характер и строиться на основе оперативной обратной связи (предоставление ученику консультаций в удобное для него время) и отсроченного контроля (например, при проведении тестирования).

5) Процесс создания дистанционных учебных курсов должен начинаться с проведения глубокого анализа целей обучения, имеющихся дидактических возможностей, а также требований к технологиям дистанционного обучения. Необходимо учитывать, что ключевые компоненты деятельности педагога (изложение учебного материала, практика и обратная связь) сохраняют свою актуальность и в курсах дистанционного обучения.

Основная проблема в данном случае заключается в создании концептуального нового методического материала, который основывается на поэтапном восприятии информации и полном контроле знаний ученика.

Для того чтобы дистанционный курс стал более эффективным, он должен обладать следующими характеристиками[3]:

- детальное и тщательно продуманное планирование деятельности учеников, включая четкую постановку задач и целей обучения, предоставление всех необходимых учебных материалов;
- обеспечение оперативной и эффективной обратной связи, которая позволяет ученику получать достоверную информацию о правильности своего продвижения;
- обеспечение обратной связи между учеником и педагогом;
- постоянная поддержка мотивации ученика;
- учет особенностей технологической базы, на которой планируется развернуть тот или иной курс дистанционного обучения.

Основными целями внедрения дистанционной формы обучения являются:

- осуществление полноценного развития личности ребенка за счет уменьшения доли репродуктивной деятельности в рамках образовательного процесса;
- организация более эффективного использования учебного времени;
- повышение качества образования;
- обеспечение доступности обучения за счет активного использования возможностей открытого самообразования;
- развитие таких качеств личности, как ответственность, организованность, самостоятельность;
- сохранение и улучшение психического и физического здоровья учеников.

Организация образовательного процесса путем объединения дистанционных и очных форм обучения является наиболее предпочтительным вариантом обучения в школе.

В то же время эффективность дистанционного обучения может снизиться из-за отсутствия живого контакта между педагогом и учеником, а также живого общения между самими обучающимися. К недостаткам дистанционного обучения относят и высокую трудозатратность на этапе создания учебного материала и необходимость предоставления ученикам доступа к техническим средствам обучения.

И самый главный методический недостаток – невозможность обеспечения 100% контроля над усвоением знаний обучающимися.

Организация дистанционного обучения включает в себя несколько крупных блоков и реализуется посредством следующего комплекса мероприятий:

1) **Внедрение информационной системы дистанционного обучения, что предполагает:**

- повышение уровня профессиональной подготовки учителей информатики;
- изучение учителями и учениками возможностей системы дистанционного обучения;
- установка на все компьютеры, входящие в локальную сеть, соответствующего программного обеспечения;
- практическое применение системы дистанционного обучения для организации обучения;
- проведение своевременного сервисного обслуживания всех средств информационно-коммуникационных технологий.

2) Разработка в поддержку основного курса и действующих факультативов различных дистанционных курсов по учебным предметам[2].

Данное направление деятельности предполагает:

- организацию курсовой подготовки учителей по вопросам дистанционного обучения в школе;
- установка на домашние компьютеры учеников нужного программного обеспечения и необходимых баз данных дистанционного обучения;
- разработка и наполнение содержанием основных и факультативных курсов, включая создание электронных систем тестов, моделирование различных интерактивных упражнений с дальнейшим размещением материалов в системе дистанционного обучения.

3)Разработка учебно-методических комплексов в целях поддержки основного курса и факультативных занятия.

Их разработка осуществляется в соответствии с действующими учебными программами. В состав таких комплексов входят:

- учебно-тематический план;
- перечень используемых медиаматериалов;
- теоретический материал;
- система для проведения контрольного тестирования по изучаемым темам курса;
- итоговые тесты;
- электронная библиотека дополнительных материалов, а также предоставление на них ссылки.

4)Внедрение в образовательный процесс разработанных курсов. Параллельно ведется работа по созданию гибридного дистанционного курса, к которой привлекаются другие образовательные учреждения. В рамках совместной работы изучаются различные модели дистанционных форм обучения, происходит обмен материалами.

5)Реализация технологии открытого образования, что предполагает:

- проведение учителями-предметниками уроков, которые построены на использовании компьютеров;
- разработка электронных учебников;
- наполнение школьного образовательного сервера образовательными материалами;
- привлечение учителей для проведения дистанционных семинаров и конференций;
- участие учеников в различных online-олимпиадах и сетевых образовательных проектах.

Содержательное наполнение дистанционной поддержки основных учебных курсов осуществляется в соответствии с календарно-тематическим планированием и представлено посредством презентаций в Power Point, текстовых документов, ссылок в сети интернет, видеофайлов, различных заданий и упражнений.

СПИСОК ИСПОЛЪЗУЕМОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

1. Андреев А.А., Солдаткин В.И. Дистанционное обучение: сущность, технология, организация. – М.: Издательство МЭСИ, 1999г.
2. Зайченко Т. П. Основы дистанционного обучения: теоретико-практический базис: учебное пособие. – СПб.:Изд-во РГПУ им. А. И. Герцена, 2004.
3. Иванченко Д. А. Системный анализ дистанционного обучения: монография. – М.: Союз, 2005.
4. Калмыков А.А. и др. Дистанционное обучение. Введение в педагогическую технологию. – М., 2005.

VISUAL ANALYTICS STUDY FOR THE DEVELOPMENT OF HUMAN AND MACHINE CENTRIC MODELS

MUKANOVA Makpal Abusadykkyzy, BAIBATYROV Doszhan Asylkanovich, ALIPBEKOV Adlet Sakenuly, SAGALOVA Assel Sanatkyzy

Scientific advisers: Kuandykov A.A., Yu.V. Krak
International Information Technologies University
Almaty, Kazakhstan

makpalmukanova4@gmail.com, doszhan@live.com, a.alipbekov@edu.iitu.kz, sagalova92@gmail.com

Аңдатпа

Машиналық оқытудағы визуалды аналитикалық жүйе - бұл адамның интеграциясы және оның интеллектуалды мүмкіндіктерін модельдер құруда пайдаланудың негізі. Сонымен бірге визуалды аналитика адамның білімін кеңейту үшін және зерттеу құралы ретінде қолданылады. Біз түп нұсқалық өнімді қалыптастыру бағытында визуалды аналитикалық жұмыс процесін қолданудың нысандары мен мақсаттарын зерттейміз. Ақпараттық процессор және шешім қабылдау механизмі ретінде модель құру үшін жұмыс процесі адамға бағытталған және машинаға бағытталған болып бөлінеді. Модельдер соңғы пайдаланушыға негізделген, олар машина немесе адам болуы мүмкін.

Abstract

Visual analytical system in machine learning is the basis for the integration of human and the use of his intellectual capabilities in the construction of models. At the same time, visual analytics is used to expand human knowledge and is used as a research tool. We investigate the forms and goals of using visual analytics workflow towards the formation of the final product. Workflow is divided into human-oriented and machine-oriented in order to build a model as an information processor and decision-making mechanism. Models are built based on the end user, which can be either a machine or a human.

Keywords: Visual Analytics, Classification, Mental Model, Formal Model, Dimensionality Reduction, Information Visualization

1. Introduction

The visual presentation of information plays an important role in the resulting display of data analysis results. This method is the most informative and allows transferring a large amount of information for a human due to his physiological features of the perception of the outside world. The development of a simple presentation of information and analysis into structured analytical methods has allowed forming a concept of visual analysis. This concept provides analytical methods for the interactive interaction of a machine and a human. Since the analysis process is a dynamic process and a human interacts in some way interactively with a visual analytics system, often human-machine interaction systems are called “human-in-the-loop systems” Endert A. et al. [1,4], which found the greatest distribution in research.

2. Literature review

2.1 Using the concept of visual analytics

The use of visual analytics is a dynamic process and is put into practice in visual workflow. The visual workflow consists of two types of components that are developed for the machine and for the human. These components are the epitome of combining the two machine-centric and human-centric concepts. Chen M. and Golan A. [2] provide a categorization of workflows in data analysis and visualization and expanded workflow analysis based on the information-theoretic framework for visualization Chen M. and Jänicke H. [3].

Visual analytics is a dynamic process that is implemented by workflow and is based on the interaction of human and machine. It uses processes to generate content and because of achieving the goal through visual analytics workflow.

3. Separating n-dimensional objects by hyperplanes for classification based on data visualization

3.1 Introduction and statement of the problem classification based on visualization

The classification task is one of the important parts of machine learning. In general, it consists in the fact that there is some finite number of objects from the studied problem, and it is known to which classes they belong, it is necessary to develop a system that will allow determining the belonging of new objects from this area of the task.

One of the data management tools is the formation of data group boundaries on the visualized space. Thus, we not only see grouped data, but also limit the objects to our borders, which, in our opinion, based on the visual presentation, will belong to this group. This group can be a cluster, class.

Using this approach allows:

1) visualize the objects in question in the reduced space of generalized features in order to assess their distribution;

- 2) analyze the resulting groupings of objects in order to determine the nature of the sets and distributions;
- 3) most effectively assess the location and outlines of the lines that need to be set to divide the set of objects into the necessary classes;
- 4) using the given class restriction lines to build hyperplanes-analogues in the input-dimensional space that define the boundaries of the classes;
- 5) use the designated volume of space for further classification.

In general, denote $x = (x_1, x_2, \dots, x_n)^T$ where T - the sign of transposition, a feature vector, which characterize the object.

Since some objects belong to the same class, they are similar to a combination of characteristic features. We study the classification task for which the training sequence is determined $\Omega_x = \{x : x(1), \dots, x(m)\}$ where $x(j) = (x_{j1}, \dots, x_{jn})^T, j = \overline{1, m}$ a feature space whose elements correspond to different states of objects in the test domain. The classification problem, consider this: its need to find a hyperplane $w^T x + b = 0, x \in R^n$ that when $x(j) \in \Omega_x(1)$ the inequality $w^T x + b > 0$ and when $x(j) \in \Omega_x(2)$ respectively $w^T x + b < 0$. Here $\Omega_x(1) \subset \Omega_x$ - a subset of feature vectors that correspond to the objects of the first class, $\Omega_x(2) \subset \Omega_x$ - a subset of signs for the second class, $\Omega_x = \Omega_x(1) \cup \Omega_x(2)$. $w = (w_1, \dots, w_n)^T$ - the coefficient vector, b - a some number.

3.2 Multidimensional scaling feature space

Initial data for the scaling is a matrix of pairwise distances between objects. Distance between i and j object is designated $\delta_{ij} = d(X_i, X_j)$. Multi-dimensional points define objects $X_i = \{x_{i1}, x_{i2}, \dots, x_{in}\}, i = \overline{1, n}$. The distance is calculated as follows:

$$d(X_i, X_j) = \left(\sum_{k=1}^n (x_{ik} - x_{jk})^2 \right)^{\frac{1}{2}} \quad (1)$$

The distance between the points in the space of lower dimension (reduced space) will be at a similar (1) and denoted by the formula $d(Y_i, Y_j)$.

Scaling aims to find points in space $Y_i = \{y_{i1}, y_{i2}, \dots, y_{in}\}, i = \overline{1, n}$ so that the distance between the points in the reduced space was the closest to the distance in the multidimensional input space. Thus it is necessary to minimize the error display. Accordingly, display quality measure is determined σ - stress (stress):

$$\sigma = \sum_{i < j} w_{ij} (d(Y_i, Y_j) - \delta_{ij})^2, \quad (2)$$

where w_{ij} - non-negative weight.

When normalizing the stress is defined as follows:

$$\sigma = \frac{\sum_{i < j} w_{ij} (d(Y_i, Y_j) - \delta_{ij})^2}{\sum_{i < j} w_{ij} \delta_{ij}^2}. \quad (3)$$

The normalization allows to seize the interpretation of visual quality, and reduce dependence on the number of objects and their locations.

For pairwise distance matrix formed D in a multidimensional space will carry out the following preliminary steps:

- 1) double centering matrix by one of the known methods;
- 2) based on the output dimension n define eigenvectors $e_1, e_2, \dots, e_n$ of the obtained matrix;
- 3) calculate the matrix $X = E_n \Lambda_n^{0.5}$. E_n - matrix of eigenvectors $e_1, e_2, \dots, e_n$. Λ_n - a diagonal matrix of eigenvalues.

Then, the coordinate matrix that is used to obtain a multidimensional scaling by eigenvalue decomposition of the matrix $B = XX^T$.

Note that the error function in different types of projection data are quite extensive and are based on interpretations of the multidimensional scaling and optimization algorithms. Multidimensional scaling in the information technology is used as the most comprehensive approach. In various specific cases, various modifications may be used. In case of non-metric methods of multidimensional scaling, not quantitative measures of object similarity are used, but only their relative order. The minimization of the stress function σ corresponds to finding the most optimal agreement between the matrix of the initial distances and the matrix of the resulting distances.

3.3 Minimizing stress function

To minimize the stress function, the approach is to find the proximity matrix and use iterative algorithm SMACOF (Scaling by MAjorizing a COMplicated Function - scaling for majoration complex functions) to a predetermined stress value. SMACOF algorithm is based on the strategy, the use of which provides a good convergence model. The goal, in accordance with the principle of majorization, is to find a simpler and more controlled function $g(x, y)$ that majorizes the objective function $f(x)$.

At the same time for all x , $g(x, y) \geq f(x)$, here y - a fixed reference point values. The reference point is the point of tangency surface $g(y, y) = f(y)$ while minimizing point x_* satisfies inequality $f(x_*) \leq g(x_*, y) \leq g(y, y) = f(y)$ forming thereby a layered structure.

Generally majorization is an iterative procedure consisting of several steps:

7. determining a reference point $y = y_0$;
8. calculation x_* based on the condition $g(x_*, y) \leq g(y, y)$;
9. go to the previous step of the installation $y = x_*$ if the condition has not been reached $f(y) - f(x_*) \leq \varepsilon$.

This approach successfully generalized multidimensional spaces subject to the inequality, and is used to minimize the objective function.

On the function of domination $g(x, y)$ imposed a number of conditions, which cause the advantage of its use. Required:

1. minimize easier than $f(x)$;
2. be at least in the initial field than the original function $f(x) \leq g(x, y)$;
3. be tangent to some function $f(x)$ a foothold $f(y) = g(y, y)$.

Set $Y = \{Y_1, Y_2, \dots, Y_m\}$ m iteratively calculate points using the transformation Guttman L.

$$Y_{k+1} = V^+ B(Y_k) Y_k, \quad (4)$$

where k - the number of iteration;

V^+ - pseudo inverse matrix for the matrix of weights V with elements

$$v_{ij} = -w_{ij}, i \neq j;$$

$$v_{ii} = \sum_{i=1, j \neq i}^m w_{ij}. \quad (5)$$

matrix $B(Y_k)$ elements comprises:

$$b_{ij} = \begin{cases} -\frac{w_{ij} \delta_{ij}}{d(Y_i, Y_j)}, i \neq j \text{ \& } d(Y_i, Y_j) \neq 0; \\ 0, i \neq j \text{ \& } d(Y_i, Y_j) = 0. \end{cases} \quad (6)$$

$$b_{ii} = - \sum_{i=1, j \neq i}^m b_{ij}. \quad (7)$$

With the proviso that in formula (4) scales $w_{ij} = 1$ we obtain

$$Y_{k+1} = \frac{1}{m} B(Y_k) Y_k. \quad (8)$$

3.4 Linear discriminant function

If the linear discriminant function, the classifier $d(\bar{x})$ determined by the relation

$$d(\bar{x}) = \bar{W}^T \bar{x} + w_n, \quad (9)$$

where $\bar{x} = (x_0, x_1, \dots, x_{n-1})^T$ - a feature vector that defines the image of the object to be classified;
 $W = (w_0, w_1, \dots, w_{n-1})^T$ - weight vector classifier; w_n - the threshold value.

Belonging to one of two classes - $\Omega(1), \Omega(2)$ - defined by the rule

$$d(\bar{x}) = \sum_{i=0}^{n-1} w_i x_i + w_n \begin{cases} < 0 \rightarrow \Omega(1) \\ > 0 \rightarrow \Omega(2) \end{cases}. \quad (10)$$

Hence, for the formation of a linear classifier is necessary to find the coefficient vector $\bar{W}$ and threshold w_n .

Note that for practical applications, to obtain separation into two classes using only linear classifier (10) hard enough, thus it is not possible to divide the data curve or broken line. One way of solving this problem is to construct a classifier using a combination of linear classifiers, thus forming a piecewise linear set with the required degree of discretization. This approach has the advantage of reduced space visualization and enables display control data classification. Piecewise linear approach is most appropriate, since it allows to use a combination of linear separators. This allows taking advantage of linear separators and creating the necessary configuration in the visual space. When using a linear classifier in a multidimensional space is sought hyperplane, which is the criterion of separating their respective classes. Next searched vector y_i , For a new element represented by point x_i and a limit value b from the condition:

$$y_i = \begin{cases} +1, wx_i > b; \\ -1, wx_i < b. \end{cases} \quad (11)$$

Equation (11) describes at zero hyperplane. It is known that the vector w perpendicular to the desired separation line with the corresponding properties: The best possible separation line Distant from nearest thereto classes separation points. Note that the distance between these points defines the separation strip which corresponds to the condition $-1 < wx_i - b < 1$ and a band edge point no elements, the width of the separation strip is $2/|w|$.

To improve the linear classification problem, an increase of the space dimension is used. The space is expanded by the mapping function to the new space. To expand the two-dimensional space in three-dimensional, the display function is represented as follows:

$$\phi(x) = \phi(x_1, x_2) = (x_1^2, x_2^2, \sqrt{2}x_1x_2). \quad (12)$$

$$\phi(x) = \phi(x_1, x_2, \dots, x_n). \quad (13)$$

It should be noted that the classification boundaries may become distorted during expansion space. Education class boundaries is a flexible tool that also allows to use and field classes. Thereby expanding, class limits and compensating for errors of their determination. Flexibility visually determining class boundaries based analysis allows the data structure to determine the required amounts of classes. This makes it necessary for the accuracy of the analysis to determine the classification of objects.

The data represent the classes well and are grouped by generalized attributes. The two-dimensional representation shows that the data well represents the classes to which they relate. At the same time, the classes are fairly well spaced.

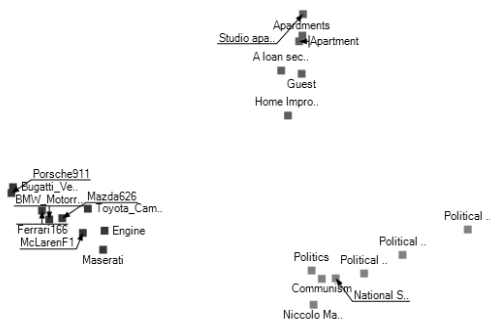

Figure 1

Three groups of objects are well grouped and the groups are located far enough in the two-dimensional space. Since the objects are from the training set, we determine that these groups represent classes.

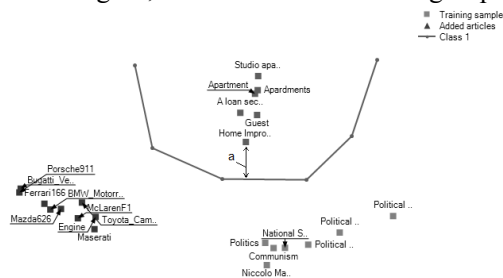

Figure 2

Next, we define a class graphically grouping boundaries. It is important not only to the Class B limits, as well as the definition of fields of class boundaries. Visually, we can define a parameter a (Fig. 2) as a class field. We can graphically become the minimum distance from the boundary to the class object. It allows to visually providing the opportunity generalized model for each class. Since the margin area can be defined quite flexibly, depending on the separability of classes, which generally can be uneven across the data area. For some classes of the border can take place quite clearly without the possibility of flexible formation.

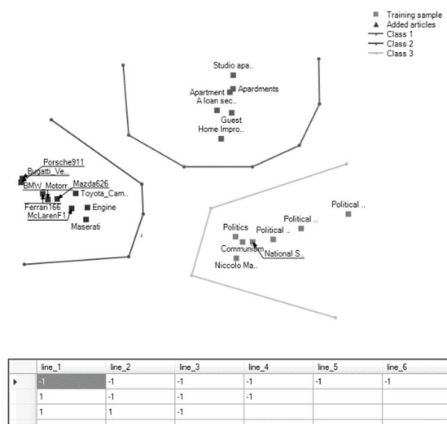

Figure 3

Generalized opportunity model is determined based on the separability of classes. Visual determination of the boundaries of classes allows graphically piecewise-linear method to establish the boundaries of classes and generalization performance models.

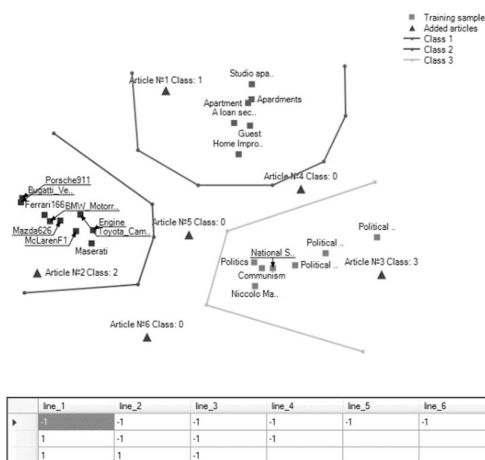

Figure 4

In the general case, it is necessary to position the indicated class of objects relative to the boundary bounding the class. In this case, there will be no objects that are between classes. The system is trained by graphic determination of class boundaries.

4. Conclusion and discussion

In this study, we determined the goals of using visual analytics workflow that focus on obtaining the final product - a model: a human-oriented visual analytic workflow builds a mental model, machine-oriented visual analytic workflow - builds a formal model. Using the concept of 'using opposite model', an information technology has been developed that allows the machine to obtain a model based on a mental model and demonstrates the possibility of using this concept. This allows the machine to fully use the intellectual capabilities of a human based on a model.

Information technology was developed to demonstrate the concept of 'using opposite model'. The formal model is entirely based on the mental model. The capabilities of the machine were not used for data classification. More promising is the use of the concept of model synchronization. In this case, the advantages will be used for the construction of models, both human and machine.

REFERENCES

1. Endert, A., Hossain, M. S., Ramakrishnan, N., North, C., Fiaux, P., Andrews C. The human is the loop: new directions for visual analytics. *Journal of Intelligent Information Systems*, 43(3), 2014, pp. 411–435.
2. Chen, M. and Golan, A. What may visualization processes optimize? *IEEE Trans. on Visualization and Computer Graphics*, 22(12), 2016, pp. 2619–2632,.
3. Chen, M. and Jänicke H. An information-theoretic framework for visualization. *IEEE Transactions on Visualization and Computer Graphics*, 16(6), 2010, pp. 1206–1215.
4. Andrienko, N., Lammarsch, T., Andrienko, G., Fuchs, G., Keim, D., Miksch, S. and Rind, A. Viewing visual analytics as model building. *Computer Graphics Forum*, 37(6), 2018, pp. 275-299.
5. Murdoch, W.J., Singh, C., Kumbier, K., Abbasi-Asl, R., Yu, B. (2019) Interpretable machine learning: definitions, methods, and applications arXiv:1901.04592
6. Zhao, X., Yan, X., Van Hentenryck, P. (2019) Modeling Heterogeneity in Mode-Switching Behavior Under a Mobility-on-Demand Transit System: An Interpretable Machine Learning Approach arXiv:1902.02904
7. Krak, I.V., Kudin, G.I., Kulyas, A.I. Multidimensional Scaling by Means of

ОҚУШЫНЫҢ ТАНЫМДЫҚ БЕЛСЕНДІЛІГІН АРТТЫРУ АРҚЫЛЫ МАТЕМАТИКАНЫҢ САПАСЫН АРТТЫРУ ЖОЛЖАНОВА Шолпан Есболаевна

№15 орта мектеп
Маңғыстау облысы, Жаңаөзен қаласы, Қазақстан
sholpan.75.75@mail.ru

Қазіргі заман мектебі қоғамда жүріп жатқан өзгерістерге үнемі бейімделуде. Сондықтан алған білімдерін өмірде қолдана білетін, әр уақытта білімдерін толықтырып, ізденісте жүретін азамат даярлау мектептің, мұғалімнің негізгі борышы. Қоғамда математиканың алатын орны ежелден ерекше, соған қарамастан математиканы оқушылардың көпшілігі «қиын пән» деп қабылдайды. Есептерді шығару барысында типтік есептерді оқушылар шығарады, ал егер қиындау болса есепті шығарудан бас тартады.

Сауалнама жүргізу арқылы оқушылардың математика пәніне қызығушылықтарының не себептен төмен екенін анықтадым. Мәселен, 10 сынып оқушыларынан алған сауалнама нәтижесі бойынша математиканы 5% сүйікті пән ретінде, 10% келешекте мамандығына қажет болатындықтан, 50% аттестатқа жақсы баға түсуі үшін керек деп, ал 13% жоғары оқу орнына түсуіне көмектесетінін айтты. Сонымен қатар 12% оқушы ата-ананың қатал талабына сәйкес оқитынын және 10% әр-түрлі себептерді айтты.

Нәтижелерді саралай отырып, математикаға қызығушылықты ояту үшін оқушылардың танымдық белсенділігін арттыру керек деп шештім.

Танымдық даму- оқушының оқу және проблемаларды шешу қабілеті. Яғни, танымдық қабілет деп оқуға деген қабілеттік, сөйлеу дағдылары, зейін, ойлау және негіздеу, шығармашылық зияткерлік деп атап айтуға болады. Танымдық белсенділік қалыптасуының 4 деңгейін көрсетуге болады:

1) **Сыни.** Бұл деңгей оқушылары алған білімдерін қарапайым типтік есептерде қолдана алады, есептерді оқушы үлгіні қолданып өзі шығарады. Егер берілген есеп үлгіге сәйкес келмесе, немесе азғана өзгеріс болса ол бұл есепті шығара алмайды, немесе бұндай есептерді шығарған жоқпыз деп бас тартады. Бұл оқушылардың математикаға қызығушылығы аз.

2) **Туындатқыш.** Бұл деңгей оқушылары бірнеше анықтама, әдіс-тәсілдердің ішінен біреуін тандап жаңа есепті шығаруда қолдана алады. Оқушылар білімдерін жинақтап және анализдей алады, талқылай отырып білетін әдістерді саралап, есеп шығаруға тиімдісін тандап алады.

3) **Ортаға бейімдеп модельдеу- ізденушілік.** Бұл деңгей оқушылары бар білімдерін жинақтап есеп топтамаларын шығаруда қолдана алады, басқа тарау есептерін шығаруда да жинақталған білімдерін қолдана алады. Оқушылар талдау, жинақтау, анализдеу, абстрактілеу ой әрекеттерін қолдана отырып, нәтижелерін бағалай алады, өз оқуын жоспарлай алады.

4) **Шығармашылық.** Бұл деңгейде оқушылар өздеріне таныс емес есептерді шешуде өзіндік ізденеді, есепті шығару жоспарын құрып, гипотеза қоя алады, шығару жолдарын іздестіреді, тәжірибе қояды.

Зерттеу сыныбы ретінде өзім алгебра және геометрия пәнін оқытатын 10 «а» сыныбын тандадым. Бұл тандауыма оқушылардың 11 сыныптан Ұлттық Біріңғай Тестілеу сынағынан өтетіні түрткі болды. Мен сынып оқушыларының деңгейін анықтау мақсатында тест алып, оқушылардың жауаптарына сәйкес оқушыларды топтарға бөлдім.

Сыни деңгей-6 оқушы; туындатқыш деңгей-11 оқушы; ізденушілік деңгей- 5 оқушы; шығармашылық деңгей-1 оқушы.

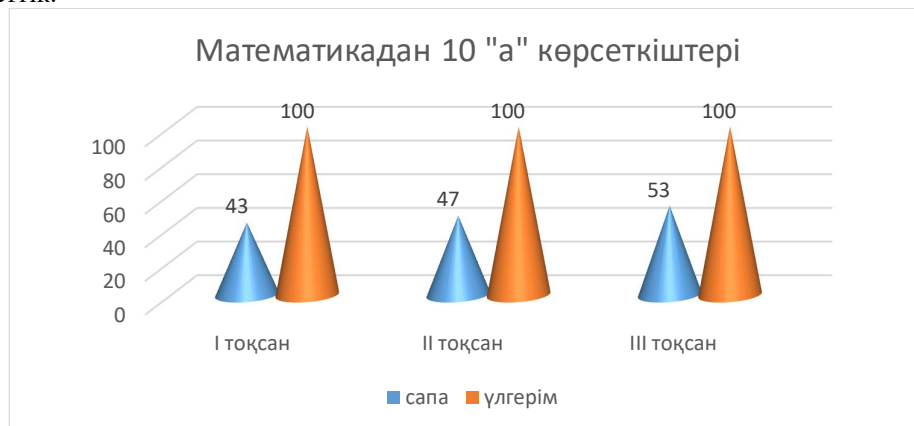

Сыныптағы оқушылардың басым көпшілігі сыни және туындатқыш деңгей оқушылары болғандықтан, олардың деңгейін көтеріп, ізденетін, шығармашыл оқушы қатарына қосу үшін проблемалық оқыту әдісін тандап алдым. Сабақта топтық әдіс, жұптық әдіс, жеке жұмыс түрлерін сабақ мақсатына сай ұйымдастырдым. Сонымен қатар сындарлы оқыту теориясының модульдерін кеңінен қолдандым. Бұл біріншіден оқушылардың ынтымақтасуына көмектессе, екіншіден математиканы «қиын пән» тұғырынан «қызықты пән» тұғырына орнатуға көмектесті. Сабақтарымды жоспарлауда проблемалық оқытудың келесі бөлімдерін қолдандым:

- 1) Проблемалық ахуал туындату;
- 2) Проблема қою;
- 3) Проблеманы зерттеу;
- 4) Қойылған мақсатқа жету;
- 5) Шешімнің дұрыстығын негіздеу;
- 6) Шешу жолы мен нәтижесін зерттеу;
- 7) Практикада қолдану;
- 8) Басқа шешімін іздеу;
- 9) Жұмысты қорытындылау.

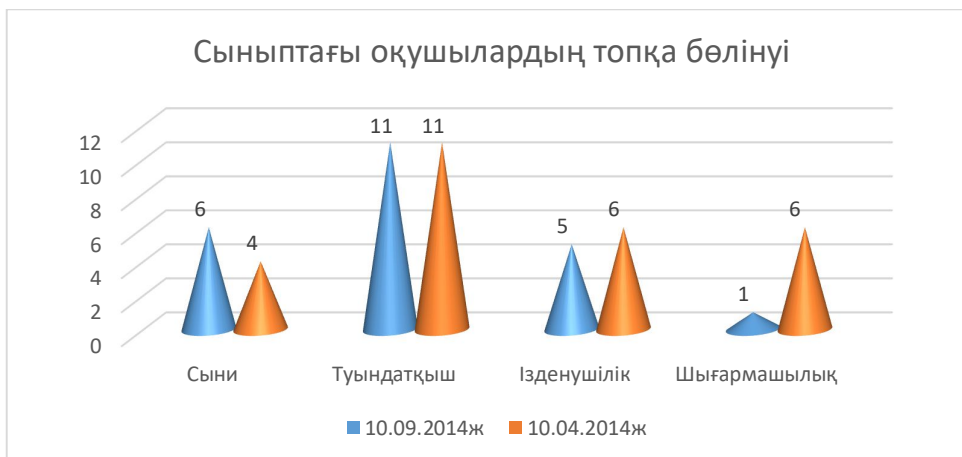
Мәселен, алгебра және анализ бастамалары пәні бойынша «Функцияның ең үлкен және ең кіші мәндері» тақырыбында жүргізген сабағымда алдымен оқушыларға «32 сіріңкеден, ауданы ең үлкен болатындай тік төртбұрышты құрыңыз», - деген тапсырманы практикалық орындауын ұсындым. Оқушылар топпен тіктөртбұрыштар құрастырып, ауданын тапты. Салыстырып, қай топтың қате орындағанын анықтады. Екінші бөлімде мұғаліммен бірлікте $S(x)=x(16-x)$ функциясын құрастырып, мұғалімнің нұсқауы бойынша туындысын, сындық нүктелерін анықтап, сындық нүктелерінің $[0;16]$ кесіндісіне тиістісін таңдады. Кесіндінің шеткі нүктелері мен кесіндіге тиісті сындық нүктелеріндегі мәнін анықтап салыстырды. Жауабы: қабырғасы 8 сіріңкеден тұратын квадрат. Оқушылар өздерінің бастапқы жауаптарының дұрыс-бұрыстығына көз жеткізгеннен кейін функцияның ең үлкен және ең кіші мәнін табу алгоритмі жасақталды. Алгоритмді оқулықта берілген алгоритммен салыстырып, дұрыстығына көз жеткіздік. Алгоритмді қолдану мақсатында оқулықтағы А деңгей есептері жеке тапсырма ретінде шығарылды және деңгейлік тапсырма ретінде ҰБТ кездесетін есептер берілді. Көріп тұрғаныңыздай бір сабақтың ішінде проблемалық оқыту мен топтық жұмыс, деңгейлік тапсырмалар мен қалыптастырушы бағалау бірлікте жүргізілді. Бұл әрине тыңғылықты дайындықты қажет етеді.

Сыныптан тыс уақытта да оқушылармен дайындық жұмыстары жүргізілуде. Факультатив сабақтарында математика пәнінен олимпиадалық есептер, логикалық есептер шығару ұйымдастырылып, коррекциялық жұмыстар жүргізілуде. 3 тоқсанның қорытындысы бойынша келесі нәтижелерге жеттік.

IV тоқсан басында оқушылардың тест тапсырмасы және алынды. Тест нәтижесі бойынша оқушыларды деңгейге және бөлдім. Бұл бөлініс барысында оқушылардың алға ілгерілеін байқадым.

Сыни деңгей-4 оқушы; туындатқыш деңгей-11 оқушы; ізденушілік деңгей- 6 оқушы; шығармашылық деңгей-2 оқушы.

Зерттеу барысында келесі факторларды сәтті өтті деп айта аламын:

- Оқушылардың математикаға қызығушылығы артты;
- Сабақты түрлендіріп жүргізу оқушылардың логикасы мен ізденушілігіне түрткі болды;
- Интеллектуалды ойындар мен қашықтық олимпиадаларға қызығушылығы артты;
- Математика сапасы артты.

Сонымен қатар зерттеу жүргізу барысында кедергілер де кездесті:

- Сыныпта әлі де белсенді емес оқушылар бар;
- Кейбір сабақтарда уақыт үнемделмейді;
- Тексеру, бақылау жұмыстарында оқушылар уақыт үнемдемейді.

Зерттеу жұмысының кезекті қорытындысын шығара отырып болашақта өзіме келесі мақсаттарды айқындадым:

-Зерттеу жұмысын жалғастыру;

-Кез-келген іс-әрекетті жоспарлау, орындау, талдау және талқылау қадамдарын қамту үшін мектептегі әріптестермен күш біріктіремін;

-Уақытты үнемдеу үшін АКТ-ны тиімді қолдану;

-Зерттеу нәтижелерімен әріптестермен бөлісіп тұру.

«Болашақта еңбек етіп өмір сүретіндер- бүгінгі мектеп оқушылары. Мұғалім оларды қалай тәрбиелесе, Қазақстан сол деңгейде болады, сондықтан ұстазға жүктелетін міндет ауыр», деп Елбасымыз Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаев айтқандай, қазіргі заман ұстазы осы міндетті толыққанда атқару үшін міндетті түрде зерттеуші болуы тиіс.

Әдебиеттер:

1. «Математика»журналы.- №2.-2007.
2. «Алгебра және анализ бастамалары» оқулық.-Алматы: «Мектеп» баспасы, 2019ж
3. И.П. Рустюмова, С.Т. Рустюмова Математикадан ҰБТ дайындық әдістемесі.- Алматы.- 2010ж

МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДЫҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ДАҒДЫЛАРЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

ЖУБАНДЫКОВА Ақгүл Мурзалиевна

Қазақ ұлттық қыздар педагогикалық университет

Алматы, Қазақстан

akgul71@mail.ru

Андатпа

Мақалада мектеп жасына дейінгі балалардың шығармашылық дағдыларын қалыптастыру мәселесі тұрала жазылған.

Мектеп жасына дейінгі балалардың өнер туындыларын қабылдау мен бейнелеудің икемділіктері мен дағдыларын меңгерумен байланысты сипатталады. Бейнелеу өнері шығармаларын жоғары дәрежеде қабылдау үшін бала бейнелеу өнер тілін меңгерген жөн. Өнерді қабылдау баланың

арнайы сурет салуды үйренуді қажет етеді. Сонымен қатар мақалада баланың көркем бейнелеудің алғашқы міндеті ретінде шынайылықты қабылдау қабілеттілігін дамытатыны жөнінде айтылған.

Кілтті сөздер: шығармашылық, тұлға, қабілет, дағды, ұйымдастырылған оқу қызметі

Қазақстан Республикасында білім беруді және ғылымды дамытудың 2020 – 2025 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасында (Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2019 жылғы 27 желтоқсандағы № 988 қаулысы) Қазақстандық білім мен ғылымның жаһандық бәсекеге қабілеттілігін арттыру және жалпыадамзаттық құндылықтар негізінде тұлғаны тәрбиелеу және оқыту деп атап көрсетеді [1, 4 б.].

Білім берудің барлық деңгейінің мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандартында қимыл, коммуникативтік, танымдық, шығармашылық, әлеуметтік білім, білік, дағдыларын, өз бетінше үйрену дағдыларын, сонымен бірге аталған білім, білік, дағдыларды ерте жастағы балаларда қалыптастыру қажеттілігі туралы айтылған [2, 3 б.].

Н.Ә.Назарбаевтың Қазақстан халқына жолдауында (2018 жылғы 5 қазан) «мектепке дейінгі білім беру сапасын түбегейлі жақсарту керек. Ойлау негіздері, ақыл-ой мен шығармашылық қабілеттер, жаңа дағдылар сонау бала кезден қалыптасады. Білім беру ісінде 4К моделіне: креативтілікті, сыни ойлауды, коммуникативтілікті дамытуға және командада жұмыс істей білуге басты назар аударылуда» [3, 2 б.] деп көрсетілген.

Мектепке дейінгі білім беру жүйесіндегі мектеп жасына дейінгі балалардың тұлғасы мен санасының дамуы қарқынды жүретін, ерекше құнды да қайталанбас кезең. Сондықтан бала бойындағы қабілетті осы бастапқы кезеңде ашу – баланың шығармашылық бағытта дамуына жете мән беру болып табылады. Мұны біртұтас педагогикалық үдерістегі оқытуды ұйымдастыруға тұжырымдамалық жаңа тұрғыдан келу негізінде шешуге болады.

Шығармашылық қабілеті, өзіндік жұмыс істеу іскерлігі мен дағдылары өздігінен пайда болмайды, ол мақсатты түрде ұйымдастырылған оқу қызметі мен шығармашылық, тәжірибелік сипаттағы әртүрлі тапсырмаларды орындау үдерісінде қалыптастырылады.

Білім мен тәрбие берудің шынайы тәжірибесінде мектепке дейінгі ұйымдарда өнер түрлері, оның ішінде, бейнелеу өнері іс-әрекеті арқылы қазіргі балалардың шығармашылық қабілеттерін дамыту мәселесіне әлі де өз деңгейінде мән берілмеуде. Көбіне, бейнелеу тәжірибесінің жалпы білім, қабілет, дағдыларын қалыптастыру мен дамытуға ғана басты назар аударылады.

Бейнелеу өнерінен көркемдік білім беру саласындағы педагог ғалымдар В.С.Кузин, Жеделов К., Т.А.Левченко, Ф.Жұмабекова т.б. бейнелеу өнері шығармашылығын зерттеуге ерекше көңіл бөлген.

Н.Н.Ростовцев бейнелеу шығармашылығын қалыптастырудың негізі – нұсқаға қарап сурет салу екенін, шығармашылық еңбекке жетудің бастауы, бейнелеу сауаттылығын меңгеру болып табылатындығын көрсеткен [4, 88 б.].

Қ.Ералин «бейнелеу өнері шығармашылығын, графика, кескіндеме мүсін туындыларын, немесе сәндік бұйымдарын жобалаумен жасауға бағытталған іс-әрекеттер жүйесі» деп анықтаған. Ол шығармашылық қызметінің негізі бейнелеу сауаттылығын меңгеру болып табылатындығын көрсеткен. Шығармашылық қабілетті дамытуды жоспарлы жүргізуге көңіл бөлген.

Шығармашылық дегеніміз – жаңа туындыны жасауға бағытталған іс-әрекет. Қабілет дегеніміз – ойлау мен белгілі іс-әрекетті орындау бағытындағы жеке тұлға шығармашылық қызметінің нәтижесі түрінде танылады. Қабілет белгілі білім мен іс-әрекетті икемділіктерінің жоспарлы түрде меңгерту нәтижесінде қалыптасады. Осы қағидаларды негізге ала отырып шығармашылық қабілет дегеніміз жаңа бейнелеу өнері туындыларын жобалау мен жасауға бағытталған жеке тұлға қызметі [5, 15 б.].

Мектеп жасына дейінгі балалардың шығармашылығын қалыптастыру өзіндік ерешелігі бар педагогикалық үдеріс. Бұл мектеп жасына дейінгі балалардың өнер туындыларын қабылдау мен бейнелеудің икемділіктері мен дағдыларын меңгерумен байланысты сипатталады. Қалыптастыру ұғымы педагогикалық әдебиеттерде жеке тұлғаның білімін икемділіктері мен дағдыларын арттыруға бағытталған жоспарлы іс-әрекеттер нәтижелері.

Дәстүрлі білім беруде бала білім, білік, дағдылардың белгілі жиынтығын меңгертуге ғана бағытталып, олардың жеке басының дамуына, тұлға ретінде қалыптасуына жете көңіл бөлінбеді. Ал қазіргі заманғы ғылыми-техникалық үрдістің қарқыны білім беру жүйесінің алдына мүлдем жаңа мақсат қойып отыр: оқу әрекетін қалыптастыру негізінде баланы жеке тұлға тұрғысында тәрбиелеу, яғни әр баланың өзін-өзі өзгертуші субъект дәрежесіне көтерілуін қамтамасыз ету міндеті тұр.

Мектеп жасына дейінгі балалардың шығармашылық дағдыларын қалыптастыру мәселесі психологиялық-педагогикалық әдебиеттерде ерекше орын алған және бірнеше ғалымдардың

зерттеулерінен көрініс тапқан. (В.И.Шацкая, Е.А.Флерина, Н.П.Сакулина, Н.А.Ветлугина, Т.С.Комарова, Р.Г.Казакова, Ф.Жұмабекова, Т.Левченко т.б.).

Жоғарыда аталған еңбектер мектеп жасына дейінгі балалардың шығармашылық дағдыларын қалыптастыру мәселесі бойынша біршама зерттеу жұмыстары жүзеге асырылғандығын көрсетеді. Дегенмен осы саладағы еңбектерге талдау жасау мектеп жасына дейінгі балалардың шығармашылық дағдыларын бейнелеу іс-әрекеті арқылы қалыптастыру мәселесінің ғылыми-теориялық тұрғыда зерттелуі мен оның ғылыми-әдістемелік жүйесінің дайындалуы мәселесінің заман талабына сай мазмұнының ашылмай отырғандығын көрсетті.

Білім беру қазіргі ғылымның, мәдениеттің, ғылыми-техникалық прогрестің даму деңгейіне сай болуы керек. Жалпы білімнің мазмұны ғылымдардың өзара байланысы өндіріс пен қоғамдық дамудың жаңару үдерісіне тікелей ықпал жасайды.

Бейнелеу өнері шығармаларын жоғары дәрежеде қабылдау үшін бала бейнелеу өнер тілін меңгерген жөн. Өнерді қабылдау баланың арнайы сурет салуды үйренуді қажет етеді. Бұл жағдайда баланың көркем бейнелеудің алғашқы міндеті ретінде шынайылықты қабылдау қабілеттілігін дамытады.

Қабілет деп адамның белгілі бір іс - әрекетті біршама жеңіл атқаратын және жоғары сапаны қамтамасыз ететін жеке ерекшеліктерін түсінеміз. Қабілет туа біткен қасиет емес, ол даму үдерісінде ғана өмір сүреді және нақты іс - әрекетсіз дами алмайды. Кез - келген іс - әрекетке деген қабілет әр адам бойында бар, бірақ та туа біткен нышандарға байланысты олардың даму дәрежесі барлық адамдарда әртүрлі. Дамудың ең жоғары баспалдағына дарынды, талантты, алуан түрлі нышандар бойында қолайлы үйлескен адамдар жете алады.

Бейнелеу іс-әрекетіне деген қабілеттілік арнаулы қабілет қатарына жатады. Әрбір қабілет жетекші, негізгі және құрастырушы фонға бөлінетін жан-дүниенің ерекшеліктеріне тәуелді күрделі құрылымға ие.

Бейнелеу іс-әрекетінде қабілеттің жетекші қасиеттері қиялдау болып табылады, қиялсыз ойдың өз көрінісін табуы мүмкін емес.

Бейнелеу қабілетінің құрылымында оның негізгі қасиеттері қабылдауды қамтамасыз ететін жоғарғы табиғи көру сезімталдығы; дағдыларды шапшаң және жақсы меңгеруге көмектесетін қолдың ерекше іскерлігі болып табылады.

Бейнелеу сауатын құрайтын бейнелеу құралдары мен әдістерінің барлық жиынтығын бала бірден меңгере алмайды. Әрбір өнердің әсерлі құралдарының ерекшеліктерін педагогтың білуі олардың әрқайсысын бала түсініп, игеретінін және қайсысы түсініксіз екенін анықтауға жәрдемдеседі.

Бейнелеу өнері негіздерін оқып үйрену үдерісінде шығармалардың идеясына, мазмұнына, шебердің өзіндік жеке ерекшеліктеріне байланысты суретшілердің алуан түрлі бейнелеу құралдарын пайдалануы өзгеше болатынын балалар меңгереді.

Бейнелеу өнерімен шұғылдану болмысты танудың тиімді құралы болып табылады және сонымен бірге көзбен көріп қабылдау, қиялдау, кеңістікті елестете білу, есте сақтау, сезім және басқа психикалық үдерістердің дамуы мен қалыптасуына жәрдемдеседі.

Бейнелеу іс-әрекетінде мектеп жасына дейінгі балалар бірқатар графикалық және кескіндемелік білім мен дағдыларды меңгеріп, қоршаған дүниедегі заттар мен құбылыстарды талдауға үйренеді.

Сурет салу, мүсін жасау, конструкциялау сабақтарында жеке басының табандылық, мақсаттылық, ұқыптылық, еңбексүйгіштік сияқты қасиеттері қалыптасады.

Бейнелеу өнерімен шұғылдану балалардың шығармашылығының, тілінің дамуына, олардың сөздік қорының байи түсуіне жәрдемдеседі. Педагог үйретудің негізгі әдістерінің бірі ретінде сөзді пайдаланады: оқу қызметінің тақырыбын хабарлайды, тапсырманың орындалу ретін әңгімелеп береді. Тәрбиешінің айқын, әсерлі сөзі балаға бейнелеу үдерісін терең ой елегінен өткізуге көмектеседі.

Балалардың бейнелеу қабілеттерін дамыту аса маңызды мәселе. Ал кез келген іс-әрекетке деген қабілет әрбір тұлға бойында бар болғанымен туа біткен нышандарға байланысты олардың даму дәрежесі барлық адамдарда әр түрлі. Дамудың ең жоғарғы баспалдағына дарынды талантты, алуан түрлі нышандар бойында қолайлы үйлескен адамдар жете алады.

Психологияда ұғымдарды жалпы және арнаулы қабілет деп бөледі. Бейнелеу іс - әрекетіне деген қабілеттілік арнаулы қабілет қатарына жатады.

Әрбір қабілет жетекші, негізгі және құрастырушы фонға бөлінетін психиканың ерекшеліктеріне тәуелді күрделі құрылымға ие.

Бейнелеу іс-әрекетіне қабілеттің жетекші қасиеттері қиялдау болып табылады, қиялсыз ойдың өз көрінісін табуы мүмкін емес.

Бейнелеу қабілетінің құрылымында оның негізгі қасиеттері толық қабылдауды қамтамасыз ететін жоғарғы табиғи көру сезімталдығы; дағдыларды шапшаң және жақсы меңгеруге көмектесетін қолдың ерекше іскерлігі болып табылады.

Бейнелеу іс-әрекетін қамтамасыз ететін және осы іс-әрекет фонын құрайтын қасиеттер белгілі бір эмоциялық көңіл-күй болып табылады.

Оқыту жүйесін жасаған кезде бейнелеу және құрастыру әрекеті құрылымының осы ерекшеліктерін ескерген жөн.

Бейнелеу әрекетіне қабілеттілік әр адамның бойында дамыған болуы мүмкін. Бірақ осы іс-әрекетке туа біткен жақсы нышандары бар адам өнер саласында шығармашылықпен жұмыс істей алатындай дәрежеге дейін қабілетін дамыта алады, бұл кезде қолайлы нышандары неғұрлым аз адамдар қабілетін заттарды сауатты, графикалық жағынан дұрыс бейнелей алатындай дәрежеге дейін ғана дамыта алады.

Бейнелеу қабілетін дамыту үшін маңызды мәні бар анатомио – физиологиялық ерекшеліктерді қарастырып көрелік.

Кез келген саладағы қабілеттілікті дамытуда үлкен роль жоғары дәрежелі нерв қызметінің үлесіне тиеді. И.П.Павлов адам бойында оның қабілетін анықтайтын жоғары дәрежелі нерв қызметінің екі типі – көркемдік және ойшылдық (ақыл-ой) туралы жазған болатын.

Бірінші – көркемдік типте ойлау бейнелі, айқын, әсерлі болып келеді. Екінші – ойшыл типте ойлау абстракциялы, сөздік формаларға ие. Көптеген адамдар аралас типке жатады, олардың ойлауы бейнелі де, абстракциялы да болып келеді.

Тиісті жағдайларда жоғары дәрежелі нерв қызметінің көркемдік типіне жататын адамдарда бейнелеу қабілеттілігі неғұрлым жоғары даму дәрежесіне жете алады.

Бейнелеу қабілеттілігін ойдағыдай дамыту үшін көру аппараттары құрылысының да маңызы бар. Көздің анатомиясындағы немесе физиологиясындағы болмашы кемістік түсті сезе білуге әсерін тигізеді, ал түсті сезе білу суретші үшін соншалықты маңызды. Көзінің тор қабығының қолбалық аппаратының әрекеті бұзылған адам түсті ішінара ажырата алмаудан жапа шегеді, көбіне қызыл немесе жасыл түстерді ажырата алмайды (дальтонизм). Дальтонизмнен жапа шегетін адамдар спектр түсін негізгі екі тонда – сары және көгілдір тонда қабылдайды. Мұндай адам айналадағы заттардың бояуын дұрыс қабылдап, оны живопись құралдарымен бере алмайтыны айқын.

Көздің өткірлігі де, яғни заттарды алыс қашықтықтан айыра білу қабілеті де көру аппаратының құрылысына байланысты. Көздің белгілі бір қашықтықтан айыратын заты неғұрлым кіші болған сайын, оның өткірлігі де соғұрлым жоғары болады. Кеңістікті көру көздің микроқозғалыстарының көру актісіне қатысуына байланысты.

Көру аппаратының кемістігі бар адам живопись саласында бейнелеу қабілетін дамытудың жоғары сатысына жете алмайды, ол бар болғаны дұрыс графикалық бейнелей білуге ғана ие болуы мүмкін. Скульптура саласында шығармашылықпен жұмыс істеу қабілетін дамытуға көздегі кемістік көп кедергі жасамайды, дегенмен де толыққанды шығармашылықпен айналысу мүмкіндігін шектейді.

Бейнелеу іс-әрекеті үдерісінде заттардың формасын, олардың пропорциясын, түсін көзбен көру арқылы қабылдай отырып, адам көргенін салыстырады, байытады, яғни шығармашылық кезінде ойлау үдерісі күшейе түседі.

ПАЙДАЛАНҒАН ӘДЕБИЕТТЕР:

1. Қазақстан Республикасында білім беруді және ғылымды дамытудың 2020 – 2025 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы// adilet.zan.kz/kaz/docs/P1900000988
2. Білім берудің барлық деңгейінің мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарты// <http://adilet.zan.kz/kaz/docs/V1800017669>
3. Елбасы Н.Ә.Назарбаевтың Қазақстан халқына жолдауында (2018 жылғы 5 қазан)
4. Н.Н.Ростовцев. Методика преподавания изобразительного искусства в школе. Уч. Пособие для ХГФ в пединститутах. М., 1998г
5. Левченко Т.А., Жубандыкова А.М. Теория и методика изобразительного творчества/Алматы:Онон, 2015 г.

АҒЫЛШЫН ТІЛІН ҮЙРЕТУДЕ МНЕМО ӨЛЕҢДЕРДІ ҚОЛДАНУДЫҢ ТИІМДІЛІГІ
ТУСУПБЕКОВА Мадина Жанбырбаевна, ЖУМАНОВА Нұргүль Сайлаубаевна
Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, ҚР ПІБ МО «Қарлығаш» балабақшасы РМК
Нұр-Сұлтан, Қазақстан
Tusupbekova_mzh@mail.ru, nurgul_semei@mail.ru

Аннотация

Ағылшын тілін үйретудің басты міндеті – білімгерлердің тілдік қарым-қатынас дағдысын қалыптастырып, біліктіліктерін жетілдіру. Мнемо өлеңдер балалардың ақыл-ой, адамгершілік және эстетикалық тәрбиесін арттырады. Мектепке дейінгі жаста балаларды өлеңді қабылдау, бағалау, көркемдік талғамға тәрбиелеудің маңызы зор. Авторлардың айтуы бойынша, тілге үйрету сабағында өлеңдерді қолдану балаларды дыбыстармен ойнауға, сөздерді қайталауға және өлеңдерді жаттау процесін жеңілдетеді. Бұл мақалада ағылшын тілін үйретуде мнемо өлеңдерді қолдану жолдары қарастырылып, олардың маңыздылығы анықталады.

Мектепке дейінгі білім беру жүйесінің алғашқы кезеңінің мақсаты балалардың оқу процесіне қызығушылықты қалыптастыру, оны ынталандыру, сөйлеуді дамыту және қалыптастыру. Мектепке дейінгі жастағы балалармен жұмыс істеу барысында жаңа материалды игеру процесін жеңілдететін, жүйелейтін және бағыт беретін көмекші құралдарды қолдану болып саналады. Ең тиімді құралдардың бірі – мнемотехникалық кестелер. Мнемотехникалық кестелер әсіресе ағылшын тілін оқытуда қолдануы танымдық, визуалды, моторлы, ассоциативті жадыны қолдануға әсерлі болып саналады. Мнемотехникалық кестелерді қолдану мектеп жасына дейінгі балалардың ақыл-ой қабілеттерін дамытады. Ересек мектеп жасына дейінгі балалар әлі де болса ауызша есте сақтау қабілеті жеткіліксіз дамыған, кейде есте сақтаудың өнімділігі нашарлайды, сондықтан мектепке дейінгі жастағы балалардың өлеңдерін жаттаған кезде мнемотехникалық кестелер қолдану тиімді жұмыс әдісі бола алады. Осыған байланысты жоғары мектеп жасына дейінгі мектепке дейінгі балалармен психологиялық-педагогикалық жұмысты ұйымдастырудың ерекшеліктерін, сонымен қатар поэтикалық мәтіндерді жақсы жаттауға ықпал ететін мнемотехниканы таңдаудың маңыздылығы өте маңызды [1].

Мектеп жасына дейінгі балаға динамикалық даму тән. Мектеп жасына дейінгі кезеңде әр түрлі бағытта елеулі өзгерістер орын алады, оның қызметінің негізгі түрлері жетілдіріледі, психикалық процестер белсенді дамып келеді. Мектепке дейінгі жастағы балалар өз бетімен берілген тақырып бойынша дәйекті түрде ашылатын сюжеті бар шағын ертегі ойлап таба алады. Олар мнемотехникалық кестелер арқылы өз қиялын белгілі бір жоспарға бағындыра алады, алдын ала белгіленген жоспар бойынша жүреді, оған табиғи түрде кейбір түзетулер енгізеді. Мнемотехникалық кестелер арқылы өлеңдер жаттап үйренуге болады. Мнемо өлеңдер мектеп жасына дейінгі балаларды сөйлеуді дамыту және өлеңге деген сүйіспеншілігін оятуға, өлеңмен таныстыруға, және мәнерлі түрде көбейту қабілеттерін дамытуға ерекше орын алады.

Мнемо өлеңдер балалардың ақыл-ой, адамгершілік және эстетикалық тәрбиесін арттырады. Мектепке дейінгі жаста балаларды өлеңді қабылдау, бағалау, көркемдік талғамға тәрбиелеудің маңызы зор. Авторлардың айтуы бойынша, тілге үйрету сабағында өлеңдерді қолдану балаларды дыбыстармен ойнауға, сөздерді қайталауға және өлеңдерді жаттау процесін жеңілдетеді. Өлеңді үйрене отырып, балалар оның мазмұнын мнемо суреттер мен кестелер арқылы елестетеді. Мнемо кестелер арқылы берілген өлеңдер есте жақсы сақталады [2].

Қазіргі таңда, ағылшын тілін үйретуде көптеген жаңа тәсілдер қолданылады. Ағылшын тілін үйретудің басты міндеті – білімгерлердің тілдік қарым-қатынас дағдысын қалыптастырып, біліктіліктерін жетілдіру. Сабақ барысында, оқытушылар, әсіресе балабақшада ағылшын тілін үйретуде мнемо өлеңдерді қолданудың маңыздылығы, қандай озық тәжірибелер бар деген сұрақтар мазалайды. Осыған орай, ағылшын тілін ерте жастан үйретуде кездесетін тіл кедергілерін мнемотехника әдісі арқылы жою, сөздік қорын дамытуда, байланыстыра сөйлеу мүмкіндіктерін ашуда маңыздылығы байқалады.

Балабақшада ағылшын тілін оқытуда мнемотехника әдісі өте тиімді. Осыған орай, балаларға арнайы ағылшын тілінде мнемо өлеңдер жинағы қолданылады. Бұл жинақта 10 тақырып және әр тақырыпта 5-6 өлең ұсынылған (Сурет 1).

Сурет 1 – Ағылшын тілінде ұсынылған мнемo өлең

MY KINDERGARTEN / МЕНІҢ БАЛАБАҚШАМ WHAT DO YOU LIKE?

Do you run?
Do you play?
Do you sing?
Will you it today?

Мнемo өлеңдер балалардың көрнекілік-бейнелік есте сақтауын дамыту, баланың қызығушылығын тудыру, әрі қайталау жұмыстарын өткізуі болып саналады. Мнемo өлеңдер жинағының басты міндеті:

- мнемотехника әдісі арқылы тақырыпқа сай өлеңдерді мнемокестеде топтастыру;
- баланың дамуы мен оқуына жинақтың түсінікті әрі қызықты болуы;
- өзара белсенділік таныту арқылы тілдік ортаға бейімдеу;
- баланың жанжақтылық пен үйлесімділікте дамуы;
- танымдық дамуы: (ойлау, есте сақтау, қиялдау);
- эмоциональды ортада дамуы;
- баланың қауіпсіздік және шынығу негізінде дамуы;
- коммуникативті бағыттары, лексикалық және грамматикалық, фонетикалық, тыңдауға арналған материалдарды жинақтау, топтастыру;
- ұжымдық, топтық, жеке жұмыс түрлерін үйлестіру;
- ағылшын тілін үйретуде пәнаралық байланыс принципін ұстану.

Мнемотехниканың басты «құпиясы» өте қарапайым және белгілі. Адам өзінің қиялында бірнеше көрнекі бейнелерді байланыстырған кезде ми бұл қатынасты жазады. Кейінірек, осы ассоциацияның бір бейнесін еске түсіре отырып, ми бұрын байланысқан барлық бейнелерді шығарады. «Мидың тілі» - бұл бейнелер екендігі белгілі. Және, ең алдымен, визуалды бейнелер. Егер біз миға оның тілінде сөйлесетін болсақ, ол біздің кез-келген командаларымызды орындайды [3].

Мектеп жасына дейінгі жас - бұл сананың бейнелі формаларының жасы, ал баланың осы жаста меңгеруінің негізгі құралы - бейнелі құралдар: сенсорлық эталондар, түрлі белгілер мен белгілер (ең алдымен, бұл барлық көрнекі модельдер, сызбалар, кестелер, суреттер және басқалары). Мектеп жасына дейінгі балаларда мнемотехниканың мәні болып табылатын есте сақтауды жеңілдететін және есте сақтау көлемін көбейтетін жасанды ассоциациялардың пайда болуының негізін қалайтын белгілерді, схемаларды қолдана отырып, визуалды-бейнелі ойлауды дамыту өте маңызды. Көрнекі кескінге сүйену өте маңызды және міндетті, өйткені егер мәтінді көбейту кезінде бұл визуалды бейне қиялда пайда болмаса, онда бала бұл мәтінді түсінбейді. Сонымен, символизация әдісі - сөзбе-сөз қайталауды қажет ететін, мысалы, өлеңде ақпаратты есте сақтау және дәл беру процесін қалыптастырудың ең қысқа жолы. Мнемоникалық кестелер өлең оқығанда әсіресе тиімді. Төменгі жол - әр сөзге немесе кішкене сөз тіркесіне сурет (сурет) ойлап табылған; осылайша, бүкіл өлең схемалық түрде сызылады. Осыдан кейін бала жадынан графикалық бейнені қолдана отырып, өлеңді толығымен шығарады (Сурет 2).

Сурет 2 – Суреттер арқылы өлеңді толдығымен шығару жаттығу

Полянскаяның ойынша, мнемикалық кестелермен жұмыс істеу техникасын меңгеру жаттығу уақытын едәуір қысқартады. Өлеңдерді жаттауға үйрету үшін анықтамалық суреттерді пайдалану балаларды баурап алады, сабақты ойынға айналдырады. Баланың тыңдаудан кейін сақтаған визуалды бейнесі, суреттерді қарауымен сүйемелденіп, мәтінді тезірек есте сақтауға мүмкіндік береді [4].

Сабақ барысында қолданылып отырған мнемо өлеңдер жинағында әр өлеңді үйрену үшін мнемикалық кесте жасалып құрастырылады, таңдалған өлеңге суреттер таңдалады (өлеңнің әр жолына). Сонымен, бірте-бірте мнемикалық кесте құрастырылған. Бұл өлеңдерде бір-бірімен байланысты емес суреттер бір сюжетке біріктіріледі, оның көмегімен сигналдық схемалық кескіндер ойлау процестерін белсендіруге көмектеседі. Мнемотехникалық кестелер және мнемо өлеңдер арқылы мектеп жасына дейінгі балалардың жады нығаяды, олардың қиялы ойлауы дамиды, олар мәтіндерді әлдеқайда жақсы, көлемді, жеңіл және эмоционалды түрде жаттайды. Осындай жұмыс әдісімен өлең толығымен жатталады. Оқыту мектеп жасына дейінгі балалардың көңілді, эмоционалды ісіне айналады, сонымен бірге мәтіннің мазмұны сезілетін, көрінетін, елестететін болады. Мнемокестелермен жұмыс үш кезеңнен тұрады:

- 1) кестені қарастыру және онда не көрсетілгенін талдау;
- 2) ақпаратты қайта жазу жүзеге асырылады (дерексіз белгілерден суреттерге айналдыру);
- 3) жазусыз берілген суреттерге өлең құралады.

Өлең жаттау жұмысында мнемотехниканы қолдану - балалардың сөйлеу тілін дамытудағы маңызды әдістеме. Мнемотехника - бұл ақпаратты есте сақтауды және көбейтуді қамтамасыз ететін әдістер мен тәсілдер жүйесі. Мнемотехникада жеке бөліктердің схемалық кескіндері қолданылады - мнемикалық кестелер. Олар, әсіресе, өлең үйрену кезінде тиімді. Төменгі жол - әр сөзге немесе кішкене сөз тіркесіне сурет (сурет) ойлап табылған; осылайша, бүкіл өлең схемалық түрде сызылады. Осыдан кейін бала жадынан графикалық бейнені қолдана отырып, өлеңді толығымен шығарады. Мнемотехниканы қолдану мектеп жасына дейінгі балалардың өлең жаттау процесін едәуір жеңілдетеді. Мектепке дейінгі жаста бала мнемотехниканы қолдану кезінде қажетті бейнелі құралдарды игереді. Өлеңдерді жаттауға үйрету үшін анықтамалық суреттерді пайдалану балаларды баурап алады, сабақты ойынға айналдырады.

Қолданылған әдебиеттер

- 1 Козаренко В. А. Учебник мнемотехники // Система запоминания «Джордано». М.: Самиздат. – 2007. – 350 с.
- 2 Алексеева М. М., Яшина В. И. Методика развития речи и обучения родному языку дошкольников. – 2007. – 400 с.
- 3 Крайнова Е. А. Использование мнемотехники в логопедической работе / Сб. матер. V Всерос. научно-практ. конф. – Коломна, 2019. – С. 144.
- 4 Полянская Т. Б. Использование метода мнемотехники в обучении рассказыванию детей дошкольного возраста //СПб.: Детство-Пресс. – 2009. – С. 4-5.

ШЕТТІЛДІК СӨЗДЕРДІҢ ЛАТЫННЕГІЗДІ ӘЛІПБИ БОЙЫНША ТАҢБАЛАНУЫ

ЖУРСИНАЛИНА Гулжанат Курмашевна, УРАЗБАЕВА Гулдан Женискызы

А. Байтұрсынов атындағы Қостанай өңірлік университеті, №30 орта мектебі

Қостанай, Қазақстан

urazbaevaguldan@mail.ru

Қай тілдің болмасын сөздік құрамы үнемі жаңарып, заман талабына сай толығып отыратын белгілі. Еліміздегі қоғамдық, саяси, экономикалық, өндірістік салаларындағы өзгерістер тілдегі жаңа сөздердің, соның ішінде шеттілдік сөздердің пайда болуына негіз болуда. Латын графикасына көшуімізге байланысты шеттілдік сөздердің орфограммасы да өзгеретіні белгілі. Қазіргі уақытта шеттілдік сөздер екі түрлі жазылып келеді. Біріншісі ауызша канал арқылы меңгерілген кірме сөздер болса, екіншісі, орыс тілінің орфографиясы негізінде жазылып жүрген шеттілдік сөздер. Ауызша канал арқылы меңгерілген кірме сөздер қазақ тілінің фонетикалық заңдылығына сәйкес бейімделіп жазылып, төл сөзімізге ұқсап кеткен. Бұл мәселе жөнінде өз кезеңінде профессор Қ.Жұбанов термин есебінде алынған интернационал сөздердің қазақ тіліне судай сіңіп, бойына тарап, өз сөзіндей болып кетуі керектігін, осыған байланысты *самаурын, бөкебай, жәшік* сияқты орыс сөздерін тілші мамандар болмаса, жалпы жұртшылық біле бермейді, «қазақтың төл сөзі» деп ойлайтынын айтады [1.171]. Түбі бір түркі тілдері орфографиясында да орыс тілінен енген сөздердің жазылуы осы принциптерге

негізделіп жазылады. Көпшілігінде орыс тілінен енген сөздер екі түрлі жазылады: бір тобы - өткен кезеңдерде ауызекі тіл арқылы еніп, қабылдаушы тілдің айтылу заңдылықтарымен өзгеріп кеткендіктен, сол өзгерген күйінде, дәстүрлі түрде, айтылуы бойынша жазылса, екінші тобы - орыс тіліндегі орфографиясы негізінде жазылады. Соңғы топқа түркі тілдеріне кеңес дәуірінде көптеп енген, жазба тіл арқылы қалыптасқан терминдік сөздер жатады.

Ғалым Рәбиға Сыздықтың пікірінше, орыс тілінен және орыс тілі арқылы енген және көбіне термин болып келетін сөздердің басым көпшілігі орыс орфографиясы бойынша жазылады: *алюминий, антоним, аудитория*. Сонымен қатар ғалым орыс тілінен енген сөздердің ішінде дыбысталуы өзгеріп қалыптасқан бірқатар сөздер сол өзгерген күйінде жазылатынын және олардың дені қазақ тіліне ертеректе ауызша сөйлеу тілі арқылы енген сөздер екенін көрсетеді. Бұл сөздерге тұрмыстық зат, бұйым атауларын, әкімшілік, сот, сауда, шаруашылық салаларына қатысты сөздерді жатқызады. Мысалы, *барқыт, бәтеңке, бәтес, бөрене, бөшке, сот, тауар, зауыт, болыс* сөздерін алуға болады.

Осы негізде, Н.Әміржанова: «1938 жылға дейін кірме сөздер қазақ тілінің заңдылықтарына толықтай бағындырылды. 1929-1938 жылдар аралығында кірме сөздердің дыбыстық құрамы мен тұлғасы өзгеріп, сындырып (қазақшалап) жазу үрдісіне бағынды. Шет тілінен енген сөздерді жазу барысында көптеген қиындық орын алды. Оның себебін шеттілдік сөздер фонетикалық принциппен жазылғандықтан, әркім өзінше естіп, өзінше таңбалауымен байланыстырды» деп атап өтеді [2.35]. Бұған дәлел ретінде сол кезде шыққан әдеби шығармалардың тілін алуға болады. Олай болса, 1929-1938 жылдар аралығында кірме сөздер қазақ тілінің әуезіне, фонетикалық заңдылығына сәйкес игеріліп жазылды десек, 1940 жылдан бастап ауызша игерудің бұл механизмі жұмыс істемей қалды да, керісінше орыс тілі арқылы енген шеттілдік сөздер мен терминдер орыс тілінің орфографиясы бойынша жазыла бастады.

Ал қазіргі таңда латын қаріпінне көшуге байланысты *э, ц, я, ю, ё, и, ь, ъ* әріптерімен келетін шеттілдік сөздер қалай жазылады деген сұрақ туындайды. Шеттілдік сөздердің жазылуының стандартты үлгісін жасаған Анар Фазылжанованың айтуынша, өзге тілден енген сөздерді тіліміздің дыбыстық ерекшелігіне икемдеп жазу ұлттық жазуға әкелетінін, алайда алғашқы аралық кезеңде жаңа жазуға жұртшылықтың санасы трансформацияланып жатқан кезде шеттен енген сөздерді қазақшалауға сақтықпен қарау қажет [3.17].

Халық назарына ұсынылған жаңа әліпби негізіндегі қазақ тілі емлесінің ережелерінде шеттілдік сөздердің орфограммасының стандартты үлгісі, 22 параграф бойынша іріктеліп, жүйелі берілген деуге болады. Айталық, шеттілдік сөздердегі *э* әрпінің орнына *е* әрпінің жазылуы. Мысалы, *экология - ekologia, экономика - ekonomika, экран - ekran* және т.б. Мұндай процесс жазу тарихында бар. 1940 жылға дейін сөздің барлық позициясында орыс тіліндегі *э* дыбысы қазақ тіліндегі <е> арқылы берілді және алмастырылды: *эбонит - ebonit, экран - ekran, эксперимент - eksperiment, элемент - element, электр - elektir, экономика - ekonomijke* деп берілген болатын [4.22].

Емле ережеде орыс тілінен енген *ц* әрпі сөз басында да, сөз ортасында да, сөз аяғында да *s* әрпімен таңбаланады деп берілген. Мысалы, *цирк - sirk, цикл - sikl, цилиндр - silindr, дециметр - desimetr, иприц - shpris, офицер - ofiser, эвакуация - evak'asia*. *Ц* әрпінің *s* әрпімен берілуі де жазу тарихымызда кездеседі. 1929 жылы *ц* дыбысына байланысты бір ғана ереже болды. Ал 1938 жылы *ц* дыбысына байланысты тағы бір ереже қабылданды. Ол *ц* дыбысының сөздің орта және соңғы жақ позициясында келген жағдайда *ts* қосындысы арқылы жазу ережесі болды. Мысалы, *konstitutsia, protses, printsip* [2.13].

Қазақ тіліндегі *ә, ө, ү* дыбыстары тілдің қатысына қарай жіңішке дауыстыларға жататыны мәлім. Жіңішкелік белгісі (*ь*) бар буынға жіңішке дауыстылардың жазылуы шеттілдік сөздерді қазақшалаудың бірден-бір жолы болып саналады. Мысалы, *алкоголь-alkogól, ансамбль-ansámbľ, асфальт-asfált, альбатрос-álbatros, альбом-álbom, альфа-álfa, альпинист-álpıms*. Алайда жіңішкелік белгісі тұрған буында жіңішке дауыстылар болса, жоғарыда келтірілген ереже ескерілмейді. Мысалы, *аквель-akvarel, фильм-film, премьера-premera*. Ал бұл сөздерге қосымшалар үндестік заңына сай жалғанады.

Қ.Күдеринова: «Қазақ-кирил әліпбиіндегі өлі әріптердің (*ь, ъ*), екі-үш дыбысқа ортақ теліме әріптердің (*я, ю*) және *ц, и, ё, э*-лардың ұлттық тіліміз үшін графемалық жүктемесі болған жоқ. Бұлар орыс тілінен енген сөздерді орыс тілінің орфографиясы бойынша жазу үшін қолданылды. Сөйтіп, кирилше қазақ әліпбиі гетерогенді сипаттағы қосамжар орфографияны жасады. Тіліміздегі терминдердің барлығы орыс тілі емлесімен бірдей болды» дейді [5.2].

Демек, орыс тілі арқылы енген *ю* әрпінің латыннегізді емле бойынша *ı* (*y*) әрпімен берілуі, сондай-ақ *я* әрпінің латыннегізді емле бойынша *á* (*ə*) әрпімен берілуі және *и* әрпінің *sh* әріптерімен таңбалануы шеттілдік сөздердің игеріліп жазылуының бірден-бір механизмі болып табылады. А.Байтұрсынұлы «Сәбитке жауап» деген мақаласында: «Жат сөздерді басқалар, мәселен, орыстар өз

тілінің заңына үйлестіріп алғанда, солай алуға біздің де қақымыз бар»,- деген сөзі қазіргі таңдағы латыннегізді төл әліпбиіміздің тура жолда екенін дәлелдей түседі [6.3].

Қазақ тіл білімінде өзге тілдерден қабылданған, ауызша-жазбаша коммуникацияға түскен аталымдар үшін кірме сөз, шетел сөзі, интернационал сөздер, халықаралық терминдер, ксенизм, экзотизм, экзотикалық атаулар, локализм деген терминдер қолданылып келеді. Аталғандар сөздер өзара терминдік-ұғымдық айырмашылықтарға ие. Оларды жинақтап атау мақсатында кірме сөз және шеттілдік сөздер деп аталатын терминдер қолданылып келеді. Қазақ әліпбиін латыннегізді графикаға көшіру – қазақ жазуын жаңа ұлттық әліпби негізінде реформалау проблемасының аса маңызды тұстарының бірі ретінде қазақ әдеби тілінің сөздік құрамындағы шеттілдік сөздердің таңбалануы айрықша назар аудартуда. Бір қарағанда, қоғам дамуы мен қазақ әдеби тілі динамикасының қазіргі сипатында шеттілдік сөздердің қазақ ұлтының когнитивті санасына, тілдік санасына мейлінше еніп, коммуникативтік қабілеттің жоғары көрінісі дәрежесіне көтерілгені соншалықты, өзге тілге тән сөздерді латыннегізді әліпби арқылы таңбалау айтарлықтай талдау-зерделеуді қажет ете қоймайтын да сияқты.

Дегенмен, ұлттық болмысты сақтау мен жаңғырту, қазақ тілін табиғи қалпына келтіру жолындағы маңызды жұмыстарды жүзеге асыруда шет тілден енген сөздердің, терминдердің орфограммасы да бірқатар мәселелерді тағы бір мәрте тарқатып айтудың маңыздылығы байқалады. Кірме сөздер – қабылдаушы тілде фонетикалық жағынан бейімделген, қабылдаушы тіл жүйесіне енген, тілдің төл иесі үшін бөгде тіл сөзі екендігі байқалмайтын сөздер[4.13] екенін назарда ұстағанымыз абзал.

Шеттілдік сөздер – тілдің лексикалық жүйесінің ерекше саласын құрайтын, өздерінің «шетелдік» бейнесін сақтаған, сондықтан да тілді пайдаланушыларға «шетелдік» қасиеті көрініп тұратын, тілдік санада шетел сөздер ретінде қабылданатын сөздер [4.13]. Кірме сөздердің ену көздері – орыс (және орыс тілі арқылы), түрік, өзбек, басқа да түркітөкес тілдер, араб-парсы тілі. Шеттілдік сөздердің негізгі құрамын дәнекер (донор тіл) орыс тілі арқылы енген латын, грек, славян, роман-герман, орыс, қытай тілдерінің тілдік бірліктері құрайды. Шеттілдік сөздер жазба коммуникация арқылы енген, сондықтан сыртқы тұрпаты сақталып, айтылуы орыс тілінің орфоэпиялық заңдылықтарына бағындырылған. Тілдердің ағылшыншандануы мен америкаландырылуы қазіргі кезеңде көптеген ұлт тілдерінде байқалады, сондықтан кейбір зерттеулерде «лингвистикалық жаһандану» деген термин қолданылады. Қазақ қоғамының қазіргі саяси-әлеуметтік, мәдени келбеті мен болашаққа даму барысы халықаралық терминдердің/шетел сөздердің енуіне шектеу қоя алмайды. Мәселен, соңғы жылдарда компьютерлік технологияға байланысты енген терминдік аталымдардың көлемі 70 пайызға жуық. Қазіргі жағдайда негізінен ағылшын негізді сөздер қоғам мүшесінің білімдік-танымдық индексі көрсетеді. Белгілі бір сала бойынша білімі бар адам коммуникативтік актінің тақырыбы мен коммуникация жағдаятына сәйкес мағынасын біршама дәрежеде түсіне отырып, шетел сөзін қолданысқа түсіреді; сөйтіп, нақты бір шеттілдік лексема идиолектіден социолектіге қарай өтеді (драйвер, факс, аккаунт, релиз, ноу-хау, кастинг, реалити-шоу, брифинг, ри лтор, брокер, менеджер, логистик, геймер, тайминг, депозит, ипотека, референс киім атаулары – тотал-лук, саундшарф). Еңбек, күнделікті тұрмыс-тіршілік қажеттіліктерін өтеу мүддесінде қарым-қатынасқа араласатын салаларда қоғам мүшесінің шеттілдік сөздерді тану және пайдалану қажеттіліктері пайда болады; бұл ретте жеке адам өзге тілдік лексеманың мағынасын жете ұғына қоймауы мүмкін (респект, инстаграм, фейсбук, лайк, гугл, блоггер, гаджет, вебсайт, пиар, хостел, френд, шопинг, сондай-ақ жеміс-жидек, тағам атаулары – фаст-фуд, фишбургер, мангостин, маракуйя, артишок, питахай, папай). Әлемдік лингвистика бойынша еңбектерде шеттілдік сөздердің осындай тобы «агноним» деген терминмен сараланып келеді. Демек, шеттілдік сөздердің көпшілігінің ұғымдық жағынан гөрі коммуникативтік белсенділігі жоғары және олар коммуникативтік қажеттілікті өтеуге бағытталған лексемалар. Көрсетілген факторлар барлық дерлік дамыған тілдерге тән. басқа тілдерден сөз ену үдерісіне тоқтау салу қиын жағдайда. сондықтан олардың енуі мен қалыптануын, бейімделуін дер кезінде қадағалап, реттеу қажет.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Жұбанов Қ. Қазақ тілі жөніндегі зерттеулер. - Алматы: Ғылым, 1999.-581 б.
2. Әміржанова Н. Латын әліпбиі негізіндегі қазақ жазуының графикасы мен орфографиясы. канд. дисс. Алматы, 2010
3. Фазылжанова А. Латынға көшуде ұлттық ерекшелік сақталуы керек. Айқын, 28 тамыз, 2018.
4. Әміржанова Н. Қазақстандағы латын жазуының тарихи тағылымы. - Алматы, 2012.
5. Күдерінова Қ. Жаңа емле - сындарлы қадам. Егемен Қазақстан. 18.01.2019.
6. Байтұрсынұлы А. Сәбитке жауап // Еңбекші қазақ. 26.01.28.

РАЗВИТИЕ НАВЫКОВ ЧТЕНИЯ НА УРОКАХ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА КАК СПОСОБ ФОРМИРОВАНИЯ АНАЛИТИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ И ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИХ НАВЫКОВ ШКОЛЬНИКОВ

ЗАБОРНИК Любовь Степановна, БЕЛЯВСКАЯ Любовь Ивановна

Назарбаев Интеллектуальная школа ФМН

Кокшетау, Казахстан

belyavskaya_l@kt.nis.edu.kz, zabornik_l@kt.nis.edu.kz

Аннотация

В статье рассматривается эффективное применение инновационных стратегий чтения на уроках английского языка из опыта обучения учащихся основной школы. Представленные методы способствуют развитию аналитических навыков учащихся при работе с текстом разной степени сложности. Апробированные стратегии рекомендуется применять в основной и старшей школе.

Аннотация

Мақалада ағылшын тілі пәні бойынша негізгі мектеп оқушыларын оқыту тәжірибесінен алынған оқылым дағдысына негізделген инновациялық стратегиялардың тиімді түрлері қарастырылған. Берілген әдістер әртүрлі деңгейдегі мәтіндермен жұмыс жасаудағы оқушылардың талдау дағдыларын дамытуға жағдай жасайды. Тәжірибеден өткен стратегиялар негізгі және жоғары мектеп оқушылары үшін қолдануға ұсынылады.

Современный ученик получает информацию из различных источников посредством чтения. У учащихся должны быть сформированы такие навыки чтения и работы с текстом как: поиск информации, выделение нужной информации для решения практической или учебной задачи, систематизация, сопоставление, анализ и обобщение имеющихся в тексте идей, их интерпретация и преобразование. При этом ученики используют различные стратегии чтения: ознакомительное, поисковое, изучающее, требующие разных подходов и методических приемов. Овладение различными стратегиями чтения способствует повышению информационной и читательской культуры учащихся, помогает индивидуализировать процесс чтения, так как каждый ученик имеет возможность читать тексты в соответствии со своим темпом, уровнем обученности, своими потребностями и интересами, выбирая и используя наиболее подходящий для него метод чтения для решения поставленной задачи.

Как сделать процесс чтения более эффективным и при этом помочь учащимся развить навыки рефлексии, анализа и исследования? Чтобы ответить на поставленный вопрос, мы решили исследовать различные подходы и методы организации процесса чтения с учащимися 9 классов. Одной из выбранных стратегий мы определили Чтение с текста с текстовыделением. При работе с текстом учащиеся пользуются текстовыделителями иногда разных цветов для выделения ответов или доказательств к разным вопросам, заданиям или задачам.

Развитие навыков поискового чтения с использованием различных способов поиска, сбора информации в соответствии с коммуникативными и познавательными задачами должно носить целенаправленный характер и проходить регулярно. Как справедливо отмечает А.А. Леонтьев, «умения читать, неподкрепляемые более или менее постоянной тренировкой, распадаются очень быстро, и все усилия по обучению чтению оказываются напрасными».

К поисковому чтению, как правило, предъявляются три главных требования: точное формулирование задания для поиска, ограниченное во времени проведение поиска нужной информации, гарантированное нахождение требуемой информации в тексте. Поэтому при подготовке к уроку мы не только тщательно отбираем или готовим текстовый материал, но и детально разрабатываем вопросы или определяем задания для исследования и решения.

Сканирование текста, т. е. поисковое чтение для нахождения нужной информации в тексте. Это умение предполагает, что не нужно читать все, каждое слово и каждую строчку. Нужно быстро найти слово, дату, номер телефона и т.д. Учащиеся просматривают или сканируют текст и выделяют ответ. При регулярной тренировке учащиеся умело используют данный вид чтения для нахождения нужной информации, ответа или быстрого решения поставленных вопросов. На вопрос анкетирования «Помогает ли работа с текстовыделителем при сканировании текста?» 95% учащихся дали утвердительный ответ, отметив, что они стали выполнять задания более качественно, давали правильные ответы за более короткий период времени.

Просмотровое чтение текста т.е. чтение для общего понимания основного содержания. Просмотровое чтение – это чтение, при котором учащиеся не обращают внимание на все детали, им нужно понять тему и основную мысль текста. Учащимся предлагаем прочитать заголовок, выделить основные слова, просматривая текст отследить и выделить эти слова или их синонимы, определить

главную тему, идею и выделить строки, подтверждающие это. Можно предложить определить жанр текста, мнение автора. При работе с текстовыделителями, рабочий текст учащихся превращается в разноцветный ковер. С одной стороны, данный вид работы привлекает внимание учащихся, с другой стороны – позволяет быстрее ориентироваться в тексте и отвечать на поставленные вопросы.

Работа с лексикой. Для развития лексического запаса учащихся и его пополнения мы предлагаем учащимся выбрать из текста синонимы, выделить их и соотнести выделенные слова с данными в задании словами. Интересным заданием с новыми словами было для учащихся заполнить пропуски в (**summary**) кратком изложении текста, но как отметили учащиеся в опросе, сложнее было написать само краткое изложение текста. Для выполнения таких заданий учащимся 9 классов приходится анализировать материал, обобщать данные, информацию или суммировать основные идеи, выдвигать гипотезы, задавать вопросы, находить пути решения проблем. Поэтому развитие навыков чтения предполагает не только их развитие, но и развитие навыков мышления (критического, аналитического, творческого) и исследования.

Наблюдение. Применяя стратегию работы над текстом с текстовыделителем, мы провели опрос учащихся. Говоря об эффективности данного метода работы и качествах, которые были развиты у учащихся, они отметили, что эта стратегия помогла им быть более внимательными при работе с текстом (80% учащихся), выделенные идеи им было легче сравнивать и анализировать (86%) т.е. можно сказать, что, работа с текстовыделителями при чтении текстовой информации развивает внимательность, мышление, а вместе эти качества формируют наблюдательность учащихся, что в свою очередь, способствует развитию умению наблюдать. Мы знаем, что наблюдение - самый популярный и самый доступный метод исследования. Так, постепенно, умение наблюдать способствует развитию умения видеть проблемы, идентифицировать их, находить пути решения.

Умение видеть проблему характеризует мышление человека. Развивается это умение в самых разных видах деятельности. Способность изменять собственную точку зрения, смотреть на объект исследования или проблему с разных сторон - важное умение. Поэтому мы предлагаем учащимся не только определить проблему, но и обсудить ее с разных точек зрения, поставив себя в неожиданную позицию или роль. Ведь если смотреть на один и тот же объект с разных точек зрения, то обязательно увидишь то, что ускользает от твоего взгляда и часто не замечается другими. Еще одним заданием было определение позиций разных авторов по определенной проблеме. Учащимся нужно проанализировать отношение автора к проблеме и высказать свое согласие или несогласие с данной позицией, предоставив аргументы.

Развитие умений задавать вопросы. В процессе исследования, как и любого познания, вопрос играет одну из ключевых ролей. Вопрос обычно рассматривается как форма выражения проблемы. Вопрос направляет мышление ученика на поиск ответа, таким образом, пробуждая потребность в познании, приобщая его к умственному труду. Практика показывает, что не все учащиеся могут успешно задавать вопросы. Поэтому, кроме практики поиска ответов на предлагаемые вопросы по материалам текста, мы даем задание учащимся выделить доказательства правильности ответа в тексте. На следующем этапе развития умения задавать вопросы учащимся предлагается самим составить 2-3 вопроса по тексту для работы одноклассников. Такие задания помогают учащимся лучше понимать текст, быстрее находить ответы на поставленные вопросы.

Развитие умений классифицировать. Классификацией называют операцию деления понятий по определенному основанию на непересекающиеся классы. Один из главных признаков классификации – указание на принцип (основание) деления. Классификация устанавливает определенный порядок. Она разбивает рассматриваемые объекты на группы, чтобы упорядочить рассматриваемую область, сделать ее обозримой. Классификация придает нашему мышлению строгость и точность. При работе с текстом мы предлагаем ученикам классифицировать лексические единицы по частям речи, структуре, значимости явления или проблемы. Иногда учащимся дается возможность самим определить признак классификации понятий или проблем, что позволяет им глубже понимать взаимосвязь между предметами, явлениями, проблемами и последствиями, делает их мышление гибче, развивает логику мышления.

Обобщение. Перефразирование. Чтобы лучше понять, насколько точно учащийся понял предоставленную информацию, мы используем прием «восстановление» или «заполнение пропусков» Так, учащиеся получают текст - обобщение, в котором пропущены слова (количество слов колеблется от 5 до 10). Задача учащихся - заполнить пропуски подходящими по смыслу словами. Задача усложняется, если учащимся самим предлагаем обобщить или суммировать полученную информацию. Прием «дополнение» основан на отрывке текста или ряде незаконченных утверждений, которые необходимо закончить, используя информацию, полученную из прочитанного текста. Данный прием мы применяем для развития умения чтения текста с полным пониманием информации. Выбор заданий

зависит от целей урока и уровня подготовленности группы. Еще одно умение, которое необходимо современным ученикам, умение перефразировать информацию не искажая ее. При формировании этого умения необходимо не только хорошо понимать прочитанное и точно передать идеи текста используя синонимичную лексику, но и логически их выстроить, что позволит легко и быстро понять общие идеи, соотнести с идеями оригинала.

Работа по развитию навыков чтения не ограничена только этими навыками, в нее тесно интегрировано развитие общеучебных умений и навыков, рефлексивные умения (умение осмыслить задачу; умение отвечать на вопрос: чему нужно научиться для решения поставленной задачи), исследовательские умения (умение самостоятельно генерировать идеи; самостоятельно найти недостающую информацию в информационном поле; умение выдвигать гипотезы и устанавливать причинно-следственные связи). Умения и навыки саморегуляции (умение проектировать процесс; планировать деятельность, время, ресурсы; принимать решения и прогнозировать их последствия). Коммуникативные умения (умение вступать в диалог, задавать вопросы; умение вести дискуссию и отстаивать свою точку зрения; умение находить компромисс). Презентационные умения (навыки монологической речи; умение уверенно держать себя во время выступления).

Анализ работ учащихся с применением текстовыделителей при выполнении разных видов заданий показал, что изменилось качество работ учащихся с текстом и информацией, сокращается время работы учащихся, развивается логическое мышление, формируется лексический запас, позволяющий точнее и аргументировано отвечать на поставленные вопросы. Качественное чтение, разнообразные приемы и методы работы с информацией способствуют развитию аналитического мышления и исследовательских навыков школьников.

Список литературы:

1. Букреева И. А., Евченко Н. А. Учебно-исследовательская деятельность школьников как один из методов формирования ключевых компетенций // Молодой ученый. — 2012. — №8. — С. 309-312. — URL <https://moluch.ru/archive/43/5286/> (дата обращения: 16.05.2019).
2. Кузнецова Е. П., Кошелева А. М. Методы и приемы работы с текстом при обучении разным видам чтения [Текст] // Актуальные задачи педагогики: материалы VII Междунар. науч. конф. (г. Чита, апрель 2016 г.). — Чита: Издательство Молодой ученый, 2016. — С. 81-83. — URL <https://moluch.ru/conf/ped/archive/189/9983/> (дата обращения: 08.04.2019).
3. Леонтьев А.А. «Языковая компетенция при обучении чтению» stud24.ru/pedagogy/yazykovaya-kompetenciya-pri.../307265-919198-page2.html <http://ext.spb.ru/2011-03-29-09-03-14/110-foreignlang/10286->

РОЛЬ БИБЛИОТЕК В РЕАЛИЗАЦИИ ПРОГРАММЫ «РУХАНИ ЖАҢҒЫРУ»

ИБРАЕВА Роза Сагындыковна

ГУ «Мендыкаринская централизованная библиотечная система»

Костанайская область, Мендыкаринский район, село Боровское, Казахстан

Anara_b_i@mail.ru

Аннотация

Данная работа «Роль библиотек в реализации программы «Рухани жаңғыру» руководителя отдела обслуживания ЦРБ ГУ «Мендыкаринская централизованная библиотечная система» Ибраевой Розы Сагындыковны посвящена реализации программы «Рухани жаңғыру» и раскрывает роль данной программы в своей деятельности. В данной статье освещается работа, проведенная коллективом центральной районной библиотеки во всех направлениях вышеназванной государственной программы. Цель всех мероприятий — повышение роли библиотек в сохранении культурно-исторического наследия страны и отдельно взятого местного, Мендыкаринского района, пропаганда и развитие культурных и духовных ценностей народа.

«Рухани жаңғыру» – программная статья Елбасы, ориентированная на возрождение духовных ценностей казахстанцев с учетом всех современных рисков и вызовов глобализации. Следовательно, подчеркивает важность модернизации общественного сознания, развития конкурентоспособности, прагматизма, сохранения национальной идентичности, популяризации культа знания и открытости сознания граждан.

«Если мы хотим быть нацией со своим неповторимым местом на глобальной карте XXI, нужно, чтобы мир узнал нас по культурным достижениям» отметил наш первый президент Н.А. Назарбаев. Сохранить и приумножить духовные и культурные ценности – такова основная цель работы нашей библиотечной системы, что и соответствует содержанию вышеназванной статьи «Рухани жаңғыру».

Программа «Рухани жаңғыру» - это новый этап в историческом развитии современного Казахстана. Модернизация общественного сознания, это достижение понимания того, что казахстанцам, чтобы быть успешными и конкурентоспособными, требуется пересмотреть отношение к самим себе. При этом важно сохранить весь положительный опыт, который копился веками, всю особенность, отличие от всех других народов.

Население Мендыкаринского района состоит из представителей разных национальностей, и созданная Елбасы Ассамблея народа Казахстана, все государственные органы Республики Казахстан всегда ведут повседневную, кропотливую работу над укреплением национального единства. Особенно активная работа в регионах развернулась по проекту «Туған жер» культивирующему не только общенациональный патриотизм, но и любовь к малой родине. Деятельность моей организации - ГУ «Мендыкаринская ЦБС» Костанайской области направлена на реализацию программы «Рухани жаңғыру», но на своем уровне. Это выражается в разработке проектов, направленных на модернизацию общественного сознания граждан, проживающих в районе, а также проводятся различные мероприятия.

Отдел обслуживания центральной районной библиотеки принимала участие в проекте «Туған өлке мәдениеті»: базовое направление «Туған жер - туған ел», подпрограмма «Рухани жаңғыру», подпроект «Цикл мероприятий, посвященных творчеству акына Жолбарыса Баязида», посвященный 85-летию юбилею. Был проведен цикл мероприятий:

-час-портрет «Вселенная вечна, А я в ней с мгновением схож...», в Боровском профессионально-техническом колледже. Мероприятие открыла библиограф ЦРБ Козлова Н.И. информационно-познавательной минуткой «Семь граней Великой степи». Библиотекарь абонемента Ерсултанова Г.М. ознакомила молодежь с жизнью и творчеством замечательного акына, члена Союза писателей и Союза журналистов Республики Казахстан, лауреата премии «Казына» Костанайского клуба меценатов, Почетного гражданина города Костаная и Мендыкаринского района Жолбарыса Баязида, рассказала о книгах акына под названием «Ақиқаттың ақ шыңы», «Жыр - гумыр», «Жыр - дүние», «Жыр мен сыр», «Бақытымның бұлағы», «Ащысын татпай жалғанның», «Аққу сезім», «Алланың ақырғы пайғамбары». В ходе мероприятия декламировались стихи поэта «Қостанайым», «Мерейлі Мендіқара», «Ана тілі», «Ұрпақтарға өсиет», «В минуты последнего дыхания», «Нью-Йорк», отрывок из поэмы «Әкеммен әңгіме». А стихотворение «Мир – огромная арена» (перевод Надежды Диденковой) была инсценирована библиографом ЦРБ Козловой Натальей Ивановной. Наталья Ивановна прочитала свое «Посвящение поэту Жолбарысу Баязиду», которое она написала 80-летию юбилею поэта. Завершили час-портрет словами поэта, призывающими к единству и согласию, которые явились продолжением выступления председателя Совета общественного Согласия Ассамблеи народа Казахстана Мендыкаринского района Козловой Н.И. Ребята получили информацию об истории создания праздника Дня Благодарности, об открытии монументов Благодарности в 4-х областях Казахстана. В конце мероприятия молодежь создала картина из полевых тюльпанов, сомкнувшись в дружный многонациональный круг.

- Поэтический час «Сердце мое незабвенное, пой!», Первомайская средняя школа (учащиеся средних классов, библиотекарь Жунусова Л.Е.). Учащиеся познакомились с жизнью и творчеством поэта, читали стихи поэта.

- Поэтический марафон «Жүректі қобалжытар өлеңдерім...», который был направлен на чтение стихов нашего земляка, поэта, почетного гражданина г. Костанай и Мендыкаринского района Жолбарыса Баязида. Стихи декламировались по трем темам: «Если душа родилась крылатой...» (чтение стихов о Родине), «Не угаснет пламя любви» (чтение стихов о любви), «В его творчестве – душа народа» (чтение стихов о патриотах Родины). В поэтическом марафоне принимали участие учащиеся школы-гимназии им. Г. Жумабаева, школы-гимназии им. А. Чутаева и Первомайской средней школы.

-Литературная гостиная «Арқаның ақтангер акыны». Библиотекари Абдрашева З.К. и Ерсултанова Г.М. ознакомила присутствовавших с жизнью и творчеством замечательного акына, члена Союза писателей и Союза журналистов Республики Казахстан, лауреата премии «Казына» Костанайского клуба меценатов, Почетного гражданина города Костаная и Мендыкаринского района Жолбарыса Баязида. В ходе мероприятия учащиеся школ-гимназий райцентра и Первомайской средней школы декламировали стихи поэта «Қостанайым», «Мерейлі Мендіқара», «Ана тілі», «Ұрпақтарға өсиет», «В минуты последнего дыхания», «Нью-Йорк», отрывок из поэмы «Әкеммен әңгіме». Проект

завершил итоговый альбом «Поэзия бытия...» (библиотекарь читального зала Давыденко Г.В.). Альбом содержит краткую биографию акына Жолбарыса кажи Баязида, фотографии и информацию о проведенных в рамках проекта мероприятий.

В рамках проекта «Рухани жаңғыру» в ГУ «Мендыкаринская ЦБС» был разработан проект электронного альбома «Путешествие по святым местам земли родной». Издание направлено на популяризацию, сохранение исторических и культурных памятников, святых мест Мендыкары, развитие экскурсионного туризма. Руководитель отдела обслуживания Центральной районной библиотеки Ибраева Р.С. провела встречу с имамом районной мечети имени Зулкарнай Муса кажы. Кошан Еркебулан рассказал историю мечети, также библиотекарь Краснопресненской сельской библиотеки Садвокасова Д.А. записала интервью с местным жителем и почетным гражданином Мендыкаринского района Кушановым Утегеном Кушановичем. Он рассказал о захоронении известных личностей на территории Краснопресненского сельского округа. Библиотекарь читального зала Центральной районной библиотеки Давыденко Г.В. подготовила материал по Святому источнику Космы и Дамиана и по православной христианской церкви Космы и Дамиана. Информацию и запись интервью с учительницей Ломоносовской средней школы Шаровой Еленой Ивановной о жене Ахмета Байтурсынова Бадрисафе предоставила библиотекарь Ломоносовской сельской библиотеки Тулебаева Н.Б.. Библиотекарем Введенской сельской библиотеки Малиновской И.М. был собран материал о нашем выдающемся земляке, первом враче-казахе Мухамеджане Карабаеве. Руководитель отдела обслуживания Центральной районной библиотеки Ибраева Р.С. провела встречу с имамом районной мечети имени Зулкарнай Муса кажы Кошан Е.Ж.. Имам рассказал о Ханской ставке. Директор Алкауской начальной школы предоставил информацию о памятнике Мандай батыру и запись с рассказом о Мандай батыре ученика школы-интерната для одаренных детей имени И. Алтынсарина Байдаулетова Ельдоса Қайдарұлы. Итоговый электронный альбом «Путешествие по святым местам земли родной» был выпущен совместно с методико-библиографическим отделом и с библиотекарь-компьютерщиком Линевич Е.Н. Весь материал по проекту можно посмотреть на канале «YouTube». Ссылки можно найти на страничке Мендыкаринской районной библиотеки в социальных сетях.

Особое внимание читателей привлекает книжная выставка «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру. Взгляд в будущее: модернизация общественного сознания», обновленная и дополненная новым разделом «Ұлы даланың жеті қыры. Семь граней Великой степи».

Одно из знаменательных событий уходящего года - 750 - летие Золотой Орды, было освещено следующими мероприятиями:

-книжная выставка «Алтын Орда - алтын бесігім: қазақ мемлекеттілігінің бастауы», с разделами: «Алтын Орданың тарихы», «Қазақ хандығы», «Ұлы даланың көрғаушылары», «Тарих кітап беттерінде»;

-круглый стол «Повелитель народов Величественная Золотая Орда».

Необходимо отметить, что в работе «круглого стола» активное участие приняли широкие слои населения: обучающиеся средних школ, студенты местного профессионального колледжа, учителя и другие работники разных организаций района. Положительный настрой всем участникам дал кюй Курмангазы «Балбырауын» в исполнении учителя музыки Боровской школы искусств Нурмаганбетова М.М.. Далее, в ходе исторического экскурса, участники познакомились с историей возникновения Золотой Орды, с её историческим значением, узнали о правящих ханах и времени угасания империи. Руководитель отдела обслуживания Ибраева Р.С. и библиотекарь отдела обслуживания Раимбекова Л.А. рассказали о находящемся на территории Казахстана мавзолее основателя Золотой Орды Джучи-хана. «Сегодня многие наши соотечественники и зарубежная общественность не знают о том, что в нашей стране находится мавзолей Джучи-хана. Наш долг – быть верным заветам предков. Поэтому мы обязаны отдать дань памяти основателю Золотой Орды Джучи-хану. Очень важная задача – привлечь внимание всего мира к этой исторической личности и превратить его мавзолей в объект культурного туризма. Улытау должен стать центром этнографического туризма международного уровня. Необходимые для этого работы должны быть начаты в рамках празднования 750-летия Золотой Орды», – сказал Глава нашего государства, выступая на международном туристском форуме «Улытау-2019». Перед участниками встречи с докладом «Золотая Орда как евразийская империя» выступил учитель истории Первомайской средней школы Султанов Дамир Мнайдарович. «Алтын Орданың құрамындағы этникалық топтарына, оған бағынышты мемлекеттер мен көрші мемлекеттерге тарихи әсері», «Алтын Орданың мәдени мұрасы қазіргі Қазақстанға не бере алады?» - тема выступлений учителя истории Боровской санаторной школы – интерната Абикеева Кенжеалы Жумагазиевича и учителя истории Боровской школы-гимназии им. Г. Жумабаева Ормантаева Нурдаулета Сапарғалиевича. О религиозных взглядах того времени рассказал имам Мендыкаринской районной мечети имени

Зулкарнай Муса кажы Қошан Еркебұлан Жанбырбайұлы. В работе круглого стола был использован исторический фильм «Золотая Орда как исторический формат взаимодействия культур». В завершение мероприятия участникам был представлен обзор книжной выставки «Алтын Орда - алтын бесігі: казак мемлекеттілігінің бастауы», который провела студентка заочного отделения Костанайского колледжа Кендырбаева К.Ж.

В Боровской областной санаторной школе-интернат был проведен этнологический круиз «Мы разные - в этом наше богатство, Мы вместе – в этом наша сила», посвященный 25-летию Ассамблеи народа Казахстана. Ведущие ознакомили учащихся с историей создания Ассамблеи народа Казахстана, ее деятельностью и значением для нашей Республики. Ребята узнали: об основных целях и задачах, стоящих перед Ассамблеей народов Казахстана; почему возникла историческая необходимость объединения всех народов, проживающих в Казахстане, как частей единого целого. Рассказали о дружбе этносов как о бесценном достоянии нашей страны, которое подрастающему поколению нужно беречь и приумножать. Демонстрировалась презентация «Народы Казахстана». В заключение был проведен обзор книг.

Просветительная работа моих коллег коснулась и такого направления, как искусство. Например, в Боровской школе искусств был проведен слайд-шоу «Мелодии камня», посвященное 95-летию нашего земляка известного скульптора Хакимжана Наурызбаева. Учащиеся и преподаватели узнали много интересного о жизни и творчестве известного скульптора. Рассказ ведущего сопровождался показом слайдов, на которых были отражены работы первого профессионального скульптора-казаха.

Особое внимание уделяется детям с ограниченными возможностями здоровья. В центральной районной библиотеке был проведен благотворительный вечер «Прикоснись ко мне добротой». На вечер были приглашены взрослые и дети с ограниченными возможностями здоровья, родители, специалисты КГУ «Кабинет психолого-педагогической коррекции Мендыкаринского района». Ведущая ознакомила присутствовавших с такими понятиями как волонтер и волонтерство. Она сказала, что наступивший 2020 год в нашей республике, по указу Президента К.-Ж.Токаева, объявлен годом волонтера, и в пример привела немного исторических данных о волонтерском движении. Была представлена книга А.П. Гайдара «Тимур и его команда», озвучено её краткое содержание. Затем состоялась небольшая разминка, были разгаданы загадки, проведены конкурсы «Умники-разумники», «Блиц-опрос». Прозвучали песни в исполнении учениц школы-гимназии им.Г.Жұмабаева Жұмабек Гүлім, Дүйсенбаевой Меруерт, Хасен Айсауле и специалиста «Молодёжного ресурсного центра» Мусинова Исы Багдатовича. Ребята из театрального кружка «Вдохновение» показали инсценировку русской народной сказки «Волк и семеро козлят». Закончилось мероприятие чаепитием, которое спонсировали ТОО «Арман - Роз» и ИП «Юнин».

Кроме того, начиная с введения на территории Республики Казахстан чрезвычайного положения, ГУ «Мендыкаринская ЦБС» перешла на работу в онлайн-формате. Все мероприятия записаны на видео и опубликованы в социальных сетях.

В центральной районной библиотеке я, как руководитель отдела обслуживания, в преддверии 90-летия Мендыкаринского района, в онлайн-режиме провела вечер воспоминаний «Сторона родная, где прожиты годы». На встречу были приглашены уважаемые люди района, которые родились на мендыкаринской земле, здесь выросли, выучились, а потом отдали все свои силы и знания родному краю, работая в разных сферах. Каленов Тобылбай Рахымбаевич - агроном, Фетисов Владимир Иванович - журналист, Байсакалова Роза Сергазиевна - учитель английского языка, директор средней школы им. А. Чугаева, Карбаева Шолпан Кобжасаровна - главный бухгалтер ГУ «Отдел образования акимата Мендыкаринского района», Гусева Татьяна Михайловна – на протяжении 10 лет была руководителем библиотечной системы района. Сейчас они все на заслуженном отдыхе. Во время дружеской беседы гости поделились своими воспоминаниями о работе, о своей жизни, о родных и близких.

В текущем году ЦРБ провела библиосумерки в рамках пропаганды программы «Рухани жаңғыру» на тему «И вечных ценностей оплот» в онлайн-режиме. Патриотическое воспитание казахстанцев - одна из главных задач нашего современного общества. Патриотизм начинает формироваться в семье, где в сознании человека закладывается образ Родины и личностное отношение к ней, воспитывается ответственное отношение к своей стране, населяющим ее людям, ее интересам. Невозможно считать патриотом человека, не знающего историю своей страны, не знакомого с культурой своего народа. Библиосумерки «И вечных ценностей оплот» были посвящены 175-летию со дня рождения великого казахского поэта Абая Кунанбаева, 185-летию просветителя-демократа, путешественника, этнографа Чокана Валиханова, 1150-летию со дня рождения всемирно известного мыслителя, философа Абу Наср Аль-Фараби. Мероприятия, вошедшие в программу библиосумерек:

-обзоры книжных выставок:

«Алтын Орда - алтын бесігім: қазақ мемлекеттілігінің бастауы», «Туған жер - алтын бесік. Земля родная - колыбель золотая», «Әлем таныған ұлы Абай. Миру известный великий Абай», «И вечных ценностей оплот»;

- викторина «Абайды тану - өзінді тану»;

-литературно-исторический час «Выдающийся мыслитель Востока» /Аль-Фараби/;

-вечер поэзии «Қазақ даласының сұңқары» /Абай/;

-виртуальное путешествие «Сакральные места района»;

-праздник дружбы «Бірлігіміз жарасқан»;

-час познаний и открытий «Яркая звезда Чокана».

В онлайн режиме на тему «Поклонимся великим тем годам» был проведен методу-дайвинг, где наши библиотекари и читатели декламировали стихи, пели песни, показывали видеоролики о своих родных и близких. Руководитель отдела обслуживания ЦРБ Ибраева Р.С. совместно с библиотекарь-компьютерщиком Линевиц Е.Н. приняли активное участие в акции памяти «Бессмертный полк» - подготовили видеоролик «Навеки в памяти народной!», посвященный землякам-мендыкаринцам. Мероприятие было направлено на привитие чувства любви к Родине, уважение к историческому прошлому своего народа на примере подвигов, совершенных в годы Великой Отечественной войны. Воспитание у молодого поколения гордости, патриотизма, уважения к подвигам своих родственников – участников войны, сохранение памяти о них. В качестве методов и приемов проведения в онлайн режиме использованы элементы: слайды, музыкальное сопровождение, презентация о мендыкаринцах, воевавших в годы войны.

Накануне Дня памяти жертв политических репрессий и голода в читальном зале центральной районной библиотеки был проведен круглый стол «Истории трагические строки». Ведущие рассказали о голодоморе и массовых репрессиях начала прошлого века. Разговор по теме продолжил председатель районного Совета ветеранов «Ардагер» Кубеков Е.Р. Воспоминаниями о близких, которые стали жертвами того страшного времени, поделились директор профессионально-технического колледжа имени Камшат Доненбаевой Кожуховская В.Ф. и руководитель филиала в Мендыкаринском районе Палаты предпринимателей Костанайской области Ибрай Б.К.. Кожуховская В.Ф. вспомнила о родителях. Отец - немец, а мама – полячка, которые были депортированы в Казахстан. Ибрай Б.К. – о дедушке по материнской линии Бектурове Кажы, который был репрессирован и приговорен к высшей мере наказания. Библиотекарь Ерсултанова Г.М. рассказала о нашем земляке, основателе и директоре межрайонной колхозной школы механизации Н. Косаеве, который был арестован по обвинению в антисоветской пропаганде и расстрелян в 1937 году. Рассказ сопровождался показом слайдов. В заключение встречи библиотекарь читального зала Давыденко Г.В. провела обзор книжной выставки «Эта боль в нашей памяти вечна». Обзор книжной выставки «Эта боль в нашей памяти вечна» был размещен на сайте ЦБС Мендыкаринского района и в соцсетях.

Таким образом, мои коллеги - работники культуры - вносят свой посильный вклад в реализацию государственной программы «Рухани жаңғыру», которая является основой для сплочения казахстанцев в единое сильное государство.

Использованная литература

1. Государственная программа «Рухани жаңғыру».
2. Материалы ГУ «Мендыкаринская ЦБС».

ПРИМЕНЕНИЕ ЭФФЕКТИВНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ И МЕТОДИК ОБУЧЕНИЯ В ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ШКОЛЕ

ОЛЖАТАЕВА Даригуль Жаркеновна, ИМАНШАРИПОВА Роза Кунтубаевна

КГУ «Средняя общеобразовательная школа №81»

Караганда, Казахстан

darigul62@mail.ru, imanroza64@mail.ru

Аңдатпа

Бұл мақалада "Орыс тілі мен әдебиеті" пәнін оқытудың тиімді заманауи технологиялары мен әдістерін қолдану қарастырылған. Сабақтарда әртүрлі вариациялардағы заманауи технологиялар элементтерін кешенді қолдану оқу процесінің тиімді ұйымдастырылуына, оқушылардың танымдық іс-

әрекетін белсендіруге, қазіргі оқыту әдістемесі мәселелерінде Мұғалімнің құзыреттілігін кеңейтуге ықпал етеді.

Аннотация

В данной статье рассматривается применение эффективных современных технологий и методик в обучении предмета «Русский язык и литература». Комплексное применение на уроках элементов современных технологий в различных вариациях способствует более эффективной организации учебного процесса, активизации познавательной деятельности учащихся, расширению компетентности учителя в вопросах современной методики преподавания.

Особенность государственных образовательных стандартов общего образования – их деятельностный характер, который ставит главной задачей развитие личности ученика. Современное образование отказывается от традиционного представления результатов обучения в виде знаний, умений и навыков; формулировки ГОСО указывают на реальные виды деятельности.

Поставленная задача требует перехода к новой системе образования- это обновлённое содержание образования, которая, в свою очередь, связана с принципиальными изменениями деятельности педагога, реализующего новый стандарт. Также изменяются и технологии обучения, внедрение информационно-коммуникационных технологий (ИКТ) открывает значительные возможности расширения образовательных рамок по каждому предмету в образовательном учреждении.

В этих условиях традиционная школа, реализующая классическую модель образования, стала непродуктивной. Перед педагогами возникла проблема – превратить традиционное обучение, направленное на накопление знаний, умений, навыков, в процесс развития личности ребенка.

Уход от традиционного урока через использование в процессе обучения новых технологий позволяет устранить однообразие образовательной среды и монотонность учебного процесса, создаст условия для смены видов деятельности обучающихся, позволит реализовать принципы здоровьесбережения. Рекомендуется осуществлять выбор технологии в зависимости от предметного содержания, целей урока, уровня подготовленности обучающихся, возможности удовлетворения их образовательных запросов, возрастной категории обучающихся.

В условиях реализации требований ГОСО наиболее актуальными становятся технологии:

1. Информационно – коммуникационная технология
2. Технология развития критического мышления
3. Проектная технология
4. Технология проблемного обучения
5. Игровые технологии
6. Кейс – технология
7. Здоровьесберегающие технологии и другие.

1). Информационно – коммуникационная технология

Применение ИКТ способствует достижению основной цели модернизации образования – улучшению качества обучения, обеспечению гармоничного развития личности, ориентирующейся в информационном пространстве, приобщенной к информационно-коммуникационным возможностям современных технологий и обладающей информационной культурой, а также представить имеющийся опыт и выявить его результативность.

Достижение поставленных целей мы планируем через реализацию следующих задач:

- использовать информационные – коммуникационные технологии в учебном процессе;
- сформировать у учащихся устойчивый интерес и стремление к самообразованию;
- формировать и развивать коммуникативную компетенцию;
- направить усилия на создание условий для формирования положительной мотивации к учению;
- дать ученикам знания, определяющие их свободный, осмысленный выбор жизненного пути

В последние годы всё чаще поднимается вопрос о применении новых информационных технологий в образовании. Это не только новые технические средства, но и новые формы и методы преподавания, новый подход к процессу обучения. Внедрение ИКТ в педагогический процесс повышает авторитет педагога в коллективе, так как преподавание ведется на современном, более высоком уровне. Кроме того, растёт самооценка самого педагога, развивающего свои профессиональные компетенции.

Педагогическое мастерство основано на единстве знаний и умений, технологий.

В настоящее время необходимо умение получать информацию из разных источников, пользоваться ей и создавать ее самостоятельно. Широкое использование ИКТ открывает для педагога

новые возможности в преподавании своего предмета, а также в значительной степени облегчают его работу, повышают эффективность обучения, позволяют улучшить качество преподавания.

Система применения ИКТ.

Систему применения ИКТ можно разделить на следующие этапы:

1 этап: Выявление учебного материала, требующего конкретной подачи, анализ образовательной программы, анализ тематического планирования, выбор тем, выбор типа занятия, выявление особенностей материала занятия данного типа;

2 этап: Подбор и создание информационных продуктов, подбор готовых образовательных медиаресурсов, создание собственного продукта (презентационного, обучающего, тренирующего или контролирующего);

3 этап: Применение информационных продуктов, применение на уроках разных типов, применение в воспитательной работе, применение при руководстве научно – исследовательской деятельностью обучающихся.

4 этап: Анализ эффективности использования ИКТ, изучение динамики результатов, изучение рейтинга по предмету.

2) Технология критического мышления

Что понимается под критическим мышлением? Критическое мышление – тот тип мышления, который помогает критически относиться к любым утверждениям, не принимать ничего на веру без доказательств, но быть при этом открытым новым идеям, методам. Критическое мышление – необходимое условие свободы выбора, качества прогноза, ответственности за собственные решения. Критическое мышление, таким образом, по сути – некоторая тавтология, синоним качественного мышления. Это скорее Имя, чем понятие, но именно под этим именем с рядом международных проектов в нашу жизнь пришли те технологические приемы, которые мы будем приводить ниже.

Конструктивную основу «технологии критического мышления» составляет базовая модель трех стадий организации учебного процесса:

На этапе вызова из памяти «вызываются», актуализируются имеющиеся знания и представления об изучаемом, формируется личный интерес, определяются цели рассмотрения той или иной темы.

На стадии осмысления (или реализации смысла), как правило, обучающийся вступает в контакт с новой информацией. Происходит ее систематизация. Ученик получает возможность задуматься о природе изучаемого объекта, учится формулировать вопросы по мере соотнесения старой и новой информации. Происходит формирование собственной позиции. Очень важно, что уже на этом этапе с помощью ряда приемов уже можно самостоятельно отслеживать процесс понимания материала.

Этап размышления (рефлексии) характеризуется тем, что учащиеся закрепляют новые знания и активно перестраивают собственные первичные представления с тем, чтобы включить в них новые понятия.

В ходе работы в рамках этой модели обучающиеся овладевают различными способами интегрирования информации, учатся вырабатывать собственное мнение на основе осмысления различного опыта, идей и представлений, строят умозаключения и логические цепи доказательств, выражают свои мысли ясно, уверенно и корректно по отношению к окружающим.

Функции трех фаз технологии развития критического мышления

Вызов:

Мотивационная (побуждение к работе с новой информацией, пробуждение интереса к теме).

Информационная (вызов «на поверхность» имеющихся знаний по теме).

Коммуникационная (бесконфликтный обмен мнениями).

Осмысление содержания:

Информационная (получение новой информации по теме).

Рефлексия:

Коммуникационная (обмен мнениями о новой информации).

Информационная (приобретение нового знания).

Мотивационная (побуждение к дальнейшему расширению информационного поля).

Оценочная (соотнесение новой информации и имеющихся знаний, выработка собственной позиции, оценка процесса).

Основные методические приемы развития критического мышления.

1. Прием «Кластер»
2. Таблица
3. Учебно- мозговой штурм
4. Интеллектуальная разминка

5. Зигзаг, зигзаг -2
6. Прием «Инсерт»
7. Эссе
8. Прием «Корзина идей»
9. Прием «Составление синквейнов»
10. Метод контрольных вопросов
11. Прием «Знаю../Хочу узнать.../Узнал...»
12. Да – нет
13. Прием «Чтение с остановками»
14. Прием «Взаимоопрос»

3). Проектная технология

Метод проектов не является принципиально новым в мировой педагогике. Он возник еще в начале нынешнего столетия в США. Его называли также методом проблем и связывался он с идеями гуманистического направления в философии и образовании, разработанными американским философом и педагогом Дж. Дьюи, а также его учеником В. Х. Килпатриком. Чрезвычайно важно было показать детям их личную заинтересованность в приобретаемых знаниях, которые могут и должны пригодиться им в жизни. Для этого необходима проблема, взятая из реальной жизни, знакомая и значимая для ребенка, для решения которой ему необходимо приложить полученные знания, новые знания, которые еще предстоит приобрести.

Педагог может подсказать источники информации, а может просто направить мысль обучающихся в нужном направлении для самостоятельного поиска. Но в результате ученики должны самостоятельно и в совместных усилиях решить проблему, применив необходимые знания подчас из разных областей, получить реальный и ощутимый результат. Вся работа над проблемой, таким образом, приобретает контуры проектной деятельности.

Цель технологии – стимулировать интерес обучающихся к определенным проблемам, предполагающим владение определенной суммой знаний и через проектную деятельность, предусматривающим решение этих проблем, умение практически применять полученные знания.

Суть проектной методики заключается в том, что ученик сам должен активно участвовать в получении знаний. Проектная технология – это практические творческие задания, требующие от учащихся их применение для решения проблемных заданий, знания материала на данный исторический этап. Являясь исследовательским методом, она учит анализировать конкретную историческую проблему или задачу, создавшуюся на определенном этапе развития общества. Овладевая культурой проектирования, школьник приучается творчески мыслить, прогнозировать возможные варианты решения стоящих перед ним задач. Таким образом, проектная методика:

1. характеризуется высокой коммуникативностью;
2. предполагает выражение учащимся своего собственного мнения, чувств, активное включение в реальную деятельность;
3. особая форма организации коммуникативно-познавательной деятельности школьников на уроке русского языка и литературы;
4. основана на цикличной организации учебного процесса.

Поэтому как элементы, так собственно и технологию проекта следует применять в конце изучения темы по определенному циклу, как один из видов повторительно-обобщающего урока. Одним из элементов такой методики является проектная дискуссия, которая основана на методе подготовки и защита проекта по определенной теме.

4). Технология проблемного обучения

Сегодня под проблемным обучением понимается такая организация занятий, которая предполагает создание под руководством педагога проблемных ситуаций и активную самостоятельную деятельность обучающихся по их разрешению, в результате чего и происходит творческое овладение профессиональными знаниями, навыками, умениями и развитие мыслительных способностей.

Технология проблемного обучения предполагает организацию под руководством педагога самостоятельной поисковой деятельности учащихся по решению учебных проблем, в ходе которых у учащихся формируются новые знания, умения и навыки, развиваются способности, познавательная активность, любознательность, эрудиция, творческое мышление и другие личностно значимые качества.

Проблемная ситуация в обучении имеет обучающую ценность только тогда, когда предлагаемое ученику проблемное задание соответствует его интеллектуальным возможностям,

способствует пробуждению у обучаемых желания выйти из этой ситуации, снять возникшее противоречие.

В качестве проблемных заданий могут выступать учебные задачи, вопросы, практические задания и т. п. Однако нельзя смешивать проблемное задание и проблемную ситуацию. Проблемное задание само по себе не является проблемной ситуацией, оно может вызвать проблемную ситуацию лишь при определенных условиях. Одна и та же проблемная ситуация может быть вызвана различными типами заданий. В общем виде технология проблемного обучения состоит в том, что перед учащимися ставится проблема и они, при непосредственном участии учителя или самостоятельно, исследуют пути и способы ее решения, т. е.

- строят гипотезу,
- намечают и обсуждают способы проверки ее истинности,
- аргументируют, проводят эксперименты, наблюдения, анализируют их результаты, рассуждают, доказывают.

Технология проблемного обучения, как и другие технологии, имеет положительные и отрицательные стороны.

Преимущества технологии проблемного обучения: способствует не только приобретению учащимися необходимой системы знаний, умений и навыков, но и достижению высокого уровня их умственного развития, формированию у них способности к самостоятельному добыванию знаний путем собственной творческой деятельности; развивает интерес к учебному труду; обеспечивает прочные результаты обучения.

Недостатки: большие затраты времени на достижение запланированных результатов, слабая управляемость познавательной деятельностью учащихся.

5). Игровые технологии

Игра наряду с трудом и ученьем – один из основных видов деятельности человека, удивительный феномен нашего существования.

По определению, игра – это вид деятельности в условиях ситуаций, направленных на воссоздание и усвоение общественного опыта, в котором складывается и совершенствуется самоуправление поведением.

Какие задачи решает использование такой формы обучения:

- Осуществляет более свободные, психологически раскрепощённый контроль знаний.
- Исчезает болезненная реакция учащихся на неудачные ответы.
- Подход к учащимся в обучении становится более деликатным и дифференцированным.

Обучение в игре позволяет научить:

Распознавать, сравнивать, характеризовать, раскрывать понятия, обосновывать, применять

В результате применения методов игрового обучения достигаются следующие цели:

- стимулируется познавательная деятельность
- активизируется мыслительная деятельность
- самопроизвольно запоминаются сведения
- формируется ассоциативное запоминание
- усиливается мотивация к изучению предмета

Всё это говорит об эффективности обучения в процессе игры, которая является профессиональной деятельностью, имеющей черты, как учения, так и труда.

6). Кейс – технология

Кейс-технологии объединяют в себе одновременно и ролевые игры, и метод проектов, и ситуативный анализ.

Кейс технологии противопоставлены таким видам работы, как повторение за учителем, ответы на вопросы педагога, пересказ текста и т.п. Кейсы отличаются от обычных образовательных задач (задачи имеют, как правило, одно решение и один правильный путь, приводящий к этому решению, кейсы имеют несколько решений и множество альтернативных путей, приводящих к нему).

В кейс-технологии производится анализ реальной ситуации (каких-то вводных данных) описание которой одновременно отражает не только какую-либо практическую проблему, но и актуализирует определенный комплекс знаний, который необходимо усвоить при разрешении данной проблемы

Кейс-технологии – это не повторение за учителем, не пересказ параграфа или статьи, не ответ на вопрос преподавателя, это анализ конкретной ситуации, который заставляет поднять пласт полученных знаний и применить их на практике.

Данные технологии помогают повысить интерес учащихся к изучаемому предмету, развивают у школьников такие качества, как социальная активность, коммуникабельность, умение слушать и грамотно излагать свои мысли. Эту технологию в основном мы используем в начальной школе.

При использовании кейс-технологий в начальной школе у детей происходит

- Развитие навыков анализа и критического мышления
- Соединение теории и практики

Перед учителем стоит задача – научить детей как индивидуально, так и в составе группы:

- анализировать информацию,
- сортировать ее для решения заданной задачи,
- выявлять ключевые проблемы,
- генерировать альтернативные пути решения и оценивать их,
- выбирать оптимальное решение и формировать программы действий и т.п.

7). Здоровьесберегающие технологии

Данные технологии остро востребованы именно сейчас, в нынешней ситуации в стране - на период пандемии коронавирусной инфекции COVID-19.

Обеспечение школьнику возможности сохранения здоровья за период обучения в школе (дежурные классы), формирование у него необходимых знаний, умений и навыков по здоровому образу жизни и применение полученных знаний в повседневной жизни.

Организация учебной деятельности с учетом основных требований к уроку с комплексом здоровьесберегающих технологий:

соблюдение санитарно – гигиенических требований (свежий воздух, оптимальный тепловой режим, хорошая освещенность, чистота), правил техники безопасности;

· рациональная плотность урока/занятия (время, затраченное школьниками на учебную работу) должно составлять не менее 60 % и не более 75-80 %;

- четкая организация учебного труда;
- строгая дозировка учебной нагрузки;
- смена видов деятельности;
- место и длительность применения ТСО;
- включение технологических приемов и методов, способствующих самопознанию, самооценке учащихся;
- построение урока с учетом работоспособности учащихся;
- индивидуальный подход к учащимся с учетом личностных возможностей;
- формирование внешней и внутренней мотивации деятельности учащихся;
- благоприятный психологический климат, ситуации успеха и эмоциональные разрядки;
- профилактика стрессов;
- проведение физкультминуток и динамических пауз на уроках;

Применение таких технологий помогает сохранению и укреплению здоровья школьников: предупреждение переутомления учащихся на уроках; улучшение психологического климата в детских коллективах; приобщение родителей к работе по укреплению здоровья школьников; повышение концентрации внимания; снижение показателей заболеваемости детей, уровня тревожности.

Все технологии, используемые учителем на уроке эффективно влияют на учебный процесс и на развитие коммуникативных, творческих, умственных способностей учащихся.

Интернет и литература.

1. <http://yandex.ru/yandsearch?text=проектная%20технология&clid=1882611&lr=2>
2. <http://nsportal.ru>
3. <http://murzim.ru/nauka/pedagogika>
4. <http://www.imc-new.com>
5. <http://yandex.ru/yandsearch?text>
6. <http://festival.1september.ru>
7. <http://works.tarefer.ru>
8. <http://www.moluch.ru>
9. <http://charko.narod.ru>
10. <http://mariyakuznec.ucoz.ru>
11. <http://www.bibliofond.ru/view.aspx>
12. 1). Манвелов С.Г. Конструирование современного урока. – М.: Просвещение, 2002.
13. 2). Ларина В.П., Ходырева Е.А., Окунев А.А. Лекции на занятиях творческой лаборатории «Современные педагогические технологии». - Киров: 1999 – 2002.

14. 3). Петрусинский В.В. Игры – обучения, тренинг, досуг. Новая школа, 1994
15. 4). Громова О.К. «Критическое мышление – как это по-русски?» Технология творчества. //БШ № 12, 2001

ОҚУШЫЛАРДЫҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ҚАБІЛЕТІН ДАМУДАҒЫ АҚПАРАТТЫҚ-КОММУНИКАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫҢ РӨЛІ

КАКЕНОВА Сандугаш Тарбакбаевна, КАКЕНОВА Айгерим Тарбакбаевна

«Ш. Уәлиханов атындағы № 1 жалпы орта білім беретін мектебі» ММ, «М.Әуезов атындағы №5 жалпы орта білім беретін мектебі» ММ

Арқалық, Қазақстан

kakenova1979@mail.ru, ajgerimk880@gmail.com

Қазіргі таңда қарқынды жүріп жатқан жаһандану үрдісі әлемдік бәсекелестікті күшейте түсуде. Заман талабына сай еліміздегі білім беру жүйесі өзінің жаңа даму кезеңін және жаңару үрдісін басынан кешіруде. Осыған орай әлемдік білім кеңістігіндегі жалпы білім берудің басымдылық мақсаты – өзгермелі өмір жағдайына тез бейімделу қабілеті бар, өз жолын дұрыс тандай білетін және оң шешім қабылдай алатын тұлға дайындау болып отыр. Білім беру саласында қол жеткізген бүкіләлемдік бітімнің мәні білім алушылар үшін білімнің де, дағдылардың да тең дәрежеде маңызды екендігіне байланысты.

Соңғы жылдары мемлекетте жаңа ақпараттық технологиялардың қарқынды дамуы және оны білім беру саласына енгізу оқушы тұлғасының дамуына да қатты әсер етті. Білім ошақтары қоғамның бір бөлшегі болғандықтан, бүкіл елде болып жатқан өзгерістер білім ошақтарында да орын алуда. Сол себептен мектептердегі оқыту үрдісін оқушы қызығушылығын, белсенділігін, шығармашылығын арттырып, өз еңбегінің жемісін көретіндей етіп ұйымдастыру керек. Осы мақсаттың шешімінде мұғалімге оқытудың дәстүрлі әдістері мен заманауи ақпараттық-коммуникациялық технологияларды сабақ үрдісінде тиімді пайдалану өзекті мәселелердің бірі болды. Заманауи тәсілдің ең негізгі ерекшелігі оқушылардың алған білімдерін жәй ғана иеленіп ғана қоймай, оларды орынды жерде қолдана білуіне басты назар аудару болып отыр. Елбасының Қазақстан халқына 2012 жылғы 27 қаңтардағы Жолдауында «Қазақстанда адам капиталының сапалы өсуі – бұл, ең алдымен, білім және денсаулық сақтау. Оқыту үрдісіне заманауи әдістеме мен технологияны енгізу, педагогикалық құрамның сапасын арттыру, біліктілікті растайтын тәуелсіз жүйені құру, жастар үшін білімге қолжетімділік аясын кеңейту қажет. Білім тек білім беріп қана қоймай, сондай-ақ алған білімін әлеуметтік бейімделу үрдісінде пайдалануға икемделуі керек» делінген [1].

Ғылым мен техниканың жедел дамыған, ақпараттар ағыны күшейген заманда ақыл-ой мүмкіндігін қалыптастырып, адамның қабілетін, талантын дамыту білім ордаларының басты міндеті. Өйткені, мемлекеттік білім стандарты деңгейінде оқу үрдісін ұйымдастыру жаңа педагогикалық технологияны енгізуді міндеттейді.

Қазіргі заман талабына сай адамдардың мәлімет алмасуына, қарым-қатынасына ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың кеңінен қолданысқа еніп, жылдам дамып келе жатқан кезеңінде ақпараттық қоғамды қалыптастыру қажетті шартқа айналды.

Ақпараттық қоғамның негізгі талабы – оқушыларға ақпараттық білім негіздерін беру, логикалық ойлау-құрылымдық ойлау қабілеттерін дамыту, ақпараттық технологияны пайдалану дағдыларын қалыптастыру және шығармашылығын дамыту. Ақпараттық технология – ақпараттарды жинау, сақтау және өңдеу үшін бір технологиялық тізбекте біріктірілген әдістер, технологиялық құралдардың жиынтығы. Оқыту үрдісінде ақпараттық технологияны қолдану білім сапасының жақсаруына, оқушылардың шығармашылықпен жұмыс жасауына әсер етеді. Сонымен қатар, көрнекіліктер қорын молынан пайдалануға, ұсынылатын мәліметтер қорын әртүрлі формада ұйымдастыруға, мақсатқа жетуге көмегін тигізеді [2]. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңының 11-бап, 9-тармағында «Оқытудың жаңа технологияларын, оның ішінде кәсіптік білім беру бағдарламаларының қоғам мен еңбек нарығының өзгеріп отыратын қажеттеріне тез бейімделуіне ықпал ететін кредиттік, қашықтан оқыту, ақпараттық-коммуникациялық технологияларды енгізу және тиімді пайдалану» міндеті қойылған [3]. Қазіргі ғылым мен техниканың дамыған шағында мұғалім өз сабақтарында ақпараттық құзыреттілік арқылы нақты объектілер көмегімен қажетті ақпаратты іздеу, талдап тандап (іріктеп) алу, ұйымдастыру, түрлендіру, сақтау және ақпаратты беру біліктері қалыптастырады. Бұл құзыреттілік оқушылардың оқу пәндеріндегі және білім аймақтарындағы, сонымен бірге қоршаған дүниедегі ақпараттармен жұмыс істей білу дағдыларын қамтамасыз етеді.

Жаңа ақпараттық технологияларды сабақта жан-жақты қолдану мұғалім қызметі мен оқушы арасындағы қарым-қатынасты орнатып, іскерлік ұстанымды жаңа тәсілдердің пайда болуына мүмкіндік туғызды. Ақпараттық технология көмегімен оқушының оқу-таным үрдісінің талдауы, өзіндік баға беруі, өзін-өзі бағдарлауы дами бастайды. Оқу үрдісіне енген ақпараттық технологиялар оқушы зиятының дамуына әсерін тигізеді. Мұндай үрдіс кезінде «оқушы - ақпараттық құрылғы - мұғалім» байланысы жүзеге асады.

Мұғалім интернет-платформалар мен электрондық білім беру платформаларын, сондай-ақ, электрондық поштаны, басқа да байланыс құралдарын пайдалану арқылы оқушылармен байланысын жеке-дара жақындаса алатындай жолмен жүргізуге мүмкіндік алады. Ақпараттық технологиялар көмегімен сабақ берудің тиімділігі көп:

1. Мұғалім оқушы білімін бағалауды интернет-платформалардағы бағдарламаларға жүктейді. Бұл бағалау көрсеткіштерінің нақты, дәл болуын қамтамасыз етеді.

2. Оқушы жеке жұмыс жасайды.

3. Мұғалім сыныптағы оқушылардың жағдайын толық көріп, әрбір оқушының қабілетіне қарай онымен жеке жұмыс жасау мүмкіндігіне ие болады.

Түрлі интернет платформалары арқылы оқыту оқушылардың өзара ақпарат алмасуын қамтамасыз етеді, танымдық қызметін арттырады, білім алуға қызығушылық ұлғайтып, өз бетінше ізденуге ұмтылдырады. Оқушылардың мұндай қабілеттерін ашып, танымдық іс-әрекетін қалыптастыратын тұлға мұғалім. Оқытудың бұл жүйелерінде мұғалім тек басшылық жасайды әрі ұйымдастырушы, бағыттаушы рөлінде болады.

Мысалы, қашықтықтан оқыту жағдайында оқу тапсырмаларының нақты көлемін анықтау үшін оқу пәндерін екі топқа бөлу ұсынылғаны:

1-топ – өз бетінше оқуға арналған ауызша тапсырмалармен қатар оқу тапсырмасы жазбаша түрде беріледі және оны орындау уақыты әр оқу пәні бойынша 10-20 минуттан аспайды.

Бірінші топқа келесі оқу пәндері жатқызылады: қазақ тілі, қазақ әдебиеті, орыс тілі, орыс әдебиеті, қазақ тілі және әдебиеті, орыс тілі және әдебиеті, шет тілі, математика, алгебра, геометрия, физика, биология, химия, Қазақстан тарихы, дүниежүзі тарихы, география, жаратылыстану, дүниетану.

2-топ – оқу тапсырмасы өз бетінше оқу үшін беріледі, білім алушылардан міндетті кері байланыс талап етілмейді.

Екінші топқа келесі оқу пәндері жатқызылады: информатика, көркем еңбек, музыка, өзін-өзі тану, құқық негіздері, алғашқы әскери және технологиялық дайындық, дене шынықтыру, кәсіпкерлік және бизнес негіздері, графика және жобалау.

Демек, оқу тапсырмаларының мазмұны мен көлемі сабақ мақсаттарымен немесе сабақ жүйесімен, оқу бағдарламасы тақырыптарына сәйкес жұмыс барысымен және білімді игерудің қосалқы құралдарын тарту қажеттілігімен анықталады [4].

Ақпараттық технологиялар көмегімен орындалатын әр тапсырма оқушының логикалық қабілетін дамытады, бағалау мен өзін-өзі бақылауын қалыптастырады, еңбек ету мен дағдыларының жинақтылығын қамтамасыз етеді, жалпы мәдени дүниетанымын қалыптастырады.

Сабақтарда қолданылатын мультимедиялық презентациялар (сызбалар; кестелер; графиктер; бейнефильмдер) оқу материалының толық баяндалуына үлкен үлес қосады:

- өзіндік білімді тексеру жүйесі;
- өзіндік бақылау жүйесі;
- мәтіндік үзінділермен жұмыс істеу жүйесі;
- әдістемелік нұсқаулар;
- терминдік сөздер;
- қысқаша конспектілер.

Заман ағымына сай күнделікті сабақтарда бейне, аудио қондырғылар мен теледидарды, компьютер көмегімен интернет платформаларын қолдану айтарлықтай нәтижелер беруде. Бұндай қондырғылар оқушылардың қызығушылығын арттырып, зейін қойып тыңдауымен қатар, түсінбей қалған сәттерін қайталап көруге, тыңдауға және алған мағлұматты нақтылауға мүмкіндік береді. Оқушылардың өздері де алынған ақпаратты көшіріп алып, онымен өз ыңғайына қарай жұмыс жасауына жол ашады.

Адамның тұлғалық қалыптасуы – үздіксіз және күрделі үрдіс. Оқушыларға білім бере отырып, біз олардың жан-жақты дамуына мүмкіндік жасауымыз қажет.

Тұңғыш Президентіміз Н.Ә. Назарбаев «Соңғы 10-15 жыл бойында бәсекеге қабілеттіліктің жаңа өлшемі пайда болды: салмақ жаһандық экономикалық жаңа сапаға – «білім экономикасына» өтуіне түсіріледі», - деген болатын. Олай болса, әр күні өзгеріске толы бүгінгі жауапты кезеңде замана көшінен қалып қоймай уақыт талабына сай ертеңгі болашақ жас ұрпақты білімді етіп тәрбиелеу

ұстаздарға зор жауапкершілікті жүктейді. Ол мұғалімнен үздіксіз ізденуді, өз білімін үнемі жетілдіріп отыруды талап етеді. Өйткені, еліміздің ертеңі жас ұрпақтың қолында. Оқушының шығармашылығын дамыту ісі үздіксіз жүргізіле бермек. Бұл қоғам талабына сай туындайтын қажеттілік.

Оқытудың жаңа педагогикалық технологияларының барлық мүмкіндіктерін пайдалана отырып, оқыту үрдісін жүзеге асыру оқушылардың шығармашылық әлеуетін дамытуға мүмкіндік береді, өз бетімен танымдық және тәжірибелік-зерттеушілік қызметін меңгеруге көмектеседі.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Елбасы Н.Ә. Назарбаевтың «Әлеуметтік-экономикалық жаңғырту – Қазақстан дамуының басты бағыты» атты халыққа Жолдауы// Егемен Қазақстан., 2012.-№41-42 (27114). – 28 қаңтар.
2. Мұғалімге арналған нұсқаулық бірінші (ілгері) деңгей «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ педагогикалық шеберлігі орталығының баспасы, 2013 ж.
3. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңы.
4. Коронавирустық инфекцияның таралуына жол бермеуге байланысты шектеу шаралары кезеңінде мектепке дейінгі ұйымдар мен мектепалды даярлық сыныптарында оқу қызметтерін ұйымдастыру бойынша әдістемелік ұсыным.

БІЛІМ БЕРУДІҢ ЖАҢА МАЗМҰНЫ – ЗАМАН ТАЛАБЫ КАКЕНОВА Эльмира Тарбакбаевна, СЕЙДАЛЫҚЫЗЫ Дана

«Гуманитарлық колледж» МКҚК

Нұр-Сұлтан, Қазақстан

elmir_29@mail.ru, sdana78@mail.ru

Қазақстанның бәсекеге қабілетті, қуатты мемлекет болып қалыптасуын қамтамасыз ететін негізгі факторлардың бірі және оның дамуының өзегі – білім беру жүйесі. Білім беру жүйесінің алдында тұрған басты міндет – білім сапасының бәсекеге қабілеттілігін арттыру, бұл өз кезегінде азаматтардың кез келген салада бәсекеге қабілетті болуын талап етеді. Осыған орай Елбасы Н.Ә. Назарбаев: «Болашақта өркениетті дамыған елдердің қатарына ену үшін заман талабына сай білім қажет. Қазақстанды дамыған елдердің қатарына жеткізетін, терезесін тең ететін – білім» екенін айта келіп, ол үшін «Бізге экономикалық және қоғамдық жаңару қажеттіліктеріне сай келетін осы заманғы білім беру жүйесі қажет», – деп білім беру жүйесін жетілдіру мәселесін алға қойған болатын.

Білім беруді жаңғырту ХХІ ғасырдың жаһандық және пәнаралық құзыреттері волонтерлік, азаматтық және әлеуметтік жауапкершілік, көшбасшылық, коммуникативтік, зерттеу дағдылары, іскерлік және орта білім берудің жаңартылған мазмұны контекстінде жүзеге асырылады [1]. Елімізде бұл бастама білім беру мазмұнын жаңарту шеңберіндегі білім беру үдерісінің құрылымы мен мазмұнына елеулі өзгерістер енгізумен басталып, жоспарлы түрде жүзеге асырылуда.

Қазақстан Республикасында 2016-2019 жылдарға арналған білім беруді дамытудың мемлекеттік бағдарламасында орта білім берудің жалпы білім беру бағдарламалары «білім мазмұнын саралау, интеграциялау және кәсібилендіру негізінде әзірленетін болады» деп стратегиялық түрде айқындады. Демек, мемлекетіміздің білім беру үрдісіне енген жаңартылған білім беру бағдарламасы заман талабына сай келешек ұрпақтың сұранысын қанағаттандыратын құзыреттілікке және сапаға бағытталған тың бағдарлама.

Кезең-кезеңімен жаңартылған бағдарламаларға өтуде кең спектрлі дағдыларға баса назар аударылады: білімді функционалдық және шығармашылық тұрғыдан қолдану, сыни ойлау, зерттеу жұмыстарын жүргізу, АКТ пайдалану, коммуникацияның әртүрлі тәсілдерін қолдану, топта және жеке жұмыс істей білу, проблемаларды шешу және шешімдер қабылдау.

Негізінен жаңартылған білім жүйесі құзыреттілікке және сапаға бағытталған бағдарлама. Жаңартылған білім берудің маңыздылығы – білім алушы тұлғасының үйлесімді қолайлы білім беру ортасын құра отырып сын тұрғысынан ойлау, зерттеу жұмыстарын жүргізу, тәжірибе жасау, АКТ қолдану, коммуникативті қарым-қатынасқа түсу, жеке, жұппен, топта жұмыс жасай білу. Жаңа білім беру бағдарламасы сыни тұрғыдан ойлауға, шығармашылықты қолдана білуді және оны тиімді жүзеге асыру үшін қажетті тиімді оқыту әдіс-тәсілдерді (бірлескен оқу, модельдеу, бағалау жүйесі, бағалаудың тиімді стратегиялары) үйретеді.

Сондай тәсілдердің бірі топтық жұмыс, ол оқытудың өте ықпалды тәсілдерінің бірі. Білім алушылар оқытушыға тәуелді болмауы үшін тапсырмалар жоспарымен алдын ала таныса алады және оларды өздері ұйымдастыра алады. Бұл тәсіл:

- уақытты ұтымды жоспарлауға;
- инновациялық көзқарастар мен идеяларды ұжыммен талқылауға;
- топтағы жұмысқа дейін қандай да бір жеке-дара қызмет немесе ойластыру қажет пе екендігін анықтауға;
- топ ішінде рөлдерді анықтауға (басшы, хатшы, тілші, бақылаушы және т.б.) немесе топ мүшелеріне тапсырмаларды бөліп тапсыруға;
- тапсырмаларды орындау барысында келісімге қол жеткізуге мүмкіндік береді [2].

Өз тәжірибемізден мысал келтіретін болсақ, топты ұйымдастырудың түрлі тәсілдерін қолданып, білім алушыларды топ атауына қатысты бастапқы әріп қиындыларын үлестіріп, әртүрлі түстерді пайдаланып 3 топқа бөлеміз. Топқа бұлай бөлудегі мақсатымыз белсенді, енжар немесе сабақ үлгірімі төмен студенттердің бір топқа түсіп қалмауын ескеру. Бұрын дәстүрлі сабақтарда олардың өз қалауын ескерсек, топ басшысын оқытушы тағайындағаны дұрыс деп ойласақ, қазір топқа бөлуді оқытушы өз ыңғайына бейімдеп, топ мүшелерінің рөлін бөлуді топ мүшелерінің өз еріктеріне беру керек екендігін түсіндік.

«Қазақ жеріндегі ежелгі мәдениеттер мен өркениеттер, қазақ мәдениетінің бастауы: сақ мәдениеті» тақырыбына сәйкес «Алтын адамның табылу тарихына» байланысты видео материал көрсетіп, «Ойлан-жұптас-бөліс» стратегиясы бойынша көрсетілген материал негізінде өз ойларынды айтып, түсінгендеріңізді талқылайсыздар тапсырмасын орындауда, әр топ «Алтын адамның» қазақ мәдениетіндегі орны мен материалдық құндылық ретіндегі маңыздылығына тоқталып, өз ойларын ортаға салды.

Бұдан кейін бірлескен топтық жұмысқа негізделіп дайындалған үлестірме материалдарды әр қатысушыға таратып, алдымен жеке оқып танысуға, содан кейін жұпта талқылауға 5-8 минут уақыт берілді. Осыдан аңғаруға болатындығы студенттердің уақытты тиімді қолдануда дағдыларының қалыптасқандығын көруге болды. Тапсырмалар бойынша әр қатысушы мәтінде жазылған тақырыпқа қатысты ұқсас мәтіндерді тауып, олармен бір партаға отырады. Үлестірме материалды оқып, жұпта, кейін топта талқылап, түйінді ойларын қағаз бетіне түсіріп кезбелерін қорғайды.

Жаңа әдісті қолданып ұсынған тапсырмаларда білім алушылар бір-бірімен тығыз қарым-қатынас жасап, өздеріне ұсынылған тапсырманы орындау жолдарын іздеу барысында топпен шешіп, бір-бірінің көмегіне жүгінді. Бұл жерде Мерсер (2000) сипаттағандай, білімді бірлесіп алуда немесе «пікір алмасу» барысында тең құқылы серіктестер болып табылады [3]. Бұдан білім алушыларды топтық жұмысқа итермелеу арқылы, әрқайсысы өз қабілеттеріне қарай ойларымен бөлісуге ерікті. Берілген тапсырманы орындау барысында әркім өз идеяларын ортаға тастап, өзара рөлдерге бөліне отырып, берілген уақытты тиімді пайдалануға тырысты. Түсінгендерін топпен қорғау барысында топтар бір-біріне сұрақ-жауап арқылы талқыға түсті. Бірлескен топтық жұмысты ұйымдастырудағы мен үшін маңызды болғаны топта ынтымақтаса жұмыс істеу ережесін құрып, тақырып бойынша талқыланатын мәселелерді бірлесіп шешуге болады.

Бірлескен топтық жұмысты ұйымдастыруды сабақтарды жоспарлау барысында педагог пен білім алушының рөлін нақтылап анықтап алғанда нәтижелі жұмысқа қол жеткізуге болатындығын аңғару қиын емес. Білім алушылар кіші топтарда жұмыс істеу тәсілдерін, топтық жұмыстардың тиімді түрлерін сабақ тақырыбына байланысты жоспар жасау дағдыларын меңгере алады.

Бүгінгі күні барлық елдер жоғары сапалы білім жүйесімен жұмыс істеуде. Өйткені, қазіргі заманда елдің бәсекеге қабілеттілігі оның азаматтарының парасаттылығымен анықталады, сондықтан білім беру жүйесі болашақтың талабына сәйкес дамуы тиіс. Білім алушыларды заманауи әдіс-тәсілдермен оқытып, ой-өрісі кең, саналы, еркін азамат етіп тәрбиелеу қажеттілігі де осы себептен туындап отыр. Демек, жаңа бағдарламаның мәні, баланың сауатты, заман талабының сұранысына жауап беретіндей қалыптастыру. Сол үшін де бұл бағдарламаның негізі «Өмірмен байланыс» ұғымына құрылған. Жаңартылған білім – болашақтың кепілі.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Қазақстан Республикасының білім және ғылымды дамытудың мемлекеттік бағдарламасы. <http://adilet.zan.kz/kaz/docs/P1900000988>
2. Ажибекова А. Д. «Оқытудың инновациялық әдіс-тәсілдері арқылы табысты оқытуға қол жеткізу» -Шымкент: «КІТАП» ЖШС, 2014
3. Студентке арналған нұсқаулық «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ, 2015

ПРИМЕНЕНИЕ ТЕХНОЛОГИИ ВЕБ-КВЕСТА В ОБУЧЕНИИ КАЛДЫКОВА С.Е., ИСКАКОВА С.А., МАКХАМОВ А.

Средняя школа № 17 им.Лермонтова

Шымкент, Казахстан

sandugash.73@mail.ru

Аннотация

Бұл мақалада оқытуда веб-квест технологиясын қолдану мәселелері қарастырылады. Авторлар білім беретін веб-квесттердің түрлерін сипаттап, оқу квесттерінің құрылымын анықтады. Сондай-ақ, мақалада әзірленген білім беру веб-тапсырмалары берілген.

Аннотация

В данной статье рассматриваются вопросы применения технологии веб-квеста в обучении. Авторы описали типы образовательных веб-квестов, определили структуру учебных квестов. Также в статье даны разработанные образовательные веб-квесты.

Основной целью обучения русскому языку на современном этапе является формирование коммуникативной компетенции. Глобальный процесс информатизации общества, культуры ставит новые задачи перед образовательной системой. Информационно-коммуникативные технологии становятся неотъемлемой частью жизни современного школьника. Применение данных технологий играет немалую роль в формировании коммуникативной компетенции, так как они реализуют личностно-ориентированный подход. Широкий спектр компьютерных учебных материалов позволяет внедрять информационно-коммуникационные технологии в дистанционные формы обучения. Таких технологий в настоящее время достаточно много. Одна из них – образовательные веб-квесты, широко представленные в сети Интернет.

Веб-квест (webquest) в педагогике – это проблемное задание с элементами ролевой игры, для выполнения которого используются информационные ресурсы интернета. Веб-квест представляет собой мини-проект, основанный на поиске информации в Интернете. Веб-квест может быть составлен учителем или учеником в зависимости от целей, поставленной перед учеником. Разработчиками веб-квеста как учебного задания являются Берни Додж (Bernie Dodge) и Том Марч (Tom March).

Разработчиками веб-квеста определены следующие **виды заданий для веб-квестов**: пересказ (демонстрация понимания темы в формате создание презентации, плаката, рассказа), разработка плана или проекта на основе заданных условий, компиляция (трансформация формата информации, полученной из разных источников: создание книги кулинарных рецептов), творческое задание (создание стихотворения, видеоролика), научные исследования (изучение различных явлений на основе онлайн-источников). Ученые-методисты считают, что выполняя веб-квест, школьник учится критически мыслить, решать сложные проблемы на основе анализа обстоятельств и соответствующей информации, взвешивать альтернативные мнения, самостоятельно принимать продуманные решения, брать на себя ответственность за их реализацию, часто оказывается в ситуации выбора.

Образовательный веб-квест состоит из следующих разделов: *введение* (краткое описание темы веб-квеста), *задание* (формулировка проблемной задачи и описание формы представления конечного результата), *порядок работы и необходимые ресурсы* - описание последовательности действий, ролей и ресурсов, необходимых для выполнения задания, *оценка* (описание критериев и параметров оценки выполнения веб-квеста), *заключение* (краткое описание того, чему смогут научиться учащиеся, выполнив данный веб-квест), *использованные материалы* (ссылки на использованные ресурсы).

Типы веб – квестов

❖ Для кратковременной работы		❖ Для длительной работы
❖ Для работы в мини - группах		❖ Для работы отдельных учеников
❖ Монопредметный		❖ Межпредметный

Web-квесты могут быть краткосрочными и долгосрочными. Целью краткосрочных проектов является приобретение знаний и осуществление их интеграции в свою систему знаний. Работа над кратковременным web-квестом может занимать от одного до трех сеансов. Долгосрочные web-квесты направлены на расширение и уточнение понятий. По завершении работы над долгосрочным web-квестом, ученик должен уметь вести глубокий анализ полученных знаний, уметь их трансформировать, владеть материалом настолько, чтобы суметь создать задания для работы по теме. Работа над долгосрочным web-квестом может длиться от одной недели до месяца (максимум двух). Некоторые дополнения: Web-квесты лучше всего подходят для работы в мини-группах, однако существуют и web-квесты, предназначенные для работы отдельных учеников. Веб-квесты могут охватывать отдельную проблему, отдельную тему или учебный предмет в целом. Они могут разрабатываться как для формирования новых знаний, так и для их

Предлагаем Веб-квест по русскому языку и литературе на тему « Рассказ «Этажи леса» М. Пришвина». (6 класс)

Группа « Биографы» выполняют следующие задания:

1. Познакомьтесь с биографией Пришвина <https://www.youtube.com/watch?v=ftXgSsBhpgc>
2. Найдите фотографии писателя.
3. Расскажите о детстве писателя.
4. Подготовьте презентацию о творчестве поэта.

Группа «Исследователи» выполняют задания:

- 1.Просмотрите видеоматериал «Этажи леса».

https://youtu.be/LTDxb_i9RHo

2. Ответьте на вопросы.
 - Каким вы увидели лес?
 - Какие звуки слышны?
 - Кто живет в лесу?
 - Как живут обитатели леса (звери, птицы, растения)?
 - Что означает выражение «этажи леса»?

3. Представьте результаты работы своей команды в виде буклета.

Группа «Художники» выполняют задания:

- 1.Прослушайте рассказ М.Пришвина «Этажи леса».

<https://youtu.be/xgkLVnsWfSE>

1. Прочитайте рассказ М.Пришвина «Этажи леса».
2. Нарисуйте иллюстрации к рассказу М.Пришвина «Этажи леса».

Рассмотрим Веб-квест по русскому языку и литературе на тему « Рассказ «Хамелеон» А.П.Чехова ». (6 класс)

Группа «Биографы» выполняют следующие задания:

1. Познакомьтесь с биографией Чехова (<https://www.youtube.com/watch?v=HLXarUPxWAA>)
2. Расскажите о семье писателя.
3. Подготовьте презентацию о творчестве писателя.

Группа «Литературоведы»:

1. Прослушайте рассказ А.П. Чехова «Хамелеон».

<https://www.youtube.com/watch?v=1AsHTQPSH5k>

2. Проанализируйте стилиевые особенности юмористических рассказов А.П.Чехова.

3. Проанализируйте на тему «Художественные детали в рассказе «Хамелеон».

4. Проанализируйте на тему «Говорящие фамилии в рассказе «Хамелеон».

3. Представьте результаты работы своей команды в виде буклета.

Группа «Артисты» выполняют задания:

1.Просмотрите отрывок фильма по мотивам рассказа А.Чехова «Хамелеон» (<https://ok.ru/video/275518720712>)

2. Ответьте на вопросы.

- Что означает слово «Хамелеон»?

- С кем вы познакомились в начале рассказа?

-Кто является виновником скандала?

-Почему Чехов не дает ответа на вопрос: виновата ли собака?

-Определите, сколько раз полицейский надзиратель меняет свое отношение к жалуюе Хрюкина?

3. Подготовьте ролевую игру по рассказу «Хамелеон».

Таким образом, веб-квест является уникальной информационной технологией. Выполняя веб-квест, ученик учится критически мыслить, решать проблемные вопросы, приобретает исследовательские навыки, учится работать в команде, учится использовать ресурсы Интернет. Практика показывает, что учащиеся вполне могут самостоятельно освоить навыки работы в Интернете уже в среднем звене. Следовательно, педагогам следует использовать огромные образовательные возможности Интернета, по-новому организовывая процесс обучения, направляя усилия на формирование у учащихся высокого уровня ИКТ-компетентности посредством современных образовательных технологий.

Литература

1. Андреева М. В. Технологии веб-квест в формировании коммуникативной и социокультурной компетенции // Информационно-коммуникационные технологии в обучении иностранным языкам. Тезисы докладов I Международной научно-практической конференции. М., 2004.

2. Быховский Я. С. Образовательные веб-квесты // Материалы международной конференции "Информационные технологии в образовании. ИТО-99". - <http://ito.bitpro.ru/1999>

3. Сердюк Е.В., Канева Д.С. «Использование Web-quest технологии при обучении письменной речи на старшей ступени обучения в школах с углубленным изучением иностранного языка», сборник материалов II межрегиональной научно-практической конференции, Сыктывкар, 2010

ОҚУШЫЛАРДЫҢ ЗЕРТТЕУШІЛІК DAҒДЫЛАРЫН DAМЫТАТЫН ТАРИХИ ДЕРЕККӨЗДЕРДІ ТАЛДАУДЫҢ ТИІМДІ ӘДІС-ТӘСІЛДЕРІ

КАЛИЕВА Зауре Сейтхановна, БЕКТАСОВА Гүльназия Елубаевна

Физика-математикалық бағыттағы Назарбаев Зияткерлік мектебі

Көкшетау, Қазақстан

bektassova_g@kt.nis.edu.kz, kaliyeva_z@kt.nis.edu.kz

Андатпа

Бұл мақалада оқушылардың тарихи дерекпен жұмыс арқылы зерттеушілік дағдыларын дамытуға бағытталған оқытудың тиімді әдіс-тәсілдері мен жұмыс түрлері талданады.

Annotation

This article comprises the analysis of the effective teaching methods, approaches and technologies for developing students' research skills at History lessons while organizing historical documents' study.

Қазіргі таңда білім берудің басты міндеттерінің бірі – дайын білімдермен қамтамасыз ету емес, мектеп оқушыларына өзіндік білім траекториясын құруға, қоғамға бейімделуге үйренуге көмектесетін әр түрлі дағдыларға үйрету. Ол оқушының тұлғалық дамуына ықпал ететін зерттеу негіздерін үйретеді. Тарих сабақтарында оқушыларға осы дағдыларды қалыптастыру тарихи дереккөздермен практикалық іс-әрекеттің арқасында мүмкін болады. Олар оқушыларды нақты оқиғаларға, олардың қатысушыларына жақындатады, белгілі бір тарихи кезеңге тән әлеуметтік, рухани, моральдық проблемалар аясында көрсетеді. Дереккөздерді пайдалану тарихи ойлау негіздерін қалыптастыруға

ықпал етеді. Көптеген зерттеушілер тарихи ойлаудың өзіндік ерекшеліктерін өз зерттеулерінде тұжырымдайды. Лернер И.Я.- оқушылардың әлеуметтік құбылысты немесе оқиғаны фактілерге негізделіп сипаттау; кез-келген әлеуметтік құбылыстың себептерін табу; тарих заңдылықтарының алуан түрлілігін білу; өткен мен бүгінді салыстыру; тарих сабақтардан және т.б. өткен фактілерден үйрену мүмкіндігі деп тұжырымдайды [1]. Никитин А.В.- тарихи ойлау оқушының ақпараттар легінен маңыздысын ала білу, тарихи оқиғаны әртүрлі дерек көзі арқылы сипаттай алу, интерпретация жасай алу дағдысы деп атап көрсетеді [2]. Тарихи дереккөздер - тарихи процесті тікелей көрсететін және адамзат қоғамының өткенін, яғни адам жасаған барлық нәрсені, сондай-ақ оның қоршаған ортамен қарым-қатынасының нәтижелерін зерттеуге мүмкіндік беретін барлық нысандар: материалдық мәдениет объектілері, жазбаша ескерткіштер, әдет-ғұрыптар, рәсімдер және т.б. [3].

Зерттеулер арқылы оқытуда қолданылатын құжаттар үш түрге бөлінеді:

1) актілік құжаттар - бұл құқықтық, экономикалық, саяси қайнарлар, мысалы, хаттар, заңдар, жарлықтар, өтініштер, келісім-шарттар.

2) баяндау және сипаттау құжаттары - жылнамалар, шежірелер, естеліктер, таратылымдар.

3) Өнер сөзінің ескерткіштері - фольклор (аңыздар, ертегілер, келісімдер, мақал-мәтелдер) [4].

Тарихи құжатпен жұмыс істеу әдістемесі туралы бірнеше зерттеулер жасалып, әдістемелік негізі қаланды. Мысалы, М.С. Ерохина және М.В. Короткова тарихи құжатпен жұмыс жасау жадынамасын ұсынған. Бұл жадынама деректің сипаттамасына көбірек көңіл бөліп, мазмұнын талдауға тиімсіз болғандықтан, О.Н.Хохлова жадынаманы толықтырып, бес кезеңнен тұратын дереккөзді талдау алгоритмін ұсынды. Бұл жадынамада көбірек деректің мазмұнымен жұмыс түріне көбірек назар аударған. Ал О.Ю.Стрелова бірнеше кезеңнен тұратын дереккөзбен жұмыс жасаудың күрделенген жадынамасын ұсынды. Бірінші деңгейдегі сұрақтар дереккөздің түрін, авторын, жазылу уақыты, орны және себептерін анықтауға бағытталған. Екінші деңгейдегі сұрақтар дереккөздің мазмұнын, дереккөздің бетінде жатқан ақпаратты, фактілерді логикалық талдауға бағытталған. Үшінші деңгейдегі сұрақтар дереккөзді сыни тұрғыдан талдауға арналған: оқушылар дереккөздің сенімділігін, автордың астарлы ойын анықтауға тырысады. Төртінші деңгейдегі сұрақтар аксиологиялық талдауға әкеледі. Олар әлеуметтік топтардың, саяси ұйымдардың, тарихи тұлғалардың немесе автордың құндылықтар жүйесін талдауға арналған. Бесінші деңгейдегі сұрақтар дереккөздің белгілі бір тақырып немесе мәселені зерттеудегі құндылығын талдауға бағытталған [5].

А.В.Никитиннің пайымдауынша, тарихи дереккөзбен жұмысты шартты түрде үш деңгейге бөлуге болады: сипаттау, түрлендіру, іздену. Сипаттау деңгейі – дереккөзді тану, онда көрініс тапқан фактілерді анықтау, дереккөзге байланысты сұрақтарға жауап беру, дереккөзді мазмұндау. Түрлендіру деңгейінде - деректің басты идеясын анықтау, жоспар құру, деректің шығу мақсаты мен себептерін, салдарын анықтау, тезис құру, сұрақтар құрастыру. Іздену деңгейінде - дереккөздегі ақпаратты өзіндік ой-елегінен өткізу, басқа дереккөздердің арасындағы орнын анықтау: автордың позициясын талдау, басқа дереккөздермен салыстыру, дереккөздегі тарихи оқиғаларға өзіндік көзқарасын білдіру және негіздеу, дереккөздегі ақпараттың шынайылығы мен нақтылығын дәлелдеу[6].

Оқу үдерісін бақылау нәтижесінде біршама оқушылардың дерекпен жұмыс жасауда қиналатындығы анықталды. Сондықтан 10-сыныптарда жұмыс жасайтын әріптестер бірлесіп «Action Research» жобасы аясында зерттеу жұмысы жүргізілді. Зерттеу сұрағы «Тарих пәнінде оқушылардың деректердің құндылығын бағалау дағдыларын қалай дамытуға болады?» деп таңдап алынды. Зерттеудің мақсаты: оқушылардың зерттеушілік дағдыларын дамытатын әдіс- тәсілдерді анықтау. Зерттеуге Көкшетау қаласы физика- математика бағытындағы Назарбаев Зияткерлік мектебінің 14- 15 жас аралығындағы 69 оқушысы қатысты.

Жоспар бойынша 4 сабақ өткізілді. Бірінші «Демократиялық үдерістер қоғамдық сананы қалайша өзгертті?» сабағында үш дереккөз берілді: «Невада-Семей» қозғалысының АҚШ-тағы белсенді мүшесі Эберхардт Боббпен сұхбат», «Алаш зиялылары және олардың шығармашылық мұраларының ақталу тарихы» мақаласынан үзінді, «Тіл туралы Заң» (1989 ж. қыркүйек), «Еліміздегі қазақ тілінің мәртебесі» (курстық жұмыс). Оқушыларға О.Ю.Стрелованың әдістемесіне негізделген төмендегі дереккөздерді талдау алгоритмі ұсынылды.

1. Деректің сипаттамасы: түрі, авторы, шыққан мерзімі, не туралы.
2. Деректі тарихи контекстте талдау:
 - Автордың мақсаты қандай?
 - Қандай тарихи оқиғамен байланысты?
 - Дерек жазылған кезеңнің екі ерекшелігін анықтаңыз.
3. Деректің құндылығын бағалау:
 - деректегі ақпарат қаншалықты сенімді?
4. Деректе айтылған оқиға қоғамдық-саяси өмірдің қандай ерекшелігін айқындайды?

5. Деректегі ақпаратты бүгінгі күнмен байланысы қандай?
6. «Невада –Семей» қозғалысы бүгінгі күні өзектілігін сақтап қалды ма?
7. Қазақ халқының бес арысы және олардың шығармашылық мұраларының ақталуы бүгінгі күнде қазақ әдебиеті мен жалпы ұлттық мәдениетке қалай әсер етті?
8. Аталған заң бүгінгі күні жүргізіліп жатқан тіл саясатына қалай әсер етті?

Екінші «Қазақстан Республикасының тәуелсіздік туралы» Конституциялық Заңының қабылдануының тарихи маңызы неде?» атты сабақта оқушыларға екі дерек: «ҚР Конституциялық заңы», «1991 жылғы 16 желтоқсан Қазақ ССР Жоғарғы Советінің Председателі Қазақстан Республикасының Мемлекеттік егемендігі туралы Декларация» ұсынылды. Оқушылар үш топта жұмыс жасады. 1- топқа О.Н.Хохлованың мазмұнын талдауға бағытталған, 2- топқа О.Ю. Стрелованың сыни тұрғыдан талдау, автордың астарлы ойын анықтау және дереккөздің құндылығын талдауға арналған, 3- топқа Н.С.Ерохина және М.В. Короткованың мазмұндау және сипаттауға бағытталған дерекпен жұмыс алгоритмі берілді.

Бірінші топқа ұсынған дереккөзді талдау алгоритмі:

- 1.Деректің түрін, мерзімін, авторын атайды;
- 2.Кім үшін жазылған, неге жазылғандығын білдіретін дәлелдер (деректен цитаталар) келтіреді;
- 3.Дерек жазылған кезеңнің екі ерекшелігін атайды;
- 4.Автор көтерген мәселелердің ішінен маңызды деген үш нәрсені атайды;
- 5.Деректің құндылығына 2 аргумент келтіреді;
- 6.Деректің шектеулігіне 2 дәлел келтіреді .

Екінші топқа ұсынған дереккөзді талдау алгоритмі:

- 1.Бұл құжат қашан, қайда, не себепті пайда болды? (Оның пайда болуының тарихи шарттарын сипаттаңыз.)
2. Құжат мәтініндегі негізгі / жаңа ұғымдарды түсіндіріңіз.
3. Бұл құжаттың баптары кімдердің мүддесін көздейді?
4. Бұл құжатты енгізу мемлекет пен қоғамда қандай нәтижелер алып келді?
- 6.Бұл құжаттың мазмұнын, іс-әрекетін ашатын нақты оқиғаны ойдан құрастырыңыз: сот ісі, мемлекетаралық келісімдер, т.б.

Үшінші топқа ұсынылған дереккөзді талдау алгоритмі

1. Құжаттың сипаты (ресми, хат, күнделік және т.б.).
2. Құжаттың шығу тегі, оның жазылу мерзімі, тілі (түпнұсқа немесе аударма), толықтығы (үзінді немесе толығымен берілген).
3. Құжаттың негізгі мазмұны (оқиғалар, идеялар, кейіпкерлер).
4. Автордың негізгі ойы, оның көзқарасы. Кімнің көзқарасын білдіреді? Оның құзіреті (мәртебесі,білімі, кәсібі).
5. Дереккөздің сенімділігі (дәлдігі мен қателіктері, бұрмалануы).
6. Дереккөздегі түсініксіз мәселелер.

Үшінші «Кеңестік білім беру саласындағы реформалар қандай мақсат көздеді?» тақырыбындағы сабақтың мақсаты тек деректермен жұмыс арқылы ашылды. Оқушыларға алты дерек ұсынылды: «1984 жылы 7 қарашада Қызыл алаңдағы парадтағы транспаранттың суреті», «Республикада халық ағарту ісін одан әрі жақсарту мақсатымен Қ К(б)П Орталық Комитетінің Пленумы қаулысы», «Реформа 1984 года», «Мектептің өмірмен байланысын нығайту және халыққа білім беру жүйесін одан әрі дамыту» туралы заң, «КСРО министрлер Кеңесінің Қаулысы 6 маусым. 1956 ж». Ұсынылған алты дерек бойынша сұрақ-жауап, деректен дәлел келтіру, деректегі аргумент пен дәлелді ажырату, ПТМС әдісі арқылы өзінің негізделген пікірін білдіру тапсырмалары орындалды. 1-тапсырмада оқушылар дереккөздерге сүйене отырып, білім беру саласындағы реформалардың мерзімін, атауын кестеге түсіріп, маңызын ашатын аргументтер келтірді. 2- тапсырмада тоқырау жылдары білім беру саласында жүргізілген реформаларға SWOT талдау жасады. Аргументтер дереккөздерден алынды. 3-тапсырмада оқушылар берілген алгоритмді басшылыққа ала отырып, XX ғасырдың екінші жартысындағы білім беру жүйесіндегі реформаларды зерттейтін тарихшы үшін деректердің құндылығын бағалайды.

Деректі талдау алгоритмі:

- 1.Деректің түрі, мерзімі, авторы;

2. Кім үшін жазылған, неге жазылғандығын білдіретін қандай дәлелдер бар? Деректен цитаталар келтіріңіз.

3. Дерек жазылған кезеңнің екі ерекшелігін анықтаңыз

4. Автор көтерген мәселелердің ішінен маңызды деген үш нәрсені тізіп жазыңыз;

5. Дерекке қатысты жауапсыз қалған сұрағыңызды авторға жазыңыз.

4-тапсырмада ПТМТ әдісі арқылы «Тоқырау жылдары білім саласы қарқынды/төмен деңгейде дамыды» тұжырым бойынша өз пікірін дәлелдеді.

- Позиция (менің ойымша білім саласы....,
- Түсіндіру (....себебі,)
- Мысал (мен мұны мынадай мысал арқылы дәлелдей аламын....)
- Түйіндей келе (айтылған мәселе бойынша мынандай қорытынды жасаймын....)

Оқушыларға тапсырма дескрипторы берілді:

- Өз пікіріне 3 аргумент келтіреді;
- Әр аргументі мысалмен негіздейді;
- Мәселені екі жақты қарастырады;
- Қорытынды жасайды.

Төртінші «Желтоқсан оқиғасы демократия жаршысы бола алды ма?» тақырыбындағы сабақтың басында М.Шахановтың КСРО Халық депутаттарының І съезінде (1989 ж.) сөйлеген сөзі жазылған бейнеролик ұсынылды. Оқушыларға Желтоқсан оқиғасының себептері, салдары, қозғаушы күші, түрткі болған жағдай, автордың көзқарасын айқындайтын дәлелдерді анықтауға тапсырма берілді. Оқушылар алдымен жеке жұмыс жасап, сосын топта талқылады. Тақырыпты бекіту кезеңінде алты деректі ұсынылған алгоритм бойынша талдады. Деректер: «1987 жылғы шілде КОКП ОК-нің «Еңбекшілерді интернационалдық және патриоттық тәрбиелеу жөніндегі Қазақ республикалық және патриоттық тәрбиелеу жөніндегі Қазақ республикалық партия ұйымының жұмысы туралы» қаулысы, «Қазақ КСР Жоғарғы Кеңесі Президиумының Алматы қаласында 1986 жылғы желтоқсанның 17-18-інде болған оқиғаларға байланысты жағдайларға түпкілікті баға беру жөніндегі комиссияның тұжырымдары мен ұсыныстары», Б.Н.Әбдіқадыровтың естеліктерінен үзінді «Желтоқсан оқиғасының баспасөз беттерінде көрінуі», Қайрат Рысқұлбеков өзінің түрмеде жазған хатынан үзінді «Желтоқсан қарлығаштарының» тағылымын кеңірек таразылау біздің парызымыз», «Алматыдан хабар» деп аталатын ТАСС-тың шағын ақпараты». Төртінші сабақта оқушылар үш топқа бөлініп (қабілеттеріне қарай), әр топ өзінің тапсырмасын орындады. Бірінші топ – дереккөздегі салыстырып, ұқсастығы мен айырмашылығын анықтау, дереккөздердегі Желтоқсан оқиғасына қатысты пікірлерді салыстырып, өзіндік пікірін білдіру. Екінші топ – деректерді топтастырып, тарихи контекстте талдау (деректегі мәліметтің тарихи оқиғамен байланысын анықтау, не себепті жазылғанын түсіндіру). Үшінші топ – деректерді топтастырып, сенімділігі мен шынайлығын дәлелдеу. Желтоқсан оқиғасының себебі мен салдарын зерттейтін тарихшы үшін деректің құндылығын бағалау.

Зерттеу барысында сауалнама, сұхбат, бақылау, оқушылардың жазба жұмыстарын саралау, әріптестермен пікір алмасу әдістері қолданып, рефлексивті журнал толтырылып отырды. Бастапқы кезеңінде оқушылардың зерттеушілік дағдыларын анықтайтын кіріс сауалнама алынды. Сауалнаманың қорытындылары бойынша оқушылар көбінде деректегі астарлы ойды анықтау, автордың мақсатын айқындау, жазылу себептерін анықтауда және деректің құндылығын бағалауда қиналатынын атап көрсетті.

Әңгімелесу барысында алынған ақпарат сауалнаманың нәтижелерімен сәйкес келді. Сонымен қатар, кейбір деректердің мағынасын ашуға арнайы терминдердің қолдануы немесе қазіргі уақытта қолданбайтын сөздердің кездесуі қиындықтар туындататындығы айқындалды.

Мұғалімдер «сыни дос» ретінде сабақтарға қатысып, кері байланыс берді. Сабақта жүргізілген бақылау нәтижесінде сабақтарға түзетулер енгізіп, қайта жоспарланды. Тапсырмалар өзгертіліп, басқа сыныптарда өткізілді. Әр сабақ сайын тапсырмалар, құрастырылған критерийлер мен жадынамалар толықтырылды. Сауалнама бірінші жартыжылдықтың соңында қайта алынды. Сауалнаманың нәтижесі мен оқушылармен әңгімелесу барысында алған ақпарат келесі тұжырымдар жасауға мүмкіндік берді. Біріншіден, оқушылар деректің түрін, авторын, мерзімін, мазмұнын толық сипаттай алады; екіншіден, ұсынылған деректерді маңыздылығына қарай жіктеп, құндылығына баға бере алады. Бірақ, пайымдауға келгенде қиналатыны анықталды. Әңгімелесу барысында оқушылар деректі пайымдау үшін деректе айтылған оқиғалар мен дерек жазылған кезеңнің ерекшелігін анықтау үшін, сол кезеңдегі тарихи оқиғалар туралы білімдері болу керек екеніне көздері жетті. Жыл соңында оқушылардан кері байланыс алынды. Сонымен қатар, оқушылардың тоқсандық жиынтық бағалау жұмыстары сараланды. Оқушылардың көпшілігінде деректерді талдау, бағалау, пайымдау дағдылары қалыптасқанын байқауға

болады, оған дәлел оқушылардың жазба жұмыстары. Жекелеген оқушылар деректерді бағалап, аргументтей алады, бірақ әлде де деректерді үстірт сипаттап, пайымдауда қателіктер жібереді. Сауалнама нәтижесі бойынша әлі де жекелеген оқушылардың дереккөздегі астарлы ақпаратты анықтау, деректің құндылығын бағалау, мазмұнын пайымдау дағдыларын дамытуды қажет етеді.

Тарихи оқиғалардың маңыздылығын талдау барысында оқушылардың аргументтеу, дәлелдер келтіру, пайымдау, баға беру дағдылары жетілдірілді. Сабақтағы рефлексия бойынша оқушылар аргументтеу мен дәлел келтіруді үйренгенін атап өтті. Жекелеген оқушылар дереккөзді бағалауды үйренгенін, бірақ пайымдау әлі де қиындық туғызатынын жазды. Қиындықтарды жеңу үшін теориялық материалды игеру, сонымен қатар дереккөздерді мұқият оқу керек екені анықталды. Оқушылардың көпшілігі топта талқылау көп көмек көрсеткенін атайды. Оқушылардың дереккөздің құндылығын бағалау, пайымдау дағдыларын дамытуда алгоритмді пайдалану өте тиімді әдіс болды. Оқушылардың бағалау парағы мен кері байланысынан алгоритммен талдау оңай болғандығы көрінеді. Дереккөздің мазмұны мен оны тарихи контекстінде талдаудың арасын ашып алуға көмектесті деген оқушылардың жауаптарынан қолданылған әдістің тиімділігін көруге болады. «Сыни дос» ретіндегі әріптестерімнің пікірінше, оқушылардың барлығы сабақта белсендік танытып, талқылау барысында алгоритмді басшылыққа ала отырып, нақты аргументтер келтіруге тырысты. Оқушылардың жұпта, топта жұмыс жасау дағдылары артты. Жекелеген оқушылардың өзі ғана емес, сол сияқты, жұп және топ үшін жауапкершілігі артып, топ атынан сөйлеп, өзіндік ашылуына, көшбасшылық қабілетінің оянуына әсерін тигізді. Оқушылардың кері байланысы, тоқсандық жиынтық бағалау жұмыстары мен бақылау нәтижелері қолданылған әдістердің тиімділігін растайды.

Зерттеу барысында ауқымды жұмыс атқарылды. Алғашқыда дереккөздерді табу, ықшамдау, реттеу, бейімдеу қиын болды. Бірақ, дерекпен жұмыс туралы зерттеулермен таныса отырып, оның әдістемесі игеріліп, бір жүйеге келтіріп, әдіс- тәсілдер жүйеленді. Зерттеу нәтижесін саралай келе, дерекпен жұмысты төменгі сыныптардан бастап оқушылардың жас ерекшелігін ескере отырып, жүйелі түрде жүргізу керек екені анықталды. Дерекпен жұмыс жасау дағдысы прогрессия түрінде өсіп отыруы тиіс. Оқушылардың зерттеушілік дағдыларын дамытуда сұрақ-жауап, аргументтеу, деректен автордың мақсатын ашатын дәлел келтіру, деректегі мәліметті тарихи оқиғамен сәйкестендіру, бірнеше деректерді түріне, мазмұнына, автордың мақсатына, жазылу мерзіміне қарай топтастыру әдістері тиімді болды. Зерттеу барысында оқушылардың қабілеттеріне қарай тапсырмаларды түрлендіріп отыру қажет. Мысалы, оқушылардың қабілеті мен қажеттілігін ескере отырып, әр дағдыға байланысты нақты деректі талдау алгоритмін ұсыну қажет. Оқушылардың ойын жүйелеу үшін арнайы сөз тіркестер мен дайын фразалар, толықтыруды қажет ететін сөйлемдерді ұсыну арқылы көмек көрсетуге болады. Сабақта бірнеше деректермен жұмыс жасаған тиімді. Бұл оқушылардың зерттеушілік дағдыларын дамытады. Дерекпен жұмыс арқылы оқушылардың болжау, аргументтеу, дәлелдеу, тұжырымдау, пайымдау, бағалау, қорытындылау, өз пікірін білдіру дағдылары дамыды. Сонымен қатар, оқушылардың сыни тұрғыдан ойлау қабілеттері, медиа сауаттылығы арта түсті. Дерекпен жұмысты сабақтың барлық кезеңінде қолдану керек. Оқушылардың зерттеушілік дағдыларын дамытуда жұптық және топтық жұмыс түрлерін қолдану тиімді болады.

Пайдаланылған әдебиеттер:

- 1.Лернер И.Я. Развитие мышления учащихся в процессе обучения истории: Пособие для учителей. М.: Просвещение, 1982. 191 с.
- 2.Никитин А.В. «Особенности работы с историческими источниками в средней школе»
- 3.(Политическая наука: словарь-справочник [Электронный ресурс]: Авт. и сост.: Санжаревский И. И. Тамбов, Изд.6-е, испр. и доп. URL: <http://glos.virmk.ru/> .)
- 4.Никитин А.В. «Особенности работы с историческими источниками в средней школе».
- 5.Стрелова О.Ю. Ключи к историческому Олимпу // История. Еженедельное приложение к газете «Первое сентября». – 2011. – №15. – С. 52-58.)
- 6.Никитин А.В. «Особенности работы с историческими источниками в средней школе».

ИННОВАЦИОННЫЕ ПОДХОДЫ В РАЗВИТИИ ОБРАЗОВАНИЯ

КАНАЕВА Индира Тастанбеккызы

КГУ «Общая средняя школа №28»

Шымкент, Казахстан

6indi76@gmail.com

Аннотация

Бұл мақалада білімді дамытудың заманауи технологиялары мен оқыту әдістері туралы зерттеу нәтижелері мен сабақтарда қолданысы туралы ақпарат ұсынылады.

Аннотация

В статье раскрываются инновационные подходы в развитии образования. Методы использования приемов и применение их на уроках.

В настоящее время вопросы образования - это тот аспект, который касается всего общества. Эта актуальная тема определяет не только будущее нашей страны, но и всего человечества. Я считаю, что развитие современного образования невозможно без внедрения инновационных идей и цифровых технологий. Инновационные подходы могут дать эффективность и качество образовательного процесса. Для педагога это огромный спектр возможностей применить различные цифровые ресурсы, ведь каждая технология имеет ряд существенных преимуществ. Непрерывно разрабатываются инновационные методы обучения.

Для обеспечения высокого качества образования педагогические работники применяют различные стратегии, методы обучения и воспитания.

Действительно, по мере появления новых технологий, повсеместно внедряемых в образовательные программы, педагоги постепенно начинают переосмысливать учебные стратегии.

Понятие «инновация» определяется по-разному, в зависимости от различных методологических подходов. Технология - это инструмент профессиональной деятельности педагога. Сущность педагогической технологии заключается в том, что она имеет выраженную этапность (пошаговость). Инновационная деятельность - это особый вид педагогической деятельности. Инновации определяют новые методы, формы, средства, технологии, использующиеся в педагогической практике, ориентированные на личность ребёнка, на развитие его способностей. Инновационные технологии - это система методов, способов, приёмов обучения, воспитательных средств, направленных на достижение позитивного результата за счёт динамичных изменений в личностном развитии ребёнка в современных социокультурных условиях. Использование современных образовательных технологий обеспечивает гибкость образовательного процесса, повышает познавательный интерес обучающихся, творческой активности. Благодаря внедрению в образовательный процесс современных технологий обучения дети с ограниченными возможностями здоровья имеют больший шанс приобрести необходимые умения и навыки для дальнейшей жизни и успешной адаптации в обществе, повысить уровень мотивации к обучению.

Информационно-коммуникационные технологии получили свое естественное развитие в наш «продвинутый» век. Ситуация, когда ребенок бы не знал, что такое компьютер, практически нереальна. Дети тянутся к приобретению компьютерных навыков. С помощью увлекательных программ по обучению чтению и математике, на развитие памяти и логики детей удастся заинтересовать «науками». Компьютер имеет ряд существенных преимуществ перед классическим занятием. Анимационные картинки, мелькающие на экране, притягивают ребенка, позволяют сконцентрировать внимание. С помощью компьютерных программ становится возможным моделирование различных жизненных ситуаций. В зависимости от способностей ребенка, программа может быть подстроена именно под него, то есть делать упор на его индивидуальное развитие.

Примеры форм занятий с использованием информационно-коммуникационных технологий:

1. Занятие-визуализация — изложение содержания сопровождается презентацией (демонстрацией учебных материалов, представленных в различных знаковых системах, в т. ч. иллюстративных, графических, аудио- и видеоматериалов).

2. Практическое занятие в форме презентации - представление результатов проектной или исследовательской деятельности с использованием специализированных программных средств.

Практика показывает, что занятие с использованием игровых ситуаций, способствуют появлению активного познавательного интереса школьников. На таких занятиях складывается особая атмосфера, где есть элементы творчества и свободного выбора. Развивается умение работать в группе: её победа зависит от личных усилий каждого. При этом, игры имеют множество познавательных, обучающих функций. Среди игровых упражнений можно выделить те:

- которые помогают выделять характерные признаки предметов: то есть учат сравнивать;
- которые помогают обобщать предметы по определенным признакам;
- которые учат ребенка отделять вымысел от реального;
- которые воспитывают общение в коллективе, развивают быстроту реакции, смекалку и другое.

Задачи педагогов: идти в ногу со временем, стать для ребёнка проводником в мир новых технологий, наставником в выборе компьютерных программ, сформировать основы информационной культуры его личности, повысить профессиональный уровень педагогов и компетентность родителей.

Применение инновационных педагогических технологий способствует:

- повышению качества образования;
- повышению квалификации воспитателей;
- применение педагогического опыта и его систематизация;
- использование компьютерных технологий воспитанниками;
- сохранение и укрепление здоровья воспитанников;
- повышения качества обучения и воспитания.

Использованная литература:

- [1] Е. А. Калюжный, Ю. Тремаскина, Д. Борзенко, Е. Норкина, К. Глаголева, К. Розина, А. Любаев // Современные научные исследования и инновации. 2014. № 10–2 (42). С. 175–179.
- [2] Андреев В. И. Педагогика высшей школы: инновационно-прогностический курс: [учеб. пособие для вузов. — Казань: Центр инновац. технологий, 2005 г.
- [3] «Паспорт здоровья студента» — метод формирования культуры здоровья / С. В. Михайлова, Е. А. Калюжный, Е. Норкина, Ю. Тремаскина // Современные научные исследования и инновации. 2014. № 4 (36). С.81.
- [4] Е. А. Калюжный, В. А. Басуров, Н. В. Жулин, И. Садретдинова, Я. Федосеева, М. Маслова // Современные научные исследования и инновации. 2014. № 7 (39). С. 228–237
- [5] Ягджик, С. С. Виды инновационных технологий и их характеристики / Молодой ученый. 2016 г., № 23 (127). С. 548-551.

ФОРМИРОВАНИЕ У ДЕТЕЙ МУЗЫКАЛЬНОГО СЛУХА

КАНАЙКИНА Анна Валентиновна

КГКП «Школа искусств №1»

Караганда, Казахстан

kanaikina73@mail.ru

Аңдатпа

Осы мақалада музыкалық дамыту мәселелері ашып көрсетілген. Балалармен жұмыстың ерекшеліктері суреттеліп, анықталған. Физиологтар мен психологтардың зерттеулерінің практикалық тәжірибесі пысықталған. Автор балалардың музыкалық қабылдаулары олардың музыкалық қабілеттеріне жетілдіруге негіз болады деген қорытындыға келді.

Аннотация

В данной статье раскрываются проблемы по развитию музыкального восприятия. Выделяются и описываются характерные особенности работы с детьми. Обобщается практический опыт исследований физиологов и психологов. Автор приходит к выводу о том, что развитие музыкального слуха у детей является основой для совершенствования их музыкальных способностей.

Музыкальные способности, формируясь в процессе музыкальной деятельности, связаны, прежде всего, с функционированием слухового анализатора. Однако, как показали исследования физиологов и психологов, формирование психических функций, и, в частности, способностей, не может явиться результатом деятельности лишь одного анализатора. В этом процессе всегда участвуют несколько взаимодействующих между собой анализаторов. Важнейшее место, среди которых занимает двигательный, обеспечивающий отражение воспринимаемых воздействий и образование их отпечатка в мозге.

В первой серии экспериментов была сделана попытка формирования слуха у испытуемых путем сенсорной тренировки слухового анализатора. По условиям опыта экспериментаторы подкрепляли только верные ответы при пропевании, и у испытуемого оформлялась новая связь –

между высотой звука и адекватной ей активностью голосовых связок. По мере овладения способностью точно вокализовать звуки испытываемые начинают слышать их подлинную высоту. Мышечные ощущения от работающей голосовой системы становятся для испытуемого индикатором высоты, который впоследствии используется им при сравнении звуков любого тембра. Описанный эксперимент подтверждает, что основой формирования звукового слуха является построение в мозге особой – функциональной – голосовой системы. Эта система не может быть врожденной, у каждого человека она формируется генетически. Если по каким-либо причинам она не сформировалась, ее можно построить, как это было сделано в описанном опыте и, заметим, делается интуитивно некоторыми учителями в школе.

На уроках специальности у детей всех возрастов необходимо стремиться вызвать ясное понимание и ощущение того, что музыка, как все искусства, не просто развлечение, не приятное добавление к жизни, которым можно пользоваться по своему усмотрению, а важная часть жизни в целом и каждого отдельного человека, в том числе каждого ученика. Соотношение музыки и жизни должно являться одной из главных тем в процессе музыкального воспитания. Настоящее, прочувствованное и продуманное восприятие музыки – один из самых активных способов приобщения к музыке, потому что при этом активизируется внутренний духовный мир учащихся, их чувства и мысли. Вне восприятия музыка как искусство вообще не существует. Бессмысленно говорить о каком-либо воздействии музыки на духовный мир детей и подростков, если они не научились слышать музыку как содержательное искусство, несущее в себе чувства и мысли человека, жизненные идеи и образы.

Для формирования музыкально-слуховых представлений важны знания о том, что музыкальные звуки имеют различную высоту, что мелодия складывается из звуков, которые движутся вверх, вниз или повторяются на одной высоте. Но для начала формирования и развития музыкального слуха необходимо научить детей слышать музыку, различать музыкальные звуки. Уже на первых занятиях детям необходимо объяснить, что, только внимательно следя за звучанием музыки, можно глубоко воспринять ее и по-настоящему понять. Учиться слышать музыку дети должны непрерывно на протяжении всего занятия: и во время пения, и во время игры на инструментах, и в моменты, требующие наибольшего внимания, сосредоточенности и напряжения душевных сил, когда они выступают в роли собственно слушателя. Понимая проблему развития музыкального восприятия, педагог на протяжении всего занятия побуждает детей прислушиваться к звучащей музыке. Только тогда, когда дети будут чувствовать и осознавать характер музыки, выражать его в своей творческой деятельности, приобретенные навыки и умения пойдут на пользу музыкальному развитию. Творчество детей базируется на ярких музыкальных впечатлениях. Ребенок всегда слышит не только то, что заложено композитором (и, конечно, исполнителем) в музыкальном произведении, но и то, что под ее влиянием рождается в его душе, в его сознании, что создает уже его собственное творческое воображение. Так, прослушанное произведение рождает в нем сложный сплав объективного содержания музыки и субъективного ее восприятия. К творчеству композитора и исполнителя присоединяется творчество слушателя. Воображение у ребят, особенно младшего возраста, как правило, яркое, живое, и «музыкальные картинки» они слушают с удовольствием, причем можно попросить их слушать с закрытыми глазами, чтобы не отвлекаться, а увидеть музыку в своем воображении. Процесс слушания музыки должен завершаться ее обсуждением, обменом мнениями, это способствует не только пониманию смысловых нагрузок, которые несет музыка, но и развитию у ребенка музыкального слуха. Слушание музыки учит ребенка различать музыкальные жанры, улавливать и воспроизводить тональность. Желание высказать свои мысли и чувства не может появиться у детей, если нет интереса к уроку и к музыке вообще. Педагог должен создать атмосферу доверия, доброжелательности – беседы и дискуссии по инициативе самих ребят возникают на уроках тогда, когда у них пробуждается желание высказаться, когда они чувствуют необходимость общения с учителем. Методы активизации внимания могут быть самыми различными, главное – будить детское внимание и воображение, способствовать зарождению любви к музыке и интереса к ее пониманию. Освоение ребенком способов выражения своей индивидуальности в исполнительской, инструментальной, музыкально-ритмической деятельности должно проходить в процессе накопления и «проживания» им разнообразных эмоциональных состояний, постоянная «тренировка» которых ведет к его развитию как творческой культурной и духовной личности.

Для того, чтобы не просто развивать музыкальный слух у детей, но и заинтересовать их этим процессом, необходимо вводить различные творческие задания и способности в области музыкального творчества. Такими заданиями могут быть выразительное голосовое ведение текста разучиваемой пьесы и поиски литературных произведений, родственных по образному строю разучиваемому сочинению. Сравнение поэтической интонации с мелодическим строем, как перенос интонационно-

речевого опыта детей на различные формы музицирования. Сочинение подголосков, позволяющее произвольно формировать у детей обобщенный образ мелодии, внутреннее слышание интонации данной пьесы и активное включение в игровые ситуации, в музыкальный «разговор», сопоставление мелодий, отдельных музыкальных фраз на основе интонационного постижения. Идеально, если дети, «проживая» инструментальное исполнение пьесы, рожают, создают, творят свои варианты мелодий, часто приближающиеся к авторскому замыслу. Порой у них возникают достаточно оригинальные художественные решения.

Такие упражнения не только развивают музыкальный слух у детей, но и включают их в систему музыкального творчества, музыкального искусства. Репертуар, используемый для музыкальных занятий, должен включать в себя три раздела: народные песни, темы из классических произведений, музыкальный материал отечественных и зарубежных композиторов, что способствует комплексному развитию музыкального слуха у ребенка. Занятия по развитию музыкального слуха у детей должны включать простейшее интонирование, например воспроизведение голосов природы, животных и птиц, элементарную голосовую импровизацию, развитие звуковысотного, динамического, тембрального слуха, инсценировку музыкальных произведений и другие.

Развитие музыкального слуха у детей является основой для дальнейшего совершенствования их музыкальных способностей, музыкального творчества. Музыкальное образование способствует развитию природных задатков и способностей детей с самого раннего возраста, позволяет им раскрыть свои таланты, научиться творчески подходить к решению любой проблемы. Оно закладывает и развивает основы эстетического воспитания, приобщает ребенка к культурному наследию.

Литература

1. Карсеева М. Сольфеджио – психотехника развития музыкального слуха, М., 1999.
2. Майкапар С.М. Музыкальный слух. М., 2005.
3. Оськина С.Е., Парнес Д.Г. Музыкальный слух. Теория и методика развития и совершенствования. М., 2003.
4. Цыпин Г.М. Психология музыкальной деятельности. М., 1994.

КОМПЛЕКС СЮЖЕТНО-РОЛЕВЫХ ИГР КАК СРЕДСТВО ФОРМИРОВАНИЯ ТРУДОВЫХ НАВЫКОВ ДЕТЕЙ СРЕДНЕГО ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА

КИБИС Ольга Евгеньевна

Научный руководитель: Е.А. Демидович

Филиал Федерального государственного бюджетного образовательного учреждения высшего образования «Омский государственный педагогический университет»

Тара, Россия

olga.kibis.99@mail.ru

Түйіндеме

Мақала орта мектеп жасына дейінгі балалардың еңбек дағдыларын қалыптастыру мәселесін зерттеуге арналған. Орта мектеп жасына дейінгі балалардың еңбек дағдыларын қалыптастыру оларды ересектердің жұмыс ерекшеліктерімен таныстырудан, орта мектеп жасына дейінгі балаларды олардың мүмкін болатын еңбек іс-әрекеттеріне баурудан тұрады. Еңбек дағдыларын белсендіру құралдарының бірі - орта мектеп жасына дейінгі балалардың еңбек дағдыларын дамытуға бағытталған сюжеттік-рөлді қойындар кешені.

Аннотация

Статья посвящена исследованию проблемы формирования трудовых навыков детей среднего дошкольного возраста. Формирование трудовых навыков детей среднего дошкольного возраста заключается в ознакомлении их с особенностями труда взрослых, в приобщении детей среднего дошкольного возраста к труду в посильной им трудовой деятельности. Одним из средств активизации трудовых навыков является комплекс сюжетно-ролевых игр, направленный на формирование трудовых навыков детей среднего дошкольного возраста.

Resume

The article is devoted to the study of the problem of the formation of labor skills of children of middle preschoolage. The formation of the labor skills of children of middle preschool age consists in familiarizing them with the peculiarities of work of adults, in introducing children of middle preschool age to work in the

labor activity they can. One of the means of activating labor skills is a complex of plot-role-playing games aimed at developing labor skills of children of middle preschool age.

Формирование трудовых навыков остается одним из важнейших аспектов воспитания подрастающего поколения. Вопросам формирования трудовых навыков у детей в дошкольном образовательном учреждении занимались и занимаются такие специалисты, как Р.С. Буре [1], С.А. Козлова [5], Т.С. Комарова [6], Н.В. Лабутина [9] и другие. Рассмотрим особенности формирования трудовых навыков детей среднего дошкольного возраста.

Формирование трудовых навыков детей среднего дошкольного возраста заключается в ознакомлении их с особенностями труда взрослых, в приобщении детей среднего дошкольного возраста к труду в посильной им трудовой деятельности. В процессе ознакомления детей среднего дошкольного возраста с трудом взрослых воспитатель формирует у детей доброжелательное отношение к труду, бережное отношение к результатам деятельности, воспитывает стремление оказывать посильную помощь взрослым.

Выделяют четыре вида труда детей среднего дошкольного возраста: самообслуживание, хозяйственно-бытовой труд, бытовой труд, ручной труд [4].

- Самообслуживание – это труд ребенка, который направлен на обслуживание самого себя, а именно прием пищи, умывание, одевание, раздевание и др. ДООУ позволяет ребенку обрести навыки самообслуживания (умывание, одевание, уборка постели, подготовка рабочего места т.д.). Здесь воспитательный момент заключается в таком понятии как «жизненная необходимость». Самообслуживание постепенно перерастает в обязанность. В среднем дошкольном возрасте дети достаточно самостоятельны в самообслуживании, и этот вид труда становится их постоянной обязанностью.

Хозяйственно-бытовой труд детей среднего дошкольного возраста – это необходимость. Такой труд направлен на поддержание чистоты и порядка в помещении и на участке. Осуществляется так же помощь взрослым при организации некоторых режимных моментов.

В средней группе содержание хозяйственно-бытового труда значительно расширяется: дети полностью сервируют стол, готовят все необходимое для занятий, стирают кукольное белье, протирают стеллажи от пыли, подметают дорожки на участке и т. д. Дети уже умеют замечать такие мелочи как нарушения порядка. Хозяйственно-бытовой труд детей среднего дошкольного возраста направляется на обслуживание коллектива и включает в себя большие возможности для воспитания заботливого отношения к сверстникам[7].

Труд в природе подразумевает: уход за растениями и животными, выращивание растений в уголке природы, на огороде, в цветнике. Такой труд способен развить наблюдательность, воспитание бережного отношения ко всему живому, чувство патриотизма. Так же, данный вид труда позволяет совершенствовать движения, повышать активность и выносливость, развивать физические усилия.

В средней группе труд усложняется. Дети сами поливают растения, учатся определять потребность во влаге, выращивают овощи (сеют семена, поливают грядки, собирают урожай), с помощью воспитателя готовят корм для животных (белки, хомяка, кроликов, кур). Педагог разъясняет, какой корм нужен тому или иному животному, как он называется и как его хранить. Процесс ухода за животными тесно связывается с наблюдениями за ними.

Ручной труд способен развить конструктивные способности детей среднего дошкольного возраста, привить им полезные практические навыки, сформировать интерес к работе, готовность справиться с ней, умение оценить все свои возможности.

Сюжетно-ролевые игры являются одним из инструментов формирования трудовых навыков детей среднего дошкольного возраста. Это, прежде всего, связано с тем, что труд взаимосвязан с процессом игры. Нетрудно заметить, что большинство игр детей дошкольного возраста являются отражением труда взрослых. Знакомство детей среднего дошкольного возраста с трудом взрослых происходит через передачу особенностей определенной профессии людей в форме сюжетно-ролевой игры [3].

Изучением особенностей сюжетно-ролевой игры детей среднего дошкольного возраста занимались многие педагоги и психологи: Л.А. Венгер [2], Н.А. Виноградова [3], Н.А. Короткова [8].

Сюжетно-ролевые игры при смене ролей предполагают и смену мотивов действий. Дети среднего дошкольного возраста удовлетворены игрой лишь в том случае, если сюжет и роль игры привлекательны для него. Привлекательность роли и сюжета проявляется в том, что в процессе игры ребенок среднего дошкольного возраста может в полной мере сыграть свою роль. Основными характерными чертами определенной роли в сюжетно-ролевой игре является то, что она не может

осуществляться вне практического игрового действия, так как именно оно является способом осуществления конкретной роли.

Отличительным признаком сюжетно-ролевой игры от игр других видов является наличие сюжета. Сюжет - предмет игрового изображения, последовательность и связь изображаемых событий, их совокупность, способ развертывания темы игры. [3].

Проигрывая сюжетно-ролевую игру, ребенок вживается в роль, тем самым воспроизводя свои впечатления, переосмысливает и раскрывает их. Несмотря на то, что ребенок понимает, что ситуация наигранная, вымышленная, он все равно испытывает вполне реальные чувства и переживания, тем самым обогащая свой внутренний и духовный мир.

Организуя сюжетно-ролевую игру с детьми среднего дошкольного возраста, необходимо предусмотреть смену ролей в процессе игры. Это, прежде всего, необходимо сделать для того, чтобы произошло взаимовлияние друг на друга в процессе сюжетно-ролевой игры. Таким образом, роль сюжетно-ролевых игр в формировании трудовых навыков детей среднего дошкольного возраста очень велика. Именно через сюжетно-ролевую игру ребенок познает мир, готовится к взрослой жизни. В тоже время сюжетно-ролевая игра способствует творческому развитию и формированию трудовых навыков детей среднего дошкольного возраста, так как через игру дети воспроизводят поведение, привычки, образ жизни взрослых. [10].

Приведем пример составленного комплекса сюжетно-ролевых игр, который можно использовать в качестве средства формирования трудовых навыков детей среднего дошкольного возраста.

Сюжетно-ролевые игры детей среднего дошкольного возраста распределены по следующим направлениям:

- самообслуживание;
- хозяйственно-бытовой труд;
- труд в природе;
- ручной труд.

Сюжетно-ролевые игры, направленные на формирование навыков самообслуживания:

Сюжетно-ролевая игра «Мыльные перчатки» учит детей правильно намыливать руки с внешней и внутренней стороны при мытье. Играя в данную сюжетно-ролевую игру, дети среднего дошкольного возраста по примеру взрослого учатся правильно стоять у умывальника, пользоваться мылом, смывать пену с рук, вытирать руки полотенцем. В завершении игры воспитатель хвалит ребенка и обращает внимание на его чистые руки. При возникновении затруднений воспитатель совместно с ребенком выполняет все вышеперечисленные действия.

Сюжетно-ролевая игра «Делаем прическу» учит детей держать в руке расческу и правильно расчесывать волосы движениями сверху вниз. В ходе игры воспитатель демонстрирует ребенку куклу и обращает внимание на ее ухоженные волосы и красивую прическу и предлагает ребенку тоже сделать красивую прическу. Взрослый садит ребенка перед зеркалом и расчесывает ему волосы, затем предлагает ребенку попробовать расчесаться самому. В завершении игры воспитатель обращает внимание на то, что ребенок стал таким же красивым и причесанным как кукла.

Сюжетно-ролевая игра «Кукла заболела» учит детей среднего дошкольного возраста пользоваться носовым платком. В ходе игры воспитатель демонстрирует детям куклу и говорит им о том, что она заболела и предлагает детям помочь кукле очистить носик. Воспитатель показывает на кукле как правильно пользоваться носовым платком, предлагая детям повторить действие по подражанию примеру взрослого. В ходе игры воспитатель использует потешку для поддержания интереса детей среднего дошкольного возраста к игре.

Сюжетно-ролевая игра «Чистоплотные дети» направлена на проверку знаний детей среднего дошкольного возраста о предметах гигиены и их назначении. Воспитатель говорит детям, что хочет убедиться в том, что они чистоплотные и аккуратные: пусть они скажут, что нужно для того, чтобы волосы, руки и лицо были чистыми (чем больше они смогут об этом рассказать, тем лучше). Затем воспитатель называет слова, например, руки, волосы, лицо и т.д., а дети должны назвать предметы, необходимые для ухода за ними. Есть и другой вариант данной игры воспитатель задает вопрос: «Что нам нужно, когда мы утром встаем?» Дети среднего дошкольного возраста знают, что должны назвать предметы гигиены, которые используются утром (щетка для рук, паста, мыло, платок и пр.)

Сюжетно-ролевые игры, направленные на формирование навыков художественно-бытового труда:

Сюжетно-ролевая игра «Что хочет делать Маша?» направлена на уточнение представлений детей среднего дошкольного возраста о некоторых трудовых действиях людей, а также о материалах,

инструментах и оборудовании, необходимых людям для работы. В ходе данной игры воспитатель обращается к детям от имени Маши (*кукла бибабо*):

- Маша просит у меня тазик, ведро с водой и мыло.

Подставляет кукле называемые ею предметы.

- Как вы думаете, что она будет делать? (*Стирать.*) Правильно. А теперь Маша просит дать ей кастрюлю, молоко, сахар, соль и пшено. Что собирается делать Маша? (*Кукла хочет варить кашу.*) Как называется каша? (*Пшенная.*)

В ходе данной сюжетно-ролевой игры могут быть рассмотрены и другие трудовые действия, с соответствующими предметами. Например, показывают утюг и стопка кукольного белья — для глажения; ведро и лейка — для полива грядки и т. п.

Сюжетно-ролевая игра «Строим дом» на целенаправленное знакомство детей среднего дошкольного возраста со строительными профессиями, а также расширение знаний детей среднего дошкольного возраста с особенностями труда строителей.

В ходе данной игры воспитатель предлагает детям среднего дошкольного возраста отгадать загадку: «Что за башенка стоит, а в окошке свет горит? В этой башне мы живем, и она зовется ...? (дом)». Далее детям среднего дошкольного возраста предлагается задание построить просторный, большой дом из кубиков, чтобы в нем могли жить игрушки.

Перед тем как приступить к строительству дома, дети среднего дошкольного возраста вспоминают профессии людей, которые занимаются строительством домов. Затем детям среднего дошкольного возраста предлагаются изображения и картинки строителей, просмотр которых сопровождается рассказом об обязанностях каждого человека. После выполнения всех заданий происходит распределение ролей между детьми среднего дошкольного возраста. Одна группа детей – Строители, они строят дом; другая группа детей – Водители, они подвозят строительный материал на стройку, один из детей выполняет функции Крановщика. В ходе строительства следует обращать внимание на взаимоотношения между детьми среднего дошкольного возраста. Дом готов, и туда могут вселяться новые жители. Дети среднего дошкольного возраста самостоятельно играют.

Сюжетно-ролевая игра «Детский сад» направлена на расширение знаний детей среднего дошкольного возраста о назначении детского сада, а также о профессиях людей, которые работают в детском саду.

В ходе данной игры воспитатель предлагает детям среднего дошкольного возраста поиграть в детский сад. По желанию назначаем детей на роли Воспитателя, Няни, Музыкального руководителя. В качестве воспитанников выступают куклы, зверюшки. В ходе игры следят за взаимоотношениями детей среднего дошкольного возраста, помогают им найти выход из сложных ситуаций.

Сюжетно-ролевая игра «Семья» направлена на формирование у детей среднего дошкольного возраста представлений о ведении хозяйства семьей, тем самым прививая детям среднего дошкольного возраста трудовое воспитание, воспитание любви, доброжелательного и заботливого отношения к другим членам семьи.

В ходе данной сюжетно-ролевой игры воспитатель предлагает детям среднего дошкольного возраста «поиграть в семью». Роли распределяются по желанию. Семья очень большая, у Бабушки предстоит день рождения. Все хлопотит об устройстве праздника. Одни Члены семьи закупают продукты, другие готовят праздничный обед, сервируют стол, третьи подготавливают развлекательную программу. В ходе игры нужно наблюдать за взаимоотношениями между Членами семьи, вовремя помогать им.

В результате данной сюжетно-ролевой игры, дети среднего дошкольного возраста познакомятся с обязанностями каждого члена семьи, научатся оказывать помощь друг другу, что в дальнейшем послужит основой трудового воспитания детей среднего дошкольного возраста.

Сюжетно-ролевые игры, направленные на формирование навыков труда в природе:

Сюжетно-ролевая игра «Зоопарк» направлена на расширение знаний детей среднего дошкольного возраста о диких животных, их повадках, образе жизни, питании, воспитывает любовь, гуманное отношение к животным.

В ходе игры воспитатель сообщает детям, что в город приехал зоопарк, и предлагает сходить туда. Дети покупают билеты в кассе и идут в зоопарк. Там рассматривают животных, рассказывают о том, где они живут, чем питаются. В ходе игры следует обращать внимание детей на то, как надо обращаться с животными, как ухаживать за ними.

Сюжетно-ролевая игра «Контактный зоопарк» расширяет знания детей о домашних животных, воспитывает доброту, отзывчивость, чуткое, внимательное отношение к животным, культуру поведения в общественных местах.

В ходе данной игры воспитатель рассказывает детям среднего дошкольного возраста о профессиях людей, которые причастны к деятельности контактного зоопарка. Строители строят контактный зоопарк. Водитель привозит животных. Грузчики разгружают, ставят клетки с животными на место. Работники зоопарка ухаживают за животными (кормят, поят, убирают в клетках). Ветеринарный врач осматривает животных (измеряет температуру, прослушивает фонендоскопом), лечит больных. Кассир продает билеты. Экскурсовод проводит экскурсию, рассказывает о животных, говорит о мерах безопасности. Посетители покупают билеты, слушают экскурсовода, смотрят животных.

Сюжетно-ролевая игра «Ветеринарная лечебница» направлена на повышение интереса детей среднего дошкольного возраста к профессии ветеринарного врача, воспитание чуткого, внимательного отношения к животным, доброты, отзывчивости, культуры общения.

В ходе данной игры воспитатель рассказывает детям среднего дошкольного возраста о деятельности людей в ветеринарной лечебнице. Далее детям среднего дошкольного возраста предлагается выбрать роль, которую он будет исполнять в ходе игры. Затем происходит выполнение игрового действия: в ветеринарную лечебницу приводят и приносят больных животных. Ветеринарный врач принимает больных, внимательно выслушивает жалобы их хозяина, задает вопросы, осматривает больное животное, прослушивает фонендоскопом, измеряет температуру, делает назначение. Медсестра выписывает рецепт. Животное относят в процедурный кабинет. Медсестра делает уколы, обрабатывает и перевязывает раны, смазывает мазью и т.д. Санитарка убирает кабинет, меняет полотенце. После приема хозяин больного животного идет в ветеринарную аптеку и покупает назначенное врачом лекарство для дальнейшего лечения дома.

Сюжетно-ролевые игры, направленные на формирование навыков ручного труда:

Сюжетно-ролевая игра «Кому это нужно?» направлена на знакомство детей среднего дошкольного возраста с профессиями. Целью данной игры является закрепление представлений детей о предметах и их использовании в трудовых процессах. В ходе данной игры дети среднего дошкольного возраста определяют, что за предмет показывает воспитатель, кому и для чего он нужен, с какой целью. Например: это половник, он нужен повару, чтобы размешивать кашу, разливать суп и компот и т. д. Для проведения данной игры можно использовать непосредственно предметы, или картинки с их изображением.

Сюжетно-ролевая игра «Швейное ателье» направлена на расширение и закрепление знаний детей среднего дошкольного возраста о работе в швейном ателье, формирование первоначального представления о том, что на изготовление каждой вещи затрачивается много труда.

Воспитатель предлагает детям сшить шляпу. Для этого дети среднего дошкольного возраста должны получить заказ, выбрать фасон, снять мерки с клиента ателье. Затем необходимо раскроить ткань и сшить изделие. После того, как изделие сшито, необходимо выполнить примерку. Если шляпа подошла клиенту, то швея принимает оплату заказа и выдает изделие клиенту. Вместо иголки с ниткой швея использует клей.

Сюжетно-ролевая игра «Кому без них не обойтись?» нацелена на закрепление знаний детей среднего дошкольного возраста о материалах, инструментах и оборудовании, которые необходимы людям для работы.

В ходе данной сюжетно-ролевой игры воспитатель называет определенный предмет, а дети среднего дошкольного возраста должны назвать профессию человека, которому необходим данный предмет для работы. Например: шприц – доктор; ножницы – портной, швея; мука – пекарь, кондитер; садовый опрыскиватель – садовник; доильный аппарат – доярка; рубанок – столяр, плотник; полицейский жезл – регулировщик, сотрудник ДПС; сумка почтальона – почтальон.

Таким образом, главной задачей формирования трудовых навыков детей среднего дошкольного возраста состоит в формировании правильного отношения детей к труду. Вопросы содержания и методики формирования трудовых навыков дошкольников могут быть решены только с учетом индивидуальных и возрастных особенностей детей. Роль сюжетно-ролевых игр в формировании трудовых навыков детей среднего дошкольного возраста очень велика. Прежде всего, это связано с тем, что в дошкольном возрасте ведущим видом деятельности детей является игра. Именно через сюжетно-ролевую игру ребенок познает мир, готовится к взрослой жизни. В тоже время сюжетно-ролевая игра способствует творческому развитию и формированию трудовых навыков детей среднего дошкольного возраста, так как через игру дети воспроизводят поведение, привычки, образ жизни взрослых.

Список литературы:

1. Буре, Р.С. Дошкольник и труд. Теория и методика трудового воспитания. Пособие для педагогов дошкольных учреждений. / Р.С. Буре - М.: Мозаика-синтез, 2017. – 24с.
2. Венгер, Л. А. Сюжетно-ролевая игра и психическое развитие ребенка // Игра и ее роль в развитии ребенка дошкольного возраста: Сб. научных трудов. – М., 2018, -127с.
3. Виноградова, Н.А., Позднякова, Н.В. Сюжетно-ролевые игры для старших дошкольников. М.: Айресс-Пресс, 2017. - 128с.
4. Козлова, С.А. Дошкольная педагогика: учебник для студ. сред.проф. учеб. заведений / С.А. Козлова, Т.А.Куликова. - 8-е изд., стер. - М.: Издательский центр «Академия», 2017. - 416 с.
5. Козлова, С.А. Нравственное и трудовое воспитание дошкольников: Учеб.пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / С. А. Козлова, Н. К. Дедовских, В. Д. Калишенко и др. — М.: Издательский центр «Академия», 2016. - С. 1-50.
6. Комарова, Т. Трудовое воспитание в детском саду / Т. Комарова - М.: Мозаика-Синтез, 2015. – 48с.
7. Комарова, Т.С. Трудовое воспитание в детском саду: программа и методические рекомендации для занятий с детьми 2-7 лет / Т.С. Комарова, Л.В. Куцакова, Л.Ю. Павлова. - М.: Мозаика-Синтез, 2016. -67 с.
8. Короткова, Н., Михайленко, Н. Педагогические принципы организации сюжетно-ролевой игры //Дошкольное воспитание, 2009, № 4.
9. Лабутина, Н.В. Трудовое воспитание дошкольников: методическое пособие для педагога детского сада.. / Н.В. Лабутина, А.А. Иванова, Н.П. Гусева. - Москва: Гостехиздат, 2016. - 481 с.
10. Лабутина, Н.В., Иванова, А. А., Гусева, Н. П. Трудовое воспитание дошкольников. Дидактические материалы - М.: Вентана-Граф, - 2016. - 48 с.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИНТЕРНЕТ-ТЕХНОЛОГИЙ В ПРОЦЕССЕ ФОРМИРОВАНИЯ РЕЧЕВЫХ НАВЫКОВ

КОРНИЛОВА Ольга Анатольевна

Назарбаев интеллектуальная школа физико-математического направления

Кокшетау, Казахстан

kornilova_o@kt.nis.edu.kz

Аңдатпа

Бұл мақалада шет тілдерін оқыту мен сөйлеу қабілетін дамыту үшін қолданылатын түрлі интернет-технологиялар қарастырылған. Оқыту процесінде қолданылатын аталмыш технологияның артықшылықтары мен кемшін тұстары көрсетілген.

В современном мире иностранный язык является средством общения, получения, накопления и обмена информацией, что предопределило необходимость владения английским языком как языком международного общения. Для полноценного владения иностранным языком необходимы навыки во всех видах речевой деятельности. В условиях отсутствия англоязычной среды очень медленно развиваются навыки понимания речи на слух и говорения. Для развития этих двух навыков используется прежде всего аудирование, так как именно такой вид работы создает обратную связь у каждого говорящего во время говорения позволяет осуществлять самоконтроль за речью и знать, насколько верно реализуются в звуковой форме речевые намерения [1].

Обязательным условием является наличие аутентичной среды, и современные компьютерные технологии дают эту возможность. Прежде всего это касается интернета. Интернет уже стал необходимым техническим средством обучения, помогающим качественно улучшить процесс изучения иностранных языков. Регулярное использование интернета на занятиях делает процесс обучения иностранному языку более привлекательным, так как изучающие иностранный язык получают неограниченный доступ к материалам, в частности онлайн курсам, и учебным программам. Благодаря интернету возможно общаться с гражданами любой страны, в частности страны изучаемого языка, и тем самым расширить свой словарный запас, в первую очередь обиходную лексику, улучшить орфографию и грамматику, а также посредством онлайн общения значительно улучшаются навыки аудирования и говорения [2].

В настоящее время разработано огромное количество учебных программ и электронных словарей. Интернет дает возможность загрузить учебные программы и пользоваться ими в любое свободное время или работать с ними в режиме онлайн. Особую популярность приобретают уроки иностранного языка по Skype. Мы можем найти огромное множество различных курсов по английскому языку в интернет пространстве [3].

В чем секрет популярности данных курсов? Во-первых, уроки по Skype практически не отличаются от уроков с репетитором, но при этом экономится время, деньги, а также занятие проходит в привычной обстановке. Также график занятий гибкий и составляется с учетом индивидуальных возможностей и интересов. Все это приводит к эффективному усвоению материала. Также в пользу занятий онлайн говорит тот факт, что при разработке онлайн курсов преподаватели пользуются материалами зарубежных учебных пособий издательств (Cambridge, Macmillan, Longman, Oxford University Press) либо самостоятельно разработанными программами и методиками обучения. В доступной форме объясняется грамматика английского и пополняется словарный запас по различным разговорным темам. Особый акцент на данных занятиях делается на общение, поэтому, если в группе обучающий может промолчать, то здесь он вынужден говорить. Все занятие проходит в режиме аудирования: это либо аудиозаписи, либо речь преподавателя, лучше всего носителя языка. Последнее очень важно, потому что, изучая английский язык с преподавателями, для которых он не является родным, обучающийся неизбежно приобретает их ошибки и акцент. Вполне возможно, что в результате обучения у такого преподавателя, можно успешно освоить теорию языка и блестяще различать времена глаголов, но говорить на английском и понимать живую английскую речь обучающийся не сможет. Этого можно избежать, если с самого начала вы занимаетесь с носителем языка [3].

Однако онлайн курсы английского языка имеют свои недостатки. Прежде всего процесс обучения полностью контролирует обучающийся вплоть до выбора методики. Быть может, такой подход и развивает самостоятельность, однако чреват ошибками и попросту потраченным временем. Обучающийся может переоценить свои силы или недооценить их. Бессистемное изучение языка, изучение наскоками, приводит к существенным пробелам в языке или к устойчивому отращиванию к языку и формированию убеждения, что освоить иностранный язык на достаточном уровне совершенно невозможно. Кроме этого, многим людям просто необходим внешний контролер и мотиватор, который будет поддерживать оптимальный темп обучения, рационально распределять время, отводимое на обучение [3].

Но все же достоинств Skype – уроков гораздо больше, чем недостатков. И прежде всего неоспоримым плюсом является то, что обучающийся тренируется воспринимать иностранную речь на слух и развивать разговорные навыки в приемлемом для него темпе.

В настоящее время можно найти интересные реалити-шоу, где обучение иностранным языкам происходит в мини-группах. Участники получают возможность учиться на ошибках других участников, обучаться в процессе живого взаимодействия, образовательной синергии и здоровой конкуренции. Один из примеров интеллектуальное реалити-шоу «Полиглот», которое представляет собой интенсивный курс изучения иностранного языка. Курс разработан настоящим полиглотом, психолингвистом, синхронным переводчиком, преподавателем Дмитрием Петровым, в арсенале которого тридцать языков. В интернете можно найти курсы по английскому, немецкому, французскому, испанскому и других языков. Каждый курс состоит из 16 уроков и является начальной базой для дальнейшего, в том числе, самостоятельного обучения языку. Автор не ставит своей целью научить языку за 16 занятий, но основная задача – преодолеть психологический барьер, преодолеть страх и ознакомиться с базовой структурой языка, которую возможно расширить и углубить при желании. Для более глубокого закрепления материала курсы снабжены дополнительным тестовым материалом. Кроме того, можно просмотреть один и тот же урок несколько раз для более полного усвоения материала [4].

Конечно, находясь не в студии, а у экрана монитора обучающийся не имеет возможности непосредственно контактировать с участниками реалити-шоу, но у него есть отличная возможность выслушать ответы других, проанализировать их ошибки и представить себя в роли одного из членов группы.

Не менее важным аудиовизуальным средством является видео, так как видео на занятии представляет язык в живом контексте. Оно связывает урок с реальным миром и показывает язык в действии. Спектр современного видео очень широк: художественные, документальные, научные фильмы, сводки новостей и т.д., и, что немаловажно их легко найти в интернете [5].

Как уже отмечалось, именно использование современных компьютерных технологий дает возможность создания среды идентичной аутентичной, то есть реализовать обучение двум из четырех

основных видов речевой деятельности: аудированию и говорению. Все перечисленные выше виды работы способствуют развитию данных навыков и, что немаловажно могут быть использованы как в аудитории, так и при самостоятельном обучении. Следует особо подчеркнуть, что применение интернет-технологий в комплексе с другими современными педагогическими технологиями способствует существенной интенсификации обучения иностранному языку.

Литература

1. Ляховицкий М.В., Кошман И.М. Технические средства в обучении иностранным языкам. – М.: 1981. – С. 16–21.
2. Щукин А.Н. Методика использования аудиовизуальных средств. – М.: 1981. – С. 36–42.
3. Беспалько В.П. Образование и обучение с участием компьютеров (Педагогика третьего тысячелетия). – М.: Изд. Моск. психолого-социального ин-та, 2002. – 351 с.
4. <http://16polyglot.ru>.
5. Kate M. Donley. Film for fluency//forum. – 2000. – April. – С. 24–27.

МЕКТЕПТЕГІ ҚАШЫҚТЫҚТАН ОҚЫТУДЫҢ АРТЫҚШЫЛЫҚТАРЫ МЕН КЕМШІЛІКТЕРІ

КОШАЕВ Ерик Нургалиевич

«Ы.Алтынсарин атындағы жалпы орта білім беретін гимназиясы» мемлекеттік мекемесі
Арқалық, Қазақстан
koshaeverik94@mail.ru

Аннотация

Мақалада қашықтықтан оқыту анықтамасы беріледі. Мектептерде қашықтықтан оқыту мүмкіндіктерін қарастырады. Қашықтықтан оқытудың артықшылықтары мен кемшіліктері сипатталады.

Annotation

The article provides a definition of distance learning. Provides opportunities for distance learning in schools. The advantages and disadvantages of distance learning are described.

Біз өмір сүріп отырған уақыттың айрықша ерекшелігі - ақпараттық технологиялардың өмірдің барлық салаларына жылдам енуі. Ақпараттық-коммуникациялық технологиялар қазіргі білім беру жүйесінде жетекші орындардың бірін алады. Дербес компьютерлердің білім беру мекемелерінде пайда болуы балалардың бойында қазіргі заманғы ақпараттық қоғам талаптарына сәйкес келетін ойлау стилін қалыптастыруға мүмкіндік берді.

Ақпараттық-коммуникациялық технологиялар (АКТ) - бұл «ақпараттарды құру, беру және тарату және қызметтерді ұсыну үшін қолданылатын компьютерлік жабдықтар, бағдарламалық жасақтама, телефон желілері, ұялы байланыс, электрондық пошта, ұялы және спутниктік технологиялар, сымсыз және кабельдік байланыс, мультимедия және Интернет)».

Қашықтықтан оқыту күн сайын танымал болып келеді.

Қашықтықтан оқыту (ҚО) - бұл білім беру үдерісіне тән барлық компоненттерді (мақсаттар, мазмұн, әдістер, ұйымдастырушылық формалар, оқу құралдары) бейнелейтін және Интернет-технологиялардың нақты құралдарымен немесе интерактивтілікті қамтамасыз ететін басқа құралдармен іске асырылатын қашықтықтағы оқытушы мен студенттердің өзара әрекеті.

Қашықтықтан оқыту жақсы ма, жаман ба? Оқытудың осы түрінің басты және жағымсыз жақтарын қарастырайық.

Қашықтықтан білім берудің артықшылықтарына мыналар жатады:

– Жеке қарқынмен оқыту - оқудың жылдамдығын оның жеке жағдайлары мен қажеттіліктеріне байланысты оқушының өзі белгілейді.

– Еркіндік пен икемділік - студент сабақтың уақытын, орнын және ұзақтығын өз бетінше жоспарлай алады.

– қол жетімділік - студенттің және оқу орнының географиялық және уақытша орналасуынан тәуелсіздік білім беру қажеттіліктерімен шектелмеуге мүмкіндік береді.

– Ұтқырлық - мұғалім мен оқушы арасындағы кері байланысты тиімді жүзеге асыру - оқу процесінің сәттілігінің негізгі талаптары мен негіздерінің бірі.

- Өндіргіштік - білім беру процесінде ақпараттық және телекоммуникациялық технологиялардың соңғы жетістіктерін пайдалану.
- әлеуметтік теңдік - оқушының тұрғылықты жеріне, денсаулық жағдайына, элитарлығына және материалдық қауіпсіздігіне қарамастан білім алудың тең мүмкіндіктері.
- Бағдарламалар жасау - оқыту бағдарламалары мен курстары жақсы дамыған.
- Шығармашылық - оқушының шығармашылық өзін-өзі көрсетуі үшін қолайлы жағдайлар.

Ата-аналар көбінесе балалардың оқуға, кітапқа, жалпы оқуға деген қызығушылығының жоқтығына шағымданады. Сіз спортпен шұғылдануға көндіре алмайсыз, қаладан тыс сапарға жиі лассо тартуға тура келеді, көру қабілеті нашарлайды, ал сіздің қалыпыңыз ескі адам сияқты. Бірақ баласының компьютерге деген немқұрайлы қарауына шағымданатын ата-аналар аз.

Әрине, кішкентай адам үшін әкесінің немесе атасының тізесінде «саусағын кітапқа ұрғанда» қарым-қатынас жылуын ештеңе алмастыра алмайды. Бірақ біреуінде бірдеңе жасауы мүмкін, екіншісіне демалу керек, ал бала дәл қазір көптеген сұрақтар қойғысы келеді. Сондықтан ақылды ойыншық көмекке келеді. Есте сақтауды, жауап беруді және жеделдетуді білетін мағынасында ақылды. Неліктен балалар компьютермен қарым-қатынасты соншалықты жақсы көреді деген сұраққа жауап.

Қазіргі балалар әртүрлі электронды компьютерлік жаңалықтармен жұмыс істеу дағдыларын қызғанышпен оңай меңгере алатындығы сөзсіз. Ал көптеген балаларға қашықтықтан оқыту, әсіресе бастауыш мектеп жасында, келесі компьютерлік ойынмен байланысты. Қашықтықтан жұмыс тәжірибесі жоқ мұғалімге оқытуды тиісті қарқынмен және көлемде ұйымдастыру өте қиын.

Қашықтықтан оқытудың айқын кемшіліктері:

- Оқушылар мен мұғалім арасындағы бетпе-бет қарым-қатынастың болмауы. Яғни, жеке көзқарас пен тәрбиеге байланысты барлық аспектілер алынып тасталады. Жақын жерде білімді эмоционалды түрде бояй алатын адам болмаған кезде, бұл айтарлықтай минус.
- бірқатар жеке психологиялық жағдайлардың қажеттілігі. Қашықтықтан оқыту өзін-өзі ұстауды қажет етеді, ал оның нәтижесі оқушының тәуелсіздігі мен санасына тікелей байланысты.
- Ақпарат көздеріне тұрақты қол жетімділіктің қажеттілігі. Бізге жақсы техникалық жабдықтар қажет: компьютер және Интернетке қосылу.
- Әдетте, тыңдаушылар практикалық дайындықтың жоқтығын сезінеді.
- Оқушыларды үнемі бақылау жоқ, бұл күшті ынталандыру.
- Қашықтықтан оқытуда білім негізі тек жазылады. Кейбіреулер үшін өз білімдерін ауызша жеткізе алмау кедергіге айналуы мүмкін.
- Компьютердің балаға зияны бар ма?

Компьютер балаға зиянды, бірақ өмір сіз бен біз бұдан былай компьютерсіз қалай жасау керектігін білмейтін етіп дамығандықтан, балаға компьютердің тигізетін зиянын азайтудың жолдарын іздеп тауып, балаларыңызға зиян келтірумен қатар, достық машинадан пайда табуға тырысыңыз.

Қашықтан оқыту кезінде біздің жас данышпандарымыздың денсаулығын сақтайтын ережелерді сақтау қажет: пропорция сезімін сақтау, баламен емес, баламен демалу, уақытты қатаң реттеу керек, кідірту керек, монитордың оңтайлы параметрлері мен экранның дұрыс жанару жылдамдығын қолдану керек. Бәрі де қалыпты деңгейде екенін ұмытпауымыз керек! Қашықтықтан оқытудың ең керемет және пайдалы сабағының өзі балаға зиян тигізуі мүмкін. Компьютер алдында тым ұзақ отыру көру қабілетінің бұзылуына, виртуалды әлемге психологиялық тәуелділікке әкелуі мүмкін. Бірақ алтынның ережесін бәрінен бұрын ұмытпайтындар ешқашан мұндай проблемаларға тап болмайды. Компьютер олар үшін тек дос болады.

Айтылғанның бәрін қорытындылай келе, қашықтықтан білім беру өте ыңғайлы және пайдалы нәрсе. Бірақ қандай да бір себептермен білім берудің дәстүрлі нұсқасы оқушыларға қол жетімді болмаған жағдайда ғана осылайша негізгі білім алу тиімді болады.

Дені сау (немесе салыстырмалы түрде сау) балаларға қатысты мектептегі қашықтықтан оқыту мәселесін қарастыру кезінде мұғаліммен қарапайым, «тірі» өзара әрекеттесу артықшылықты, дегенмен қашықтықтан оқытудың кейбір элементтерімен толықтырылған деген қорытындыға келу керек. Бұл тұжырым баланың ақыл-ой дамуы үшін оны ересек адамның тікелей басшылығымен жүйелі білім беру қызметіне қосудың сөзсіз маңыздылығынан туындайды. Басқаша айтқанда, мәдениет пен әлеуметтену өнімдерін игеру процестері мұғалімнің делдалдығымен жүруі керек. Бұл айтылғандар ауру балалар мен мүмкіндігі шектеулі балаларға қатысты болып қала беретін сияқты.

Сабырлы және тәжірибелі тәлімгер, үйдегі орта және уақытты тиімді пайдалану кез-келген студентке оқуда айтарлықтай жетістіктерге жетуге көмектеседі.

Әдебиеттер тізімі

1. Абдуллаев С. Г. Оценка эффективности системы дистанционного обучения // Телекоммуникации и информатизация образования. – 2007. - N 3. - С. 85-92.
2. Авраамов Ю. С. Практика формирования информационно-образовательной среды на основе дистанционных технологий // Телекоммуникации и информатизация образования. – 2004. - N 2. - С. 40-42.
3. Андрушин В. Не выходя из дома : информационные технологии в современных системах обучения // Бухгалтер и компьютер. – 2005. - N 7. - С. 16-20.
4. Боброва И. И. Методика использования электронных учебно-методических комплексов как способ перехода к дистанционному обучению // Информатика и образование. - 2009. - N 11. - С. 124-125.
5. Бочков В. Е. Учебно-методический комплекс как основа и элемент обеспечения качества дистанционного образования // Качество. Инновации. Образование. – 2004. - N 1. - С. 53-61.
6. Васильев В. Дистанционное обучение : деятельностный подход // Дистанционное и виртуальное обучение. – 2004. - N 2. - С. 6-7.

МУЗЫКАЛЬНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ: ПО СТРАНИЦАМ ИСТОРИИ

КРЮЧКОВА Наталья Александровна

КГКП «Школа искусств № 1»

Караганда, Казахстан

natka2055@mail.ru

Аннотация

О воздействии музыки на человека говорилось во все времена. Музыкальное воспитание – одна из центральных составляющих эстетического воспитания. В статье раскрывается отношение к музыкальному образованию и воспитанию в разные эпохи мировой культуры в разных странах.

О воздействии музыки на человека говорилось во все времена. Еще древние мыслители имели твердое убеждение, что музыка способствует разностороннему развитию личности. Сегодня музыкальное образование является не обязательным, да и не таким престижным. Сейчас приоритеты сместились, обучение музыке не считается необходимостью. А зря: музыкальное воспитание детей – важный элемент их гармоничного развития. Не все дети по окончании ДМШ выберут профессию музыканта. На самом деле музыкальное образование – это не только обучение игре на инструменте, а неотъемлемая часть общего процесса, направленного на формирование и гармоничное развитие личности ребенка. Установлено, что дети, занимающиеся музыкой, успешно учатся и по общеобразовательным предметам, а жизнь многократно подтверждает наличие у одаренных музыкантов незаурядных способностей вообще. Кроме того, занятия музыкой способствуют развитию логического мышления и памяти, вырабатывают у ребенка трудолюбие, усидчивость, отличную координацию движений, что пригодится не только в музыке, но и в других профессиях и сферах человеческой деятельности. Музыкальное воспитание – одна из центральных составляющих эстетического воспитания.

Крайними полюсами в системе детского музыкального образования оказываются специальные музыкальные школы и общеобразовательные школы, а между ними ДМШ и ДШИ. Их назначение – общее музыкальное образование и воспитание в дополнение к программам общеобразовательных школ. Одной из задач является помощь учащимся выявить меру своего таланта и сделать выбор. В современных условиях школы являются одной из основных баз широкого распространения музыкальной культуры. Серьезное музыкальное воспитание должны получать все дети, поскольку каждый из них может стать подлинным любителем музыки. Д. Б. Кабалевский говорил: «Главной задачей массового музыкального воспитания... является... не столько обучение музыки само по себе, сколько воздействие через музыку на весь духовный мир учащихся, прежде всего на их нравственность» [2, с. 7].

Музыкальное воспитание – уникальное средство формирования единства эмоциональной и интеллектуальной сфер психики ребенка. Музыка позволяет воспринимать окружающий мир более ярко и остро, лучше постигать добро и зло, искренность и фальшь окружающего мира, способна дать ребенку понимание красоты, развить его творческие способности.

Еще с древних времен для воспитания подрастающего поколения использовалась музыка, зарождалось музыкальное образование. Считалось, что она способствует развитию полноценной личности, поэтому всегда музыкальные занятия были в почете. Во времена каждой эпохи выдвигались различные задачи по музыкальному образованию общества.

Древние греки первые в истории создали теорию воспитания, построенную на принципах гармонии и всесторонности. Эти принципы развивали в своих трактатах Платон и Аристотель. Они считали необходимым дать каждому ребенку интеллектуальное, физическое и музыкальное воспитание с 7-летнего возраста. Существовали школа «грамматиста» и школа «кифариста». В школе «грамматиста» дети учились писать, читать и считать, в школе «кифариста» учились мальчики играть на различных музыкальных инструментах и пению. А вот музыкальному развитию девочек уделялось меньше внимания: оно, как правило, проходило в стенах родного дома и ограничивалось только пением.

Эстетическое образование в эпоху античности осуществляли мусические школы. Ученики изучали грамоту, литературу и музыку. Мусическому образованию греки придавали первостепенное значение потому, что знакомство с подвигами героев и изречениями мудрецов воспитывало этические качества, а музыкальный ритм и гармония приучали к упорядоченности в движениях, мыслях, в эмоциях и в деятельности. Все жители страны должны были уметь играть на различных музыкальных инструментах. Пение в хоре формировало положительные качества человека. Музыкально неграмотными являлись те люди, которые не участвовали в хоре [3, с.7]. Пифагор утверждал, что музыка выполняет решающую роль в формировании характера человека, являясь «гимнастикой души».

В Древней Греции было открыто учение об «этосе» (форме и теории, которая воздействует на человека с помощью музыкального лада, музыкального инструмента и ритма). Свое развитие она получила в трудах Платона. Он считал обязательными для изучения литературы и математики для развития ума, гимнастики – тела, а музыки – души. Его идеи продолжил развивать Аристотель. Он считал главными назначениями музыки – познавательное и нравственно-воспитательное. Им разработана целая система по музыкально-эстетическому образованию детей, которая включала в себя изучение четырех предметов: музыка, гимнастика, грамматика и изобразительное искусство. Музыка должна быть включена в число предметов обучения с детских лет. Основные положения его концепции музыкального образования заключаются в следующем:

1. Музыка развивает личность и этически, и эстетически.
2. Музыка воспитывает высокие моральные качества, вселяет в душу сочувствие, способность к сопереживанию и очищению в этом сопереживании.
3. Музыка – лучший отдых после труда, интеллектуальное развлечение. Умеющий наслаждаться музыкой может благородно и красиво проводить свой досуг.
4. Музыкальное воспитание не должно быть профессиональным и должно распространяться только на свободнорожденных граждан.
5. Музыкальное воспитание должно быть различным для разных возрастов.
6. Одним из путей музыкального воспитания является слушание музыки, но это не исключает самостоятельной музыкальной деятельности [4, с. 14-15].

Древние римляне не обладали такой музыкальностью, как греки, поэтому в их музыке оказались более заметны чужеземные влияния. Музыка, пение и танец в Риме – триединая хорея, сопровождающая праздники. Широкое распространение получило бытовое музицирование. В Римской империи увлечение музыкой было всеобщим. Представители богатых семей обучались игре на струнных инструментах под руководством домашних учителей, менее состоятельных – в школах, руководимых известными музыкантами и певцами. Профессия учителя музыки была популярной, пользовалась уважением и почётом. А знатные патриции содержали целые хоры и оркестры. Была известна школа Карвилиа, где обучали музыке детей с 7 лет. Сначала программа обучения включала чтение, письмо, арифметику. Способы приобретения знаний чаще всего основывались на зазубривании. Но позднее Квинтилиан ратует за изменение методов обучения и пишет, что нужно учить, развлекая, играя, в соответствии с детским возрастом. Он выступает против домашнего обучения, так как соревновательный характер в учебе может развиваться только в коллективе. Он говорил, что нельзя строить полноценный воспитательный процесс без знания музыки, с помощью которой можно освоить стихотворные размеры и ритмы. Система школьного образования представляется ему в виде синтеза наук и искусств. Для детей рабов была создана школа «Педагогигум», в которой занимались по той же программе, что и дети свободных граждан. Учеба продолжалась с 12 до 18 лет, девочки и мальчики обучались совместно. Принцип совместного обучения, а также многогранность учебных программ способствовали получению основательных знаний. В период упадка Римской империи преклонение перед классическим искусством уходит в

небытие, а также учение об этосе. Многие мыслители утверждали, что музыка не способна выражать ни мысли, ни настроения и поэтому не может не только воспитать человека, но и чему-либо его научить. Она способна отвлечь на время от скорби и забот. Музыка теперь должна была только развлекать народ.

Музыка в Китае с древних времен играет большую роль в развитии личности. Конфуций высоко ценил музыку, она способна оказать влияние на моральный облик и характер человека. Музыкальное образование являлось приоритетом в развитии нравственных чувств человека. Первую общедоступную частную школу основал Конфуций. Согласно его концепции образование надо начинать с поэзии, затем развивать его путем совершенствования в нормах поведения и завершать музыкой, оказывающей глубокое воздействие на человека и представляющей могущественное оружие правителей. Разработанная им программа обучения делилась на две ступени: первая включала шесть искусств: мораль, музыку, стрельбу из лука, управление колесницей, письмо, арифметику, которая давала возможность получить первоначальное умственное и физическое, моральное и художественное воспитание. Вторая ступень – изучение четырех наук: безупречное поведение, добродетель, политика и управление, литература и язык. В процессе обучения Конфуций большую роль отводил учителю, от которого зависит качество знаний учащегося. Как покровитель музыки и танца прославился император Мин Хуан. Он создал при дворе школу для подготовки профессиональных актеров, музыкантов, танцоров; лично руководил занятиями, обучал игре на струнных, духовых инструментах, дирижировал оркестром. Школа называлась «Консерватория грушевого сада». Музыка играет большую роль в жизни современных китайцев. В китайских школах всех ступеней в целях эмоционального воспитания учащихся, привития им здоровых эстетических вкусов, а также усвоения специальных навыков организованы духовые оркестры, очень развито хоровое пение, существует много самодеятельных хоровых коллективов, ансамблей. Помимо самодеятельного музыкального творчества, активно расширяется система музыкальных школ и музыкальных учебных заведений.

Средние века предложили свой взгляд на музыку, которая определялась догматами христианства. Изучение музыки входило в список дисциплин, необходимых для богословского образования. Среди форм музыкального образования преобладало пение. Обучали этому мастерству при церквях и монастырях только мальчиков.

Музыкальная педагогика эпохи Возрождения стремилась воспитать музыканта, отвечающего всем требованиям своего времени: быть волевым и совершенным духовно и физически. С юных лет детей обучали хоровому пению, игре на нескольких музыкальных инструментах, музыкальной теории и композиторскому мастерству. Музыкант того времени должен был быть универсальным и при необходимости переключаться от одного вида деятельности к другому. Главным нововведением стало совместное обучение и мальчиков и девочек. Ведущие деятели эпохи считали музыку выше других искусств и наук. Это способствовало широкому распространению образовательных учреждений: школ музыкального мастерства и академий. Музыку стремились сделать общедоступной. Организация музыкального обучения осуществлялась в разных формах. Возникли специальные музыкальные учебные заведения – консерватории, создавались музыкальные школы, академии. Музыкальное обучение осуществлялось в университетах. В Германии были частные пансионы. Музыкальное обучение было организовано также в капеллах. В ряде стран общее музыкальное образование осуществлялось в средних школах канторами, обучавшими главным образом пению и нотной грамоте.

На музыкальное обучение оказали серьёзное влияние выдающиеся мыслители Ж.-Ж.Руссо и Д.Дидро. Учебные пособия, вышедшие в XVIII веке, отражали состояние музыкальной педагогики, способствовали развитию общего и специального музыкального образования и содействовали знакомству музыкантов одной страны с музыкально-педагогическими достижениями другой.

История музыкального искусства и музыкального воспитания в России связана с культурой и бытом, развивалась по западному образцу с запозданием на один-полтора века. Активно прививалось пение и домашнее музицирование.

В каждой богатой семье стали появляться домашние педагоги музыки, которые обучали детей игре на музыкальных инструментах, пению, музыкальной грамоте. Многие века хоровое пение было обучающим предметом в школах при церквях и монастырях. В городах открывались новые певческие школы. Крестьянские дети, считались музыкально одаренными, тоже могли получать музыкальное образование (изучали музыкальную грамоту и пение).

Особо активно музыкальное воспитание в русской школе стало развиваться с 60-х годов XIX века. Это связано с ростом общественного движения, распространением передовых идей. В школах для народа музыкальное воспитание ограничивалось церковным пением. Дети светского общества обучались вокалу, игре на музыкальных инструментах, участвовали в хорах, в различных ансамблях. На развитие музыкального воспитания оказали влияние просветительские мысли и идеи

В.Г.Белинского, Н.Г.Чернышевского, Н.А. Добролюбова. Они рассматривали искусство как средство воспитания личности. Огромная роль принадлежит М.А. Балакиреву и Г.А. Ломакину – организаторам первой в России Бесплатной музыкальной школы. Здесь могли получить музыкальное образование студенты, служащие и рабочие. Приобщение к музыке крестьянских детей осуществлялось открытием классов музыки и пения (организованы Л.Н.Толстым). Это событие вызвало открытие музыкальных классов в других городах, издание специальной музыкальной литературы, методических пособий. Известными методистами были С.И.Мироносицкий, А.Л. Маслов, которые опубликовали немало методических трудов. Они считали музыкальное воспитание обязательным для всех детей. Одним из требований к учителю они выдвигали умение проводить урок интересно, эмоционально, рекомендовали развивать творческие способности детей через импровизацию и сочинение. В 1891 году В.П. Гутор призвал к внедрению обязательного музыкального образования в массовых школах: «Организация музыкального образования должна быть такова, чтобы дать возможность существующим талантам обнаружиться и развиться до такой степени, до которой каждый талант способен подняться. Для этого музыкальное образование должно быть повсеместным и общедоступным...» [4, с.56]. В 1906 году в Москве была основана Народная консерватория. Программа включала различные дисциплины. Впервые были введены занятия по «слушанию музыки» (методика Б.Л. Яворского), что способствовало развитию массового музыкального воспитания.

Идеи всеобщего музыкального образования и воспитания продолжали развиваться и в XX веке. В 30-е годы распространилось мнение, что музыкой надо заниматься во внеклассное время и только тем, кто хочет и имеет способности. Создавались Дома художественного воспитания детей, увеличилось число Домов и дворцов пионеров. К участникам предъявляли высокие требования, наметилось стремление к профессионализму. Появлялись разные детские художественные коллективы. Задачи, репертуар, методы стали переносить и в общую школу. Это оказалось непосильным для всех детей. Началась разработка новых программ по музыке, обеспечивающих всестороннее музыкальное развитие школьников. В годы войны музыкальное воспитание стало необязательным и второстепенным. Только в 60-е годы наметился определенный перелом, стали появляться музыкально-педагогические факультеты при ВУЗах; усилилось внимание к совершенствованию классной и внеклассной музыкальной работе; расширялась сеть детских музыкальных организаций (ДМШ, детские хоровые студии); перерабатывались программы по музыке; готовились и издавались учебно-методические материалы. Большую роль в становлении методики музыкального воспитания сыграл Д.Кабалевский. В современном воспитании музыка официально признана важной частью формирования личности.

Присоединение Казахстана к России отразилось на школьном образовании.

Для детей открывались школы, в которых были введены уроки пения, занятия по музыке, появились учебники по этим дисциплинам. Музыкальное воспитание детей было основано на семейных традициях и условиях кочевого быта. Вечерами казахи собирались семьями, музицировали, пели и играли на домбре. Это было характерным для музыкального образования, именно в песнях и кюях отражались история народа, моральные принципы и духовная нравственность общества. Акыны, жырау, салы и серэ, күйши имели большое влияние на развитие музыкального образования. Они пропагандировали музыкальную культуру казахского народа, учили играть на музыкальных инструментах и петь. Следует отметить, что интерес детей к музыкальному искусству закладывали песни, различные соревнования певцов, музыкантов. Любое музыкальное произведение предварялось рассказом об авторе сочинения, обстоятельстве его сочинения. Благодаря такому этому музыка становилась для слушателей более понятной и доступной [7, с.129].

Во второй половине XIX-начале XX века музыкальное воспитание в Казахстане развивалось по двум направлениям. Первое – религиозное, его представляли мектебы и медресе. Первым национальным опытом было организованное хоровое пение. Участники хора знакомились с музыкальной азбукой, которая частично вводилась в учебную программу медресе. Мектебы – это были наиболее многочисленные аульные начальные школы. Б.Г.Ерзакович в своей статье «Пение как метод обучения в аульной школе» дал описание порядка занятий. Уроки начинались всегда с молитвы. Мулла внимательно следил за «стройностью» пения. Через пение на уроках запоминались слоги и слова, грамоты. Такой метод обучения способствовал развитию памяти и музыкального слуха. Второе направление – светское. Впервые урок пения как обязательный предмет русско-казахской школы ввел И.Алтынсарин. Он совершенствовал методику слухо-подражательного обучения музыке и пению, сделал попытку использовать музыкальные инструменты в процессе преподавания, опубликовал тексты песен, составил и использовал музыкальные загадки, организовал художественную самодеятельность. В светских школах музыкальное воспитание не было совершенным, так как

отсутствовала научная методика. Деятельность И.Алтынсарина дала первый толчок к систематизации музыкального воспитания, способствовала расширению объема знаний по музыке [7, с. 70].

В XX веке постепенно главным становится получение всеобщего музыкального образования. Музыкальное воспитание подрастающего поколения стало общегосударственным делом. Во всех общеобразовательных школах в обязательном порядке были введены уроки пения. Но массовое музыкальное образование осуществлялось не в полном объеме из-за отсутствия кадров музыкантов-педагогов. Лишь с 30-х годов, стали появляться программы, учебные планы, методические рекомендации к урокам. Первые попытки организации музыкального образования в Казахстане были не совсем удачными. Музыкальные школы открывались, но из-за нехватки педагогов они вскоре закрывались. Казахи не считали музыку серьезным делом и не стремились к музыкальному просвещению своих детей, считали, что ребенку не обязательно заниматься в музыкальной школе, а «для себя» он мог научиться играть на домбре и «дедовским способом». Подготовка квалифицированных педагогических кадров была острой проблемой. Становление музыкального образования в республике возглавил А.Жубанов. Были открыты учебные заведения для подготовки учителей. В годы войны в Казахстане находилось немало музыкантов-педагогов, эвакуированных из Москвы, Ленинграда. Это создало благоприятные условия для музыкального образования в республике. Творческие коллективы республики были надежными помощниками общеобразовательных школ. Их совместная главная задача – значительно улучшить художественное образование и эстетически-музыкальное воспитание учащихся.

Постепенно обновлялись и разрабатывались новые программы уроков музыки в общеобразовательных школах, были созданы учебники и методические пособия. В изучении музыкально-эстетического воспитания детей огромное влияние оказали труды Б. Гизатова. Им созданы «Школа игры на домбре», методическое пособие «Уроки пения и музыки в школе», учебники «Уроки пения и музыки». В 1960 году в Алма-Ате в Женском Педагогическом Институте было открыто музыкально-педагогическое отделение, которое осуществляло подготовку учителей пения и музыки для казахских школ. Огромную роль в музыкально-эстетическом воспитании детей сыграл О.Бейдильдаев. Им был создан учебник для общеобразовательной школы «Ән музыка сабағы». Он подготовил и провел более ста музыкальных передач по радио на казахском языке. В 1964 году в Алма-Ате была открыта Республиканская средняя специальная музыкальная школа-интернат им.А.Жубанова. В школе были организованы творческие коллективы: симфонический оркестр, духовой оркестр, оркестр казахских народных инструментов, ансамбль скрипачей. Большое внимание уделялось вокально-хоровой работе с детьми. Большой популярностью пользовался казахский хор школы- интерната № 2 г. Алма-Аты, где обучались дети из отдаленных аулов и зимовок. Учителем был И.Нусупбаев. Он в целях приобщения детей к музыкальному искусству организовывал встречи с деятелями музыкальной культуры Казахстана, из-за отсутствия детского песенного материала занялся композиторской деятельностью. С середины 70-х годов педагоги начали работать по программе «Музыка» Д.Кабалевского, она стала стимулом для создания новых программ по музыке. Была разработана программа для казахских школ под названием «Елимай». С 2010 года уроки музыки ведутся по программе Кулмановой Ш.Б., Оразалиевой М.А. Предметом изучения является музыка как вид искусства. Учащиеся получают сведения о музыкальном языке, жанрах, инструментах, профессиях, связанных с музыкой. Материалом изучения служат традиционная культура казахского народа, музыкальное творчество народов нашей республики, современное казахстанское искусство. Целью обучения является формирование основ музыкальной культуры обучающихся, воспитание средствами музыки духовно-нравственной творческой личности, умеющей применять полученные знания и умения в процессе музыкальной деятельности и в жизни [6, с. 135].

Существует множество разных методик музыкального воспитания детей: К.Орфа «Шульверк», М.Монтессори, З.Кодай, Вальдорфской школы, Ш.Судзуки, Х. Хайнер и др. Пути музыкального воспитания разные. Отмечу основные положения разных педагогических систем, которые разделяют все авторы и которые кажутся верными: в той или иной форме учить музыке всех детей; начинать музыкальное воспитание как можно раньше; учить в игровой форме; учитывать индивидуальные особенности детей.

Изучив историю музыкального образования и воспитания, можно сделать вывод, что музыкальному воспитанию должно быть отведено значительное место в системе общего воспитания как важному фактору развития личности. Музыкальное искусство позволит сформировать и воспитать человека целостного, всесторонне и гармонично развитого. В настоящее время в современном музыкальном воспитании актуальной проблемой является поиск новых путей обновления методов, технологий и содержания образовательных программ, необходимых для реализации творческих потребностей обучающихся.

Список литературы:

1. Айдарбекова Л. Методика музыкального воспитания в Казахстане. - Алматы, 1998-118 с.
2. Апраксина О.А. Из истории музыкального воспитания/ Москва «Просвещение», 1990. - С.7.
3. Готсдинер А. Музыкальная психология. М: Просвещение, 1993. - С.38 -77
4. Немыкина И. Н. Основы музыкальной педагогики: Учебное пособие. Екатеринбург, 1993.
5. Грубер Р. И. Музыкальная культура древнего мира. Л., 1937.
6. Г.Жумалиева, Р.Сулейменова. Теория и методика музыкального воспитания/ изд. «Фолиант». Астана, 2011.- 86 с.
7. Сметова А. Мукашева А. История развития музыкального образования и воспитания в Казахстане: уч.пособие. - Астана, 2011.- 70с.
8. <https://soundtimes.ru/muzykalnoe-vospitanie-detej/vospitanie-muzykoj-po-stranitsam-istorii>

НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ ОРГАНИЗАЦИИ УЧЕБНОГО ПРОЦЕССА В УСЛОВИЯХ ДИСТАНЦИОННОГО ОБУЧЕНИЯ В НИШ ХБН Г.КАРАГАНДА

КУДАЙБЕРДИЕВА Зайтуна Сарафундиновна

Назарбаев Интеллектуальная школа химико-биологического направления

Караганда, Казахстан

kudayberdieva_z@krg.nis.edu.kz

Аннотация

Мақалада карантиннің жариялануына байланысты өткен оқу жылында, қашықтықтан оқытуды практикада белсенді енгізе бастаған кезде мектептегі қашықтықтан оқытуды ұйымдастыру мен жүзеге асырудың аспектілері қарастырылады. Мақалада профессорлық-оқытушылық құрамның кәсіби өсу мәселесі қарастырылып, мектепте қашықтықтан оқытуды тиімді жүзеге асырудың шарттары көрсетілген. Бұл тәжірибе сөзсіз қызығушылық тудырады, өйткені қашықтықтан оқыту болашақта білім берудің ең кең тараған инновациялық түрі болады.

Аннотация

В статье рассматриваются аспекты организации и реализации дистанционного обучения в школе в прошедшем учебном году, когда оно стало активно внедряться в практику, в связи с объявлением карантина. Рассматривается вопрос профессионального роста педагогического коллектива, освещаются условия эффективного внедрения дистанционного обучения в школе. Этот опыт представляет несомненный интерес, поскольку дистанционное обучение будет в перспективе выступать наиболее распространенной инновационной формой образования.

*Думать легко, действовать - трудно,
а превратить мысль в действие
самая трудная вещь на свете.*

И.Гёте

Переход на дистанционную форму обучения произошел в 4 четверти 2019-2020 учебного года, в связи с объявлением карантина в Республики Казахстан. Эти меры были вызваны не допустить распространение коронавирусной инфекции, защитить здоровье учащихся и учителей. Такое внезапное изменение привычного учебного процесса привело к активным действиям, как администрации, так и учителей. Во время весенних каникул весь педагогический состав школы готовился к встрече нового формата обучения учащихся. Это время явилось началом перехода на новое мышление, инициативной и продуктивной работы коллектива.

Согласно Правилам образовательной деятельности в условиях дистанционного обучения учащихся автономной организации образования «Назарбаев Интеллектуальные школы», дистанционное обучение учащихся Интеллектуальных школ проводилось с использованием программных продуктов Microsoft Office365 (Teams, OneDrive, Forms, OneNote и др.) и в соответствии с инструктивными материалами по организации дистанционного обучения (ДО) в Microsoft Teams [1]. К началу учебной четверти было проведено обучение учителей и учащихся по использованию инструментов Teams.

В целях сохранения здоровья учащихся, продолжительность уроков в режиме online в формате видеоконференции составила 20 минут и 40 минут время проведения суммативного оценивания за четверть (СОЧ). Поэтому одним из аспектов дистанционного обучения являлась разработка уроков, поиск и корректировка учебных ресурсов с предоставлением полного программного материала,

максимально информативного, с обеспечением постоянной обратной связи, в соответствии с указанным регламентом.

Следующим аспектом эффективности обучения было составление парных уроков с совмещением подгрупп в расписании. Такой подход был эффективен и для дальнейшей организации суммативного оценивания за раздел (СОР). Согласно разработанным графикам проведения СОР и СОЧ, суммативное оценивание проходило одновременно по каждому предмету в каждой параллели классов. Составленные памятки для учащихся и инструкции для учителей отразились на качестве организации и проведения суммативного оценивания.

Другим аспектом внедрения дистанционного обучения была организация мониторинга проведения уроков. Для этого администрация распределила между собой методические объединения. После чего учителя добавили в свои группы в MS Teams членов администрации. Такой массовый охват посещений уроков позволил отслеживать эффективность внедрения дистанционного обучения. Можно было в режиме online увидеть всех участников собрания, видеть подготовленный учителем к уроку материал, методы и приемы обучения, отслеживать используемые учителем инструменты MS Teams, слышать ответы учеников при обсуждении новой темы. По мере необходимости, после уроков давалась обратная связь учителю по анализу посещенного занятия.

Выбор MS Teams для ведения дистанционного обучения предоставил пользователю универсальный доступ из любой точки пространства, где есть интернет, с любых стационарных и мобильных устройств, не требуя дополнительного программного обеспечения. Все пользователи групп в MS Teams входили в закрытый контур школы, случайные люди в группах были исключены.

Учитель заранее загружал в Teams материалы к уроку, каждый ученик класса мог просматривать эти материалы непосредственно в системе или скачивать к себе на компьютер, выполнять задания индивидуально или работать с материалами совместно с другими учащимися и учителем, обсуждать тему урока в формате чата или в online режиме.

Во время online урока учитель мог демонстрировать презентацию или любые другие материалы урока, а также использовать цифровую доску в режиме реального времени. Также учитель организовывал в Teams индивидуальную и совместную работу с материалами, размещал ссылки, например, на прохождение тестов или викторин по теме урока, демонстрировал экран своего компьютера, задавал вопросы учащимся и получал обратную связь, как в чате, так и голосом, записывал online урок и размещал его в цифровой библиотеке класса.

Технические возможности используемого оборудования учащимися являлись еще одним условием эффективности внедрения дистанционного обучения. Видеоконференции с большим количеством участников иногда сопровождались техническими неполадками: отключением микрофона, не своевременным подключением к занятиям из-за проблем интернет-соединений. Выходом из такой ситуации была запись и просмотр урока, общение в чате, передача управления с демонстрацией материала участнику с более высокой скоростью интернета. Причем, записи уроков давали возможность пересматривать учащимся неограниченное количество раз пропущенный или сложный материал.

Самостоятельная учёба требует повышенной усидчивости и ответственности. Большинство учащихся не настолько мотивированы, чтобы учиться полностью самим. В силу различных способностей и личных психологических качеств, мы не обеспечим результативность такой формы обучения без учета индивидуальных особенностей каждого ребенка. Ученик должен иметь возможность в свойственном для себя темпе, самостоятельно работать с образовательными ресурсами, подготовленными, выложенными или рекомендуемыми учителями. Поэтому подборка ресурсов, с использованием мультимедийных и сетевых направлений, помогают ученику в освоении учебной программы при самостоятельной работе.

Однако, режим online уроков недостаточен для дистанционного обучения, важную роль играет методическая поддержка учителя. Применение новых подходов в обучении, непрерывное самообразование учителя, формирование контента, наглядных пособий с подробным объяснением темы урока с возможностью самопроверки, использование виртуальных лабораторий, с созданием базы данных по параллелям и разделам учебной программы на online - платформе обеспечит эффективность и привлекательность обучения.

Безусловно, завершение учебного года в новом формате дал всему коллективу бесценный опыт освоения информационных технологий, внедрения педагогических идей и подходов в обучении, показал к чему надо стремиться, чтобы успешно решить одну из важнейших задач модернизации образования - задачу разностороннего развития учащихся, их способностей, умений и навыков самообразования.

Литература:

1. Правила образовательной деятельности в условиях дистанционного обучения учащихся автономной организации образования «Назарбаев Интеллектуальные школы», 2020 год, Нур-Султан.

КОМПЛЕКС ЗАНЯТИЙ С ЭЛЕМЕНТАМИ ТЕАТРАЛИЗОВАННОЙ ИГРЫ, НАПРАВЛЕННЫЙ НА ФОРМИРОВАНИЕ КОММУНИКАТИВНЫХ УМЕНИЙ У ДЕТЕЙ СТАРШЕГО ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА

КУЛИКОВА Алина Юрьевна

Научный руководитель к.п.н., доцент Бажук О. В.

Филиал Омского государственного педагогического университета

Тара, Россия

alinaakulikovaa@gmail.com

Түйіндеме

Мақалада театрландырылған ойынның мектепке дейінгі және бастауыш жалпы білім берудің сабақтастығын қамтамасыз етудің қажетті шарты болып табылатын мектеп жасына дейінгі балалардың коммуникативтік дағдыларын қалыптастыру құралы ретінде қолданудың практикалық аспектісі келтірілген.

Аннотация

В статье представлен практический аспект использования театрализованной игры как средства формирования коммуникативных умений детей дошкольного возраста, являющихся необходимым условием для обеспечения преемственности дошкольного и начального общего образования.

В настоящее время социальное положение ребенка в Российском обществе требует более глубокой разработанности личностного подхода в его обучении и воспитании. Формирование личности ребенка в частности включает и развитие коммуникативных умений, которые имеют огромное значение и для общего развития личности старшего дошкольника и при поступлении его в школу [2].

Развитие коммуникативных умений – это необходимое условие для обеспечения преемственности дошкольного и начального общего образования, выступает как необходимость для успехов в деятельности ребенка, влияет на социально-личностное развитие [1].

В современном дошкольном образовании коммуникативные умения являются основой воспитания и обучения. Развитие речи оказывает влияние на формирование личности и на формирование психических процессов. Уровень развития речи накладывает отпечаток на умение общаться с людьми, на общее интеллектуальное развитие ребенка, на включение ребенка в новый этап его жизни – поступление в школу. Речь – это необходимость, умение грамотно контактировать с окружающими (с раннего возраста), является залогом успешной жизни в дальнейшем.

Театрализованная игра создает благоприятные условия для развития чувства партнерства и освоения способов позитивного взаимодействия способствует созданию тесных связей между членами группы, корректирует негативные моменты во взаимоотношениях детей и является эффективным средством формирования коммуникативных умений, именно этим и обусловлена актуальность выбранной темы исследования [3].

На основе теоретических основ исследования проблемы и диагностики детей старшего дошкольного возраста, мы разработали комплекс занятий с элементами театрализованной игры, направленный на формирование коммуникативных умений у детей старшего дошкольного возраста.

В разработанный нами комплекс занятий с элементами театрализованной игры, направленный на формирование коммуникативных умений у детей старшего дошкольного возраста мы включили 10 занятий (НОДов) (Таблица 1).

Таблица 1.

Тематика комплекса НОДов с элементами театрализованной игры, направленного на формирование коммуникативных умений у детей старшего дошкольного возраста

№ п/п	Тема НОД	Образовательная область	Коммуникативные умения
1.	«Сказочный театр»	Речевое развитие	- умение вступить в коммуникацию; - умение поддержать коммуникацию с ребенком; - умение проявлять инициативу в коммуникации;

			- умение учитывать состояние партнера по коммуникации.
2.	«Три поросенка»	Речевое развитие	- умение вступить в коммуникацию; - умение поддержать коммуникацию со взрослым; - умение поддержать коммуникацию с ребенком; - умение проявлять инициативу в коммуникации; - умение учитывать состояние партнера по коммуникации.
3.	«В гостях у Синички»	Речевое развитие	- умение вступить в коммуникацию; - умение поддержать коммуникацию со взрослым; - умение поддержать коммуникацию с ребенком; - умение проявлять инициативу в коммуникации; - умение учитывать состояние партнера по коммуникации.
4.	«Играем в театр»	Речевое развитие	- умение вступить в коммуникацию; - умение поддержать коммуникацию со взрослым; - умение поддержать коммуникацию с ребенком; - умение проявлять инициативу в коммуникации; - умение учитывать состояние партнера по коммуникации.
5.	«В волшебной стране гномов»	Речевое развитие	- умение вступить в коммуникацию; - умение поддержать коммуникацию со взрослым; - умение поддержать коммуникацию с ребенком; - умение проявлять инициативу в коммуникации; - умение учитывать состояние партнера по коммуникации.
6.	«День рождения Машеньки»	Речевое развитие	- умение вступить в коммуникацию; - умение поддержать коммуникацию со взрослым; - умение поддержать коммуникацию с ребенком; - умение проявлять инициативу в коммуникации; - умение учитывать состояние партнера по коммуникации.
7.	«В гости к Лесовичку»	Речевое развитие	- умение вступить в коммуникацию; - умение поддержать коммуникацию со взрослым; - умение поддержать коммуникацию с ребенком; - умение проявлять инициативу в коммуникации; - умение учитывать состояние партнера по коммуникации.
8.	«Путешествие в осенний лес»	Речевое развитие	- умение поддержать коммуникацию со взрослым; - умение поддержать коммуникацию с ребенком; - умение проявлять инициативу в коммуникации; - умение учитывать состояние партнера по коммуникации.
9.	«Теремок»	Речевое развитие	- умение вступить в коммуникацию; - умение поддержать коммуникацию с ребенком; - умение проявлять инициативу в коммуникации; - умение учитывать состояние партнера по коммуникации.
10.	«Заюшкина избушка»	Речевое развитие	- умение поддержать коммуникацию со взрослым; - умение поддержать коммуникацию с ребенком; - умение проявлять инициативу в коммуникации; - умение учитывать состояние партнера по коммуникации.

Рассмотрим каждое занятие более подробно.

Первое занятие «Сказочный театр». Цель занятия: развитие речи детей старшего дошкольного возраста посредством театрализованной деятельности.

При проведении данного занятия дети старшего дошкольного возраста выполняли роль артистов, которые должны были выполнять определенные задания. Первое задание от «Театра язычка» предполагало включение артикуляционной гимнастики и упражнений для тренировки языка, так как артист должен уметь четко и красиво говорить. Второе задание, которое было предложено детям старшего дошкольного возраста, было направлено на бессловесное выражение эмоций, путем жестов,

мимики и т.д. Третье задание было направлено на выражение эмоций, представленных на картинке. После определения эмоции, детям старшего дошкольного возраста необходимо было прочитать стихотворения в соответствии с представленной эмоцией. Четвертое задание было связано с отгадыванием загадок. Отгадки соответствовали сказочным героям. После отгадывания загадок, дети старшего дошкольного возраста должны были назвать сказки, в которых встречались данные сказочные герои.

В завершении данного занятия детям старшего дошкольного возраста было предложено сыграть сказку «Почему медведь зимой спит».

Второе занятие «Три поросенка». Цель: развитие творческих способностей у детей старшего дошкольного возраста через театрализованную игру. Данное занятие предполагало именно, чтение и инсценирование сказок «Три поросенка», « Волк и семеро козлят», « Лиса и заяц», «Колобок».

В ходе данного занятия дети старшего дошкольного возраста в форме игры должны были вспомнить и рассказать сказку «Три поросенка». Для этого детям старшего дошкольного возраста были предложены схемы-подсказки. Часть детей, которые вспомнили и рассказали начало сказки, сели на стульчики, исполняя роль зрителей, а вторая часть детей переоделись в костюмы и показали продолжение сказки в виде спектакля.

Третье занятие «В гостях у Синички». Цель: побуждение детей старшего дошкольного возраста к активному участию в театрализованных играх, развитии речи и интереса к сценическому искусству. В ходе данного занятия мы предложили детям старшего дошкольного возраста игру «Шкатулка со сказками». В ходе данной игры дети старшего дошкольного возраста должны были сочинить сказку. Детям необходимо было достать из шкатулки цветной кружок. Надо придумать, кто это или что это будет в сказке. Например, если ребёнок вытащил зеленый кружок, то можно предложить рассказать сказку про кузнечика, про зеленый лист, про огурчик.

После того как первый играющий сказал 2-3 предложения, следующий вытаскивает другой кружок, говорит, кто это или что это такое, и продолжает сказку. Затем кружок вытаскивает следующий играющий и т.д. После того как будет рассказана одна сказка, все кружки собираются и можно рассказать следующую. Важно, чтобы каждый раз получилась законченная история.

В заключение данного занятия дети старшего дошкольного возраста проанализировали свою работу.

Четвертое занятие по теме: «Играем в театр», было направлено на продолжение обучения детей старшего дошкольного возраста к построению диалога, использование в речи разных типов предложений, упражнение детей к согласованию слов в предложении. Предварительная работа к данному занятию состояла в рассматривании пиктограмм, заучивании стихотворений про вежливость и чтение стихотворения Э. Мошковской «Вежливые слова», а также разыгрывание его по ролям.

В вводной части занятия мы предложили детям старшего дошкольного возраста игру под названием «Разминка театральная». Дети старшего дошкольного возраста встали в круг, протягивая соседу руки, нужно передавать добрые, ласковые и вежливые слова друг другу. После проведения разминки детям старшего дошкольного возраста была предложена игра «Покажи настроение». Детям необходимо было показать эмоцию. После выполнения данного задания, дети старшего дошкольного возраста с помощью жестов должны были показать слово «здравствуйте», слово «тихо», «не балуй», «не знаю», «да», «нет», «благодарность», «до свидания».

После выполнения данных заданий мы предложили детям старшего дошкольного возраста поиграть в театр. Дети подготовили и показали спектакль «Вежливые слова».

Пятое занятие по теме «В волшебной стране гномов» направлено на тренировку речевого аппарата детей старшего дошкольного возраста во время занятия. В ходе данного занятия детям старшего дошкольного возраста нужно было превратиться в гномов. Детям мы раздали «волшебные палочки», которые должны были им помочь проходить испытания. Испытания были представлены следующими заданиями: психогимнастика «Свеча», упражнение «Волшебные сигналы», упражнение «Разная походка». Основное задание, направленное на тренинг речевого аппарата состояло в произношении скороговорки, четко произнося звуки в разном темпе (от самого медленного до самого быстрого). Осложнения данного задания заключалось в следующем: произносить скороговорку разным тембром голоса, произносить скороговорку во время ходьбы, одновременно выполняя упражнения на координацию движений.

Следующим заданием данного занятия стало упражнение «Составляем сказку». В качестве опорного материала в данном задании мы использовали мягкие игрушки, а также начала предложений, которые необходимо было продолжить. Например, в некотором царстве, игрушечном государстве, жил зеленый медведь. Он чувствовал себя очень одиноким. И вот, однажды ... В завершении данного занятия, мы показали детям старшего дошкольного возраста мультфильм «Белоснежка и семь гномов».

Шестое занятие, мы провели по теме «День рождения Машеньки», направленное на активизацию речи детей через развитие диалогической речи (беседа, игра, игра-драматизация), введение в активный словарь новых слов - понятий (кукловод, гапит, актёр).

В вводной части данного занятия детям было предложено поиграть в игру «Познакомимся». В основной части занятия мы провели беседу с детьми старшего дошкольного возраста о драматическом театре, об актерах. Также в основной части занятия мы предложили детям познакомиться с особенностями кукольного театра. После проведения беседы детям было предложено побывать в роли кукловодов. Мы предложили детям показать, с помощью кукол на гапите, кукольный спектакль - сказку «День рождения Машеньки».

В заключительной части дети старшего дошкольного возраста проанализировали занятие, ответив на вопросы.

Седьмое занятие, направленное на развитие коммуникативных умений детей старшего дошкольного возраста мы провели по теме «В гости к Лесовичку». Предварительная работа к данному занятию заключалась беседе о героях сказки В. Сутеева «Под грибом», рассматривании иллюстраций животных: муравья, бабочки, воробья, зайца, лисы, лягушки, чтении сказок «Под грибом», «Лисичка сестричка», «Лиса и заяц».

В ходе данного занятия мы предложили детям письмо от Старичка-Лесовичка, в котором он просит развеселить лесных жителей, рассказав им сказку. Помогут детям старшего дошкольного возраста загадки, отгадав которые, дети должны назвать количество слогов в слове. После того, как они отгадали сказку, дети старшего дошкольного возраста должны были описать каждого героя сказки. В ходе беседы дети старшего дошкольного возраста узнают о профессиях людей, которые работают в театре и о том, что, для того, чтобы попасть в театр необходимо купить билеты. После проведения беседы, детям старшего дошкольного возраста должны были произнести четко и быстро скороговорку с дополнительными заданиями. Далее, детям старшего дошкольного возраста было предложено отправиться в сказочный лес в гости к «Старичку-Лесовичку» и выполнить драматизацию сказки В. Сутеева «Под грибом».

Восьмое занятие по развитию коммуникативных умений с детьми старшего дошкольного возраста по использованию элементов театрализованной игры мы провели по теме «Путешествие в осенний лес». В начале занятия мы организовали беседу с детьми старшего дошкольного возраста, направленную на активизацию знаний детей об осени. После проведения беседы мы предложили детям старшего дошкольного возраста отправиться в путешествие в осенний лес. В основной части занятия мы использовали речевую гимнастику, соответствующую теме занятия – осенний лес. После того как дети старшего дошкольного возраста выполнили задания по отгадыванию загадок мы предложили детям театрализованную игру «Встреча с жителями леса». Затем мы предложили детям старшего дошкольного возраста прослушать диалог «Рукавицы для Лисицы». После того как дети старшего дошкольного возраста прослушали диалог при помощи пальчиковых кукол инсценировали диалог.

В завершении данного занятия мы провели беседу, направленную на рефлекссию того, что узнали нового на занятии, с какими животными познакомились и т.д.

Девятое занятие, направленное на развитие коммуникативных умений детей старшего дошкольного мы провели по теме «Теремок». Занятие проходило в форме путешествия в лес. Отправляясь «в лес» дети старшего дошкольного возраста находят мешочек с загадками, отгадками на которые являются животные сказки теремок. После того, как дети узнали название сказки, мы предложили им превратиться в героев сказки, надев шапочки маски. Затем мы предложили детям старшего дошкольного возраста прослушать стихотворение о героях сказки, и, выходя по очереди изображать то животное, о ком идет речь в стихотворении. Дети старшего дошкольного возраста надели шапочки маски героев и имитировали движения животных, о которых говорилось в стихотворении. После выполнения данного задания, мы предложили детям старшего дошкольного возраста драматизировать сказку «Теремок». В завершении драматизации сказки, мы подвели итог тому, в какой сказке мы побывали, с какими героями встретились и т.д.

Десятое занятие, направленное на развитие коммуникативных умений детей старшего дошкольного мы провели по теме «Заюшкина избушка». Перед проведением занятия по данной теме мы провели с детьми старшего дошкольного возраста предварительную работу по иллюстрации «Заюшкина избушка».

Перед проведением занятия, мы заранее распределили роли между детьми и раздали им кукол из кукольного театра. Дети - актеры спрятались за ширмой.

Оставшимся детям группы старшего дошкольного возраста мы предложили отправиться в театр. Для этого они купили билеты у кассира, которого дети выбрали сами, и отправились в гардероб.

Гардеробщика дети старшего дошкольного возраста также выбрали самостоятельно. В гардеробе они раздевались и сдавали одежду. Далее мы предложили им пройти в «зрительный зал» и занять свои места. Перед началом спектакля мы с детьми обсудили правила поведения в театре и приступили к просмотру спектакля.

Дети актеры, спрятавшиеся за ширмой, при помощи пальчиковых кукол выполняют драматизацию сказки с использованием музыкального сопровождения. Роль автора исполняли мы, читая содержание сказки.

После просмотра сказки, в завершении занятия мы с детьми обобщили содержание занятия, обсудили героев сказки и их поступки.

Таким образом, основная цель занятий, разработанного нами комплекса, состояла в формировании коммуникативных умений у детей старшего дошкольного возраста посредством театрализованной игры. В ходе проведения занятий мы использовали следующие методы формирования коммуникативных умений разыгрывание сказок, сценок; ролевые диалоги; ответы на вопросы, объяснение и доказательство определенных явлений и др.

Литература:

1. Бахарева, Л. Н. Коммуникативная компетентность личности / Л. Н. Бахарева, О. А. Федосова, Е. Н. Соколова // Материалы ежегодной научной конференции рязанского государственного медицинского университета имени академика И. П. Павлова: сб. трудов конференции / под общ. ред. проф. М. М. Лапкина. – Рязань, 2017. – С. 351-353.
2. Божович, Л.И. Личность и ее формирование в детском возрасте. - М., 2005. - 278 с.
3. Гиндуллина, А.Р. Потенциальные возможности театрализованной игры как средства развития личности ребенка / А.Р. Гиндуллина, Г.Г. Теленкова // Проблемы дошкольного образования на современном этапе. - Тольятти : ТГУ, 2019. - Вып. 7, ч. 1. - С. 16-20.

МЕТОДЫ И ФОРМЫ РАБОТЫ С ТЕКСТОМ КАК ОСНОВА УСПЕШНОГО РАЗВИТИЯ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ ОБУЧАЮЩЕГОСЯ

**КУРМАНБЕКОВА Назгуль Отабаевна, КАСЫМБАЕВА Ардак Отарбаевна, КАБДЫЛОВА
Гульназ Отарбаевна**

Специализированная гимназия имени Аль-Фараби для одаренных детей с обучением на трех языках,
«Областная специализированная школа-лицей-интернат для одаренных детей», «Школа-лицей
«Нурорда»

Алматинская область, Карасайский район / Усть-Каменогорск, Казахстан
nazka91475@mail.ru, ardak-76@mail.ru, Kabdylova.gulnaz@mail.ru

Аннотация

Мақалада мұғалімнің жаңартылған білім мазмұнын жүзеге асыру тәжірибесінің қысқаша сипаттамасы берілген. Орыс тілі мен әдебиеті сабақтарында оқытудың мақсаттары мен міндеттерін жүзеге асыру үшін қолданылатын әдістер мен әдістері жайлы айтылған.

Аннотация

Статья посвящена краткому описанию опыта учителя в рамках внедрения обновленного содержания образования; методов и приемов, используемых для реализации целей и задач обучения на уроках русского языка и литературы (как второго языка –P2).

Abstract

The article is devoted to a brief description of the teacher's experience in the implementation of the updated content of education; methods and techniques used to implement the goals and objectives of teaching in the Russian language and literature classes.

Главной целью образовательных реформ в Казахстане является адаптация системы образования к новой социально-экономической среде, что позволит ускорить вхождение республики в число 30-ти наиболее конкурентоспособных стран мира. [4]

Указанные приоритеты обусловили интенсивный процесс реформирования и модернизации отечественной сферы образования. В этих преобразованиях важное место отводится поручению Главы государства о трансляции опыта Назарбаев Интеллектуальных школ, которые на протяжении ряда лет внедряли лучший международный опыт в сфере образовательных инноваций и накопили существенный потенциал.

В настоящее время происходит замена потребности человека в образовании от «человека знающего» (т.е. вооруженного системой знаний, умений и навыков) к «человеку, подготовленному к жизнедеятельности», т.е. человеку, способному активно и творчески мыслить, и действовать, саморазвиваться интеллектуально, нравственно и физически.

Наиболее характерными для всех являются процессы перехода: – от концепции «Хорошее образование на всю жизнь» к пониманию необходимости образования через всю жизнь. [5]

Стержневой фигурой в совершенствовании деятельности школ в обеспечении успешности обучения учеников сегодня является учитель (Strong, Ward & Grant, 2011). Именно на учителя возложена миссия обучить учеников тому, как учиться. [1]

Если в традиционной модели обучения хорошим учеником считался послушный и исполнительный ученик, который выполняет все задания учителя в срок, следует предложенным инструкциям и правилам без лишних вопросов, условия современной жизни выдвигают на первый план не исполнительность, а инициативность, поскольку данная черта личности скорее может гарантировать успех в жизни, мобильность, готовность к решению различного рода проблем. Поэтому не зря поднят вопрос о модернизации содержания образования.

Ни один профессионал не может помнить всего объема изученной информации. Главное – знать, где можно ее найти в случае необходимости и как применить ее наиболее эффективно для решения поставленных задач, что и есть функциональный. [6]

Учебная программа по предмету «Русский язык» направлена на:

- приобретение знаний о единицах языковой системы, правилах их сочетания, функционирования, навыках и умениях конструирования синтаксических структур в соответствии с нормами русского языка;

- обогащение словарного запаса учащихся коммуникативно-актуальной лексикой и фразеологией русского языка;

- развитие навыков слушания, чтения, говорения, письма, необходимых для общения в бытовой, учебной, социокультурной и официально-деловой сферах жизни;

- развитие коммуникативности за счет ролевых игр в рамках тем общения;

- понимание и осознание ценностей культуры казахского, русского и других народов.

Важным принципом учебной программы русского языка является спиральное обучение.

Ключевыми особенностями спиральной программы являются:

- учащийся пересматривает тему несколько раз в течение обучения в школе;

- сложность темы возрастает с каждым повторением;

- новое обучение имеет отношение к предыдущему обучению и рассматривается в контексте с предыдущей информацией.

Преимущества принципа спиральности:

- информация повторяется и запоминается каждый раз, когда учащийся повторяет тему;

- учебная программа также позволяет логический переход от упрощенных идей до сложных;

- учащиеся могут применять знания в последующих целях урока.

Для реализации целей и задач, поставленных перед учителем, для того, чтобы идти в ногу со временем, каждый учитель должен заниматься самообразованием, саморазвитием. Самое главное правило для учителя: одинакового рецепта идеального ученика нет, у каждого учителя свой рецепт воспитания идеального ученика. [1] В связи с этим при обучении русскому языку и литературе, учителю, требуется усилить работу с текстом как источником информации, направить ее на развитие скорочтения, умений выделять главную и второстепенную, явную и скрытую, текстовую и внетекстовую информацию, лаконично представлять информацию и выступать перед товарищами, излагать собственную точку зрения, аргументировать ее в устной (в дискуссиях, дебатах, докладе и др.) и письменной (эссе) формах.

Поэтому необходимо на различных этапах урока разнообразить методы и приемы работы с детьми. К примеру, на предтекстовом этапе можно использовать:

Упражнения на узнавание слова по семантическому признаку.

Например, заполните пропуски, подходящими по смыслу словами: *Жила-была девочка. Мать любила ее без, а бабушка еще больше. Ко дню рождения внучки подарила ей бабушка... шапочку. С тех пор девочка... в ней ходила. Соседи так про нее и говорили: -.....идет.*

Упражнения на узнавание слова по формальному признаку. Задание: определите, какой частью речи является выделенное слово; прочитайте слова, укажите от каких слов они образованы и т.п.

Упражнения на автоматизацию узнавания лексических единиц. Задание: найдите в ряду слов ту или иную часть речи; найдите самое общее или самое конкретное по значению слово (обязательно ограничивать по времени)

Упражнения на различение грамматических явлений. Задание: выпишите или сгруппируйте изучаемые явления; выпишите предложение с данной грамматической формой и др.

Несомненно, высокая работоспособность учащихся на уроке обеспечивается сменой видов деятельности. При этом не стоит забывать о том, что цели и задачи урока, задания должны быть ориентированы на развитие функциональной грамотности учащихся через работу с текстом и групповую работу.

На текстовом этапе большое внимание важно уделять групповым формам работы, поскольку данный вид работы на уроках способствует учебному сотрудничеству – работе в команде, в группе. При этом у каждого ученика определенная роль в выполнении задания, где каждый отвечает не только за результат своей работы, но, что особенно важно, за результат всей группы. Поэтому сильные ученики заинтересованы в том, чтобы все члены группы, в первую очередь слабый ученик, досконально разобрались в материале. Таким образом, ученики выполняют роль учителя: в процессе обсуждения исправляя ошибки, помогая понять прочитанное, грамматические структуры, усвоить лексику и т.д. То есть обучая других, он обучается сам; например, вспоминая и объясняя правило, он сам повторяет его, систематизирует. В то же время он приобретает очень ценные человеческие качества: готовность помочь, ответственность.

Уровень понимания текста можно определить, используя упражнения такого характера:

Упражнения на свертывание текста: найдите в предложении, в группе предложений элементы, несущие информацию; расположите абзацы по степени важности информации; сократите предложения, абзацы, отдельные фрагменты текста за счет исключения несущественной информации.

Упражнения на реконструкцию текста: конструирование предложений из данных слов по образцу; расположите разрозненные предложения в соответствии с темой (предполагаемой схемой); сократите текст из 20 предложений на основе выбора важности информации и др.

Упражнения на перефразирование: замена слов синонимами; преобразуйте действительные причастия в страдательные и т.п.; воспроизведите текст по плану.

Упражнения на обобщение материала: сделайте итоговый вывод или резюме по содержанию текста.

В ходе работы, учащиеся показывают хорошие навыки работы в группе, слаженную работу. Хорошо видна работа одаренных – эти учащиеся могут организовать работу группы, помогать «слабоуспевающим» ученикам, где-то переводить, где-то объяснять. Анализируя собственный опыт работы по обновленному содержанию образования, хочется отметить, что цели обучения достижимые. Учащиеся показывают навыки работы с текстом - выделять ключевые слова, понимать и передавать содержание произведения, составлять свои тексты небольшого объема на заданную тему, а также анализировать, высказывать свое мнение по теме. Таким образом, учащиеся показывают более высокую активность при групповой, парной, индивидуальной работе. Проводимое на уроках самооценивание и взаимооценивание учащихся по критериям, разработанным для оценивания работ, заявленных в цели обучения, попутно направляет действия ученика к достижению цели обучения и дает перечень различных видов деятельности на уроке.

Бесспорно, что любой урок невозможен без оценивания, оценочная роль учителя важна в создании ситуации успеха на уроке и вне его. По мнению Группы Реформы Оценивания, ученики могут быть вовлечены в оценивание своих одноклассников самих себя, и, даже когда учителя активно проводят оценивание, ученики тоже должны активно участвовать. [1] Поэтому мы считаем важным использование формативного, критериального оценивания в своей практике.

Хотелось бы отметить, что очень важным моментом является то, что при обучении в сотрудничестве учитель тоже приобретает новую, очень важную роль – организатора и управленца самостоятельной учебно-познавательной, коммуникативной, творческой деятельности учащихся.

В ходе уроков ученики учатся высказывать предположения о дальнейшем развитии сюжета, обосновывать свои размышления, им предоставляется возможность отработать умения составлять грамотную и связную речь по заданной теме, преодолевать неопределенность.

В наше время работать в школе трудно, но интересно. Всегда приходится не только учить других, но и учиться самим. Современные педагоги научились думать по-новому, размышлять, анализировать свою деятельность, планировать. Изменилось наше видение процесса обучения, понимание отношений между учителем и учеником. В процессе обучения необходимо создать атмосферу доверия, сотрудничества, научить жить, применяя полученные знания, умения и навыки,

принимать важные решения. Наши ученики должны научиться выражать свои мнения, чувства, доказывать свою точку зрения, т.е. быть успешными, или функционально грамотными.

Если будущее государства в руках наших успешных учеников, то воспитание интеллектуально развитых, творчески мыслящих людей в руках педагогов.

Список литературы:

- 1.Руководство для учителя ЦПМ АОО «Назарбаев интеллектуальные школы»,2015
- 2.Программа для учителя ЦПМ АОО «Назарбаев интеллектуальные школы», 2015
- 3.Программа повышения квалификации учителей 2016г., с.11.
- 4.Обновленное содержание образования – веление времени. Анохина Е.Л., 2017
- 5.Обновление образования. Вебер В.А., 2018
- 6.Обновленная программа – новое содержание образования. Пиржанов А.З., 2018

АҒЗАҒА КАЛЬЦИЙ ЖЕТІСПЕУШІЛІГІНІҢ ТУЫНДАУ СЕБЕПТЕРІН АНЫҚТАУ ЖӘНЕ АЛДЫН АЛУ ШАРАЛАРЫН ҰЙЫМДАСТЫРУ ӘДІСТЕМЕСІ МАҚСОТ Аяулым Бесланқызы, БАБАШЕВ Абдразақ Маханович

Ғылыми жетекшісі: А.М. Бабашев

Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті

Алматы, Қазақстан

maksi_-aia@mail.ru, abdrzak@mail.ru

Аңдатпа

Мақалада дұрыс тамақтанбау, күнделікті тамақтану рационында сүт өнімдері мен өсімдіктекті тамақтардың болмауынан ағзада біршама қажеттіліктер туындауына әкеліп соққан кальцийдің жетіспеушілігі жайлы жазылған. Қандай белгілер аурудың дамуымен байланысты және өмірлік маңызды элементтің орнын қалай толтыруға болады деген сұрақтарға жауап берілген. Кальций дененің барлық жүйелерінің жұмысында маңызды қызмет атқаратыны белгілі.

Ағзада кальцийдің жетіспеушілігі неге әкеледі? Адамдарда көрінетін белгілері өте көп: тістің шағылуы, сүйектің сынуы, иммунитеттің әлсіреуі адам өміріне қауіп төндіреді. Сонымен қатар кальций жетіспеуінен оның орнын толтыру үшін жүкті әйелдердің саз, кесек, борға тәуелді болуы да ұлт болашағы үшін өте алаңдатарлық жағдай екені ескерілді. Сондықтан да ауру пайда болмас үшін жасалатын алдын-алу шаралары маңызды рөлге ие және де ем ретінде қолданылатын бірнеше терапияларға назар аударылды. Тиімділігі жоғары болып, нәтижесі көрінетін кальций және көптеген элементтердің жетіспеушілігінен туындайтын аурулардың алдын-алу шараларын ұйымдастыру әдістемелері көрсетіліп, қорытынды жасалды.

Түйін сөздер: кальций, дефицит, микроэлемент, профилактика, рацион, дәрілік терапия, аритмия, тахикардия, норма, минерал, гипокальциемия.

Кальцийдің адам өмірінде өте маңызды орын алатынын бәрі біледі! Оның салмағы дене салмағының 2%-ын құрайды. Кальцийдің 99% -ы сүйектер мен тістерде шоғырланған болса да, оның рөлі тек онтогенездің пайда болуымен ғана шектелмейді, өйткені ол біздің денемізде болып жатқан өмірлік процестерге қатысады.

Дұрыс тамақтанбау, күнделікті тамақтану рационында сүт өнімдері мен өсімдіктекті тамақтардың болмауынан ағзада біршама қажеттіліктер туындайды, соның бірі кальцийдің жетіспеушілігі. Қандай белгілер аурудың дамуымен байланысты және өмірлік маңызды элементтің орнын қалай толтыруға болады? Алдымен қысқаша анықтамалар берелік:

Ересек адамның денесінде шамамен 1 кг кальций бар;

Кальций - сүйектердің негізгі құрамдас бөлігі;

Ол қанның ұюын, бұлшықеттің жиырылуын және жүйке импульстарының өтуін реттейді;

Күнделікті тұтынудың көп бөлігі сүт өнімдерінен келеді;

Бұл жоғары қан қысымымен, онкологиялық аурулардың кейбір түрлерімен, артық салмақпен күрестіре отырып денсаулыққа пайдалы әсер етеді;

Созылмалы кальций жетіспеушілігі остеопорозға әкеледі.

Кальций дененің барлық жүйелерінің жұмысында маңызды қызмет атқарады. Ол мына процестерге қабілетті:

✓ Қанның ұюын реттеуге;

- ✓ Бұлшықеттің жиырылуына белсенді қатысады;
- ✓ Құрысу, талма ауруының дамуын тежейді;
- ✓ Жасуша қабықшасының бүтіндігін қамтамасыз етеді;
- ✓ Денедің холестерин мен тұз жиналуын алдын алады;
- ✓ Эндокриндік жүйелердің жұмысына әсер етеді;
- ✓ Жүйке жұмысын нығайтады;
- ✓ Ішекте ісіктің пайда болуын тежейді.

Басқа микро және макроэлементтермен үйлескенде кальций сүйектер мен тістерді нығайтады, жүрек-тамыр жүйесінің сенімді жұмысын қамтамасыз етеді. Алайда, макроэлементтер тым көп мөлшерде жиналған жағдайда, оның пайдалылығы толығымен жоғалады. Сонымен қатар, организмдегі кальцийдің артық мөлшері адамға зиян тигізуі мүмкін:

- Назардың әлсіреуі байқалады;
- Дене салмағының күрт азаюы мүмкін;
- Ұйқышылдық маза бермейді;
- Сүйектерде ауырсыну пайда болады;
- Жүрек-қан тамыр жүйесіндегі ақаулардың мүмкін көрінісі, гипертонияның дамуы.

Маңызды! Ағзада артық кальцийдің тек тамақ арқылы түсуі мүмкін емес. Бұл мәселе метаболикалық процестердің бұзылуымен, сонымен қатар жасанды дәрумендер мен минералды кешендерді көптеп пайдалану кезінде де көрінуі мүмкін.

Организмдегі микроэлементтің жетіспеушілігі

Орта есеппен, кез-келген адамның денесінде ионданған және ионданбаған түрінде 1 мың мг кальций бар. Микроэлементтердің көп бөлігі адам қаңқасында болады, тек бірнеше пайызы қан плазмасында еркін қозғалыста болады. Кальцийге деген қажеттілік балалық шақта және жасөспірім кезде айқын байқалады. 25 жастан кейін, яғни ересек кезде микроэлементтерге деген қажеттілік азаяды [1].

Кальцийді тамақтану кезінде күнделікті тұтыну арқылы белгілі бір аурулардың даму қаупін азайтуға болады: остеопороз, тік ішектің қатерлі ісігі, артериялық гипертензия, артық салмақ және т.б. Алайда, кальцийдің пайдалы қасиеттері көбінесе басқа заттардың, мысалы Д дәрумені, фосфор немесе фтор, белоктардың қатысуымен ғана көрінеді.

Содан кейін, 30 жастан бастап сүйек тіндерінің физиологиялық қартаю белгілері пайда бола бастайды: ескі сүйек тінімен салыстырғанда жаңа ұлпа азырақ қалыптасады. Жағдай әйелдер үшін 50 жасқа, ал ерлер 60 жасқа қарай одан сайын нашарлайды. Ауыр жағдайларда остеопороз дамуы мүмкін.

Сондықтан кез-келген жаста күнделікті кальцийдің жеткілікті мөлшерін қабылдауды қамтамасыз ету қажет, өйткені қандағы кальцийдің мөлшерін өте тар ауқымда ұстап тұру үшін дене сүйек тініне арналған кальцийді алады. Осылайша, ағзадағы кальцийді жеткіліксіз қабылдаудың салдары сүйек тінінің деңгейінде өзгерістер пайда бола бастағанда ғана байқалады (балаларда рахит және ересектер мен қарттарда кальцийдің шайылуы). Қысқаша айтқанда, кальцийдің жетіспеушілігі бірден пайда болмайды және қатыгез әзіл ойната алады!

Оларды күнделікті адам неге қабылдауы қажет?

Ең алдымен, жүктіліктің алғашқы айларынан бастап кальций өсу үшін маңызды. Міне, тағы бір аз танымал факт. Біздің сүйектеріміз қаншалықты қиын болса да, олар шын мәнінде өмір бойы жаңарып, тозатын тірі ұлпа. Неліктен? Жаңа сүйек тіндері үнемі ескіні ауыстырады, сүйек ұшыраған түрлі зақымдарды қалпына келтіреді.

Сондықтан сүйектің қатылығы үшін кальцийдің күнделікті тұтынылуын қамтамасыз ету өте маңызды. Бұл әсіресе адам өмірінің белгілі бір кезеңдерінде өте маңызды. Шындығында, сүйек тінінің көлемі генетикалық деңгейде адам ағзасының өсуі тоқтағанға дейін анықталады. Сүйек тіні жасөспірім кезінде қатаюды жалғастырады және бұл процесс 19, 20 немесе тіпті 25 жасқа дейін жалғасады.

Ағзада кальцийдің жетіспеушілігі неге әкеледі? Адамдарда көрінетін белгілері өте көп, оған мыналар жатады: сүйектің көп сынғыштығы, буын аурулары, тістің шағылуы, өсудің тежелуі, ұрықтың дамуындағы процестердің бұзылуы, бауыр мен бүйрек аурулары, гормональды бұзылулар, панкреатит пайда болу қаупінің жоғарылауы, назардың төмендеуі және есте сақтау қабілетінің нашарлауы, тахикардия (жүрек тынысының бәсеңдеуі) мен аритмияның (жүрек ырғағының бұзылуы) дамуы, жүктілерде токсикоздың пайда болуы, иммунитеттің төмендеуі;

Науқас үнемі әлсіздікке ұшырайды, еңбек белсенділігі айтарлықтай төмендейді, өмір сапасы нашарлайды. Тәбеті төмендеуі мүмкін, нәтижесінде салмақты көп жоғалтуы мүмкін. Адам ағзасындағы кальцийдің жеткілікті мөлшері басқа макроэлементтердің сіңімділігін анықтайтындығын

есте ұстаған жөн, сондықтан басқа минералдар мен дәрумендердің жетіспеушілігімен байланысты жиі кездесетін проблемалар бар [2].

Кальций нормалары

Минералды тұтыну деңгейі науқастың жасына және өмір салтына байланысты өзгеріп отырады. Идеал норма келесідей болады:

- 3 жасқа дейінгі сәбилерге 600 мг,
- 10 жасқа дейінгі бастауыш сынып оқушыларына 800 мг,
- 10-13 жастағы жасөспірімдер 100 мг;
- 14-16 жас аралығындағы жеткіншектер және бойжеткендерге 1200 мг;
- Жастар мен ересектерге 1000-1200 мг.

Кальцийге ерекше қажеттілікті әйелдер жүктілік және лактация кезеңінде сезінеді. Бұл уақытта олар салмағы мен гестациялық жасына байланысты 2000 мг минералды тамақпен бірге тұтынуы керек. Әйтпесе, ұрық аз кальций алады, бұл дамудың артта қалу қаупін тудырады, сонымен қатар кейбір жатыршілік патологиялардың пайда болуын тудырады. Сондықтан болашақ аналар үшін арнайы витаминдік кешендерді қолдану және ашытылған сүт өнімдерінің көп мөлшерімен әр түрлі жоғары сапалы өнімдермен тамақтану маңызды [3].

Қайдан табу керек?

Денедегі кальцийдің көп мөлшерде тұтынылуын қамтамасыз ететін тамақ өнімдеріне сүт және сүт өнімдері (ірімшік, йогурт және т.б.) жатады: олармен бірге біз тұтынатын барлық кальцийдің 60%-ы организмге жеткізіледі. Сондықтан сүтсіз диета кезінде күнделікті кальцийді алу едәуір қиындайды, бірақ мүмкін емес етпейді. Кальцийдің қажетті дозасының қалған үштен бір бөлігі жасыл жапырақтары бар көкөністерден, кептірілген жемістерден, бұршақ тұқымдастардан және минералды судың кейбір сорттарынан алынады.

Кальций туралы фактылар мен аңыздар

Сиыр сүтін (бадам, соя, сұлы, күріш «сүті») алмастырғыш ретінде қолданылатын шөптерден жасалған сусындарда және оларға негізделген өнімдерде табиғи түрде кальцийдің көп мөлшері болмайды. Бір стакан сүттегі кальцийдің организмге жеткізілуін қамтамасыз ету үшін бұл сусындарды кальциймен байыту керек. Жапсырманы мұқият оқып шығыңыз!

Тағы бір қате түсінік - бұл сүт өнімдерін кальцийі бар кейбір көкөністер мен жемістермен оңай алмастыра аласыз деген сенім. Теория жүзінде бұл жағдай дұрыс. Бірақ бұл оңай іс-әрекет емес. Сүт өнімдеріндегі кальций әлдеқайда жақсы сіңеді, яғни кальцийдің жеткілікті мөлшерде тұтынылуын қамтамасыз ету үшін көкөністер мен жемістерді күн сайын тұтыну қажет. Бір мысал көп сөзге қарағанда әлдеқайда сенімді болады. Тек сұраққа жауап беріңіз: сіз көп мөлшерде ақжелкенді жейсіз бе? Кальцийге бай минералды судың белгілі брендтері де осы минералдың күнделікті құндылығын қамтамасыз етуде маңызды рөл атқарады. Біріншіден, онымен бірге организмге көп кальций енеді. Екіншіден, ол сүттегі кальциймен бірге сіңеді. Тағы да, жапсырманы мұқият оқып шығыңыз!

Қандай ерекшеліктері бар?

Остеопороздың даму қаупін төмендетудегі кальцийдің рөлі өте маңызды болса да, тиімділігі дәлелденген басқа алдын-алу шаралары туралы ұмытпаңыз: ішектен кальцийдің сіңуіне ықпал ететін D дәруменін қабылдау және физикалық белсенділік. Кальцийдің сіңуін жақсарту үшін магний мен белоктардың маңызы зор.

Кальцийді көп немесе аз тұтынсам ше?

Созылмалы кальций жетіспеушілігінің салдары: ересектердегі остеопороз және балалардағы рахит. Остеопороздың ең көп таралған салдары - омыртқаның, білезіктің және жамбастың (жамбастың) сынуы. Соңғы ауру еркектерге қарағанда әйелдерде 3 есе жиі кездеседі. 30-дан 80 жасқа дейінгі әйелдер бастапқы сүйек массасының орта есеппен 45% жоғалтады, ал ерлерде бұл көрсеткіш 15-20% құрайды.

Кальцийдің жетіспеуі қаңқа мен буындардың деформациясына, сүйектердің ауырсынуына, бұлшық еттер мен асқазанның құрысуларына, тетанияға, саусақтардың ұштарының шаншуына, нервоздық пен ашуланшақтыққа, есте сақтау қабілетінің нашарлауына және бас ауыруына әкеледі, сонымен қатар тыныс алуды қиындатады. Шынында да, кальцийдің денсаулыққа әсерін бағалау мүмкін емес!

Сау адамда организмге тамақпен бірге түсетін артық кальций нәжіспен, несеппен және термен, ал емізетін әйелдерде сүтпен бірге бөлінеді. Неғұрлым осал адамдарда кальцийдің жоғарылауы (тәулігіне 2 г дейін) бүйрек тастарының пайда болуына әкелуі мүмкін (уролития).

Бірақ, назарға алатын бір жайт бар! Осы орайда бүгінгі аналардың аңыздағыдай арыстанның жүрегі мен аюдың өтіне жерік болмай, көшеде жағалай сатылатын бір кесек топырақ пен әктен жасалынған борға аңсары аууы – алаңдауға тұрарлық жағдай екені есімізге оралады. Жүкті әйелдердің

сүйікті асы бүгінде еліміздегі бүкіл базарларды жаулап алған десек артық айтқандық болмас. Ақтөбе, Шалқар қалаларында ақ борды базардан килограммдап сатып алатын болса, Астана, Алматы сынды ірі қалаларда оның басқа түрі «кесекті» жеумен әлек болып жатыр. Бұны бизнес ретінде де саудагерлер базарда, шағын дүкендерде де кәдімгі қатқан топырақты кесек-кесек етіп бөліп, қалташаға әдемілеп салып қойған. Қалтаға ауыр салмақ салмайды, әрине. Тіпті оны облыс орталықтарынан көтерме бағасына сатып алып, мегаполистерге апарып сататын саудагерлер де бар. Әрі бұл өте өтімді тауар саналады екен. Дегенмен жеріктікті басқанымен оның ағзаға тигізер әсері қандай? Оны тек жүкті әйелдер ғана емес, кішкентай балалар да сүйсіне жейтін болып шықты. Өктас – яғни бор, саз балшық – яғни кесек жеуге құмарлардың саны неге артып кеткен? Дәрігерлер бұл өнімдердің зиянын айтып зар қақсағанымен оны тыңдар құлақ табылмай тұр әзірге. Олардың айтуынша, жүкті әйелдер тек дәріханаларда тегін берілетін дәрумендерді қолданғаны жөн дейді. Дегенмен зиян деген сайын оған құмартушылар көбеймесе азаймай отыр. Оның себебі де осы кальцийдің жетіспеушілігінен туындаған болуы керек.

Дәмді бұрмалау: бор, саз және құм жеу қауіпті ме?

- «Менің денемде бір нәрсе дұрыс емес сияқты ... Жақында мен дымқыл жердің, саздың, әктің иісіне ғашық болдым. Мен өзіме үлкен бор сатып алдым және оны үнемі кеміріп отырдым. Мен болашақ аналардың осындай белгілері бар екенін білемін, бірақ мен жүкті емеспін. Менің дәм талғамыма не болды?»-деген сұраққа

- «Егер сіз осындай қызығушылық немесе олқылықтарды байқасаңыз, онда сіз геофагиямен ауыратын шығарсыз», - деп түсіндіреді невропатолог Ирина РАГЕНИН. - Бұл ауру көбінесе ауылдық жерлерде тұратын балалар мен жүкті әйелдерде кездеседі. Әдетте бұл темір тапшылығымен көрінеді және диарея түріндегі ас қорыту бұзылыстарын емдеуге деген ұмтылыспен түсіндіріледі. Сондай-ақ, кейбір психикалық аурулар кезінде дәмі бұзылып, адам жер, саз, әк және басқа да жеуге жарамсыз заттарды жей алады. Геофагияны (немесе Гейзер синдромын) ақыл-ойдың артта қалуы мен шизофрения кезінде де байқауға болады. Бұл жағдайда маманның кеңесі және тиісті емдеу қажет».

Әлемдегі адамдардың шамамен 10% -ы кейде бор немесе бір уыс құм сияқты жеуге болмайтын нәрсені жеуді қалайды. Біз сізге осындай дәмдік талғамдардың қайдан пайда болатынын және оларды емдеуге бола ма екенін айтамыз.

Аллотриофагия ауру ма?

Ия, бұл тамақтанудың бұзылуы ретінде Халықаралық аурулар классификациясына енгізілген. Аллотриофагия пациенттің қалауына байланысты үш түрге бөлінеді:

Жеуге болмайтын заттар: құм, тастар, тырнақтар, тиындар, желім.

Кішкентай жеуге жарамды заттар: көмір, бор, жануарларға арналған жем.

Шикі тағамдар: тартылған ет, қамыр, балық.

Аллотриофагияның себебі неде?

Оның физиологиялық және психологиялық себептері бар:

Отбасындағы қолайсыз орта: егер ата-анасы тым талапшыл, зейінсіз және зорлық-зомбылыққа бейім болса, баланың тамақтануы бұзылуы мүмкін.

Психо-эмоционалды жарақат, ауыр стресс.

Психикалық денсаулық проблемалары: мысалы, шизофрения немесе аутизм.

Теңгерімсіз тамақтану: ағзадағы дәрумендердің, макро- және микроэлементтердің жетіспеушілігі.

Гормоналды бұзылулар: Егер денеде гормондардың тепе-теңдігі болмаса, дәм мен иісті қабылдау өзгеруі мүмкін.

Тек жекелеген жағдайларда ғана бұзылыс толығымен сау адамдарда байқалады.

Аллотриофагия неге әкелуі мүмкін?

Сіз, кем дегенде, инфекцияны жұқтыра аласыз. Аллотриофагия максималды түрде ішек өтімсіздігін және асқазан-ішек жолдарының қабырғаларының тесілуін тудыруы мүмкін - және бұл жағдайлар кейде өліммен аяқталады.

Диагнозды қалай растауға болады?

Бұзушылықтың себебін анықтау және қатар жүретін ауруларды болдырмау үшін психиатрмен кеңесу керек: шизофрения, ақыл-ойдың артта қалуы, аутизм және т.б. Сізге жалпы және биохимиялық қан анализдерінен, дәрумендер мен минералдардың жетіспеушілігінен өту керек.

Аллотриофагияны қалай емдеуге болады?

Мұның бәрі бұзылу себептеріне байланысты: кейде психологпен немесе психиатрмен кеңесу жеткілікті. Сонымен бірге эндокринологтың, невропатологтың немесе диетологтың көмегі қажет болуы мүмкін.

Бірінші жағдайда пациентке жеуге болмайтын заттарды жеу әдетін ауыстыратын когнитивті мінез-құлық терапиясы көрсетіледі. Қалғанында, себептеріне байланысты дәрігер дәрумендер немесе минералдар курсы, гормоналды терапияны, седативті және антидепрессанттарды тағайындай алады.

Темірдің жетіспеушілігі аллотриофагияға қалай әкелетінін «Жить здорово» бағдарламасының сюжетінен білуге болады [4].

Кальций жетіспеушіліктің пайда болуы

Кальцийге бай тағамдарды тұтынудан бас тарту арқылы, оның ағзадағы жетіспеушілігін тудыру мүмкін емес. Бұдан басқа маңызды себептер мыналарға әкелуі мүмкін:

1. Қалқанша безінің патологиялық өзгерістері;
2. Глюкокортикостероидтарды бақылаусыз қабылдау;
3. Рахиттің дамуы (D витаминінің жетіспеуі);
4. Созылмалы бүйрек жеткіліксіздігі;
5. Ішек және ұйқыбезінің аурулары және уролития;
6. Гормоналды бұзылулар, атап айтқанда, әйелдерде эстроген деңгейінің төмендеуі;
7. Гиподинамия;
8. Артық фосфатты қабылдау;
9. Магнийді аз қабылдау, - яғни дұрыс тамақтанбау.

Жоғарыда аталған жағдайлар басқа аурулардың синдромдары болуы мүмкін. Мәселенің шынымен гипокальциемия екенін білу үшін веноздық қанға зертханалық диагностика жасалады. Сонымен қатар, сүйектердің жағдайы бағаланады және шашқа минералды талдау жасалады. Гипокальциемия дәлелденген жағдайда ғана емделушіге тиісті терапия тағайындалады.

Сонымен, дұрыс тамақтанбау – кальций жетіспеушілігінің пайда болуының ең басты себебі.

Кальций жетіспеушіліктің алдын-алу шаралары:

Егер зертханалық зерттеулер қандағы және зәрдегі кальций деңгейінің қалыпты жағдайға оралғанын растаса, адам ыңғайсыз жағдайды сезбесе, ол өмірлік маңызды элементтің жетіспеушілігінің белгілерін көрсетпейді, және де босаңсу уақыты келді дегенді білдірмейді. Кальций жетіспеушілігінің ауруын емдегенше, оның алдыңғы уақытында пайда болмас бұрын алдын-алу шараларын ұйымдастырған жөн.

Болашақта гипокальциемиямен ешқашан ауырмау үшін сізге:

Біріншіден: күнделікті тамақтану кезіне сүт және қышқыл сүт өнімдерінің жеткілікті мөлшерін қабылдаңыз. Егерде лактозаға аллергияңыз болса онда сізге, көп мөлшерде салат жапырақтарын, брокколи, аққауданды орамжапырақ, жаңғақ және кепкен жемістерді тұтыну ұсынылады.

Екіншіден: егер де сіздің өмір сүріп жатқан мекенде күн сәулесінің тапшылығы болса, D3 витаминін қабылдауға арналған емдеу шараларын қарастырған жөн. Себебі, D3 витаминісіз кальций ағзаға сіңбейді [5].

Үшіншіден: кез-келген қауіпті ауруларды бастапқы сатыларында емдеу шараларын қарастырған жөн. Асқынған жағдайда иммунитетіңіз әлсіреп, ағзаңыз мүшкіл халге түсуі мүмкін.

Төртіншіден: салауатты өмір салтын ұстану. Таза ауада еңбек жаттығуларын жасау, жаман әдеттерден (темекі шегу, ішімдік ішу) аулақ болу – ұзақ және мәнді де сәнді өмір сүруіңізді кепілі деп түсініңіз!

Ең бастысы, егер де ағзаға кальций жетіспеушілігін байқасаңыз, тез арада маманға барып қаралуыңыз керек. Ол ағзаңызды тексеріп керекті дұрыс емдеу шараларын ұсынады.

Диетотерапия

Кальций жетіспеушілігін қалай толтыру керек? Аурудың жеңіл формалары мен патологияның болмауымен дәрігерлер табиғи әдістерді ұсынады [6].

Мүмкіндігінше осы микроэлементке бай тағамдармен қарқынды тамақтану ұсынылады: қатты ірімшік, сүт және қышқыл сүт өнімдері, жұмыртқа, балық, теңіз өнімдері, орамжапырақтың барлық түрі, күнжіт, дәндер (бадам, жаңғақ), соя бұршағы, салат жапырақтары, кепкен жемістер және шоколад. Кейбір қышқылдар мен қосылыстардың қандағы кальцийдің сіңуіне кедергі келтіретінін ұмытпаңыз. Қымыздық, қышқыл көкөністер мен жемістер, бидай кебегі мен ірі талшықтарды шектеу немесе толығымен алып тастау тіптен жақсы әсер етеді.

Маңызды! Кальцийдің жеткілікті сіңуі үшін организм D3 витаминінің жеткілікті мөлшерін алуы керек. Қыста оны синтетикалық препараттардан алуға болады, ал жазда күндіз күн астында көбірек уақыт өткізген жөн (11.00-16.00 сағатын қоспағанда).

Дәрілік терапия

Дұрыс тамақтану көмектеспесе, дәрігерлер кальцийді дәрі-дәрмек күйінде қабылдауды тағайындайды. Көптеген дәрілерден ерекшеленетіндер: монопрепараттар және D3 витамині мен басқа элементтері бар біріктірілген заттар.

Назар аударыңыз! Кальцийге қарсы препараттарды тек дәрігердің бақылауымен, дозаларын нақты сақтай отырып қабылдау керек. Әйтпесе гиперкальциемия даму қаупі бар, ол басқа да күрделі проблемаларға әкеп соғуы мүмкін.

Егер кальций жетіспеушілігінің белгілері қауіпті патологияның қатар жүретін симптомы болып табылса, ең алдымен негізгі аурудың адекватты терапиясын жүргізу қажет: гормондарды теңестіру, созылмалы бүйрек және бауыр ауруларының өршуін әлсірету, колит пен панкреатитке медициналық ем жүргізу [7].

Сондай-ақ жаман әдеттерден арылу қажет, газды сусын, кофеині жоғары тағамдарды диетадан шығарып, жеткілікті сұйықтық ішіп, консерванттар мен зиянды қоспаларға бай тағамдарды рационда алып тастау керек. Тек кешенді тәсіл кальцийдің жетіспеушілігін толтырады және аурудың жағымсыз белгілерін жояды.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Жалмағанбетова А. «Адам бойындағы элементтер сыры», мақала, Издание Өзін-өзі тану, Алматы 2019, 10-11 бет
2. Филиппова И. Кальций – жемчужина здоровья, Вест 2018, 45 стр
3. Филиппова И. Кальций ионы здоровья, Вест 2001, 63 стр
4. Здоровье с Е.Малышевой. Деформация вкуса: опасно ли есть мел, глину и песок?, мақала, https://www.zdorovieinfo.ru/ti_insruciya_k_primeneniyu/stati_ty/deformaciya-vkusa2/
5. Вечерская И. 100 рецептов при недостатке кальция, Центрполиграф 2016, 58-59 стр
6. Комаровский Е.О. Вирусный круп у детей. Клиника, диагностика, тактика терапии. Москва, 2010. 52-53 стр
7. Р.Марри, Д.Греннер, П.Мейес, В.Родуэлл., Биохимия человека, Издательство «МИР»

E- LEARNING - НОВЫЙ ФОРМАТ ОБУЧЕНИЯ , ПЛЮСЫ И МИНУСЫ

МАМБЕТОВА Сауле Уалиханқызы

Школа лицей № 10

Кызылорда, Казахстан

ieltsprep-19@mail.ru

Резюме

Бұл мақалада осы танда жаңа E-learning оқу формат туралы сұрақтар көтеріледі. Екінше мәселе ол E-learning оқу форматының плюстары және минусстары айтылады.

Резюме

В данной статье охватываю вопросы относительно нового формата обучения E-learning в средне-образовательных школах. Также в статью включены плюсы и минусы данного нового формата обучения. Рассматривается вопрос о результатах введенного формата обучения в процесс.

Resume

The scientific article is considering a new format of teaching E- learning at the secondary schools at present time. The article is including and discussing issues like as pluses and minuses of a new teaching format. We are talking a point regarding to the results of inculcated teaching format in the process.

Современное время меняется из года в год и человечество не успевает за следом всех изменений, которые происходят в нашем мире. Меняются тенденций, в нашу жизнь входят все новые и новые виды гаджетов, технологии и прочих девайсов. Современное время движется так быстро и диктует человечеству свои условия новые, которые нужны нам в повседневной жизни. Человечество просто подстраивается под нынешнее время меня тем же самым свои взгляды на жизнь, шагая в ногу с технологиями и т.д. Жизнь выдвигает свои требования, а мы просто принимаем все, что нам нужно.

Таким образом, в нашу жизнь вторглась новая современная форма обучения дистанционная форма обучения, иными словами, мы называем данную форму обучения “E- learning”. Да, для некоторых учителей школ, ВУЗов непривычно так работать в новом формате, но из за сложившейся ситуации по всему миру из за пандемии, мы вынуждены были перейти и данный формат показал свои сильные и слабые стороны. E- learning это термин, который уже вошел в нашу современную жизнь и мы воспринимаем данный термин как простое слово. В современном мире уже это уже стало возможным внедрить обучение как E-learning так как с развитием сети Интернет, которая давала и дает по сей день возможность пересылать необходимое количество данных с одной точки в другую,

свободно общаться с другими пользователями сети в online режиме и проводить другие формы работы. Для нашей страны данный формат обучения это новшество и наши ученики, студенты, а также учителя не привыкли работать в таком формате. Казахстан перешел на новый формат обучения таким образом, создав платформу “Bilimland” и считаю, что это удалось. Да, минусы и плюсы бывают в любой сфере, и на основе прошлого опыта (весенний период обучения), наше министерство смогло создать данную образовательную площадку “Bilimland”.

E-learning это новая форма обучения, где ученики должны заниматься и уделять дополнительное время самообучению. Ребенок должен дополнительно читать материалы, решать задачи, делать домашнюю работу и вся эта работа требует дополнительного времени. Если раньше ребенок все делал в стенах школы, а дома только выполнял домашнее задание то сейчас данная платформа «Bilimland» требует выполнения заданий после просмотра видео и также после уроков выполнить ряд домашних заданий.

E-learning это новшество, которое нам выдвинула время и ситуация которое мы переживаем всем миром. Мы движемся со временем вперед и осваиваем новые правила, преодолевая все сложности в системе образования, т.к. система образования внедрила данный новый формат обучения и **столкнулась с рядом проблем**, это такие проблемы такие как: скорость интернета, нехватка гаджетов, неготовность некоторых учителей с переходом на новый вид обучения, дополнительная проверка работ учеников, которые нужно выполнить после каждого урока на платформе “Bilimland”, большие затраты времени на создание данной платформы и прочих приложений и т.д.

E-learning имеет и свои **плюсы** такие как: расширение практических навыков по IT технологиям, гибкий график обучения, возможность учиться по индивидуальному плану согласно своим потребностям и возможностям, получать консультацию во время обучения у своего преподавателя, поиск дополнительных материалов для составления тестов на СОЧ, СОР и на мидтермы, перестрой на новый вид обучения и вся данная работа означает повышение каких то навыков у самого преподавателя не то, что у ученика или студента.

E-learning это новый формат обучения и для учителей также и для школьников, студентов нашей страны. Новый формат требует также высокого мастерства от учителей, использовать новые методы обучения, оставив старые методы.

Литература :

1. А.Е. Сатунина «Электронное обучение: плюсы и минусы», 2006, №1- с 89-90, журнал «Современные проблемы науки и образования».
2. Д.А. Абдуллаев, З.М. Муцурова «Организация дистанционного обучения в школе», №3(76), с.165-167 2019, журнал «Мир науки, культуры, образования».
3. В.А. Вишняков, А.П. Ковалев «Онлайн-сервисы и информационные технологии в дистанционном обучении», с. 66-70, 2018.

БАСТАУЫШ СЫНЫПТА БЕЛСЕНДІ ӘДІСТЕРДІ ҚОЛДАНУ АРҚЫЛЫ ПЕДАГОГ МАМАННЫҢ КӘСІБИ ӨСУІ

МАХАДИЕВА Асель Каратаевна, МАХАДИЕВА Бакытгул Омирбековна

Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ, №67 гимназия

Нұр Сұлтан, Қазақстан

makhadieva@mail.ru

Түйіндеме

Мақалада белсенді оқу әдістерін қолдану тәсілдерінің тиімділігі, мұғалімнің кәсіби өсуіне ықпалы қарастырылған. Сабақты қызықты және жемісті болуына көмектесу үшін кейбір тиімді оқыту әдістерін талқылайды. Белсенді әдістерін оқыту процесінде пайдалану әрбір оқушыны ынталандыруға мүмкіндік береді.

Аннотация

В статье рассматриваются эффективные методы обучения способствующие развитию педагогической компетентности учителя, помогающие сделать урок интересным и продуктивным. Использование активных методов позволяет включить каждого учащегося в процесс обучения.

Оқытудың жаңа әдіс-тәсілдерін енгізу арқылы Қазақстанның ұлттық білім беру жүйесіне арналған орта білім мазмұнын жаңарту бағдарламасын жүзеге асыру мақсатында бастауыш сынып мұғалімдері үшін біліктілікті арттыру курстары ұйымдастырылып, мұғалімдердің біліктіліктері

жетілдірілді. Курсты ұйымдастырудың мақсаты: бастауыш сыныпта оқытылатын пәндер бойынша білім беру бағдарламасын жаңарту және критериялы бағалау жүйесін енгізу тұрғысынан мұғалімдердің педагогикалық шеберлігін жетілдіру. Бастауыш сыныптағы оқу бағдарламаларының басты ерекшелігі - спиральді білім беру бағдарламасы моделіне негізделген. Яғни бұл - ортақ тақырыптар әр жыл сайын қайталанады, жеңіл идеялардан анағұрлым күрделі идеяларға қисынды жолмен ауысуға мүмкіндік береді, оқушыларды соңғы оқу мақсаттарына қол жеткізу үшін бұрын алған білімдерін қолданады.

Бүгінгі күні білім беру жүйесі алдында оқушыға табысты білім беру міндеті тұр. Табысты білім дегенді қалай түсінеміз? Оқушылардың алған ақпаратын есте сақтап, ой қорытып, түсіне отырып алған білімін әртүрлі салада қолдана алуы. Оқушының алған білімін қолдана алуы ХХІ ғасыр дағдылары деп аталады.

Жаңа жүйемен білім алатын оқушылар бойында рухани құндылықтар мен дағдылар қалыптасады. Рухани құндылықтарға:

- шығармашылық және сын тұрғысынан ойлау;
- қарым-қатынас жасау қабілеті;
- өзгелердің мәдениетіне және көзқарастарына құрметпен қарау;
- жауапкершілік;
- денсаулық, достық және айналадағыларға қамқорлық көрсету;
- өмір бойы оқуға дайын болу.

Дағдыларға:

- сын тұрғысынан ойлау;
- білімді шығармашылық тұрғыда қолдана білу қабілеті;
- проблемаларды шешу қабілеті;
- ғылыми-зерттеу дағдылары;
- қарым-қатынас дағдылары (тілдік дағдыларды қоса алғанда);
- жеке және топпен жұмыс істей білу қабілеті;
- АКТ саласындағы дағдылар жатады.

Оқыту әдістері-оқытудың мақсат-міндеттеріне сай оның мазмұнын оқушыларға меңгертуде мұғалім мен оқушылардың қолданатын амал-тәсілдері мен құралдарының жиынтығы болып табылады. Мұғалім оқыту әдістерінің көмегімен оқушыларға білім беріп, олардың тәжірибелік әрекетін ұйымдастыруда өзінің іс-әрекетін оқушылардың таным әрекетіне басшылық етумен байланыстырады. Белсенді әдістерді қолдану арқылы оқыту оқушы мен мұғалімнің қарым-қатынасы тікелей жүзеге асатын сұхбаттасып оқыту болып табылады. Сабақтағы белсенді әрекет өзара түсіністікке, өзара әрекетке, қатысушының әрқайсысына қажет сұрақтарды бірлесіп шешуге алып келетін - ұйымдастыру және сұхбаттасып қарым-қатынас жасауды дамытуды ұсынады. Белсенді оқу оқушының мұғалімді енжар тыңдап қана қоймай, белсенді жұмысқа тартылуын көздейтін оқыту және оқу әдістерінің бірі болып табылады. Бұл тәсілдер оқу үдерісі жаттығудың алдында емес, оны орындау барысында жүзеге асырылатын құбылыс екендігін түсіндіреді [1]. Бастауыш сынып пәндерін оқыту аясында оқу мақсатына сай тәсілдерді қолдана отырып оқудың белсенділігін арттыру сындарлы оқуға негізделеді. Белсенді тәсілдерді орынды таңдап қолдануда оқушылар оқу үдерісіне белсенді қатысады, берілген тапсырмаларды қызығушылықпен орындайды, мақсатқа жету жолдарын өздері анықтайды. Бастауыш сыныпта сабаққа қолданылатын педагогикалық тәсілдердің басым бөлігі зерттеуге негізделген оқудың әдіс-тәсілдерінен тұрады. Ұстаздар оқу мақсатына сай белсенді тәсілдерді таңдауда әр пәннің оқу бағдарламасын, оқу жоспарларын басшылыққа алады.

Белсенді оқуды ұйымдастырудың мақсаты сыныптағы оқушылардың берілген жаттығуларға белсенді қатысуын көздейтін оқыту және оқу әдісі. Белсенді тәсілдерге:

- бірлескен жұмыстар (жұптық, топтық, сыныппен);
- ойын түрлерін қолдану;
- пікірталастар;
- жеке, жұптық, топтық зерттеу жұмыстары;
- ақпарат көздерімен жұмыс жасау (кітап, интернет желісі, құжаттар т.б.)
- шығармашылық жұмыстар;
- тренингтер;
- жағдаяттар арқылы үйрену, кейс-стадий;
- сауалнама алу, ашық сұрақтар, интервью;
- кері байланыс т.б.
- Белсенді оқуды ұйымдастыруда мұғалім:

- оқушылардың дағдыларын дамытып, қалыптастыратын тапсырмалар мен белсенді әдіс-тәсілдер қолданады;
- сабақта алға қойған оқу мақсатына қол жеткізу үшін жоспарланған сабаққа тиімді материалдар, ресурстар, қосымша құралдар пайдалана отырып, топтық, жұптық, сыныппен қатысатын жұмыс түрлерін ұйымдастырады;

- уақытты ұтымды пайдаланады;
- оқушыларды мадақтайды, оларға қолдау көрсетеді, бағыт-бағдар береді;
- әр пәнге байланысты сабақта академиялық тілде сөйлеуді қалыптастырады;
- оқушылардың сабаққа қатысуын бақылап, кері байланыс ұсынады.
- Белсенді оқуды ұйымдастыру барысында:
- жағымды оқу ортасы қалыптасады;
- білім дайын күйде берілмейді;
- оқушылардың өзіне сенімі артады, белсенді болады, жауапкершілікті сезінеді;
- білімді өздігінен игереді, білімді өзіндік көзқарас, идея деп түсінеді;
- білімді игеру оқушылардың белсенді әрекеттері арқылы жүзеге асады;
- білім өмірде қажетті және қолданбалы мәселе болғандықтан білім игеру үдерісі тәжірибе мен практикаға негізделеді,

- оқушылар жаңалыққа ұмтылып, өзінің жасаған іс-әрекетін талдап, рефлексия жасайды.

Белсенді оқу - бірлесе үйрену идеяларын басшылыққа алады. Бірлесе үйренуде оқушылардың белсенділігі мен жауапкершіліктері артып, тапсырмаларды орындауда өз үлесін қосып, басқалармен өзінің білгенімен, идеяларымен, ойларымен алмасады, тиімді қорытындыға келеді.

XXI ғасырдың қарқынды ілгерілеу ырғағына қатар ілесу үшін, өзара тығыз байланысты және көпмәдениетті әлемде қалыптасқан қазіргі жағдайда оқушылардың өз бетінше оқу дағдыларын дамыту аса маңызды болып табылады.

Бастауыш сыныпта оқыту оқушыларды төменде аталған мүмкіндіктер есебінен дамытуды көздейді:

- ғылыми-зерттеу дағдыларын қалыптастыруға мүмкіндік ұсыну;
- кез келген қабылданатын ақпаратқа сын тұрғысынан қарап, талдай білу дағдысын белсенді дамыту;
- тәуелсіз, өз бетінше ойлануға ынталандыру;
- кез келген өмірлік жағдайда немесе жұмыста кездесетін негізгі жаһандық проблемаларды түсіну және оларға сәйкес әрекет ете білуге ынталандыру.

- өзіндік рефлексия және Интерактивті оқыту әдістері дәстүрлі оқыту әдістерінен оқу үрдісінде оқушылардың өзінің өмірлік тәжірибелерін пайдалану арқылы есте берік сақтауымен, мәліметтерді талдап, жинақтау арқылы жеке және кәсіптік қабілеттерін аша алуымен ерекшеленеді [3].

Жаңартылған білім беру бағдарламасын жүзеге асыруда бастауыш сынып мұғалімі оқушылардың түсініктерін кеңейтіп, өздерінің берген ой-пікіріне жауапты болуға үйретеді. Белсенді оқудың әдістері арқылы оқушылар өзіндік көзқарасы мен пайымдауын қалыптастырып, дамытуға, мұқият зерделеуге және өз ойын сенімді айта білуге дағдыланады. Мысалы, олар дәлелдерді талдау мен бағамдауды және ойлау дағдылары туралы ойлануды үйренеді. Сонымен қатар, пәнаралық байланыс орнату арқылы олар ақпаратты тиімді пайдалануды үйренетін болады. Сабақта белсенді оқу әдістерін қолдану: оқушының өзіндік рефлексия жасау дағдыларының дамуына, сыныптағы жалпы жұмысқа үлес қосып, қатысқанын сезінуге, оқу үдерісінің белсенді мүшесі болуына, құрдастармен қарым-қатынасының дамуына, танымдық белсенділігінің артуына мүмкіндік береді. Сондай-ақ, мұғалімнің сабағын қызықты ұйымдастыруына, оқушыларының танымдық әрекетін күшейтіп, өзінің кәсіби шеберлігін шындай түсуіне ықпал етеді.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Қазақстан Республикасында орта білім мазмұнын жаңарту шеңберінде қазақ тілінде оқытатын мектептердегі бастауыш сынып пәндері бойынша педагогика кадрларының біліктілігін арттыру курсының білім беру бағдарламасы. Тренерлерге арналған нұсқаулық. «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ Педагогикалық шеберлік орталығы, 2015

2. Қазақстан Республикасында орта білім мазмұнын жаңарту шеңберінде қазақ тілінде оқытатын мектептердегі бастауыш сынып пәндері бойынша педагогика кадрларының біліктілігін арттыру курсының білім беру бағдарламасы. Мұғалімдерге арналған нұсқаулық. «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ Педагогикалық шеберлік орталығы, 2015

3. Әлімов А.Қ. Интербелсенді оқу әдістемесін мектепте қолдану. Оқу құралы. ДББҰ Педагогикалық шеберлік орталығы, Астана, 2014.

НЕПРЕРЫВНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ-ТРЕБОВАНИЕ ВРЕМЕНИ

МИХАЙЛОВА Дарья Владимировна

КГУ «Карагандинский горно-индустриальный колледж»

Караганда, Казахстан

daria.mikhailova.91@mail.ru

В условиях современного научно-технического прогресса изменяется и требования к преподавателю. Современный учитель сегодня все время находится в поисках инновационных технологий, для того чтобы подготовить своих учеников и сделать их мультизадачными в быстроменяющемся мире. Непрерывное профессиональное обучение известная истина и актуальная как никогда.

Те, кто по настоящему умеют думать, знают, зачем им это нужно, и готовы приложить усилия которые требуются для планомерной работы, сбора информации и проявления определенного упорства, когда решение не очевидно или требует нескольких шагов.
Дайана Халтерн

Образование – важнейший приоритет долгосрочной стратегии «Казахстан-2050». Совершенствование системы образования является фактором духовного, социального, культурного и экономического прогресса государства. Наше время диктует нам стать развитым, конкурентоспособным, мы должны стать высокообразованным, готовым к тому, чтобы постоянно овладевать навыками работы на самом передовом и современном уровне.¹

Мы, должны быть адаптированы к современной жизни. А формулой успеха в этом процессе, ключевой фигурой в достижении эффективных результатов проводимых изменений, является учитель. Именно учитель становится первооткрывателем, подателем внедрения новых аспектов образовательного процесса.

В условиях непрерывного образования, успех инновационной деятельности учителя зависит от его ответственности, его веры в себя и обучающихся, его готовности к исследованию учебных ситуаций для принятия эффективного решения по улучшению учебного процесса и своей деятельности. А поскольку, по оценкам экспертов, в ближайшее время около 80% используемых сегодня технологий устареет, то в этой ситуации непрерывное обновление знаний, умений и навыков становится необходимостью, определяющей новую модель образования-не на всю жизнь, а через всю жизнь. Поэтому непрерывное образование является поддерживающим фактором в развитии человека, как личности. Непрерывное обучение должно быстро реагировать на спрос рынка² образовательных услуг, рынка труда, а также соответствовать в плане образовательных программ развитию науки, техники, культуры экономики, технологии и социальной сферы.

Рынок труда сегодня диктует достаточно жесткие условия, прежде всего к компетенциям и профессионализму специалистов. Согласитесь, образование сегодня, приобретает черты одной из разновидностей бизнеса. Поэтому все методики коммерческой маркетинговой деятельности вполне применимы и к образовательным услугам. Решение многих проблем в успешной реализации непрерывного образования, на мой взгляд, будет являться создание маркетинговой службы, обеспечивающей прогнозирование и мониторинг изменений, происходящих в сфере профессионального образования, науке, технике и обществе в целом, проведение учебных, городских, областных и республиканских исследований с целью изучения потребностей рынка в повышении квалификации и профессиональной подготовке.³ Но для этого необходимо пересмотреть роль учителя и маркетинговые идеи, ибо без поддержки сверху они безрезультатны. Наступает момент, когда каждому учителю, необходимо понять, что его роль расширилась, усложнилась, обогатилась ценностным смыслом. Такие понятия, как доверие, открытость, целеустремленность, ответственность, приобретают новую окраску в деятельности не только учителя, но и обучающегося.

¹ Бекоева М.И., Кокаева Ф.А., Кубанцева Г.С. Аудиовизуальные технологии обучения как средство повышения качества педагогического образования //Вестник Северо-Осетинского государственного университета имени Коста Левановича Хетагурова. 2011. № 1. С. 30-33

² Амбалова С.А. Формирование профессиональной культуры студентов-будущих преподавателей: Учебно-методическое пособие. -М.: Издательский дом «МПА-Пресс», 2014.

³ Бекоева М.И., Сикоева М.Т. Организация учебного процесса студентов на основе модульного обучения//Вестник Северо-Осетинского государственного университета имени Коста Левановича Хетагурова. 2013. № 3. С. 64-68.

В настоящее время возросла потребность в учителе, способном обновлять содержание своей профессиональной деятельности посредством глубокого освоения инновационных технологий, творческого применения научных достижений и широкого педагогического опыта. Идея образования – через всю жизнь не нова. Она зафиксирована давно, даже в устном народном творчестве, например: «Знания, которые, не пополняются ежедневно, убывают с каждым днем» В.А. Сухомлинский считал, что высшее наслаждение жизни «в творческом труде, чем-то приближающимся к искусству. Это приближение – в мастерстве. Если человек влюблен в свой труд он стремится, чтобы и в самом процессе труда, и в его результатах было что –то красивое».

Действительно, только ежедневный поиск учителя, направленный на улучшение своей деятельности и учебного процесса, создает предпосылки для мастерства, создает основу веры обучающихся в себе. Несомненно, творческие работающие учителя добивались высоких результатов благодаря созданию своей методической системы. Однако, конечной целью этой работы, было обеспечение условий для усвоения учащегося того объема знаний, которое задано в учебных программах. Для своего времени, это было здорово!

На современном этапе этого мало, владеть определенным количеством знаний, умений и навыков, необходимо на данный момент уметь пользоваться своими умениями в повседневной, реальной практике и в последующем для созидания своей жизни. В самостоятельной жизни очень важно, чтобы выпускники были конкурентоспособными, мобильными. Эта задача не из легких и здесь на помощь должен прийти опыт, может даже опыт других регионов, стран.⁴ В этом контексте, очень интересен опыт, зарубежных стран Англии и США, где актуальным становится проблема эффективного преподавания. А само понятие «Эффективное преподавание» связывают с рефлексией, исследованием и непрерывным профессиональным развитием, ростом, это взаимосвязанные аспекты одной проблемы- ежедневного улучшения учебного процесса. С точки зрения рассматриваемой нами проблемы, можно проецировать исследование на нашу практику в колледже и назвать ее «Исследование своей практики». Какова же необходимость исследования своей практики? Ответ на этот вопрос, опять же зависит от учителя. При подготовке к уроку учитель становится сценаристом, а в реальном учебном процессе-режиссером живого процессе учения, т.е. деятельности ученика. Учитель, подбирает учебный материал, продумывает его «подачу» (уровень, объем) учащимся через организацию их деятельности по добыванию новых знаний, отслеживает достижения учащегося по критериальной системе оценивания. При организации деятельности учащегося (самостоятельно отобрать, проанализировать, делать выводы и заключения, аргументировать и т.д.) учителю необходимо учитывать множество факторов, влияющих на ход учебного процесса. В этих условиях творческая деятельность учителя должна быть исследована самим учителем с точки зрения определения эффективности сделанного сценария и режиссёрской работы. Отслеживается ход преподавательской деятельности для выявления удачных и неудачных моментов, для формулирования проблемы, над которыми следует работать в дальнейшем.⁵

Важным моментом является выявление проблемы, которая, обычно, держится в «уме», но не озвучивается. Исследование именно этих маленьких проблем и есть исследование своей практики.

Такого характера мини-исследование позволяет установить эффективность выстроенной методической системы обучения, обеспечивающей успешность обучающегося. Для большинства обучающихся формальное и неформальное образование происходит по месту жительства, а значит, главная ответственность за реализацию непрерывного образования индивида ложится на местные органы власти. Культурное разнообразие является важнейшим богатством нашей страны, и сохранить местные особенности и традиции, в том числе в сфере образования, -задача всех местных сообществ.⁶ При всей свободе передвижения и тех преимуществах, которые она предоставляет, люди не должны быть вынуждены покидать свой родной город или поселок, чтобы получить качественное образование.

Тем не менее, современному человеку на протяжении всей жизни свойственна необходимость обновления своих знаний и компетенций в связи с изменившимися условиями, как в социальном, так и просто в географическом отношении. Сегодня не типична картина, когда человек всю жизнь живет

⁴ Амбалова С.А. Личность и ее приобщение к социальному миру //Азимут научных исследований: педагогика и психология. 2016. Т. 5. №1 (14). С. 9-11.

⁵ Ломакина Т.Ю. Образование через всю жизнь: непрерывное образование в интересах устойчивого развития //Проблемы современного образования. 2013. №3. С. 159-166.

⁶ Гулиева С.А. Вопросы информационного обеспечения управления общеобразовательных школ нового типа //Электронное периодическое издание «Информационная среда образования и науки». 2012. №9. С. 10 -20.

там, где он родился, и занимается тем, чему обучился в юности.⁷ В частности, и знания, полученные в университете, уже не могут оставаться неизменным багажом, эффективно обеспечивающим социальную и профессиональную адаптацию в течении всей жизни. Отсюда необходимость в том, чтобы в течении всей своей жизни человек постоянно учился, совершенствовался, и, возможно, переучивался. Именно это имеется в виду, когда говорят о системе образования в течении всей жизни. Современный человек обречен на необходимость непрерывного общекультурного и профессионального развития как способа быть востребованным в современном социуме.

В связи с этим высшее образование сегодня выступает в качестве ведущего компонента устойчивого развития государства, в котором центральное место отводится университетскому образованию, а формирование универсальной образовательной модели является его главной задачей.

Сегодня цель образования – научить людей создавать новое знание и овладеть технологиями и способами, позволяющими это сделать.

Список используемой литературы:

1. Амбалова С.А. Формирование профессиональной культуры студентов-будущих преподавателей: Учебно-методическое пособие. -М.: Издательский дом «МПА-Пресс», 2014.
2. Амбалова С.А. Личность и ее приобщение к социальному миру //Азимут научных исследований: педагогика и психология. 2016. Т. 5. №1 (14). С. 9-11.
3. Бекоева М.И., Кокаева Ф.А., Кубанцева Г.С. Аудиовизуальные технологии обучения как средство повышения качества педагогического образования //Вестник Северо-Осетинского государственного университета имени Коста Левановича Хетагурова. 2011. № 1. С. 30-33.
4. Бекоева М.И. Интеграция систем общего и дополнительного образования как основа организации непрерывного профессионального образования //Вестник Тверского государственного университета. Серия: Педагогика и психология. 2014. № 3. С. 135-140.
5. Бекоева М.И., Сикоева М.Т. Организация учебного процесса студентов на основе модульного обучения//Вестник Северо-Осетинского государственного университета имени Коста Левановича Хетагурова. 2013. № 3. С. 64-68.
6. Борисов А.В., Борисова Н.И., Мулдашева А.С. Интеграция науки, образования и инновационной деятельности как фактор развития экономики России //NovaInfo.Ru. 2016. Т. 3. № 44. С. 240-248.
7. Бубнова А.М. Непрерывное профессиональное образование (или образование на протяжении всей жизни) //Этносоциум и межнациональная культура. 2008. №3 (11). С. 103-110.
8. Гулиева С.А. Психологический механизм развития качеств личности //В сборнике: Педагогический процесс: проблемы и перспективы. Межвузовский сборник научных трудов. Северо-Осетинский государственный университет им. К.Л. Хетагурова. Под редакцией А.Р. Джигоевой. Владикавказ, 2011. С. 56-66.
9. Гулиева С.А. Вопросы информационного обеспечения управления общеобразовательных школ нового типа //Электронное периодическое издание «Информационная среда образования и науки». 2012. №9. С. 10 -20.
10. Ломакина Т.Ю. Образование через всю жизнь: непрерывное образование в интересах устойчивого развития //Проблемы современного образования. 2013. №3. С. 159-166.

ҚАЗАҚ ТІЛІН ОҚЫТУДА ИННОВАЦИЯЛЫҚ ӘДІСТЕРДІ ҚОЛДАНУ АРҚЫЛЫ БІЛІМ АЛУШЫЛАРДЫ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚҚА БЕЙІМДЕУ

МОЛДАШЕВА Лиза Жумабаевна

Марат Оспанов атындағы Батыс Қазақстан медицина университеті

Ақтөбе, Қазақстан

liza.moldasheva@mail.ru

XXI ғасыр жан-жақты дамыған, бәсекеге қабілетті, өзіне сенімді, еліміздің әлеуметтік-экономикалық әлеуетін көтеруге үлес қоса алатын білікті маман дайындауды талап етіп отыр. Сол себепті Қазақстанда да білім саласында оқытудың ескі мазмұнының орнын жаңасы басуда. Орта және

⁷ Бубнова А.М. Непрерывное профессиональное образование (или образование на протяжении всей жизни) //Этносоциум и межнациональная культура. 2008. №3 (11). С. 103-110.

жоғары оқу орындары оқытушылары үшін дәстүрлі сабақ мотивінен шығып, жаңа заманауи технологияларды қолдану білім алушыға оқу қызметінің субъектісі ретінде өзін-өзі танытуға, өзін-өзі дамытуға ұмтылатын дамушы тұлға ретінде бағытталған. Бұл тұлғалық бағытталған өзара әрекеттің субъектісі – білім алушы мен оқытушы моделі.

Оқытудың инновациялық технологияларын енгізу, халықаралық ғаламдық коммуникациялық байланысқа шығу, білім беруді ақпараттандыру – қазіргі білім беру жүйесінің өзекті мәселелері. Оқытуда заманауи инновациялық технологияларды қолдану – заман талабы.

Ақпараттық технологияларды қолданудың қос бағыты бар:

- Ақпараттық технологиялар білім, білік, дағдыны игеру үшін қажетті ресурс болып, білім алушылардың саналы тәрбие, сапалы білім алуына жағдай жасайды.

- Ақпараттық технологиялар оқу-тәрбие үрдісін қамтамасыз етеді. Ақпараттық және педагогикалық технологиялар негізінде оқытушының рөлін түбегейлі өзгертуге мүмкіндік туды, оқытушы тек қана білім беруші емес, сонымен қатар студенттің өзіндік шығармашылық жұмысының жетекшісі және бағыт берушісі болып анықталады [1;108].

Білім берудегі инновациялық әдістер мен заманауи ақпараттық технологиялардың негізгі мақсаттары мен міндеттеріне тоқталып өтейік:

- Сабақтарды жаңаша ұйымдастыру. Дәстүрлі сабақ моделінен шығып, студентті қызықтыра отырып, шығармашыл ойлау қабілетін дамытып, деңгейлеп, сергітіп, біліктілігін арттыру, теорияны меңгертіп қана қоймай тәжірибе жүзінде үйренгенін қолдануға дағдыландыру.

- Оқытушының рөлі мен қызметінің артуына жағдай жасау. Оқытушы бұрынғыдай түсіндіруші, баяндаушы моделінен шығып, бағыт беруші, кеңес беруші, қажет жерінде сыншы, қажет жерінде мақтаушы, коммуникатордан гөрі бақылаушы қызметін атқарады.

- Теориялық, ғылыми-педагогикалық және психологиялық зерттеулерге сүйене отырып, білім алушылардың құзыреттілігін қалыптастыру.

- Тіл үйренуші білім алушының ойлау қабілеттерін арттырып, ақпараттық технологиялар негізінде ізденушілігін, шығармашылығын дамыту.

- Шынайы дерек көздерінен мәліметтерді жинақтау арқылы ізгілікке, елжандылыққа, саналылыққа, адамгершілікке, имандылыққа, еңбексүйгіштікке тәрбиелеу. Бұқаралық ақпарат құралдарына шолу, әлеуметтік желілерде белсенділік таныту, танымдық, тарихи, әдеби жазбалармен танысу арқылы ойлау қабілетін дамыту.

- Тіл үйренушінің қазақ тілін білу деңгейіне (A1,A2,B1,B2), қабылдау қабілетіне және жас ерекшелігіне қарай қолдану.

Оқытудың заманауи технологияларын қолдану арқылы қазақ тілі сабақтарын жаңаша ұйымдастыру дегеніміз - оқытушының рөлі мен қызметінің артуына жағдай жасау, білім алушының тек тыңдаушы немесе үйренуші ғана емес, өзін-өзі дамытатын шығармашыл тұлға ретінде қалыптастыру, теориялық, ғылыми-педагогикалық және психологиялық зерттеулерге сүйене отырып, тыңдаушылардың құзіреттілігін қалыптастыру, ақпараттық технологиялар мен инновациялық оқыту әдістері арқылы студенттерді ізгілікке, елжандылыққа, саналылыққа, жауапкершілікке, адамгершілікке, имандылыққа, шығармашылыққа, еңбексүйгіштікке тәрбиелеу. Теориялық білімді меңгерту мен жаңғырту және жаңа жағдайға іс жүзінде лайықтап қолдануға үйреткенде тіл үйренушілердің алған білімі мен біліктілігі шынайы да нақтылы көрініс табады. Осындай бағытпен қалыптасқан білім мен біліктіліктің танымдық та, шығармашылық та маңызы зор. Сабақты түрлендіріп, білім алушыларды шығармашылыққа бейімдеуде өзіміз қазақ тілі маманы ретінде ақпараттық технологияларды, яғни компьютер, интерактивті тақтамен жұмыс, мультимедиялық көрініспен, жаңаша тапсырмаларды пайдалану арқылы өткізуді дәтүрге айналдырдым. Білім алушы студенттермен бірге БАҚ, танымдық, кәсіби журналдар, әлем әдебиеттері мен мәдениетіндегі, медицинасындағы соңғы жаңалықтарға шолу жасап отыруды өз практикама енгіздім. Себебі шығармашыл тұлғаны тәрбиелеу үшін оқыту мен тәрбиелеудің ой елегінен өткен әдістерін жаңашыл педагогтардың тапқан әдістемелерін біліп қана қою жеткіліксіз, оны әркім өз мүмкіндігінше күнделікті сабақта пайдалану қажет. Сонда ғана, сабақ нәтижелі, студент шығармашыл болып білім сапасы арта түседі. Осы орайда Қытай даналығы ойға оралады: «Айтсаң ұмытып кетемін, көрсетсең-есте сақтаймын, ал өзіме істеуге берсең –мен бәрін түсінемін». Сондықтан да, тіл үйренушінің немесе білім алушының белсенділігін арттырып, білім сапасын көтеретін, шығармашыл еркін ойлауға үйрететін инновациялық әдіс-тәсілдер болып табылады.

Заманауи технологиялардың педагогикалық негізгі принциптері:

- Білім алушыға ізгілік тұрғысынан қарау;

- Білім мен тәрбие бірлігі;

- Білім алушының танымдық санасын қалыптастыру және дамыту;

- Студентке өз бетімен әрекеттені әдістерін меңгерту;
- Білім алушының шығармашылық икемділігін дамыту;
- Білім беру үдерісін білім алушының сезінуі.

Оқушыны шығармашылық іс-әрекетке бейімдейтін, ақыл-ой өрісін дамытатын құрал-технология. Мысалы, қазақ тілігі технология әдісімен оқытуда орындалатын тапсырмалар мен жаттығулар оқушының ойлауын дамытатын, есте сақтау қабілетін арттыратын болу тиіс. Бұл орайда деңгейлік тапсырмалардың атқаратын қызметі зор. Деңгейлік тапсырмалардың мақсаты- білім алушыға жеңілден қиынға, қарапайымнан – күрделіге қарай сатылы түрде орындалатын жұмыстар жүйесін ұсына отырып, оқушыны ізденушілікке, шығармашылыққа баулу.

Қазіргі заманауи технологиялар білім алушының теориялық білімін нығайтып, оларды өздігінен іздендіре отырып, шығармашылық жұмысқа жетелейтін деңгейлік тапсырмалар арқылы беріледі [2, 226].

Қазіргі орыс топтарына оқытылатын қазақ тілі пәні «Дамыта оқыту технологиясы» негізінде жасалған. Бұл технология білім алушының жасырын, тіпті тым тереңде жатқан қабілеттерінің ашылуына, өздігінен шығармашылық жұмыспен шұғылдандуына мүмкіндік жасайды. Бүгінгі күннің талабына сай инновациялық әдістер мен ақпараттық компьютерлік технологияларды қолдану, оқу үрдісінде түрлі деңгейлік тапсырмалар жүйесін әзірлеу, оқыту бағдарламалары, оқушы мен мұғалімге арналған зертханалық-практикалық және мәдени практикалық жұмыстар жеке тұлғаның сапасын қалыптастыруға септігін тигізетіні белгілі. Осыған орай сабақ беру үрдісінде инновациялық әдістер оқытудың интерактивті оқыту моделі болып табылады.

Инновациялық әдістер-оқытудың интерактивті оқыту модулі. Интерактивті әдістерге анкета, топпен жұмыс, миға шабуыл, рөлдік ойындар, блиц-сұрақтар сын тұрғысынан ойлау, викториналар, мини зерттеулер, кесте, проблемалық шығарма әдістері, презентациялар, пікірталастар, кейсстадийлер, іскерлік ойындар т.б жатады.

Заманауи ақпараттық технология мен инновациялық әдістерді оқыту-тәрбие үрдісінде пайдалану арқылы біз білім алушыны неге үйрете аламыз?

- Өз бетімен ойлауға. Орыс топтарында оқитын қазақ тілін үйренушілерге қазақ тілінде өз бетімен ойлауға жету – үлкен табыс.

- Жаңа шешімдер табуға баулу. Білім алушыны жауапкершілікке, шешім қабылдауға дағдыландырамыз.

- Ұжымдық өмір сүруге. Командалық оқыту әдістері арқылы «біріміз бәріміз үшін» деген ұранмен бар ынта-ықласын команданың жеңісі үшін сарп етуге қалыптастырамыз.

- Шыдамды болуға. Өз пікірін айту кезінде, дәлелдеу кезінде төзімділік танытуға баулимыз.

- Өзгелердің көзқарас пікірлерін тыңдай білуге. Өзі пікір білдіре алуға және замандастарының пікірлеріне құрметпен қарауға үйретеміз.

- Өзінің жеке болашағын жасақтауға. Өзіндік менін қалыптастыра отырып, өз әрекеттерін өзектендіруге тәрбиелей аламыз.

- Өз бетімен білім алуға. Шығармашыл дамуға, тыңдаушы ғана емес жасаушы, дамытушы болуға тәрбиелеу.

Жаңа ақпараттық технологияларды қолдану арқылы білім алушыларды шығармашылыққа бейімдеу нәтижелері:

- өз бетімен жұмыс істей отырып, шеберлігін арттыра біледі;
- өз беттерімен ізденулеріне, шығармашылықпен жұмыс істеулеріне бағыт беріледі;
- ойлау қабілеті дамиды;
- нәтижелерін керек жағдайда түзетеді және одан қорытынды жасай алады;
- қорытындыны басқа нәтижені өзгелермен салыстырады;
- әр түрлі жағдайда өз шешімін таңдай біледі, мұғалімге жалтақтамайды;
- өзін-өзі бағалай білуге үйренеді;
- жаңа технологияны пайдаланып, интерактивтік тақтада жұмыс жасай біледі.

Соңғы жылдары оқытудың жаңа технологиялары білім беру саласында кеңінен қолданылып келеді. Олардың ішінде отандық әдіскер ғалымдар жасақтаған «Модульдік оқыту технологиясы» (М.Жанпейісова), «Деңгейлеп оқыту технологиясы» (Ж.Қараев), қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарына арналған «Сатылай кешенді талдау» (Н.Оразақынова), «Сын тұрғысынан ойлау» т.б. технологиялары оқытушылардың қызығушылығын арттырып, оқу үдерістеріне кеңінен ендірілуде. Мұндай әдіс – тәсілдер мен оқытудың жаңа технологиялары туралы арнайы еңбектер мен ғылыми – әдістемелік тұрғыдан баяндайтын құралдар, түрлі курстар мен білім сатысы оқулары арқылы мұғалімдердің әдіскерлік шеберліктерін ұштауларына мүмкіндіктер мол. Сондықтан түпкі нәтижені таңдаудың, оны мақсатқа сай ұйымдастыра білудің маңызы зор. Оқыту әдістерінің кез келген түрін белсенді әрекетке

айналдыру – мұғалімнің әдіскерлік шеберлігі мен шығармашылық ізденісіне байланысты болмақ. Оқыту әрекетінде жеке, топтық, ұжымдық жұмыстарды оқу мазмұны мен мақсатқа сәйкес, үйлесімді түрде жүргізудің қажеттілігі осыдан туындайды [4].

Қазіргі заманның әлеуметтік экономикалық жағдайында оқушылардың білім деңгейін көтеру белгілі бір дәрежеде жеке тұлғаның өзін – өзі жан – жақты танып білуі мен қалыптасуына жағдай жасауға бағытталған. Бүгінгі оқыту жүйесінде әртүрлі жаңа технологияларды пайдалану тәжірибеге еніп, нәтижелер беруде. Әрбір сабақта оқытудың тиімді әдіс – тәсілдерін енгізіп жүрсе, білім сапасына елеулі әсер етеді. Кез келген сабақты қызықты өткізу үшін әрбір ұстаз жаңалыққа ұмтылып, ізденіс үстінде болғаны абзал.

Қазіргі оқыту барысында қолданылып жүрген көптеген технологиялар жеке тұлғаның жетілуіне, оқытудың тиімділігінің негізін құруға бағытталған.

Өз практикада қолданып, білім алушыларды шығармашылыққа бейімдеуде жаңа әрі пайдалы ізденістердің бірі қазақ тілі сабағында қолданылып жүрген – «Оқу мен жазу арқылы сын тұрғысынан ойлау» технологиясы. Бұл технология 18 елдің тәжірибесіне енгізілген. Бұл технология білім алушылардың сабаққа деген қызығушылығын арттырады, ойлау белсенділігін, тапқырлығын, өзіне деген сенімділігін, іскерлік дағдысын қалыптастырады. Сыни тұрғысынан ойлау технологиясы бойынша сабақ құрылымы қызығушылықты ояту, мағынаны ажырату, ой толғаныс кезеңдерінен тұрып, әр кезеңдегі тәрбиелік және оқу мақсаттары әр түрлі стратегияларды қолдана отырып, алға мақсат қою, мәселені зерттеу, жауап іздеу, студенттердің өз ойларын ашық айта білуге тәрбиелейді [3;23].

Жалпы айтқанда, «Оқу мен жазуды сын тұрғысынан ойлау» стратегиясы сабақты жоспарлауда өте тиімді. Сын тұрғысынан ойлау әдісі оқушының еркін сөйлеуіне, өз пікірін айтуға, достарының ойын тыңдауға, жағдаяттарды шешу жолдарын іздей отырып, қиындықты шешуге бағытталған бағдарлама. Сыни тұрғыдан ойлау дегеніміз – ой қозғай отырып, оқушының өз ойымен өзгелердің ойына сыни қарап, естіген – білгенін талдап салыстырып, білмегенін өзі зерттеп, дәлелдеп, өз бетімен және бірлесіп шығармашылық жұмыс жасау[4].

Бұл технологияда бұрынғы білім мен жаңа ұғым ұштастырылады. Соңғы кезеңде білім алушы өз шығармашылық қабілетін таныта алады.

Сонымен, оқытудың озық технологиялары мен инновациялық әдістерді біріктіріп білім беру студенттердің логикалық ойлау қабілеттерін дамытуға, ақпараттық технологияны пайдалану дағдыларын қалыптастыруға және ақпараттық сауатты болып өсулеріне ықпал етіп қана қоймай, білім алушылардың еркін шығармашыл ойлауына, өз ойын еркін жеткізіп, пікірін қорғай алатын, замандасының пікірін тыңдап құрметтей алатын тұлға болып қалыптасуына әсер етеді.

Білім алушыға білім, білік, дағдыларын игертіп қана қоймай, қабылдауын, ойлауын, қиялын, сезімдерін, яғни жан-жақты, шығармашыл, өз бетімен жұмыс жасай білетін, бәсекеге қабілетті жеке тұлғаны дамыту үшін инновациялық әдістер мен оқытудың ақпараттық технологияларын пайдаланудың маңызы өте зор.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Қалиева Г. Жаңа технологиялардың тиімділігі //Қазақстан мектебі журналы, 2010. - № 2.
2. Бұзаубақова К.Ж. «Жаңа педагогикалық технологиялар» - Тараз, 2003.
3. «Қазақ тілі» ғылыми-әдістемелік журналы, 2012. - №3.
4. Садуова Ж.Н. Жаңа педагогикалық технологиялар арқылы болашақ мұғалімдердің кәсіби бағыттылығын қалыптастыру //«Қазақ тілі мен әдебиеті» журналы, 2012.

ТАРИХ САБАҚТАРЫНДА ГРАФИКАЛЫҚ ОРГАНАЙЗЕР ҚОЛДАНУ АРҚЫЛЫ ОҚУШЫЛАРДЫҢ СӨЙЛЕУ ДАҒДЫЛАРЫН ДАМЫТУ

МУКУШЕВА Гаухар Бекентаевна, ЖАКЕНОВА Жанаргуль Жетписбаевна

Физика-математика бағыттағы Назарбаев Зияткерлік мектебі

Көкшетау, Қазақстан

mukusheva_g@kt.nis.edu.kz, zhakenova_z@kt.nis.edu.kz

Аннотация

Мақалада тарих пәні сабақтарында CLIL технологиясы негізінде оқушылардың айтылым дағдыларын дамыту мақсатында қолданылған графикалық органайзерлердің тиімділігі туралы жазылған. Қолдану мақсаты бойынша олардың түрлері, қолдану алгоритмі және тиімділігі туралы

айтылады. Оқыту үрдісінде тиімділігін көрсеткен графикалық органайзерлердің бірнеше үлгілері берілген.

Қазіргі таңда оқушылардың сөйлеу дағдыларын дамыту өзекті мәселеге айналып отыр. Мәселен, соңғы тілші, әдіскер мамандардың зерттеу жұмыстарының нәтижесіне сүйенсек, мектеп оқушыларының көпшілігінің сөздік қоры жұтаң, сөз тіркестерін, сөйлем және мәтін құрауда дәрменсіздік танытатындығын, ойын жүйелі түрде жеткізе алмайтындығын, ауызша сөйлеу дағдысының төмендігін байқауға болады деген пікірді тілге тиек етіп отыр[1].

Американдық Рочестер университеті ғалымдарының жүргізген зерттеуінде көрсетілгендей, адамның ақпаратты визуалды қабылдауы басқалардан(аудиалды, кинестетикалық) қарағанда жоғары болып келеді[2]. Осы тұрғыда тарих сабақтарында оқушылардың сөйлеу дағдыларын дамытудың тиімді жолдардың бірі ретінде графикалық(визуалды) органайзерлерді қолдануды алып отырмыз. Оларды қолдану мұғалімдер үшін де, оқушылар үшін де өте пайдалы, өйткені олар сабақтарды қызықты әрі түсінікті етеді. Графикалық органайзер ақпаратты көзбен көріп, тез қабылдап, ұзақ есте сақтау мен берілгенді жүйелі түрде мазмұндап айтуға мүмкіндік береді.

Мектептерде білім мазмұнын оның құрылымдық жүйесін жаңарту білім реформасының басты талабы. Талапқа сәйкес оқушылардың белсенділігі мен танымдық іс-әрекеттері арқылы олардың сөйлеу дағдысын дамыту, қажетті жағдайларда шешім қабылдайтын жеке тұлғаны қалыптастыру, оқытудың жаңа технологияларын енгізе отырып, білім беру жолдарын қарастыру әр ұстаздың міндеті[3]. Осыған байланысты пән мазмұны мен тілді бірлесе оқытатын CLIL технологиясын қолданғанымызды жөн санаймыз. Бұл технология қарастыратындай сабақтарда графикалық органайзерлер қолдану барысында барлық тілдік дағдылар (жазылым, айтылым, тыңдалым мен оқылым) іске асады. Мәтін мен визуалды элементтерді біріктіре отырып, графикалық органайзерлер ұғымдар, терминдер мен фактілер арасындағы қатынастар мен байланыстарды көрсетеді.

Графикалық органайзерлердің пайдалану артықшылығын айтатын болсақ:

-Үлкен немесе күрделі ұғымдар мен идеяларды кішігірім және қарапайым бөліктерге бөлу арқылы ақпаратты түсінуге оңай болатындай етіп елестетуге немесе ұсынуға көмектеседі;

-Графикалық органайзерлерді құрастыру, толтыру арқылы оқушылар белсенді болады және оқу үрдісіне толықтай қатысуға мүмкіндігі артады;

-Миға шабуыл, сыни және шығармашылық ойлау, мазмұнды сипаттауда жіктеу, талдау, рефлексия және т. б. танымдық дағдыларды дамытуға ықпал жасайды;

-Тақырып туралы алдыңғы білімді жандандыру және оларды жаңа ақпаратпен тез байланыстыруға көмектеседі;

-Жазу, талдау, оқу және т.б. үшін графикалық органайзерлерді қолдана отырып, оқушылар сабақты оңай оқи алады.

Тақырыбымызға сәйкес біздің сабақтарда айтылым дағдысына көбірек назар аударылады. Оқушылардың қызығушылығын үнемі арттыру мақсатында сабақтарда графикалық органайзерлердің алуан түрлерін қолдануға болады.

Қолдану мақсатына қарай графикалық органайзерлер:

- жүйелі (Баспалдақ, оқиғалар тізбегі, циклдік граф, континуум),
- салыстыру мен сәйкестендіру (Венн диаграммасы, Т-диаграммасы, квадранттар, Кэрролл сызбасы),
- иерархиялық (пирамида, желілік ағаш, сэндвич, сюжеттік карта),
- концептуалды (кластер «өрмекші», менталды карта, «алақан»),
- себеп-салдар (фишбоун, тізбектер, эффекттер),
- пайымдау (SWOT, RAFT, «Білемін/ Білгім келеді/ Білемін» кестелері)
- статистикалық (график, гистограмма, торлы мен дөңгелек диаграммалары) топтарға бөлінеді[4].

Сондай-ақ «кітап беті», «қабырғадағы бейне» сияқты органайзерлерді шығармашылық топқа қосқымыз келеді. Сабақтың тақырыбы мен оқу мақсатына байланысты мұғалімге графикалық органайзерлерді түрлендіру мен жаңа түрлерін ойлап табуға болады және оқушыларға да осыны беру олардың сыни ойлауын дамытуға жағдай жасайды. Графикалық органайзерлердің түрлерін пайдалану барысында оқушылардың жас ерекшеліктерін ескеру абзал.

Төменде көрсетілген тарих сабақтарында оқиғалар мен тұлғаларға қатысты жиі, әрі тиімді пайдаланатын органайзерлердің үлгілері:

Sequence Graphic Organizer-Бірізділік диаграммасы

Бірізділіктің графикалық орғанайзері-бұл процестің қадамдарының ретін немесе оқиғалар кестесін және т.б. бейнелеуге көмектесетін құрал.

1-қадам: процестің немесе оқиғаның кезеңдерін анықтау.

2-қадам: реттілік диаграммасын қолдана отырып, осы қадамдарды ретпен орналастыру.

Бұл орғанайзер оқушыға күрделі процесті немесе оқиғаны түсіну және есте сақтау мен оны басқаларға түсіндіруге көмектеседі.

Өмірбаян -графикалық орғанайзері

Тарихи тұлғаны, кейіпкерді тереңірек түсінуге көмектесетін құрал. Ол адам өміріндегі әртүрлі маңызды факторларға назар аударады.

1-қадам: оқып жатқан тұлға/кейіпкер туралы мүмкіндігінше көп ақпарат жинайды.

2-қадам: жиналған ақпаратты талдай отырып, маңызды фактілерді бөліп көрсетеді.

3-қадам: ақпаратты көрнекі түрде көрсетеді және оған сүйеніп мазмұндайды. Оны түсінікті ету үшін суреттерді қосуға болады.

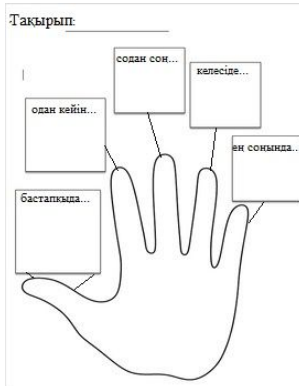
1-сурет. Өмірбаян-графикалық орғанайзері

Тәжірибе көрсеткендей тарих сабақтарында қолданылатын ең тиімді графикалық орғанайзерлер түрлерін ұсынамыз. Мысалы 7 сыныпта Қазақ хандарының ішкі және сыртқы саясатын өткен кезде «қабырғадағы бейне» орғанайзері өте тиімді. Оқушылар орғанайзер ретінде ханның суретін салып, ішіне хан туралы алған ақпаратты жазады. Ал сыртына өздерін қызықтыратын сұрақтар құрайды(3-сурет). Мұндай орғанайзер оқушылардың шығармашылық (креативті ойлау) қабілетін дамыту, сұрақтар құрастыру арқылы сыни ойлау, талдау дағдыларын дамытуға мүмкіндік береді. Бұл тапсырманы сынып оқушыларын бірнеше топтарға бөліп беруге болады. Кейін топтар «Көшпенділер» интербелсенді әдісі бойынша бір-біріне барып, топтардың жасаған жұмысымен танысады, бір-біріне құрған сұрақтар қойып, жауап алады.

2-сурет. Оқушылардың жұмысы

6 сынып Қазақстан тарихы пәнінен алғашқы адамдардың өмірі мен ежелгі замандағы дәуірлерді өту барысында «Бес саусақ» орғанайзерін қолдану оқушылардың логикалық байланысы бар сөйлемдер мен жүйелі ой-тұжырымды құруға септігін тигізгенін көрсетті. Бұл орғанайзер бойынша оқушыларға көмек ретінде белгілі-бір ойды жеткізу үшін «әр саусақтың тұсында» диалогқа қажетті тіркестер(бастапқыда, одан кейін, содан соң, келесіде, ең соңында) беріледі(4-сурет).

3-сурет. «Бес саусақ» графикалық орғайзердің үлгісі

Ал жоғары сынып оқушылары үшін жоғары деңгейдегі дағдыларды қамтитын SWOT графикалық орғайзері тиімді болып табылады. Мысалы, 11 сынып Қазіргі әлемдегі Қазақстан пәні бойынша «Жаһандану процесі» тақырыбында оның Қазақстанға әсерін бағалап, шешу жолдарын ұсынады. Сынып оқушылары 4 топқа бөлініп, әр топ тапсырма бойынша орғайзердің берілген бөлігіне 3-тен кем емес аргументтер келтіріп, кейін біртұтас SWOT кестесін құрайды. Сабақтарда оқушылар орғайзерге сүйене отырып, екінші кестеде әр топ шешу жолдарын ұсынды(5-сурет). Барлық жұмыс топтық, сыныптық талқылауда өткендіктен, оқушылардың сөйлеу дағдылары іске асқандығы анық байқалды.

S (күшті жақтары)	W(әлсіз жақтары)
O(мүмкіндіктер)	T(қауіптер)

SO Мүмкіндіктер арқылы күшті жақтарды одан әрі дамыту	ST Күшті жақтар арқылы қауіптерді жою
WO Мүмкіндіктер арқылы әлсіз жақтарды дұрыстау	WT Қауіптерді болырмау үшін әлсіз жақтарды жою

4-сурет. SWOT графикалық орғайзерінің үлгісіCLIL технологиясына сәйкес айтылған жұмыстарда алгоритм бойынша жасалған іс-әрекеттер нәтижесінде барлық тілдік дағдылар іске асырылды. Мәселен, оқушылар графикалық орғайзерлермен жұмыс жасаған кезде, бастапқыда, мәтінмен танысып шықты-Marking the Text әдісі (оқылым), алған ақпаратты орғайзердің сәйкес бөлімін -қазақ тілінің грамматика ережелерін ескере отырып,көмекші сөздер мен сөз тіркестерін пайдаланып толтырды (жазылым), өз жұмысын басқаларға таныстырды(айтылым) дағдысын дамытты. Тыңдалым мен айтылым дағдыларын одан әрі бұл орғайзерді қолданып,қосымша сұрақтар арқылы дамытуға,бағалауға болады.

Қазіргі XXI ғасыр техника мен технология дамыған заманда ақпарат көлемінің артуымен байланысты оқушыларға мәліметті қысқартуға, жүйелеуге және жіктеуге тура келеді. Осы орайда технологияның дамуы мұғалім үшін де септігін тигізіп жатқанын айтпай кетуге болмайды. Қазіргі таңда ғаламтор желісінде дайын графикалық орғайзерлердің түрлерін көптеген сайттардан жүктеп ,баспадан шығаруға болады[5]. Соның бір мысалы-Graphic Organaiser Maker сайты. Сонымен қатар оларды Microsoft Word-тағы SmartArt , Paint редакторында,Padlet тақтасында жасауға болады.

CLIL дің пәнді мен тілді кіріктіре оқытуды оқушыға колдау және көмек теріндегі визуалды орғайзерлер тиімді тәсіл ретінде танылды.Бұл тәсіл оқушылардың академиялық сөздік қорын көбейтеді, тілді меңгеру деңгейін арттырады, пәнаралық оқыту проблемаларды шешу арқылы танымдық өндеуді күшейтеді, оқытудың әртүрлі стильдеріне жауап беру арқылы оқуды жеңілдетеді,оқушылардың ынтасы мен белсенділігін, дербестігін арттырады.

Қолданылған әдебиеттер:

1. Шайхиева Г.Н. «Оқушылардың тілін (сөйлеу дағдысын) дамытуда инновациялық технологияларды пайдалану», <http://zkoipk.kz>
2. Рочестер ғылыми сайты, <http://www.rochester>
3. Ашимова Қ.Т. «Сөйлеу мәдениеті», <https://oqu-zaman.kz>
4. «Өрлеу» білім беру каналы, Котвицкая Е.И. «Использование графических орғайзеров в начальной школе», <https://www.youtube.com>

5. Е.Ю. Боронина, «Графические способы организации информации как средство визуализации мышления», <https://www.titul.ru/uploads/journal>

ОҚУШЫЛАРДЫҢ ОҚУ DAҒДЫЛАРЫН ҚАЛАЙ ЖАҚСARTУҒА БОЛАДЫ? МУХАМБЕДЬЯРОВА Миранкул Саниевна, ҚҰРМАНӘЛІ Гүлдана Қуантқанқызы

Физика-математикалық бағыттағы Назарбаев Зияткерлік мектебі
Көкшетау, Қазақстан
Mukhambedyarova_m@kt.nis.edu.kz, Kurmanali_g@kt.nis.edu.kz

Андатпа

Мақалада оқушылардың оқу дағдыларын жақсарту алатын әдіс – тәсілдердің тиімді түрлері анықталды. Мәтінмен жұмыс істеудің теориялық және практикалық жақтарын қарастыра отырып, функционалды оқу дағдыларын оқытудың жаңа әдістері туралы айтылады. Оқушылардың оқылым дағдыларын дамытуға мүмкіндік беретін әр түрлі мәтіндермен ұжымдық және жеке жұмыстардың тиімді әдістерін қарастырады. Бірқатар тапсырмалар мәтіндермен жұмыс жасауға бағытталған, онда ақпарат әртүрлі формада ұсынылады: кестелер, суреттер, карталар, сызбалар, кескіндер т.б. Ұсынылған мақалада оқушылардың танымдық құзіреттіліктерін дамытуға, танымдық ойлау қызметін белсенді етуге, өздігінен білім алу дағдыларын дамытуға қатысты теориялық білім ұсынылды.

Кілт сөздер: функционалды оқыту, оқу дағдылары, тиімді әдістер, мәтін

*Оқу-өмірдегі маңызды сабақ, оның көмегімен сіз өз
біліміңізді жаңарта аласыз. Оқи білу-академиялық үлгерім
үшін маңызды құрал.*

Бүгінгі таңда адамның ақпараттық мәдениетін мақсатты түрде қалыптастыру қажеттілігі туралы жиі айтылады. Бұл мәдениеттегі негізгі дағдылардың бірі – оқу және түсіну. Қазіргі өркениет дамыған кезде бай ақпараттық ортасына еніп, оны белсенді пайдаланғысы келетін адам оқи білуі керек. Оның үстіне, бұл тек әріптерді бір біріне қосып оқу емес, бұл оқуды көп қырлы, күрделі ұйымдастырылған процесс ретінде оқу.

1. Шолу. Болжау. Мәселе.

Бүгінгі таңда оқу, жазу және компьютерлік дағдылармен қатар, нәтижелі жұмыс істеуге және әр түрлі адамдармен еркін сөйлесуге мүмкіндік беретін негізгі дағдылардың бірі болып табылады. Бүкіл әлемде оқу интеллектуалды дамудың технологиясы, мәдениетке жету тәсілі, қарым-қатынастағы байланыстырушы, өмірлік мәселелерді шешудің құралы ретінде қарастырылады. [1]

Оқу көпфункционалы. Бұл оқи отырып жағымды бос уақыт пен күшті эмоцияларды бастан кешіретін мәселені шешудің құралы. Кейбіреулер үшін оқу – «еңбек пен шығармашылық» (философ В.Ф. Асмус), ал басқалары үшін «интеллектуалды шым-шытырық оқиға» (философ және математик А.Н. Уайтхед). Оқусыз, интеллектуалды даму және өзін-өзі тәрбиелеу мүмкін емес, ол өмір бойы жалғасады. Оқу – ата-бабаларымызбен бүгінгі ұрпақты жалғастырушы немесе біріктіруші. Бұл мейірімділікті, әділеттілікті, төзімділікті дамытуға көмектеседі. Сонымен, кітап оқу – адамдардың қоғамдық санасын қалыптастырудың бір тәсілі және қоғамның зияткерлік жағдайының көрсеткіші. [2]

Оқу - мәтіндік форма арқылы жазбаша қатынас құралы. Бұл өмірдің көптеген аспектілері, соның ішінде ғылым мен техника туралы ақпарат алудың ең тиімді әдісі. Оқу арқылы адамдар белгілі бір ақпаратты игере алады. Оқу өте маңызды рөл атқарады және кез-келген қажетті ақпаратты алғысы келетін әр адамның күнделікті қажеттілігіне айналады. Оқу – қабылдау, есте сақтау, ойлау, зейін, қиял және ерік процестерін қамтитын мидың күрделі көп қырлы қызметі. Орыс психологтары оқу мәселелерін зерттеуде айтарлықтай үлес қосты. Өткен ғасырдың 60-жылдары Л.С. Выготский психологияның күрделі мәселелерінің бірі – тілдің, сөйлеу мен ойлаудың, ой мен сөздің арақатынасын қарастырды. Ол мәтіннің мазмұны әрдайым көптеген еркіндік дәрежесіне ие деген тұжырымға келді: әр адам бір мәтінді жеке ерекшеліктері мен тәжірибесіне байланысты әртүрлі жолмен түсінеді. Психологиялық оқу теориялары мәтінді түсінудегі оқырманның белсенді рөлін атап көрсетеді. Адам оқыған кезде не болатынын түсіну көптеген зерттеушілер оқу психологиясының шыңы деп санайды, өйткені бұл адам миының кейбір ішкі механизмдерін ашуды білдіреді. Қазір жаңа деп танылған әдістемелердің көпшілігі Ахмет Байтұрсынов еңбектерінен бастау алады.

Оқу процесі үш кезеңнен тұрады. Біріншісі – мәтінді қабылдау, оның мазмұны мен мағынасын ашу, жеке сөздерден, сөз тіркестерінен, сөйлемдерден жалпы мазмұн пайда болған кезде өзіндік ой тұжырымдау. Бұл жағдайда оқу мыналарды қамтиды: көру, сөздердің мағынасын анықтау, сәйкестікті табу, фактілерді тану, сюжетті талдау және қайталау.

Екіншісі – мағынаны алу, қолда бар білімді тарту арқылы табылған фактілерді түсіндіру, мәтінді түсіндіру. Мұнда тапсырыс беру және жіктеу, түсіндіру және жинақтау, ажырату, салыстыру және салғастыру, топтау, талдау және жалпылау, өз тәжірибеңізбен байланыстыру, контекст пен тұжырымдар туралы ойлау бар.

Үшіншісі – өзінің жаңа мағынасын құру, яғни алынған жаңа білімді рефлексия нәтижесінде "иемдену". Оқу гипотезалар мен болжамдарды ұсынуды, пайымдауларды тұжырымдауды, модельдеу мен жалпылауды, өмірде, оқуда және кәсіби қызметте практикада қолдануды қамтиды. Оқығанға жауап ретінде оқырманның өз сезімдері, ойлары, бейнелері бар. Бұл көптеген мәселелер бойынша әртүрлі көзқарастардың қатар өмір сүруінің бір түсіндірмесі.

Оқылған мәтінді меңгерудің тәсілдері

Оқу – адам өміріне үлкен өзгеріс әкелетін керемет әдет. Ол бізді қызықтырады, көңіл көтереді және айтылған білім мен тәжірибемен байыта алады. [3]

Тізбектей оқу техникасы

Мәтінді сканерлеу - бұл бүкіл мәтінді оқу арқылы белгілі бір көзқарастарға қол жеткізу үшін қолданылатын оқу стратегиясы. Кітаптың маңызды тұстарын көрсету үшін оқырмандар оның қысқаша мазмұнын немесе алғы сөзін немесе осы кітаптың бастапқы және соңғы тарауларын тез көре алады.

Бұл тәсіл телефон анықтамасынан адамдардың есімін іздегенде қолданады.

Жүгіртіп оқу тәсілі

Бұл оқу әдісі бүкіл мәтіннің мәнін түсіну үшін қолданылады. Әдетте біз бұл әдісті газет немесе журнал оқу кезінде қолданамыз. Бұл техниканың көмегімен егжей-тегжей оқып жатпай, біз негізгі ғана ойларды түсініп тез оқып шығамыз. Бұл жалпы мәтін не туралы екенін тез түсінуге, мәтінді қайтадан оқығанда кейбір күрделі тұстарын түсінуге пайдалы тәсіл.

Белсенді оқу тәсілі

Белсенді оқу мәтінді терең түсінуге бағытталған. Осы техникаға сәйкес оқырман мәтінді оқу кезінде мәтінмен белсенді өзара әрекеттеседі.

Толық (егжей-тегжейлі) оқу

Бұл әдіс бүкіл мәтіннен ақпаратты нақты алу үшін қолданылады. Осы техниканың көмегімен мәтіннің мағынасын түсіну үшін әр сөздің мағынасын түсініп оқимыз. Осы мұқият оқылымда алдымен жалпы түсінік алу үшін мәтінді қарап, содан кейін толық оқуға оралуға болады. Әр таныс емес сөздің мағынасын табу үшін сөздікті қолдана аламыз.

Жылдам оқу

Жылдам оқу-бұл әр түрлі оқу әдістерінің жиынтығы. Жылдам оқудың мақсаты-мәтінді түсінуге зиян келтірместен оқу жылдамдығын арттыру.

2. Әдіс - тәсілдер.

Дәстүрлі оқулық ең жиі қолданылатын - мұғалім мен оқушының қолындағы әдістемелік құрал ретінде белгілі. Оның көмегімен ресми түрде белгіленген оқу бағдарламасы қарастырылады.

Көптеген жағдайларда химия оқулықтарының құрылымы күрделі, себебі пәнді оқу кезінде оқушыға белгісіз техникалық құралдар, терминдер, жаңа идеялар мен күрделенген ақпараттар жетерлік. Пәнді оқыту кезінде оқушы үшін түсінуге және түсінген білімді қалыптастыруда қиындықтар көптеп кездеседі.

Әрине, химияны тиімді зерттеу арқылы оқылым дағдысын жақсы меңгеру қажет. Оқушылар тақырыпты оқу кезінде ғылыми тілде жазылған, шұбалаңқы терминдер мен анықтамалар, мағынасы қиын жазбаша мәтіндермен жиі соқтығысады, одан әрі оны түсініп алуға және зерттеуге деген оқушы бойынша құлшыныс азаяды. Өкінішке орай, қазіргі таңда түсінікті етіп берілген ғылыми оқулықтар мен мұғалімдер үшін нақты пәндерді оқытуға арналған назар аударатындай әдістемелік құралдардың тапшылығы - ғылымның зерттелуіне кедергі келтіреді. Нәтижесінде, оқушыларға оқу үшін қажетті дағдылар мен стратегиялар жетіспейді, сондықтан оқушыларда оқуды түсінуде қиындықтар кездеседі. Осы мәселелердің кейбірін шешуге көмектесу үшін және жас мамандарға көмек болу мақсатында химия пәнін оқу бойынша қажетті дағдыны ұсынамын.

Оқуды түсіну оқу мәтінінің құрылысына байланысты барлық процестерді қамтиды, яғни жазбаша тілдің мағынасы (оқулықтар, оқушыларға арналған нұсқаулық және жазбаша тілдің басқа түрлері). Оқу мәтіндерін құру кезінде автор мәтін мағынасына өз тәжірибесімен қоса қосымша мәліметтерді қоса отырып, мәтінді оқылымға әзірлейді. Тиісінше бұндай мәтінді түсіну үшін іштей автормен байланыс немесе ішкі түйсік арқылы байланысты да қарастыра отырып, түсіну

карастырылады. Бұл нейросенсорлық қарым – қатынастың бірі. Сонымен жазбаша мәтін мазмұны дәстүрлі кітаптардан бастап, ғаламтор желісі немесе компьютер мониторы арқылы оқып қолданатын мәтіндерді айтуға болады.

Жалпы, оқуды түсіну – бұл мағынаны құру процесі. Оқу кезінде химиялық стратегиялық мәтіндерді түсінуді дамыту жаратылыстану пәндерін оқитын оқушылар үшін өте маңызды, себебі ғылыми терминдерді түсінудің өзі оқуды жақсартудың дағдылары десек болады. Бұл сөзімізге дәлел ретінде, американдық ғалымдардың пікірін келтіруге болады. Олар өз еңбектерінде «Оқушыларды жаратылыстану пәндерін оқуда тиімді қарым-қатынасқа үйретудің маңыздылығын ғылыми материалдар жинақтап, жазумен айналысқан жаратылыстану ғылымдарының оқытушылары бұрыннан біледі...» (Муллин, 1989; Becker, 1995; Kalman, 1996). Алайда, жоғары сыныптарға арналған химия бойынша оқу жоспарында орта мектеп дәстүрлі түрде ғылыми-зерттеу мен пәннің математикалық аспектілерін қарастырады. Дегенмен, оқылым арқылы түсінуді қалыптастыру, ғылыми білімді қалыптастыруды қажет ететін мәндік мәтіндердің тақырып мазмұнына сәйкес дайындау қажеттігін ескертеді.

Оқылым дағдылары өмірдің барлық салаларына енетін әртүрлі дағдыларды қамтиды. Оқушының күшті оқу қабілеті өзі үшін оқығанның бәрін түсінуге және мағынасын табуға мүмкіндік береді және осы оқылым дағдыларды үнемі жетілдіріп отыратын болса, жазу арқылы оқылыммен тиімді байланысын қалыптастыру қабілетін де дамытады.

Сонымен, оқылым дағдысын жақсартудың маңызды қадамдарына тоқталып өтсек, оқылым дағдысы - бұл адамның жазбаша сөйлеуі мен мәтіндерді оқу, түсіну, түсіндіру және декодтау қасиеттеріне негізделген қабілеттер.

Ақпараттық технологиялардың даму дәуірінде мұғалім оқушының күнделікті өмірі мен өмірлік мәселелерін шешуге байланысты ақпаратты іздеу, түсіну, түрлендіру және пайдалануға байланысты білім беру тапсырмаларын құрастыруы қажет. Осы мақсатта оқу тапсырмаларын құрастыруда өмірден алынған мысалдарды, сонымен қатар оқу тапсырмалары материалдары ретінде - хабарландырулар, жарнамалар, нұсқаулар, мәзірлер, кіру билеттері және т.б. ұсынуға болады. Осы материалдардың негізінде функционалды оқу сауаттылығын тексеруге арналған тесттер мен тапсырмаларды ғана емес, сонымен қатар викториналар, рөлдік ойындар жасауға болады. [4] Соның ішінде өмірмен байланыстыра оқытуға арналған оқудың үрдістерін келтірсек,

- 1) Мемлекеттік органдардағы, жастар орталықтарындағы, жұмыспен қамту орталықтарындағы және т.б. жұмыс туралы ақпарат іздеу «Жұмыс және жұмыссыздық», «Мамандық таңдау»;
- 2) Электрондық сауалнамаларды, сауалнамаларды, тіркеу сауалнамаларын толтыру;
- 3) Барлық көлік түрлеріне билеттер іздеңіз. Тасымалдау кестесі (Бөлім тақырыбы: «Саяхат және көрікті жерлер»); т.б

Нақтырақ айтқанда, еркін сөйлеу, таныс емес лексиканы шеше білу және мәтіннің негізгі ерекшеліктерін анықтау үшін мәнмәтіндік оқылымды пайдалану - оқылымды тиімді түсінудің құрамдас бөлігі бола алады.

1. Оқуды талдау

Оқуды түсіну кезінде ұсынылған тақырыптық мәтінді тек мәтін түрінде емес түрлі графикамен, мәтіндік редакторлық суреттермен, қызығушылығын тудыратын жетелеуші сұрақтармен, сонымен қатар практикалық зерттеулермен берілуі маңызды. Нәтижесінде мәтін оқуы кезінде оқушы оны талдауы керек. Талдаудың оқылымды арттыруда маңызы алдыңғы орында.

2. Тапсырманың нақты мақсаттарын көрсету

Оқушыларға оқылымды түсінуді жақсарту үшін олардың механикалық есте сақтауын көрсететін тест тапсырмаларын көрнекі құрастыру маңыздырақ. Механикалық есте сақтау тесті кері ойлаумен тікелей байланысты. Олай болса, оларға эссе сынақтарын беріп, есептер жазуға тапсырма ұсыну көзделесі. Бірақ мұғалім тарапынан оқушыға тапсырманы ұсыну кезінде **тапсырманың нақты мақсаттары** егжей тегжейлі көрсетілуі тиіс.

3. Әр оқылым бойынша тақырыпты талдау

Әр оқу тапсырмасының алдында мұғалімнің оқушыларға мәтін не тарау бойынша не оқитынын, не білетінін хабарлауы маңызды. Оларға мұғалімнің бірнеше сұрақтар қоюы мен келесі сабақта жауаптарды талқылағысы келетінін айтады. Сондай-ақ, олар мұғалім сұрақтарын жазып, оларды топтық пікірталастарда қолдануы керек.

4. Оқудан бұрын ойлануға шақыру

Студенттер оқуды бастамас бұрын мұғалім ұсынған сұрақтарды оқып шығуы керек. Бұл оларға мәтінге қалай назар аудару керектігін түсінуге көмектеседі. Басқаша айтқанда, оқудан бұрын ойлау оларға әр сөйлемді түсінуге тырысудың орнына таңдаулы болуға көмектеседі. Сұрақтар оларға оқуды бастамас бұрын өз сұрақтарын тұжырымдауға көмектеседі.

5. Мақсат қоюды үйрету

Оқушыларға оқу алдында мақсат қоюға үйрету де жақсы идея. Бастапқыда мақсат мұғалім сұрақтарына жауап болуы мүмкін. Ал соңында, олар " мен неліктен металдардың химиялық белсенділік қатарында алтын басында емес екенін түсінгім келеді . Оқу алдында оқушылар түсініп, жақсы оқуға мақсат қояды, зерттей отырып оқу, түсіну және түсінуге үйрену қалыптасады. Оқушылар мәтіннің оқу мақсаттарымен тығыз байланысты бөліктеріне көбірек назар аударуы мүмкін.

6. Оқу кезінде ойлануға шақыру

Мұғалім оқушыларға оқылым кезінде беретін кеңесі – оқуды тоқтату кезінде не оқығаны туралы өз ойларын еске қайта түсіру олардың оқылым дағдысын қалыптаструға көмектеседі. Оқушыларды аз кідіріс жасатып, ойлануға үйрету оларды жаңа оқыған нәрселерін қайта оқуға немесе әлі оқымаған материалда сұрақтарына жауап іздеуге әкелуі мүмкін.

7. Жазбалар жасауды тапсыру

Оқушылар үнемі маңызды материалдарды астын сызу, шеңберлер және қажетті жазбалары бар жерлерді бөліп қарастыру маңызды. Олар оқулықтарда емес, дәптерлерде де жазбалар жасай алады. Оқушыларға маңызды нәрсені оқығаннан кейін оқуды тоқтатып, сол фактіні, көзқарасты немесе дәлелді жазып алу керек. Тапсырманы оқымас бұрын олар мұғалім сұрақтарына жауап жазуы керек.

8. Оларға алдын-ала жоспарлауды ұсыну

Мұғалім оқушыларды қандай да бір тақырыпты талдау не презентациялау кезінде оқуды тоқтату арқылы алғашқы білімін сыныппен бірге талдау жасау керек не болмаса сызбалар арқылы жазуы керек. Осылайша оқушының оқылым дағдысына машықтанғанын байқауға болады.

Оқылым бойынша сабақтарда қолданылатын әдістердің қаншалықты оқушы үшін берері бар, ол қаншалықты пайдалы не маңызды? Қандай әдістердің мектеп практикасында оқушымен жасалатын жұмыстар барысында көбірек нәтижелі деген сұрақтар төңірегінде жауаптардың табылуы – нәтижелі әрі жемісті еңбек деп білуге болады. Жалпы оқылым жайында шетелдік ғалымдардың да өзіндік пікірлерін қарастырсақ, Стрикленд, Галда және Куллинг (2007) Оқу дегеніміз - белсенді оқырман мағынаны қалыптастыру үшін мәтінмен өзара әрекеттесетін динамикалық процесс. Бұл мағынаны құру оқырманнан көп жұмысты қажет етеді. Оқу-бұл визуалды процесс. Көру-бұл объектіні немесе символды көрудің және оны идеяға немесе кескінге айналдырудың символдық процесі. Суреттер тұжырымдамаларға және ойдың барлық өлшемдеріне айналады (Беннетте, 2001). Браун (2004) Оқу - бұл мағынаны сәйкестендіру процесі дейді. Оқырман оны түсіну үшін мәтінге схемалар жиынтығын енгізеді және ол осы өзара әрекеттесудің нәтижесін алады. Ричардс пен Шмидт (2002) тыңдау, сөйлеу, оқу және жазу әдетте тілдік дағдылар деп аталады. Мәтінді оқудың артықшылықтары өте жоғары, яғни тілдік қарым қатынасты дамыта отырып, мидың ойлау қабілеті мен жаттығуын қамтиды. Кітаптар, журналдар, газеттегі т.б. оқу материалдары ең арзан білім алу көздері және өмірді жақсарту құралы болып есептеледі. [5]

Оқушылар үшін оқылымның артықшылықтары:

Қанағаттандырады. Оқу адамдарды қызықтырады, басқа әлемге алып кеткендей болады, рахат сезімге бөлейді. Тіпті ата-аналар балаларының кітап оқығанын көргенде рахаттанды.

Ойынды жинақтайды. Оқығанда мәтіндегі оқиғаларға назар аударып, ойды жинақтайды. Бұл ақыл-ой жаттығуларын қажет етеді. Мәтінді немесе бүкіл оқиғаны түсіну үшін оқырман нақты мәселеге назар аударуы керек. Осылайша, оқу біздің зейінімізді жақсартады.

Білім береді. Оқу оқырмандардың білімін кеңейтеді. Оқу дағдыларын дамыта отырып, оқырмандар өздерінің білім алу мүмкіндігін жан жақты кеңейтеді, бұл оларға әр түрлі пікірталастарға қатысуға, кез келген жағдайда шешім қабылдай білуге мүмкіндік береді.

Миды жаттықтырады. Оқу миға арналған жаттығу болып саналады. Оқу кезінде миымыздың жасушалары мәтіннің мағынасын түсіну үшін жұмыс істей бастайды және оқылған нәрсенің әртүрлі аспектілерін байланыстыруға тырысады. Осылайша, оқу миды ынталандырады және оны мағынаны түсінудің барлық мүмкін аспектілері туралы ойлауға итермелейді.

Күйзелісті азайтады. Оқу-бұл адамдардың өмірін түбегейлі өзгерте алады. Ол көңіліңді көтеріп, біліммен байытады. Бұл күйзелісті азайтуға, шиеленісті жеңілдетуге және осылайша күш-жігерімізді арттыруға көмектеседі. Ол бізді нақты күрделі әлемнен алыс арман мен қиялдан тұратын ғажап әлемге алып кетеді.

Аналитикалық ойлауды жақсартады. Оқу сіздің біліміңізді байытып қана қоймайды, сонымен қатар өмірді кездесетін кез келген нәрсені жақсы талдап, бағалауға көмектеседі. Осылайша, оқу аналитикалық ойлауды жақсартады.

Сөздік қорды көбейтеді. Жаңа және таныс емес сөздер және сөз тіркестерімен үнемі таныстыра отырып, оқырмандардың сөздік қорын байытады. Бұл сөздік қорын байытып қана қоймайды, өз ойын нақты білдіруге үйретеді.

Жазылым дағдысын жақсартады. Оқу сөздік қорын біртіндеп жақсартуға көмектеседі, бұл өз кезегінде оқырманның жазбаша дағдыларын жақсартады. Бұл ойлау қабілетін арттыратындықтан, жазбаша дағдыны да жақсартады. Оқуға әдеттену өміріңізді күрт өзгертеді. Егер сіздің оқу дағдыңыз жақсы болмаса, кейбір мәселелер туындауы мүмкін.

3. Нәтижелер мен шешімдер.

Бұл аталған қадамдар бір сөзбен айтқанда тәжірибе деуге де болады. Десе де шешім мен оң нәтижеге жету үшін жүргізген сабақтардың зерттеулері ең алдымен ортақ тақырыптарға негізделді, Себебі, оқушылар үшін дайындалған оқылым бойынша материалдарды әзірлеу маңызды орында тұрды. Олай болса,

- Ортақ тақырыптарды шынайы өмірмен байланыстыра оқыту;
- Функционалды оқу дағдыларын дамыту үшін қолдануға болатын материалдардың мысалдарын келтіру

Ортақ тақырыптар	Өмірде кездесетін мәселелер	Тапсырмаларды әзірлеуге арналған материал / ақпарат көзі
1.Қоршаған орта және тұрақты даму	тұрмыстық қалдықтар проблемасы	https://www.azattyq.org/a/kazakhstan-recycle-problems/29743138.html https://egemen.kz/article/183702-qaldyqtardy-dgoyu-auqymdy-dgumys http://adilet.zan.kz/kaz/docs/P1400000634
	тағамның құнын есептеу	өнімнің баға белгілері
	тамақ дайындау технологиясы; киімнің экологиясы: этикеткалардағы анықтамаларды оқу; тұрмыстық химиядағы белгілерді оқу; қаланы аралау	аспаздық рецептер; тауарларға жапсырмалар; тауарларға арналған нұсқаулық, жарнама, тауарлардағы жапсырмалар, қала картасы, туристік компаниялардың веб-сайттары, YouTube-тегі бейнематериалдар

Әрине, оқушылар оқу кезінде сұрақтар қою және жауап беру, жазбалар жасау, мақсат қою, оқылған түйіндеме жазу және тағы басқаларды қолдана отырып, оқуды түсіну дағдыларын жетілдіре алады. Оқуды түсіну дағдыларын жетілдіру өте қиын жұмыс екендігі туралы оқушылармен мұғалім шынайы болуы керек.

Біздің зерттеуімізде пәнді оқыту әрбір топтық жұмыс жүргізілуі барысында, мүмкіндігінше топ мүшелерінің бірі өздеріне ұсынылған мәтінге сәйкес зерттеуді жасай отырып, лабораториялық жұмыс бойынша мәтінді ашу мақсатында оны суреттеп салады, ал енді бірі оқылым негізінде оны концептуалдық кесте, диаграмма, сызба не кестелер түрінде түрліше формаға келтіреді. Осылайша, мәтіндік талдау кезінде оңай пікірлер алмасып, сұрақтар мен оған жауаптарын да таба білуге жол ашады. Сабағымда қолданған осы әдістер негізінде «Металдардың белсенділік қатары», «Иондардың түзілуі», «Химиялық байланыс түрлері» секілді тақырыптарды айтуға болады. Оқушылар оқылымды визуалды елестету арқылы әрекет етсе, енді бірі оны постер ретінде суреттеді, қалғандары өз пікірлерін ортаға салып, карта, сызба, кестелер құруға атсалысты. Әрине, оқылым дағдысының қалыптасуына қажетті ұсынылған қадамдар не кеңестер басқа оқушылар мен жас мамандар үшін де көмегін берері сөзсіз.

Пайдаланған әдебиеттер:

1. Нұрақаева Л.Т., Шегенова З.К. Пән мен тілді кіріктіріп оқыту әдісін (CLIL) қолдану туралы мұғалімдерге арналған әдістемелік нұсқаулық. Астана, 2013. - 52 б.;
2. «ОТКРЫТЫЕ ЗАДАНИЯ PISA -2015» материалдары
3. ТРИЗ Педагогика Международная Лаборатория «Образование для Новой Эры» Москва, 2015

Электронды дереккөздер тізімі

1. «Веб сервисы для учителя» <https://sites.google.com/site/tkvgelearning/>
2. «Курс «Развитие навыков функционального чтения» <https://sites.google.com/site/kursusfunctreading/>
3. <https://www.waterford.org/resources/tips-to-help-students-build-better-reading-skills/>

ЖАҢАРТЫЛҒАН БІЛІМ: ТАЛАНТТЫ ЖӘНЕ ДАРЫНДЫ БАЛАЛАРДЫ ОҚЫТУ МОДУЛІН МЕҢГЕРТУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

НАБУОВА Роза Абдрахмановна

Қазақ ұлттық қыздар педагогикалық университеті

Алматы, Қазақстан

nabuova@mail.ru

Аңдатпа

Мақалада оқушылардың таланты мен дарынын анықтаудан гөрі талантты және дарынды балалармен жұмыс жүргізуде оқытудың әртүрлі стилінің талаптарына сәйкестігін анықтау мәселесі туралы жазылған.

Талантты, дарынды, дарындылық ұғымдарына ғалымдардың берген ой-тұжырымдары сипатталады. Студенттерді талантты және дарынды оқушылардың қажеттілігін инклюзивтік ортада қанағаттандыру мақсатында құзырлылық, кеңейтілген тапсырмаларды дайындау әдістемесін меңгерту жолдары қарастырылады. Сонымен қатар мақалада проблемалық, құзырлылық, кеңейтілген, дидактикалық, танымдық, логикалық сынды тапсырмаларды құрастыруға қойылатын талаптарды басты назарда ұстай отырып, меңгерту және күрделенген тапсырма түрлерін кең ауқымда қолдану мүмкіндігі жөнінде айтылған.

Кілтті сөздер: дарынды, талантты, инклюзивті, визуал, аудиал, кинестиктер.

Қай мемлекеттің де негізгі тірегі - білімді де білікті, іскер де белсенді адамдар. Сондықтан қоғам талабына сай ол қоғамды көркейтетін, дамытатын жастар тәрбиелеу ең маңызды мәселе екені даусыз. Жас өркеннің бойындағы табиғат берер ерекше қабілетті, дарындылықты тани білу, оның ары қарай дамуына бағыт-бағдар бере білу ерекше күрделі іс [1, 67 б.].

Дарынды оқушымен жұмыс істейтін әрбір мұғалім, тәрбие жетекшісінің көкейінде мынадай сұрақтар тұрады сөзсіз. «Дарындылық, данышпандық, қабілеттілік дегеніміз не? Дарындылықтың пайда болу негізінде қандай себеп жатыр: қоршаған орта ма, тұқым қуалаушылық па, әлде тәрбие ме?», «Дарындылықты анықтайтын психодиагностикалық әдістемелердің қайсысы нәтижелірек?». Бұл сұрақтардың жауабын міндетті түрде ғалымдар зерттеулерінен іздеу қажет.

«Талантты және дарынды балаларды оқыту» модулі жеті модульдің ішінде маңызды болып табылады. Себебі болашақ бастауыш сынып мұғалімі өз оқушыларының бойынан таланты мен дарынын анықтаудан гөрі талантты және дарынды балалармен жұмыс жүргізуде оқытудың әртүрлі стилінің талаптарына сәйкестігін анықтау маңыздырақ.

Осыдан келіп шығатыны – сабаққа дайындалу барысында болашақ мұғалім оқушының алдында тұрған мәселелер мен жағдаяттарды анықтап алу керек, сосын, оқушыға мәселелерді өзі шешуге ықпал жасалуы аса маңызды болып есептеледі.

Талантты және дарынды оқушыларға сабақ беруді дамытудың инклюзивті тәсілі негізінде осындай балаларды анықтау туралы зерттеулер және ой-пікірлер жатыр. Аталған тақырып оқушылардың қажеттіліктерін түсінуге қатысты ой-пікірлерді, барлық оқушыларды кеңінен оқытуға ықпал ететін оқу бағдарламаларын кеңейту және барлық оқушылардың осындай қажеттіліктерін қанағаттандыратын оқу мен оқытудың сараланған стратегияларын таңдау жөніндегі идеяларды қамтиды [2, 16 б.].

Орыс ғалымы Ожеговтың сөздігінде: «Әр түрлі іс-әрекеттер аймағына қажет білім, ептілік дағдылар бірлігін жеңіл әрі нәтижелі игеруді қамтамасыз етуші жалпы қабілеттер ерекшелігін дарындылық» деп атайды. Ожеговтың сөздігінде дарындылық - «табиғаттан берілетін ерекше қабілет» деп түсіндіріледі. Педагогикалық энциклопедияда: «Дарындылық дегеніміз – адамдардың қабілеттерін жете жақсы дамуының жоғары сатысы»-деп атап көрсетіледі. Осы қабілеттілік арқылы адамдар көптеген жақсы жетістіктерге жете алады. Дарындылық – сапалы қабілеттердің өзіндік бірлесуі: оның арқасында іс-әрекет жақсарады [3, 89 б.].

Бұл жөнінде атақты Ресей ғалымы А.И.Савенковтың «Дарындылық – бұл жеке тұлғаның қандай да бір әлеуеті және мүмкіндіктері. Олар белгілі қажетті жағдайлар жасалмаса, іске аспауы да мүмкін» - деген. «Дарындылық тұжырымдамасының анықтамасында «Дарынды бала – бұл белгілі бір салада жетістіктері айқын көрінетін немесе сондай жетістіктер әлеуеті мол бала» (Лейтис Н.С) - деп айтылған [4, 117 б.].

«Қабілеттілік деп – белгілі бір іс-әрекетте ең тәуір нәтижеге жетуге мүмкіндік беретін адамның жеке-дара психологиялық ерекшеліктері айтылады». Қабілеттілік жалпы ақыл қабілетті және арнайы қабілет болып бөлінеді. Жалпы қабілет негізінен ойлауға қатысты болып келіп, оның

аңғарғыштық, ойланғыштық, дербестік, сыншылдық, икемділік т.б. қасиеттерінен көрініп отырады. Жалпы қабілет адамның өзін ой-әрекеттерінің түрлі салаларынан көрсете білуге мүмкіндік жасайды.

Талантты және дарынды балалармен жұмыс жүргізуде оқытудың әр түрлі стилі талаптарына сәйкестігін айқындауды қажет етеді. Оқытудың әр түрлі стилдері туралы айтарлықтай жеткілікті жазылған. Бірнеше үлгілер бар, мысалы, Колба жұмысында және оның ұжымдары оқушыларды төрт топқа жіктеуді ұсынады: *белсенділер, рефлектор теорияшыл және прагматик. Белсенділер* тәжірибелік жұмысты жақсы көреді және танымдық ақпарат ретінде көзбен шолып байқау дереккөз материалын қолданады. *Рефлекторларға* кейін өздерінің бақылау нәтижелерін ойланып, басқаларды бақылау арқылы оқу ұнайды. *Теорияшыл* өздерінің теориялық білімдерін тереңдете отырып және оларға ұқсас нәрселерді қатыстыра отырып, «сарапшыларды» тыңдауды жақсы көреді. *Прагматиктер* көрсету және материалдар үлгісінде оқуды артық көреді [1, 1 б.].

Басқа үлгі, айтарлықтай кеңінен таралған және және қарапайым – бұл «ВАК». Ол оқытудың үш стилін белгілейді: визуалды, аудиалды және кинестикалық. Визуал -оқушылар мағыналық карта, диаграммаларды, дискрептивті тілді, яғни блок-сызбаларды, түстерді пайдаланады. Аудиал - оқушылар есту арқылы қабылдайтын оқушылар басқаларға қарағанда көбінесе талқылауды, ауызша түсіндірмелерді есту арқылы қабылдауды, күлкілі оқиғалар мен әзіл-оспақты пайдалануды ұнатты. Кинестик - оқушылар үлгілер, объектілерді пайдаланып, сабақ уақытында қозғалыс-қимылдарды жасай отырып, топ қатысушылары ретінде үнемі практикалық сабақтарды жақсы көреді.

Мұғалімнің шеберлігі оқушылардың әр типін танып, анықтай отырып, оқушылардың бабын қалай таба білуінде.

Оқушылардың ерекшеліктеріне бейімделуіне қаншалықты қажет және оларға басқа да стратегияларды дамытуға қандай дәрежеде көмек көрсетуге болады деген сұрақ үнемі туындайды.

Иэн Варвик London Gifted & Talented Аға басқарушысы, London Challenge бөлімшесі болып табылады. Мэтт Дикенсон REAL Project жүргізе отырып (оқушылардың теңдігін және жетістігін түсіну) London Gifted & Talented теңдігі мен жетістігі жөніндегі директор болып табылады. Ең қабілетті оқушылар үшін ерекше тәсілдердің қажеттілігін растайтын жауап қатарын ұсыну үшін «күрделі тапсырмаларды» қолданудың артықшылығын зерттеді [7, 9 б.].

“Дарындылық - адамның өз бейімділігі арқылы, шығармашылықпен жұмыс істеу арқылы қалыптасатын қасиет”. Әр баланың бойында табиғат берер ерекше қабілеті, дарындылығы болады. «Бұлақ көрсең көзің аш» - дегендей, осындай баланың бойындағы

дарындылық қасиетін дамыту көбіне мұғалімдердің кәсіби біліктілігіне байланысты екендігі айдан анық.

Күрделі тапсырмалардың басты ерекшеліктері, яғни 12 негізгі аспектілеріне мүмкіндіктерді беру болып табылады: білімдер немесе дағдылардың ортақ түйінін дамыту; тақырыптың шынайы зерттелуіне мүмкіндік туғызу; «сәйкестендіру» құзырлығын дамыту; бастапқы және шекті нүктелер аралығында жұмыс істеу; шектелмеген элементпен зерттеу; бастапқы қабілеттіліктерге қарамастан әртүрлі кезде тапсырмаларға қол жеткізу; қолайлы қоршаған ортада айтарлықтай жоғары деңгейде ойлауды дамыту; сыни ойлау дағдыларын жетілдіру; өз жауаптарында айтарлықтай шығармашылық жолды таңдау; таңдау элементтері арқылы өз өзін жетілдіруді жүзеге асыру; айтарлықтай қызықты және ынталы болу; қандай нәтижеге жете алатындығын көрсету. Осыдан келіп шығатыны – сабаққа дайындалу барысында мұғалім оқушының алдында тұрған мәселелер мен жағдаяттарды анықтап алу керек, сосын, оқушыға мәселелерді өзі шешуге ықпал жасалуы аса маңызды болып есептеледі.

Мұғалімдерге талантты және дарынды оқушылар үшін зияткерлік тапсырмаларды енгізуге арналған тапсырмаларды өзгерту әдістемесін қалай дамытып, меңгертуге бағыттауға болады? Осы сұрақтар төңірегінде жауап іздей отырып, осыған дейінгі топтарда кездескен қиындық күрделендірілген тапсырмаларды құрастыру, яғни: проблемалық, құзырлылық, кеңейтілген, дидактикалық, танымдық, логикалық тапсырмаларды құрастыруға қойылатын талаптарды басты назарда ұстай отырып, меңгерту.

Мұғалімдерге оқушылардың осындай санатын анықтауға қалай көмектесуге болады?

Білім беру саласын жетілдіру зерттеулері жөніндегі АҚШ кеңсесі (1993) мектептерге дарынды және талантты оқушыларды анықтауға көмектесетін бес тапсырма ұсынған:

1) талантты оқушылардың әртүрлі қабілеттерінің өрісін белгілеу; 2) мәдени және басқа наным-сенімдеріне қарамастан барлық оқушыларға бірдей мүмкіндіктерді қамтамасыз ету. Бейімділігі: 3) оқушылардың тек көрсетіп жүрген ғана емес, сонымен бірге көрсетуі мүмкін әлеуетті жетістіктерін анықтау; 4) ерекше қабілетті оқушыларды анықтау үшін бағалаудың түрлі жүйелерін пайдалану. Таланты: 5) ынталандыруды оқушылардың жетістігі үшін түйінді маңызы бар әрекеттік және эмоционалдық тұрғыдан бағалау.

Мұғалімдерге сыныптағы барлық оқушылардың оқу қажеттіліктерін анықтауға көмек көрсету мақсатында Малс сауалнамасын алу және талдай алуға бағыттай отырып жүргізілді.

Эйр (2001) Выготский мен Катцтың еңбектерінен дәйексөздер келтіре отырып, теория мен зерттеулерді табиғатты зерттейтін «міндеттер» ретінде қарастырады. Міндет қоя отырып жұмыс істеу оқушыларды жайлылық аймағынан аздап шығатын деңгейде жұмыс істеуге міндеттейді. Ол, Выготский бойынша, тым күрделі жұмыс балаларға орындалмайтын, ынтасын жоятын жұмыс болып көрінетіндігін дәлелдейтін «Жақын арадағы даму аймағы» теориясы негізінде балалардың өзекті қабілеттерінің деңгейлерін бағалаудың тиімді екендігін баса айтады. Эйр ойлаудың, білікті дамыту және міндеттерді шешудің аса жоғары деңгейін ұсына отырып, дарынды балаларға арналған оқу жоспарына өзгеріс енгізу жөніндегі ұсынымдарда теорияның осы бөлігін пайдаланады [1, 70 б.].

Мұғалімдерге талантты және дарынды оқушылардың білім алуын арттыруда кеңейтілген тапсырмаларды қолданудағы 12 басты ерекшеліктерін меңгертуді бағыттай отырып таныстырылым дайындату арқылы талдау жүргізілді.

I Бетпе-бет кезеңнің 3 апта 3-ші күніндегі «Күрделенген тапсырмалармен таныстыру» ресурсында мұғалімдерді мектеп тәжірибесінде оқушылардың жеке қажеттіліктеріне сай кеңейтілген тапсырмалар құрастыру дағдысын қалыптастыру, сондай-ақ, Блум таксономиясын қолдануда ойлау ерекшеліктері бойынша мұғалімдерді сұрақтар жүйесі мен тапсырмаларды дайындай алу дағдысына машықтандыруды қажет етеді.

Бүгінгі күні көкейтесті болып отырған білімнің құзырлылық ұстанымын жүзеге асыру құралы ретінде педагогикалық технологиялар мен белсенді оқыту әдістерінің алар орны ерекше. Әрекетке негізделген технологиялық оқыту танымдық белсенділігі жоғары, өмірдің әртүрлі мәселелерінен хабардар, кез келген тапсырманы орындауға қабілетті, қолынан іс келетін (құзырлы) азаматтарды қалыптастырады.

Құзырлылықтың (латын тілінде «competens») тікелей аудармасы белгілі сала бойынша жан-жақты хабардар, білгір деген мағынаны қамти отырып, қандай да бір сұрақтар төңірегінде *беделді түрде* шешім шығара алады дегенді білдіреді. Соңғы жылдары ғылыми-педагогикалық еңбектерде кәсіби құзырлылық дайындық сапасына қойылатын талап немесе кәсіби теориялық білімдері мен практикалық біліктілігі, тәжірибеден өткізілген кәсіби маңызды сапа ретінде қарастырылып жүр [4, 47 б.].

Мұғалімдерге талантты және дарынды оқушылардың қажеттілігін инклюзивтік ортада қанағаттандыру мақсатында құзырлылық, кеңейтілген тапсырмаларды дайындау әдістемесі меңгертілді.

Талантты және дарынды балаларды оқыту модулі идеяларының бірі - дарынды оқушыны дамытуға бағытталған күрделендірілген оқу тапсырмаларын дайындау болып табылады.

Сабақтың практикалық бөлімінде студенттер бастауыш сынып оқулықтарын басшылыққа ала отырып, екі топ Блум таксономиясы, екі топ құзырлылық тапсырмалар жүйесін әзірледі.

Мақсат студенттерді күнделікті сабақ барысында сұрақты біртіндеп күрделендіріп қоюға (Блум таксономиясы бойынша) және сыни ойлауы мен күрделендірілген тапсырмаларды практикада қолдана алу дағдыларын қалыптастыруға бағытталды.

Сурет 1.

Апрельдің 3-ші күні
«Шежірме мен ауылда»

Сұрақтар мен тапсырмалар	Сұрақтар мен тапсырмалар
Білу Менесандық автор кім?	Авторы: Иван Крылов Айырылған А. Бумалиев
Түсіну Менесандық автор кім? Менесандық автор кім? Менесандық автор кім?	Менесандық автор кім? Менесандық автор кім? Менесандық автор кім?
Қолдану Менесандық автор кім? Менесандық автор кім? Менесандық автор кім?	Менесандық автор кім? Менесандық автор кім? Менесандық автор кім?
Талдау Менесандық автор кім? Менесандық автор кім? Менесандық автор кім?	Менесандық автор кім? Менесандық автор кім? Менесандық автор кім?
Жинақтау Менесандық автор кім? Менесандық автор кім? Менесандық автор кім?	Менесандық автор кім? Менесандық автор кім? Менесандық автор кім?

Студенттердің Блум таксономиясына құрастырған тапсырма

Студенттердің бойында сыни ойлауы мен күрделендірілген тапсырмаларды практикада қолдана алу дағдыларын қалыптастыруға бағытталған сұрақтар тізбесін құрып алу арқылы нақты мақсатын айқындап алынды.

- Студенттерге сыныптағы барлық оқушылардың оқу қажеттіліктерін анықтауда қандай көмек, бағыт-бағдар беруге болады?

- Студенттерге инклюзивтік қағидат негізінде талантты және дарынды оқушылар үшін қандай күрделендірілген тапсырмаларды ұсынуға болады?

- Студенттерге талантты және дарынды оқушылар үшін зияткерлік тапсырмаларды енгізуге арналған тапсырмаларды өзгерту әдістемесін қалай дамытып, меңгертуге бағыттауға болады? Осы сұрақтар төңірегінде жауап іздей отырып, проблемалық, құзырлылық, кеңейтілген, дидактикалық, танымдық, логикалық сынды тапсырмаларды құрастыруға қойылатын талаптарды басты назарда ұстай отырып, меңгерту және күрделенген тапсырма түрлерін кең ауқымда қолдану мүмкіндігін ашу болып табылады.

«Дарындылық даралықтың дамуы» Блум таксономиясына құрылған тапсырма жеке жұмыс ретінде алынды. Кесте 1.

Ойлау деңгейлері	Тапсырмалар	Студент жауабы
Білу	Инклюзивті тәсіл дегеніміз не?	
Түсіну	Қабілетті (үздік) қалай анықтауға болады?	
Қолдану	Мектептегі тәжірибе кезеңінде аталмыш модуль идеяларын қалай ықпалдастырасыз және қандай тиімді стратегияларды қолданасыз?	
Талдау	Мектептегі тәжірибе кезеңінде қолданылатын күрделендірілген тапсырмаларды (құзырлылық, Блум таксономиясы) маңыздылығын салыстырыңыз.	
Жинақтау	«Дарындылық даралықтың дамуы» ой толғау жазу	
Бағалау	Дарынды және талантты балаларды оқыту қаншалықты маңызды?	

«Дарындылық даралықтың дамуы» Блум таксономиясына құрылған тапсырма

Мұғалімдерге талантты және дарынды оқушылар үшін зияткерлік тапсырмаларды енгізуге арналған тапсырмаларды меңгертуде Блум таксономиясы бойынша тапсырмалар әзірлеу әдістемесін меңгертуге бағытталған жұмыс түрлері жүргізілді. Біріншіден, Блум таксономиясын меңгерту үшін тиімді сұрақтар қою үшін, сұрақтарды ойлау қабілетінің дамуын (прогрессия) көрсетіндей етіп қоюға бағытталуы қажет. Ол үшін көрсетілген жұмыс білім игеруге бағытталған 6 қадамды басшылыққа алынды: 1) білу – нақты мәліметті еске түсіру; 2) түсіну – оқығанын түсіну; 3) қолдану – абстрактілі ұғымдарды нақты мысалға айналдыру; 4) талдау – өз тәжірибемізбен салыстыру; 5) жинақтау – мазмұннан ой, идея және мәліметтерді жинақтау; 5) бағалау – түсіну үшін кейіпкерлерді, іс-әрекеттерді, нәтижені талдау және бағалау.

Дарындылықты анықтауда және дамытуда оқытудың әр түрлі жаңа технологияларын тиімді қолдана білгенде де ғана қоғамдық өмірге бейімделген интеллектуалды жеке тұлға қалыптасады.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР:

1. ҚР педагог қызметкерлерінің біліктілігін арттырудың деңгейлі бағдарламасының негізінде әзірленген педагог кадрларды даярлайтын жоғары оқу орындарының бітіруші курс студенттеріне қосымша білім беру бағдарламасы, Студентке арналған нұсқаулық, «Назарбаев зияткерлік мектептері» ДББҰ, 2015 ж.

2. Тренерге арналған нұсқаулық, (үлестірме материалдар) Үшінші басылым «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ, 2015 ж. 122 бет

3. Ожегов С.И., Шведова Н.Ю. Макаренко А.С. Толковый словарь русского языка. М., 2004.

4. Советский энциклопедический словарь. М., Издательство «Советская энциклопедия», 1984.

5. Дәріс материалдары, бірінші бетпе-бет кезеңі, 3 апта 3 күн. Талантты және дарынды балалармен жұмыс: оқытудың әртүрлі стилі талаптарына сәйкестігі. Issue 1, Date: 09/12/2011.

6. Дәріс материалдары, бірінші бетпе-бет кезеңі, 3 апта 3 күн. Талантты және дарынды оқушыларды жалпы мектептік қолдау: білім беру бағдарламасын жедел игеру. Issue 1, Date: 09/12/2011.

7. Bloom B.S. (ed.). Taxonomy of Educational Objectives: The Classification of Educational Goals. Handbook.

В ДИАХРОНИЧЕСКОМ АСПЕКТЕ РАЗВИТИЕ ВРЕМЕННЫХ ГЛАГОЛЬНЫХ ФОРМ В АНГЛИЙСКОМ ЯЗЫКЕ

КУРМАНГАЛИЕВА А.К., САГИНДЫКОВА А.С.

Казахский агротехнический университет имени Сакена Сейфуллина

Нур-Султан, Казахстан

kurmangali1996@mail.ru

ANNOTATION

The object of research this article are evolutionary changes within one of the grammatical categories of the English language, namely within the time category.

The purpose of this work is to identify the specifics of the process of development and change of this grammatical category, the analysis of the processes that led to the formation of this category in its modern form. To achieve this goal, it is necessary to build a methodology for using temporary verbal forms in the English language in the diachronic aspect.

Thus, this paper describes the process of qualitative changes in time as a grammatical category in the light of the evolutionary theory and the emergence within it of new entities.

KEYWORD

Grammatical category, verbs, diachronic aspect, development of language happens under the influence of the methodological processes, formalizations, idealizations, modellings, analogies, system and structural approaches.

Категория времени с эпохи Аристотеля считается наиболее характерной особенностью глагола в отличие от имени. Проблеме определения и трактовки сущности категории времени уделяли внимание многие исследователи языковых и речевых феноменов и инноваций. Эта категория присутствует в большинстве языков мира. Проблема эволюции в различных сферах бытия привлекала внимание ученых с самого начала становления науки. Изменение и развитие являлось предметом исследований ученых, занимавшихся проблемами практически всех областей знаний и желающих установить закономерности этих процессов. Особую актуальность изменение и развитие приобретают в теории языка, поскольку в этой сфере проследить их достаточно сложно, принимая во внимание тот факт, что язык изменяется очень медленно и процессы, происходящие в нем, не могут быть определены на протяжении даже достаточно длительного периода наблюдений.

По сути категории времени в различных языках являются различного рода дискретизациями временного континуума. Как правило, временная система состоит из двух или трех частей - настоящее / прошедшее / будущее времена или настоящее-будущее / прошедшее время. Некоторые языки располагают несколькими прошедшими и будущими временами, а иногда и несколькими настоящими. Во многих языках категория времени развивается в тесной взаимосвязи с категорией вида. Данная взаимосвязь в определенной степени способствовала тому, что в отдельных языках категории времени и вида, начиная с исторических времен и до настоящего момента, рассматриваются как единое целое. При этом временная система различных языков обычно бывает представлена как абсолютными, так и относительными временами, формирование которых началось в древнейшую эпоху XVIII-XIX вв до н.э. (>еттский язык) и продолжается до настоящего времени.

Объектом исследования данной статьи являются эволюционные изменения в рамках одной из грамматических категорий английского языка, а именно в рамках категории времени.

Целью данной работы является выявление особенностей процесса развития и изменения данной грамматической категории, анализ процессов, которые привели к становлению этой категории в ее современном виде. Для достижения поставленной цели необходимо построить методологию использования временных глагольных форм в английском языке в диахроническом аспекте.

Таким образом, в данной работе характеризуется процесс качественных изменений времени как грамматической категории в свете эволюционной теории и возникновения в ее рамках новых образований.

Использование временных форм глагола в диахроническом аспекте чаще всего рассматривается как развитие форм вида и времени английского глагола на протяжении традиционно выделяемых исторических эпох, отмеченных конкретными изменениями в глагольной системе английского языка. В связи с этим различают древнеанглийский, среднеанглийский, новоанглийский и современный периоды развития английского языка.

Развитие категорий и глагольных форм в английском языке на протяжении всего периода развития языка происходит под действием методологических процессов, протекающих по мере их развития в речи, а именно:

- 1 формализации – перевода реального качества в символы – слова;
- 2 идеализации – создания идеального образа будущего с помощью глагольных форм для выражения символизации;
- 3 моделирования – копирования свойств с помощью моделей;
- 4 аналогии – построения структур со сходной формой, имеющих сходное содержание;
- 5 системно-структурного подхода – упрощения структур, приводящего к их стабилизации и большей распространенности в употреблении. 1

В течение письменной истории глагольная система английского языка расширилась не только за счет создания новых грамматических категорий; внутри существовавших категорий времени и наклонения возникли новые категориальные члены, которые обеспечили более универсальное, грамматически формализованное обозначение будущих, а также потенциальных и нереальных действий. Отношения категорий будущего времени и сослагательного наклонения в современном английском языке являются крайне спорным вопросом, так же как и развитие данных аналитических форм.

Будущее время и сослагательное наклонение часто передают сходные оттенки значения и имеют общие источники: сочетания древнеанглийских глаголов *willan* (хотеть) и *sculan* (быть должным), в современном виде *will* и *shall* с инфинитивом [2]. Разные по сути значения передаются одинаковыми формами, что говорит о формализации этих сочетаний на протяжении периода их развития. Изменения внутренних отношений между компонентами, ведущие к изменению содержания этих сочетаний не имели сколько-нибудь заметных внешних проявлений: внешний облик конструкций остался почти таким же, как был. Своеобразным было и их семантическое развитие: оно заключалось не столько в приобретении новых значений, сколько в частичной утрате старых.

“I'll graff it with you, and then I shall graff it with a medlar: then it will be the earliest fruit in the country: for you'll be rotten ere you be half ripe; and that's the right virtue of the medlar” (значение будущего времени). “For this ye knowen al as so wel as I, Whose shal telle a tale after a man, He moot reherce as ny as evere he kan” (значение сослагательного наклонения).

Еще одним доказательством действия метода формализации является то, что в связи с отсутствием специальных грамматических средств со значением будущности в древнеанглийском языке, будущие действия передавались формами настоящего времени, а также сочетаниями глаголов модальных значений намерения, возможности, долженствования с инфинитивом [2], например, форма настоящего времени *getimbrige* в значении будущего времени:

OE: “Ic secge þe, þu eart Petrus, and of erpiscne stan ic getimbrige mine cyrcan.” – NE: “...and over this stone I will raise my church.”

О формализации выражения будущности свидетельствует также его передача в древнеанглийском языке с помощью глаголов модального значения. В сочетании с инфинитивом *sculan* и *willan* они выражают свойственные им модальные значения и могут относить действие к будущему при определенном лексическом наполнении инфинитива, с временными указателями или в указанной ситуации, например

OE: “Hwaet sceal ic singan?” – NE: “What should I sing?”

Важным, хотя и косвенным, доказательством того, что модальные сочетания в древнеанглийском языке часто были формальным средством обозначения будущих действий, является высокий удельный вес форм настоящего времени в значении будущего [2], например:

OE: “Ponne þu bringst, he ytt and bletsæppe” – NE: “when you bring them, he will eat and bless you”. При передаче будущего времени глагол «shall» даже в английском языке современного периода сохраняет некоторые модальные оттенки. Будущим действиям вообще присущи семы «потенциальность», «нереализованность», в связи с чем они легко сочетаются с семами «желательности», «необходимости», «возможности». Сочетание глагола «shall» с инфинитивом создает символический образ будущего времени, что говорит об идеализации данных конструкций, например:

OE: “gif ge will aþ minum be bodum ge hyr sumnian” – NE: “if you want to obey my orders.”

На идеализацию значения будущего времени указывает также то, что в данный период развития языка «чистого» будущего без модальных оттенков еще практически не существует, глагол «shall» обладает такими потенциальными модальными значениями, как принуждение, угроза, обещание, а модальный глагол «will» – волеизъявление либо намерение, при этом распределение этих значений может быть обратным [3]:

“Indeed. Begging your pardon, sir, I shall not. I shall just go on with it as usual” (волеизъявление, намерение).

“I warn you, though, that any repetition of that fact will be a criminal, not an ethical offence” (угроза, принуждение, обещание).

Семантический анализ не может доказать полной неразложимости или идиоматичности конструкции. Модальные сочетания и конструкции со значением действия в будущем образуют непрерывный континуум без резких переходов.

Можно заключить, что сочетания *shall* и *will* с инфинитивом не стали аналитическими формами, несмотря на постепенную формализацию их употребления, которая, однако, еще не успела привести к десемантизации – утрате лексического значения служебного глагола и полностью обособить их от сходных конструкций. Тем не менее, как показывает смысл этих конструкций и место, которое они заняли в глагольной системе благодаря идеализации значения будущего времени, предоставившей им единообразные семантические свойства, эти аналитические конструкции стали категориальными членами глагольной парадигмы.

Методологические процессы прослеживаются также в развитии перфектных форм английского языка. Высокая степень грамматизации – образования неизменной грамматической формы и полная парадигматизация перфекта в современном английском языке не вызывает никаких сомнений. Перфект – идеальная аналитическая форма, состоящая из вспомогательного глагола и причастия прошедшего времени, обозначающая завершённое действие и образующая в противопоставлении с неперфектными формами категорию временной отнесенности. Однако у историков нет единого мнения по поводу времени образования аналитической формы перфекта и становления новой категории. Так, некоторые лингвисты полагают, что формы перфекта в современном понимании полностью сложились уже в древнеанглийский период. Одни датируют становление перфекта в его современном значении XI веком, другие называют период XII-XIII веков. Ряд лингвистов относит окончательное структурное и семантическое формирование перфекта к еще более поздним периодам развития английского языка.

Десемантизация глагола, изоляция от сходных образований, возросший лексический охват перфектных конструкций в среднеанглийский период говорят о моделировании конструкций *have/be* (глаголы «быть» и «иметь») с причастием прошедшего времени, которое привело к полной грамматизации этих конструкций к концу XIV века. Например, у Чосера перфект настоящего времени употребляется в стилистических целях, для эмфатического выделения события в контексте прошедших времен:

OE: The holy blissful martir for to seke, that hem hath holpen whan that they were seeke.

NE: To seek the holy blissful martyr who has helped them when they were ill.

При этом вхождение перфекта в парадигму и образование новой глагольной категории – временной отнесенности – произошло не ранее эпохи Шекспира, так как только тогда перфектная модель приобрела свой специфический семантический инвариант, основное значение, которое стало бы его категориальным дифференциальным признаком. Например, у Шекспира перфект прошедшего времени имеет значение действия, предшествующего другому действию в прошлом:

The day had broke before we parted.

Можно считать, что применение метода моделирования привело к завершению грамматизации перфекта к XIV веку, а новая глагольная категория, которая возникла в процессе парадигматизации перфекта, сформировалась во времена Шекспира. Однако, иногда действие, предшествующее другому действию в прошлом, передавалось простым прошедшим временем, например, у Шекспира:

...and Jhesu Crist bisog the foryeve his wikkid werkes that he wroughte.

Нормы употребления этих форм стали более строгими в XVII-XVIII веках, когда создавались общеупотребительные грамматики английского языка. В современный период развития английского языка перфект настоящего времени выражает действие, совершившееся к настоящему моменту, результат которого имеется налицо в настоящем времени:

“I have made my little observations of your English nation – said Poirot dreamily, – and a lady, a born lady, is always particular about her shoes”.

Английские длительные формы, в развитии которых также можно проследить действие некоторых общенаучных методов, представляют собой уникальное явление в грамматическом строе германских языков. Уже в древнеанглийском языке сочетания *beon* (глагол «быть») с причастием настоящего времени были достаточно частотным явлением и никогда полностью не выходили из употребления в среднеанглийский период, особенно в текстах северных регионов Англии. Распространение данной конструкции по всей территории датируется XV-XVI веками [2]. В связи с этим одни лингвисты прямо возводят длительную форму к древнеанглийской конструкции, другие считают единственным источником современной длительной формы среднеанглийский герундиальный оборот с предлогом, состоящий из формы глагола «быть», предлога и отглагольного существительного – герундия, например *beon huntinge* – быть на охоте – упрощенное *bea-hunting* –

охотиться – to be hunting. Здесь можно проследить действие системно-структурного метода в употреблении сочетаний с синонимичным значением, так как со временем сохраняются и начинают преобладать более простые структуры, которые более функциональны в своем применении.

Действию метода аналогии создало предпосылки к превращению сочетания *beon* с причастием настоящего времени в устойчивое и к его грамматизации в древнеанглийский период.

OE: ... *on dealle pa woruld on hioraagege will on wenden dewæron folneahcwintra*. NE: And they all were destroying the world at their own will for nearly fifty years.

Аналогия в создании конструкций такого типа обусловила их семантическую неразложимость, которая подтверждается как древнеанглийскими, так и среднеанглийскими примерами. Необходимость в построении однообразных, аналогичных конструкций с этим значением привела к утрате глагола *weorðan* – «становиться», универсализации суффикса *-ing* и повышению стабильности модели.

В современном английском языке длительные и недлительные формы часто взаимно заменяемы, и выбор длительной формы может диктоваться стилистической направленностью, поскольку она имеет «усилительно-эмоциональные» потенции. Известно также, что эта наиболее поздняя по времени образования категориальная форма до сих пор остается наименее стабильной. Например, в современном английском языке возможны два варианта фразы со значением будущего действия, однако в первом имеется оттенок модальности, выражается намерение совершить действие, либо уверенность в его совершении [3]:

He will be meeting us at the station. He will meet us at the station.

Таким образом, объединение перечисленных форм в категориальные ряды основывается не столько на их противопоставлении противоположным по значению формам, сколько на их собственном семантическом и формальном сходстве и на методологических процессах, протекающим по мере их развития в речи. История языка, по Эдуарду Сепиру [4, с.128-129], имеет отдаленное отношение к «биологической», или эволюционной истории, так как изменения, которые постепенно преобразуют форму нашей речи и постепенно придают ей совершенно другой облик, проходят медленно и отнюдь не параллельно какой-либо схеме культурной эволюции.

Литература:

1. Иванова И.П. Вид и время в современном английском языке. - Л., Изд-во Ленинградского университета, 1961. – 200 с.
2. Расторгуева Т.А. Очерки по исторической грамматике английского языка. – М.: Издательская группа URSS, 2000. – 168 с.
3. Смирницкий А.И. Лекции по истории английского языка - М.: Книжный дом Университет, 2011. – 236 с.
4. Сепир Э. Статус лингвистики как науки // Языки как образ мира / сост. Королев К.А. – СПб.: Terra Фантастика, 2003. - 568 с.
5. Lerer S. History of the English Language. - Columbia University Press, 2007. – 316 с.э

ОНЛАЙН ОҚЫТУ БАРЫСЫНДА ДЕНГЕЙЛЕП ОҚЫТУ МҮМКІНДІКТЕРІ

ОНГАРБАЙ Жанасыл

Физика-математикалық бағыттағы Назарбаев Зияткерлік мектебі

Көкшетау, Қазақстан

Ongarbay_z@kt.nis.edu.kz

Әлемдегі белең алған пандемия жағдайы елімізді де айналып өтпегені мәлім. Сондықтан халықтың қауіпсіздігін қамтамасыз ету мақсатында елімізде енгізген төтенше жағдай аясында көптеген мектептеріміз қашықтан оқытуға көшкен.

Алдымен «қашықтықтан оқыту» деген ұғымға тоқталатын болсақ, қашықтықтан оқыту – адамның білім алуға және ақпарат алуға деген құқықтарын іске асыратын үздіксіз білім беру жүйесі нысандарының бірі ретінде мамандардың негізгі қызметін атқара жүріп білімін, біліктілігін арттыруға мүмкіндік береді.

Қашықтықтан оқытуды ұйымдастырудың 3 түрлі формасы бар: онлайн (синхрондық), оффлайн (асинхрондық) және вебинар.

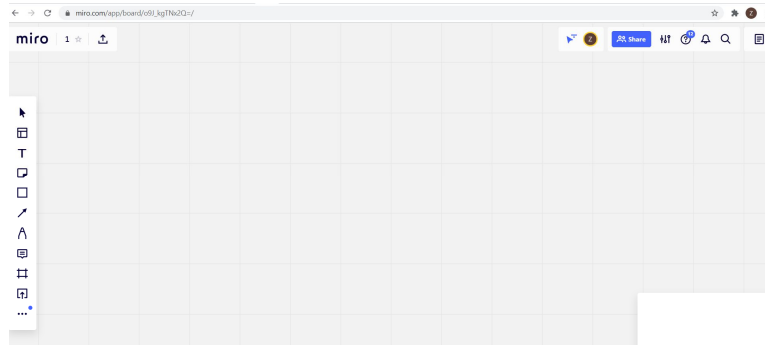
Онлайн режимдегі оқыту дегеніміз – интернет ресурстарының көмегімен ағымдағы уақытта белгілі бір қашықтықта мұғалім экранын көру арқылы оқытуды ұйымдастыру формасы.

Оффлайн режимдегі оқыту дегеніміз - интернет ресурстарының көмегімен (электрондық пошта) мұғалім мен оқушы арасындағы ақпарат алмасуды қамтасыз етуге мүмкіндік беретін оқытудың формасы.

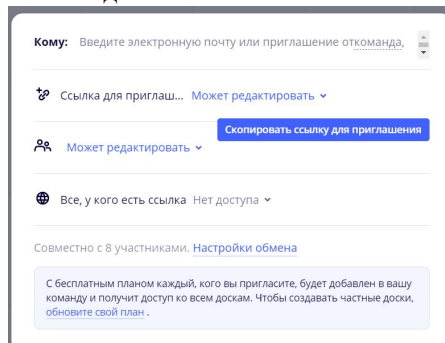
Вебинар дегеніміз – интернет желілерінің көмегімен семинарлар мен тренинтер өткізу формасы [1].

Өз тәжірибемде осы оқыту режимдердің ішінен онлайн оқыту формасын қолданылудамын. Әрине, онлайн оқу ұстаз бен оқушының құрал-жабдықтарының техникалық талаптарға сай болуын қажет етеді. Сонымен қатар, математика, физика пәндері сияқты жаратылыстану пәндерін қашықтықтан оқытуда және оқу барысында оқушы да, мұғалім де біршама қиыншылықтарға кез болары сөзсіз. Оқушы мен мұғалім монитор алдында бір-бірін көріп отырса да, оқушының есепті қаншалықты дәрежеде дұрыс шығарып отырғандығын бақылау мұғалім үшін қол жетімсіз. Оқушыларды деңгейлеп саралап оқыту - оқытудың өзекті мәселелердің бірі. Қашықтан оқыту барысында бұл мәселенің өзектілігі одан сайын арта түсті. Дегенмен ақпараттық технологияның дамыған заманында қашықтықтан оқыту үрдісін тиімді ұйымдастыруға арналған ресурстар мен платформалар баршылық. Онлайн оқыту ресурстарының ішінде «миро» онлайн тақтасын өз тәжірибемде тиімді қолданудамын (1-сурет). Көптеген онлайн тақталардың ішінде мен «миро» онлайн тақтасын таңдап алуымның басты себебі, бұл тақтаның математика, физика сияқты пәндерді оқытуға қолайлы болуында. Есеп шығару барысында формулалар мен шығару жолын пернетақтадан теру күрделі әрі ұзақ уақытты алады, ал бұл тақтада қалам арқылы дәптерге жазғандай еркін жаза беруге болады.

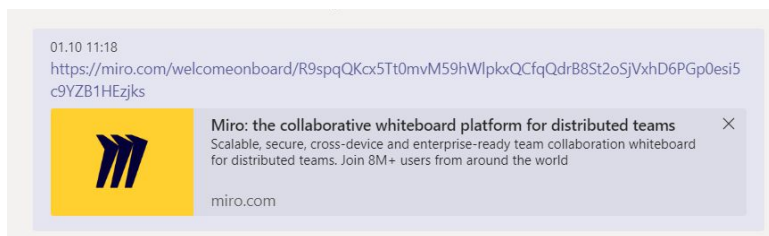

1-сурет. Тақтаның жалпы көрінісі

Онлайн оқыту барысында оқушылардың үлгерім деңгейлеріне қарай күрделі және жеңіл тапсырмаларды саралап беруге «миро» онлайн тақтасының көп көмегі бар екендігіне көзім жетті. Онлайн тақтаның мүмкіншіліктерін айта кетер болсам, есептің берілгенін және тұрақты шамалардың кестесін, суреттер мен графиктерді қою мүмкіндігі бар. Белгілі бір оқушыға жекелей тапсырма беру үшін осы онлайн тақтаның сілтемесін көшіріп алып (2-сурет) оқушының жеке чатына (whats app, teams, skype) жіберу керек (3-сурет). Оқушы сол сілтемені басып тақтаға кіреді. Оқушы мұғаліммен тең дәрежеде тақтаға жазу мүмкіндігіне ие болады.

2-сурет. Сілтемені көшіріп алу.

3-сурет. Оқушыға жіберілген сілтеменің көрінісі

Оқушының жұмыс істеу үрдісін мұғалім толық бақылап отыра алады, яғни қажет болған жағдайда бағыт-бағдар беріп ескертулер мен түзетулер енгізе алады. Сонымен қатар тақтада смайликтер мен түрлі стикерлерді қолдану арқылы оқушыны ынталандыруға, тапсырманы орындау деңгейін бағалауға, қызығушылығын арттыруға болады. Бір сабақтың барысында бірнеше тақтаны ашып бірнеше оқушыға қажеттіліктеріне сай әр түрлі тапсырманы бірдей уақытта беруге болады және мұғалімнің өзі осы тақталардың барлығын бір мезгілде бақылай алады. Сабақ аяқталған соң оқушы өзі шығарған есебін дәптеріне көшіріп алу үшін тақтадағы есепті компьютеріне жүктеп алу мүмкіндігі бар. Суреттерде оқушылардың тақтада шығарған есептерінің мысалдары көрсетілген.

1. 6.36. Массасы 5 кг, температурасы 10°C суды -30°C температурадағы мұзға ийналдыру үшін қанша жылу мөлшерін бөліп алу керек?

$m = 5 \text{ кг}$
 $t = 10^\circ \text{C}$
 $t = -30^\circ \text{C}$
 $Q = ?$

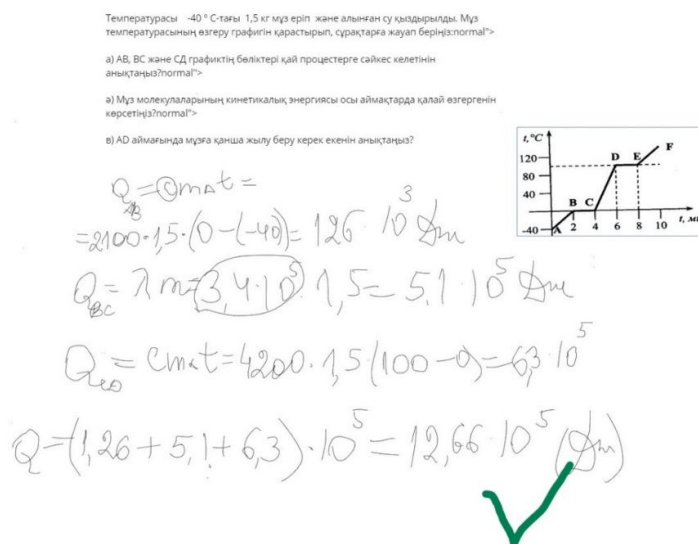
$Q = c_{\text{мұз}} m + \lambda m + c_{\text{суд}} m \Delta t$

$Q = 4200 \cdot 5 \cdot 10 + 3,4 \cdot 10^5 \cdot 5 + 2100 \cdot 5 \cdot 30$

$Q = 2,1 \cdot 10^5 + 1,7 \cdot 10^5 + 3,15 \cdot 10^5$

$Q = 22,25 \cdot 10^5 \text{ Дж}$

4-сурет. Оқушы жұмысы

5-сурет. Оқушы жұмысы

Осындай және одан басқа да электрондық ресурстарды қолдану арқылы біз, мұғалімдер, осындай төтенше жағдайлар орын алған кезеңде де оқушыларымыздың оқуына дұрыс бағыт-бағдар беріп, жол сілтеуге мүмкіншілігіміз бар.

Дереккөздер:

1. <http://edunews.kz/shcollnews/1803-ashytytan-oytu-zaman-talaby.html>
2. <https://miro.com/>

ШӘКӘРІМ ШЫҒАРМАЛАРЫНДАҒЫ ТІЛДІК БІРЛІКТЕР МЕН СЕМАНТИКАЛЫҚ ӨРІС ОРАЗБАЕВА Айтбибі Сұлтанқызы, КАБДЕНОВА Салтанат Қалижанқызы

Байтұрсынов атындағы Қостанай өңірлік университеті

Қостанай, Қазақстан

kabdenova_s@kst.nis.edu.kz

Шәкәрім XIX ғасырдың екінші жартысы мен XX ғасырдың басында өмір сүріп, шығармашылықпен айналысты. Бұл кезең жалпыхалықтық тіл негізінде қазақ ұлттық жазба әдеби тілінің қалыптаса бастаған кезеңі болды. Шәкәрім өз шығармаларын Абай негізін қалаған ұлттық жазба әдеби тілде жазумен бірге, оның одан ары дамуына да үлесін қосты. Шәкәрім тілінің лексикалық қабатын, қазақтың байырғы сөздері, әдеби тілде актив қолданылатын араб-парсы тілінен енген кірме сөздер, аз мөлшерде орыс тілінен, орыс тілі арқылы Еуропа тілдерінен енген сөздер құрайды. Сондай-ақ Шәкәрім тілінде қолданылатын окказионализмдер де бар. Кітаби лексика, діни лексикаға жататын, жалпыхалықтық тілде сирек қолданылатын араб-парсы сөздері де ұшырасады. Шәкәрім көркем әдебиеттің поэзия, проза жанрларында, публицистикалық стильде, ғылыми стильде шығарма жазғандықтан, лексикасы стильдік қабаттардың барлығын қамтыды.

Шәкәрім шығармаларындағы байырғы төл сөздер сөздік қорының ең молы болып табылады. Олардың қатарында жер, су, ана, әке, ата, алу, беру, көру, ақ, қызыл, жол, ар, сын, жақсы, жаман сияқты т.б. туа түбір сөздермен бірге, әнші, жылқышы, түндік, елші, бүркітші, тепкілеу, сынау, сыйлау, жақсылық, ерттеу, байлау, қарулы, тақпақтау сияқты т.б. туынды түбір сөздер де бар. Сондай-ақ қарабет, итаяқ, ата-ана, алауыз, ар-ұят, жолкесер, бау-бақша, бозбала, алтыатар сияқты т.б. күрделі сөздер де қолданылады. Араб-парсы тілінен енген кірме сөздердің басым көпшілігі әділ, иман, диуана, адал, халық, патша, дін, дос, алла, пайда, сопы сияқты т.б. жалпыхалықтық тілде қолданылатын сөздер болып келеді. [4]

Шәкәрімде туыстық қатынасқа, отбасы, жынысқа байланысты тілдік бірліктер кездеседі: ұрғашы, қатын, қыз, кемпір, ата-ана, бәйбіше, тоқал, еркек, жігіт, бала, ұл, әже, нағашы, жиен, күйеу, құда, әйел, қарындас, бауыр, құдағи, құда болу, некелесу, құда түсу, жеңге, тетелес, өгей, ұрын келу сияқты т.б. Ұрғашы сөзі тұрмыстық қарапайым лексика қатарына жатса, қатын сол дәуір үшін тілдік норма болып табылады. Қарындас сөзі жалпы туыс, бауыр деген көне мағынасында да қолданылған. Шәкәрімде салтаң, сектену, еркекшора, анда сияқты т.б. көнерген сөздер де ұшырасып отырады. «Салтаң» сөзі бойдақ орнына жұмсалған. Қазақ тілінде сыбай-салтаң деген қос сөз құрамында кездеседі.

Шәкәрім философиялық лирикасында сопылық поэзия өкілдері сияқты астарлап айту тәсілін қолданған. Бұл ретте ауыспалы мағынада қолданылған сөздерге түсініктеме беріп кетеді. Мысалы,

«Арақ – ақыл, жастық – ой, жар – хақиқат,

Жан – нәпсі, шатақ – иман, дін – қиянат,

Маскүнем, әйел сүйгіш, дінсіз ғой деп,

Сырын білмей сыртымнан қылма ғайбат. [1]

Шәкәрім материалдық дүниеге қарағанда, рухани болмысқа баса назар аударғандықтан да арам, адал, ар, ұят, еріншек, жалқаулық, көңіл, талап, ындын, махаббат, асық, зұлымдық, достық, сабыр, пейіл, ниет, құмарлық, ашу, өтірік, мақтан, хайуандық сияқты дерексіз зат есімдерді жиі қолданған. Сонымен бірге әрқайсысын кенінен талдап, саралап, түсінік беріп отырған. Жүрек зат есімі де тек дененің бір мүшесі мағынасында ғана емес, жанның орны, жан, сезім сияқты дерексіз ұғымды да білдірген.

Шәкәрімнің өлеңдеріндегі жүрек сөзінің қолданыс жиілігі Абайдан да жоғары (70-тен аса). Олардың ішіндегі жүрек кірі, жүректегі тат, жүректі нұрмен жуу, жүрекке ірің төгу т.б. – авторлық окказионал қолданыстар.

Көріп отырғанымыздай, ақынның ақиқатты түйсінудің, оны өзгеге танытуының, жеткізуінің өзекті тілдік құралы ретінде «жүрек» сөзінің қолданысын ерекше атап өтуге болады: Жүрегі таза – жүрегі кірлі (қара), жүрегі мінді, жүрегі дертті, жүрегі Аллада, жүрек таты, жүрегіне у құйылды, т.б.

Шәкәрімнің танымы мен көркемдік әлеміне сәйкес құрылымдық өзгерістерге ұшыраған сөздер мен тұрақты сөз тіркестерін, перифраздарды зерттеуші Бағдат Момынова ақынның тілдік тұлғасын дәйектейтін айрықша сөз қолданыстары деп санайды: кірсіз ақыл, үміттің үйі, жүрек ымдалы, күнше бату, ой жемісін теру, т.б. [2]

«Өріс» ұғымы тіл ғылымында тілдің әртүрлі деңгейіне жататын, бірақ бірыңғай мағыналарды білдіретін тіл бірліктерінің жиынтығы ретінде түсіндіріліп, сол бірліктердің өзара байланысын көрсетеді. Ол туралы кеңес және израиль ғалымы В.А.Москович «Өріс – мағына ортақтығының негізінде біріккен және білдіріп отырған құбылыстарының ұғымдық, заттық немесе қызметтерінің

ұқсастықтарын бейнелейтін тілдік бірліктердің жиынтығы болса, лексика – семантикалық өріс екі жолмен – ұғым және сөз арқылы анықталады», - дейді. [3]

Осы тұрғыдан алғанда, Шәкәрім поэмаларының тіліндегі бір ерекшелік – өзіне дейін барлық қазақтың ортақ қазынасына қосылып үлгермеген жаңа сөз тіркестерін жасаған ақын екендігі, ұғымдарды жаңа қырынан танытуы. Мәселен, ақын поэмаларында жай ермек үшін емес, ұйқасқа үйлестілікті сақтау, тармақтың өлшемінен ауытқымау мақсатында өңделген, өзгертілген қолданыстар бар. Миым, ақылым жетпей тұр деп екіншісі бірі айта беретін ұғымды ақылым шақ ("Сол арасын білуге ақылым шақ") түрінде, кешірім өтіну, сұрау дегенді - кешу сұрау ("Алдыңа кешу сұрай келіп тұрмын") деп, баласы жоқ, балаға мұқтаж дегенді - баладан кем ("Малы көп, бірақ еркек баладан кем") деп жаңғыртқан, өрісін кеңейте түскен.

Шын көңілден ұнату, қалтқысыз сүю деген фразеологизмдерді - ындынымен ұнату ("Ындыныңмен ұнатсаң, бер қолыңды") деп, жара байлауыш, жара таңғыш дегенді - таңу ету ("Аузына жарасының таңу етті"), оққа ұшты дегенді - садаққа ұшты ("Бабаның бес баласы садаққа ұшты") деген тіркес түрінде берген. Адамның, не жануарлардың тұтас денесі деген ұғымды ұлы дене ("Әйтеуір ұлы дене аман қалды") деген тіркес арқылы бейнелеген. Келтірілген қолданыстардан мағынаға келген кінәрат жоқ, оның есесіне естілу әуенінде жаңалық, өзгешелік бар.

Шәкәрімнің философиялық лирикасын түсіну үшін, дүниетанымын айналып өте алмаймыз. Философиялық лирикасының кілті сөзсимволдардың мағынасына үңілу болып табылады. Ал сөзсимволдардың сипаты термин сөздерге жақын болғанмен, қосымша мағыналық бояуы, коннотациясы барынша қанық. Мысалы:

*Уайым жоқ, табылды арман,
Түсіп сәуле асық Жардан.
Көтерді пердесін әбден,
Қызыл гүлім ашылған шақ.*

Егер асық Жар, қызыл гүл сөздерінің Шәкәрім тіліндегі мағынасын білмесек, өлең сұлу қызға арналған деп жаңсақ түсінер едік. Сонымен бірге сөздер экспрессивті-эмоционалды бояуын жоғалтпай, өлеңнің әсерлі де, бейнелі болып шығуына үлес қосқан. Лирикалық тұлғаның ынтықтығы, махаббат сезімі көлеңкеленбей, толайым көрініс тапқан. Сопылық поэзияда қызыл түс жүрекпен байланысты, яғни қызыл гүлдің ашылуы жүрек көзінің ашылуы деп қабылдауға болады. Ал жасыл түс хақпен, хақиқатпен байланыстырылады. Шәкәрім де жасыл түске ерекше мағына беретіні байқалады:

*Жасыл күмбез ішінде
Жан-тәнімен кім азат?
Бұл тіршілік тұсында,
Бола алмайсың, шын азат.*

Жасыл күмбез — сыр күмбезі не хақиқат күмбезі деп қарасақ та, қателесе қоймаймыз. Жазба әдебиетке тән белгінің бірі мәтін түзілісінен байқалады. Эстетикалық құрылым ретіндегі көркем мәтінде басы артық шашау шыққан бірде-бір сөз, бірде-бір тұлға болмауы керек. Тілдік бірліктер өзара тығыз астаса келіп, көркемдік мақсатқа қызмет етіп тұрады.

Шәкәрім шығармашылығында мәтін түзілісінің мінсіз де көркем үлгілері молынан кездеседі.

Мысалы:

*Шедірейіп, шекиіп,
Қасын керіп, кекиіп,
Қолдан пішін жасаған,
Біреу келер секиіп.
Шырт түкіріп шынтақтап,
Жүз құбылып, қылтақтап.
Сұлуын-ай шіркіннің
Дегізбекші жұрт мақтап. [1]*

Өлеңде шедірейіп, шекиіп, кекиіп, секиіп, қылтақтап бейнелеу етістіктері мәтіннің жағымсыз экспрессивті-эмоционалды реңін белгілеген. Сол арқылы әдетте экспрессивті бояуы жоқ қасын керу, шырт түкіру, жүз құбылу сияқты т.б. сөздер де бірыңғай жағымсыз реңкке ие болған. Ақынның сәнқойға берген бағасы, шығарған үкімі мәтінде айқын таңбаланған. Сәнқойдың барлық қимыл-әрекеті, мінезі, қылығы қаз қалпында көз алдымызға келе қалады. Шәкәрім оның барлығын суреттеп отырған жоқ. Нақты лексемалар, бір-екі детальдар арқылы көрсетіп береді. Бейнелеу етістіктері, -ып көсемше тұлғасы өзара көркем үйлесім тауып, динамизм, суреттілік тудырады, өлең жолдары жанданып жүре береді. Ақынның шығармашылық ойы логика-сементикалық байланыстарды ширата отырып, тосын тіркестер арқылы сөзді ойната, құбылта қолданып, көп қырлы, сан салалы байланыстар

нәтижесінде мағыналық құрылым ұлғаяды. Мәтіндегі сөздердің семантика стильдік әсерлесуімен мағына сыйымдылығы артады.

Сондай-ақ, жалпыхалықтық тілдегі тұрақты тіркестерді өңдеп, өзгертіп те қолданады. Жалпыхалықтық тілде «абыройы ашылу» болса, Шәкәрімде «Абыройын жойып алмасын», жалпыхалықтық тілде: «итпен ит болма» десе, Шәкәрім: «Итпен бірге ит болған сен де төбет» деп бояуын қалыңдатып әсерін күшейтеді. Шәкәрім тіліндегі «Алла сүйсең, адалды сүй», «Сандалған түспе ізіме», «Қарсы жалдап, қайраңдап шыға бердім», т. б. қолданыстар Абай поэзиясынан тамыр алып жатқанын аңдау қиын емес. Шәкәрім шығармашылығында: «Көнбей жүрсем көп итпен таласамын», «Мақтағанға бу ала, Селкілдедім дуана», «Ақылдан адас қалмайын», «Мақтанып оттай саулама», «Сайтанға беттен сүйгізбе» сияқты оралымдар жүйелі құбылыс ретінде көрінеді.

Шәкәрім фразеологизмдері қазақ өмірімен тығыз астасып жатқанымен де әсерлі: «Тоқты сойып дәндеген тоқтай алмас, Жылқы ұрлағыш батыр боп ол да елрмей». Тоқты-торым ұрлап жүрген ауыл үй ұрысының психологиясы баршаға мәлім болса, Шәкәрім оны бейнелі түрде суреттеп береді. Шәкәрім поэзиясында: «Пәлениенің айтқаны дұрыс қой деп, Жүректің таразысын жойма, жаным», «Ақылды сол — ынсап пен ар сақтайды, Арсыз сол — арамдықпен жан сақтайды», «Ұят сол — аулақта ұял көргендей-ақ, Ұрлаған малың шығып бергендей-ақ» сияқты, т. б. нақыл сөздер де көптеп кездесіп, көңілге қона кетеді. Экспрессия тудыру үшін: «Сауысқанша қылмаңдап, Әр үйден бөк шоқынар», «Тышатұғын баладай, Екі көзі қызарып» сияқты қолданыстарда бөк, тышу сынды тұрпайы лексикадан да бой тартпайды.

Шәкәрім тілінде халықтың даналық тәжірибесін тұжырымдайтын сан ғасырлар бойы қалыптасқан қысқа да нұсқа мақал-мәтелдерді айтайын деген идеялық ойын образбен, эстетикалық, эмоционалдық бояу әсерімен жеткізу үшін қолданады. Мысалы, *Су екен деп у ішіп, Жаның жай боп қандың ғой, Тәні сау болса, жаны ауру, Емдейін десең, емдетпес, Сыртқы сөзің шын болса, Жүрегіңде мін болса, Айтқан сөзің ем емес! Дос қолымен от көсер, Өзі ап-аман отырар, Сол ойды бес жыл жаздым, Арыдым, шаршадым, аздым, Инемен көп құдық қаздым, Ойым, сырым, жайым солай, Есің барда елің тап, Иесін білме, ісін біл, Сыртын ұқпа, ішін біл, Қас түзеймін деп жүріп, көз шығарып* т.б. ойшылдың өзінің айтпақ идеясын халықтық даналық ойлардың жүйесімен аастастырып, ішкі тұтастығын үндестіріп бейнелеуі – дәстүр сабақтастығы жалғасуының мысалы.

Қорыта айтқанда, Шәкәрім шығармалары ғасырлар бойы сараланып, қалыптасқан халық поэзиясының көркем тілі мен канатты сөздерін, шығыс ақындарының сұлу да сыршылдық сипаттауларын, батыс пен орыстың романтик ақындарының сәбидей сезімталдығын, ал ұлы ұстаздың Абайдың шеберлік дәстүрін үлгі тұтып, қазақ поэзиясында өзінше жаңадан қайталанбас өрнек салды. Оның поэзиясының мағынасы терең, идеясы жоғары, сырты сұлу жұп-жұмыр, әсері мен әсемдігі бірдей мінсіз ұласып жатыр.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Шәкәрім (Құдайбердіұлы, Шаһкәрім). Шығармаларының үш томдық жинағы. Шәкәрім атын. СМУ. - Алматы; Жидебай : Халықаралық Абай клубы, 2008 - .Т. 1 : Қажыма, ойым, қажыма: өлеңдер. - 402 б.
2. Бибекөв Қ.Т. филология ғылымдарының кандидаты, доцент. Шәкәрім тілінің лексикалық сипаты (мақала).
3. Москович В. А. Статистика и семантика. Наука, 1969 - Всего страниц: 304
4. Момынова Б. Шәкәрім поэзиясының тілі: (лексика-функционалды ракурс) / - Алматы, Арыс, 2008. – 253 б.

ҚАЗАҚ МӘДЕНИЕТІНІҢ РУХАНИ КЕҢІСТІГІ

ОСПАНОВ Айдар Игентайұлы, ОСПАНОВА Ғалия Оразбайқызы

М.О.Әуезов атындағы педагогикалық колледж, «Ахмет Байтұрсынұлы атындағы №47 ЖОББМ»

ШҚО, Семей, Қазақстан

aydar-ospanov@bk.ru, galiya.ospanova.1966@mail.ru

Қазіргі біздің қоғамымыз материалдық және рухани салаларда аса терең өзгерістерді бастан кешіруде. Уақыт ұсынған жаңа әрі күрделі міндеттер қалыптасқан құндылықтарды нысаналы түрде жаңартуды және сын көзбен қарауды талап етеді.

Мәдениет тарихын білу кейінгі ұрпаққа аға буынның рухани тәжірибесінен нәр алуға, оны өз тәжірибесімен салыстыруға, жеке тұлғаның жан-жақты дамуына, жалпыадамзаттық құндылықтарды пайдалануға мүмкіндік береді. Мәдениет туралы жалпы түсінік бере кетсек, мәдениет- көп деңгейлі жүйе, мәдениет дүниежүзілік және ұлттық болып бөлінеді.

Дүниежүзілік мәдениет- бүкіл жер шарындағы мекендеген барлық халықтар мәдениетінің озық үлгілерінің синтезі болып табылады.

Ұлттық мәдениет, өз кезегінде, белгілі бір қоғамның әртүрлі таптары, әлеуметтік топтары мен жіктері мәдениетінің синтезін алға тартады. Мәдениет материалдық және рухани болып екіге бөлінеді.

Материалдық мәдениет - еңбек және материалдық өндіріс мәдениеті, тұрмыс мәдениеті, тұрған мекеннің, үйдің, ауылдың, қаланың мәдениеті, адамның өз денесіне, дене тәрбиесіне қарым-қатынасының мәдениеті.

Рухани мәдениет көп қырлы құбылыс ретінде таныла отырып, өзінің құрамына танымдық және ақыл-ойлық, философиялық, адамгершілік, өнерлік, құқылық, педагогикалық, діни мәдениетті енгізеді. Кейбір мәдениеттанушылардың пікірінше, мәдениеттің жекелеген салалары материалдықта, рухани да мәдениеттің құрамына кірмей, өз беттерімен мәдениеттің қосылысын құрай отырып, мәдениетті байыта түседі. Бұларды- экономикалық, саяси, экологиялық және эстетикалық мәдениет дейміз. Мәдениеттің мақсаты-адамды жан-жақты тәрбиелеу. Мәдениеттің өлшемі қоғамды имандандыру болып табылады. Мәдениеттің ең негізгі қызметі адамға қызмет жасау немесе гуманистік қызмет болып келеді. Аса маңызды қызметі – әлеуметтік тәжірибені тарату. Мұның мәнісі –мәдениет бір ұрпақтың тәжірибесін екінші ұрпаққа, бір кезеңнен екінші кезеңге, бір елден екінші елге жеткізу деген сөз.

Мәдениеттің тағы бір маңызды қызметі – танымдық қызметі. Мәдениеттің парасаттылығы көбінесе өткен кезеңдердің мәдени құндылықтарын пайдалана білу деңгейімен байланысты. Қоғамның барлық түрлері осы жағдайға байланысты бір-бірімен ажыратылады. Кейбір елдер мәдениет арқылы өткен кезеңнің пайдалы тәжірибелерін алып, өз қажетіне шебер қолданады. Мұндай қоғамдар мысалы Жапония елі ғылым, техника өндіріс салаларында аса зор табыстарға жетіп отырғанын көзіміз көріп отыр. Кейбір қоғамдар мәдениеттің осы танымдық қызметін дұрыс пайдалана алмағандықтан, дамуы жағынан өкінішке орай көп артта қалуда.

Мәдениет – өркениеттің адам қоғамының материалдық және рухани байлықтары. Мәдениет адамзат өркениетінің сатыларын білдіреді. Сондай-ақ, мәдени көрсеткіштер жоғарылаған сайын, адам еркіндігі де соғұрлым молая түседі. Өркениеттің өндірістің дамуына әсер етері сөзсіз. Өндірісті дамыту дегеніміз жаңа материалдық және рухани құндылықтарды жасау болып табылады, ол қоғамдық қатынастардың күрделенуіне ықпал етеді. Табиғи ортаны игеру, қоғамды жетілдіру мәдениет дәрежесін және өркениеттілік деңгейін байқатады да сөйтіп, мәдениет пен өркениет өзара тығыз байланыста дамиды да бір-біріне тәуелді. Өркениет – қоғамдық қатынастар әрекеті, тәсілі ретінде мәдениеттің негізі. Өркениет мәдениеттің дамуына жағдай туғызады, ал мәдениет өз кезегінде сол өркениетті жетілдіреді.

Мәдениет ұғымына адамзаттық қоғамның өндірістік, қоғамдық және рухани өмірдегі жетістіктер, ережелер мен тәртіптер жиынтығы, тәрбие мен білімділіктің белгілері тағы сол сияқты түсініктер кіреді. Мәдениет туралы XX ғасырдың гуманисі Альберт Швейцер былай дейді: «Мәдениет дегеніміз адам баласының және бүкіл адамзаттың прогерсінің жиынтығы, ал бұл прогресс индивидтің рухани жетілуге ықпал тигізуі тиіс. Өйтпеген жағдайда, бұл прогресс мәдениетке апармайды.» Прогресс дегеніміз тек ғылыми техникалық прогресс емес, керісінше, рухани дүниенің, қазынаның құндылықтың, болмыстың өркендеуі болуы тиіс. Мәдениет- философиялық ой-толғамның аса маңызды, терең теориялық мәнді ұғымдарының бірі. Мәдениет ұғымы қоғам өмірінің түрлі салаларына байланысты жиі пайдаланылады. Бұл ұғым саналы іс-әрекет жемісін даму үдерісінде көрстуге бағытталған. Әрбір тарихи дәуірдің өзіндік мәдениеті бар. Сол сияқты әрбір халықтың өзіне ғана тән дәстүрлері болады оған рухани да, материалдық та жетістіктер жатады. Басқаша айтқанда, адам болу үшін еңбек құралдарын жасауы, сөйлесуі, пікір алысуы, түсінісуі қажет. Мәдениеттің басты қызметі- бұл адамзатты адамгершілікке тәрбиелеу.

Мәдениеттің қалыптасуы – бұл абсолюттік дамудағы ашық тұтастық. Мәдениеттің әлеуметтік рөлін ары қарай анықтар болсақ, оның рөлі зор екенін байқаймыз. Мәдениет –адам баласын жабайылық пен тұрпайылыққа, еріншектік пен зұлымдыққа, менменшілдік пен жауапкершіліксіздікке жол бермейді. Адам баласы өмірінде маңызды рөл атқаратыны – бұл еңбек, нәтижесінде, адам баласы мәдениеттің агенті және қоғам адамы.

Мәденилендіру бұрын- соңды мәденилендірілмегеннің болуын, атап айтқанда, «табиғи» жай күйді білдіре бастайды. Мәденилендіру затты оның өзіне тән ағымдарын аяқтауға және жүзеге асыруға бастайды.

«Мәденилендіру» сөзінің мағынасы әлдебір жаратылыстың табиғи формасын барынша дамытуды ғана қамтып қоймайды, ол сонымен бірге бастапқы ядроның дамуын, оның мәнінің сол нәрсенің ішкі мағынасының нормаларына сәйкес аяқталуын, оның терең мәнді ұмтылыстарын білдіреді. Мәдениетке жататын осындай дамудағы адам өзіне әлдебір нәрсені сырттан тартады. Әрине, «мәденилендірілу» жандүниенің жай- күйі, бірақ ол мақсатты белгіленген объектілерді пайдалану арқылы қол жеткізеді. Мысалы, Мемлекет басшысы Қасымжомарт Кемелұлы Тоқаев биылғы жолдауын « Ұлттың жаңа болмысы мәселесі»- мен қорытындылағаны кездейсоқ емес. Мәдениет- ол дағдылардың жиынтығынан яғни, әрбір адамның туғаннан бастап барлық өмір жолында үйрену арқылы жинақталған әсер ету әдістерінен тұрады. Мәдениет – тәрбиемен сінеді. Біз мәдениет туралы ойлағанда, бізді шындығында не туралы ойландыратыны, не толғандыратыны немесе, шындығында не туралы ойлайтынымызды түсінуге, жақындауға мүмкіндік беретін болғандықтан осы мәдениет туралы, яғни өзіңді тәрбиелеу, қоғамды тәрбиелеу өзіңнен басталатындығында. Міне, бастысы осы, мәдениеті, ақыл- ойы жетілген, кемелденген адам қоғамда болсын, қай кезде де болсын, ол – мәдениетті адам, осы жерде Түрік елінің алғашқы Президенті Мұстафа Кемал Ататүрік былай деген еді: «Ұлттық мәдениет – біздің ең биікті көздеген мұратымыз» бұ жерде ол кісінің айтпағы, ұлттық мәдениетті қоғамдық өмірдің басқа салаларынан әдейі жоғары қою үшін айтып отырған жоқ, мәдениет дегеніміздің кең ұғым екенін, оның сол халықтың ана тілімен әдебиетінен, музыкасынан, архитектурасынан бастап ұлттық философиясына, ойлау жүйесіне дейін қамтитынын жан-жүрегімен түсініп сезінгендіктен, сондықтан түрік мәдениеті жойылса, түрік ұлты мен оның мемлекеттігінің жойылатынын білгендіктен айтқан екен.

VI-VIII ғғ. Құлпытастардағы біздің бабаларымыз жазып кеткен: «Тағдырды тәңірі жасар. Адам баласы өлу үшін туады... Егер сен, түрік халқы, өз қағаныңнан, өз бектеріңнен, өз Отаныңнан жырақ кетпей, бірге жүрсең, сен өзінде бақытты өмір сүресің, өзіңнің отбасыңда еш нәрседен мұқтаждық көрмейді.. Ер жүрек халық – күшті халық... Бізге жеңіс әперген жер – суымыз – Отанымыз деп білу керек» деген еді Осы тастарда бабаларымыздың халқымызға қалайша өсіп өркендеуі оның ішінде мәдениет, салт – дәстүр т.с.с барлық болмысымызды жазып, айтып, кеткен тағылым өсиеттері бүгінгі күнге дейін, біздерден кейінде, ұрпақтан ұрпаққа мәңгіге қала бермек.

Қазақтың көне аңыздары мен нанымдарын соншама балауса күйінде сақтап келгеніне бүкіл шетсіз- шексіз даланың шалқар шегінде, әсіресе өлең-киссаларының бірдей үндесуінде одан бетер таңтамаша қаласыз және оларды салғастырып қарар болсаңыз, түпнұсқасына егіздің сыңарындай ұқсас келеді. Олардан көшпенді орданың ауыз әдебиетінен жеткен осындай ғажайып ділме-дәлдік көрінеді, бұл еш күмәнсіз шынайы жайт...

Қазақ барлық сенім, әдетіменде, ойын-сауығымен әр кезде де жасаған адамдарының тарихи мәні бар оқиғаларды баяндайтын поэтикалық құны күшті аңыздар, өлең- жырлар жасауымен де, сауыққа құмарлығымен де, халықтық заңның көптеген кодекстерін сақтауымен де, соттық шешімдерімен де, полициялық шараларымен де ең ақылдылардың қатарына қосылады... Қазақтар жаратылысының өзінен-ақ қабілетті, дарынды және ғажайып сезімтал.

Мәдениеттің негізі, басшы қожасы тұрмыс ыңғайы болып шығады... адамның тұрмысы, өзінің өсіп-өнуіне қарап өрлеп келеді. Бұнымен қатар мәдениет те мысқылдап кіреді. Бір білімге негіз салушы ерте заманның бір адамы болса, ол сол өз заманындағы ауырлықтың тетігін тапты. Бұл тетікке келесі заманның адамы өз білген тәжірибесін жамады. Осы ретпен әр заман беріп кеткен бойымен қараған мәдениет, барлық дүниенің алтын алқасы болып отыр...

Бұдан басқа данышпандардың адам баласына ұқтырып келе жатқан тағы бір жолы бар. Ол адамшылық ақиқаты. Адамшылық турасын сөйлеп, адам баласының бауыр екендігін, бірімен – бірі дос болуының керектігін талай жүз жылдардан бері қарай білгіш кеменгерлер сөйлеп келеді.

Сонымен қатар, тарихтың айтуы бойынша ... Сақтар, ғұндар, үйсіндер, қаңлылар қазақ сахарасында ерте дәуірден қала мәдениетін жасаған үлкен ірі мемлекет болды.

Ғұндардың ең көркем дүниесі – алтыннан, күмістен, қоладан, асыл тастан, бриллианттан, ғақитан әсемдеп жасаған сәулет өнері. Оны ескі дәуірдегі ғұндардың атақты шеберлері эпикалық бейнеге айналдырып, мәдениеттің ең жоғарғы сатысына жеткізген.

Ғұндар – мындаған жылдар бойы ұлы сахараны қоныстап, өздерінен көп ұрпақ, бай мәдениет қалдырған ел.

Мәдениет адам тәжірибесін жинақтап, сақтап және оны ұрпақтан – ұрпаққа, дәуірден – дәуірге таратып жеткізеді. Әлеуметтік практиканың негізі өзі түптеп келгенде – мәдениет. Мәдениет небір кедергілерге қарамай өз қозғалысын тоқтатпай, үздіксіз даму үстінде болады. Десек те, қазақ мәдениеті небір аласапыран замандарды басынан өткізіп, әртүрлі тауқыметті көріп, тарихи сынақтардан өтсе де тарихи сахнада өзін сақтап қалды.

Сонымен қатар, жас буынды яғни балаларды ұлттық мәдениеттілікке тәрбиелеу отбасынан басталатынын біле бермейміз. «Баланы жастан...» дейді қазақ мақалы,өте дұрыс айтылған мақал. Баланы мәдениеттілікке,әдептілікке,сыпайылыққа баулу, оның ата-анасының да, мектептің де ең басты міндеттерінің бірі болып табылады.

Бала үйде де,түзде де, мектепте де жол үстінде де,кинотеатрларда да, мейлінше мәдениетті, мейлінше сыпайы,мейлінше әдепті болуы керек. Балаларды жас басынан әдепті, таза ,ұқыпты, мейірімді,отаншыл,ұйымшыл етіп баулу-оларды адамгершілікке тәрбиелеу болып табылады. Ол жас ұрпақтың биік адамгершілік рухында тәрбиеленуі,демек, жас ұрпақтың,әр баланың кішкене күнінен бастап,әуелі адамды қадірлейтін,адамды сыйлайтын болып өсуі.Кішіпейілділік,сыпайылық,адамға деген мейірімділік, адамды құрметтеу,адамдардың айтқанына көңіл қою,тындау, керек болған жағдайда қолдан келген қадірінше адамға көмектесу – мәдениеттіліктің басты бір белгісі болып табылады. Бірақ,кейде балалардың,жастардың арасында ,тіпті кейбір үлкен адамдардың арасында да, өте тұрпайы, ерсі сөздерді айтып тұрған балаларды,тіпті үлкен адамдарды да кездестіріп қала бересің.Мұның өзі көп реттерде баланың үйдегі тәрбиесінің кемдігінен болады.

Балаларды мәдениеттілікке кішкене күнінен бастап баулыған жақсы. Мәселен, баланы тазалыққа үйрету,ұқыптылыққа баулу, айталық, жатарда киімдерінді іліп қой, ойыншықтарыңды жинап орнына қой,беті-қолыңды жуып жат, ойнағанда киімдерінді былғама,таза сақта деген сияқты іс шаралар арқылы ұқыптылық,әдептілік,мәдениеттілікке тәрбиелейтінімізді біле бермейміз. Осының бәрін бала бойына сіңіру арқылы ол өскенде ұқыпты,таза, әдепті болады.Тағы бір айтарлық, баланы оқу жасына жетпей- ақ баланы ата –анасы, аға-інісі, апа- қарындастарынан басқа адамдармен сөйлескенде «сіз» деп айтуға дағдыландыру керек.Тіпті өз үйінің ішінде де орны келгенде « рақмет» деген сияқты сөздерді айтқызуға әдеттендіре беруге болады. Мұның өзі баланы сыпайылыққа,мәдениеттілікке дағдыландырады

Әр елдің, не ұлттың мәдениетінің қандай сатыда тұрғандығының көрсеткіші – қашан да болса сол мектеп болады...

Сонымен қатар, қазір қазақ қоғамына мәдениетке деген көзқарасты қайта қарау,тіптен өзгертуі қажет сияқты.Жахандану заманында халық қойнауында жатқан ұлттық құндылықтардан қол үзе бастаған, тек «фольклорлық» , «жансыз» сипатқа ие болып бара жатқан берекесі кеткен мәдениеттің еңсесін ХХІ ғасырдың көшіне ілесе аларлықтай етіп көтерген жөн.

Сөйтіп бұлардың бәрі нақты нәтижесін көзбен көріп,қолмен ұстауға болатын салалар. Осы нәтижелерді көріп өскен жас ұрпақ қана қоғамдағы экологиялық және мәдени құндылықтарды,олардың әлеуметтік жадылық мәнін бағалай білуге үйренеді,ол іске өздері де тікелей араласып,жақсы мен жаманды ажыратып, болмысын өзгертіп, әділдік пен әділеттілік, еңбекқорлық,тиянақтылық пен адалдық жолына түседі. Мемлекет басшысы Қ.К.Тоқаев айтқандай: «...елімізде « Жауапты мемлекет – жауапты қоғам – жауапты адам жүйесі берік орнығуы керек»деді.

Бүгінгі қолымызға жинақталған мәліметтерді саралай келгенде, адамзат тарихындағы рухани материалдық мәдениеттің дамуы негізгі басты істерге көз жеткізіп қана қоймай,адамзаттық мәдени құндылықтардың берік қалыптасуына апарар жол.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Т.Ғабитов Қазақ мәдениетінің рухани кеңістігі .Раритет баспасы 2013ж 8,22,53,99 беттер
2. С.Асылбекұлы Қазақ мәдениеті – қазақ мемлекеттігінің жүрегі.Өнер баспасы 2003ж.25,51беттер
3. Әлемдік философиялық мұра. 20 ғасырдағы мәдениет философиясы 17том.Жазушы баспасы 2008 ж. 45,138,348 бб
4. Әдеп және жантану хрестоматиясы Атамұра баспасы 1996ж.92бет.
5. Әлемдік педагогикалық ой-сана 10том Таймас баспасы 2010ж.190,261б
6. Қазақтың тәлімдік ой- пікірлер антологиясы 2 том Рауан басп.1998ж
7. Әдеби жәдігерлер 20том. Таймас баспасы 2010ж.120бет
8. Әлемдік мәдениеттану ой-санасы 20ғ мәдениетінің антропологиясы1том. Жазушы баспасы 2005ж. 47,165 бб.
9. Әлемдік мәдениеттану ой-санасы 20ғ. 9 том. Жазушы басп.535 бет
10. Ш.Қ.О. мәдени мұралары Өскемен 2006ж. 341 бет
11. Егемен Қазақстан газеті.№150. 10,08 ,2020ж.
12. Егемен Қазақстан газеті.№156. 19,08.2020ж.
13. Ш.Нағымұлы. Мәдениеттану оқулығы.Фолиант басп.2017ж.7,96б
14. Қазақтың тәлімдік ой-пікір антологиясы.Рауанбасп.1994ж89-90бб

15. Ш.Уәлиханов таңдамалы шығар. Жазушы баспасы 1980ж. 154 бет
16. Ә. Бөкейханов шығармалары Қазақстан басп. 1994ж 31-33бб
17. Ә.Марғұлан. Ежелгі жыр аңыздары Жазушы басп. 22-80бб.
18. Ә.Фараби Әлеуметтік-этикалық трактаттар 380бет
19. М.Әуезов Абай жолы 3к. 1997 ж. 320 б.
20. Қазақ тілі мен әдебиеті журналы.№2,2017ж.86,87бб.

ПРОБЛЕМА ПСИХОЛОГИЧЕСКОЙ ПРОФИЛАКТИКИ ДЕЗАДАПТАЦИИ ПЕРВОКЛАССНИКОВ К ШКОЛЕ

ПОПРЯДУХИНА Наталья Григорьевна

Орский гуманитарно-технологический институт (филиал) ОГУ

Орск, Россия

Aple_orisk@mail.ru

Түйін

Бұл мақалада бірінші сынып оқушыларының мектепке дезадаптациялануының психологиялық алдын-алудың тәжірибеге бағытталған әдістері қарастырылған.

Аннотация

В данной статье рассматриваются практико-ориентированные способы психологической профилактики дезадаптации первоклассников к школе.

Annotation

This article discusses practice-oriented methods of psychological prevention of disadaptation of first-graders to school.

Система образования сегодня пытается решить глобальную проблему современности – проблему трудного детства. Являясь злободневной для всего мирового сообщества, эта проблема особую актуальность приобретает в современной России.

Переходный период в общественной и экономической жизни нашей страны сопровождается резким снижением показателей социальной защищенности и здоровья детей. Это приводит, в частности, к тому, что при поступлении в школу и в условиях школьного обучения все большее количество детей характеризуется ослабленным здоровьем, обнаруживает признаки социально-педагогической запущенности, пограничных нарушений в развитии значимых для обучения психофизиологических и высших психических функций. Являясь умственно сохранными, не имея классических форм аномалий развития, такие дети вместе с тем испытывают трудности в учении и освоении социальной роли ученика, теряют веру в себя и надежду на достойное место в жизни. Взрослея и обретая физическую силу, они нередко отсеиваются из школы, становясь деструктивными элементами общества. В связи с этой ситуацией в оборот вошло новое понятие "дети риска школьной дезадаптации".

Изучением проблемы дезадаптации первоклассников занимались ученые Божович Л.И., Дорожевец Т.В., Дубровина И.В., Ковалева Л.М., Кузьмин Е.С., Овчарова Р.В., и другие [1].

Все возрастающая общественная тревога за судьбы дезадаптированных детей, осознание необходимости усиления роли педагогов и психологов в охране их физического и психического здоровья, обеспечении полноценного образования имеют своим следствием формирование нового направления в школьной практике – коррекционно-развивающего образования.

Различные формы коррекционно-развивающей работы нацелены на то, чтобы каждый дезадаптированный ребенок в процессе обучения получил тот вид и объем помощи, в котором он нуждается [3].

В практической психологической науке понятие школьная адаптация в самом распространенном своем значении понимается как приспособление ребенка к новой системе социальных условий, новым отношениям, видам деятельности, режиму жизнедеятельности, включение его в новую систему требований и контроля.

Понятие "школьная адаптация" стало использоваться последнее время для описания различных проблем и трудностей, возникающих у детей различного возраста в связи с обучением в школе.

С этим понятием связывают отклонения в учебной деятельности - затруднения в учебе, конфликты с одноклассниками и т. д. Эти отклонения могут быть у психически здоровых детей или у детей с различными нервно-психическими расстройствами, но не распространяются на детей, у

которых нарушение учебной деятельности вызваны олигофренией, органическими расстройствами, физическими дефектами. Школьная дезадаптация – это образование неадекватных механизмов приспособления ребенка к школе в форме нарушений учебы и поведения, конфликтных отношений, психогенных заболеваний и реакций, повышенного уровня тревожности, искажений в личностном развитии [1].

Анализ зарубежной и отечественной психологической литературы последнего десятилетия, проведенный различными авторами показывает, что термином "школьная дезадаптация" (или "школьная неприспособленность") фактически определяются любые затруднения, возникающие у ребенка в процессе школьного обучения. При этом их описание нередко сходно с клиническим описанием симптоматики пограничных нервно-психических нарушений. Наглядным примером такого сближения (если не смещения) психологических оценок дезадаптивного поведения с психопатологическими оценками может служить работа Т.В. Дорожевец, в которой перечисляются симптомы, рассматриваемые автором, критерии дезадаптации [1]. В их числе агрессия по отношению к людям и вещам, чрезмерная подвижность, постоянные фантазии, чувство собственной неполноценности, упрямства, неадекватные страхи, сверхчувствительность, неспособность сосредоточиться в работе, неуверенность в принятии решения, повышенная возбудимость и конфликтность, частые эмоциональные расстройства, чувство своего отличия от других, лживость, заметная уединенность, чрезмерная угрюмость и недовольство, достижения ниже норм хронологического возраста, завышенная самооценка, постоянные побеги из школы или дома, сосание пальцев, обгрызание ногтей, энурез, лицевые тики, запоры, поносы, дрожание пальцев рук и прерывистый почерк, говорение с самим собой. Подобные симптомы дезадаптивного поведения приводятся и другими авторами (Кузьмин Е.С, Славина Л.С) [2].

Однако те же самые симптомы могут фигурировать при описании самого широкого спектра психических отклонений: от крайних вариантов нормы и пограничных расстройств до таких тяжелых психических заболеваний как эпилепсия и шизофрения. И проблема здесь заключается не только в различной квалификации одних и тех же признаков психологом и врачом: в первом случае рассматриваемых как симптомы дезадаптации, во втором как проявления психической патологии. В обоих случаях это всего лишь констатация феноменологии, которая способна стать пригодным материалом для содержательной диагностики только после квалифицированного анализа многих дополнительных характеристик, времени проявления тех или иных симптомов, меры их выраженности, устойчивости и специфичности, динамики и вариантов их сочетания [2].

Так же, следует отметить, что к числу основных первичных внешних признаков школьной дезадаптации и врачи, и педагоги, и психологи едино-душно относят затруднения в учебе и различные нарушения школьных норм поведения. В этой связи, с чисто педагогических позиций, к категории детей с нарушениями школьной адаптации относятся, прежде всего, дети с недостаточными способностями к обучению. И относятся вполне правомерно, так как среди требований, которые предъявляет ребенку школа, в первую очередь выделяется необходимость успешно овладевать учебной деятельностью [2].

Известно, что учебная деятельность является ведущей в младшем школьном возрасте, что ее формирование обуславливает главные изменения в психических процессах и психологических особенностях личности ребенка на данной стадии онтогенеза [3].

Профилактику школьной дезадаптации желательно начинать ещё до момента поступления ребёнка в первый класс. Ведь предотвратить возможную проблему легче, чем решать её в процессе обучения.

В рамках профилактики дезадаптации ещё на дошкольном этапе родителям ребенка необходимо правдиво рассказывать ребёнку о школе, обсуждать с ним будущее обучение. Необходимо не только отвечать на его вопросы, но и объяснять особенности поведения в школьной среде, возможные проблемные ситуации, которые возникают во время обучения у первоклассников.

Очень важно для будущего первоклассника заранее познакомиться с реальной физической средой, где ему предстоит учиться. Наиболее эффективным вариантом знакомства с новой образовательной средой является экскурсия по образовательному учреждению, где ребенок сможет познакомиться со всеми особенностями организации образовательного пространства. А позже, придя в первый класс, ребёнок попадёт в привычную для него обстановку.

Родителям старших дошкольников следует постоянно заниматься развитием памяти, мышления, внимания ребёнка с помощью игр, пособий, чтения книг и просто в повседневной жизни.

Позитивно эмоционально окрашенными являются для ребенка ситуации моделирования школьной жизни через игровую деятельность. У родителей еще до начала обучения есть возможность

с помощью сюжетно-ролевой игры обыграть различные ситуации, которые могут возникнуть у самого ребёнка.

Безусловно особо значимым для любого будущего первоклассника является опыт обучения его родителей, поэтому когда родители с теплотой и позитивом отзываются о своих школьных годах, то это также положительно отражается на отношении ребенка к своему обучению. Позитивные воспоминания родителей о школе, о первой учительнице, о любимых предметах будет формировать у ребенка позитивный образ школы и учителя, а также станет профилактикой школьных страхов.

Современные психологи и педагоги дают следующие рекомендации родителям первоклассников:

- постарайтесь «держать руку на пульсе» его школьных дел;
- проявляйте интерес и участие к происходящему в школе, в классе, расспрашивайте;
- воздерживайтесь от критики в адрес школы и учителей;
- не сравнивайте своего маленького ученика с одноклассниками;
- будьте последовательны в своих требованиях: если считаете, что ребёнок должен заниматься самостоятельно, не рвитесь ему помогать;
- запаситесь терпением: у крохи не всё будет получаться сразу;
- не ругайте за ошибки: на ошибках, как известно, учатся, и надо относиться к ним спокойно и конструктивно, у ребёнка не должно возникнуть страха ошибиться;
- давайте возможность отдохнуть, погулять, поиграть.

Это важные занятия для первоклассника, которые помогут избежать проблем со здоровьем.

Делайте перерывы в домашних занятиях каждые 10–15 минут. В перерывах хороша физкультминутка.

Ограничьте компьютерные игры, просмотр телевизора и другие занятия, которые требуют большой зрительной нагрузки – её немало во время уроков.

Будьте на стороне ребёнка. Не заставляйте его дружить с теми, кто ему не нравится. Поощряйте его самостоятельность, как в действиях, так и в суждениях.

Таким образом, вся психолого-педагогическая помощь ребёнку, который страдает от школьной дезадаптации, направлена на то, чтобы восстановить положительное отношение к школьной жизни, к обучению, к тем людям, которые окружают его в школе и участвуют в учебном процессе. Стоит только вернуть радость в жизнь ребёнка, и школа станет местом, где ему будет комфортно, интересно и полезно находиться.

Список литературы:

1. Безруких, М.И Когда нагрузка не по силам: адаптация к школе / М. Безруких, С. Ефимова, М. Князева // Здоровье детей. – 1998. – № 31-32.
2. Битянова, М. Р., Азарова, Т. В. Работа психолога в начальной школе – М.: «Совершенство», 1998..
3. Малофеев, Н. Н. Интегрированное обучение в России: задачи, проблемы и перспективы / Н. Н. Малофеев // Особый ребенок: исследование и опыт помощи. - 2000.- Вып.3.- С.65-73.

РАЗВИТИЕ НАВЫКОВ ВЫСОКОГО ПОРЯДКА НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ ЧЕРЕЗ МЕТОДЫ ПРОБЛЕМНОГО ОБУЧЕНИЯ

МУСТАФИН Тимур Таукенович, ПРОСКОКОВА Анна Владимировна

Назарбаев Интеллектуальная школа химико-биологического направления

Павлодар, Казахстан

Proskokova_a@pvl.nis.edu.kz, Mustafin_t@pvl.nis.edu.kz

Андатпа

Зерттеудің мақсаты - мектеп оқушыларында математика пәні бойынша зерттеу дағдыларын дамыту үшін оқытудың белсенді әдістері мен проблемалық оқыту технологияларын қолдану әсерінің деңгейін анықтау. Мақалада проблемалық оқыту технологиясына негізделген оқытудағы жаңа тәсілдер талқыланады және практикалық қолдану ретінде FİLA стратегиясын қолдану «Квадрат» тақырыбының мысалында көрсетілген. Ғылыми жаңалық оқу үрдісіне екі жағынан: проблемалық оқыту технологиясын қолдану жағынан және жағынан оқытудың белсенді әдістерін қолдану. Нәтижесінде осы әдістердің " симбиозының " математика сабақтарында оқушылардың зерттеу дағдыларын дамытуға оң әсері анықталды

Abstract

The purpose of the study is to determine the level of influence of the use of active teaching methods and technologies of problem-based learning for the development of research skills in school students on the subject of mathematics. The article discusses new approaches to teaching based on the technology of problem-based learning, and as a practical application shows the application of the FILA strategy on the example of the topic "Square". Scientific novelty is the approach to the educational process from two sides: from the application of problem-based learning technology and from the use of active learning methods.

As a result, the positive influence of the "symbiosis" of these methods on the development of research skills in students in mathematics lessons was revealed.

Аннотация

Цель исследования-определение уровня влияния применения активных методов обучения и технологий проблемного обучения для развития исследовательских навыков у учащихся школы на предмете математика. В статье рассматриваются новые подходы в преподавании, основанные на технологии проблемного обучения, а в качестве практического применения показано применение стратегии FILA на примере темы «Квадрат». Научная новизна заключается в подходе к образовательному процессу с двух сторон: со стороны применения технологии проблемного обучения и со стороны применения активных методов обучения.

В результате выявлено положительное влияние «симбиоза» данных методов на развитие исследовательских навыков у учащихся на уроках математики.

Ключевые слова: образование, обучение, проблемное обучение, методы обучения.

На современном этапе модернизации образования перед школой встают новые задачи, а именно формирование опыта самостоятельной деятельности учащихся и целостной системы универсальных учебных действий. Согласно современным требованиям, творческая деятельность учащихся должна стать основным видом их деятельности, т.е. большую часть знаний ученики должны усваивать не со слов учителя, а в процессе самостоятельного поиска информации и способов решения задач. Учителю же отводится роль организатора процесса открытия и получения новых знаний учениками. [1]

Математика, как учебный предмет имеет огромный потенциал для развития познавательной и творческой активности учащихся. Согласно Концепции развития математического образования, математическое образование должно: обеспечивать каждого обучающегося развивающей интеллектуальной деятельностью на доступном уровне, используя присущую математике красоту и увлекательность. Изучение математики развивает познавательные способности человека, в том числе к логическому мышлению, влияя на преподавание других дисциплин. Качественное математическое образование необходимо каждому для его успешной жизни в современном обществе. [1]

«Развивает и формирует ученика не столько само знание, сколько метод его приобретения. Если учебная деятельность протекает только в рамках воспроизведения усвоенных знаний, то это не способствует развитию человека». Именно поэтому традиционные методы обучения и формы организации учебного процесса лишь частично способствуют реализации в полном объеме целей и задач современного образовательного процесса. Возьмем за основу проблемное обучение..

Проблемно-ориентированное обучение или PBL (Problem-based Learning) – это система методов и средств обучения, в основе которого выступает моделирование творческого процесса за счет создания проблемной ситуации и управление поиском решения проблемы.

Проблемное обучение — это *тип развивающего обучения*, содержание которого представлено системой проблемных задач различного уровня сложности, в процессе решения которых учащиеся овладевают новыми знаниями и способами действия, а через это происходит формирование творческих способностей: продуктивного мышления, воображения, познавательной мотивации, интеллектуальных эмоций (М.И. Махмутов).

Проблемно-ориентированное обучение используется в качестве стимула для активного учения. Проблемы, возникающие в процессе обучения бросают «вызов» и вовлекают учащихся в активное взаимодействие.

PBL начинается с постановки учебной проблемы, которую учащиеся должны самостоятельно исследовать. Учащиеся работая в парах или группах анализируют поставленную проблему, ставят обучающие вопросы, проводят опрос и исследование, создают гипотезы и решают учебные проблемы.

Учащиеся в процессе обсуждения через диалог исследуют проблему, обсуждают идеи, у них возникают вопросы, которые потом они решают и получают результат, тем самым получают новые знания.

Каждая учебная проблема это своеобразный «Hook» («крючок»), который вовлекает их в обучение, так у учащихся появляется интерес к новым знаниям.

Еще одна особенность применения проблемно-ориентированного обучения-это его организация, здесь для учителя важно осознать где и в чем заключается деятельность учителя и учащихся.

Чтобы разобраться, как организовать проблемное обучение, предлагаем Вам таблицу, которая конкретно показывает действия учителя и учащихся на уроке. На уроке учитель и учащиеся выполняют следующие действия:

Деятельность учителя	Деятельность ученика
создает проблемную ситуацию	осознают проблемную ситуацию, учебную задачу
организует размышление над проблемой и ее формулировкой, ставит вопросы	формирует проблему в виде вопроса, что нужно найти или вывести, построить и т.д.
организует поиск гипотезы, какие есть решения	выдвигают гипотезы т.е. различные варианты решения проблемы/задачи
организует проверку гипотезы на примерах и задачах	проверяют гипотезу через исследование, обмениваются информацией в группах, парах, решают задачи
организует обобщение результатов и применение полученных знаний через само и взаимооценивание	анализируют результаты, делают выводы, применяют полученные знания

Как известно, одним из важных этапов проблемного обучения выступает создание проблемной ситуации, представляющей собой определенное психологическое состояние обучающихся, которое возникает в процессе выполнения задания, для которого нет готового ответа и которое требует самостоятельного поиска и усвоения новых знаний.

На следующем этапе разрешения проблемы учащийся перебирает, анализирует имеющиеся знания, выясняет, что их недостаточно для получения ответа, и активно включается в добывание новых недостающих знаний.

Затем учащиеся должны понять как решить проблему то есть далее следуют этапы решения проблемы, верификации (проверки) полученных результатов, сопоставления с исходной гипотезой, систематизации и обобщения добытых знаний, умений.

Так, учитель создает проблемные ситуации на уроке и его функции заключаются в фасилитации процесса, оказании помощи при обсуждении, в направлении учащихся на источники получения знаний, в то время как учащиеся максимально работают самостоятельно.

Этапы урока.

- 1) Вызов и мотивация к обучению.
- 2) Актуализируются знания и умения учащихся.
- 3) Создаются проблемные ситуации.
- 4) Выдвигаются гипотезы, идет поиск новой информации.
- 5) Проводятся исследования, в парах и группах идет обмен информацией.
- 6) Представляются результаты исследования и делается вывод.
- 7) Закрепление изученного материала.
- 8) Самооценивание и взаимооценивание.

В помощь учителю рекомендуется использовать один из полезных инструментов проблемного обучения - это таблица FILA (Facts, Ideas, Learning Issues, Actionplan). Заполнение таблицы также развивает мышление обучающихся, помогает привлекать учащихся к самостоятельному поиску фактов, идей изучаемого материала.

Шаблон таблицы FILA для темы «Квадрат»

FACTS факты	IDEAS идеи	LEARNING ISSUES вопросы (предмет изучения)	ACTION PLAN план действия
Информация, извлеченная из проблемного сценария Сгруппировать согласно темам, где возможно	Устанавливаются, основываясь на фактах Гипотезы Принимаются без осуждения	Формируются как вопросы Вопросы должны способствовать решению проблемы	План действия должен помочь решить проблему, провести исследование,

			организовать исследование Вопросы должны помочь создать из отдельных частей сценарий
Есть фигура - прямоугольник. Есть цветные бумаги для разрезания квадратов. Их можно использовать для составления узора в прямоугольнике.	Можно разрезать разного размера квадраты для составления узора. Чем больше будет использовано квадратов разного цвета и размеров, тем больше и красивее будет узор.	Какие квадраты можно вырезать? Как вычислить сторону квадрата? Сколько квадратов нужно разрезать?	1. Измерить длину и ширину заданного прямоугольника. 2. Провести расчет для определения длины сторон квадратов. 3. Начертить сетку квадратов в прямоугольнике. 4. Из цветных бумаг разрезать квадраты. 5. Составить узор, приклеить квадраты на прямоугольник.

Решение творческой задачи по обложению квадратными плитками прямоугольную площадь и практической задачи на нахождение расстояния между объектами является хорошим примером использования таблицы FILA на уроках математики. В ходе обсуждения учитель может задавать наводящие вопросы:

- Можно ли длину и ширину заданного прямоугольника разделить на одно и то же число?
- Сколько таких способов?
- Можно ли из одного квадрата получить квадраты меньшего размера? Как это сделать?
- Как получить из одного квадрата 4 квадрата?

Итак, чтобы успешно применять на уроках математики проблемное обучение, важно соблюдать определенные условия, если говорить конкретно, то:

Во-первых, проблемные ситуации должны отвечать целям обучения.

Во-вторых, быть доступными для учащихся.

В-третьих, осуществлять дифференцированный подход к учащимся, основанный на групповых и индивидуальных формах работы учащихся.

И главное, побуждать учащихся к познанию нового и обеспечить активное взаимодействие.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ

1. Виленкин Н. Я. Математика: учеб. для 5 кл. 6-е изд./ Н. Я. Виленкин. – М.: Мнемозина, 1998. – 384 с.
2. Зайцева С.А., Целищева И.И. и др. Методики обучения решению текстовых задач. – Шуя: ШГПУ, 2001. – 135 с.
3. Мордкович А.Г. Алгебра. 7-9 кл.: Методическое пособие для учителя. – 2-е изд. – М.: Мнемозина, 2001. – С. 15 – 35.
4. Хабибуллин, К. Я. Обучение методам решения задач / К. Я. Хабибуллин // Школьные технологии. – 2004. – № 3. – С. 127 – 131 с.

КОЛЛЕДЖ БІЛІМ АЛУШЫЛАРЫНЫҢ ӨЗ БЕТІНШЕ ЖҰМЫСТАРЫН ҰЙЫМДАСТЫРУ АРҚЫЛЫ КӘСІБИ ҚҰЗЫРЕТТІЛІКТЕРІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

РАХИМБЕКОВА Насип Талгатовна

"Техникалық колледжі" МКҚК

Нұр-Сұлтан, Қазақстан

ber_naz.kz@mail.ru

Аннотация

Колледж білім алушылардың құзыреттілігін қалыптастыруда өзіндік жұмыс ерекше орын алады, өйткені оларда теориялық және практикалық білімнің интеграциясы жүргізіледі, өндірістік қатынаста қажетті еңбек операцияларын орындау дағдылары қалыптасады.

Әлемдік деңгейдегі білім берудің қазіргі парадигмасы білім беруде нәтижеге бағдарлану, оқытуды студенттің жеке тұлғасына бағыттау, ал оқыту әдістерін тұлғааралық қарым-қатынастарға бейімдеу болып отыр. Демек, білім алушы білімді дайын күйінде мұғалім түсіндірмесінен алмай, өзінің өмірлік тәжірибесіне сүйену арқылы, танымдық «жаңалық» ашуы шығармашылық тапсырмаларды орындау негізінде әр түрлі өнімдер жасауы тиіс. Нәтижесінде студенттің дүниетанымы кеңейіп, өзіндік пікірі мен көзқарасы қалыптасуы керек. Осыдан келіп, еліміздің білім беру жүйесін қайта құру, оқуды өмірмен байланыстыру, студенттерді білімді өз бетімен ізденуге үйрету және білім негіздерін демократиялық интеграциялық ұстанымдарға орайлас білім беру, тәрбиелеу талап етілуде.

Қазақстандық педагогтар бұл мәселені әртүрлі аспектілерде: теория мен практиканың өзара байланыс мәселесі Т.С. Сабыров [1], Кенжебеков Б.Т. [2], А. Демеуов. [3] және т.б.

«Құзыреттілік» және «құзырет» ұғымдары мәселесін талдаған шетелдік ғалымдар қатарына Дж. Равен [4], А.В. Хуторской [5], А.К.Маркова [6], И.А.Зимняя [7] т.б. жатады.

Жоғарыда айтылып өткен ғылыми жұмыстардың талдауынан шығатын қорытынды, біздің зерттеуімізде алынған проблема бүгінгі күнге дейін әлі де толық шешімін таппағандығын көрсетті.

Қазіргі кезде Қазақстан мектептерінде педагогикалық үрдістің сапасын көтерудің бай тәжірибесі жинақталып келеді, себебі бүгінде болып жатқан экономикалық және саяси өзгерістер білім саласына да өз ықпалын тигізіп отыр. Келешек ұрпаққа білім берудің маңызы мен мәні жан-жақты қайта ойластырып оған толығымен өзгерістер енгізілуде. Солардың бірі – педагогикалық үрдісте оқушылардың логикалық ойлау қабілеттерін дамытуда өздік жұмыс түрлерін ұйымдастыру. Қазіргі Білім беру туралы заңының талаптары бойынша бүгінгі және болашақ ұрпақтың жан-жақты білімді, ғылыми-техникалық прогресстен, экономикалық жағдайлардан хабары мол жеке тұлға ретінде дамып, қалыптасуы тиіс.

Білім алушылардың арнайы дамуы өзінің белсенділігін дамытуында, яғни, «өзін-өзі оқытуына», «өзін-өзі дамытуына» іскерлігі мен шығармашылық жұмысына басты назар аудару, соңғы жаңадан шығып жатқан электронды оқулықтар жаңаша білім алушылардың оқытылуын, жаңа оқыту әдістерін, жаңа мазмұнды қажет етеді. Қазіргі экономикалық жағдай оқытушының жаңа үрдістерін талап етеді, сондықтан ғылыми ізденіс барысында, білім алушылардың ойлау қабілеттерін дамытудың ең тиімді жолдары өздік жұмыстың түрлерін қолдану болып табылады.

Өздік жұмыстардың түрлерін меңгерту білім алушыларды өздерінің санасын арттырудағы дәлелі болып келеді. Сабақта және сабақтан тыс уақытта өздігінен оның жүйелі орындайтын жұмысын кеңінен өрістетіп, жүйелі тәртіпке салу арқылы оқытушы шәкірттеріне білім негіздерін берік игертеді, білімді тұрмыста пайдалана білуге үйретеді.

Білім алушылардың өз бетінше жұмысы – арнайы уақыттағы оқытушының тапсыруымен, бірақ өз еркімен орындалатын жұмыс. Бұл жұмыста оқушылар ой белсенділігінің шығармашылық қасиетін дамытады, жұмыстарының нәтижесін көреді.

Еліміздің әлеуметтік-экономикалық өмірдегі болып жатқан түбегейлі өзгерістер мен нарықтық қатынастар жоғары оқу орындарының алдына болашақ мамандарды кәсіби әрекетінде өздігінен шығармашылықпен еңбектене алатындай етіп даярлау, білімалушыны әрекеттің объектісінен субъектісіне айналдыру, яғни оның бойында белсенді түрде өз бетімен жұмыс істей білу мен өзіндік дамуды, өзін өзі басқару және өзін таныта білуді қалыптастыру мақсатын қойып отыр.

Осы көрсетілген бағытты жүзеге асыру үшін колледж білім алушыларының өз бетінше жұмыстарын ұйымдастыру арқылы кәсіби құзыреттіліктерін қалыптастыру қажеттілігінің негізгі факторлары анықталды:

- біріншіден – оқыту үдерісінде өз бетінше жұмыстарын ұйымдастыру арқылы білім алушыларды кәсіби даярлаудың сапасын арттыруда, өз бетінше біліммен қамтамасыз ету негізінде колледж білім алушыларының кәсіби құзыреттілігін қалыптастыру;

- екіншіден – өз бетінше жұмыстарын ұйымдастыру мәселесін жетілдіру арқылы колледж білім алушыларының кәсіби құзыреттілігін қалыптастыру;

- үшіншіден – педагогикалық ғылымдардың логикалық дамуына байланысты өз бетінше білім алу құралы ретінде ақпараттық жүйенің барлық мүмкіндіктерімен қаруландырып, ақпараттық мәдениеттілікке жеткізу арқылы колледж білім алушыларының кәсіби құзыреттілігін қалыптастыру.

Алайда білім алушылардың өзіндік дәрісханалық және дәрісханадан тыс танымдық іс-әрекетінің мотивациялық, үдерістік, технологиялық қамтылуының мәселелері ерекше назар аударуды қажет етеді, өйткені ол білімалушылардың жеке қызығушылықтарын, қабілеттері мен бейімділіктерін ескеретін өз алдына біртұтас педагогикалық жүйе.

Білім алушылардың өзіндік жұмысы ұйымдастырудағы ең басты маңызды шарт– оқу мен ғылыми іс-әрекетті ұйымдастыру мүмкіндігі мен білім-дағды алу үшін өзіндік жұмыс біліктерін қалыптастыру.

Білім алушылардың өзіндік жұмысының міндеттері:

- білімалушыны өзіндік жұмысқа дағдылануға үйрету, дамыту және өзіндік білім алу мен әлеуметтену қажеттіліктерін қалыптастыру;
- дәрістер мен қосымша өз бетімен оқуға берілетін тақырыптарды зерттеу барысында пән мазмұнын, мақсаттары мен міндеттерін игеру;
- дәріс материалын өзіндік нұсқалау, семинарлық, практикалық және зертханалық жұмыстарға дайындалу барысында өңдеу арқылы курс негіздері мен мазмұнына тереңдеп, санамен түйсіну;
- семинар, практикалық және зертханалық сабақтарға, курстық және дипломдық жұмыстарға дайындық барысында жинақталған материалды қорытынды сынақтар мен емтихандарға тиімді әзірлену үшін қолдану.

Өйткені, болашақ маманның шығармашылықпен өздігінен жұмыс істеп, шешім қабылдай алуы фирмалар мен мекемелердің өндірістік және ғылыми-техникалық әрекетіне және олардың өзара бәсекелестікке төтеп беруіне ықпал етеді.

Қазіргі заманғы қоғамға өз бетімен, шығармашылықпен құлшына жұмыс істейтін, еркін де кеңінен ойлайтын, өздігінен алдына мақсат қойып және оған жетудің әдіс-тәсілін шығармашылықпен анықтап және қолдана алатын кәсіби-маманның тұлғасы керек.

Мұндай тұлғаның дамуына бағытталған білім берудің негізгі болып тұлғаның өздігінен білім алу, өзін-өзі тәрбиелеу, өзін жетілдіру үрдісі жатады [8].

Сондықтан да білім алушылардың шығармашылық сипаттағы оқу танымдық әрекеттерін ұйымдастыруда оқытушы олардың өздігінен білім алу, ғылым әдістерін және оны қолдану тәсілдерін меңгеруіне жағдай жасауы керек.

Білім алушылар шығармашылық сипаттағы үй тапсырмалары мен бақылау жұмыстарын орындауы үшін олар әдістемелік тұрғыдан қамтамасыз етілуі керек.

Өздік жұмысты орындау барысында ғана дәрісте алған ақпарат білімге айналады, білік пен дағды қалыптасады.

Шығармашылықпен жұмыс істеу және қажетті ақпаратты іздеу дағдысы жоқ білімалушының өздік жұмысы оқытушы тарапынан басқарылып, бақылануы қажет.

Өздігінен жұмыс жасау мен шығармашылықпен жұмыс жасау өзара тығыз байланысты. Кез келген маманның кәсіби әрекеті шығармашылықсыз мүмкін емес, әрі ол маманның өздігінен жұмыс істей білуіне тәуелді.

Олай болса, білімалушы (болашақ маман) шығармашылықпен өздігінен жұмыс істеу оның кәсіби қалыптасу барысындағы тұлғалық және кәсіби сапаларының біртұтас жүйесі болып табылады. Шығармашылықпен өздігінен жұмыс істеу өзара байланысқан бірнеше құрамдас бөліктерден тұрады[9]:

1) мотивтік-құндылық (өз құндылық жүйесінің рефлексиясы, болашақ мамандығына қызығуы мен шығармашылықпен қарауы, жоғары нәтижеге жетуге ұмтылысы);

2) когнитивті (тұлғаның зиялылық-танымдық сапалары, ойлау, қиялдау, түсіну, ұғыну рефлексия);

3) коммуникативті (бірлесе жұмыс істеуге даяр болу);

4) эмоционалды-еріктік (адамгершілік, жеке жауапкершілік, қиындықтарды өздігінен жеңу мен проблемалық жағдайларды өздігінен шешуді қажетсіну);

5) креативті-әрекетті (түрлі жағдайларда шығармашылықпен әрекет ету).

Шығармашылықпен әрекет жасаушы тұлға зиялылық және эмоционалдық белсенділік, тұлғаның өз белсендігі және танымдық мотивтер арқылы қалыптасады. Оқыту барысында шығармашылық үшін тек білімалушы мен оқытушы арасындағы диалог ғана емес, түрлі кәсіби және оқу әрекеттері барысында білімалушылардың өзара қарым қатынасы, білімалушының өздігінен білім алу мен берудің ұйымдастырушылық құрылымының деңгейінде өздігінен жұмыс істеуге, жауапкершілікке және шығармашылық қабілеттерін дамытуға бағытталған тәрбиелеу үрдісі арқылы іске асады.

Оқу үрдісі екі жақты үрдіс болғандықтан, білім алушылардың өзіндік жұмысты міндетті түрде оқытушының басшылығын, оның көрсететін көмегін керек етеді. Осыған байланысты атақты педагогтар мен психологтар білімалушылардың өзіндік жұмыстарының негізгі ерекшелігі - олардың ықыласы мен өз еркімен әрекет жасауына байланысты деп санайды.

Өзіндік жұмысты ұйымдастырғанда, оқытушы білім алушылардың дара ерекшелігін ескере отырып, соған қарай беретін тапсырмаларды өзгертіп отырғанын жөн санайды, орындалған жалпы жұмыстың қорытындысын, нәтижесін тексеру керек. Өзіндік жұмыстарды ұйымдастыру үшін, оқытушы келесі үш жағдайды ескерген жөн:

1. Білім алушылардың өзіндік жұмысының мазмұнын анықтау (берілетін білім мен оның міндеттері).
2. Өзіндік жұмысты ұйымдастырудың жоспарын жасау, қолданылатын амал-тәсілдерді белгілеу.
3. Білім алушыларға жұмысты ойдағыдай аяқтауға бағыт беріп көмектесу (жұмыстың барысына жүйелі басшылық ету, тиісті түзетулер жасап отыру).

Оқытушылар бір сабаққа екі-үш өзіндік жұмыс қосады. Осыған байланысты білім алушылардың бәрінде жұмыс жасау қарқыны әр түрлі екенін ескеріліп, тапсырмалар алдын ала тақтаға немесе карточкаларға жазылу қажет. Бұл жерде баспадан шыққан жұмыс дәптерлерінің (білім алушылардың өзіндік жұмысына арналған) көмегі зор екенін айта кеткен жөн.

Өз бетімен жұмыс оқытушының ұйымдастыруымен дидактикалық мақсаттарды орындаудағы білім алушы кез келген белсенді қызметін көрсетеді. Яғни арнайы берілген уақытта оқушының материалды игеруі, оны түсінуі, бекітуі, білім, білік және дағдыларының дамуы мен қалыптасуы. Өзіндік жұмысты ұйымдастыру формалары мыналар:

- фронталды жұмыс;
- жеке жұмыс;
- топпен жұмыс.

Өз бетімен жұмыстың негізгі түрлері:

- ақпарат құралдарымен, оқулықпен жұмыс;
- тәжірибиелік жаттығулар;
- тәжірибиелік және зертханалық жұмыстарды орындау;
- өзіндік, бақылау жұмыстары, диктант, шығарма;
- тәжірибе, бақылаулар және т.б [10].

Колледждің оқу үдерісінде білім алушыларының өзін-өзі бағалауы, яғни өз іс-әрекетін қорытындылауы тиімді болады. Біріншіден, мұғалім уақыты үнемделеді. Екіншіден, оқушылардың өзін-өзі бағалауы, өзінің мүмкіндіктерін білуі, орындалған жұмысты жүйелеу мен түзетуі, іс-әрекет бағытын анықтауы, өзіне талап қойғыштық сияқты бағалау белгілері қалыптасады.

Білім алушылардың өздігінен орындайтын жұмысты еркін әрі ұзақ істеуі нәтижесінде өзін-өзі басқару, шығармашылыққа талаптану, өз күшіне сену сияқты психологиялық қасиеттері нығая түседі.

Әр білім алушының сабақта өздік жұмыс істеуі, оның қабілетінің дамуы мен танымдық мүмкіндіктері әрекетінің жоғары деңгейлі сипаттамасы материалдарды игеруде кеткен кемшіліктердің орнын толтыруда білімді тереңдетудің ең тиімді түрі болып табылады.

Білім алушылар өзіндік жұмыс орындағанда жетістікке жетуі үшін тапсырмалар сараланып іріктеледі, үнемі мұғалімнің бақылауымен орындалады және туындаған қиындықтарды шешу үшін уақытында көмек көрсетіледі. Жеке оқыту тұрғысында мұғалім әрбір білім алушыға ықыласпен және қамқорлықпен қарайды, оқуға деген оң көзқарасты және білім алушының жетістігін көтермелейді.

Ойлау әрекеті арқылы білім алушылар шығармашылыққа ұмтылады, материалды дайын күйінде жаттанды қабылдамай, оны жеке зерттеу немесе бақылау жүргізе отырып, өз сұрағына жауап таба алады. Сабақта мұғалім білім алушылардың тек интеллектуалдық дамуына назар аудармай, тұлғалық қасиеттерінің де дамуына басшылық жасауы қажет. Оқу оқуға күштемей, танымдық қызығушылықтарын, ерік-жігерін, талпынысын оқу жұмысына бағыттағанда ғана тиімді болады.

Міне, осы сияқты жұмыстар колледждегі оқу үдерісіндегі сабақты тиімді ұйымдастыруға жағдай жасайды. Және білім алушылардың ақпараттық, коммуникативтік дағдыларын қалыптастыруға, ойлау, шығармашылық, өзіндік шешім қабылдау қабілеттерін дамытуға, білімге деген қызығушылығын тәрбиелейді.

Білім алушылардың оқу-танымдық, шығармашылық әрекеттерін, яғни олардың өздігінен білім алуға кәсіби құзыреттіліктерін олардың пәнге деген қызығушылықтарын арттырумен, өздігінен білім алуға деген дағдыларын қалыптастырумен, ізденімпаздыққа, шығармашылыққа тәрбиелеумен байланысты.

Білім алушылар тұлғасының психологиялық моделін жасаудағы зерттеу жұмыстарына талдау жасау, зерттеу іс-әрекетін жүзеге асыра алатын білім алушы дайындауда келесідей психологиялық-педагогикалық талаптарды ескеру қажеттігін көрсетті:

1. білім алушы зерттеу іс-әрекетін жүзеге асыра алуы үшін оның оқу дайындығының жоғары деңгейде болуы; зерттеушілік және практикалық даярлығының ұштастырылуы; өз білімін үнемі жетілдіріп отыруына, зерттеу іс-әрекетін ұйымдастыру ұстанымын практикада қолдана білуге ынталы болуы қажет.

2. білім алушыларда келесідей қасиеттер қалыптастырылуы тиіс: байқағыштық; жоғары дәрежедегі танымдық белсенділік, ізденімпаздық, зерттеушілік қызметке қызығушылық; сыншылдық;

шығармашылық-ізденуде бағыттылық, жаңашылдық, адамгершілік, сезгіштік, мақсаткерлік, шешімпаздық.

3. «Зерттеуші студент» зерттеу логикасын, әдістерді меңгеруі; ұстанымдарды жүйелей және жалпылай алуы; ғылыми ақпараттарды қолдана білуі тиіс. Сонымен қатар ол:

а) игерген білімі мен біліктерін оқу, зерттеу міндеттерін шешуге қолдана алуы; өзінің және замандастарының тәжірибелерін талдай, жалпылай алуы; ғылымның теориялық ақпаратының элементтерін, формалары мен негізгі танымдық әрекеттерді (суреттеу, түсіндіру, қайта өңдеу) білуі; өз бетімен зерттеу мәселесін табуды, әдістерін меңгеруі; тиімді ізденіс тәсілдерін таңдауды, сақтауды және ақпаратты қолдануды білуі; қосымша әдебиеттерді қолдана алуы, кітапхана қорымен жұмыс істей білуі қажет;

б) ғылыми ізденісте өзінің әрекетін жалпы эвристикалық ізденіс ережелерімен сәйкес құра отырып, келесідей мәселелерді жүзеге асыра алуы керек: талдау жасауды (диагноз қоя білуді); бастапқы мәліметтерді нәтижемен салыстыра отырып жобалай, болжай алуды; білімді игеру үрдісін жүзеге асыра алуды; алынған мәліметтерді бағалай білуді; жаңа міндеттерді қоя алуды.

Сонымен, білім алушының өзіндік белсенділігін, ізденімпаздығын және шығармашылық қабілеттерін бағытты өз бетінше дамыту олардың кәсіби құзыреттіліктерін қалыптастырумен тығыз байланысты.

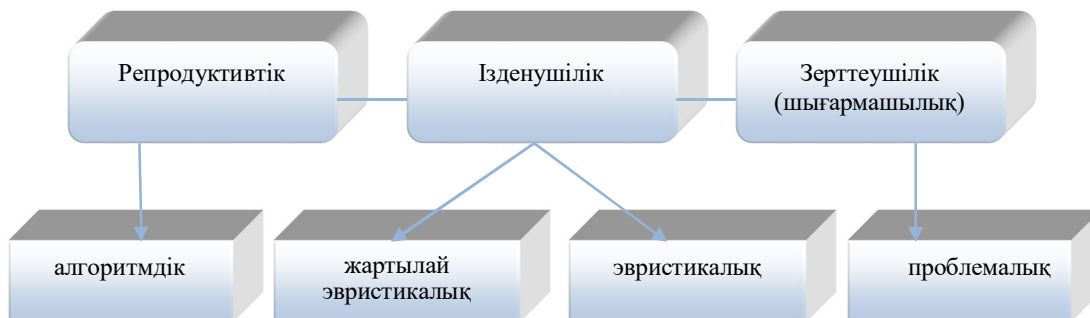
«Техникалық механика негіздері» сабағында білім алушылардың зерттеу жұмысын ұйымдастыруда проблемалық ахуал туғызу басты мәселе болып табылады.

Біздің зерттеулерімізде негізгі колледжде «Техникалық механика негіздері» курсын оқыту арқылы білім алушылардың кәсіби құзыреттіліктерін қалыптастыруға танымдық іс-әрекеттің деңгейлік – репродуктивтік – ізденушілік – зерттеушілік (шығармашылық) – жүйесіне (2-сурет) сүйене отырып әдістемелік тұрғыдан өңдеу арқылы қол жеткізілді.

Білім алушылардың «Техникалық механика негіздері» курсын оқыту арқылы кәсіби құзыреттіліктерін қалыптастыруды ұйымдастырудың нақты мысалын қарастырсақ.

1-мысал. 1 курс, мамандығы «Электрмен қамтамасыз ету (салалар бойынша)». Тақырып: Кинематиканың негізгі түсініктері.

Бұл тақырып материалдарын зерттеу тұрғысынан игертудің мақсаты: білім алушылардың бағдарламалық материалды саналы меңгеруін (соның ішінде формулалармен жұмыс барысын жеңілдететіні туралы түсінік қалыптастыруды), пәнішілік байланыс негізінде жаңа білім алу тәсілдерін игерту арқылы олардың білімдерін тереңдетуді қамтамасыз ету, ал жалпы алғанда, білім алушылардың кәсіби құзыреттіліктерін қалыптастыру.

Сурет 2 - Танымдық іс-әрекет деңгейлері.

1. Проблемалық ахуал тудыратын сұрақтар беріле отырып білім алушылардың іздеу жұмыстары ұйымдастырылды.

2. Келесі кезекте білім алушылардың кәсіби құзыреттіліктерін қалыптастыру мақсатында өз бетінше орындауға ұсынылды (әрине мұғалімнің бақылаумен, бағдар беруімен).

3-кезең. Білім алушыларға осы тақырып бойынша игерген білімдері арасындағы заңдылықтарды анықтата отырып, жалпылау әдісі негізінде жаңа ой қорытындыларын жасауға үйрету.

Тапсырманы орындауды аяқтау үй тапсырмасы ретінде беріліп, қорытындысы келесі сабақта талқыланды.

Сонымен, аталған тақырыптың жаңа материалдарын білім алушыларға саналы игерту (білімнің қажеттігін түсінулері; оларды қолдана алу арқылы жаңа мәліметтерді табу тәсілдерін игерулері; ізденіс тәсілдерін, ғылыми таным әдістерін қолданудың білімдер арасындағы байланыстарды, жаңа заңдылықтарды айқындаудағы тиімділігіне өздерінің іс-әрекеттері арқылы көз жеткізулеріне және т.с.с.) танымдық іс-әрекеттің деңгейлік сатыларының (репродуктивтік-ізденушілік-зерттеушілік

(шығармашылық)) арасындағы сабақтастық негізінде проблемалық сұрақтарға жауап іздеуді ұйымдастыру арқылы жүзеге асырылды.

Жүргізілген зерттеу негізінде келесі қорытынды жасауға болады:

1 Колледж білім алушылардың құзыреттілігін қалыптастыруда өзіндік жұмыс ерекше орын алады, өйткені оларда теориялық және практикалық білімнің интеграциясы жүргізіледі, өндірістік қатынаста қажетті еңбек операцияларын орындау дағдылары қалыптасады.

2 педагогикалық практикада қолданылатын арнайы пәндер бойынша тәжірибелік сабақтарды өткізу әдістемесі формалды сипатқа ие.

3 әзірленген әдістемені кең педагогикалық тәжірибеде қолдану мүмкіндігі бар.

Қолданылған әдебиеттер тізімі

- 1 Сабыров Т. Оқыту теориясының негіздері. Алматы 1998 ж.
- 2 Кенжебеков Б.Т. Болашақ педагогтың кәсіби құзыреттілігін қалыптастырудың теориялық-әдіснамалық негіздері – Алматы: ТОО «Стандарт», 2006. – 260 б.
- 3 А. Демеуов. Особенности планирования, организации и контроля внеаудиторной самостоятельной работы студентов // Высшая школа Казахстана. – 2004. – №3. – С. 52-54.
- 4 Равен, Дж. Компетентность в современном обществе: выявление, развитие и реализация / Дж.Равен. - М., «Когито-Центр», 2002., с. 253 (англ. 1984).
- 5 Хуторский А.В. Определение общепредметного содержания и ключевых компетенций как характеристика нового подхода к конструированию образовательных стандартов [Электронный ресурс] / А.В. Хуторской // Интернет-журнал Вестник Института образования человека – 2011. – №1. - Режим доступа: <http://иоч.рф/journal/2011/Eidos-Vestnik2011-103-Khutorskoy.pdf>
- 6 Маркова, А.К. Психология профессионализма / А.К.Маркова. - М.: Международный гуманитарный фонд «Знание», 1996.
- 7 Зимняя, И.А. Единая социально-профессиональная компетентность выпускника университета: понятие, подходы к формированию и оценке / И.А. Зимняя, Е.В. Земцова. - М.: 2008. - 54с.
- 8 Ж.Е.Сарсекеева. Педагогические условия организации самостоятельной работы студентов в процессе изучения педагогических дисциплин: автореф. ... канд.пед.наук: 13.00.08.– Караганда, 2005. – 29 с.
- 9 Пидкасистый П. И. Самостоятельная познавательная деятельность школьников в обучении. Теория экспериментального исследования. – М.: Педагогика, 1980. – 146 с.
- 10 Әбдікәрімұлы Б., Андасова Б.З. Кредиттік оқыту жүйесі бойынша болашақ экономистердің өздік жұмысының педагогикалық шарттары. – Астана: Еуразия гуманитарлық институты, 2007. – 258 б.

ТӨТЕНШЕ ЖАҒДАЙЛАРДАҒЫ ҚАУІПСІЗДІКТІ САҚТАУ РАХЫМБЕКОВ Айтбай Жапарович, ИКЛАСБАЕВА Г.А., АДЫЛКАН А.Е., НУҒМАНОВ А.А.

І. Жансүгіров атындағы Жетісу университеті
Талдықорған, Қазақстан
rahim_tal@mail.ru

Аннотация

Мақалада "Өмір сүру қауіпсіздігінің негіздері" пәні мысалында оқытудың өзекті мәселелері қарастырылады. Ағзаның қоршаған ортаның өзгеретін жағдайларына бейімделу процесі, шын мәнінде, адамның табиғи, өндірістік және әлеуметтік жағдайларға бейімделу мүмкіндігін білдіреді.

Түйінді сөздер: тәрбие, көзқарас, адам өмірі, халықты қорғау, төтенше жағдай, психология, қауіпсіздік, еңбек.

Аннотация

В статье рассматриваются актуальные вопросы обучения студентов на примере дисциплины "Основы безопасности жизнедеятельности". Процесс адаптации организма к изменяющимся условиям окружающей среды, по сути, представляет собой возможность адаптации человека к природным, производственным и социальным условиям.

Ключевые слова: воспитание, взгляд, человеческая жизнь, защита населения, чрезвычайная ситуация, психология, безопасность, труд.

Abstract

The article deals with current issues of students' education on the example of the discipline "Fundamentals of life safety". The process of adaptation of the organism to changing environmental conditions, in fact, is the possibility of human adaptation to natural, industrial and social conditions.

Keywords: education, view, human life, protection of the population, emergency situation, psychology, security, labor.

Кіріспе

Осы тұжырымдама өмір сүру қауіпсіздігі "ӨСҚ" негіздерінің оқу пәнін сапалы дамыту жағдайларын қамтамасыз ету, жеке адамның, қоғам мен мемлекеттің қауіпсіздігі саласында өзі қалыптастыратын құзыреттердің маңыздылық дәрежесіне, мемлекеттік тапсырысқа, халықтың қажеттіліктеріне және қоғам дамуының перспективалық міндеттеріне сәйкес оның білім беру мәртебесін өзгерту болып табылады. Өмір сүру қауіпсіздігі саласында білім, білік және дағдыларды игеру мағыналы және ішкі келісілген процесс болуы керек. ӨСҚ-н оқытудың мақсаты, С.В. Беловтың [1], айтуы бойынша білімді игеру келесі шарттарды міндеттейді:

- табиғи, техногендік және әлеуметтік сипаттағы қауіпті және төтенше жағдайлардағы адамның қауіпсіз мінез - құлқы туралы;

- салауатты және маңызды өмір салты туралы;
- халықты қауіпті және төтенше жағдайлардан қорғаудың мемлекеттік жүйесі туралы;
- азаматтардың мемлекетті қорғау жөніндегі міндеттері туралы;
- адам өмірі мен денсаулығына құндылық қатынасын тәрбиелеу туралы;
- батырлық мұраға және оның мемлекеттік рәміздеріне құрмет сезімі туралы;
- патриотизм және Отанды қорғау жөніндегі борыш туралы;
- төтенше жағдайларда қауіпсіз жүріс - тұрыс үшін қажетті жеке қасиеттердің дамуы туралы;
- әскери қызмет өткеру кезінде және бейбітшіліктегі жағдайларды;
- терроризм актілерін болдырмау бойынша қырағылық туралы;
- салауатты өмір салтын ұстану қажеттілігі туралы;
- өмір мен денсаулыққа қауіпті жағдайларды бағалау дағдыларын игеру туралы;
- төтенше жағдайлардағы адам әрекеттері туралы;
- жеке және ұжымдық қорғану құралдарын пайдалану туралы;
- зардап шеккендерге алғашқы медициналық көмек көрсету туралы.

Қазіргі студенттер жеке адам мен қоғамның өміріне, денсаулығына және қауіпсіздігіне қауіп төндіретін әрекеттер мен әсерлерге төзбеуі керек, сонымен қатар оларға өз мүмкіндіктері шегінде қарсы тұра білуі керек.

Мұндай байланыстарды пайдалану студенттің ӨСҚ-не оқуға деген оң ынтасын арттырып қана қоймай, әр студенттің жеке ерекшеліктері мен мүдделерін ескеріп қана қоймай, сонымен қатар студенттерді қазіргі жағдайда өмір сүруге жан - жақты дайындауға мүмкіндік береді, өйткені қазіргі білім беру бағдарламалары адам қызметінің барлық аспектілерін аз немесе өте аз қамтиды.

Жалпы, ӨСҚ пәні және басқа пәндердегі қауіпсіздік фрагменттері "өмір қауіпсіздігі негіздері" жалпы білім беру саласын құрайды, барлық компоненттер тақырыптық және хронологиялық жағынан тығыз байланысты [2-4].

Қазіргі заманның ең өзекті мәселелерінің бірі Төтенше жағдайлар (ТЖ) туындаған жағдайда халықты қорғауды қамтамасыз ету болып табылады. Соңғы бірнеше онжылдықта мұндай жағдайлардың құрылымы мен сипаты айтарлықтай өзгерді: салыстырмалы түрде тұрақты қайталанатын табиғи апаттар аясында, бір жағынан, жаппай қырып - жою құралдарын қолдана отырып, дүниежүзілік соғыс қаупі бұрынғы нәрсе болып табылады, екінші жағынан, террористік және диверсиялық актілердің, техногендік және ерекше апаттардың саны мен көлемінің өсу тенденциясы мазаламайды.

Жоғарыда баяндалғанды назарға ала отырып, ТЖ зардаптарының алдын алу және жою жөніндегі іс-шаралардың жалпы мемлекеттік жүйесі шеңберінде халық арасында тіршілік қауіпсіздігі мәселелерін насихаттауды кеңейтудің орындылығын мойындау қажет. Халықпен жұмыс бірнеше деңгейде жүргізілуі тиіс. Бұл жұмыстың маңызды құрамдас бөлігі студенттер мен оқу орындарының студенттерін қазіргі заманғы IT бағдарламалары бойынша оқытуды ұйымдастыру болып табылады.

Нәтижелер және оларды талқылау:

Қазақстан Республикасының жаңа экономикалық және әлеуметтік саясаты өнеркәсіптің барлық салаларының қарқынды дамуына кең жол ашты. Еліміздің жер қойнауы минералды және мұнай-газ қорына өте бай болғандықтан республикамыздағы тау-кен, химиялық, қара және түрлі-түсті

металлургия, сирек және асыл затты метал, алтын, алмас өңдеу және тағы басқа өндірістерді әлем экономикасының озық қатарына қосылуда.

Өнеркәсіптің әр саласының дамуымен бірге оны қауіпсіздендіру міндетті өзекті мәселеге айналуға. Осы орайда төтенше жағдайлар зор көлемді зиян келтіруі мүмкін екеніне көз жетерлік. Төтенше жағдайлар, белгілі түрде, табиғи, техногендік және жаппай қыру құралдарын пайдалану кезіндегі төтенше жағдайлар өнеркәсіп орындарын қирату мен істен шығаруға, жергілікті халықты зардап шегуге, ал жалпы алғанда, елдің экономикасына зор нұсқан келтіруге әкеліп соқтырады.

Сондықтан төтенше жағдайлардың алдын алу, оның салдарын азайту, сондай-ақ ең бастысы түрлі әдістерді пайдаланып, халықты төтенше жағдайлардың жойқын күштерінен сақтау, үйрету және құтқару жұмыстарын кешенді түрде ұйымдастыру - алдағы тұрған басты мақсат. Техносфераны жасай отырып, адам баласы тіршілік жағдайларын әр жақты жоғарлатуға тырысты. Дегенмен бұл прогресс адамзатты ең жоғарғы деңгейге шығарды, бірақ ол өзінің кері әсерін, яғни жер қойнауының кедейленуіне әкеліп соқтырды.

Технологиялық үрдістерде қолдан ылатын аппараттардың қуаты артып, соған сәйкес қауіпті заттардың мөлшерлері де көбеюде. Энергия көздері болып табылатын мұнай және газ саласы 70 процентке өсті. Заманауи нысандардың да энергия тұтыну қуаты да қатты өсті. Жылына қуаты 10-15 млн/ тонналық мұнай өңдеу өнеркәсіптері аймақтарда 300 - 500 мың тоннаға дейін көмірсутекті отын қоры жинақталады. Бұл қордың энергиясы эквивалентті түрде 3-5 Мт тротил мөлшеріне тең. Қолданылатын технологиялардың қарқынды дамуынан температура, қысым, қауіпті заттардың мөлшері сияқты көрсеткіштер де артып отырады. Бұл жағдай қазіргі заманғы өндірістік кәсіпорындардың апаттық жағдайларын жоғарылатады.

Студенттерге жаппай қирату қаруларының салдарынан, табиғат құбылыстарының, техногендік апаттардың себебінен туындайтын төтенше жағдайларда қабылдайтын шешім, жүзеге асыратын іс - қимылдар, жүріп - тұру тәртібін үйрету, оларды құтқару жасақтардың басшылары ретінде дайындау ең маңызды проблемалар болып табылады.

ОСҚ оқытуда заманауи ақпараттық технологиялар үлкен көмек көрсете алады. Мультимедиялық бағдарламалар жиынтығымен жабдықталған компьютер оң мотивацияның қуатты көзі, тиімді дидактикалық құрал болып табылады, сонымен қатар интернеттен осы білім беру саласындағы жаңа әзірлемелер мен құжаттаманы уақтылы алуға мүмкіндік береді.

Студенттерді кенеттен болған авариялар, апаттар, дүлей және өзге де зілзалалар нәтижесінде қалыптасқан төтенше жағдайдағы іс - қимылдарға дайындау сапасына қойылатын талаптарды арттыру, халықты және аумақтарды техногендік және табиғи сипаттағы ТЖ-дан қорғау жөніндегі іс-шараларды жоспарлау және жүзеге асыру, Қауіпсіздік техникасы, жеке және ұжымдық қорғау қағидаларын меңгеру дағдыларын тұжырымдау қажет.

Студенттердің дені зардап шеккендерге алғашқы медициналық көмек көрсетуге теориялық және практикалық дайындығына назар аудару керек. Сонымен бірге, ӨСҚ оқыту қазіргі заманғы жағдайға жан - жақты көзқарас қалыптастыру үшін қазіргі заманғы ғылыми - техникалық деңгейде жүргізілуі керек, бұл ӨСҚ өркениеттің жаһандық проблемасы ретінде қамтамасыз етуге көзқарасты анықтайды. Студенттердің сабақта алған білімдері мен дағдыларын бекіту үшін халықты және аумақтарды қорғау мәселелерін дипломдық және курстық жұмыстарға және өндірістік практикаға тапсырмаларды қосуды қарастыруға болады.

Интерактивті оқыту құралын қосу нәтижесінде оқушы мен мұғалім арасындағы ақпараттық өзара іс-қимыл қалай өзгередінін қадағалаймыз. Білім беру мақсатының ақпараттық өзара әрекеттесуінің дәстүрлі схемасы білім алушы мен білім алушы арасындағы екі жақты байланыс сияқты. Осыған сүйене отырып, ӨСҚ әдістемелік тұрғыдан дұрыс оқыту кезінде бұл курс университет пен мектептің болашақ түлектеріне қазіргі қоғам жағдайында өмір мен қызметке дайындалуда, белсенді өмірлік ұстанымды дамытуда айтарлықтай көмек көрсете алады деген қорытынды жасауға болады [5,6].

Өмір қауіпсіздігі негіздері бойынша толық курсты оқып, жоғары оқу орнын бітірген жастар:

- * салауатты өмір салтының негізгі дағдыларын меңгереді;

- * үйде, көшеде қауіпсіз жүріс - тұрыс ережелерін, қауіпті жағдайларда көмек көрсету немесе табу тәсілдерін меңгереді;

- * күнделікті өмірдегі, табиғи, әлеуметтік және техногендік сипаттағы қауіпті және төтенше жағдайлардағы жеке қауіпсіздік шараларымен; халықты қорғау бойынша мемлекет өткізетін іс - шаралармен танысады;

- * адамзат үшін өз тіршілігінен туындайтын жаңа қауіптердің пайда болу себептері және ауқымымен танысады;

* төтенше жағдайларда (Отанды әскери қорғауды қоса алғанда) халықты қорғау саласындағы мемлекеттік ұйымдардың міндеттерімен, құрылымдарымен және қызметімен танысады);

* азаматтық жауапкершілік шарасын, жаһандық және ұлттық деңгейлерде қауіпсіздікті қамтамасыз етуге жеке қатысу қажеттілігін және қоғамдық ұйымдардың рөлін түсінуді меңгереді.

Қорытынды:

Бұл бағыттағы білім беру іс - әрекетінің түпкілікті нәтижесі - түлектердің портретіндегі салауатты өмір салтының құндылығы мен қажеттілігін терең түсіну; күнделікті өмірде және өндірісте қауіпсіз мінез-құлық; физикалық жетілуге ұмтылу, сондай-ақ өзін-өзі шешім қабылдауға қабілетті толыққанды тұлға ретінде тану және олар үшін жауапкершілік алу сияқты белгілерді өзіне және басқа адамдарға көрсете алады.

Сондықтан бұл жерде жұмыс нысандары мен әдістерін жетілдіруге, оқушылардың бойында тиісті практикалық дағдыларды қалыптастыруға міндетті бағдарлана отырып, олардың оқыту сапасы мен білімін арттыруға бағыт алған жөн.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ:

Кітаптар:

1. Белов С.В. Тіршілік қауіпсіздігі ғылым ретінде // "Тіршілік қауіпсіздігі", 2003, № 2., Б. 11-18.
2. Власова Л.М. Өмір қауіпсіздігі. Қауіпсіздік проблемаларының заманауи кешені. М., Ғылым, 2004.

3. Білім беру процесінің мазмұны мен ұйымдастырылуын қалыптастыру бойынша әдістемелік ұсынымдар./ Под ред. Т. В. Расташанской. Томск: 2009, 116 б.

4. Останко Л. П., Ресей білімін модернизациялау жағдайында өмір сүруді оқытудың өзекті мәселелері және әскери-патриоттық тәрбиені оңтайландыру, 2009. Линченко с. Н., Грушко г. в., Горина и. И. білім беру реформаларын жүзеге асыру аясында өмір қауіпсіздігін оқытудың заманауи мәселелері // іргелі зерттеулер. – 2007. – № 9. – Б.106-108.

5. Приходько а. Н., Денсаулық педагогикасы – педагогикалық ғылым мен практиканың жаңа деңгейі, 2009.

Интернет көздері:

6. URL: <http://www.fundamental-research.ru/ru/article/view?id=3664>

ОРЫС ТОПТАРЫНА ҚАЗАҚ ТІЛІН ОҚЫТУ ӘДІСТЕРІ

САБИТБЕКОВА Майраш Муратовна

Марат Оспанов атындағы Батыс Қазақстан медицина университеті

Ақтөбе, Қазақстан

nurmai_66@mail.ru

Қазақстан Республикасының мемлекеттік тілі –қазақ тілі. Еліміз тәуелсіздік алғалы бері қазақ тілін оқыту әдістемесін жетілдіру күн тәртібінен түспей келе жатқан мәселелердің бірегейі. Қазақстанда тұратын барлық этностардың тілін сақтай отырып, ұлт бірлігін нығайтудың маңызды факторы ретінде саналатын мемлекеттік тілді балабақша, мектеп, жоғары оқу орындарында, мемлекеттік қызмет пен қоғамдық- саяси, әлеуметтік кәсіпкерлік саласында батыл қолданысқа енгізіп, қазақстандықтардың өмірлік қажеттілігіне айналдыруды мақсат еткен «Тілдерді қолдану мен дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған бағдарламасы» да кезең-кезеңмен іске асып, өз нәтижесін беруде. Әсіресе орыс тілді мектептерде, орта, жоғары оқу орындарының орыс топтарында жүйелі оқыту үрдісін қалыптастыру маңыздылығы арта түсті. Мемлекеттік тілді оқытудың тиімді де ыңғайлы моделі мен жүйесін қалыптастыру мұғалімдер мен оқытушылардың шығармашылығы мен кәсіби шеберлігіне тікелей байланысты. Орыс сыныптары мен топтарында оқытатын қазақ тілі пәнінің мұғалімдері үшін білім алушылардың сөйлеу дағдысын дамыту мен коммуникативтік біліктілігін арттыру басты назарда. Сондықтан тіл үйретуде орта және ЖОО грамматикамен қатар берілетін лексикалық мәтіндер білім алушылардың мемлекеттік тілді меңгеруіне және қазақ тілінде ауызекі сөйлеуіне бағытталады. Осы орайда орыс топтарына қазақ тілін оқытудың тиімді әдістері мен заманауи озық технологияларын меңгерудің маңыздылығы зор.

«Қазіргі заман жастарға ақпараттық технологиямен байланысты әлемдік стандартқа сай жаңа білім беру өте қажет-ақ» -деп елбасымыз атап көрсеткендей инновациялық оқыту әдістерін енгізу – жаңа білім берудің бірден-бір шарты болмақ. Сондықтан жаңа ғылыми әдебиеттерде қолданылып

жүрген бірқатар оқыту әдістеріне тоқталып өткенді жөн көрдік. Орыс тілді аудиторияда қазақ тілін оқытудың тиімді жолдары:

- Түсіндіру әдісі. Бұл әдіске ауызша баяндау, тақырыпты түсіндіру, сұрақ-жауап, әңгіме, дәріс түрлері, жаңа тақырып туралы ақпарат беру, сөздікпен жұмыстар жатады.
- Кітаппен жұмыс әдісі. Оқулық немесе әдістемелік құралдан мұғалім түсіндірген ақпаратты қарау, анықтамалар, теория, түсініктер, глосарийлер, жоспар, конспект, тезис, газет, журнал, тірек сөздермен жұмыстар осы әдістің негізін құрайды.
- Көрнекілік әдісі. Кестелер, үлестіріме кеспелер, экскурсиялар, буклеттер, альбомдар, схемалар пайдалану.
- Техникалық құралмен жұмыс істеу әдісі. Мультимедиялық құралдарды қолдану, тұсаукесерлер, диафильм, бейнефильмдер, аудио мәтіндер, кинолардан фрагменттер қолдану, компьютермен жұмыс арқылы тіл үйретуді қызықты әрі жеңіл ету.
- Жаттығу әдісі. Жазылым түрлері: дәптермен, тақтамен жұмыс, суретке сөйлем құру, қайталау, пысықтау сұрақтарын құру, сөйлем құруда өз ойын еркін жеткізу дағдыларын қалыптастыру [1;261].

Оқыту технологиясы – бұл, бір жағынан, оқу – ақпаратын дайындау, өңдеу, әдіс - тәсілдерінің жиынтығы, екінші жағынан, ұстаздың шәкіртіне оқыту үрдісінде қажетті технологиялық және ақпараттандыру құралдарын пайдалана отырып ықпал ету тәсілдері. Оқытудың мазмұны мен оқыту әдістері өзара тығыз байланыста болу керек.

Қазіргі ғылым мен техника дамыған заманда қазақ тілін үйретудің заманауи әдістері дамып келеді. Қазақ тілін мемлекеттік тіл ретінде оқытудың мақсаты – коммуникативтік, тілдік, мәдени-танымдық біліктілігі дамыған дара тұлға даярлауға мүмкіндік туғызу. Қазақ тілін оқыту барысында тіл үйренушілердің пікір айту, ауызша, жазбаша сауатты сөйлеу, қоғамның өзге өкілдерімен дұрыс қарым-қатынас жасау, яғни әрбір адамға керекті коммуникативтік дағдыларды қалыптастыру мәселелерін шешуге міндеттіміз. Тілді мазмұнсыз, мағынасыз меңгеру мүмкін емес. Тіл арқылы қазақ халқының тарихы, әдебиеті, мәдениеті, ұлттық салт-дәстүрі, әдет-ғұрпы, болмысы танылады. Орыс тілді топтарда немесе сыныптарда білім алушылардың тіл үйренуінде қазақ тілінде қарым-қатынас жасау маңызды. Коммуникацияға түсу үшін тілдік нормалар мен сөздік қорды байыту қажет. Бұл туралы ғалым Ф.Ш.Оразбаева өзінің «Тілдік коммуникация негіздері» атты еңбегінде: «Коммуникация – қарым - қатынас, араласу, хабарласу, байланыс деген сияқты мағыналарды білдіре келіп, адамдардың тіл арқылы сөйлесу процесін, тілдесу ерекшеліктерін, тілдің әлеуметтік мәні мен қоғамдық қызметін, адамдар арасындағы қарым - қатынасты, өзара түсінушілікті көрсетеді», - деп атап өтті.

Тілді оқытып, үйретудің сапасын арттыру әр түрлі жағдайларға байланысты. Орыс топтарында оқытылатын қазақ тілі пәнінің түпкі мақсаты – оқушыларға қазақ тілін меңгерту, ойлау қабілеті мен сауаттылығын арттыру, қазақ тілінде сөйлеп, жаза білетін дәрежеге жеткізу, қазақ халқының әдет-ғұрпын, тарихын танып талаптандыру, тілін құрметтеуге тәрбиелеу, сонымен қатар Отанды, табиғатты, айналадағы құбылысты, тыныс – тіршілігімен жан-жақты терең таныстыру [2].

Орыс топтарына қазақ тілін үйретуде өзін ЖОО оқытушысы ретінде алдыма мынадай міндеттер қойдым:

- Тілдің практикалық жағын меңгерту арқылы орыс топтарына мемлекеттік тілді оқытуды жеңілдету;
- Білім алушының жоғарыдағы әдістер арқылы ауызша ғана емес сонымен қатар сауатты жазбаша сөйлеу тілін қалыптастырып, сөй байлығын молайту.
- Шығармашылық ізденіске баулу, білім алушының тіл үйренуге қызығушылығын арттыру.

Аталған міндеттерді шешу үшін төмендегі әдістерді ұсынамын:

- Орыс сыныптары болсын, орыс топтары болсын дәстүрлі сабақтардан гөрі заманауи инновациялық технологиялармен өткізілген сабақтар қызықты болады. Әрі тіл үйренушінің тіл үйренуге деген қызығушылығын арттырады. Ол үшін көрнекіліктер қолданудың да маңыздылығы зор. Себебі сөзбен көріп, қолмен ұстаған жылдамырақ, әрі ұзақ есте сақталады. Сондықтан тиімді әдіс-тәсілдердің бірі – ол көрнекілікпен жұмыс. Бұл орайда қазақ тілін А1,А2,В1,В2 деңгейлеріне бөліп оқыту да тиімді. Себебі әр деңгейге байланысты берілген жаңа сөздер мен мәтіндерге орай суреттер, пазлдар құрау, шағын тақырыптарға мәтіндер құру, қысқаша мәтіндерді әңгімелеу тіл үйренушіге ерекше әсер қалдырады.

- Және ауызша-жазбаша тіл дамытуда келесідей кешенді әдіс-тәсіл түрлерін ұсынамын:
- Шығармашылық тапсырмалар – әр деңгейге байланысты қарапайымнан күрделіге дейін;

- Проблемалық сұрақтар
- Ситуациялық тапсырмалар
- Ойын элементтері: сергіту сәттері
- Деңгейлік тапсырмалар

Енді осы әдіс-тәсілдерге кейбіріне тоқтала кетсек: шығармашылық әдіс түрлеріне, мысалы А1 деңгейімен оқитын топтарда жыл мезгілдеріне, жеміс атауларына, азық-түлік, жануарлар аттарына тірек сөздер беріп, сол арқылы ауызша немесе жазбаша мәтіндер құру. Ал В2 деңгейінде білім алушының ой-қиялын дамытатын күрделі әңгімелер жаздыру, диалогтар құру, ребустар, тест сұрақтарын құрғызу. Яғни әдіс-тәсілдің қай түрінде де деңгей қарапайымнан күрделіге бағытымен өрбиді. Білім алушылардың есте сақтау қабілеттерінің дәрежесін анықтау мақсатында жаңа сөздермен жұмыс ұсынылып, бір минут ішінде қанша сөз есте сақтағанын абақылауға болады. Әр лексикалық мәтінмен жұмыс жасап болған соң, осы тапсырманы қайталау тіл үйренушілердің қазақ тіліндегі сөздерді есте сақтап, күнделікті өмірде кең қолданысқа енгізуіне мүмкіндік береді.

Ситуациялық тапсырмалар бағытында Амонашвилидің ситуациялық-рөлдік ойындары әдісінің маңызы зор. Кез келген тақырыпта, мәселен, «Дүкенде», «Кітапханада», «Автобуста», «Саябақта», «Емханада» т.б тақырыптарда диалог түріндегі ауызекі сөйлесу мәтіндерді өткізу де тиімді. Себебі бұл күнделікті тұрмыс-тіршілікті де тілді кеңірек қолдануға таптырмайтын мүмкіндік. Әр сабақта осы әдіспен екі жұм білім алушыдан сұрап тұрған артық етпейді, ол тіл үйренушілердің тілдерін жаттықтырып, оларды қазақ тілінде жүйелі сөйлеп, жүйелі ойлауға дағдыландыра түседі.

Сабақта ойын элементтерін пайдалану да білім алушылардың тілге деген қызығушылығын арттыратын әдістердің бірі. «Кім жылдам?», «Тізбек» ойындары арқылы тіл үйренушілердің сөздік қорын байытамыз. Ойын элементтері арқылы оқытудың да тиімділігі – білім алушы бар ынтасымен беріліп, алуан мәлімет пен дағдыны бір мезгілде меңгере алады. Бұл әдіс көбіне қайталау, қорытынды сабақтарда қолдануға таптырмайтын тәсіл. Өтілген лексикалық тақырыпқа байланысты немесе грамматикалық категорияға байланысты «Тізбек» ойынын алайық. Мәселен, сын есімді өтсек, бірінші бала қара деп бастайды, келесі бала сол сөздің соңғы дыбысынан басталатын сын есім табуы керек. Бұл білім алушыны әрі сергітеді, әрі сөздерді жатқа айтуға дағдыландырады.

Деңгейлік тапсырмалар әдісіне тоқталайық. Деңгейлік тапсырмаларды әр тақырыпты өткен кейінгі жұмыстарда, бекіту сәттерінде де пайдалануға болады. Білім алушының жаңа тақырыпты меңгеру деңгейін анықтай аламыз.

1 деңгей. Барлығына бірдей міндетті деңгей. Мұнда жаңа тақырып бойынша жеңіл, қарапайым сұрақтар беріледі. Мысалы: «Терминдер» тақырыбы бойынша.

1 деңгей. Әр салаға қатысты терминдердің атын жаз.

2 деңгей. Терминдерді қатыстырып, 10 сөз тіркесін жаз. (қызықты арифметика, нарықтық экономика, лингвистикалық жүйе, медициналық көмек) 2 деңгейдің тапсырмасының өзіне барлық білім алушы толық жауап жаза алмауы мүмкін.

3 деңгей. «Терминдердің ерекшелігі» тақырыбына 3-4 сөйлем құра. Сабақтың соңында 15-20 минуттық тапсырма ретінде беріледі. Дәптерлері жиналып алынып тексеріледі. Бұл әдіс барлық кластарда, барлық топтарда да сабақ тақырыптарына байланысты қолданыла беріледі. Мұнда білім алушылардың сауаттылығы, нақтылығы, өзіндік ойы аңғарылады. Жаңа тақырыпты қаншалықты игергені және жалпы білім деңгейі қаншалықты екені де байқалады. Оқушыларды есту арқылы қабылдаған ақпаратты түсініп, жинақтап, соған сәйкес сөзінің жауабын айта білуге үйрететін тілдік қатысымның күрделі түрінің бірегейі тыңдалым. Тыңдалымда оқушының есту дағдысы ескеріледі. Әдіскерлер тыңдалымды меңгерудің мынадай қағидаларын ұсынады: «Тыңдалымды жете меңгеру оған қатысты мынадай белгілерді үйретумен байланысты: 1. Басқа дыбыстардан тілдік дыбыс толқынын, олардың ерекшеліктерін ажырата білу; 2. Аудиолық тілдік тұлғалардың мағынасы мәнін дұрыс қабылдай білу; 3. Мәтіннен қажетті деректі тауып, пайдалана білу; 4. Тыңдалымға қатысты негізгі көрсеткіштерді жан-жақты меңгеру» [3;15]. Жоғарыдағы әдіс-тәсілдер тіл үйренудегі тиімді әдістердің бірқатары. Бұл әдістерді қолдану арқылы орыс сыныптарында немесе орыс топтарында тілді меңгертуді жеңілдетуге болады.

Қазақ тілі — әлемдегі алты мыңға жуық тілдердің ішіндегі қолдану өрісі жағынан жетпісінші, ал тіл байлығы мен көркемдігі, оралымдығы жағынан алғашқы ондықтар қатарындағы тіл. Сондай-ақ, ол дүние жүзіндегі ауызша және жазбаша тіл мәдениеті қалыптасқан алты жүз тілдің, мемлекеттік мәртебеге ие екі жүз тілдің қатарында тұр [4;141].

Біздің мақсатымыз орыс топтарында оқитын өзге ұлт өкілдерін қазақ қылып шығару емес, оларға ана тілімізді түсініп, әдет-ғұрпымызды сыйлап, алған білімдерін іс-жүзінде іске асыра білуге тәрбиелеу, дағдыларын қалыптастыру. Үйренушіге жалаң сөздермен сөз тіркестерімен жаттанды

сөйлеуге қалыптастырмай, үйренген сөздерін сөйлеуде, әңгімелескенде дұрыс қолдана білуге жаттықтыру.

Қазақ тілінің жаңа оқыту әдістері мен тәсілдері арқылы біз білім деңгейі, ой өрісі дамыған, тіл арқылы өз ойын еркін, сауатты жеткізе алатын, туындаған мәселелерді шеше білетін, шынайы өмірге бейім жаңашыл ұрпақ тәрбиелейміз.

Білім алушылар оқылым, жазылым, тыңдалым, айтылым дағдыларын қалыптастыра отырып, еркін қарым - қатынас жасауға, сын тұрғысынан көзқарасын білдіруге, өз ойын жеткізіп, шешім қабылдауға дағдыланады. Қазақ тілінде қажетті мәліметті алу үшін өзі оқыған ақпараттарды тиімді қолданысқа енгізе алады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Бейсембайқызы З. Қазақ тілін оқыту әдістемесі. –Алматы, 2002.
2. Мейрманқұлов А, Қазақ тілін оқыту әдістемесі. Алматы: Фолиант, 2010
3. Оразбаева Ф.Ш. Рахметова Р.С. Қазақ тілін оқыту әдістемесі: Оқу құралы. –Алматы: Print-S, 2005.
4. Мизанбаева Г.Ш. Қазақ тілін оқытудың тиімді жолдары. Қарағанды хабаршысы №1.
5. Қазақстан Республикасының 2015 жылға дейінгі білім беруді дамыту тұжырымдамасы /Қазақстан жоғары мектебі №1, 2004. 5-20-66.

ПРАКТИКО-ОРИЕНТИРОВАННАЯ ПОДГОТОВКА СТУДЕНТОВ ЭКОНОМИЧЕСКИХ СПЕЦИАЛЬНОСТЕЙ В ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ **САВЕНКО Светлана Викторовна**

УО «Белорусский государственный экономический университет»

Минск, Беларусь

Savenkovs@yandex.ru

Аннотация

Мақалада Беларусь Республикасы жоғары оқу орындарының экономикалық мамандықтары студенттеріне тәжірибеге бағытталған білім беру қажеттілігі туралы айтылады. Кәсіпкерлік университет тұжырымдамасы талданады («Университет 3.0»). Университеттер мен іскери қоғамдастық өкілдері арасындағы өзара әрекеттесудің әртүрлі формаларын қолдану туралы ұсыныстар негізделген.

Аннотация

В статье рассматривается необходимость практико-ориентированного обучения студентов экономических специальностей высших учебных заведений Республики Беларусь. Анализируется концепция предпринимательского университета («Университет 3.0»). Обосновываются предложения по использованию различных форм взаимодействия университетов и представителей бизнес-сообществ.

Современные реалии диктуют необходимость достижения сбалансированного спроса и предложения в кадрах экономического направления на рынке труда. В этой ситуации основным условиям образовательного процесса в высшем учебном заведении является его практико-ориентированная направленность. Активная организация практико-ориентированной подготовки студентов должна проявляться, в первую очередь в рамках текущего учебного процесса и посредством прохождения производственной практики.

Неоспоримо значение образовательных услуг в экономической, политической и социальной жизни населения. Все больше актуальны нестандартные методы обучения, основой которых становятся ежедневно развивающиеся технологии, быстрыми темпами растет мобильность студентов в условиях трансграничного образования.

Получение высшего образования – это, в первую очередь инвестиции в человеческие ресурсы, а высокое качество образовательных процессов и услуг имеет важное значение для развития культурного, социального и экономического статуса любой страны. Поэтому качественная подготовка специалистов напрямую влияет на престиж и конкурентоспособность высшего учебного заведения.

Вместе с тем, будущие студенты во всем мире для получения высшего образования все чаще выбирают иностранные вузы. На данный момент, принимая общее количество обучаемых за границей

за 100%, более половины всех иностранных студентов обучаются в четырех англоязычных странах: США (18,6%), Великобритании (8,2%), Австралии (7,2%) и Канаде (4%) [1].

В глобальных масштабах Европа остается регионом, принимающим наибольшее количество иностранных студентов. Северная Америка, хотя и принимает меньшее число студентов в абсолютном выражении, занимает первое место по количеству стран-поставщиков, из которых азиатские страны составляют почти две трети. Азия возглавляет список регионов, направляющих студентов для получения высшего образования за рубеж. Самыми крупными по «экспорту студентов» традиционно являются Китай (17,5%), Индия (6,3%) и Республика Корея (2%).

После азиатских стран в списке располагаются Европа, Африка, страны Северной и Южной Америки, Азиатско-Тихоокеанский регион [2].

Такой большой приток иностранных студентов в США обусловлен высоким уровнем качества образовательных услуг и практической направленностью в подготовке будущих специалистов. Теоретической части уделяется не более 20-30% времени обучения дисциплине, при этом большая часть аудиторного времени уделяется наработку практических навыков.

Все больший интерес на постсоветском пространстве вызывает распространение концепции «Университет 3.0» или «предпринимательский университет».

В литературе все больше можно встретить различные значения данной дефиниции:

- высшее учебное заведение использующее инновационные методы обучения;
- учреждение, имеющее четкую практико-ориентированную направленность;
- учреждение высшего образования, направленное на привлечение дополнительных финансовых ресурсов для обеспечения своей деятельности,
- университет, внедряющий научные разработки при тесном взаимодействии с бизнесом;
- ВУЗ, который готовит специалистов в соответствии с четко заданными критериями, при полном взаимодействии с нанимателями;
- высшее учебное заведение, основанное на развитии предпринимательского потенциала у студентов [3].

Учитывая несколько разные направления данной концепции, очевидным становится тот факт, что многие из них так или иначе направлены на тесное взаимодействие университета и бизнес-сообществ для подготовки специалистов, соответствующих современным реалиям.

Принимая во внимание необходимость практической ориентации и качественную подготовку специалистов, Министерством образования Республики Беларусь был разработан приказ «О совершенствовании деятельности учреждений высшего образования на основе модели «Университет 3.0». На основании приказа начал реализовываться экспериментальный проект. В реализации данного проекта принимают участие 7-мь учреждений высшего образования: БГУИИР; БГУ; БНТУ; БГЭУ; БГТУ; ГрГУ имени Я. Купалы»; ГУ высшего профессионального образования «Белорусско-Российский университет».

Экспериментальный проект направлен на реализацию стартапов в бизнес-инкубаторах и выполнение высокотехнологичных проектов. А также повышение эффективности научно-исследовательской и инновационной деятельности, с последующей коммерциализацией результатов данной деятельности.

Вместе с тем, по данным официальной статистики, в Республик Беларусь функционирует 51 учреждение получения высшего образования и только 7 учреждений как было сказано выше принимают участие в реализации проекта «Университет 3.0», только 5 учреждений высшего образования вошли в 4000 лучших университетов мира на основе данных вебометрического рейтинга университетов «Webometrics Ranking of World Universities» (WRWU): БГУ, БНТУ, ГрГУ имени Я. Купалы, БГУИИР, Гомельский государственный университет имени Франциска Скорины. И только 2 вошли в 1000 лучших университетов мира по рейтингу «Quacquarelli Symonds Ranking» (QS): БГУ и БНТУ [4].

Таким образом, для повышение эффективности практической, научно-исследовательской и инновационной деятельности в условиях взаимодействия университетов и бизнес-сообществ для подготовки специалистов может проявляться, в первую очередь за счет привлечения специалистов-практиков для проведения семинарских и практических занятий. Более опытных специалистов целесообразно привлекать в качестве председателей государственной экзаменационной комиссии.

Стремление к научным достижениям стало главным условия образовательной программы ВУЗов. Таким образом, участие представителей бизнес-сообщества в проведении студенческих научных конференций, совместной разработке тематики курсовых и дипломных проектов позволяет в последующем осуществлять научные исследований по актуальным вопросам, в первую очередь

интересных для предпринимательских структур. А в будущем данное направление может привести и к коммерциализации знаний.

Проведение круглых столов с участием профессорско-преподавательского состава и руководителей предприятий, среди которых следует выделить производственные экспорто-ориентированные предприятия, транспортно-логистические компании, банковский сектор, таможенный комитет и других позволит в последующем более гибко реагировать на изменения, происходящие в мировой экономике.

Приобретение опыта практической деятельности, направленную не только на закрепление полученных теоретических знаний, но и на раскрытие своего мнения и позиции по решению практических задач, путем моделирования конкретных практических ситуаций, где в группах студенты самостоятельно осуществляют весь процесс по организации внешнеэкономической деятельности, а также проведения круглых столов для решения конкретных экономических проблем, решение практических задач, осуществление деловых игр, выполнение творческих заданий, написание эссе - все это инновационные формы обучения будущего специалиста, умело сочетающего в себе практическую и научную ориентацию.

Что касается прохождения производственной практики, то здесь все более актуальным становится совместная разработка индивидуальных задания для прохождения практики с представителями предпринимательских структур.

Таким образом, в любой стране университетское образование рассматривается как важный фактор, влияющий на формирование высококвалифицированной рабочей силы, которая с учетом использования научной и практической составляющей станет двигателем экономического, социального и культурного развития любой нации.

Литература

1. Global Flow of Tertiary-Level Students [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <http://uis.unesco.org/en/uis-student-flow> - Дата доступа: 25.10.2020
2. О. Ф. Малащенко, А. С. Мовсесян. Тенденции развития международного рынка образовательных услуг [Электронный ресурс].-Режим доступа: <https://elib.bsu.by/bitstream/123456789/195991/1/57-68.pdf> - Дата доступа: 25.10.2020
3. Савенко, С.В. Предпринимательский университет в экономике знаний Республики Беларусь /С.В Савенко// Актуальные проблемы образования и общества: сборник научных трудов по материалам III Международной научно-практической конференции. Ярославская государственная сельскохозяйственная академия. Ярославль, 2020, с.79-84
4. Беларусь в цифрах. Статистический справочник // Национальный статистический комитет Республики Беларусь, 2020 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.belstat.gov.by/> (Date of access: 24.10.2020)

НАҚШИ ТАЪРИБАОМЎЗИИ ПЕДАГОГӢ ДАР ТАШАККУЛИ ОМУӢЗГОРОНИ ОЯНДА

САИДОВ Сафарали Абдураимович, АШУРОВА Барно Эргашевна

Таджикский государственный институт языков имени Сотима Улугзода

Душанбе, Таджикистан

saidov_s@inbox.ru, barnoi-vorukh@mail.ru

Аннотация

В статье рассматриваются способы подготовки высококвалифицированных специалистов во время педагогической практики. Было отмечено, что методисты и кураторы практики не только уделяют особое внимание реализации программы педагогической практики, но, прежде всего, относятся к каждому студенту как к личности, внимательно, целенаправленно и последовательно оценивают возникающие личные и профессиональные аспекты; стараются помочь в преодолении недостатков.

Авторы определяют педагогическую практику как «решающий» аспект подготовки учителей, считая важность периода практики.

При этом они предоставляют информацию об организации педагогической практики в вузах США, Германии, а процесс организации и проведения практики рассматривают как проверку теории, практики, навыков и умения вести воспитательную работу в школе.

В статье отмечается, что продолжительность практики будущих учителей в Великобритании составляет в среднем 25% от общего времени обучения (от 18 до 32 недель). В частности, было отмечено, что в Великобритании используются две основные формы организации школьной практики: традиционная (долгосрочная) и последовательная (краткосрочная, может составлять полдня, день или неделя).

Авторы приходят к выводу, что во многих высших учебных заведениях в других странах непрерывная практика учителей сопровождает студентов с первого по третий год, и в расписании есть «школьный день», в течение которого студентов освобождают от занятий. Однако в некоторых других высших учебных заведениях «школьные дни» заменяются «школьными часами» после школы.

В заключение резюмируются основные различия в организации практики в отечественной и зарубежной системах образования.

Annotation

This article discusses ways to train highly qualified specialists, including in the field of internships. It was noted that methodologists and internship supervisors not only pay special attention to the implementation of the internship program, but, above all, address each student as a unique person, carefully, purposefully and consistently assess the emerging personal and professional aspects; assist in overcoming deficiencies.

The authors define pedagogical practice as a «decisive» aspect of teacher training in order to demonstrate the importance of the internship period in the US professional education standards.

At the same time, they provide information on the organization of internships in German universities, and consider the process of organizing and conducting internships as a test of theory, practice, skills and ability to conduct educational work at school.

The article notes that the duration of internships for future teachers in the UK is on average 25% of the total study time (from 18 to 32 weeks). The pedagogical practice activities of English students on language learning are divided into internships. In particular, it was noted that in the UK two main forms of organizing school practice are used: traditional (long-term) and serial (short-term, can be half a day, day or week).

The authors conclude that in many higher education institutions in other countries, the continuous practice of teachers accompanies students from the first year to the third year, and the schedule has a «school day» during which students are excused from university. However, in some other institutions of higher education, «school days» are replaced by «school hours» after university. In conclusion, the main differences in the organization of internships in the domestic and foreign education systems are summarized.

Дар шароити инноватсионии муосири чома ва рушди технологияҳои нав, соҳаи маориф вазирад аст, ки тарбияи мутахассисони баландихтисосро таъмин кунад. Дар ҳалли ин мушкилот омӯзгорон нақши муассир доранд. Онҳоро зарур аст, ки дар тайёр кардани хатмкунандагони бомаърифат новобаста аз қадом ихтисос таҳкурсии боэътимод гузоранд ва дар таҳкиму тақмили он ҳиссагузор бошанд. Аз ин лиҳоз, таълиму тарбияи омӯзгорони соҳибқасб яке аз самтҳои асосии фаъолияти таълиму тарбиявии ҳар як омӯзгори мактаби олий мебошад.

Дар самти таълиму тарбияи омӯзгорони оянда таҷрибаомӯзии омӯзгорӣ яке аз шаклҳои асосии тақмили ихтисоси интихобнамудаи омӯзгорони оянда мебошад, ки ба мо роҳбарони таҷрибаомӯзӣ имкон медиҳад синтези донишҳои назариявӣ ва таҷрибаи амалиро фароҳам оварем. Чуноне ки педагоги машҳур Д. Ушинский гуфтааст: «Усули таълимо аз китоб ё суханони устод омӯхтан мумкин аст, аммо қас метавонад танҳо дар истифодаи усули мазкур бо амалии дарозмуддат маҳорат ба даст орад» [8, с. 21]. Азҳудкунии фаъолияти педагогӣ ва ташаккули омодагӣ ба он танҳо бо ҳамбастагии таълими назариявӣ ва амалии омӯзгорони оянда имконпазир аст, чунки қузъи маҳорати қасбӣ наметавонад танҳо дар синфхонаҳо ташаккул ёбад.

Ҳангоми гузарондани таҷрибаомӯзии омӯзгорӣ донишҷӯ метавонад дарк намояд, ки то чӣ андоза соҳаи муҳимо барои худ интихоб кардааст ва дараҷаи алоқаи сифатҳои шахси бо қасби оянда муайян мекунад. Маҳз дар раванди амалии дарозмӯҳлат ихтилофи назарҳо байни захираҳои мавҷуда ва зарурӣ ошкор карда мешавад, ки ҳамчун омили ҳавасмандкунандаи таълимӣ давомдор мебошад.

Дар амал, фаъолияти омӯзгории донишҷӯён дар асоси маводи воқеӣ тақмил дода мешавад, ки дониш ва рушди самараноки онҳо танҳо дар заминаи таассурот ва мушоҳидаҳои зинда имконпазир аст. Амалия дар ташаккули инъикоси методологӣ дар шароити раванди табиӣ ба онҳо кӯмак мекунад, то усулҳои фаъолияти педагогии таҳия ва қабули қарорҳои педагогӣ мавзӯи андешаҳои ӯ гарданд. Яъне, таҳлили фаъолияти шахсии таҷрибаомӯз кӯмак мерасонад, ки мушкилиҳои дар қори ӯ ба вучуд омадаро дарк намояд ва роҳҳои дурусти рафъи онҳоро пайдо кунад.

Мақсади асосии амалии таълимӣ ин мустақамкунӣ ва амикгардонии донишҳо ва малакаҳои зарурии дар қараёни таълим ба даст овардаи донишҷӯён аз рӯи ихтисоси омӯхташаванда мебошад. Фаъолияти амалии донишҷӯён дар давраи таҷрибаомӯзӣ функсияҳои мутобиқшавӣ, таълимӣ, инкишоф

ва ташхисиро ичро мекунад. Дар бораи ташкили таҷрибаҳои омӯзгорӣ роғбарони гурӯҳҳо бояд на танҳо ба татбиқи барномаи таҷрибаомӯзӣ нигарад, балки, пеш аз ҳама, ба ҳар як донишҷӯ ҳамчун як шахси беназир муроҷиат кунанд, бодикқат, мақсаднок ва пайгирона ҷанбаҳои кавии шахсӣ ва касбии дар онҳо бавучудомадаро арзёбӣ намоянд ва дар рафъи камбудии кӯмак расонанд.

Таъмини хусусияти ба шахсият нигаронидашуда, маҷмӯи мураккаб, давомнок ва эҷодкорона буда, дар тайёр кардани ҳар як донишҷӯ ҳамчун омӯзгори оянда дар сатҳи гуногуни ташаккули малакаҳои касбӣ ба беҳтар шудани сифати омодагии касбии донишҷӯён таъсир хоҳад расонд.

Фаъолияти амалӣ ва дарсҳои санҷишӣ асоси тарбияи касбии мутахассисони оянда буда, ба рушди сатҳи баланди маҳорати фаъолияти омӯзгорӣ нигаронида шудааст. Дарсҳои таҷрибаомӯзӣ донишҷӯёнро ба таври эҷодӣ дар амал татбиқ намудани донишҳои дар ғули таҳсил омӯхташон водор месозад ва малакаҳои тадқиқотӣ ва фарҳанги методологии онҳоро инкишоф медиҳанд.

Комиссияи миллии таҳсилоти ИМА ва стандартҳои таҳсилоти касбӣ дар ИМА таҷрибаи педагогиро ҳамчун ҷанбаи «ҳалқунанда»-и таълими омӯзгорон муайян мекунад. Дар донишгоҳҳои ИМА таҷрибаомӯзӣ ба соли охири таҳсил равона карда шудааст, аммо он дар тамоми соли хониш гузаронида мешавад. Чунин таҷрибаомӯзӣ дар ИМА ду шакл дорад: 1) донишҷӯён ҳамчун кормандони доимии мактаб ҳисоб карда шуда, аз се як ҳиссаи музди худро мегиранд; 2) донишҷӯён таҳти роҳбарии омӯзгори калон кор карда, баъзан ӯро иваз мекунанд. Аён аст, ки шакли аввал нисбат ба шакли дувум аз ҷиҳати ҳавасмандӣ, масъулият ва сифат ба кулӣ фарқ мекунад. Дар ҳоли ҳозир, тамоюли чунин амалия дар ғули тамоми солҳои таҳсил торафт бештар маъмул мегардад.

Дар донишгоҳҳои Олмон анъанаи хубе ҳаст: ҳангоми таҷрибаомӯзӣ донишҷӯён ҳар ҳафта дар дарсҳо иштирок менамоянд ва пас таҳти роҳбарии омӯзгор муҳокима карда мешаванд. Давомнокии чунин таҷрибаомӯзӣ 3 солро дар бар мегирад. Фаъолияти омӯзгории онҳоро муаллимони ботаҷриба ва методистон роҳбарӣ мекунанд. Пас аз хатми давраи омӯзишии амалия, омӯзгори оянда имтиҳони давлатӣ месупорад, ки санҷиши назария, амалия, яъне малака ва қобилияти гузаронидани корҳои таълимӣ дар мактабро дар бар мегирад.

Давомнокии таҷрибаомӯзӣ барои омӯзгорони оянда дар Британияи Кабир ба ҳисоби миёна 25% миқдори умумии вақти таҳсилро (аз 18 то 32 ҳафта) ташкил медиҳад. Фаъолияти амалияи педагогии донишҷӯёни англис аз рӯи омӯзиши забон ба таҷрибаомӯзии истехсолӣ тақсим карда мешаванд. Аммо фарқи асосӣ дар он аст, ки чунин амалия дар мактабҳо пеш аз шурӯъ кардани таълими фанҳои назариявии давраи равонӣ ва педагогӣ сурат мегирад. Омӯзгорони ботаҷрибаи мактаб ва муаллимони коллеҷҳо ва донишгоҳҳо донишҷӯёнро ҳангоми таҷрибаомӯзӣ назорат мекунанд.

Дар Британияи Кабир ду шаклҳои асосии ташкили таҷрибаи мактабӣ истифода мешаванд: анъанавӣ (дарозмуддат) ва силсилавӣ (қӯтоҳмуддат, метавонанд ним рӯз, рӯз ё ҳафта бошад). Амалияи педагогӣ иборат аст аз: бо мақсади омӯختани хусусиятҳои ҷараёни таълим, дидан ва таҳлили дарсҳои намоишӣ, микро-таълимдихӣ, омӯзиши мустақилона ба мактаб рафтан.

Дифференсияи инфиродӣ барои ташкили таҷрибаомӯзии таълимӣ ба давлати Канада хос аст, ки дар он ҳар як шунаванда барномаи инфиродии таҷрибаомӯзии худро муайян мекунад. Ҳамчун дар донишгоҳҳои тамоюлҳои асосии системаи таҳсилоти Канада ин афзоиши тадриҷии давомнокии таҷрибаҳои омӯзгорӣ мебошад. Роҳнамоии таҷрибаи таълимии донишҷӯён аллакай масъулияти касбии муаллимони мактабҳои Канада ҳисобида мешавад ва онҳо ҳеҷ гуна пардохтҳои иловагӣ намегиранд.

Дар донишқадаи мо анъана шудааст, ки конференсияҳои илмӣ ва амалӣ аз рӯи ҳама намуди фаъолияти педагогӣ гузаронида мешавад ва дар он дастоварду камбудии, ақида ва пешниҳодҳо баррасӣ мегарданд. Ин ин гуна ҷорабиниҳо на танҳо як шакли ҷамъбасти фаъолияти педагогӣ аст, балки инчунин барои баланд бардоштани сатҳи касбии донишҷӯён мусоидат мекунад. Дар ҷараёни конфронсу ҷорабиниҳо донишҷӯён маҳорати суханронии оммавино пайдо мекунанд, ҳамгирони маводи назариявӣ ва амалиро меомӯзанд. Устодон ва шогирдон донишқада аз рӯи масъалаи мушаххас баромад намуда, дар бораи фаъолияти худ гузориш медиҳанд. Донишҷӯён тавассути маводи видеоӣ, презентатсия, аёният, ки дар давраи таҷрибаомӯзӣ истифода бурданд, ба иштирокчиён пешниҳод менамоянд. Роғбарони гурӯҳҳо беҳтарин рӯзномаҳои намоиш медиҳанд, ки донишҷӯёнро ба комёбиҳои минбаъда дар таълиму тарбия ҳавасманд мекунад. Дар ҳама конфронс ва ҷорабиниҳо донишҷӯёни курсҳои 1-2 ӯзурдоранд, ки ин боиси афзудани шавқ ва муҳаббати онҳо нисбат ба касби интихобнамудашон мегардад.

Ба ҳама маълум аст, ки яке аз равияҳои методологии таълим, аз ҷумла касбӣ, равияи фаъолиятнокӣ мебошад, ки дар он амалӣ ва инкишоф додани ҳама гуна малака ва хусусиятҳои психологӣ шогирдон эълон карда мешавад.

Тибқи ҳуҷҷатҳои давлатӣ, ки фаъолияти муассисаҳои таҳсилоти олии касбии Ҷумҳурии Тоҷикистонро танзим мекунад, яке аз меъёрҳои асосии ба итмом расонидани ҷараёни таълим оид ба тайёр намудани бакалавр, рушди фаъолияти амалии донишҷӯён мебошанд. Таърихи ташкили амалияи

педагогӣ дар мактабҳои олии педагогии ҷумҳурий гуногуншаклии шаклҳо ва намудҳои таҷрибаомӯзӣ дорад, ки густариши муттасили ин ҷузъи ҳатмии тарбияи муаллимони ояндаро тасдиқ мекунад. Ҳамзамон, дар донишқадаи мо таҷрибаомӯзии омӯзгорӣ дар соли чоруми таҳсил нисбат ба дигар кишварҳо кӯтоҳтарин (то 6 ҳафта) мебошанд.

Таҳлилҳо нишон медиҳанд, ки дар бисёр мактабҳои олии давлатӣ дигар амалияи бефосилаи омӯзгорон донишҷӯёнро аз соли аввал то курси сеюм ҳамроҳӣ мекунад ва ҷадвал «рӯзи мактабӣ» дорад, ки дар давоми он донишҷӯён аз дарсҳо озод карда мешаванд ва дар мактаб ҳастанд. Аммо, дар баъзе дигар мактабҳои олий, «рӯзҳои мактабӣ» пас аз дарс бо «соатҳои мактабӣ» иваз карда мешаванд. Ва дар ниҳоят, дар аксарияти донишгоҳҳои омӯзгорӣ донишҷӯ дар нимсолаи шашум ва ҳафтум барои таҷрибаомӯзии омӯзгорӣ меоянд, ки ин боиси нигаронӣ мегардад.

Бисёр олимоне, ки ба чунин масъалаҳо таваҷҷӯҳи илмӣ ва амалӣ доранд, таҷрибаи давлатҳои хориҷиро омӯхтаанд. Ва барои муайян кардани роҳҳои беҳтар кардани ташкили таҷрибаомӯзии педагогӣ мо таҳлили муқоисавии таҷрибаи мактабҳои олии педагогии ватанӣ ва хориҷиро анҷом доданӣ ҳастем.

Дар ҷамъбасти фарқиятҳои асосии ташкили таҷрибаомӯзӣ дар низомии таҳсилоти ватанию хориҷӣ ду ҳулоса баровардан мумкин аст:

1. Таносуби таълими назариявӣ ва амалии донишҷӯён хеле фарқ мекунад.
2. Дар хориҷа масъулият барои роҳбарии амалияи таълими донишҷӯён ба дӯши мактаб гузошта мешавад.

Ҳамин тавр, бо таҳлили вазъи кунунии низомии ватании таҳсилот, аз ҷумла усулҳои наватарини инноватсионӣ ва хусусиятҳои ташкили таҷрибаомӯзии педагогӣ дар кишварҳои хориҷӣ, мо самтҳои рушди минбаъдаи амалияро дар мактаб муайян кардем:

- дар ҳама факултетҳои таҷрибаомӯзӣ аз курси 1 оғоз гардад;
- тадриҷан зиёд намудани давомнокии давраи таҷрибаомӯзии омӯзгорӣ барои мутобик шудан ба воқеияти ҳаёти мактаббачагон;
- тадриҷан баланд бардоштани масъулияти мактабҳо дар раванди таҷрибаомӯзии таълимӣ ва омӯзгорӣ;
- тақвияти ҳамкориҳои муштараки байни омӯзгорони мактабҳо ва устодони донишгоҳҳо барои тақмили барномаҳои таълимӣ ва таҷрибаомӯзӣ;
- ҳавасмандкунӣ ва баланд бардоштани нуфузи роҳбарии омӯзгорони мактабҳо ба таҷрибаомӯзии донишҷӯён (масалан, ҳавасмандгардонии моддӣ, имтиёз барои сертификатсия ва ғайра).

Ҳамин тавр, самти амалии таълим дар рушди касбияти омӯзгорони оянда нақши муҳим дорад. Дар ҷараёни амалия дониши назариявӣ донишҷӯён амиқ, васеъ ва мустаҳкам карда мешавад, қобилият ва малақаҳои педагогии онҳо ва сифатҳои касбӣ ва шахсӣ онҳо ташаккул меёбад, тафаккури педагогӣ, ғаёлияти эҷодӣ ва мустақилияти онҳо инкишоф меёбанд.

Ҳулоса, вазифаи омӯзгорон, методистон ва роҳбарони таҷрибаомӯзии омӯзгории донишҷӯён дар ҳадди зарурӣ расонидани потенциали амалияи таълимӣ, тарбиявӣ дар тақмили омодагии муаллимони оянда дар ғаёлияти мустақили таълимии онҳо мебошад.

Адабиёти истифодашуда

1. Головкин Е. А. Технология формирования коммуникативной компетентности молодых специалистов вуза на этапе адаптации к педагогической деятельности: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08 / Е. А. Головкин. – Ставрополь, 2004. – 20 с.
2. Куницына В. Н. Межличностное общение. Учебник для вузов / В. Н. Куницына. – СПб.: Питер, 2001. – 544 с.
3. Маркова А. К. Психологические критерии и ступени профессионализма учителя / А. К. Маркова // Педагогика. – 1995. – № 36. – С. 55 - 63.
4. Маркова А. К. Психология труда учителя. – М.: Просвещение, 1993. – 214 с.
5. Маркова А. К., Матис Т. А., Орлов Б. А. Формирование мотивации учения. – М.: Просвещение, 1990. – 132 с.
6. Педагогическая практика по воспитательной работе. Учебно – методическое пособие для студентов старших курсов, преподавателей, руководителей практикой. – Пятигорск: Изд – во ПГЛУ, 2000 – 40 с.
7. Практическая психодиагностика. Методики и тесты. Учебное пособие. – Самара: Издательский дом «БАХРАМ-М», 2000 – 672 с.
8. Ушинский К. Д. Избранные педагогические сочинения: В 2 т. - М., 1974. - Т. 1. – 145 с.

9. Эмомали Рахмон. Послание Маджлиси Оли Республики Таджикистан от 20.01.2016. <http://www.president.tj>
10. Якиманская И.С. Психология учения студентов ОГПУ/ Якиманская И.С. – Научные труды молодых учёных ОГПУ. – Оренбург: Изд-во ОГПУ, 1997. – С.203-214.

HOT POTATOES DASTURINING IMKONIYATLARIDAN FOYDALANIB “TO’PLAMLAR NAZARIYSI VA KOMBINATORIKA ELEMENTLARI” MAVZUSI UCHUN ELEKTRON TEST YARATISH

D.E.SAIDOVA, M.O. MUSURMONOVA

Qarshi davlat universiteti

Qarshi, O'zbekiston

dilfuza.e.s.89@mail.ru, musurmonova.mamura@gmail.com

Аннотация

Бул мақалада JQuiz-де, Hot Potatoes бағдарламалық жасақтамасының бірі, сіздің біліміңізді нығайту үшін электронды тест құру әдісі көрсетілген. Hot Potatoes бағдарламасында «Комбинаторика жиындары мен элементтерінің теориясын» оқытуға арналған электронды тест жасалды. JQuiz көмегімен мұғалім оқушының тақырыпты түсінуін тексере алады.

Annotatsiya

Ushbu maqolada Hot Potatoes dasturi to'plamlaridan biri bo'lgan JQuiz da o'quv mashg'ulotini mustahkamlash uchun elektron test tayyorlash ko'rsatilgan. "To'plamlar nazariyasi va kombinatorika elementlari" mavzusini o'rgatishda Hot Potatoes dasturida elektron test ishlab chiqilgan. JQuiz yordamida o'qituvchi talabani mavzuni qanchalik tushungani testlashi mumkin.

Annotation

This article shows you how to create an e-test to strengthen your learning at JQuiz, one of the Hot Potatoes software packages. An electronic test has been developed in the Hot Potatoes program to teach "Theory of Sets and Elements of Combinatorics." With JQuiz, a teacher can test a student's understanding of a topic.

Hozirgi kunda kompyuter texnologiyalari kirib bormagan soha deyarli uchramaydi. Kompyuter texnologiyalardan nafaqat hisoblash ishlarini olib borish uchun, balki hayotga tadbiiq qilinadigan elektron darsliklar, rasm va video tasmlarni qayta ishlovchi, katta hajmli ma'lumotlarni o'zida saqllovchi dasturlar yaratish uchun ham foydalaniladi. So'nggi yillarda kompyuter va uning dasturiy ta'minotiga bo'lgan talab va qiziqishlar ortib bormoqda. Bu esa o'z navbatida dasturchidan katta izlanish va mahoratni talab qiladi.

Prezidentimiz Sh. M. Mirziyoyevning "Yoshlarimiz haqli ravishda vatanimizning kelajagi uchun javobgarlikni zimmasiga olishga qodir bo'lgan, bugungi va ertangi kunimizning hal etuvchi kuchiga aylanib borayotgani barchamizga g'urur va iftixor bag'ishlaydi. Bu sohada olib borayotgan keng miqyosli ishlarimizni, xususan ta'lim-tarbiya bo'yicha qabul qilingan umummilliy dasturlarimizni mantiqiy yakuniga yetkazishimiz zarur. Shu maqsadda hukumatning, tegishli vazirlik va idoralar hamda butun ta'lim tizimining, hurmatli domlalarimiz va professor-o'qituvchilarning eng muhim vazifasi - yosh avlodga puxta ta'lim berish, ularni jismoniy va ma'naviy yetuk insonlar etib tarbiyalashdan iboratdir.

Farzandlarimiz uchun zamonaviy ish joylari yaratish, ularning hayotda munosib o'rin egallashini ta'minlashga qaratilgan ishlarimizni yangi bosqichga ko'tarishni davrning o'zi taqazo etmoqda.[1]

Biz yoshlarga doir davlat siyosatini hech og'ishmasdan, qat'iyat bilan davom ettiramiz. Nafaqat davom ettiramiz, balki bu siyosatni eng ustuvor vazifamiz sifatida butun zamon talab qilayotgan yuksak darajaga ko'taramiz.

Yoshlarimizning mustaqil fikrlaydigan, yuksak intellektual va ma'naviy salohiyatga ega bo'lib, dunyo miqyosida tengdoshlariga hech qaysi sohada bo'sh kelmaydigan insonlar bo'lib kamol topishi, baxtli bo'lishi uchun davlatimiz va jamiyatimizning bor kuch va imkoniyatlarini safarbar etamiz."

Mamlakatimizda axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini hayotimizning barcha jabhalari, jumladan, ta'lim jarayoniga keng tatbiq etishga katta e'tibor qaratilmoqda. Bu "Axborotlashtirish to'g'risida"gi qonunda belgilangan asosiy vazifalardan biridir. Zero, zamonaviy axborot texnologiyalarini samarali qo'llash o'quvchilarga bilim berish sifatini oshirish va uning mazmun-mohiyatini takomillashtirish, ta'limni zamonaviy talablar darajasida tashkil etish, umumta'lim fanlari hamda kasb-hunar yo'nalishlari bo'yicha axborotni boyitish va yangilashda muhim o'rin tutadi.

Ta'lim sifatini oshirish bugungi kunning asosiy vazifalaridan biridir. Chunki bugungi kunda insoniyat rivojlanishi shunday bosqichga yetib bordiki, bu bosqichda inson aql-zakovati, bilimi va uning mutaxassis sifatidagi malakasi hal qiluvchi rol o'ynaydigan bo'lib qoldi.

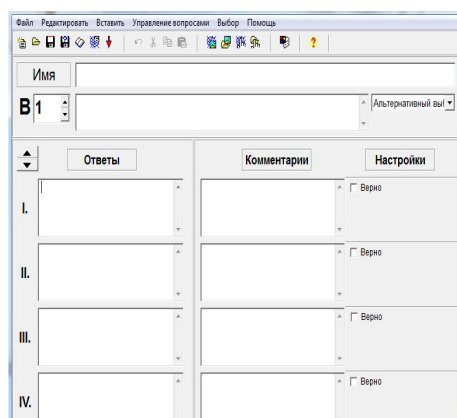
Elektron o'quv materiallar yaratuvchi yuzlab dasturlarni mavjud. Quyida Rossiyaning e-learning dasturchilari tomonidan eng ommabop bo'lgan to'rtta muharrirlaridan biri **Hot Potatoes** dasturi yordamida elektron test yaratamiz.

Mashqlar dasturi bo'lmish Hot Potatoes dasturida asosan 5 ta blok yordamida turli mashqlarni tuzish mumkin. Har bir blok mustaqil dastur sifatida qaraladi.

1. JQuiz - Viktorina - Ko'p tanlov savollari (4 turdagi topshiriqlar).
2. JCloze - bo'sh joylarni to'ldirish.
3. JMatch - Matching (ishlarning 3 turi).
4. JCross - krossvord.
5. JMix - ketma-ketlikni tiklash.

JQuiz dasturi savollarga asoslangan savol-javoblarni yaratadi. Savollar to'rt xil bo'lishi mumkin, jumladan ko'p tanlovli va qisqa javoblar. To'g'ri javoblar uchun ham, taxmin qilingan noto'g'ri javoblar yoki chalg'ituvchilar uchun ham aniq mulohazalar bildirilishi mumkin. Qisqa javobli savollarda talabning taxminlari aqli ravishda tahlil qilinadi va taxminning qaysi qismi to'g'ri va qaysi qismi noto'g'ri ekanligini ko'rsatish uchun foydali mulohazalar mavjud. [2]

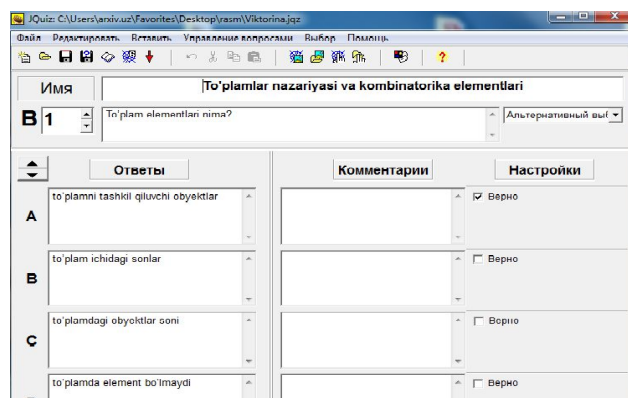
JQuiz-testlar yaratish. Tanlov restlarini yaratish uchun yordamchi dasturlardan biridir. Sinov elementlarini yaratish uchun siz kartoshkani tanlashingiz kerak **JQuiz (Viktorina)** ekranda yoki menyuda dasturning ishchi oynasi ochiladi.

1-rasm. JQuiz komponentasining tuzilishi

Shuningdek, mashq (maydon) sarlavhasini kiritish kerak. Ya'ni **Имя (Ism)** maydoniga sarlavha kiritamiz. "To'plamlar nazariyasi va kombinatorika elementlari" deb nomlaymiz.

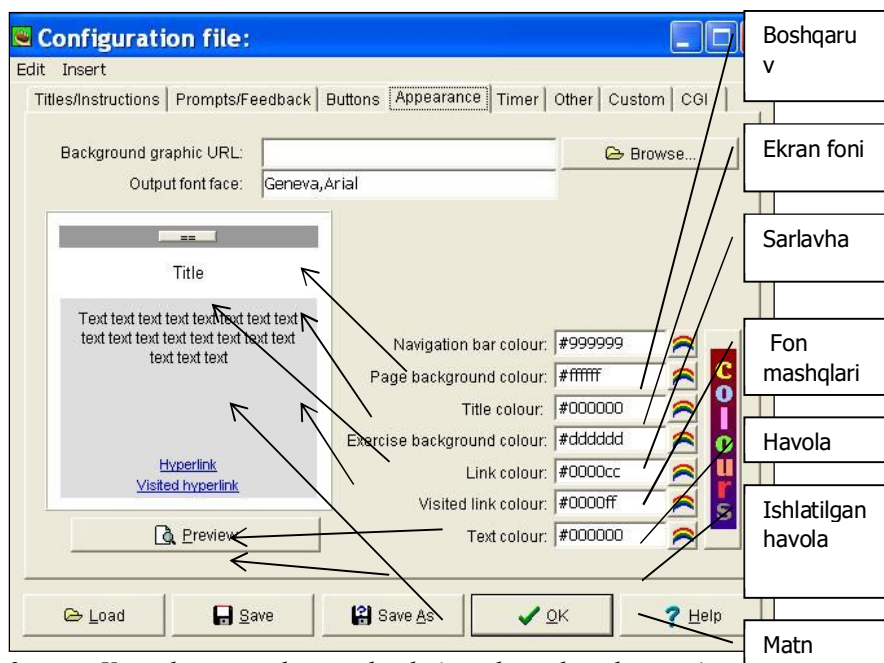
Maydonda savol raqamini tanlang **keyin**, savol matnini kiriting, o'ngdagi ro'yxatdan savol turini tanlang va javoblarni (maydonlarni) kiriting.

Mashqning har bir elementining rangi standart rang palitrasi yordamida o'rnatiladi, u kerakli element maydonining yonidagi tugmachani bosish orqali chaqiriladi (maydonda rang raqamli kod bilan ko'rsatiladi).

Siz kiritgan barcha o'zgarishlar darhol konfiguratsiya sozlamalari oynasining chap qismidagi mashqlar ekranining tartibida aks etadi:

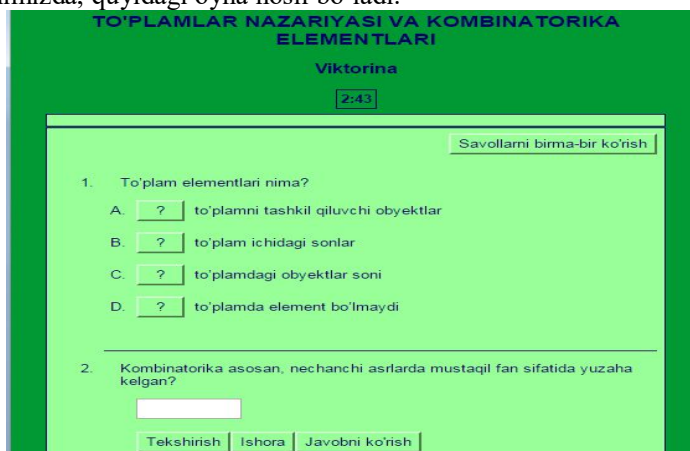

2-rasm. Yaratilayotgan ilova tashqi ko'rinishi sozlamalarini o'rnatish muloqot oynasi xususiyatlari
Ushbu dastur bloki yordamida savollar va javoblarni taqdim etishning turli variantlari asosida mashqlar yaratilishi mumkin:

- "ko'p tanlov" - bir nechta javob variantlaridan bitta to'g'ri javob;
- bir nechta to'g'ri javoblarni tanlash (ko'p tanlovli);
- "qisqa javob" - ochiq turdagi qisqa javob (klaviatura yordamida kiritilgan)
- "aralash" (gibrid) javob varianti - savollarni ochiq javob va bir nechta tanlovli javoblar bilan birlashtiradi:

Noto'g'ri javobni takroran kiritgandan so'ng (mashq bajarishda noto'g'ri javoblarning mumkin bo'lgan soni belgilanadi), qisqa translyatsiya qilingan topshiriq bir nechta tanlov vazifasida shakllanadi. [3]

Natijani .html formatida saqlaymiz. Saqlagandan so'ng, qolgan dasturlardagii kabi konfiguratsiyalar bajarilgach ekranda quyidagi oyna hosil bo'ladi. Natijani web brauzer yordamida ko'rganimizda, quyidagi oyna hosil bo'ladi.

3-rasm. Yaratilgan testning ko'rinishi

Hot Potatoes dasturida ishlab chiqilgan elektron test amaliy mashg'ulotlarini o'qitishda foydalanish samarali natija beradi deb hisoblayman.

Hot Potatoes dasturining afzalliklarga kelsak, birinchi navbatda dastur o'quvchilarga har bir savolga tezkor javob qaytarishini ta'minlaydi. Bundan tashqari, o'quvchilar test topshirilishidan oldin test topshiriqlarini ko'rishlari yoki tekshirishlari va o'rganishlari mumkin, shuningdek, o'quvchilarga Internetga kirish va viktorinalarining HTML manbalarini tekshirish va o'zlari uchun to'g'ri javoblardan foydalanish

imkoniyati beriladi. Bu o'z navbatida ko'proq avtonomiyaga imkon beradi va talabalarning evristik qobiliyatlarini rivojlantiradi.

Bundan tashqari, dastur ma'lum bir til bilan chegaralanib qolmaydi va lotin belgilaridan foydalangan holda barcha tillar uchun xuddi shunday ishlashi mumkin; dastur interfeysi boshqa tillarga ham tarjima qilinishi mumkin va shu bilan uni turli tillarda o'qituvchilar foydalanishi mumkin.

Yana bir afzallik shundaki, har qanday til o'qituvchisi "Hot Potatoes" faylini joylashtirishi va testlarni nashr etishi yoki talabalarga yuborishi va Internetda yakuniy natijalarni xavfsiz va ishonchli tarzda olishlari mumkin. Hot Potatoes7-dan foydalanish sizga ushbu veb-blog kabi har qanday onlayn modulga JQZ viktorinalarini yuborish imkoniyatini beradi. [4]

Bugungi kunda fanlarni o'tishda ilg'or pedagogik texnologiyalar va innovatsiyalar yordamida yondashadigan bo'lsak yuqori natijalarga erishamiz. Bu esa o'z navbatida mamlakatimiz taraqqiyoti uchun o'z hissasini qo'shadigan malakali mutaxassisleri yetishib chiqishini kafolatlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "2017-2021 yillarda O'zbekiston Respublikasini rivojlanishining beshta ustuvor yo'nalishlari bo'yicha Harakatlar strategiyasini kelgusida amalga oshirish chora-tadbirlari to'g'risida" gi 2017 yil 15 avgustdagi №3-5024 sonli Qarori.
2. Гусаров А.А., Иванов В.К., Прокофьева Г.С. «Создание электронных тестов в среде Hot Potatoes». -Тверь: ТвГТУ, 2012.
3. Tolametov A.A., Maxarov T.A. Interaktiv topshiriqlar, testlar, krossvordlar yaratishda «Hot Potatoes» dasturidan foydalanish. /O'qituvchilar uchun uslubiy qo'llanma. –
4. B.Abdullayeva, F.Rajabov, S.Masharipov "Oliy matematika asoslari" Toshkent 2010.
5. <http://hotpot-anna.narod.ru/>
6. www.hotpotatoes.net

СУЩНОСТЬ И ПОНЯТИЕ МЕХАНИЗМА УПРАВЛЕНИЯ УСТОЙЧИВЫМ РАЗВИТИЕМ РЕГИОНА

САИДХОДЖАЕВА Дилафрузхон Муталибовна

Политехнический институт Технического Университета Таджикистана

Худжанд, Таджикистан

snafisakhon@mail.ru

Аннотация

В статье обосновывается необходимость обеспечения устойчивости регионального развития как одного из основных приоритетов региональной социально-экономической политики в условиях нестабильности мировой экономики. Раскрываются сущность, понятие и виды механизмов управления, влияющие на достижение устойчивости региона.

Уроки глобальных экономических кризисов ещё раз доказывают необходимость формирования механизмов обеспечения устойчивого развития региональных социально-экономических систем. Региональные системы, на функционирование и развитие которых влияют множество финансово-экономические параметры (такие как валютный курс, динамика фондового рынка, жизненный цикл какой-либо одной отрасли или нескольких технологически взаимосвязанных отраслей хозяйства и др.), столкнулись с гораздо более существенными социально-экономическими проблемами по сравнению с регионами, имеющими диверсифицированную структуру экономики, определенные резервы, необходимые для противодействия негативным внешним факторам.

Переход на траекторию устойчивого развития региона представляет абсолютно новые, принципиальные изменения в структуре существующей системы управления регионом. Система управления регионом –это совокупность тесно взаимосвязанных между собой компонентов, таких как – органы управления, целевые стратегические установки, принципы, функции, структуры, ресурсы, методы, технологии и инструменты, формирующих механизм воздействия на региональное хозяйство, потенциал региона, социально-экономические процессы, на хозяйственные субъекты региона с целью благосостояния и качества жизни народонаселения. Система управления ориентируется на достижение намеченных целей региона и подразумевает применение основных принципов и методов: интеграция различных подходов к управлению, обоснование и согласованность планов управления, региональное планирование, обеспечение организационного взаимодействия региона путем

информатизации системы, контроллинг, адаптивная организационная структура, система организации инноваций.

Специфические функции и своеобразность структуры системы управления характерны для любой сложной системы, так и для экономики региона. Именно структура экономики региона является фундаментальной основой функционирования и развития экономики региона в эффективном направлении. Структура экономики региона представляется как комплекс локализованных частей и отношений между всеми видами деятельности, обусловленных общественным разделением труда и делением на разные отрасли и сферы.[18,с.39] Структурные изменения, которые происходят в экономике региона означают очередной жизненный этап развития региона и должны послужить для повышения качества жизнедеятельности всех хозяйствующих субъектов региона. Эти изменения осуществляются в соответствии с современными требованиями внутреннего и внешнего рынка. Часто вопросы устойчивого развития региона связывают с процессом эффективного управления.

Управление устойчивым развитием региона –это целенаправленная деятельность субъектов управления на совокупность факторов, влияющих на региональную систему, с целью достижения позитивных и прогрессивных изменений и повышения качества жизни.[16] Не менее важно отметить, что управление устойчивым развитием включает обеспеченность устойчивости по нескольким направлениям:

- 1) Устойчивое управление ресурсами, сбалансированные темпы развития на длительный срок
- 2) Обеспечение устойчивости в политической и демографической сфере, в решении национальных вопросов
- 3) Стабилизация экономики

Под управлением устойчивым развитием региона понимается целенаправленная деятельность воздействия субъекта управления на факторы, приводящие региональную систему в дисбаланс и осуществлении прогрессивных изменений не нарушая динамическое равновесие региона. Процесс управления устойчивым развитием осуществляется со стороны органов государственного управления, органов местного управления и представляется как ряд последовательных этапов. На первом этапе осуществляется изучение и анализ совокупности факторов и их особенность, влияющие на развитие региона. Затем на основе полученных результатов определяются цели, принципы, функции управления, которые приводятся в действие через механизм управления устойчивым развитием региона. Формирование адаптивного механизма управления устойчивым развитием должно оперативно отзываться на внутренние и внешние изменения и поправлять развитие в нужном направлении.

В наиболее общем виде под механизмом управления понимается система взаимосвязанных между собой элементов, воздействие на один из которых приводит к изменению других элементов системы, которые в совокупности воздействуют на объект управления и таким образом обеспечивают требуемый результат. Механизм управления устойчивым развитием экономики региона это теоретическая обоснованная комбинация использования организационных, экономических, социальных, правовых форм, методов и инструментов управления, которые обеспечивают сбалансированность элементов механизма и оптимальное функционирование самого механизма с целью обеспечения устойчивого развития. По мнению Жданова В.П механизм управления устойчивым развитием экономики региона представляет собой совокупное использование методов и инструментов управления и совокупность локальных ресурсных средств с целью обеспечения целостности и сохранности региональной системы, обеспечивая при этом ее устойчивое развитие в долгосрочной перспективе.[9] Важное место в функционировании механизма управления устойчивым развитием региона занимают его основные принципы- исходные начала, которые приводятся в следующей таблице:

Принцип:	Суть принципа:
Сбалансированности и комплексности	пропорциональное согласованное развитие всех сфер экономики: социальной сферы, бизнес и общества, населения, учитывая все факторы развития региона
Интенсификации	рациональное использование ресурсов региона, предусматривающее их сохранение и возобновляемость
Научности	разработка и применение методических и практических рекомендаций по формированию механизма управления устойчивым развитием региона

Целеориентированности и адаптивности	разработка комплекса целей, обеспечивающие эффективное и стабильное развитие, учитывая всевозможные изменения внешней среды
Социальности и открытости	решения социальных проблем регионального социума отдавая им определенную приоритетность, равномерное развитие всех слоев населения и привлечение резидентов общественности к мониторингу результатов стратегии регионального развития
Эффективности	разумное управление социальным и экономическим потенциалом региона
Трансформации	постепенный переход от устойчивого роста к устойчивому развитию в определенный период времени

Принципы управления представляют собой основные правила, закономерности, требования, основа и идея управления.[1] Они являясь важным элементом механизма управления устойчивым развитием региона определяют каким основным требованиям и правилам должна отвечать система, как сформировать структуру управления и каким образом эффективно организовать процесс управления, наряду с этим, опорой для реализации принципов управления устойчивым развитием региона являются законы общественного и регионального развития, законы управления и организацией, экономика социальной сферы, теоретические и практические разработки в области природопользования и охраны окружающей среды. Первые принципы управления были предложены в теории разделения труда А.Файоном. В своей работе он выделил такие общие принципы управления как централизация, единоначалие, иерархичность, ответственность и др. [3]

В настоящее время в научной литературе уделяется большое внимание методам управления.[2,4,6] В источниках под методами управления описывается единый комплекс, взаимосвязанных между собой способов, приемов осуществления и реализации функций управляющей системы по отношению объекта управления для достижения цели. Особую роль играют в системе методов воздействия на процессы регионального развития экономические методы, так как сами отношения и процесс управления, в первую очередь, определяются, экономическими отношениями и лежащими в их основе объективными потребностями и интересами людей. В целом, экономические методы являются средством воздействия на экономические управленческие отношения и отражают реализацию требований экономических законов. Отдельные значения выделяются таким экономическим методам, как налоги, государственные и местные бюджеты, цены, ссудный процент, банковские кредиты, валютный курс, таможенные и другие пошлины.[7]

Четкое понимание содержания механизма управления служит основой для достижения целей устойчивого развития и позволяет вовремя и оперативно отзываться на изменения в системе. Э.М. Коротков под механизмом управления понимает комплексное использование методов и средств, являющиеся рычагами воздействия на деятельности людей. Также он рассматривает интересы и мотивы каждого хозяйствующего субъекта.[12] Чтобы механизм мог взаимодействовать и оказать какое-то влияние на требования окружающего мира, он должен иметь способность взаимозаменять свою структуру, т.е самонастраиваться под угрозы внешней среды, выбирая нужную комбинацию своих элементов. Отсюда, автор Ерохина Е.А. выделяет способность механизма как самоорганизующую систему. Кроме того, механизм обладая способностью динамической системы, используя объективные закономерности воздействия на процессы развития, обеспечил бы регион устойчивым развитием и успешным познанием всех управляемых процессов.[8] Динамическое свойство механизма управления региональной системы объясняется, тем что со временем каждая система подвергается изменениям, которых можно обнаруживать как в структуре самой системы, так и в количестве элементов, формирующих систему. Механизм управления по представлению Ю.А. Тихомирова представляет собой согласованный процесс воздействия на явления и веяния реальной действительности со стороны субъектов управления.[19] Существует и другая трактовка механизма управления, который характеризуется как функционирование экономической системы, обусловленная правильно отобранным сочетанием форм, методов и средств управления. Кроме того автор этой трактовки объясняет, что механизм имеет сложную структуру и система управления должна как то проецироваться в механизм.[10] Под механизмом управления устойчивым развитием понимается система средств и способов воздействия, не разрушающая состояние природной среды, поддерживающее динамическое равновесие и обеспечивающее прогрессивные изменения параметров региональной системы.[16]

На практике управления регионом органы управления используют различные варианты сочетаний и соотношений основных составляющих механизма управления, как например, организационный, экономический, финансовый, бюджетный, институциональный, административный и др. Главным и крупным компонентом механизма управления является организационно-

экономический механизм, так как он оказывает доминирующее влияние на все процессы в социальной и хозяйственной жизни региона и на сегодняшний день является малоизученной категорией. Базовыми компонентами организационно-экономического механизма считаются ресурсы, субъекты управления, технологии управления. Здесь рассматриваются трудовые и финансовые ресурсы.[17,с.221] Это весьма упрощенное понятие этого важного механизма. Организационно – экономический механизм представляется как единый механизм, разделение и рассмотрение его на составляющие – экономический и организационный, нарушает свойство целостности системы.[15] Ю.М.Осипов и В.Ф.Филиппов считают, что экономический механизм, являясь целостной системой, состоит из экономических стимулов и методов управления, задача, которых заключается в обеспечении высокой производительности как административного, так и производственного персонала.[14] Экономический механизм объясняется как обеспечение интересов всех хозяйствующих субъектов и взаимодействующих между собой объектов путем использования различных сочетаний экономических форм, методов, средств реализации планов развития региона. [11] Экономический механизм по определению Л.В.Кузьмина является сложной многоуровневой системой экономических отношений и его структуре объясняет следующим образом- выявить способы оценки, всех экономических отношений и связей, которые возникают между структурными подразделениями, устанавливающие хозяйственно-производственные связи, чтобы определить эффективность результатов деятельности.[5] По мнению Маннапова Р.Г. организационно-экономический механизм управления устойчивым развитием региона представляет собой сложную интегрированную систему инструментов и процессов воздействия на жизнедеятельность регионального сообщества для достижения установленных целей – эффективность региональной экономики и улучшение качества жизни населения.[13] По нашему мнению, организационно-экономический механизм управления устойчивым развитием региона- это организация процессов принятия экономических и управленческих решений со стороны органов структуры управления используя методы, приемы и правила хозяйствования, для достижения эффективного функционирования и устойчивого развития региона.

Список использованной литературы:

1. Айзатов, Ф.А. Устойчивое развитие: состояние, модель, стратегия. 2005. С.189-190.
2. Бачурин, А. Повышение роли экономических методов управления [Текст] А.Бачурин // Экономист. -2002. -№4. –С.28-31.
3. Белых, А.К. Управление и самоуправление. Социалистическое управление: сущность и перспективы развития [Текст]/ А.К.Белых. -Л. : Издательство “Наука”, 1972.-320с.
4. Василенко, В.А. Экология и экономика: проблемы и поиски путей устойчивого развития [Текст] / В.А.Василенко; Аналитический обзор, 2-е изд.- Новосибирск, 2007. -123с.
5. Вершигора, Е.Е. Менеджмент: учебное пособие. – 2-е изд., перераб. и доп./ Е.Е.Вершигора.- М.: ИНФРА – М, 2000.- 283с.
6. Гришина, И.В. Оценка эффективности использования региональных конкурентных преимуществ для привлечения частных инвестиций [Текст] // Инвестиции в России. -2008.- №5. – С. 3-13.
7. Декларация по окружающей среде и развитию. Рио-де-Жанейро, 14 июня 1992г., с. 14.
8. Ерохина, Е.А. Теория экономического развития: системно -синергетический подход / Е.А.Ерохина. – Томск : Изд-во ТГУ, 1999.-160 с.
9. Жданов В.П. Инвестиционные механизмы регионального развития . – Калининград :и БИЭФ, 2001. – 355 с.
10. Зеленцова, Л.С. Механизм развития управления производством : Монография / Л.С. Зеленцова. - М.: Изд-во ГАУ, 1993. -130 с.
11. Зеленцова, Л.С. Развитие управления производством на машиностроительных предприятиях: дис... д-ра. экон. наук. 08.00.05 / Л.С. Зеленцова.- М., 1994г.-281 с.
12. Котилко, В.В. Региональная экономическая политика : учебное пособие для вузов / В.В. Котилко.- М.: Изд-во РДП, 2001.-272 с.
13. Маннапов Р.Г. Управление развитием региона на современном этапе // Управление экономикой: методы, модели, технологии. Материалы VII Всерос. науч. конф. с междунар. участием. В.2 ч. Ч.1. Уфа : УГАТУ. 2007. С. 60-69.
14. Маркс К. и Энгельс Ф. полн. собр. соч. Капитал. К.1.- М.: Политиздат, Т.23.- 1960.-907 с. 230. Осипов, Ю.М. Основы теории хозяйственного механизма / Ю.М.Осипов. – М.: МГУ, 1994.-137с.
15. Мескон М., Альберт М., Хедоури Ф. Основы менеджмента.- М.: Дело ЛТД, 1995.- 702 с.

16. Неудахина, Ю.Г. Организационно-экономические аспекты управления устойчивым развитием региона. - Нальчик, 2011. - 233 с.

17. Самофалова Е.Ф. Государственное регулирование национальной экономики : учеб. пособие / Е.В. Самофалова, Э.Н. Кузьбожев, Ю.В. Вертакова; под ред. д-ра экон. наук, проф. Э.Н. Кузьбожева. 2-е изд., стер. М.: КНОРУС, 2006.

18. Степанов А.Г. Государственное регулирование экономики региона. М.: Финансы и статистика, 2004.

19. Тихомиров, Ю.А. Право и социальное управление в развитом социалистическом обществе : лекция / Ю.А. Тихомиров – М.: Мысль, 1978. - 67с.

КАЧЕСТВЕННОЕ ОБРАЗОВАНИЕ – ПРОЦВЕТАНИЕ НАШЕГО КАЗАХСТАНА

САКИПЖИГИТОВА Анар Сайлауевна

КГУ "Средняя школа имени героя социалистического труда Есима Шайкина"

СКО, район Шал акын, город Сергеевка, Казахстан

anar.sakipzhigitova@mail.ru

Аннотация

Жұмыс Қазақстан Республикасындағы білім берудің өзекті мәселелеріне арналған: сапалы, қол жетімді және заманауи білім беру.

Аннотация

Работа посвящена актуальным проблемам образования в Республике Казахстан: качественное, доступное и современное образование.

Хотелось бы начать свое выступление с Послания нашего Президента Касым-Жомарт Токаев, который обратился к педагогам.

– Все мы едины в своем стремлении сделать Казахстан процветающей и развитой страной.

Ключ к этому – качественное, доступное и современное образование. Сейчас, как никогда, важно придать новый, мощный импульс развитию данной сферы. [1]

Я, солидарна со словами нашего Президента Касым-Жомарт Токаев. Ведь от качества образования зависит процветание нашего Казахстана, будущее наших детей.

Глава государства поделился своими соображениями по решению актуальных проблем отечественной системы образования и науки.

В первую очередь он подчеркнул, что необходимы комплексные меры по улучшению качества образования. Ключевые направления – квалификация учителей, качество учебников, современная инфраструктура и материальные ресурсы. Президент подчеркнул, что необходимо эффективно работать в этих областях, оперативно выявлять проблемы и искать пути их решения. В частности, Касым-Жомарт Токаев обратил внимание, что на сегодня в предлагаемых в системе образования реформах потребности педагогов не учитываются. [1]

Наш Президент является сам всесторонне развитой личностью, образован, так в своей статье «Абай и Казахстан в XXI веке» Глава государства отметил, что юбилей великого мыслителя — это не только повод для празднования. А, в первую очередь, стимул к тому, чтобы казахстанцы научились мыслить шире и развиваться духовно.

Касым-Жомарт ТОКАЕВ: «Абай всей душой хотел, чтобы казахи неустанно учились».

«Абай Кунанбаев оставил неизгладимый след в истории нашей страны как ученый, мыслитель, поэт, просветитель, основатель новой национальной литературы, переводчик и композитор. В его стихах и прозе отразились национальное самосознание, быт, мировоззрение, характер, душа, вера, язык, традиции и дух народа, которые позднее были оценены в качестве уникального явления, названного миром Абая», — так оценил масштаб фигуры казахского классика Касым-Жомарт Токаев.

«Изучая произведения Абая, мы замечаем, что он постоянно стремился к тому, чтобы страна двигалась вперед, развивалась, и всеми силами пропагандировал эту идею. И мы знаем, что основа прогресса — образование и наука. Абай всей душой хотел, чтобы казахи неустанно учились (...). Он неоднократно подчеркивал, что знанием нельзя жертвовать во имя богатства. Напротив, чтобы страна была богатой, необходимо осваивать науку. Так мы должны понимать и слова великого Абая о том, что нужно думать не о выгоде, а о чести, необходимо стремиться к знаниям», — пишет Касым-Жомарт Токаев.

Президент Казахстана подчеркнул, что для достижения этой цели следует развивать в первую очередь систему образования, которая должна отвечать современным требованиям. Принятие Закона «О статусе учителя» является одной из инициатив в этом направлении. [3]

Казахстану необходимо укреплять государственность, чтобы процветать как суверенное государство. Именно наследие Абая служит формированию новых качеств нации, подчеркивает в своей программной статье президент Казахстана.

«Необходимо сделать конкурентоспособным обучение на всех уровнях, преодолеть академическое отставание детей из социально уязвимых групп. Система образования должна готовить достойных граждан, обладающих суммой необходимых знаний, которые будут использованы на благо Отечества», — написал К. Токаев

Необходимо сделать конкурентоспособным обучение на всех уровнях, преодолеть академическое отставание детей из социально уязвимых групп. Система образования должна готовить достойных граждан, обладающих суммой необходимых знаний, которые будут использованы на благо Отечества.

Известный педагог Василий Сухомлинский отмечал: «Ребенок – это зеркало семьи: как в капле воды отражается солнце, так в детях отражается нравственная чистота матери и отца». Поэтому роль родителей в развитии детей трудно переоценить. Нельзя перекладывать всю ответственность за обучение и воспитание наших детей на детские сады и школу. Именно в семье формируется личность. Все родители должны об этом помнить и воспитывать своих детей в атмосфере уважения к труду учителей, – подчеркнул Президент.

В эпоху глобализации и интенсивного развития новых технологий изменились требования к человеческому капиталу. Качественное образование сегодня – путь к успеху и главный инструмент развития экономики. Сохраняя лучшие традиции отечественной системы образования, Казахстан не должен стоять на месте. Главная надежда возлагается на учителей, способных воспитать поколение, открытое всему новому и прогрессивному.

Задача педагогов и, конечно, родителей – воспитание достойных граждан нашей страны. Достойный гражданин – это человек, обладающий суммой необходимых знаний, которые будут использованы на благо нашего Отечества. Достойный гражданин – это патриот Казахстана. Другой Родины у нас нет! Мы должны опираться на юное, подрастающее поколение, чтобы передать им в руки судьбу нашего государства, – сказал Касым-Жомарт Токаев.

Необходимо подготовить новое поколение к грядущим трудностям и вызовам, воспитать на идеях и ценностях трудолюбия. Наши дети должны хорошо понимать, что без трудолюбия они в сложнейших условиях грядущей эпохи окажутся просто неконкурентоспособными, считает Президент.

Качество образования – это важный вопрос, влияющий не только на интеллектуальный потенциал подрастающего поколения, но и на общее будущее страны.

Мир развивается в условиях глобализации, а это диктует необходимость коренных реформ в нынешней системе образования. Требуют обновления принципы подачи учебного материала, роль учителя в образовательном процессе. Необходимо внедрение в учебный процесс инновационных технологий, оснащение учебных заведений современной техникой. Подготовка учеников должна быть направлена не на заучивание информации, а на ее понимание и умение применить полученные знания на практике. 21 век – это время стремительного научного прогресса. Таким образом, учебные материалы для образовательных учреждений очень быстро устаревают. Необходимо регулярное обновление преподаваемых знаний в соответствии с последними научными достижениями.

Необходимо уделять внимание сфере образования, следить за его современностью и идти в ногу со временем. Ведь высокообразованные люди и будут занимать высокие должности, следить за страной, делать открытия в различных сферах, что пойдет на пользу стране и будет её развивать.

В современном обществе очень важно пользоваться новыми технологиями в сфере образования, которые помогают упростить и систематизировать процесс обучения, это – компьютеризация. Также стоит особое внимание уделять интересам обучающихся и не давать угаснуть талантам, находить подход к людям с различным мировоззрением, отличающимся жизненным устоям и уметь подстраиваться под особенности каждого, этим занимается гуманизация. И если следовать этим тенденциям, то можно избежать снижения уровня образования, а наоборот его повысить.

Ведь в современном мире образование человека играет важнейшую роль как для самого человека, так и для страны в целом. Ведь в процессе обучения человек получает жизненно необходимые навыки и умения, которые в дальнейшем реализует в социуме. Например: в период пандемии, в настоящее время, по всему миру и в Казахстане в том, числе обучение проходит в

дистанционном формате. Конечно, возникали трудности с подключением интернета, педагоги, родители и учащиеся психологически были не готовы.

– Министр образования и науки РК Асхат Аймагамбетов заявил, что не жалеет о принятых во время пандемии решениях по учебному процессу.

В ходе онлайн-совещания классные руководители объясняли родителям своих учеников выбор формата обучения в сложившихся эпидемиологических условиях. Новый учебный год начнется в дистанционном режиме. По желанию и заявлениям родителей ученики начальных классов могут обучаться в школах в очном формате.

Но не смотря, на все трудности педагоги мобилизовались и процесс обучения не был прерван.

Поэтому сегодня огромная ответственная задача возложена на учителей: воспитать наших детей настоящими патриотами своей страны, хорошими специалистами, профессионалами, личностями.

Цель нынешней системы образования — подготовка конкурентоспособного специалиста. В статье 11. Задачей системы образования, является создание необходимых условий для получения качественного образования, направленного на формирование, развитие и профессиональное становление личности на основе национальных и общечеловеческих ценностей, достижений науки и практики. [2] Это право каждого гражданина РК.

Школа — это обучающая среда. Особая заслуга в творчестве учителя, находящегося постоянно в поиске, — модернизация учебного процесса, умение найти ключ к сердцам учеников, которых следует заинтересовать своим предметом. Заслужить высокое звание учителя, уважать и ценить это звание, высоко чтить его — долг каждого преподавателя. Это человек, который безмерно любит свою профессию, свой предмет, всех своих учеников, школу.

Процесс обучения требует использования новых методов, инновационных идей. Каждый преподаватель на своем опыте сталкивается со многими трудностями, препятствиями. Для того чтобы уметь следовать времени, он должен совершенствовать свои знания.

Хочется сказать, что в современном мире без образования человеку будет очень сложно жить, ведь при наличии хорошего образования перед людьми открывается много дверей, появляется возможность выбирать различные сферы деятельности и возможность получать удовольствие от работы. И если человек будет лично заинтересован в своей деятельности, то он будет выполнять её в разы лучше, чем из под палки, что положительно скажется и на развитии страны. От подготовленности, целевых установок миллионов казахстанских педагогов и учащихся зависит то, насколько мы сможем выбрать и обеспечить инновационный путь развития страны. Именно сейчас от того, насколько современным и интеллектуальным нам удастся сделать общее образование, зависит благосостояние наших детей.

В итоге можно сделать следующий вывод, что от качественного образования зависит — процветание нашего Казахстана.

Литература

1. Послание Главы государства Касым-Жомарта Токаева народу Казахстана. 1 сентября 2020 г. [1]
2. Закон Республики Казахстан Об образовании № 319-III от 27.07.2007 года. [2]
3. Закон Республики Казахстан О статусе педагога. [3]

ТЕХНИКАЛЫҚ ЖОҒАРЫ ОҚУ ОРЫНДАРЫНДА ФИЛОСОФИЯНЫ ОҚЫТУДЫҢ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫ

САЯЖАНОВА Аяулым Жумабаевна

Қарағанды Техникалық Университеті

Қарағанды, Қазақстан

sayazhanova@gmail.com

Аннотация

Мақала техникалық жоғарғы оқу орындарында гуманитарлық пәндерді, соның ішінде философияны оқытудың инновациялық технологиялары тақырыбын қозғайды. Елімізде қабылданған стратегияларды негізге ала отырып, инновациялық оқыту терминін ашады. Шығармашылықтың дамуының бастауы дәл осы философия пәнін дұрыс меңгеруден алатынын дәлелдейді.

Университеттік техникалық білім беруде дәстүрлі білім беру технологияларынан инновациялық білім беруге көшу ең алдымен білім беру процесінің шығармашылық аспектісін күшейтуге ықпал ететін, білімді өз бетінше іздеу мүмкіндігін қамтамасыз ететін оқыту әдістері мен формаларын іздестіруді көздейді. Техникалық ЖОО-да философияны оқытудың мақсаты – жалпы мәдени құзыреттілікті қалыптастыру, оның мазмұны тек түсініктік аппаратты және әлемнің философиялық түсінігінің ерекшеліктерін білу ғана емес, сонымен қатар, ең алдымен, шығармашылық ойлауға, стандартты емес жағдайларды жүйелі талдауға қабілеттілік, сондай-ақ таңдалған мінез-құлық стратегияларын негіздеу үшін алынған білімді пайдалана білу. Демек, философияны оқытуда қолданылатын жаңа білім беру технологиялары философиялық білімнің шығармашылық игерілуін, ақиқатты еркін іздеуді, философиялық пікірталас барысында сыни көз-қарасын дәлелдеуді ұйымдастыруды қамтамасыз етуі тиіс[1].

Тұңғыш Президентіміздің берген бұйрығымен білім беру саласына инновациялық технологияларды енгізе бастады. Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаев «Қазіргі заман талабы — оқытудың жаңа технологияларын меңгеру» деп атап кеткен[2]. Сонымен қатар өзінің «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» атты мақаласында: «Біз тарих, саясаттану, әлеуметтану, философия, психология, мәдениеттану және филология ғылымдары бойынша студенттерге толыққанды білім беруге қажетті барлық жағдайды жасауға тиіспіз. Бізге инженерлер мен дәрігерлер ғана емес, қазіргі заманды және болашақты терең түсіне алатын білімді адамдар да ауадай қажет» деп жазған[3, 106]. Қазіргі уақытта барлық білім ордаларында мультимедиялық, ақпараттық қондырғылар орналастырылған және олар интернет желісіне толық қосылған. Сөйтіп, білім алушылар мен оқытушыларға жаңа мүмкіндіктер есігі ашылды. Дегенмен, инновациялық технологиялар тек ақпараттық қондырғыларды қамтып қана қоймайды, сонымен қатар жаңа оқыту әдістерінде біріктіреді. Оған мысал, «Қазақстан-2050» атты стратегиясында кәсіптік және техникалық білім берудің мазмұнын толық жаңарту ниеті негіз бола алады. Жалпы «Инновация» ұғымы білім беру, тәрбиелеу жұмысына жаңалықты енгізу, яғни жаңа әдіс – тәсілдерді, амалдарды, құралдарды, жаңа концепцияларды жасап, оларды қолдану дегенді білдіреді.

Педагогикалық ғылым ұсынатын білім беру технологияларының көптүрлілігіне қарамастан, техникалық жоғары оқу орындарында гуманитарлық пәндерді (атап айтқанда, философияны) оқытудың қолда бар тәжірибесін жинақтау оқу сабақтарын технологиялық процесс ретінде ұйымдастыруды қамтамасыз ететін, білім беру стратегиясын анықтауға мүмкіндік беретін екі негізгі принцип бар, олар: түсіндірмелі-иллюстративті және проблемалық-шығармашылық. Біріншісі оқу құралдарындағы дайын білімді меңгеруге және түсіндіруге бағытталған технологияларға, гуманитарлық білім классиктерінің жұмыстарында, баспасөз материалдарында негізделеді[4]. Сабақ өткізу бұл жағдайда студенттердің тақырып глоссариін құрастырумен, белгілі бір сұрақтарға жауап іздеумен, рефераттар мен т. б. дайындаумен байланысты тапсырмаларды орындауын көздейді.

Екінші стратегия аясында оқытушы проблеманы шешу нұсқаларын (гипотезаларды) іздеу процесі ретінде тұжырымдайтын білім беру технологияларын қолданады және бұл процеске барлық студенттерді тартады. Бұл ретте сабақ "адамдардың ойлауы" арқылы жүзеге асады және педагогтың ойлау әрекеті ізденіске қатысушыларды эмоционалды және интеллектуалды еліктейді, өз пікірін белсенді түрде көрсетуге қызығушылық пен ықылас тудырады. Бұл жол білім алушының жеке тұлға ретінде қалыптасуына әсер етеді: оның ойлауын қалыптастыруға, интеллектуалдық әлеуетіне, ерік сапаларына, дербестік, бастамашылдық, ұйымшылдық, дәйектілік, батылдық сияқты ерекшеліктерін дамытуға жол ашады; студенттер мәселені қою, тұжырымдау және шешуге байланысты шығармашылық ізденіске қосылады[5]. Сонымен қатар, проблемалық-шығармашылық білім беру технологиялары түсіндірмелі-иллюстрациялық технологиялардан оқшауланбайды, кейбір мағынада олармен бірге негізделеді және бірінің кеңістігіне кіреді.

Шығармашылықтың дербес дамуын қамтамасыз ететін құзыреттілікті қалыптастыруға бағытталған әдістемелік инновациялар бірқатар қиындықтарды қамтиды. Әлеуметтік-психологиялық және психологиялық-педагогикалық қиындықтарды атап өткен жөн. Мысалы, стандартты емес ойлайтын адамдар мен стереотипті ойлауға үйренген адамдар қарым-қатынасында үлкен проблема туындауы мүмкін. Сондықтан гуманитарлық пәндер оқытушысының мойнындағы міндет – шығармашылықпен ойлайтын маманды ғана емес, сонымен қатар заманауи ғылымның мәліметтеріне сүйене отырып, өз пікірін білдіре алатын және оны қорғай алатын адамды да қалыптастыру[6].

Инновациялық әдістемелер инновациялық оқытушыны талап етеді, ол алдыңғы жылдары жинақталған көптеген әдістемелік тәсілдерден, ең алдымен, авторитаризм мен догматизмнен, философия классиктерінің идеяларының жойылмайтындығына негізделген нанымдардан бас тартуы тиіс. Оқытушының жеке төзімділігі де үлкен мәнге ие болады, мәселелерді шешудің әртүрлі нұсқаларына, бөтен пікірлерге қатысты төзімділік, "екі пікір бар – менікі және қате(жалған)" деген стереотиптен бас тарту[7]. Гуманитарлық пәндерді оқытудағы жаңа тәсілдер қойылған сұрақтарға

баламасыз жауап беруге үйренген және оқытушыдан бір мәнді түсіндіруді талап ететін студенттер тарапынан да бірқатар күш-жігерді талап етеді. Оқытушының міндеті - студенттерге гуманитарлық білімнің ерекшелігін шығармашылық форма ретінде көрсету, шындықты еркін іздеу, өз ойын сыни тұрғыдан бекіту.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Гуманитарлық пәндерді оқытуда инновациялық әдістерді тиімді пайдалану/ Аскарова К. И., Далибаева А. Н.// [Электронды ресурс] – <http://bilimdar.kz/kz/pedagogika-kazakhstan/stati/gumanitarlyik-panderdi-okytuda-innovacziyalyik-adisterdi-tiimdi-pajdalanu.html>

2. Арнайы пәндерді оқытуда жаңа технологияларды пайдаланудың тиімділігі/ Ахметов Н. А.// [Электронды ресурс] – 2019 жыл - https://ust.kz/word/bayandama_taqyryby_arnaiy_panderdi_oqytyda_janga_tehnologiyalardy_paidalanydyng_tiimdiligi-158215.html

3. Инновационные технологии преподавания в высших учебных заведениях Республики Казахстан / Шалбаева Ш.Е., Кадирбергенова А.Ж.// [Журнал: М. Рыскулбеков атындағы кыргыз экономикалық университетинин кабарлары] – 2016 жыл.

4. В казахстанское образование введут инновационные методы обучения [Электронды ресурс] – <https://www.zakon.kz/4511946-v-kazakhstanskoe-obrazovanie-vvedut.html>

5. Инновационная технология в вузе как эффективная система подготовки специалистов в образовательной системе Республики Казахстан/ Даутбаева Д.К.// [Электронды ресурс] – 2013 жыл - <https://articlekz.com/article/6358>

6. Современные методики казахстанского образования/ Бектенова Р. Б.// [Электронды ресурс] – <http://zkoipk.kz/2016smart1/2419-conf.html>

7. Философия инноваций/ Пахомова Э. А.// [Электронды ресурс] – <https://nauchforum.ru/conf/inno/v/24137>

МҮМКІНДІГІ ШЕКТЕУЛІ БАЛАЛАРМЕН ЖҰМЫС СЕЙСЕКИНА Данекер Саулебаевна, КАЛИБАЕВА Эльвира Бейсекеновна «Даму мүмкіншіліктері шектелген балаларға арналған балалар үйі» КММ Қарағанды, Қазақстан kmutatyn@mail.ru

Елбасының дәстүрлі әрбір жылғы Жолдауында маңызды мәселелердің бірі ретінде – қоғамның ең бір әлсіз қорғалған мүшелерінің, соның ішінде даму мүмкіндігі шектеулі балалардың өмірін лайықты қамтамасыз ету, оларға сапалы білім беруді қалыптастыру екені айқын көрсетіледі.

Қоғамда болып жатқан әлеуметтік мәселелер: отбасылық, экологиялық, экономикалық дағдарыстар жүйке жүйелері бұзылған, әртүрлі психикалық-физикалық аурулары бар, жас ерекшелігі әртүрлі балалардың көбеюіне әкеліп, соқтырып отыр.

Қазақстан Республикасы Президентінің 2010 жылғы 07 желтоқсандағы №1118 Жарлығымен бекітілген «Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған бағдарламасы» бойынша мүмкіндіктері шектеулі балаларды оқыту мен тәрбиелеу мәселесіне ерекше мән берілген.

Мемлекетіміздің әрбір азаматы – ұлттық құндылық, әрбір баласы – еліміздің ертеңі екенін ескерсек, әрбір мүмкіндігі шектеулі баланың сапалы білім алып, азамат болып қалыптасуына жағдай жасау міндетіміз болып табылады. Мүмкіндігі шектеулі бір баланың болса да, білім сапасының жоғарылауы, ұлтымыздың саналы келешегіне қазіргі уақыттан бастап жинақталынып жатқан қор деп түсінуіміз қажет.

Педагогика жүйесіндегі балаларды оқыту мен дамытудың маңызды құрамдас бөлігінің бірі – мүмкіндіктері шектеулі балаларды мінез-құлқындағы кемшіліктерді ескере отырып оқыту, олардың ой-өрісін дамыту, қоршаған ортаға бейімділігін арттыру болып табылады. Жалпы, мүмкіндігі шектеулі балалардың жүріс-тұрысындағы кемшіліктер олардың жеке тұлға болып қалыптасуына, оның жеке қасиеттеріне, яғни оқу, жазу, ортаға бейімделу әрекеттерінің бұзылуын қалыптастырып, баланың үлкендермен, құрдастарымен қарым-қатынасына кері әсер етеді. Сондықтан да психикалық даму мүмкіндігі шектеулі балаларға оқу үрдісін қабылдау және танымдық қабілеттерінің қалыптасу

қиындығы тән құбылыс. Ал танымдық қабілетті дамыту ойлау қызметін жетілдірумен тығыз байланысты. Білім алушы қабілетіне қарай ең басты мәселені айыра білсе, демек ол мәнді тапсырмаларды орындай алады. Қалыпты балалар қоршаған ортаға тез бейімделеді, айтқаныңды тез ұғады. Тіпті, сабақ оқымай келген қалыпты балаға қаттырақ сөйлесең, ұрысқанның өзін ол дұрыс қабылдай алады, келесі жолы ондай қателік жібермеуге тырысады. Ал мүмкіндігі шектеулі балалар болса, даму жүйесінде ауытқушылықтар болғандықтан өз қатарластарынан артта қалған, қоршаған ортаға бейімделуі баяу, кейбіреулері денсаулығына байланысты ақырын қимылдайды, көбіне көңіл-күйі төмен болатындықтан да қатты сөйлегенді қабылдай алмайды.

Мұндай балалардың ата-аналарымен жұмыс істеудің де өзіндік қиыншылықтары бар. Мүмкіндігі шектеулі бала үйреткенінді қабылдайды, дегенмен, бұл ұзақ жүретін процесс. Бірі түсінгенді екіншісі түсінбейді, бірін-бірі тыңдағысы келмейді, сабақтың өзін көңіл-күйіне қарай қабылдайды. Бұл балаларға қатты сөйлеуге болмайды, тек асқан шыдамдылықпен баланың тілін таба білу керек. Яғни, сабақ түсіндіру барысында әр балаға қабылдау деңгейіне қарай түрлі тәсілді қолдану керек. Баланың ақыл-ойының дамуы тек белгілі бір білім көлеміне емес, танымдық іс-әрекет, яғни баланың жанына жақын заттарды еске сақтату, ойландыру, елестету, бала бойындағы түрлі қабілеттерін дамытумен тығыз байланысты.

Мүмкіндігі шектеулі баланың дамуы үшін есте сақтауы мен ойлау қабілетінің мәні өте зор. Бұлардың бәрі қоршаған орта мен білім, білік дағдысының қалыптасуы, еске сақтау және ойлау қабілетімен тығыз байланысты.

Қазіргі таңда еліміздегі мүмкіндігі шектеулі балалар өзінің қадыр-қасиетін қамтамасыз ететін, өзіне деген сенімділігін арттырып және қоғамдық өмірге белсене араласуына жәрдемдесуін толыққанды жағдайларда лайықты өмір сүруге, яғни, мүмкіндігі шектеулі балаларға жан-жақты педагогикалық қолдау көрсетілуде. Жалпы, ақыл-ойында әртүрлі ауытқуы бар балалардың көбі толық емес және әлеуметтік жағдайы нашар отбасыларынан шығады. Мұндай балалар өз отбасымен толық қарым-қатынас жасай алмайды және бұл олардың жеке тұлғасының қалыптасуына жағымсыз әсер етеді.

Интеллектуалдық жетіспеушілік салдарынан мүмкіндігі шектеулі балалардың қалыптасуы әртүрлі аспектілерінде қиын жағдайларда өтеді. Олар мадақтауға, қолдауға және ренжісуге әсершіл болып келеді. Дегенмен, жаратпау және еркелету эмоцияларын ажырата алады. Бірақ, өз эмоцияларын вербалды түрде көрсете алмайды. Өзінің адамдарға деген қатынасын жымиюмен, адам бетіне аянышты түрде қараумен білдіреді. Негізінен, мүмкіндігі шектеулі балалар селсоқ, өзіне-өзі сенімсіз, кейбіреулері шектен тыс ызақор болып келеді. Олардың эмоциялары әлсіз, алайда күйзелістері тұрақты, терең болады. Мұндай балалар айқайлауға, жүгіруге, рұқсатсыз зат алуға, шулауға, қырсығуға болмайтындығын түсінбейді. Міне, мүмкіндігі шектеулі балалармен жұмыс істеудің қиындығының өзі де осында.

Егер баланың психикалық даму деңгейі өз жасына сай келсе немесе жақын болса, педагогтардың ардында ол баланың әлеуметтік және білімдік сәйкестігінің масимальді қалыптасуына қол жеткізу тапсырмасы тұрады. Бұл тапсырманы шешу үшін баланың сау балалар ортасына ылғи және толық интеграциялау пайдалы, яғни біріктіріп оқытудың регламенттелмеген моделі, ол жекеше коррекциялық көмекті сақтау жолдарын қарастырады. Айта кететін жай бұл бағытта психо-педагогикалық жүйеде негізінен қоғамтанушы мұғалімге артылар жүк зор. Олардың негізгі тапсырмасы білімді басқарумен балалардың қоғамда қорғалуы жайында баланың өміріне жақсы жағдай туғызу отбасы арасына жақсылықты білім беру ошақтарында сақтау. Қоғамдық мұғалім шараларды жүзеге асыру барысында қоғамға көмек көрсетумен қол ұшын беруді, отбасыларымен қарым-қатынас жасауды, сонымен қатар балаларды жұмысқа орналастыру мен жас өспірімдерге қол ұшын беру оларды тұрғын үйлермен қамтамасыз етіп зейнетақы мен төлемдердің орындалуын бақылау. Арнайы мүгедек балаларды жұмыспен қамту барысында оларды оргнадармен бірге жұмыс істей отырып оларды жұмысқа орналастыру көзделеді.

Жалпы, мүмкіндігі шектеулі балаларға сабақ жүргізетін оқытушыға қойылатын талап та жоғары. Ол оқытушының басшылыққа алатын негізгі ұстанымдары:

1. Мүмкіндігі шектеулі бала мен оқытушы арасындағы педагогикалық әдеп пен ынтымақтастықтың сақталуы;
2. Балаларға берілген тапсырманың шектен тыс ауыр болмауы;
3. Балалардың міндетті және мүмкіндік деңгейлерін ескеру;

4. Балаларға сабақ жүргізу барысында тапсырманың бала зердесіне әсер етуін, оның қабылдауын, есте сақтауын назардан тыс қалдырмау;

5. Бала ата-анасымен тығыз байланыста болу;

6. Сабақ жүргізу барысында түрлі ойын элементтерін көбірек қолдану.

Негізінен, мүмкіндігі шектеулі балаларға сабақты, көбіне, олардың жанына жақын ойын түрінде өткізу тиімді. Өйткені, мүмкіндігі шектеулі балалардың эмоциялық көңіл-күйі көбінесе ойын және еңбек іс-әрекетінде көрініс береді.

Ойын арқылы мүмкіндігі шектеулі балалар өмірден көптеген мәліметтер алып білімін жетілдіреді. Ойын барысында балалар қоршаған орта жайлы білімдерін толықтырады, дербес шешім қабылдауға дағдыланады, ойлау барысында ұтқырлық пен тапқырлық танытады. Ойын әсері арқылы бала өз қасиетін қалай қанағаттандыра алатынын, қандай қабілеті бар екенін байқап көреді.

Қорыта айтатын болсам, біз ел болып, етек жинаған еңселі елміз, сондықтан қоғамдағы жайттар басты назарда болу керек. Ең алдымен мүгедек, жарымжан балалардың ортаға бейімделуіне жағдай жасау қажет. Сондықтан осындай кемшіліктерді анықтайтын шағын кабинеттер ашып, арнайы жұмыс жүргізіп, әр баланың қабілеті мен даму мүмкіндігін анықтаса балалар үшін атқарылған игі істің бірі болар еді.

Бар тәттісін аузына тосып, бар мүмкіндігін баласына сарп ететін ата-ана өз баласының денсаулығын, болашағын бәрінен жоғары қойып түн ұйқысын төрт бөліп, күйзелетіні, айналасына көрсетпей еріксіз көзіне жас алып, бұлай неге болды деген сұрақ тұратыны кімге болса да белгілі. Сондықтан даму мүмкіндігі шектеулі жандарды назардан қалдырмай, олардың қоғамда бейімделуіне ат салысу қай азаматтың болса да, қай елдің болмасын басты парызы.

МҮМКҮНДІГІ ШЕКТЕУЛІ БАЛАЛАРМЕН ТӘРБИЕ ЖҰМЫСЫН ЖҮРЛҮІ

СЕЙСЕМБАЕВА Жазира Кудайбергеновна

«Даму мүмкіншіліктері шектелген балаларға арналған балалар үйі» КММ

Қарағанды, Қазақстан

kmutatyn@mail.ru

«Ең бастысы даму мүмкіндігі бар балаларды сәби кезінен бастап анықтап, олардың ортаға бейімделуіне жағдай жасауымыз керек. Әр баланың қабілет – қарымын анықтап, дұрыс бағыт – бағдар беріп, жарымжан балалардың жастайынан жасық болып өсуіне жол бермеуіміз керек».

Әр оқушының үлгермеу себебін анықтап, ақыл - ой кемістігі бар баланың диагнозына қарай жұмыс жүргізсе, оқушының білімге деген құлшынысы артып өзіндік дарындылығы айқындалады деп ойлаймын. Оқушыға арналған жеке даму бағдарламасы олардың өзіндік дарындылығын ашып, өмірдегі өз орнын, өз мамандығын табуға көп көмек болар еді.

Мектеп интернаттағы тәрбие жұмыстарының қыр сыры күрделі. Онда тәрбиеленіп жатқан балалар мен жұмыс істеу асқан төзімділікті, жауапкершілікті талап етіледі. Балалардың мінез құлықтары әр түрлі. Бірі ашушаң болса, бірі тұйық, бірі талапшаң болса, бірі зейінсіз.

Әр жеткеншек зерттелмеген құпия. Жақсы тәрбие балаға өмір бойы азық. Бала тәрбиені өсе келе алады емес па... Тәрбиеден ғана рухани білім алып, тәрбие нәтижесінде адам болып қалыптасады. Тәрбиешінің міндеттері сан алуан. Ол жүргізетін тәрбие жұмысы өзінің психологиялық мазмұны өте күрделі, әрі көп ізденісті талап етеді.

Тәрбиешінің атқаратын міндеті:

а) Тәрбие үрдісіне мектептің, отбасы мен қоғамның тығыз қарым қатынасын қамтамасыз ету.

ә) Ата аналармен үнемі байланыс жасап, отбасындағы бала тәрбиесіне байланысты педагогикалық насихат жұмыстарын жүргізу.

б) Оқушыларды тәрбиелеуде сынып пен мектептен тыс түрлі бағыттағы тәрбие жұмыстарын ұйымдастыру.

в) Тәрбие мен өзін - өзі тәрбиелеудің бірлігін қамтамасыз ету.

Қысқаша түсініктеме:

Оқу мен тәрбиенің психологиялық мақсаты – мүмкіндігі шектеулі баланы қазіргі қоғам дамуының үрдісіне сай, рухани өресі биік, парасатты тұлға ретінде қалыптастыру.

Міндеттері:

- Баланың виртуалды әлемге деген қызығушылығын ояту;
- Мұғалімнің немесе ата - ананың көмегінсіз өзіне тапсырылған тапсырманы өз бетінше жұмыс жасауға үйрету;
- Заманауи тұрғысында ақпараттық сауаттылықты арттыру;
- Оқуды, жазуды жүйелендіріп, өзі туралы ақпарат алуға ынталандыру;

Бүгінгі таңда даму мүмкіндігі шектеулі балалар проблемасы өзекті мәселелердің бірі болып отыр. Дене кемістігінің қай түрі болса да, мейлі ол соқыр, не саңырау, не туғаннан кем ақыл болса да, оның өмірге деген көзқарасы өзгеріп қана қоймай, айналасындағы адамдармен де қарым - қатынас жасауын қиындатады. Дене кемістігі адамның әлеуметтік өмірдегі мінез құлқының ауытқуына әкеп соқтырады.

1919 жылдың 10 желтоқсанында ақыл - ой кемістігі бар балалардың денсаулығын сақтау жөніндегі қаулы қабылданды.

Ақыл - ой тәрбиесі тек ойдың дамуы ғана емес, оның дамуы ойлау процесінің құрылысымен де сипатталады. Даму баланың сандық, сапалық жағынан жетілуі, психикасының, ой - санасының өсуі.

Ақыл - ойдың дамуы дегеніміз - оқушының жасына байланысты білім мен тәрбиенің әсерінен, оның ақыл - ой әрекетінде болатын сандық және сапалық өзгерістерінің жиынтығы. Ақыл - ойды дамытудың шарты, іс - әрекетін тиімді ұйымдастырылуы, әлеуметтік ортаның әсері, адамдардың қарым - қатынасы, тілді меңгеруі, қабылдауы мен түйсінуі, берілетін білім сапасы.

Жас ұрпақтың ақыл - ойының дамуы еңбек пен ғылым, білімнің ұштасуына байланысты.

Даму мүмкіндігі шектеулі оқушыларды анықтауда дұрыс диагностика жүргізу, оларды табысты және нәтижелі оқытуға, ал болашақта әлеуметтік ортаға бейімделіп кетуіне жағдай тудыратын арнайы сыныптар мен топтарға орналастыру - қазіргі уақыттағы аса маңызды әлеуметтік және педагогикалық мәселе болып табылады.

Жас ұрпақты оқыту - тәрбиелеу жұмысын қазіргі заман талабына сай стандартқа енгізуді оқушылармен жеке дифференциалды жұмыс істеу нәтижесінде қол жеткізуге болады. Демек, оқушыларға қажетті білім, білік көлемі мен дағдыларын қазіргі қоғамның талабымен сәйкестендіріп беру қажет.

Даму мүмкіндігі шектеулі оқушылармен жұмыс істеген, кезде балалардың есте сақтау, онан кейін жатталатын материалды қайта жаттатырғанда қалай қиналатын көрген мұғалім, интеллектісі бұзылған және ақыл - ойы кемтар балалардың есте сақтауын дамытуға оңтайлы екі әсер ететін түрлі жаттығуларды топтастырып, дамытуға көңіл бөлу керек.

Даму мүмкіндігі шектеулі оқушыларды психикалық дамуын жетілдіру негізінен үш бағытта жүргізіледі:

1. Балаларға жан - жақты диагностикалық тексерулер мен мамандардың консультативтік кеңестерін ұйымдастыру, негізгі зақымданулардың дәрежесін анықтау;

2. Емдеу, сауықтыру, әлеуметтік бейімдеу жұмыстарын ұйымдастыру;

3. Түзету және дамыту бағыттарында арнайы әдістемелерді құрастырып, оларды қолдану.

Даму мүмкіндігі шектеулі балаларды психологиялық - педагогикалық зерттеу әдістері

I. Әңгіме әдісі баламен қатынас орнату құралы қызметін атқарады. Баланың ақыл - ой қабілеттерін анықтауда әңгіме барысында мынаны анықтау керек:

1. Баланың өзі, өз ата - анасы, жақын туыстары, достары (аты - жөні, тегі, жасы) туралы түсініктерінің нақтылығын және «жеңуге», «көршілер», «туысқандар», ұғымдарын талдау қабілеті.

2. Уақыт туралы түсінік сипаты (сағатта уақытты анықтау іскерлігі, уақыт созылуын түсінуі)

3. Табиғат құбылыстары жайлы (жыл мезгілдерін олардың белгілерін есепке алып ажыратуы, қар, найзағай т. б) туралы түсініктің болуы

4. Кеңістікте бағдарлау іскерлігі «оң - сол», «жоғары - төмен», «жақын алыс» т. б ұғымдарды практиканың игеруі

II әдістеме. Бақылау әдісі. Балаларды зерттеуде ең негізгілердің бірі. Бақылау бала кеңес алуға келгеннен бастап, тексеру барысында жалғаса береді. Бақылау мақсатты жүргізілуі керек.

III әдістеме. Сурет - балаларды зерттеуде маңызды дифференциалды диагностикалық көрсеткіш. Психикалық ауру балалар суреттері өзгеше мағынасыздық, бейненің түсініксіздігі, түсті қалай болса солай пайдалану, пропорция сақтамау т. б суреттерінде көрінеді.

Көру, есту, сөйлеу, тірек - қимыл аппараттары бұзылған балалар психологиялық - педагогикалық түзеу кабинеттерінде қолдау алады. Бірақ, мүмкіндігі шектеулі балаларды түзеу кабинеттерімен қамту мүмкіндігі ауылдық жерлерде өте төмен. Бұл бала санының аздығына байланысты. Түзеу кабинеттерінің орталықтарынан шалғайда орналасуларымен түсіндіріледі.

Сондықтанда да, түзеу жұмыстарының негізгі ауыртпашылықтары дефектология саласында дайындықтары бар мектептердегі педагог - психологқа түседі.

Сонымен жанұясында даму мүмкіндігі шектеулі балалары бар отбасыларының әлеуметтік мәселелерінің зерттеу және оның шешу жолдарын анықтау мамандардың өзекті бағыты болмақ.

« Ең бастысы даму мүмкіндігі бар балаларды сәби кезінен бастап анықтап, олардың ортаға бейімделуіне жағдай жасауымыз керек. Әр баланың қабілет – қарымын анықтап, дұрыс бағыт – бағдар беріп, жарымжан балалардың жастайынан жасық болып өсуіне жол бермеуіміз керек».

Әр оқушының үлгермеу себебін анықтап, ақыл - ой кемістігі бар баланың диагнозына қарай жұмыс жүргізсе, оқушының білімге деген құлшынысы артып өзіндік дарындылығы айқындалады деп ойлаймын. Оқушыға арналған жеке даму бағдарламасы олардың өзіндік дарындылығын ашып, өмірдегі өз орнын, өз мамандығын табуға көп көмек болар еді.

Жобаның жүргізу барысы:

- жобаның бағдарламасын жасау
- мүмкіндігі шектеулі балаға бағыт - бағдар жасау
- кітапханадан, желіден ақпараттану
- теориялық көзқарастарға сүйену
- баланың қызығушылығын ояту
- заманауи технология бойынша баланы ақпараттандыру

К ВОПРОСУ О НОМИНАЦИИ НЕКОТОРЫХ ПАМЯТНИКОВ ВО ВСЕМИРНЫЙ СПИСОК КУЛЬТУРНОГО НАСЛЕДИЯ ЮНЕСКО

СМАИЛОВ Жуман Егинбаевич

ТОО «Казархеология»

Алматы, Казахстан

zh.smail@mail.ru

Аңдатпа

Бұл мақалада маңызды тақырыптардың бірі - халқымыздың мәдени мұрасы нысандарын ЮНЕСКО-ның мәдени мұралары тізіміне ұсыну туралы сөз қозғалады. Ядролық қарудан бас тарту және сынақ полигонын жабу сияқты мемлекетіміздің маңызды қадамдарымен қатар, Қазақстан ежелгі мәдениеті бар ел ретінде әлемдік құрылымға енуге ұмтылуда және біздің халқымыздың мәдени мұра нысандарын ЮНЕСКО тізіміне ұсыну ежелгі ескерткіштерді қорғау мен танымал етудің басым міндеттерінің бірі болып табылады.

Аннотация

В данной статье будет затронута одна из важных тем – номинация объектов Культурного наследия нашего народа в Список Культурного наследия ЮНЕСКО. Наряду с такими важнейшими шагами нашего государства как отказ от ядерного оружия и закрытия полигона, Казахстан стремится к интеграции в мировую структуру как страна с древней культурой и номинирование объектов Культурного наследия нашего народа в Список ЮНЕСКО является одной из приоритетных задач по охране и популяризации памятников древности.

Наряду с памятниками, которые действительно достойны номинации, на наш взгляд, были поспешно включены объекты историко-культурного наследия, требующие детального изучения, интерпретации и причастности к объектам серийной номинации, как объекта Шелкового пути.

Это проблема наиболее видна в ситуации с городищем Карамерген, который номинирован в 2013 году в Список Всемирного наследия ЮНЕСКО. Памятник номинирован в числе серийной номинации «Объекты Великого Шёлкового пути в Чанъань-Тянь-Шанском коридоре» - в числе других казахстанских объектов (городища Каялык, Талгар, Актобе, Акыртас, Кулан, Костобе и Орнек).

Сама по себе данная номинация имеет много спорных моментов. Во-первых, понятие Шелковый путь не историческое понятие, а дано Фердинандом фон Рихтгофеном как обозначение торговых путей между Востоком и Западом. Это стало возможным после преодоления людьми пустыни Такла-Макан, протянувшейся с востока за запад на тысячу километров, ограниченный с двух сторон труднопроходимыми горами, грядами Танир-тага, Памира и Гималаев. Тогда как территория к западу от Ферганской долины со времен Александра Македонского была включена в орбиту торговых, культурных, политических отношений с Персией и далее на Запад и имела древние контакты с Индией.

Шелковый путь состоялся после преодоления пустыни Такла-Макан, когда согдийские купцы смогли преодолеть пески Такла-Макана и открыть для себя рынки древнего Китая.

Во-вторых, северные и северо-западные территории, через земли кочевых народов издревле были закрыты как естественными преградами, так и антагонистическими отношениями оседлых и кочевых народов. Взаимоотношения между ними ограничивались в основном военными столкновениями. Об этом свидетельствует самый крупный «артефакт» в мире - Китайская Длинная стена. Она была построена в III веке до н.э., задолго до начала функционирования Шелкового пути. Протянувшаяся почти на девять тысяч километров, строившаяся на протяжении веков эта стена доказательно показывает взаимоотношения между двумя мирами – кочевой и оседлой. Образ жизни, образ хозяйства сформировали отличный друг от друга миры. Как и после нашествия гуннов в Европу они порождали мифы о конных воинах от Аттилы до Чингисхана.

Отсутствие обоснования включения объектов на территории Казахстана в систему Шелкового пути будет рассмотрено на примере одного объекта - городища Карамерген, расположенного в глубинной части территорий кочевых народов.

Это, прежде всего, недостаток знаний о памятнике - памятник не может быть датирован и отнесен к конкретному хронологическому периоду, не говоря уже о полном или частичном изучении и причислении его памятникам на трассе Шелкового пути.

В средневековых источниках нет ссылок на Карамерген, в то время как такие города, как Сайрам (Испиджаб), Тараз (Талас), несомненно, были включены в систему караванных дорог, были описаны древними историками и путешественниками. Поэтому средневековые авторы упоминают существование дороги Талас, связывающей Древний Тараз с Ферганской долиной и Самаркандом.

Географические координаты поселения Карамерген: N 46.254760, E 75.626026

Объект расположен в дельте реки Или, образованной тремя руслами дельты реки Или. Городище расположено в отдаленном месте, ближайшая небольшая деревня Караой расположена в 107 км к западу от памятника. На этом 107 км нет жилья. Дорога – грунтовая, часто разветвляющаяся из-за естественных барьеров. Эта территория пустыни даже не используется для сезонных пастбищ. Хотя в древности с развитой кочевой экономикой эти территории были плодородными местами для зимних лагерей кочевников. Об этом свидетельствуют остатки поселений, протянувшиеся вдоль линии кочевников с юга на север, остатки обширных оросительных систем.

Для включения в Список всемирного наследия объект должен соответствовать одному из известных критериев определения ценности памятника.

Наши предварительные исследования показали, что городище представляет собой остатки оплывших крепостных стен в виде валов в плане неправильной четырехугольной формы сторонами около 120X110 м. Внутренняя часть городища ровная без следов остатков крупных сооружений, что указывает на сезонное использование городища. По углам и в стенах имеются возвышения от остатков башен. Въезды в городище устроены с восточной и западной сторон в виде Г-образных в плане сооружений.

На городище в свое время были заложены раскопы с внутренней стороны в юго-восточной части. Это сильно размытый подпрямоугольный небольшой раскоп сторонами около 6 х 4-х метров. Кроме него на территории имеются два небольших шурфа (1х1м). Другой небольшой раскоп расположен с внешней стороны юго-западного вала. Раскопы сильно оплыли и трудно фиксируются.

При осмотре городища сложилось впечатление, что городище не было обжито, внутри городища отсутствует культурный слой. Фрагменты керамики встречаются вдоль южных и западных валов городища с внешней стороны. Здесь имеются следы пристроенных к валам более поздних сооружений (зимовок кочевников) и фрагменты керамики встречаются именно на этом месте, на площади городища практически отсутствует. Фрагменты керамики малочисленны и представлены в основном лепной «кочевнической» раннесредневековой керамикой.

Можно предположить, что городище более раннего времени, а средневековая керамика поздняя и относиться не к городищу, а пристроенным позже постройкам с внешней, юго-восточной и юго-западной сторон вала. В пользу этого свидетельствует локализация фрагментов средневековой керамики к пристроенным к юго-западной и юго-восточной крепостной стене средневековым постройкам. Датировка времени строительства и бытования городища преждевременно. На раскопах нет следов раскопанных сооружений. Раскопы не были законсервированы и если были там остатки сооружений, то они не сохранились.

Как пример можно привести ряд городищ античного времени расположенных в низовьях рек Сырдарья, Шу, где к руинам ранних городищ пристраивались или наслаивались средневековые слои.

Памятник расположен на южном берегу озера Балхаш, протянувшегося на сотни километров с востока на запад. Узкий перешеек в центральной части озера имеет 28 километровую акваторию и

предполагать, что караваны пересекали озеро по воде расстояние дневного пути, считаю невозможным.

Памятник судя по небольшим раскопкам не исследован. Поэтому говорить о его времени существования и назначении как города на Шелковом пути не имеет научной основы. Городище по своим размерам и отсутствию культурных слоев не может быть отнесено к типу городов или даже караван-сарая. Месторасположение, отсутствие значительного культурного слоя и сооружений внутри крепости свидетельствует скорее всего о его назначении как зимней ставки кочевой знати.

Научная сторона исследования в досье по Карамергену практически отсутствует, нет объектов (кроме валов городища) для исследования и последующей консервации и музеефикации.

В целом памятник расположен в труднодоступном месте в округе трехсот километров нет никакой инфраструктуры. Дороги представляют опасность при движении неподготовленными внедорожниками, другой вид транспорта здесь не пригоден. Кроме труднодоступности существует угроза здоровью т.к. это территория относится к природным очагам возникновения чумы. Последнее эпизоотии чумы имели здесь место в 2009 году.

Немаловажное значение имеет, то что создание инфраструктуры (согласно требованиям ЮНЕСКО, туристической отрасли) в этом труднодоступном месте требует больших финансовых затрат (строительство дороги в безлюдной пустыне, проведение научных исследований и работ по консервации и реставрации, строительство необходимых зданий, проведение противочумных и противомоскитных мероприятий, содержание персонала в экстремальных условиях и т.д.).

Следует отметить, что слабости данной номинации не умаляют возможностей нашей страны для номинирования в Список Всемирного наследия уникальных объектов истории. За последние годы в нашей стране на месте всемирно известных памятников созданы музеи-заповедники Туркестан, петроглифы Тамгалы, Некрополь Берель, заповедник-музей «Иссык» на месте находки «Золотого воина», «Улытау» - на издревле заповедной зоне где расположены памятники над захоронениями старшего сына Чингисхана – Джучи, основателя Ногайской Орды - эмира Едигея. Среди древних городов наряду с Туркестаном значительным памятников городской культуры является Тараз. Город с двухтысячелетней историей, упоминаемый во многих географических и исторических сочинениях древности и средневековья. Многолетние исследования города показали, что он имел правильную, квартальную структуру. Среди находок встречаются уникальные ювелирные изделия, своеобразная керамика. Некоторые находки имеют надписи тюркской руникой, арабской вязью, гуптским и согдийским письмом. Торговые отношения города иллюстрируют сотни монет серебряные дирхемы Таразского чекана, Танские монеты, Византийские золотые солиды, золотые динары Саманидов.

Номинируя памятники истории и культуры для открытия нашей страны в мировом масштабе, мы не должны искажать историческую действительность. Надо презентовать аутентичные и уникальные объекты и доказательные факты о них. Стремиться к номинировать объекты достаточно исследованные и подготовленные к посещению. Для этого должна существовать необходимая инфраструктура для развития туристических маршрутов.

Шелковый путь, как уникальное явление в истории человечества, актуально и сейчас. В 2013 году председатель КНР Си Цзиньпин, выступая в Назарбаев Университете в Астане, выдвинул концепцию построения Экономического пояса Шелкового пути – огромной зоны экономического сотрудничества, которая, простиралась бы от Китая до Европы. Эта современная концепция, направленная на экономическое, политическое и культурное сотрудничество, возрождение идеи Шелкового пути. Но нельзя под политическую конъюктуру приводить исторические события. Прохождение ответвления т.н. Шелкового пути по территории Жетысу не имеет научной доказательной базы. Например, существование Таласской дороги описано в трудах средневековых авторов. В западной части нашей страны проходил торговый путь известная как «Старая Ногайская дорога». На трассе данного пути, связывавшего оазисы низовий Амударьи с городами на Жайыке и Едиле, есть остатки инфраструктуры как караван сарай Билеули, Ушкан Ата, мост-переправа и караван-сарай Таскешу и десятки уникальных колодцев.

Территория Юго-восточного Казахстана не имеет ни одного подобного сооружения, идентифицируемого как инфраструктура торгового пути. В истории по этим местам проходили не торговцы, а посольства, войска гуннов, карлыков, каракитаев, найманов, прошли на Запад воины Шынгысхана, а обратно пробивались на восток армии Эмира Тимура.

Резюмируя, следует отметить, что данная тема требует детального изучения, получения достоверных источников, материалов археологических раскопок. На наш взгляд, городище Карамерген не относится к периоду средневековья и никак не мог быть пунктом на торговом пути. Оно служило жильем и убежищем на зимних пастбищах.

РАЗВИТИЕ МАТЕМАТИЧЕСКИХ СПОСОБНОСТЕЙ ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА ТАКИРОВА Сауле Каирбековна, БАРАНКУЛОВА Майра Ситаевна

ГККП «Ясли-сад «Балдаурен»

Петропавловск, Казахстан

saule.takirova@mail.ru, barankulovam@gmail.com

Аннотация

Біздің педагогикалық қызметіміздің басты бағытымыз мектеп жасына дейінгі балаларға математиканы оқыту. Балаларға математиканы оқыту арқылы тиімді дамыту үшін әр кезеңнің мүмкіндіктерін толық іске асырудың маңызы зор.

Аннотация

Всем известно, что математика не только обладает уникальными возможностями для развития детей, приводит «в порядок» ум, но и формирует жизненно важные личностные качества, такие как: алгоритмические навыки, творческие способности, внимание и память, аккуратность и трудолюбие.

Именно поэтому нашим приоритетным направлением педагогической деятельности является развитие детей младшего дошкольного возраста в процессе его обучения математике. Ведь для эффективного развития детей средствами математики важно полноценно реализовать возможности каждого возрастного этапа. Разработанная нами образовательная деятельность имеет дальний «прицел», т. е. знания и умения, которые формируются у малышей, является базой для выполнения в следующих возрастных группах.

Младший дошкольный возраст — это возраст исследований. Ребенок уже начинает отделять себя от мира окружающих его взрослых, постепенно вступая в более самостоятельную жизнь. Малыш уже многое знает, умеет, и, конечно, стремится узнать еще больше. Но ему достаточно сложно, без помощи взрослого, разобраться в разнообразии окружающего его мира: такого интересного и неизведанного. Именно познавательные процессы, или как их еще называют «внутренние помощники», позволяют ребенку успешно справиться с самыми разнообразными жизненными задачами.

У маленьких детей развитие познавательных процессов происходит очень интенсивно. В своей работе мы используем различные способы и методы, которые способствуют развитию познавательных процессов у детей младшего дошкольного возраста. Помогаем познавать осмысленно и применять полученные знания на практике.

Главное для детей младшего дошкольного возраста — это знакомство с предметами и их качествами. Но их действия только начинают становиться целенаправленными, малышам еще трудно следовать к намеченной цели. Они очень легко отвлекаются, интерес легко возникает, но также быстро пропадает.

Как же сохранить внимание и интерес у малышей в процессе обучения математике? Очень просто: необходимо учитывать специфику данного возраста. А теперь поподробнее...

У детей младшего дошкольного возраста наглядно-действенное мышление, имеющее в своей основе развитую сенсорику, реализующуюся во время действия с разнообразными предметами. Так же при построении образовательного процесса необходимо знать, что ведущей деятельностью малышей является игровая деятельность. Учитывая все эти особенности, нами разработана определенная система, по сути, являющаяся эффективным способом реализации задач по развитию математических способностей у детей дошкольного возраста. Она представляет собой систему дидактических, развивающих, познавательных игр и упражнений, которые строятся, в основном, на действиях детей с разнообразными предметами. Это дает малышам возможность приобрести свой опыт освоения математических премудростей.

В результате освоения детьми практических действий, даём возможность малышам познавать свойства и отношения объектов, величин и их характерных особенностей, многообразие геометрических форм, что является фактором, обеспечивающим целеобразование в неустойчивой познавательной сфере трехлетнего ребенка.

В используемых нами играх и упражнениях есть задания, направленные на развитие зрительной и словесной памяти, на формирование концентрации и расширения объема внимания, на развитие восприятия и воображения, на формирование умения абстрагироваться, развития умственных умений, таких как: обобщение, сравнение, анализы и синтезы.

Большое внимание в системе образовательной деятельности мы уделяем развитию вариативного мышления, воображения и творческих способностей. Подбор специальных игр и упражнений дает возможность малышам не только исследовать математические объекты, но

и придумывать им образы. Так же предлагаем детям задания, допускающие различные варианты решения, а такой подход как совместное обсуждение с детьми неверных вариантов решения и исправление ошибок, раскрепощают детей, снимают боязнь неверных ответов и страх перед совершением ошибки.

Поскольку форма и пространственные характеристики объектов более удобны для построения доступной непосредственному восприятию модели, а так же для организации детского экспериментирования, в своей системе обучения мы используем инновационную технологию — моделирование. Это дает возможность формирования у малышей моделирующей деятельности, и на этой базе построения системы математических представлений.

Каждая игра или упражнения, которые мы используем в процессе образовательной деятельности, сами по себе имеют методические, дидактические и психологические цели. Но организуя несколько игр или упражнений в одну образовательную систему, мы объединяем их либо одним сюжетом, либо единым дидактическим материалом, что позволяет нам выйти на качественно иной уровень воздействия на ребенка. Нашей целью не является освоение и отработка каких-то ни было математических понятий, вводим ребенка в специально организованную ситуацию, которая образует в его восприятии ряд живых ассоциаций, имеющих в подтексте математическое содержание. Дети не замечают, что идет обучение. Вся система образовательной деятельности воспринимается ребенком как естественное продолжение его игровой деятельности.

В своей работе мы используем инновационную технологию, как создание проблемной игровой ситуации, в которую включаем задачи по математическому развитию. В процессе выполнения заданий дети исследуют проблемные ситуации, выявляют признаки и отношения, делают открытия. Одним словом, ребенок не знает, что он учится математике.

В ходе таких игр осуществляется личностно-ориентированное взаимодействие детей между собой и педагога с ребенком. При этом, учитывая тот факт, что дети обладают только своими собственными им качествами и уровнем развития, мы создаём условия, при которых каждый ребенок продвигается вперед своим индивидуальным темпом. Поэтому стараемся вести свою работу в зоне их ближайшего развития: на ряду с заданиями, предложенными в играх и упражнениях, которые дети могут выполнять сами, проявлять инициативу при выборе той или иной игры, им предлагаем и такие задания, которые требуют от них догадки, смекалки, наблюдательности. Успешное и самостоятельное преодоление препятствий в решении поставленных задач, помогает детям пережить радость победы, формирует у малышей желание и умение преодолевать трудности. В итоге все дети без перегрузки осваивают необходимый для дальнейшего развития «минимум», но при этом, не тормозится движение вперед более подготовленных детей.

Еще одно из необходимых условий организации эффективной образовательной деятельности является создание атмосферы доброжелательности, взаимопомощи, осознание для каждого ребенка радости и поддержки за его успехи. Мы стараемся сделать так, чтобы дети видели и чувствовали нашу заинтересованность в общем «деле». На протяжении всей образовательной деятельности, мы являемся для детей партнерами внимательными, а иногда даже азартными. Это важно не только для развития познавательных процессов и усвоению математических знаний, но и для сохранения и поддержки здоровья детей. В своей работе мы используем интегративный подход при организации образовательного процесса. Согласно принципу интеграции, развитие математических способностей детей, мы осуществляем не только в процессе специфических игр и упражнений, но и при организации всех видов детской деятельности. Такой подход не только стимулирует развитие математических способностей наших малышей, но и способствует более успешному решению образовательных задач. Например, интеграция задач в играх по развитию мелкой моторики дает возможность детям не только производить действия с пуговицами, бусинками, прищепками и тому подобными, выполняя координированные движения мелкими мышцами пальцев и кистей рук, а так же развивают представления о форме, цвете, величине, формируют математические представления. Ориентировка в пространстве и пространственные представления можно формировать у детей интегрируя задачи по физическому развитию. Дети не только выполняют основные движения и играют в подвижные игры, но и тем самым развивают умение ориентироваться в пространстве. Для реализации образовательных задач по развитию детей в процессе обучения математики, нами созданы условия для проявления стимуляции обследования предметов для познания математических отношений и зависимостей. В группе имеется в наличии занимательные игры и пособия, настенные и ковровые экраны, привлекающие внимание детей и вызывающие желание действовать. Ассортимент игр и учебно-игровых материалов постоянно обновляется, обогащая развивающую среду, а применение наиболее эффективных игровых пособий, таких как логические блоки Дьенеша, развивающие игры «Сложи

узор», модели и тому подобные, дают возможность успешного осуществления поставленных задач математического развития детей.

Объединение игр и упражнений в образовательной деятельности, направленных на развитие математических способностей детей дошкольного возраста дала мне возможность решить следующие задачи:

1. Обучение ребенка доступным ему видом моделирования и формирования на этой основе математических представлений («число», «величина», «геометрическая фигура»).
2. Формирование общих приемов умственной деятельности (классификация, сравнение, обобщение, анализ, синтез, конкретизация).
3. Формирование развития пространственного мышления.
4. Формирование конструктивных умений.
5. Формирование простейших графических умений и навыков.
6. Развитие вариативного мышления, фантазии, воображения, творческих способностей.
7. Формирование произвольного поведения, умение целенаправленно владеть волевыми усилиями, устанавливать правильные отношения со сверстниками и взрослыми.
8. Формирование общих учебных навыков и умений.

А итоговые формы учета и контроля знаний, полученные детьми в процессе обучения математике, является итоговая образовательная деятельность и открытые мероприятия для родителей, что дает возможность с уверенностью сказать, что наши дети обладают огромным запасом знаний и умений перспективного характера, и будут являться базой для выполнения заданий в следующих возрастных группах. В своей статье мы не указываем перечень игр и упражнений, которые используем в своей работе в процессе обучения детей в дошкольного возрасте математике. Сейчас достаточно много учебно-методической литературы, в которой представлены разнообразные дидактические, познавательные, развивающие игры и упражнения, направленные на развитие математических способностей у детей. Вы сами с успехом подберете обучающий материал для компоновки образовательной деятельности, в зависимости от уровня подготовки индивидуальной подготовки детей, посещающих вашу группу.

Литература:

1. Анна Белашистая «Я считаю и решаю!» Екатеринбург: У-Фактория, 2007г. (Серия «Психология детства. Практикум»).
2. Л. Г. Петерсон, Е. Е. Качемасова «Игралочка» Практический курс математики для дошкольников. Москва «Ювента» 2010г.
3. Чеплашкина И. Н., Зуева Л. Ю. «Математика — это интересно» СПб «Акцидент».
4. З. А. Михайлева, Э. Н. Иоффе «Математика от трех до шести» СПб «Акцидент» 1995г.
5. Б. П. Никитин «Ступенька творчества» Москва 1989г.
6. И. А. Михаленкова, Н. В. Анисимова «Развивающие игры» СПб «Речь» 2004г.

ПРАКТИЧЕСКОЕ ПРИМЕНЕНИЕ СТРАТЕГИИ ИНТЕРАКТИВНОГО ЧТЕНИЯ НА УРОКАХ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА

ТУРГУМБАЕВА Аймара Ганиевна, ТУРГУМБАЕВА Балгын Каукаровна

НАО Кокшетауский университет имени Шокана Уалиханова, Назарбаев Интеллектуальная Школа

Физико-Математического Направления

Кокшетау, Казахстан

aimara_85@mail.ru, turgumbayeva_b@kt.nis.edu.kz

Аңдатпа

Бұл зерттеудің **мақсаты** – оқушылар мен студенттердің ағылшын тілін үйренуге деген ынталарын арттыру. Оқу процесінде қолданылатын интерактивті оқу стратегиялары олардың оқу дағдыларын дамытуға ықпал етіп, оқу процесін өнімді етуге көмектесті. Оқу процесіне енгізілген өзгерістер студенттерге әртүрлі таныс емес сөздердің мағыналарын оқудағы негізгі құрал ретінде түсінуге мүмкіндік беретін көптеген дағдылар мен білім алу кезінде осы стратегиялардың тиімділігін көрсетті. Бір сабақтың ішінде әр түрлі әдіс-тәсілдерді қолдану, бір материалды әр түрлі жағынан қалай түсіндіруге болатындығын көрсетті.

Абстракт

Целью данного исследования является повышение уровня мотивации к изучению английского языка. Стратегии интерактивного чтения, примененные в процессе обучения, способствовали развитию навыков чтения у обучающихся и помогли сделать процесс чтения более продуктивным. Изменения, внесенные в процесс обучения, показали эффективность данных стратегий при приобретении множества навыков и знаний, которые позволяют понять значение различных незнакомых слов в аутентичном тексте, как основного средства обучения. Использование различных техник показало, как можно интерпретировать один и тот же материал с различных ракурсов.

ABSTRACT

The **purpose** of this research is to increase the level of motivation to learn English. The interactive reading strategies applied in the learning process contributed to the development of reading skills among students and helped to make the reading process more productive. Changes made to the learning process have shown the effectiveness of these strategies when acquiring many skills and knowledge that allow students to understand the meaning of various unfamiliar words in an authentic text as the main learning tool. Using different techniques in one lesson showed how to interpret the same material from different angles.

Придерживаясь ключевого принципа устойчивого развития международного социума *Думай глобально, действуй локально*, определившись с наиболее проблемным звеном в практике, было принято решение работать над развитием познавательного интереса учащихся и повышением мотивации к обучению. Благодаря рефлексии над собственным процессом обучения путем анализа ошибок итоговых тестов, было решено развивать навык чтения через использование интерактивных стратегий чтения. В процессе исследования были изучены и использованы стратегии интрактивного чтения, которые используются при работе с различными видами текстов и способствуют эффективному развитию мотивации обучающихся к процессу обучения. Были апробированы методы и приемы обучения чтению на английском языке, способствующие становлению личности как материально-духовной целостности, которое развивается благодаря творческой преобразовательной активности личности в социокультурной среде.

Актуальность данного исследования неоспорима, поскольку стратегии интерактивного чтения, примененные в процессе обучения, способствовали развитию навыков чтения у обучающихся, и помогли сделать процесс чтения более продуктивным. Изменения, внесенные в процесс обучения, показали эффективность данных стратегий при приобретении множества навыков и знаний, которые позволяют им понять значение различных незнакомых слов в аутентичном тексте, как основного средства обучения. Использование различных техник на одном занятии показало, как можно интерпретировать один и тот же материал с различных ракурсов. Основными этапами исследования явились как использование наиболее приемлемых эмпирических **методов**: наблюдение, сравнение, анкетный опрос, интервью; так и методов экспериментально-теоретического уровня таких, как эксперимент, анализ и синтез.

Стратегии интерактивного чтения, примененные в процессе обучения, способствуют развитию навыков чтения у учащихся и студентов и помогают сделать процесс чтения более продуктивным. Они также предполагают приобретение множества навыков и знаний, которые позволяют понять значение аутентичного текста. Чтение - это сложная психолингвистическая деятельность, поэтому начало чтения - это длительный и сложный процесс, когда учащийся приобретает навыки различных перцептивных, сенсорных, языковых, когнитивных, метакогнитивных и социальных навыков. Посредством этого процесса обучающийся получает функциональные знания о целях, использовании и принципах системы письма.

В практике преподавания иностранного языка используются различные стратегии для понимания прочитанного. Стратегии чтения должны использоваться учителем в соответствии с их пошаговым применением на различных этапах урока. В качестве примера будут использоваться фрагменты книги Фрэнсис Элизабет Бёрнетт «Таинственный сад».

Стратегия **активизации предшествующих знаний** помогает вовлекать учащихся в дальнейший процесс обучения с помощью различных вопросов [1].

- Вопросы по выявлению предшествующих знаний помогают проверить фактические знания обучающихся: Где жила маленькая мисс Мэри до начала событий?
- Дивергентные вопросы, то есть вопросы, на которые можно найти множество ответов, формулируют новое понимание учащегося на основе существующих знаний: «Почему розы в саду выглядели безжизненными ранней весной?»

- Уточняющие вопросы (Почему вы выбрали этот ответ?) провоцируют получение дополнительной информации.
- Эвристические вопросы определяют способность решать задачи: «Если бы я искал информацию о саде в этой книге, где я мог бы ее найти?»
- Стимулирование творческих мыслей обычно достигается с помощью изобретательских вопросов: «Если бы вы могли, какой совет вы бы дали Фрэнсис Элизабет Бёрнетт?» (автору книги)

Стратегия **прогнозирования** - это стратегия, в которой читатели используют информацию из текста, включая заголовки, рисунки и диаграммы и свой личный опыт, чтобы предвидеть, что они собираются прочитать или что будет дальше. Обычно прогнозы делаются в парах с помощью приема Think-Pair-Share, который означает, что первоначально обучающийся должен подумать, затем обсудить с партнером и, в конечном итоге, поделиться своими идеями с остальными. В данном случае можно попросить обучающихся спрогнозировать и написать встречу Коллина с садом, обсудить с партнером, написать идеи партнера в таблице и сравнить их. Для прогнозирования обучающимся можно предложить прочитать заголовки двух последующих глав, посмотреть на картинки и предсказать события, которые произойдут дальше, обсуждая их в парах для развития навыка говорения. Очевидно, что при работе над текстом учащиеся отрабатывают не только навык чтения, а также и устную речь.

Стратегия **поиска ключевых слов** помогает найти в тексте и извлечь информацию о:

- ключевых понятиях (первая встреча, инвалидная коляска, солнце, магия, голод)
- именах героев (Коллин, Дикон, Мэри, Бен, мистер Крейвен)
- местах событий (Европа, Йоркшир, сад, природа, на природе)
- времени и датах (весной, десять лет, впервые, той ночью, в конце лета)
- основных цифрах (десять лет, сотни миль)
- событиях (встреча в саду, беседа с Беном, Коллин стоит на ногах, дети не доедают, встреча с матерью Дикона, Арчибалд Крейвен встречает своего сына).

Нахождение ключевых слов предполагает как совместную работу учащихся и коллективное понимание темы, так и самостоятельную, индивидуальную деятельность.

Улучшить навыки понимания прочитанного и получить более глубокое осмысление прочитанного текста, сознательно используя информацию для создания мысленных образов, помогает стратегия **визуализации**. По мере того, как обучающиеся приобретают больше опыта с этим навыком, процесс визуализации текста становится автоматическим. Обучаемые, которые визуализируют сцены из текста во время чтения, не только получают более богатый опыт чтения, но также могут помнить прочитанную информацию в течение более длительных периодов времени. Визуализация текста является актуальной в связи со становлением экранной культуры и преобладанием визуальной информации над вербальной.

Использование **стратегии контекстных подсказок** может помочь выяснить значение незнакомых слов. Контекстные подсказки - это подсказки, которые предлагаются автором, чтобы помочь определить трудное или необычное слово в тексте. Подсказка может появиться в том же предложении, что и слово, к которому она относится, или может следовать в следующем предложении. Поскольку большая часть нашего словарного запаса приобретается благодаря чтению, важно, чтобы мы могли распознавать и использовать контекстные подсказки. Контекстная подсказка в общем смысле позволяет читателю вычленить значение слова из любой доступной информации. Существует как минимум четыре вида контекстных подсказок, которые довольно распространены:

- ✓ **синоним** или повторный контекстный ключ, который появляется в этом предложении;
- ✓ **антоним** или контрастная контекстная подсказка, который имеет противоположное значение, которое может раскрыть значение неизвестного термина;
- ✓ **определение** или объяснение неизвестного слова в последующем предложении;
- ✓ **пример**, используемый для определения значения термина при сравнении или контраста.

Стратегия вычленения значения слова имеет некоторую схожесть с предыдущей стратегией и означает, что читатель делает выводы во время чтения, используя имеющиеся знания и доказательства из текста. Это предполагает чтение между строк и определение значения термина со слов автора. «Изучение контекста показывает, что контекст может мотивировать читателя к нахождению новых значений слов и вероятность выучить слово из контекста существенно возрастает с возрастанием мотивации обучающегося. Из первой встречи со словом мы узнаем лишь только одно значение, а затем, когда мы встречаем его в новом и другом контексте, узнаем все больше и больше его значений» [2]

При вычленении значения слова побеги (shoots) были даны такие контекстные подсказки, как «зеленые растения, которые растут повсюду в саду ранней весной»; бутоны (buds) – они раскрылись, и сад был полон множества цветов; маки (poppies) - Дикон и Мэри посадили их сами и они выросли.

Стратегия обобщения структуры рассказа с использованием ментальной карты способствует лучшему запоминанию событий из рассказа. Инструкция в ментальной карте улучшает понимание и восприятие текста студентами. В соответствии с требованиями данной стратегии учащиеся учатся определять следующие категории контента

- Обстановка (Йоркшир, большой старый дом; выглядел темно и недружелюбно; за домом был запертый сад.)
- Персонажи (Мэри, Марта, Дикон, Коллин, Бен, мистер Крейвен)
- События (Первое знакомство Коллина с садом, Бен увидел детей в саду)
- Проблемы (закрытый сад, больной мальчик)
- Решение (исследование секрета, поиск ключа, уборка сада и выздоровление мальчика)

Использование **стратегии графических организаторов** помогает читателям сосредоточиться на концепциях и их связи с другими концепциями. Графические организаторы помогают студентам читать и понимать учебники и иллюстрированные книги. Они иллюстрируют понятия и отношения между понятиями в тексте с помощью различных графических органайзеров. В качестве примеров можно рассматривать карты, сети, матрицы, кластеры, деревья, графики, диаграммы, таблицы. Очень интересным решением также могут быть модели цепочки событий, ментальные карты, диаграмма Венна, круги Эйлера, карты персонажей и концептуальные карты.

Графический организатор - это визуальный дисплей, который демонстрирует взаимосвязь между фактами, концепциями или идеями. Графический органайзер управляет мышлением читателя, когда он заполняет и строит визуальную карту или диаграмму. При работе с графическими организаторами происходит развитие мышления высокого порядка, такие как анализ, синтез, оценивание понимания и творчество, когда обучаемые демонстрируют конечный продукт – графический организатор.

Метапознание или оценку понимания можно интерпретировать как «мышление о мышлении». В идеале, читатели используют метакогнитивные стратегии, чтобы думать и контролировать свое чтение [3].

- Перед прочтением читатели могут уточнить цель чтения и просмотреть текст.
- Во время чтения они могут контролировать свое понимание, корректируя скорость чтения в соответствии со сложностью текста и «исправляя» любые проблемы с пониманием, которые у них есть.
- После прочтения они проверяют свое понимание прочитанного, соглашаясь или опровергая идеи и точку зрения автора. На эти вопросы можно ответить с их собственной точки зрения, опираясь на информацию в тексте.

- Что бы вы сделали в такой ситуации?
- Согласны ли вы с авторской точкой зрения на конкретную тему?
- Какой человек написал этот текст?
- Что вы чувствовали при чтении этой книги?
- Каков основной посыл этой книги?

Таким образом, современные условия требуют постановки и разработки вопроса о планомерной учебной работе с речевым произведением – текстом – как с целостным сложноорганизованным семантическим пространством. Стратегии интерактивного чтения способствуют эффективному повышению мотивации учащихся, и способствуют становлению личности как материально-духовной целостности, которое развивается благодаря творческой преобразовательной активности личности в социокультурной среде.

В процессе исследования были достигнуты следующие результаты: были отмечены определенные положительные изменения в успеваемости обучающихся, однако, если они проявляли больший интерес к определенной стратегии чтения, то меньше интересовались иной; мотивация отдельных учащихся была очень низкой, в то время как мотивация других была намного выше. Это можно объяснить психологическими особенностями отдельных обучающихся. Применение различных методов и стратегий по повышению навыка чтения послужило отправной точкой повышения уровня мотивации к изучению английского языка. Сравнительный анализ успеваемости и участия ребят в эксперименте показал заметную положительную динамику при работе над текстом. Некоторые рекомендации с учетом полученного опыта для практикующего учителя по проведению исследования практики:

- Учащиеся самостоятельно определяют свои слабые стороны;

- На основе анализа сильных и слабых сторон, определяют сферу для улучшения;
- Учатся правильной постановке исследовательского вопроса;
- Проводят работу с ресурсами для нахождения ответов на поставленные вопросы;
- Изучают полезную информацию, отраженную в ресурсах, ведут записи;
- Готовят промежуточный отчет о проделанной работе с источниками;
- Выполняют практические задания по своему исследовательскому вопросу;
- Представляют наглядные доказательства – упражнения, задания, тесты, эссе, рассказы и прочие материалы для учителя;
- Готовят презентацию по исследуемому вопросу для сверстников и выступают по теме исследования;
- Получают обратную связь на свою работу, и предоставляют обратную связь для своих партнеров;
- Намечают планы по улучшению собственного обучения.

Использованная литература

1. C.R. Adler, Seven Strategies to Teach Students Text Comprehension <http://www.readingrockets.org/article/seven-strategies-teach-students-text-comprehension>
2. R. Nordquist, Definition and Examples of Context Clues <https://www.thoughtco.com/context-clue-vocabulary-1689919>
3. И.И. Борисова, Развитие иноязычных речевых способностей учащихся подросткового возраста средствами литературного творчества disserCat <http://www.dissercat.com/content/razvitie-inoazychnykh-rechevykh-sposobnostei-uchashchikhsya-podrostkovogo-vozrasta-sredstva#ixzz5hTFVROKI>
4. M. Markel, Effective Reading Strategies, Toronto: Nelson Thomson Learning <http://www.edu.gov.on.ca/eng/studentsuccess/thinkliteracy/files/Reading.pdf>
5. C.R. Adler, Seven Strategies to Teach Students Text Comprehension, <https://www.readingrockets.org/article/seven-strategies-teach-students-text-comprehension>

АҒЫЛШЫН ТІЛІ ПӘНІН ОҚЫТУДА ИННОВАЦИЯЛЫҚ ӘДІС-ТӘСІЛДЕРДІ ҚОЛДАНУДЫҢ АРТЫҚШЫЛЫҒЫ

ТУРСЫНБАЕВА Толкин Айкеновна, КИЯЛБАЕВА Маржан Бекмухамбетовна,
РАМАЗАНОВА Жұлдуз Багданбекқызы

«Дарынды балаларға арналған облыстық мамандандырылған мектеп-лицей-интернаты» КММ
Өскемен, Қазақстан
zhumatol@mail.ru

Елбасы Н.Назарбаев өз сөзінде: «Біз қазір «білім-ғылым-инновация» атты үштік үстемдік құратын постиндустриялық әлемге қарай бағыт алып барамыз», - деген болатын. Сол себепті жаңартылған оқу бағдарламасының ұлттық және жалпы адамзаттық құндылықтарды бойына сіңірген, кез келген өмірлік жағдайда функционалдық сауаттылығы мен бәсекеге қабілеттілігін көрсете білетін тұлғаның үйлесімді қалыптасуына және зияткерлік дамуына қолайлы білім беру ортасын тудыруда үлесі зор.

Жаңартылған бағдарламаның мәні – баланың функционалды сауаттылығын дамыту.

Оқушы өзінің мектеп қабырғасында алған білімін өмірінде қажетке асыра білуі керек. Сол үшін де бұл бағдарламаның негізі «Өмірмен байланыс» ұғымына құрылған. Дәстүрлі оқытуда оқушылар үйге берілген сабақты қайталап айтып беретін, басқа оқушылар айтып болғанша әркім өз кезегін тосып, іштей сол тақырыпты қайталап отыратын. Мұғалім әр оқушының жаттап алған тапсырмасын тыңдап және оқушылардан осы тапсырмаларды оқып есте сақтайды деп күтетін. Оқушылар алған білімін не үшін қажет екенін түсінбей, өмірмен ұштастыра алмай тек құр жаттанды тәсілмен оқитын. Сондықтан қазіргі уақытта дайын білімдерді игеру мен жалпылау мақсат емес, ол адамның интеллектуалды дамуының көмекші құралы болып табылады. Ал қажетті ақпараттарды өз бетінше табу, мәселелерді анықтау және оларды шешу жолдарын іздеу, алынған білімдерді сын тұрғысынан талдай білу және оларды жаңа тапсырмаларды орындауда қолдану жаңартылған білім мазмұнының нәтижесі.

Жаңартылған оқу бағдарламасы барысында мұғалімдердің осы талапқа сай болу үшін әртүрлі курстар өткізіп, білім-білік дағдыларын арттыруға мүмкіндік берді. Кембридж бағдарламасы бойынша 3 деңгейлік курсын бітірген соң, алған білімімізді сабағымызда қолдана бастадық. Сонымен қатар Облыстық «Шығыс» орталығының ұйымдастыруымен ағылшын тілі оқытушыларының кәсіби шеберлігін шыңдауға, біліктілігін арттыруға бағытталған халықаралық ТКТ курсын оқып, тілдік шеберлік пен оқыту методикасын дамыттық.

Біз әр бейсенбі күні ағылшын тілі мұғалімдері бос уақытымызда кездесіп, сабағымызда қолдануға болатын әр-түрлі интербелсенді әдіс- тәсілдермен бөлісеміз және әр сабағымызда қолданып, оның тиімділігін талдаймыз. Мысалы төменде әрқайсымыздың Интер белсенді әдіс тәсілдерді қолдана отырып өткізген сабақтарымыз: Мысалы 10 сыныпта өткен «Appearance and Characters» атты ашық сабақта тек жұптық жұмыс жасалынды. Негізгі мақсат: тақырыптың мән-мағынасын ашу. Ағылшын тіліндегі сөздік қоры артып, күнделікті сөйлеу жүйесінде қолдана білуге үйрету. Сабақ барысында оқушылардың жұптық жұмысын ұйымдастыру мақсатымен «Time clock friend» атты әдіс-тәсілі тандалынды. Бұл тәсіл бойынша сабақтың басында оқушылар белгілі бір сағатқа бір оқушымен кезігу үшін жұбын таңдайды. Жұбымен бірге берілген уақытта берілген тапсырманы бірігіп, талқылап орындайды. Сондай-ақ 10 сыныпта өткен «Be honest» атты сабақта оқушылар қылмыс тақырыбына байланысты топпен жұмыс жасады. Insert, сәйкестендіру, постер құру және зерттеу әдістері қолданылды. Кембридж бағдарламасы бойынша топпен және жұппен жұмыс түрлерін сабақ барысында қолданылды. Топпен және жұппен жұмыс барысында оқушылар өзін-өзі бағалау, бірін-бірі бағалау жұмыстарын нақты және әділ түрде өткізеді. Оқушыларды бағалауда марапаттау арқылы оқыту үшін бағалауға көп көңіл бөлінеді. Үнемі үндемей отыратын оқушылардың сабаққа қызығушылықпен қатысып, өз пікірлерін ортаға салып отыруы әр ұстаз үшін жетістік және олардың әрбір жетістігін ескеріп оқушылармен бірге марапаттап отыру қажет.

11 «Б» сыныбында «People are people» атты сабақ барысында топтық жұмыс ретінде «Skills Circuit» атты әдісі қолданылды. Бұл әдіс өтілген тақырыптар бойынша қорытынды сабақ кезінде оқушылардың білімін тексеруге негізделген. Әр топ сабақ барысында белгілі уақыт ішінде әр партадағы берілген 5 тапсырманы орындайды. Тапсырмалар тыңдалымға, оқылымға, грамматика мен лексиканы және жазылымға арналып жасалынған. Әр тапсырма соңынан дұрыс жауаптары Whiteboard та көрсетіліп отырды. Әр топ берілген тапсырманы толығымен орындады. Сабақ соңында оқушылар рефлексия жасады. Қай тапсырмаларда қателік жасағандарын, қай тапсырмаларды оңай орындағандары туралы пікірлерін айтты. Оқытудың әдіс-тәсілдері мен сыныптағы әріптестік: «Ой қозғау», «Ыстық микрофон», ДЖИГСО-1, СТО, «Балық қаңқасы» әдісі. Бұл әдістер оқушылардың ауызша сөйлеу дағдыларын, өздігінен, топпен жұмыс жасау әрекеттерін дамытуға, шығармашылық белсенділіктерін дамытуға, ойлау, талдау, қорытынды жасау қабілеттерін дамытуға өте тиімді деп есептейміз.

Сабақ барысында мультимедиялық технологиялар қолданылып, интернет желісіндегі kahoot.it, google.docs, liveworshets.com, wordwall.net, jamboard сынды порталдар мен мультимедиялық бағдарламалар арқылы оқыту жолдарын тиімді пайдаланып жүрміз. Оқушыларға жаңа –әдістерді тиімді қолдана отырып, сабақ беруде білім сапасы айтарлықтай артатынын, нәтижеге қол жеткізуге болатынын байқадық.

АКТ - ол мұғалімнің көмекші құралы. АКТ оқушыларға ғылыми ұғымдарды түсіндіруді және олардың қабылдауын, түсінуін жеңілдетуге мүмкіндік береді. АКТ оқытуда ақпаратты алу, бағалау, сақтау, өндіру, ұсыну, алмасу үшін қолдануға және интернет желісінде бірлескен жұмысқа пайдалануға тиімді. Бұрынғы дәстүрлі сабақтарда АКТ-ны тек презентация, ашық сабақтар өткізген кезде қолданылатын. Енді әр сабағымызда АКТ-ны көбірек пайдалану әдетке айналды. Себебі АКТ арқылы сабақ барысында уақыт үнемделеді, бұрын оқушыларға өзіміз айтып, жазып, тапсырманы түсіндірсек, қазір соған кететін уақытты қызықты тапсырмаларға, оқушыларға жаңа ақпарат беруге арнаймыз. Сондай-ақ, оқушы орындайтын тапсырманы өзі интербелсенді тақтадан өзі оқиды, не істеу керегін ойластырады, соған сәйкес іс-әрекетті орындайды. Яғни, бұрынғыдай тапсырманың жартысын түсіндіру барысында айтып бермейміз, толығымен оқушылардың өздерінің орындауына бағыттаймыз.

Әдістердің нәтижелілігі: Оқушылар топта, жұпта ынтымақтаса жұмыс істей білді, дағдылары қалыптасқан. Қолданылған әдіс-тәсілдердің тиімділігі жоғары болды. Шығармашылық және сыни тұрғыдан ойландыру мақсатында берілген тапсырмалардың барлығын ойдағыдай орындады, сәтті шықты. Топ басшылары өз тобындағы оқушыларды әділ бағалай білді. Жеке тұлғаның тек білімді болуы бүгінде жеткіліксіз. Білім беру, білім алу жүйесінің басты мақсаты- рефлексиялық қасиеттері бар тұлға қалыптасуға мейілінше тиімді жағдайлар жасау: өзіне –өзі есеп беріп, ойы мен іс-әрекеттерін талдай алуы, өзін-өзі бағалай алуы, өзінің мүмкіншіліктері мен қабілеттерін жүзеге асырып, өркендей білетін, өз өмірі мен іс-әрекеттерімен ешкімге жүгінбей өздігінен жоспарлай алатын, жауапкершілігі

жоғары. Осындай рефлексиялық қасиеттерді бойында қалыптастырған тұлға жаңа әлем жағдайында өмірдегі өз орнын тауып, қоғам игілігіне нәтижелі еңбегімен қызмет жасайды. Сондықтан бүгінгі күні маманға қойылатын талаптар біліммен жұмыс жасау бағытына ауысқан. Ол: танымдық әрекетерге өзіндік тұрғыда дайын болу, проблемаларды шешуге дайын болуы, ақпараттық-коммуникациялық технологияларды тиімді қолдану деңгейі, әлеуметтік өзара әрекеттесуге дайын болуы, өзін-өзі дамытуға, өркендетуге, жүзеге асыруға дайындығы, отан алдындағы жауапкершілік сезімі. Міне бүгінгі заманның осындай ерекшеліктері үйрену және үйрету ісінде интербелсенді әдістеменің қажеттілігін дәлелдейтін тәрізді. Барлық деңгейлерде оқу процесі шәкірттердің өздігімен атқаратын белсенді әрекеттерден құралуы тиіс.

Әдебиеттер тізімі:

1. Иманқұлова С. «Жаңаша оқыту әдістемесі».
2. М.С. Сақтағанова, Н. Қ. Алиева, Н. Қ.Г. Ботағарина, «Ағылшын тілін оқытудағы бүгінгі белес», Білім.
3. Қ. Тубышева, «Модульдік оқыту технологиясын ағылшын тілі сабақтарында қолдану»
4. Е. Нұрланбекова «Шетел тілін оқытуда бейнефильмдерді қолдану»
5. Г. Исаева, Шет тілі сабағында инновациялық технологияларды қолданудың кейбір ерекшеліктері
6. «Мектептегі сі-әрекетті зерттеу» әдістемелік құрал Алматы-2013 жыл
7. А. Әлімов. Интербелсенді әдістеме 2013 жыл
8. Мұғалімге арналған нұсқаулық, «Назарбаев зияткерлік мектебі» ДББҰ, 2012
9. www.cpm/kz порталындағы ресурстар

ОБ ОСОБЕННОСТЯХ ОЦЕНКИ ЭФФЕКТИВНОСТИ ИННОВАЦИОННЫХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ

УКИНА Гюльнара Кушкеновна

КГУ «Региональный научно-практический центр «Қостанай дарыны»

Костанай, Казахстан

daryn.omo@mail.ru

Аннотация

Мақалада «Білім беру технологиялары» терминологиясы қарастырылады және педагогикалық технологияларға қойылатын белгілер мен талаптар келтірілген. Педагогикалық технологияны игеру үдерісі үш кезеңде көрсетілген, оның тиімділігі оқушылардың негізгі құзыреттіліктерін қалыптастыру және дамытумен тығыз байланысты.

Аннотация

В статье рассматривается терминология «Образовательные технологии» и приведены признаки и требования к педагогическим технологиям. Процедура освоения педагогической технологии отражена в трёх этапах, ее результативность тесно взаимосвязана с формированием и развитием ключевых компетенций школьников.

В документах ЮНЕСКО технология обучения рассматривается как системный метод создания, применения и определения всего процесса преподавания и усвоения знаний с учетом технических и, главное, человеческих ресурсов и их взаимодействия, ставящий своей задачей оптимизацию форм образования. Технологичность учебного процесса состоит в том, чтобы сделать учебный процесс полностью управляемым [1].

Педагогические технологии могут быть описаны как целостные явления с помощью ряда признаков (по В. Г. Афанасьеву):

- интегративные качества (такие, которыми не обладает несколько взятых её элементов);
- составные элементы, компоненты;
- структура (связи и отношение между частями и элементами);
- функциональные характеристики;
- коммуникативные свойства (связи с окружающей средой);
- историчность, преемственность.

Любая педагогическая технология должна удовлетворять основным методологическим требованиям:

1. Концептуальность – каждая педагогическая технология должна опираться на определённую научную концепцию, содержащую философские, психологические, дидактические аспекты, социально-педагогическое обоснование достижений педагогических целей.

2. Системность – любая педагогическая технология должна обладать признаками системы: логика процесса, взаимосвязь всех систем процесса, целостность процесса.

3. Эффективность – скорость достижения стандарта обучения, также эти достижения должны быть оптимальными по затратам.

4. Воспроизводимость – педагогическая технология должна быть воспроизводимой в однотипных организациях образования.

5. Управляемость – возможность варьирования средствами и методами для достижения результатов.

При этом эффективность педагогических технологий определяется соотношением ожидаемого и достигнутого результата к затратам времени и ресурсов: материальных, технических, информационных, человеческих.

Критерии эффективности педагогических технологий выделяются уже на этапе проектирования: выработка критериев оценки и управления, сопоставления с ожидаемым результатом, выбора способов достижения цели.

На этапе же функционирования включаются показатели усвоения учебного материала, адекватность методов обучения целям и содержанию материала.

Процедура освоения педагогической технологии включает в себя три этапа: теоретический, практический и аналитический.

Теоретический этап подразумевает ознакомление педагога с технологией, ее структурой, особенностями, опытом других коллег.

Практический этап охватывает период реализации педагогической технологии в практике учителя. Оптимальный срок от одного месяца до одного года.

Аналитический этап определяет результативность и продуктивность педагогической технологии и ее дальнейшие перспективы для реализации.

Соответственно, процедура оценки эффективности инновационных педагогических технологий включает в себя три этапа:

- первичный (теоретический) - осуществляется оценка технологии на этапе выбора, педагог соотносит технологию с условиями для реализации (готовность учащихся, наличие материальных и технических ресурсов), ее значимость, актуальность и реалистичность;

- вторичный (практический) в результате применения педагогической технологии педагог оценивает ее эффективность, продуктивность, сравнивает показатели в разных классах или уровнях обучения, проводит контрольные замеры и сопоставляет со стартовыми данными.

- третий (обобщенный) - происходит представление полученного опыта педагогом, а также сравнение ее результатов с традиционным обучением.

В педагогической науке отмечается взаимосвязь между образовательными педагогическими технологиями и развитием компетенций школьника.

Компетенция в переводе с латинского языка означает круг вопросов, в которых человек хорошо осведомлен, обладает знаниями и опытом.

По мнению доктора педагогических наук Германа Селевко, компетенция – это готовность субъекта эффективно организовать внутренние и внешние ресурсы для постановки и достижения цели. Под внутренними ресурсами понимаются знания, умения, навыки, над предметные умения, компетентности (способы деятельности), психологические особенности, ценности и т.д.

Основополагающими, или ключевыми, компетенциями в образовании (по А.В. Хуторскому) являются следующие: ценностно-смысловые, общекультурные, учебно-познавательные, информационные, коммуникативные, социально-трудовые, компетенции личностного самосовершенствования.

При этом современная педагогика ориентирована не только на достижение академических результатов, главным образом на формирование ключевых компетенций школьника.

В условиях практико-ориентированного обучения нельзя ограничиться существующими заданиями по отдельным предметам, например, тестами или традиционными контрольными работами. Необходимы новые оценочные средства, которые позволят выяснить не только знания и навыки, но и непосредственные компетенции, сформированные у школьника на том или ином этапе обучения.

Следовательно, при оценке эффективности инновационных образовательных технологий следует анализировать и эффективность влияния на развитие компетенций учащихся.

С позиций компетентного подхода эффективность образовательных технологий определяется способностью школьников решать задачи различной сложности применяя полученные знания. Компетентный подход не отрицает значения знаний, но он акцентирует внимание на способности использовать полученные знания. При таком подходе инновационные технологии отражают новые возможности обучающихся, рост их личностного потенциала.

Список литературы:

1. Andreas Kaplan (2020) Universities, Be Aware: Start-Ups Strip Away Your Glory; About EdTech's potential take-over of the higher education sector.
2. Современные педагогические технологии: учебное пособие / Автор-составитель: О.И. Мезенцева; под. ред. Е.В. Кузнецовой; Куйб. фил. Новосиб. гос. пед. ун-та. – Новосибирск: ООО «Немо Пресс», 2018. – 140 с.

МЕДИЦИНАЛЫҚ ЖОҒАРЫ ОҚУ ОРЫНДАРЫНДА ҚАЗАҚ ТІЛІН ОҚЫТУДАҒЫ РӨЛДІК ОЙЫН ӘДІСІНІҢ ТИІМДІЛІГІ

УТАРГАЛИЕВА Шуга Шаденовна

Марат Оспанов атындағы Батыс Қазақстан медицина университеті

Ақтөбе, Қазақстан

shuga.utargalieva@mail.ru

Медициналық білім беру жүйесін реформалау нәтижесінде оқытудың заманауи әдістерін қолданып, бәсекеге қабілетті маманды даярлау бүгінгі күннің басты талабы. Осы орайда медициналық жоғары оқу орындарында мемлекеттік тілді меңгертуде инновациялық әдістерді қолдану тиімділігі тәжірибе жүзінде расталып отыр. Сол әдістердің бірегейі ретінде мен бүгін зерттеу жұмысына «Рөлдік ойын» әдісін алдым. Оған негіз күнделікті өмірде де дәрігер маман ауру анамнезін жинау, ауру тарихымен танысу, науқаспен диалог құру, науқастың туған-туыстарымен коммуникацияға түсу кезінде дәл осы әдісті қолданады. Сондықтан болашақ медицина маманы үшін қазақ тілін меңгеруде рөлдік ойын әдісі таптырмас тиімді құрал.

Рөлдік ойын- бұл тіршілік жағдайларының белгілі бір мінез-құлық немесе эмоционалдық жақтарын меңгеру ниетінде алдын-ала бөлінген рөлдер арқылы қатысушы топтардың сахналап ойнауы [1]. Бұл әдісті жалпы, мектептерде болсын, орта, жоғары оқу орындарында болсын қарым-қатынас жасау құралы мен тілді меңгертуде сөздік қор мен есте сақтауды дамытуда қолданады. Ал медициналық жоғары оқу орындарында қазақ тілін оқытуда қолданудың тиімділігі алдымен студенттің өз мамандығына қатысты кәсіби лексиканы меңгеруін, терминдерді есте сақтауын қамтамасыз етеді.

Рөлдік ойындар рөлін сомдайтын кейіпкерлердің түрлері бойынша бірнеше принциптен құралуы қажет [2; 566]. Сонымен қатар, бұл әдіс шағын топтарда (3-5 қатысушы) жүргізіледі. Қатысушылар карточка арқылы (тақтада, қағаз парақтарда және т.б.) тапсырма алады, рөлдерді бөледі, жағдайды ойнайды және барлық топқа ұсынады (көрсетеді). Оқытушы білім алушылардың мінез-құлқын ескере отырып, рөлді өздері бөлетін жағдайлар да кездеседі.

Бұл әдістің артықшылығы сол, әрбір қатысушы өзін ұсынылған рөл жағдайында көрсетеді, сол не басқа жағдайды айтарлықтай шынайы байқайды, сол не басқа әрекеттердің салдарларын сезінеді және шешім қабылдайды.

Болашақ медицина маманына тиімді рөлдік ойын әдісі – нақты науқас және дәрігер мамандардың рөлін сомдау, науқастың анамнезін жинау, ауру тарихымен танысу, зерттеу нәтижелерін талдау, болжам және қорытынды диагноз қою, ем тағайындау мәселелерін шешу жолымен оқытуға негізделген инновациялық әдіс.

Медициналық оқу орны студенттеріне қазақ тілі сабақтарында ойын элементтерін пайдалану – сабақтың формалары мен әдістерін жетілдіру жолындағы ізденістердің маңызды бір бөлшегі, әрі тиімді құралы болып табылады. Ойын элементтерін оқу үдерісін пысықтау, жаңа тақырыпты қорытындылау кезеңдерінде, қайталау сабақтарында пайдаланған өте тиімді. Ойын элементтерінің материалдары сабақтың тақырыбы мен мазмұнына сәйкес таңдалынып алынса, оның берер пайдасы мен танымдық, тәрбиелік маңызын күшейте түсері анық. Оны тиімді қолдану мен іске асыру сабақтың әсерлігін, тартымдылығын дамытып, білім алушылардың тіл үйренуге деген қызығушылықтарын арттырады, студенттің өзін-өзі тануына, өзіндік «менін» қалыптастыруға мүмкіндік береді. Рөлдік ойындар – дидактикалық ойындардың ішінде айрықша орын алады. Кәсіби немесе әлеуметтік қызметтердің негізгі, елеулі сипаттарына еліктеуден туатын рөлдік ойындар студенттердің сабаққа қызығушылығын

ғана емес жауапкершілігін де арттыра түседі. Болашақ медицина маманының қиялын, ойлау қабілетін, ерік жігерін дамытады, шығармашылық қызметке, жалпы пәнге деген қызығушылығын оятады. Сондай-ақ рөлдік ойындарда оқытушы мен студенттің арасында еркін қарым-қатынас орнайды. Осы орайда, А. Әлімов рөлдік ойындарды былайша сипаттайды: «Сабақта «ойын» сөзі инсценировканың орын алып, әрекеттердің спектакль түрінде көрсетілетіндігін меңзейді. Ал «рөлдік» сөзі әр қатысушының белгілі бір рөл орындайтынын және де бұл рөлдің басқа рөлдердің қатарында болып, олармен тығыз қарым-қатынаста болатындығын білдіреді. Бұл қарым-қатынас өмірде орын алған қарым-қатынастарды қайталайды, сол себепті де рөлдік ойындар қоғамда кең етек алған проблемалар мен оларды шешудегі тиімді әрекеттерді меңгеруді мақсат тұтады»[3;63]. Басқа ойындармен салыстырғанда әлдеқайда күрделі болып келетін рөлдік ойындарды өткізудің арнайы әдістемесі болуы шарт, яғни, оқытушы рөлдік ойынды өткізбестен бұрын оның шарттары мен ережелері, тақырыбы, қатысушылардың саны, ойынға қажетті материалдар, ойынды қорытындылау сияқты мәселелерді ойластырып алғаны жөн. Осы орайда біз «Салауатты өмір салты» деген лексикалық тақырыпты қорытындылау мақсатында артық салмақтан зардап шеккен науқастың дәрігерлермен рөлдік ойынын өткіздік. Соны талдайық. Мәселен, А.Калина рөлдік ойындарды өткізудің арнайы технологиясын ұсынады:

Дайындық кезеңі

Ұйымдастыру: рөлдерді бөлу, қазылар алқасы мен сарапшылар тобын таңдау, ойын топтарын құру, ойын ережелері мен міндеттерімен танысу. Бұл бөлімде біз науқас, тіркеу бөлімі, учаскелік дәрігер, мейірбике, гастроэнтеролог, диетолог, эндокринолог және кардиолог дәрігерлерінің рөлдерін бөлдік. Оқытушы ойын ережесімен таныстырмас бұрын, үстел үстіне тасталған, таразы, тонометр, метрлік, науқас карточкасы, үлестірме ақпараттық қағаздар, жүрек тыныс алуға арналған құрылғы т.с.с заттарды әр ойынға қатысушы таңдап алды. Бұл жерде де дәрігер өз мамандығы туралы, оның міндеттері туралы ақпарат білуі қажет.

Тақырыппен, проблемамен және тапсырмалармен танысу, материал жинау, оны сараптау, хабарлама дайындау.

Ойын кезеңі

Жағдаятты сезіну. Науқас емханаға кіргеннен бастап, сұхбат басталды. Алдымен тіркеу бөлімі қызметкерімен науқастың диалогы өрбіді.

Топішілік: проблеманы жекеше түсіну, топ ішіндегі дискуссия, ұстанымды анықтау, шешім қабылдау, хабарлама дайындау.

Топаралық: әр топтың хабарламасын тыңдау, топтардың қабылдаған шешімдерін талқылау, шешімдерді бағалау.

Қорытынды бөлім

Проблема бойынша қорытынды шешім шығару.

Сарапшылар тобының хабарламасы. Сарапшылар науқас пен дәрігерлер арасындағы диалог кезінде қазақ тілінің спецификалық дыбыстарының дұрыс айтылуы, сөзді таза қазақ тілінде сауатты қолдануы, диалог барысында сөйлем құруы, дәрігерлердің өз саласы бойынша ақпараттарды қазақ тілінде нақты беруі қадағаланды.

Ең үздік хабарламаны таңдау. Ойын нәтижелерін сараптау

Белсенділік дәрежесі. Студенттердің өз рөлін алып шығудағы белсенділігі, қазақ тілінде ойын жеткізудегі тазалығы сарапталады.

Білімі мен білік-дағдыларының деңгейі. Қазақ тілін білудегі деңгейі.

Ойынды жетілдіру туралы нұсқаулар.

Ал медициналық мәтіндерді талдауда рөлдік ойындар технологиясы бойынша «Данышпан үкілер» ойыны тиімді әдіс. Яғни, тек дәрігер мен науқас арасындағы диалогпен шектелмей, рөлдік ойындарды түрліше мазмұнда өткізуге болады. Мәселен, «Данышпан үкілер» мәтінмен жұмыс істеудің өте тиімді тәсілдерінің бірі. Әдетте ол мәтіннен кейінгі тапсырмаларды орындау барысында, яғни білім құрастыру немесе түсінікті дамыту кезеңдерінде ойналады[4;281]. Бұл технология студентке мәтінді меңгертіп қана қоймай, мәтін мазмұнына байланысты өз тұжырымын жариялауға, комментарий беруге, мәтінде көтерілген проблеманы шешу жолдарын ұсынуға мол мүмкіндік береді. Ұйымдастыру

2-үкі – мәтіннің негізгі ойын иллюстрациялауға тырысады, егер мүмкін болса, мәтіннен алған әсерін сурет, схема немесе карикатура түрінде береді. Мәселен, «Демікпе дерті» тақырыбында мәтін берілсе, сол мәтінді схема немесе карикатура түрінде науқастың белгілері, дәрігер келуі, мәтіннің ойы туралы ақпарат береді.

3-үкі – өнеге көрсетерлік қорытынды шығарушы. Мәтіннен алған ақпаратынан өзінің болашақ өмірі мен қызметі үшін маңызды боларлық қорытынды шығарады.

4-үкі – пікір таластыруға тұрарлық маңызды тақырыптарды табушы. Мәтіннен ерекше назар аударарлық, көпшіліктің талқысына салуға лайықты ойларды табады.

Ал қалған студенттер сарапшылар тобын құрайды. Олар үкілердің хабарламасын тыңдап болғаннан кейін өз бағаларын беріп, ең үздік шыққан хабарламаны жариялайды. Белсенділік көрсетіп, жоғары білім деңгейін таныта білген студенттерді ерекше атап өтіп, сыни көзқарастарын да білдіре алады.

Бұл замануи технологияны қолданған кезде рөлдік ойындардағы оқытушының орны қандай деген орынды сұрақ туындайды.

Бастапқы кезде оқытушы білім алушылардың ынта-жігерін бақылағаны жөн. Бірақ оқытушы әрекеті нәтижелі болуы үшін мына жағдайларды ескеру қажет:

- Рөлдік ойын барысында оқытушы студент жіберген қатені бірден түзетпейді, тек білдіртпей дәптеріне түртіп алады да, келесі сабақта осындай қателермен жұмыс істейді немесе ойын соңында бағалау кезінде талдап кетеді.

- Рөлдерді кейде жеребе бойынша анықтайды, кейде оқытушы өзі бөледі, кейде студенттердің қалауына да ерік берген жөн. Себебі білім алушы қазақ тілін қаншалықты біледі, соған орай өздері де рөлді тез таңдайды.

- Өткізген ойынға қорытынды жасаған кезде оқытушы дұрыс тәсіл қолданып, әсіресе, алғашқы мақтауда абай болғаны дұрыс. Өйткені, баланың ынтасын жоғалтады.

- Оқытушы талдау кезінде алдымен жақсы жақтарын айтып, соңынан кемшіліктерге тоқталуы керек. Сарапшылардың талдауына да бақылау жасайды.

Медициналық жоғары оқу орнындағы орыс тобының студенттеріне қазақ тілін үйретудегі рөлдік ойынның мәні:

- а) білім алушының қазақ тілі арқылы қатынас жасауға деген қызығушылықтарын арттырады;
- ә) қажетті сөздерді неғұрлым көп білсем, дұрыс жауап берсем деген ойды туғызып, тіл үйренушіні ынталандырады;

- б) ойын барысында тілдік қатынастар ерекше маңызға ие болады: грамматикалық категориялар, спецификалық дыбыстар, тілдің шұбарланбауы;

- в) тіл үйренушінің мемлекеттік тіл бойынша біліктілігі мен белсенділігін арттырады, қазақ тіліне деген құрметін қалыптастырады.

Рөлдік ойындар студенттердің болашақ мамандығы медицинаның да ерекшелігімен толығырақ танысуға септігін тигізеді. Зерттеушілердің пікірінше, «рөлдік ойын, оның табысы көп жағдайда оқытушыға байланысты. Ол оқытушының ұйымдастыру және өткізу қабілеттеріне қатысты».

Сонымен рөлдік ойынмен сабақ өткізу келесі маңызды міндеттерді қамтиды:

- білім алушының қоғамдық қатынастарға бейімделуі;

- жалпы адамзаттық мәдени құндылықтар мен қазақ ұлтының этностық мәдениетін меңгеру;

- білім алушының шынайы адамгершілік коммуникацияға енуіне мүмкіндік беретін коммуникативті іс-әрекеттердің көрініс табуы жүзеге асырылады.

- тіл үйренушінің әр қырынан көрінуіне интеллектуалдық, шығармашылық, коммуникативтік жағынан және әртүрлі қиындықтарды жеңуіне жағдай жасайды.

Рөлдік ойынды қолдануда оның күнделікті жаттығу жұмысына айналмауын ескеру керек, ондай жағдайда білім алушының қызығушылығы төмендейді. Көбіне рөлдік ойынның тілді меңгертудегі әртүрлі тәсілдерін сабақтың бекіту, қорытынды, қайталау сабақ түрлеріне орай түрлендіріп отыруды ұсынамын.

Осы ұсынылып отырған рөлдік ойын инновациялық әдісі медициналық жоғары оқу орнында болашақ мамандардың қазақ тілін меңгеруде тілге деген қызығушылығын арттырып, оқу-тәрбие үдерісін іске асырудың тиімді жолы екенін айтамын.

Қорыта келгенде, болашақ медицина мамандарына қазақ тілін меңгертуде рөлдік ойындар тәсілін қолданып өткізілген сабақтан студенттердің белсенділігі, тіл үйренуге қызығушылығы артты, күнделікті дәстүрлі сабаққа қарағанда бағалау кезінде де үлгерім көрсеткіші жоғарылағаны байқалды. Сондықтан, рөлдік ойын әдісі – дидактикалық әдістердің ішіндегі медицина мамандарының кәсібімен тікелей байланысты ойын түрі екенін баса айтқым келеді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Петров А.В. «Ойын әрекеті арқылы белсенділікке баулу». 2001.
2. Махамбетова Г.Д., Калменова Г.М., Кылышбекова Г.Н. Балалар аурулары пәнін оқытудағы рөлдік ойындар әдісі. КазНМУ №1-2016

3. Әлімов А. Интербелсенді әдістерді жоғарғы оқу орындарында қолдану. Алматы, 2009.
4. Омарова Б.А. Қазақ тілі сабақтарында ойын технологияларын қолданудың өзектілігі. ҚазҰУ жаршысы: Филология сериясы. №3(133)-2011.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ АКТИВНЫХ ФОРМ РАБОТЫ В РАМКАХ ТЕХНОЛОГИИ ПРОБЛЕМНОГО ОБУЧЕНИЯ НА УРОКАХ ИСТОРИИ

ЧИЧКАН Оксана Ивановна

КГУ «Экологическая школа-гимназия №13 «ЭКОС»

Кокшетау, Казахстан

chichkan70@mail.ru

Аннотация

Мақала тарих сабақтарында проблемалық оқыту технологиясы аясында белсенді жұмыс түрлерін қолдануға арналған, олар арқылы оқытуға жеке тұлғаға бағытталған көзқарасты жүзеге асыруға болады.

Автор проблемалық оқытудың басты мақсаты – баланың жеке басын ашуға жағдай жасау деп санайды.

Осы мақсаттың нәтижелеріне қол жеткізу үшін автор оқушылардың субъективті тәжірибесін ашуға, атмосфера құруға мүмкіндік беретін әр түрлі жұмыс түрлері мен оқу іс-әрекетін ұйымдастыру әдістерін қолданады әр оқушының қызығушылығы, ынталандыруы, қателесуден қорықпай тапсырмаларды орындаудың әртүрлі тәсілдерін қолдану және басқа да оң бағытталған коммуникативті әсерлер.

Аннотация

Статья посвящена применению активных форм работы в рамках технологии проблемного обучения на уроках истории, посредством которых удаётся осуществлять личностно-ориентированный подход к обучению.

Главной целью проблемного обучения автор считает – создание условий для раскрытия личности ребёнка.

Чтобы достичь результатов этой цели автор использует разнообразные формы работы и методы организации учебной деятельности, позволяющих раскрыть субъектный опыт учащихся, создание атмосферы заинтересованности каждого ученика, поощрений, использование различных способов выполнения заданий без боязни ошибиться и других положительно направленных коммуникативных воздействий.

Нужно, чтобы ученики,
по возможности, учились самостоятельно,
а учитель руководил этим самостоятельным
процессом и давал для него материал.

К.Д. Ушинский

Образование призвано помочь личности в саморазвитии: научить учиться, действовать в разной обстановке, общаться, жить в ладу с самим собой, в обществе.

Развитие личности зависит не только от врожденных способностей человека, социального окружения, но и от его собственной позиции, его мироощущения. Большая роль в воспитании этих качеств отводится, в частности, урокам истории. Это вызывает необходимость постоянного совершенствования учебного процесса.

Компетентностный подход к обучению позволяет обучающемуся овладеть различными мыслительными операциями сравнения, анализа, синтеза, обобщения, развивает творческое мышление. [5]

Достаточно действенным способом активизации мышления обучающихся на уроках истории является проблемное обучение. Создание проблемных ситуаций на уроках, их анализ, активное участие учеников в поиске путей решения поставленной учебной проблемы активизирует мыслительную деятельность обучающихся и поддерживает глубокий познавательный интерес. [1]

Проблемный тип обучения не решает всех образовательных и воспитательных задач, поэтому он не может заменить собой всей системы обучения, включающей разные типы, способы, организации учебно-воспитательного процесса.

По Н.Г. Дайри, обучение является проблемным, если оно «всем своим содержанием и способом раскрытия ставит какой-то вопрос, требующий решения, но прямого решения не дает и побуждает учащихся искать ответ. В этом случае возникает проблемная ситуация. Она создается также при изложении различных мнений, с тем, чтобы учащиеся сами их разобрали, оценили, либо при указании на противоречие, конфликт, с тем, чтобы учащиеся сами нашли пути его решения».[4]

Так, постановка проблемных вопросов собеседнику и его затруднение в поисках ответов на них были характерны для дискуссий Сократа, этот же прием был известен в пифагорейской школе. В новой истории стремление к активному обучению восходит к философским взглядам Ф. Бэкона.

В дальнейшем идею активного обучения развивали такие педагоги и философы, как Я.А. Коменский, Ж.Ж. Руссо.[3]

Первостепенное значение среди методов и приемов обучения занимают эвристическая беседа, проблемное изложение, дедуктивный подход. На широком использовании этих методов и строится современная теория проблемного обучения, разработанная М.И. Махмутовым, заслуга которого заключается в том, что он дал научное обоснование проблемному обучению как дидактической системе. [6]

М.И. Махмутов считает, что проблемное обучение – это тип развивающего обучения, в котором сочетаются систематическая самостоятельная поисковая деятельность учащихся с усвоением ими готовых выводов науки, а система методов построена с учетом целеполагания и принципа проблемности. [6]

Наиболее важными, на наш взгляд, функциями проблемного обучения являются, во-первых, развитие творческих способностей учащихся и, во-вторых, развитие практических навыков использования знаний и повышение уровня усвоения учебного материала.

Как показывает практика, практическое воспроизведение знаний и навыков, осуществляемое учащимися осознанно и в рамках проблемной ситуации, способствует значительно лучшему усвоению знаний, нежели лишь вербальное или практическое их воспроизведение при традиционном обучении. Поскольку показателем проблемности урока является наличие в его структуре этапов поисковой деятельности, то естественно, что они и представляют внутреннюю часть структуры проблемного урока:

- 1) возникновение проблемной ситуации и постановка проблемы;
- 2) выдвижение предположений и обоснование гипотезы;
- 3) доказательство гипотезы;
- 4) проверка правильности решения проблемы

Правила создания проблемных ситуаций.

1. Чтобы создать проблемную ситуацию, перед обучающимися следует поставить такое задание, выполнение которого требует открытия новых знаний и овладения новыми умениями.

2. Задание должно соответствовать интеллектуальным возможностям ученика. Степень трудности проблемного задания зависит от уровня новизны материала преподавания и от степени его обобщения.

3. Проблемное задание дается до объяснения усваиваемого материала.

Всегда ли ученик сам выходит из создавшегося познавательного затруднения? Как показывает практика, из проблемной ситуации может быть четыре выхода:

- 1) учитель сам ставит и решает проблему;
- 2) учитель сам ставит и решает проблему, привлекая обучающихся к формулировке проблемы, выдвижению предположений, доказательству гипотезы и проверке решения;
- 3) обучающиеся самостоятельно ставят и решают проблему, но с участием и (частичной или полной) помощью учителя;
- 4) ученики самостоятельно ставят проблему и решают ее без помощи учителя (но, как правило, под его руководством). [5]

Актуальность опыта заключается в том, что использование различных форм работы в рамках технологии проблемного обучения на уроках истории обеспечивает развитие познавательной самостоятельности детей, их творческой активности и желания творческой самореализации.

Основной идеей своего педагогического опыта вижу развитие личности, способной к творчеству и самостоятельности в решении социальных проблем через уроки истории и обществознания.

Новизна опыта заключается в практическом применении и выявлении результатов воздействия методики проблемного обучения на личность ученика. Большое значение для создания на уроке ситуации успеха как для ученика, так и для учителя, на мой взгляд, имеет широкое использование в педагогической практике фактора человеческого общения.

Моя педагогическая деятельность базируется на определённых принципах и соответствующих им методах и приёмах, средствах и формах обучения и воспитания, о которых речь пойдёт ниже.

Основная цель: усвоение не только результатов научного познания, но и самого пути, процесса получения этих результатов, она включает еще и формирование познавательной деятельности обучающегося, и развитие его творческих способностей (помимо овладения системой знаний, умений и навыков).

Путь к достижению основной цели педагогического процесса лежит через более конкретное целеполагание и поэтапное решение стоящих в связи с этим задач:

Задачи:

- Дать ученикам прочные и глубокие знания по предметам.
- Вызвать у ребенка интерес к знаниям, научить его иметь собственное мнение.
- Научить исследовательской деятельности.
- Содействовать творческому развитию каждого ученика.
- Воспитывать у детей любознательность, самостоятельность.
- Развивать интеллектуальные способности.

Принципы педагогической деятельности.

Принцип научности. Этот принцип можно рассматривать как основное правило, которое необходимо соблюдать при изучении всех явлений и событий в истории:

- рассмотрение всякого исторического явления в развитии: как оно возникло, какие этапы в своём развитии прошло, чем, в конечном счёте, стало; нельзя рассматривать событие или личность абстрактно вне временных позиций;
- рассмотрение каждого явления в его многогранности и противоречивости, в совокупности как положительных, так и отрицательных сторон;
- рассмотрение историко-экономических процессов с учётом социальных интересов различных слоёв населения, различных форм их проявления в обществе;
- рассмотрение того или иного события, явления, процесса на основе анализа объективных реальностей и возможностей.

Принцип наглядности.

Реализовать данный принцип помогает использование на уроках ИКТ. Это позволяет мне сэкономить массу времени, которое раньше затрачивалось на меловые записи и рисунки на доске и позволяет на уроке работать с различным текстовым и наглядным материалом.

Например, анализ картины В.И. Сурикова «Переход Суворова через Альпы» позволяет не только представить трудности, которые преодолела русская армия, но и понять чувства, настроения и переживания людей. Это дает целостное видение происходящего и вызывает много ассоциаций и раздумий.

Принцип прочности знаний. Поскольку человеку свойственно забывать информацию, учитель должен добиваться прочных знаний, умений и навыков.

Для того, чтобы добиться прочных знаний в своей работе использую таблицы, кластеры, тестовые задания. Например, по ходу изучения темы «Национально-освободительное движение 1916 года в Казахстане», сначала составляется таблица «Центры восстаний», а контроль осуществляется путем составления развернутого плана ответа.

Личностно-деятельностный принцип. Суть принципа — в организации процесса обучения таким образом, что приоритет отдаётся поисковой учебно-познавательной деятельности учащихся. Так, например, изучение темы «Казахстан в эпоху освоения целины» проходит через анализ видеоматериала. Происходит обсуждение личности в истории, направленность результаты реформ Н.С.Хрущева.

Принцип вариативности. Суть принципа — в развитии у учащихся вариативного мышления, т.е. понимания возможности различных вариантов решения проблем, в умении осуществлять систематический перебор вариантов, сравнивать их и находить оптимальный вариант. Обучение, в котором реализуется данный принцип, снимает у учащихся страх перед ошибкой, учит воспринимать неудачу не как трагедию, а как сигнал для исправления ситуации — ведь это всего лишь один из вариантов, который оказался неудачным, следовательно, надо искать другой вариант.

Так, изучая в курсе истории тему «Февральская буржуазная революция», ставлю проблемную задачу: Была ли альтернатива Октябрю 1917 г.? Благодаря исследованию вероятных версий этих причин учащиеся в конечном итоге выбирают из них наиболее значимые для понимания и оценки событий тех дней.

Принцип креативности. Принцип креативности предполагает максимальную ориентацию на творческое начало в учебной деятельности школьников, приобретение ими собственного опыта

творческой деятельности, формирование у учащихся способности самостоятельно находить решение не встречавшихся раньше задач, самостоятельное "открытие" ими новых способов действия.

Формой активизации познавательной деятельности учащихся, развития у них творческих способностей является написание эссе.

Принцип практической ориентации. Суть принципа в связи теории с практикой. Работая на проблемном уроке с историческими источниками, газетными публикациями, видеоматериалами, картами и т.д., учащиеся приобретают умения и навыки практической деятельности

При изучении темы в 5 классе «С чего начинается древнегреческая цивилизация», я предлагаю вспомнить мифы Древней Греции и ответить на вопросы:

- Почему древнегреческие мифы интересны нашим современникам?
- Какие знания мы получаем при прочтении мифов?

Методы и приёмы педагогической деятельности.

Метод обучения представляет собой систему организации взаимодействия преподавателя и учащихся, призванную обеспечить достижение педагогических целей.

М.И. Махмутов в зависимости от способа представления учебного материала (проблемных ситуаций) и степени активности учащихся выделял шесть методов: метод монологического изложения, рассуждающий метод изложения, диалогический метод изложения, эвристический метод обучения, исследовательский метод и метод программированных заданий. [6]

Монологический метод

Это обусловленная принципами обучения система правил подготовки и изложения обучающим учебного материала с целью объяснения учащимся готовых выводов науки в форме рассказа или школьной лекции с применением аудиовизуальных средств и формирования у учащихся знаний и умений на уровне их восприятия и понимания.

При монологическом методе необходимо обращать особое внимание на приёмы, усиливающие его возможности. Среди таковых я использую:

Приём проблемного изложения — применительно к монологическому методу характеризуется спорадическим возникновением проблем. Так, излагая в старших классах тему "Новая экономическая политика», ставлю по ходу работы перед учащимися следующие познавательные (проблемные) задания:

- В чём сущность Новой экономической политики?
- В чём проявились экономические и социальные противоречия НЭПа?
- Каковы причины свёртывания НЭПа?

Приём создания проблемной ситуации — в нём, в отличие от приёма проблемного изложения, проблемные вопросы вызывают удивление, создают познавательное затруднение, вызывают эмоции.

Коллективизация - трагедия крестьянина труженика?

Решаются они самими детьми при помощи учителя следующим образом: уяснение и постановка проблемы; формулирование вариантов решения; оценка их предпочтительности; выбор средств оптимального решения.

Приём дискуссии — вырабатывает у школьников умение слушать и взаимодействовать с другими, демонстрирует характерную для большинства проблем многозначность решений. Подготовка к такому виду дискуссии идёт непосредственно на уроке. Источником аргументации и поддержки может быть материал учебника, рассказ учителя, дополнительные источники, предложенные учителем. Тема: Коллективизация - трагедия крестьянина труженика или благо?

Эвристический метод предполагает проведение эвристической беседы с решением познавательных задач. Открытие нового закона, правила и тому подобное совершается не учителем при участии учащихся, а самими учащимися под руководством и с помощью учителя. [1]

Наиболее выразительной формой эвристического метода является эвристическая беседа, состоящая из серии взаимосвязанных вопросов, каждый из которых служит шагом на пути решения проблемы и которые требуют от учащихся осуществления небольшого поиска. Учитель направляет поиск, последовательно ставит проблемы, формулирует противоречия и т.д. Необходимо отличать эвристический метод от исследовательского метода, предполагающего поиск решения целостной проблемной задачи.

Так, при изучении в шестом классе темы «Образование средневековых городов» ставится проблема:

Почему стали возникать средневековые города?

Как успехи в хозяйстве привели к отделению ремесла от сельского хозяйства и образованию городов?

Этот более конкретный вопрос начинает активизировать мышление учащихся. Затем формулирую вопросы более узкого характера:

- Почему с успехами в хозяйстве появляются люди, специализирующиеся на каком-то отдельном ремесле («умельцы»)?

- Почему «умельцы» уходят из деревни?

Таким образом, в результате беседы создается такая логическая цепочка, которая приводит к ответу на заданный вопрос о возникновении городов.

Перед учителем истории встаёт важная задача через каждый урок прививать детям любовь к своему Отечеству, через примеры истории формировать нравственную оценку того или иного исторического события, учить детей иметь своё собственное мнение. В рамках воспитания патриотизма и гражданственности я провожу открытые уроки и внеклассные мероприятия по темам «День Независимости РК», «День Победы», «Выдающиеся личности».

Работа по данной системе даёт возможность наблюдать у моих учеников формирование таких личностных качеств, как мышление, речь, творчество, эмоциональность, смысловая память, эффективное внимание, что позволяет мне воспитывать в ребятах самостоятельность, уважение друг к другу, открытость, искренность, ответственность, вежливость, этикет речи, культуру чувств и эмоций. Учёт особенностей аудитории, создание благоприятного психологического фона, использование приёмов, способствующих появлению и сохранению интереса к учебному материалу, создание условий для самовыражения, ситуации успеха, всё это вместе взятое формирует здоровьесберегающую среду.

Список используемой литературы.

1. Алексашкина, Л.Н. Н.И. Ворожейкина «Активизация познавательной деятельности учащихся при изучении истории» Преподавание истории и обществознания в школе. – 2010.- № 4. – С. 14
2. Дайри Н.Г.. Основное усвоить на уроке. -М.: Просвещение, 1987
3. Коменский Я.А. Избранные педагогические сочинения: В 2-х т. Т. 2. – М.: Педагогика, 1982. – 576 с.
4. Кудрявцев В.Т. Проблемное обучение: истоки, сущность, перспективы. — М.: Знание, 1991.— 80 с.
5. Лернер И.Я. Проблемное обучение. – М.: Знание, 1975
6. Махмутов М.И. Проблемное обучение . Основные вопросы теории.М.: Педагогика, 1975

НЕЙРОНДЫҚ ЖЕЛІЛЕРДІҢ ҚАЗІРГІ КЕЗДЕГІ ТЕНДЕНЦИЯСЫ, ДАМУ ПЕРСПЕКТИВАСЫ

УСКЕНБАЕВА Гульжан Амангазыевна, ТАҢАТ Шарив

Ғылыми жетекші: У.Г. Амангазыевна, PhD, доцент

Л.Н. Гумилев атындағы Евразия ұлттық университеті

Нұр-Сұлтан, Қазақстан

Gulzhum_01@mail.ru, tanat1028@gmail.com

Аннотация

Бұл мақалада жасанды нейронды желілердің маңыздылығы мен қазіргі кездегі қолданылу аясынан мысал келтірілген. Сонымен қатар нейронды желілердің архитектурасы мен түріне қарай қай салаларда қолданыла бастаған жайлы жазылған. Және нейрожелілердің түрлері мен болашағы жайлы.

Кілт сөздер: жасанды нейронды желілер, нейронды желілердің ерекшеліктері, нейронды желілердің қолданылу аясы, нейронды желілердің перспективасы, персептрон, рекурентті нейронды желілер, конволюциялық нейронды желілер.

Annotation

This articles examines key features of artificial neural networks, as well as, it describes the main trends and methods of their application in science. In addition, the author pays attention to further prospects for development of the neural networks.

Keywords: artificial neural networks, features of neural networks, applications of neural networks, prospects of neural networks, perceptron, recurrent neural networks, convolutional neural networks.

Кіріспе. Адам баласы қандай да бір қарапайым тапсырманы шешу үшін әртүрлі заңдарды, теоремаларды, формула мен есептерді пайдаланады, белгілі бір кіріс деректерін қолданады және жауабын алады. Алайда кейбір тапсырмалардың жауабын қарапайым шешіммен таба алмаймыз, мүмкін ол жауабы мүлдем табылмауыда мүмкін. Сондықтан тапсырманың шешімін табу үшін адамдар альтернативті әдістерін ойлап табады. Осы альтернативті әдістердің бірі жасанды нейрондық желілер болып табылады. Мәселен, бейнені танып білу, жоспарлау, алдын-ала болжау, оңтайландыру т.с.с. Қазіргі кезде бұл технология есептеу мүмкіндігінің арқасында кеңінен үрдіс алуда..

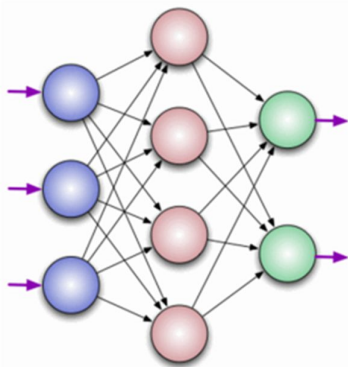
Нейронды желілердің ерекшеліктері. Кез-келген жаңа алгоритм, механизм немесе өнертабыстың ескі аналогынан айырмашылығы немесе өзіндік ерекшелігі болады. Нейронды желінің практикалық және теориялық тапсырмаларды шешудің дәстүрлі алгоритмінен өзіндік айырмашылығы бар.

Ең басты ерекшеліктерінің бірі оларды үйретуге болады. Үйретудің бірнеше (оқытушымен , оқытушысыз және аралас) тәсілдері бар. Үйрету барысында мәліметтер базасынан мысалдар алынып сигнал түрінде нейрондық желі арқылы өтіп, шығыс кезінде жауабын шығарады. Егер де жауаптағы қателік мөлшері аз болса, онда желі үйретілген. Ал егер қателік көп мөлшерде болса, онда нейрондық желілердің салмағын (вес) өзгерте отырып қайта үйретеді.

Жасанды нейрондық желінің тағы бір ерекшелігі ол әртүрлі дерек көздерімен жұмыс жасай алуы. Желі бір тапсырманы шешу барысында басқа мәліметтерді де сараптай алады және осы ақпарат негізінде қорытынды шығарып бере алады. Сондай-ақ кіріс деректерінде басқа құраушы(кейде шу деп аталады) болса, онда нейрондық желі үйрену барысында ол шуды алып тастап, тек ғана қажетті нәтижені шығарып береді.

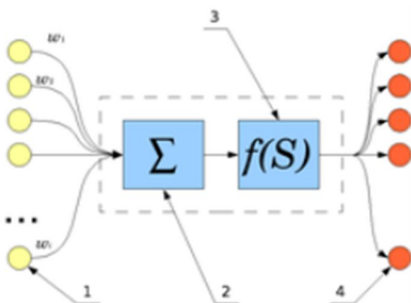
Нейрожеліні дұрыс үйрете алған кезде, желінің тағы бір жақсы қасиеттерінің бірі ол әртүрлі үлкен көлемді ақпараттармен жұмыс жасаған кезде бір уақытта бірнеше тапсырманы шеше алуы. Мысалы нейрожелінің көп көлемде графикалық суреттермен жұмыс жасап, ондағы адамдардың бейнесін танып білуі. Үйретіліп болған соң, желі адамдардың бейнесін тек танып ғана қоймай, сонымен қатар графикалық мәліметтерді жіктеп бере алады. Мысалы адмдардың шаштары мен көздерінің түсіне қарай жіктеп бере алады. Бұл ерекшелік келешекте әртүрлі сан мыңдаған мәліметтерді өңдеген кезде шешімді дұрыс табуға мүмкіндік береді.

Нейронды желілер архитектурасына қарай тікелей тарату (Feedforward), радиалды-базисты функциялар (RBF), рекурентті нейрондық желілер, конволюциялық нейронды желілер (CNN) (LeNet-5, неокогнитрон), Кохоненің өзі ұйымдастырушы картасы (SOM), және адаптивті-резонансты теория. Feedforward архитектурасында кіріс мәліметтері қабаттан қабатқа өңделіп өтіп, шығыс қабатына беріледі. Кері таралу желісінде де кіріс мәліметі қабаттан қабатқа өңделіп өтеді, бірақ шығыс қабатындағы мәлімет қайтадан кіріс қабатына беріледі. Бүгінгі таңда радиалды-базисты функция мен адаптивті –резонансты теориялар қолданыста жоқтың қасы, оларды мүлде қолданбайды десе де болады.

Сурет-1. Нейрондық желінің типтік құрылысы

Типтік құрылым 3 қабаттан тұрады. Бірінші «кіріс» қабаттың міндеті ақпаратты өңдеу. Ал екінші «жасырын» қабат өлшеміне қарай бірнеше көп қабаттардан тұруы мүмкін. Бұл қабаттың міндеті негізгі тапсырманы шешіп, сараптама жасаудан тұрады. Үшінші «шығыс» қабаттарының міндеті ақпаратты өңделген қажетті түрде беру.. Әр түйін – бұл жасанды нейрон немесе қарапайым процессор.

Сурет-2. Нейронның құрылысы. 1. Кіріс сигналдары 2. Сумматор. 3. Активациялау функциясы. 4. Шығыс сигналдары.

Жоғарыдағы суреттен байқағанымыздай әр басқа нейрондардан кіріс пен салмақ (вес) болады. Ал нейронның өзі факт түрінде сумматор болады. Оның тапсырмасы салмақ пен кірістерді көбейтіп, барлығын қосу. Осыдан кейін активациялау функциясы іске қосылады. Осылайша келесі қабаттардың кірістеріне беріліп отырады. Активациялау функциясы әртүрлі болады. Оның ішінде жиі кездесетіндері:

1. Сызықтық функция

$$f(x) = x;$$

2. Сигмоид

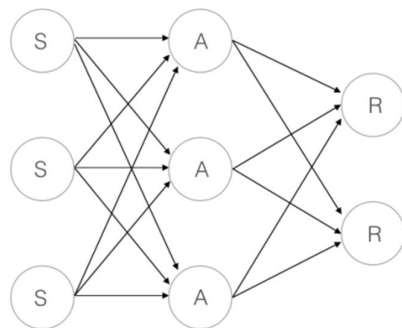
$$f(x) = \frac{1}{1+e^{-x}};$$

3. Гиперболикалық тангенс

$$f(x) = \frac{e^{2x}-1}{e^{2x}+1}.$$

Нейрондық желінің көмегімен қандай да бір тапсырманы шешу үшін, біріншіден, шешетін тапсырманың типін анықтап алу керек. Екіншіден, тапсырманың кіріс және шығыс мәліметтерін анықтап алу керек. Үшіншіден, нейрондық желінің қажетті архитектурасын таңдау керек. Төртіншіден, таңдалған желіге мәліметтерді сәйкестендіріп, белгілі бір қалыпқа келтіру. Бесіншіден, эксперименталды түрде параметрлерді таңдау. Алтыншыдан, нейрондық желіні үйрету. Содан кейін барып, соңғы этапта нейрондық желілердің жұмысының сапасын тексеріп, барлық тексеру кезіндегі қателіктер санын сараптау қажет. Қажетіне қарай итерацияны қайталау керек.

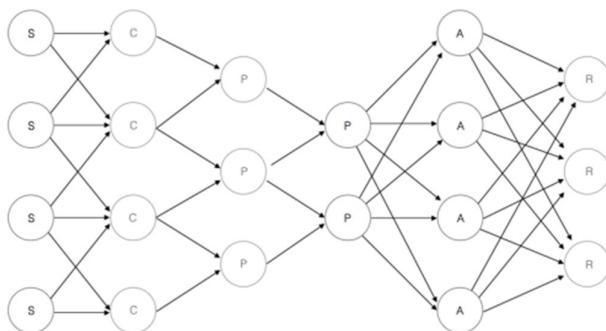
Персептрондар. Персептрон — әртүрлі сезгілер типінен тұратын жүйе. Персептронның жалпы сұлбасы төмендегі суретте көрсетілген.

Сурет- 3. Персептрон архитектурасы.

3-ші суреттен көргеніміздей S қабатындағы нейрондар ешқандай ақпарат өндемейді, тек ғана бастапқы мәліметтерді келесі қабатқа береді. А қабаты ақпаратты өндесе, R қабаты өңделген ақпаратты жарялайды. Осындай қарапайым модельдің өзі классификациялау тапсырмасын орныдай алады. Және базалық логикалық «NEMECЕ (If)» элементін құра алады.

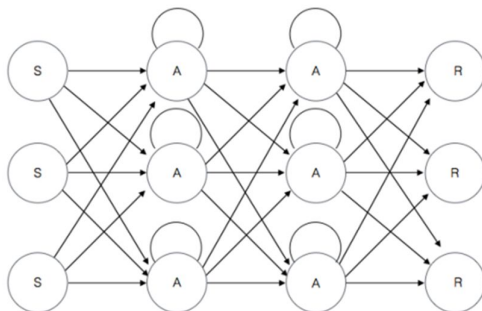
Конволюциялық (Convolutional) нейрондық желілер. Бұл нейрондық желінің түрі басқа желілерден айырмашылығы көп және графикалық және аудио ақпараттарды өндеуде өте кең таралған. Осы желінің моделі төмендегі 4 суретте бейнеленген.

Сурет -4. Конволюциялық нейронды желінің архитектурасы

Бұл архитектура ақпаратты тұтас толық түрінде емес, фрагментке бөліп, тізбектей өткізе отырып өңдейді. Осылай ақпараттар қабаттан қабатқа өтеді. Конволюциялық (C) қабаттан басқа, біріктіруші (P-pooling) қабаттары бар. Мысалы, аудиожолақтан тек қажетті моментті (амплитуда мен пауза пигі) ғана алынады. Біріктіруші қабаттар тереңдігіне (әдетте екінші дәрежемен) қарай қысылады. Соңғы қабаттарға ақпаратты тізбектей өңдеу үшін бірнеше персептрон (тікелей тарату желісі) қосылады. Бұл архитектура бейнелерді танып білуге және оларды жіктеуге қолдануға ыңғайлы. Алайда, бұл архитектура әлі де жетілдіруді қажет етеді. Мысалы, өзгеруші параметрлер санын, әр қабаттағы нейрон санын, әр нейрондағы активациялау функциясын және т.б.

Рекуррентті нейронды желілер. Бұл желінің архитектурасы тікелей таралу желісіне ұқсайды, бірақ уақыттың өтуіне қарай өзгеріп отырады. Яғни ақпарат дәл өз қабатынан бірақ алдыңғы итерациядан келеді. Бұл желінің архитектурасы төмендегідей.

Сурет -5. Рекуррентті нейронды желінің архитектурасы

Өкінішке орай бұл желілердегі ақпараттар, уақыт өте келе активациялау функциясына байланысты өз жылдамдығын азайта түседі. Бұл архитектураны әртүрлі жағдайға қолдануға болады, өйткені кез-келген мәліметтерді тізбек түрінде бере алуға болады. Көбінде қолжазба жазуларды танып білу үшін кеңінен пайдаланады [1].

Қолданылу аясы. Жасанды нейрондық желілер технологияларын қолдану жиілігі күннен күнге артуда. Әсіресе нейрондық желілерді ақпараттық технологияларда белсенді пайдалануда. Бәрімізге белгілі Google компаниясының портативті құрылғылар мен дербес компьютерде қолданылатын дыбыстық іздеу функциясы. Дыбыстық іздеу күрделі нейрондық желілердің арқасында аздаған секундта сөйлемді өңдей алады [2].

Нейрондық желілер көмегімен адамдардың бейнесін танып білу технологиясы ұялы телефонның бағдарламасында қосымша ретінде пайдаланылып жүр. Мысалы Apple компаниясы, Face ID технологиясын ұсынды. Бұл бағдарламаның функциясы ол нейрондық желі арқылы телефон пайдаланушының бейнесін 3D моделінде құрастырып, келесіде қалта телефонын құлыптан шығарарда өткен жолғы бейнесімен салыстырады [3].

Бағдарламаны ойлап тапқандардың сөзіне қарағанда, телефонды пайдаланушы адам шашы немесе сақалы өссе де, тіпті көзілдірік киіп алса да құрылғы бәрібір тани алады дейді. Аталған технология мобильді құрылғыдағы жеке мәліметтерді қорғауға немесе ұрлауға жол бермейтін бағдарлама болып табылады. Осыған ұқсас кең тараған Prisma, Aristo, RefaceAI мобильдік қосымшаларда жиі қолданылады. Мәселен 2020 жылы украиндық өнертапқыштардың ойлап тапқан RefaceAI мобильдік қосымшасы америкалық интернет дүкені Appstore-да жүктелу жағынан 1 орынға шыққан. Бұл туралы қосымшаның негізін қалаушылардың бір Олесь Петрив өзінің Facebook парақшасында жариялаған. RefaceAI қосымшасы видео мен гифтағы адам бейнесін ауыстыра алады. Яғни сіз өз бейнеңізді фотоға түсіріп, қосымша арқылы видеодағы персонаждың келбетін ауыстыра

аласыз. Бұл қосымшаның басқа қосымшалардан айырмашылығы өзге қосымшалар сияқты CGI или 3D-модельдеуді қолданбайды. Технология машиналық үйрену (Machine learning) GAN (Generative Adversarial Network) негізделген тек ғана AI-ді (Artificial intelligence) пайдаланады[4].

Сонымен қатар нейрондық желілерді интенсивті түрде қолдана бастаған салалардың бірі ол автокөлік саласы. Атақты Google, Tesla, Яндекс сынды алпауыт компаниялар автокөліктерге автопилот орнатып, нейрондық желілердің көмегімен жол бойындағы белгілерді және жаяу жүргіншіні тани алатын технологиялар ұсына бастады. Әрине мұндай автокөліктер көптеген сезгілер мен жоғары сапалы бейне камералармен жабдықталған. Осы жабдықтардан ақпарат ала отырып күрделі нейрондық желі өз базалық қорын жаңартып отырады, яғни үйреніп отырады.

Нейрондық желілерді белсенді пайдаланатын салалардың қатарына экономика саласы да жатады. Әсіресе биржалық саудаларда, акцияның өсімі мен құлдырауын жобалауға, валюта курсы бағамдауға пайдалануда. Мысалы АҚШ пен Жапония нейрондық желінің есептеу комплексімен биржалық қорларда пайдалануда. Қазіргі таңда банк ұйымдары нейрондық желілердің көмегімен берілген қарыздар пайда әкеледі деген қорытындыға келді. Қарыз берудің ықтималдығын анықтауда немесе банкротқа отыру ықтималдығын есептейтін аппараттар осы нейрондық желілердің негізінде жасалған[5].

Қорытынды. Нейрондық желілер – әртүрлі тапсырмаларды қысқа уақытта орындай алатын және үлкен көлемді ақпараттар қорымен тез жұмыс жасай алатын күшті құрал [6]. Осындай желілерді қолданудың ерекшеліктерінің бірі нейрожелі мысалдар негізінде өзі үйрене алатындықтан әртүрлі алгоритмдерді үйретудің және жоғары талапты мамандарды жалдаудың қажеттігі жоқ. Жалпы шешілетін тапсырма (аппроксимация, болжау, кластерлеу) мен кіріс мәліметтеріне (өлшемі, факторлары мен белгілері) байланысты нейрондық желілердің қажетті архитектурасын пайдалануға болады.

Дегенмен нейрожелілердің потенциалы әлі де толық ашылмады. Әлі де толықтыратын мәселелер жетерлік. Сол мәселелердің бірі аппараттың есептеу қуаты аз болғандықтан нейрондық желі арасындағы сигналдың ақырын берілуі. Мүмкін келешекте бұл мәселелер шешімін тауып, нейрондық желілерді қолдану аясы тағы бір деңгейге көтерілер.

Пайдаланылған әдебиеттер.

1. Москалев, Н. С. Виды архитектур нейронных сетей / Н. С. Москалев. — Текст : непосредственный // Молодой ученый. — 2016. — № 29 (133). — С. 30-34. — URL: <https://moluch.ru/archive/133/37121/> (дата обращения: 10.11.2020).
2. Google открывает API для распознавания речи на 80 языках [Электронный ресурс] / GeekTimes.ru. — Режим доступа: <https://geektimes.ru/post/273282/>
3. Белкин, Н. Открой личиком: все о главной инновации iPhone X / Н. Белкин [Электронный ресурс] / Hi-tech. Вести. — Режим доступа: <https://hitech.vesti.ru/article/677859/>
4. <https://ain.ua/2020/08/26/ukrainskiy-reface-nomer-odin-v-appstore-us/>
5. Сафонов А.А. «Применение искусственных нейронных сетей в финансовой сфере» // Научное сообщество студентов XXI столетия. ЭКОНОМИЧЕСКИЕ НАУКИ: сб. ст. по мат. XXXIII междунар. студ. науч.-практ. конф. № 6(33).
6. Сердюков, В. И. Использование элементов искусственного интеллекта для повышения надежности технических изделий / В. И. Сердюков, Н. А. Сердюкова, С. И. Шишкина // Вестник машиностроения. — 2017. — № 10.-С.29–32.

ҚАЗАҚ ТІЛІ САБАҚТАРЫНДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ҚАБІЛЕТТЕРІН ДАМУ БАҒЫТЫНДА ҚОЛДАНЫЛҒАН ТИІМДІ ТЕХНОЛОГИЯЛАР МЕН ӘДІСТЕР **ШЕСТАЕВА Гүлшат Токеновна, КАСЫМКАНОВА Зилиха Нурдыбаевна, КАЖЕНОВА Асем**

Мадениетовна
«№32 орта мектебі» КММ
Өскемен, Қазақстан
gulshat_778@mail.ru

Аннотация

Жалпы білім беретін мектепте оқу үдерісі оқушылардың ізденімпаздығын, шығармашылық әлеуетін дамытуына жол ашуы қажет. Баяндамада қазақ тілі сабағында өзге ұлт оқушыларының шығармашылық қабілеттерін дамытудағы қолданылған тиімді әдіс-тәсілдер жайлы айтылады.

Еліміздің президенті Қ. К. Тоқаевтың қыркүйек айындағы Қазақстан халқына жолдауында өскелең ұрпаққа білім беруде олардың шығармашылық әлеуетіне мән беру жайлы айтып өткен еді.

Мектептегі оқу үдерісі оқушылардың ізденімпаздығын, шығармашылық әлеуетін дамытуына жол ашуы қажет.

Оқушыны ынталандыруда, пәнге деген қызығушылығын арттыратын әдіс- тәсілдерді тиімді қолдану – мұғалім тарапынан көп ізденуді қажет етеді. Тілді үйренушіге дайын материалды ұсынып, жаттап алуды, есіне сақтап алуды талап еткеннен гөрі өздігінен іздене отырып ойлау арқылы үйренуге мүмкіндік жасаған тиімді. Оқытудың тиімді әдіс-тәсілдерін меңгерген ұстаз сабақты түсіндіріп қана қоймай, оқушының өз бетімен ізденуіне түрткі болып отыруы, жетектей білуі қажет.

Шығармашылық қабілет әр баланың табиғатында болуы мүмкін. «Шығармашылық» деген сөздің мәніне үңілсек, ол адамның мақсатты ісіне жету жолындағы талаптануы мен талпынысынан, жігері мен сабырынан, сұранысы мен ізденісінен түзіліп, ақыл-ойы мен сезімінің, қиялының ерекше бітімінен көрінеді. Шығармашылық – адамның танымдық қызметі мен өзіндік әрекетінің жоғарғы формасы. Біздің міндетіміз – оқушыға оның бойында жасырынып жатқан мүмкіндіктерін ашып көрсету. Оқушы ізденуші, ойланушы, өз ойын дәлелдеуші бағытында іс-әрекет етуде мұғалім баағыттаушы ретінде жетекші рөл атқарады.

Бүгінгі ұстаз – оқушылардың жұмысына бағыт беріп, олардың таным белсенділігін арттырып, дидактикалық материалдармен қамтамасыз ететін жетекші.

Шығармашылық қабілетті дамыту – баланы ойлай білуге үйрету. Мұғалім үнемі шығармашылық қабілетін дамыту жолдарын нұсқап отырса, балалардың өздері де ізденіске түседі. Оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамыту мақсатында оқушы мен шәкірт арасындағы екі жақты педагогикалық үрдісті қолданамыз.

Тұлға қабілетін шыңдау жолы – белгілі тақырып бойынша пікір алмасуды ұйымдастыру. Әр сабақта топтағы барлық оқушыны сөйлетуге көңіл бөлген жөн. Басты мәселе – өз пікірі бар, оны дәлелдей алатын және өзінің, басқаның кемшілігін түзей алатын ұрпақ тәрбиелеу.

Бүгінгі талап – әдеби тілді қалыптастыратын әдісті қолдану. Соның ұтымдысы – сипаттамалық мәтін құрастыру, өйткені сурет – ізденіске жетелеп, эстетикалық талғамды арттырады. Тіл дамыту жұмыстары шынайы өмірмен байланыстырыла жүргізілуі тиіс. Жалпы тапсырмалар түрлендіріліп, бір-бірімен сабақтасып, ойын түрлерімен де үйлестіріліп, ұсынылғанда ғана нәтиже бермек.

Шығармашылық – таным мен ақиқаттың сәулеленуі, оның дамуы мне қызмет ету заңдарымен тікелей байланысты, өйткені сәулелену шығармашылықтың негізі. Шығармашылық кезінде адам өз білімін кеңейтеді, тереңдетеді, сондықтан ақиқат формасы ретінде танылады. Демек, танымдық тапсырмалар – шығармашылық әлеуетті қалыптастыру амалдарының бірден-бір жолы. Танымдық іс-әрекет адамның маңыздылық деңгейін ғана анықтап қоймайды, сонымен бірге, мәдени деңгейінің түп нұскалы тіректерін, адами әлемін, жан дүниесін айқындап береді.

Шығармашылыққа үйрету үшін мына жағдаларды ескеруіміз қажет:

- Сыныпта шығармашылық көңіл-күй тудыру үшін баланың назарын бір нәрсеге бағыттау керек.
- Әрбір шығармашылық тапсырманы оқушыға ұсынудың мазмұны жеткіншектердің жас ерекшелігіне, қызығушылығына үйлескені жөн;
- Қолайлы жағдай жасау;

- Шығармашылыққа оқушыны жүйелі, сапалы түрде бағыттау;
Мұғалім сабақта тиімді әдіс-тәсілдерді пайдалана отырып, оқушылардың ұсыныс-пікірлерін еркін айтқызып, ойларын ұштауға және өздеріне деген сенімдерін арттыруға мүмкіндік туғызып отыру қажет.

Шығармашылық жұмыстың бастамасы – өз бетіндік жұмыс.

Өз бетіндік жұмыс түрлеріне негізгі үш жұмыс түрлерін жатқыза аламыз.

1. Логикалық дамытушы ойындармен берілген тапсырмалар

(құрастырмалы ойындар, ребус, сөзжұмбақтар, анаграмма т.б.)

2. Берілген тапсырманы түрлендіру бағытындағы жұмыс түрлері

(мәтіннің мазмұнын өңдеу, мәтін бойынша мақал құрастыру, сурет салғызу, ауызша суреттеу, қиялдау арқылы суреттеу, мүсіндеу т.б.)

Мысалы, тапсырма «Образға кіру»; Жансыз заттардың, өсімдіктердің, жануарлардың орындарында өздерінің қандай күй кешетіндерін, қандай қызмет атқаратындарын сезіну. Осы арқылы оқушылардың ой-өрісі, кеңейіп, тілдері дамиды.

3. Өз ойынан еркін тақырыпқа мәтін құрастыруға берілген әдеби шығармашылық бағыттағы жұмыстар (өлең құрастыру, мақалға көрініс көрсету, бұрыс мәтінді дұрыс мәтінге айналдырып оқу, жазу т.б.)

Оқушылардың өз бетімен жұмыс істеу дағдыларын қалыптастыруда тірек-сызбалардың маңызы зор. Тірек сызбалардың тағы бір тиімділігі – сабақтың сапасын арттырады, оқушылардың белсенділігін, ойлау және есте сақтау қабілеттерін дамытып, пәнге деген қызығушылығын арттырады.

Сабақ барысында сюжетті сурет бойынша әңгіме құрастыру, немесе берілген әңгімені аяқта деген сияқты тапсырмалар оқушының ой-қиялын дамытуға, шығармашылықпен жұмыс істеуге баулуға зор үлесін қоспақ.

Өз тәжірибемізде: Венн диаграммасы, топтасыру, ойтолғау, жұпта талқылау, тірек сөздер, кейіпкерлерге хат, екі жақты күнделік, семантикалық карта, 5 жолды өлең т.б сияқты әдістерді қолданамыз. Бұл әдістер оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамытады, бір-бірлерімен ой алмастыруға көмектеседі. Әр оқушы өз шығармашылығын көрсетуге мүмкіндік береді.

Оқушыларды шығармашылыққа баулу, білім деңгейін жетілдіру – жүйелілікті қажет ететін үдеріс. Оқушының дамуы біртіндеп жаңа сапаға көтеріле береді. Жүйелі жұмыстар нәтижесінде оқушының пәнге деген қызығушылығы, ынтасы артады.

Оқушы бойында шығармашылықты дамытуда үздіксіз құлшыныс, оқуға, білім алуға деген ұмтылысы күннен күнге дами түсуі қажет. Сонда ғана оқушы бойында білім нұры тасып, сыныптан-сыныпқа көшкен сайын оқушының ішкі дүниесі, сыртықы ортамен байланысы дамып, дүниетанымы арта түсері анық.

Әр ұстаз оқу-тәрбие жұмысына шығармашылықпен қарап, жаңа заман талабына сай сабақтың тиімді әдіс-тәсілдерін пайдаланса игі нәтижелерге жетері сөзсіз.

Ұстаз бен шәкірттің бірлесіп жасаған еңбегінің нәтижесі – сапалы білім болып табылмақ.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаевтың Қазақстан халқына Жолдауы. 2020 жылғы 1 қыркүйек;

2. З. Т. Байжанова Жалпы педагогика Оқу құралы;

3. А. Құралұлы Ұлттық дүниетаным А., «Өнер» 1998 ж;

4. Б. Құлмағамбетова А. Сатбекова «Қазақ тіл» оқыту әдістемесі Алматы «Атамұра», 2002 ж;

5. Қазақстан Республикасында орта білім мазмұнын жаңарту шеңберінде бастауыш сынып пәндер бойынша білім беру бағдарламасы, 2016ж.

МАЗМҰНЫ/СОДЕРЖАНИЕ

№	ФИО	стр
1.	IBRAGIMKYZY Akbota, TUSSUPBEKOVA Madina Zhanbirbayevna	3
2.	KOKEBAYEVA Nazym Ruslankyzy	5
3.	PLYUSHKO Olga Stepanovna	7
4.	SHUKUROVA Zamira Shodiyevna, A.R.SOKHIBOV	10
5.	SULEIMENOVA Aigul Dulatovna	13
6.	ИБРАГИМОВА Елена Валентиновна, АБИЛЬМАЖИН Ж.Т.	14
7.	АЛЕКСЕЕНКО Ольга Михайловна	18
8.	АМАНТАЕВА Ақтолқын Маденовна, ҚҰЛЖАНОВА Гүлзира Кішкенеқызы	21
9.	АРТЫҚБАЕВ Бакытжан Балтыкович, ШӘКЕН Марат Манатұлы, ЖУНУСОВА Айгуль Турысбековна	23
10.	АСАНОВА Гүлшат Сембекқызы	25
11.	АСАНОВА Марал Абдулхамитовна	28
12.	АХМЕДОВА Нусрат Кадыровна	31
13.	БАЯНДИНА Ляйля Ермековна	36
14.	МУҚАНОВА Мақпал Абусадыққызы, БЕСЕНБАЕВА Гүлмира Семабевна, МАНАШЕВА Венера Каирдиновна, МОЖАНОВ Жалын Уазирханович	38
15.	ВАСЕНЕВА Елена Александровна, ВИНГРАДОВА Лариса Николаевна, КОРЕЦКАЯ Вера Александровна	40
16.	ВАСИЛЬЕВА Кристина Николаевна	44
17.	КАБДЫЛОВА Гүлназ Отарбаевна, АМРЕЕВА Зайра Мубаракновна	49
18.	ГАРДТ Наталья Федоровна	51
19.	МУБАРАКОВА Гүлнар Туяковна, АУБАКИРОВА Кульнар Шаметовна, АЙДАРХАНОВА Анар Раушановна	56
20.	ДЖУМАШЕВА Гүлбайым Жилкайдаровна, СЫМТИКОВА Жанаргүль Кабдылхамитовна, КИЗИРОВА Мадина Камешовна	60
21.	ДЪЯКОВА Елена Анатольевна	64
22.	ӘУБӘКІР Гүлмира Сапарбекқызы	67
23.	ДЮСЕНОВА Айман Жумағалиевна	69
24.	MUKANOVA Makpal Abusadykkyzy, BAIBATYROV Doszhan Asylkanovich, ALIPBEKOV Adlet Sakenuly, SAGALOVA Assel Sanatkyzy	74
25.	ЖОЛЖАНОВА Шолпан Есболаевна	80
26.	ЖУБАНДЫКОВА Ақгүл Мурзалиевна	82
27.	ТҮСУПБЕКОВА Мадина Жанбырбаевна, ЖУМАНОВА Нургуль Сайлаубаевна	86
28.	ЖУРСИНАЛИНА Гүлжанат Курмашевна, УРАЗБАЕВА Гүлдан Женисқызы	88
29.	ЗАБОРНИК Любовь Степановна, БЕЛЯВСКАЯ Любовь Ивановна	91
30.	ИБРАЕВА Роза Сағындыковна	93
31.	ОЛЖАТАЕВА Даригүл Жаркеновна, ИМАНШАРИПОВА Роза Кунтубаевна	97
32.	КАКЕНОВА Сандугаш Тарбакбаевна, КАКЕНОВА Айгерим Тарбакбаевна	103
33.	КАКЕНОВА Эльмира Тарбакбаевна, СЕЙДАЛЫҚЫЗЫ Дана	105
34.	КАЛДЫКОЗОВА С.Е., ИСКАКОВА С.А., МАҚХАМОВ А.	107
35.	КАЛИЕВА Зауре Сейтхановна, БЕКТАСОВА Гүлназия Елубаевна	109
36.	КАНАЕВА Индира Тастанбекқызы	114
37.	КАНАЙКИНА Анна Валентиновна	115
38.	КИБИС Ольга Евгеньевна	117
39.	КОРНИЛОВА Ольга Анатольевна	122
40.	КОШАЕВ Ерик Нургалиевич	124
41.	КРЮЧКОВА Наталья Александровна	126
42.	КУДАЙБЕРДИЕВА Зайтуна Сарафундиновна	131
43.	КУЛИКОВА Алина Юрьевна	133
44.	КУРМАНБЕКОВА Назгуль Отабаевна, КАСЫМБАЕВА Ардак Отарбаевна, КАБДЫЛОВА Гүлназ Отарбаевна	137
45.	МАҚСОТ Аялуым Бесланқызы, БАБАШЕВ Абдразақ Маханович	140
46.	МАМБЕТОВА Сауле Уалиханқызы	145
47.	МАХАДИЕВА Асель Каратаевна, МАХАДИЕВА Бакытгүл Омирбековна	146

48.	МИХАЙЛОВА Дарья Владимировна	149
49.	МОЛДАШЕВА Лиза Жумабаевна	151
50.	МУКУШЕВА Гаухар Бекентаевна, ЖАКЕНОВА Жанаргуль Жетписбаевна	154
51.	МУХАМБЕДЬЯРОВА Мирамкул Саниевна, ҚҰРМАНӘЛІ Гүлдана Қуантқанқызы	158
52.	НАБУОВА Роза Абдрахмановна	163
53.	ҚҰРМАНГАЛИЕВА А.К., САГИНДЫКОВА А.С.	167
54.	ОНГАРБАЙ Жанасыл	170
55.	ОРАЗБАЕВА Айтбибі Сұлтанқызы, КАБДЕНОВА Салтанат Қалижанқызы	173
56.	ОСПАНОВ Айдар Игентайұлы, ОСПАНОВА Ғалия Оразбайқызы	175
57.	ПОПРЯДУХИНА Наталья Григорьевна	179
58.	МУСТАФИН Тимур Таукенович, ПРОСКОКОВА Анна Владимировна	181
59.	РАХИМБЕКОВА Насип Талгатовна	184
60.	РАХЫМБЕКОВ Айтбай Жапарович, ИКЛАСБАЕВА Г.А., АДЫЛКАН А.Е., НҰҒМАНОВ А.А.	189
61.	САБИТБЕКОВА Майраш Муратовна	192
62.	САВЕНКО Светлана Викторовна	195
63.	САИДОВ Сафарали Абдураимович, АШУРОВА Барно Эргашевна	197
64.	D.E.SAIDOVA, M.O. MUSURMONOVA	201
65.	САИДХОДЖАЕВА Дилафрузхон Муталибовна	204
66.	САКИПЖИГИТОВА Анар Сайлауевна	208
67.	САЯЖАНОВА Аяулым Жумабаевна	210
68.	СЕЙСЕКИНА Данекер Саулебаевна, КАЛИБАЕВА Эльвира Бейсекеновна	212
69.	СЕЙСЕМБАЕВА Жазира Кудайбергеновна	214
70.	СМАИЛОВ Жуман Егинбаевич	216
71.	ТАКИРОВА Сауле Каирбековна, БАРАНКУЛОВА Майра Ситаевна	219
72.	ТУРГУМБАЕВА Аймара Ганиевна, ТУРГУМБАЕВА Балгын Каукаровна	221
73.	ТУРСЫНБАЕВА Толкин Айкеновна, КИЯЛБАЕВА Маржан Бекмухамбетовна, РАМАЗАНОВА Жулдуз Багданбекқызы	225
74.	УКИНА Гюльнара Кушкеновна	227
75.	УТАРГАЛИЕВА Шуга Шаденовна	229
76.	ЧИЧКАН Оксана Ивановна	232
77.	УСКЕНБАЕВА Гульжан Амангазыевна, ТАҢАТ Шарив	236
78.	ШЕСТАЕВА Гульшат Токеновна, КАСЫМКАНОВА Зилиха Нурдыбаевна, КАЖЕНОВА Асем Мадениетовна	240

Қолжазбалар өңделеді және қайтарылмайды. Авторлардың көзқарасы, ұстанымы сақталады. Жинақтағы деректердің нақтылығына авторлар жауапты. Олардың байлам-тұжырымдары редакция көзқарасымен сәйкеспеуі де мүмкін. Ғылыми басылымда жарияланған материалдар көшіріп басылған жағдайда сілтеме жасалуы тиіс.

**Халықаралық Білім және Ғылым Академиясы
International Academy of Education and Science
Международная Академия Образования и Науки**

2020